

ویژه نامه نکوداشت پدافند غیرعامل
آبان ماه ۱۳۹۹

کلک

شکست کارزار فشار حداکثری آمریکا
در برابر یک ملت «ایستادگی»

ایستادگی

تحلیل اهداف، رویکردها و دستاوردهای
پدافند غیرعامل با گفتارها و نوشتارهایی از:

- سردار دکتر غلامرضا جلالی
- سردار علی عبداللهی
- سردار محسن ساسانی
- آیت الله فاضل لنکرانی
- مهندس عبدالله جلالی
- سردار محمدرضا کائینی
- حجت الاسلام مصباحی مقدم
- دکتر سید ابوالحسن فیروزآبادی
- دکتر علی اصغر کاراندیش
- محمد اسکندری

...و...

چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد

نوح کشتیان

این نوح امام زمان است... دریا طوفان،
سختی و مشکلات دارد، اما وقتی کشتیان
بنده برگزیده خداست، معصوم است، بیمی
وجود ندارد... به ناخدای این کشتی حضرت
بقیة الله (عجل الله تعالی فرجه) عرض میکنیم کشور خود را
را به ساحل نجات برساند، مردم مؤمن ایران
را حمایت و کمک کند. ۱۳۹۵/۰۲/۰۱ ۱۳۹۵/۰۲/۰۱
عیدها

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ

وما به داود صنعت زره ساختن برای شما آموختیم تا شمار از زخم شمشیر و آزار یکدیگر محفوظ دارد
آیا شکر به جای می آورید؟

تدبیر فرمانده کل قوا

- در مقابل شیوه‌های پیچیده‌ی تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به‌روز و همه‌جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابله کند.
- اگر مدیران کشور اهمیت این مسئله را درک نکنند و پدافند غیرعامل به‌طور شایسته توسعه پیدا نکند، کشور در معرض تهدیدهای بعضاً غیرقابل جبران قرار خواهد گرفت؛ بنابراین مسئولان بخش‌های مختلف کشور - چه بخش‌های نظامی و چه بخش‌های غیرنظامی - باید با پدافند غیرعامل همکاری کامل و لازم انجام دهند.

رهبر معظم انقلاب اسلامی امام خامنه‌ای عزیز (مدظله‌العالی)
۱۳۹۷/۰۸/۰۶

کلک

فهرست

تئیریک

۱۰ هویت دینی سرچشمه تاب آوری ایرانی / سردار دکتر غلامرضا جلالی

سخن سردبیر

۶ ارتقای تاب آوری در برابر شوک فناوری / محمد اسکندری

مصاحبه اندیشه‌ای

۱۶ فقه پدافند غیرعامل: الزامات و بایسته‌ها / آیت الله فاضل لنکرانی

مصاحبه راهبردی

۱۴ درایت رهبری، رکن تاب آوری ملی / سردار ساسانی

گزارش خبری

۱۲ وقوع جنگ‌های آینده بر بستر فناوری / سردار عبداللهی

مصاحبه عملیاتی

۲۸ آماده باش پدافند زیستی در برابر کرونا / سردار مهدی پور

تحلیل راهبردی

۵۴ کرونا و اقتصاد ایران / دکتر نصرآبادی

مصاحبه اقتصادی

۶۶ تهدیدی به نام وابستگی به دلار / حجت الاسلام مصباحی مقدم

مصاحبه راهبردی

۷۲ ردی ادعای پیشرفت ۸۵ درصد «شما» / دکتر فیروزآبادی

مصاحبه عملیاتی

۱۰۰ نیروهای عملیاتی پدافند شهری / مهندس داوری

مصاحبه راهبردی

۸۹ تداوم کارکرد زیرساخت انرژی در ایام کرونا / سردار مطیعی

مصاحبه راهبردی

۱۱۴ قدرت نرم و ارتقای تاب آوری / دکتر کاراندیش

■ ویژه نامه نکوداشت پدافند غیرعامل - آبان ماه ۱۳۹۹

■ مدیر مسئول: سردار دکتر غلامرضا جلالی

■ سردبیر: محمد اسکندری

■ طراحی و صفحه آرایی: علیرضا تدریسی

■ وب سایت: www.paydarymelli.ir

■ نشانه فضای مجازی: @national_sustainability

■ اطلاعات تماس:

■ تلفن: ۰۲۱۸۸۷۶۳۹۳۱

■ تلفکس: ۰۲۱۸۸۷۶۳۹۳۲

■ صندوق پستی: ۱۵۱۴۷۴۷۱۱

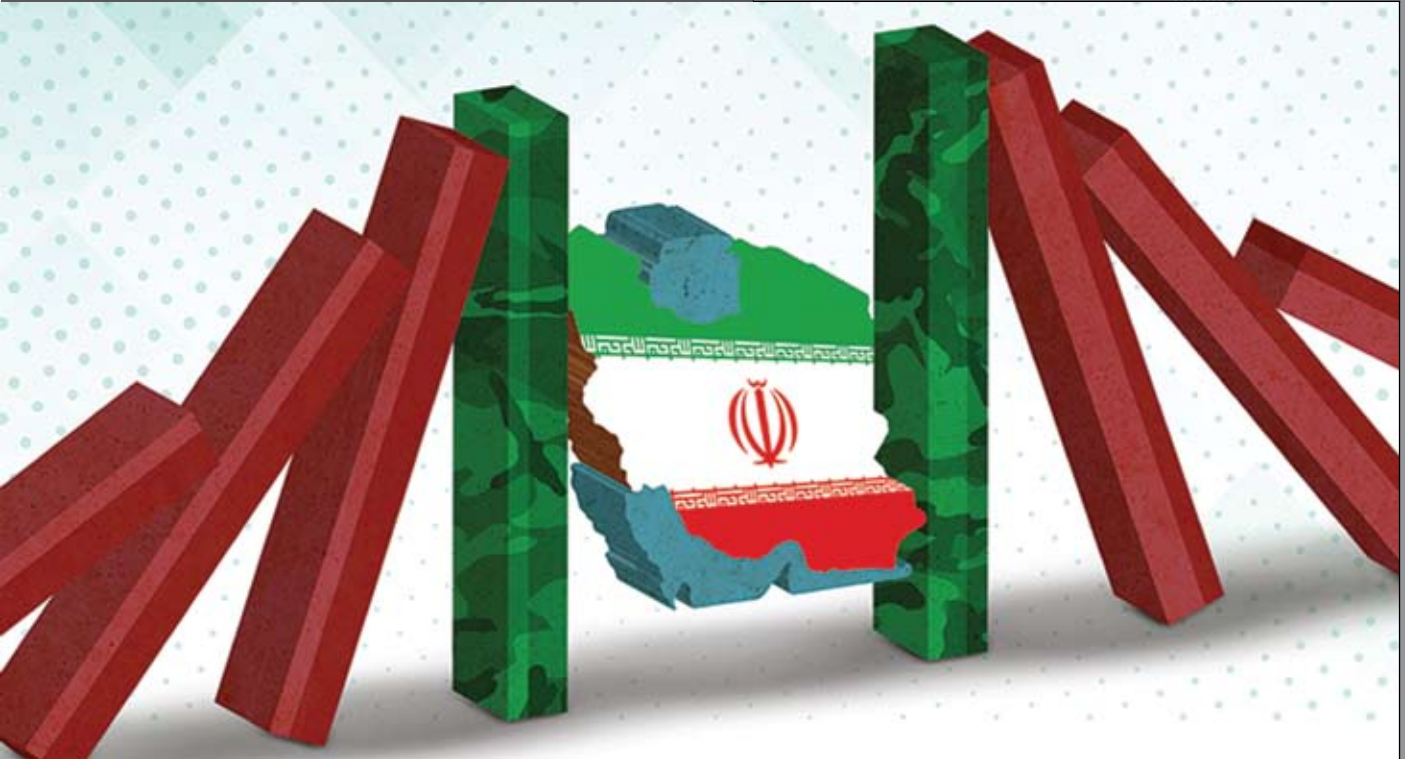
■ ایمیل: info@paydarymelli.ir

■ نشانی: تهران، بزرگراه شهید قاسم سلیمانی، خیابان استاد حسن بنا شمالی، نبش کوچه شهید علی بخشی - موقعیت سلمان فارسی

■ تهیه شده در روابط عمومی و امور بین الملل سازمان پدافند غیرعامل کشور

سازمان پدافند غیرعامل کشور

پدافند غیرعامل و ارتقای تاب آوری در برابر شوک فناوری

محمد اسکندری - دانشجوی دکتری علوم سیاسی و روابط بین الملل

یکی از مهمترین ویژگی ها که انسان را در مقایسه با سایر مخلوقات متمایز و برتر کرده و در مقاطع مختلف خلقت انسان را برای بقایاری کرده است توانایی تطبیق پذیری در برابر شرایط گوناگون است.

همین توانایی تطبیق پذیری در شرایط مختلف است که محرک انسان برای رشد و پیشرفت در طول حیات بشر شده است. به شیوه ای که انسان همواره به دنبال بهبود شرایط برای زندگی خود بوده است. اما جهان در سده اخیر دچار یک شوک فناورانه شده است و علم و دانش با یک جهش بسیار بزرگ، برلبه های جدیدی از تکنولوژی و فناوری ایستاده است.

همزمان با پیشرفت های شگرف در علم و فناوری، دامنه تهدیدات نیز گسترش پیدا کرده و کشورهای ابر قدرت و سلطه گر در یک رقابت نفس گیر با یکدیگر، تجهیزات و

کشور عزیز ما ایران نیز که پس از انقلاب شکوهمند اسلامی با توجه به جایگاه و نقش استراتژیک خود در دگرترین جهانی، همواره در معرض تهدیدات قرار داشته است با علم به تغییر رویکرد در تهدیدات، مفاهیم دفاعی نوینی را تعریف، تدوین و دنبال کرده است. این راهبردهای دفاعی برای تحقق، نیازمند الزامات دفاعی است تا بتواند برای امروز و فردای ایران امنیت و آرامش را به ارمغان آورد.

زمانی امنیت ملی به عنوان نبود تهدیدات سخت افزاری تعریف می شد از این رو آسوده بودن از جنگ و تجاوز خارجی به

“

سازمان پدافند غیرعامل کشور
یک نگاشت نهادی مدرن برای
همراه کردن مفاهیم دفاع با سیر تحول
فناورانه است

شیوع ویروس کرونا به عنوان یک رخداد از جنس تهدیدات زیستی برای واقعیت مهر تایید زد که دیگر نمی توان صرفاً امنیت یک کشور را با ابزار کلاسیک تامین کرد بلکه ساختارهای دفاعی جدیدی می بایست تشکیل شود تا بتواند در برابر تهدیدات مدرن واکنش نشان دهد

معنای حفظ تمامیت ارضی کشور بود. اکنون امنیت در حوزه های اقتصادی، زیستی، تکنولوژی، غذایی، سیاسی و اجتماعی چنان مهم شده اند که در رأس برنامه های دولت ها برای تأمین امنیت ملی قرار دارند.

خوشبختانه پیشرفت های کشورمان در صنایع دفاعی و نظامی، در سایه رهبری مدبرانه مقام معظم رهبری و راهبردهای دفاعی کشور، توان بازدارندگی کشور را در سطح قابل قبولی قرار داده است. اما در کنار آن استکبار جهانی نیز بیکار ننشسته و راهبرد خود را از سخت و نظامی به تهدیدات نرم و فراتر نسبت به زیر ساخت ها و امنیت در حوزه های مختلف تغییر داده است تا با هزینه کمتری ضربات سنگین تری را وارد کند.

اهمیت و ضرورت تغییر راهبردی های دفاعی در کشور سبب شد تا با تدابیر دوراندیشانه مقام معظم رهبری امام خامنه ای عزیز در دهه ۸۰، سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان یک رکن راهبردی در حوزه دفاع نوین در کشور تاسیس شود. سازمان پدافند غیرعامل کشور یک نگاشت نهادی برای همراه کردن مفاهیم دفاع با سیر تحول فناورانه بوده است. این سازمان در راستای مأموریت ها و تکالیف خود، مبتنی بر نوع و اهمیت تهدیدات، قرارگاه های عملیاتی پدافند سایبری، شیمیایی، پرتوی، زیستی و... را ایجاد کرده است که مسئولیت

۲۰ نکته راهبردی در باب تاب‌آوری

۱. تاب‌آوری در سطوح فردی، نهادی، اجتماعی، ملی، منطقه‌ای و جهانی تقسیم‌بندی می‌شود
۲. تاب‌آوری ملی رابطه مستقیم با قدرت ملی دارد
۳. تاب‌آوری دورپیشه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری دارد، غفلت از هر یک می‌تواند بعد دیگر را تضعیف کند

۴. تجربه چهارده گذشته نشان داده است که اهمیت بعد نرم‌افزاری تاب‌آوری می‌تواند بیشتر از ابعاد سخت‌افزاری باشد
۵. چهل سال گذشته نشان می‌دهد جامعه ایرانی به دلیل ماهیت مذهبی و تاریخی خود دارای حد بالایی از تاب‌آوری است
۶. به تعبیر رهبر معظم انقلاب اسلامی «تاب‌آوری ملت ایران برای ناظران جهانی حیرت‌انگیز است»
۷. هدف اصلی امروز دشمن ایجاد شکنندگی در جامعه ایرانی و تضعیف تاب‌آوری ملی است
۸. برخی تاب‌آوری را به معنای بازگشت به حالت اولیه قلمداد می‌کنند
۹. در مکتب اسلامی و انقلابی تاب‌آوری به معنای فرصت‌سازی از تهدیدات است به نحوی که اگر بحرانی روی داده تنها جامعه بتواند به نقطه ثبات بازگردد بلکه بتواند به شرایطی بهتر از شرایط پیش از بحران دست پیدا کند
۱۰. ماجرای شهادت حاج قاسم سلیمانی گویای این مدل از تاب‌آوری است، یک فرمانده رفت اما یک مکتب ایجاد شد که ثمرات آن تا سال‌ها ادامه دارد
۱۱. مهمترین عامل تقویت‌کننده تاب‌آوری جامعه ایرانی در چهل سال گذشته رهبری و ولایت فقیه بوده است که کشور را از بزنگاه‌ها به ساحل امن و آرامش رسانده است
۱۲. برخی از رسانه‌های مدین در حال تضعیف بسترهای سرمایه اجتماعی و تلاش برای ایجاد شکاف در جامعه برای تضعیف تاب‌آوری ملی هستند
۱۳. در جهانی که پوپولیسم و افراطی‌گری در حال رشد است توجه به الزامات تاب‌آوری ملی دوچندان شده است
۱۴. مخالف ساز و کارهای بین‌المللی نیستیم اما پایه نخست ارتقای تاب‌آوری ملی در «درون» است
۱۵. تشکیل جبهه مقاومت یک گام بزرگ برای دست‌یابی به یک پایداری منطقه‌ای و در نهایت پایداری جهانی است که ایده آن از درون جوشیده است؛ «مقاومت»
۱۶. در گام دوم انقلاب، راهبرد اساسی قوی‌سازی ایران و استحکام درونی با استفاده از سرمایه‌های انسانی جوانان است
۱۷. گام دوم انقلاب گام تثبیت و تقویت پایداری ملی است
۱۸. سرمایه انسانی جوان و دانش‌آموخته، عمق راهبردی منطقه‌ای، رشد علمی خیره‌کننده، بارفتار مذهبی و نهادمندی تاریخی و از همه مهمتر رهبری بصیر و توانمند مولفه‌های تقویت‌کننده تاب‌آوری در گام دوم انقلاب است
۱۹. صنعت در دوران تحریم نشان داده است می‌تواند از شدیدترین شرایط عبور کند و به کار خود ادامه دهد؛ با همین منطق است که می‌تواند انتظار داشت جهش تولید در شرایط تحریم نیز رقم بخورد
۲۰. ما باید بایک دفاع ترکیبی هوشمند و سازماندهی شده، استراتژی راه کاربریم که ما را با وجود انواع و اقسام تهدیدها، سرپا نگه داشته و تاب‌آوری و استقامت زیرساخت‌هایمان را ارتقا دهد

رصد تهدیدات مدرن CBRNE و ارتقای آمادگی تمام توان و ظرفیت کشوری و لشکری دفاع را برعهده دارند.

یکی از نمونه‌های بارز تهدیدات نوین که مجدد بر ضرورت تغییر راهبردهای دفاعی صحنه گذاشت، همین شیوع ویروس کرونا بود. شیوع ویروس کرونا به عنوان یک رخداد از جنس تهدیدات زیستی بر این واقعیت مهر تابید زد که دیگر نمی‌توان صرفاً امنیت یک کشور را با ابزار کلاسیک دفاعی تأمین کرد بلکه ساختارهای دفاعی جدیدی می‌بایست تشکیل شود تا بتواند در برابر تهدیدات مدرن واکنش نشان دهد. تجربه شیوع ویروس منحوس کرونا نشان داد تقریباً هیچ کشوری نتوانسته است هنوز توان دفاعی خود را در برابر تهدیدات مدرن به سطح مطلوب برساند اما این اتفاق باید یک تجربه و درس عبرت باشد.

بحران کرونا با همه تلخی‌های هاب مدارس‌های مهمی داد، این که ما باید توان انطباق‌پذیری و تاب‌آوری خود در شرایط بحران‌ها به ویژه بحران‌های مدرن را ارتقا دهیم و این وظیفه سنگینی است که هر بهر معظم انقلاب اسلامی بردوش مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور گذاشته است.

به این نکته توجه داشته باشید که اساساً جنگ‌های مدرن و آینده‌پایه جمعیت‌های انسانی شکل می‌گیرد. بنابراین اگر ما نتوانیم رویکردهای دفاعی را در سبک

آشنایی با وظایف و مأموریت‌های پدافند غیرعامل

مدیریت بحران و تداوم کارکردهای
ضروری کشور، صیانت و کمک به اداره
مردم در راستای مصون سازی کشور در
برابر انواع تهدیدات دشمن.

وظایف کمیته دائمی (شورای عالی) پدافند غیرعامل

متشکل از رئیس ستاد کل به عنوان رئیس،
رئیس سازمان پدافند غیرعامل به عنوان
دبیر و حضور وزرای کشور، دفاع، و معاون
برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست
جمهوری و رئیس کمیسیون امنیت ملی
مجلس شورای اسلامی و یکی از معاونین
ستاد کل نیروهای مسلح تشکیل می شود
و مصوبات آن با ابلاغ دبیر کمیته دائمی
در کلیه دستگاه های اجرایی لازم الاجراء
می باشد. وظایف و اختیارات کمیته
دائمی عبارت است از:

۱. تصویب سیاست ها و راهبردهای عمده
پدافند غیرعامل کشور
۲. تصویب برنامه های کلان (۵ ساله)
پدافند غیرعامل کشور
۳. تصویب سطح بندی و اولویت بندی
مراکز تحت پوشش براساس پیشنهاد
سازمان
۴. تصویب آیین نامه های اجرایی لازم
در جهت هماهنگی های بین دستگاهی
در خصوص پدافند غیرعامل.
- وظایف ستادی سازمان پدافند
غیرعامل کشور
۱. تبیین و برآورد تهدیدات دشمن در
حوزه های مختلف
۲. راهبری و هدایت و اجرای طرح های
پدافند غیرعامل
۳. ارزیابی فنی پدافندی طرح های
پدافند غیرعامل تهیه شده توسط کمیته
دستگاه های اجرایی
۴. نظارت بر اجرای پدافند غیرعامل
دستگاه های اجرایی
۵. تصویب ضوابط، استانداردها و
دستورالعمل های (عمومی و تخصصی)
موضوع پدافند غیرعامل
۶. تعیین مصادیق تأسیسات زیربنایی،
ساختمان های حساس و شریان های
اصلی و حیاتی کشور
۷. تصویب طرح های پدافند غیرعامل
دستگاه ها و تأیید اعتبار مورد نیاز آن ها
۸. بررسی و تأیید نتایج ارزیابی ها از اجرای
طرح های پدافند غیرعامل
۹. ایجاد هماهنگی لازم بین دستگاه های
اجرایی در حوزه پدافند غیرعامل
۱۰. نهادینه سازی اصول و الزامات و
ملاحظات فنی و مهندسی پدافند
غیرعامل در ذات طرح های توسعه ای
کالبدی کشور اعم از ملی، موضوعی،
استانی، شهری و آمایشی کشور

چارچوب و در جهت تحقق سیاست های
ابلاغی و فرامین حضرت امام خامنه ای
و قوانین موضوعه کشور از طریق
فرهنگ سازی و آموزش عمومی و
تخصصی، آمادگی و ارتقاء مقاومت
ملی، پایش تهدیدات، طبقه بندی و
سطح بندی مراکز و حوزه ها، کاهش
آسیب پذیری ها، نهادینه سازی اصول،
الزامات و ملاحظات فنی مهندسی پدافند
غیرعامل در ذات طرح ها و پروژه های
ملی، استانی موضوعی کشور، تسهیل

تحقق تدابیر و منویات و سیاست های
ابلاغی مقام معظم رهبری و در چارچوب
مقررات این اساسنامه، قوانین نیروهای
مسلح و سایر قوانین و مقررات مربوطه
کشور اداره می گردد.

مأموریت های مهم سازمان پدافند غیرعامل کشور

سیاست گذاری، برنامه ریزی، هدایت،
سازماندهی، نظارت و راهبری موضوع
پدافند غیرعامل و دفاع غیر نظامی در

سازمان پدافند غیرعامل کشور یک
سازمان (نهاد) حاکمیتی (لشکری
و کشوری) است که به منظور افزایش
بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری، تداوم
فعالیت های ضروری از سال ۱۳۸۲ و با
تدبیر مقام معظم رهبری امام خامنه ای
(مدظله العالی) تشکیل شده است.
این سازمان نهادی حاکمیتی (لشکری
و کشوری) است که به لحاظ ساختاری
(به مثابه یک نیرو) بوده، در تابعیت
ستاد کل نیروهای مسلح و در جهت

۱۱. تعامل سازنده با نهادهای قانون گذار و تنظیم کننده برنامه های موضوعی و پنج ساله کشور در جهت نهادینه سازی پدافند غیرعامل در آنها

۱۲. تهیه و تدوین و ابلاغ نظامات فنی و اجرایی طرح های پدافند غیرعامل کشور

وظایف عملیاتی سازمان پدافند غیرعامل کشور

۱. سازماندهی، طرح ریزی، هدایت و راهبری عملیات پدافندی مقابله با تهدیدات نوین دشمن

۲. هدایت و راهبری مقابله با تهدیدات نوین (سایبری، هستی پرتوی شیمیایی، اقتصادی) با تشکیل و سازماندهی قرارگاه های پدافند غیرعامل در موضوعات مرتبط با تهدید.

۳. هدایت، راهبری، مدیریت و کنترل سامانه های مرتبط با پدافند غیرعامل کشور در برابر تهدیدات نوین.

۴. ارتقاء آمادگی دستگاه های اجرایی برای تدوام چرخه تولید و خدمات در مقابله با انواع تهدیدات

۵. بکارگیری ظرفیت ها و منابع کشور در حوزه های مختلف برای انجام تمهیدات لازم پدافند غیرعامل

۶. فرهنگ سازی و آماده سازی دستگاه های اجرایی و استان های کشور برای کمک و اداره و هدایت مردم در شرایط بحرانی.

سیاست های کلی نظام در امور پدافند غیرعامل

رهبر معظم انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۹ سیاست های کلی نظام در امور «پدافند غیرعامل» را ابلاغ کردند که خط مشی اصلی سازمان پدافند غیرعامل کشور محسوب می شود. پیش نویس این سیاست ها پیش از این در مجمع تشخیص مصلحت نظام تهیه شده بود. این سیاست های ابلاغی که به عنوان راهنمای دستگاه های اجرایی، تقنینی و نظارتی، خط مشی و جهت گیری نظام را در بخش مذکور تعیین می کند، به شرح زیر است:

۱- تأکید بر پدافند غیرعامل که عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری، تدوام فعالیت های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می گردد.

۲- رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده سازی یا تجمع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار،

۶۶

سازمان پدافند غیرعامل کشور یک سازمان (نهاده) حاکمیتی (لشکری و کشوری) است که به منظور افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری و تدوام فعالیت های ضروری از سال ۱۳۸۲ و با تدبیر مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) تشکیل شده است این سازمان نهادهای حاکمیتی (لشکری و کشوری) است که به لحاظ ساختاری (به مثابه یک نیرو) بوده، در تابعیت ستاد کل نیروهای مسلح و در جهت تحقق تدابیر و منویات و سیاست های ابلاغی مقام معظم رهبری و در چارچوب مقررات این اساسنامه، قوانین نیروهای مسلح و سایر قوانین و مقررات مربوطه کشور اداره می گردد

فریب دشمن و ایمن سازی نسبت به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت بویژه در طرح های آمایش سرزمینی و طرح های توسعه آینده کشور.

۳- طبقه بندی مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت به حیاتی، حساس و مهم و روزآمد کردن آن در صورت لزوم.

۴- تهیه و اجرای طرح های پدافند غیرعامل (بر رعایت اصل هزینه - فایده) در مورد مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت (نظامی و غیرنظامی) موجود و در دست اجراء بر اساس اولویت بندی و امکانات حداکثر تا پایان برنامه ششم و تأمین اعتبار مورد نیاز.

۵- تهیه طرح جامع پدافند غیرعامل در برابر سلاح های غیرمتعارف نظیر هسته ای، میکروبی و شیمیایی.

۶- دویاچند منظوره کردن مستحذات، تأسیسات و شبکه های ارتباطی و مواصلاتی در جهت بهره گیری پدافندی از طرح های عمرانی و بویژه در مناطق مرزی و حساس کشور.

۷- فرهنگ سازی و آموزش عمومی در زمینه به کارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در بخش دولتی و غیردولتی، پیش بینی مواد درسی در سطوح مختلف آموزشی و توسعه تحقیقات در زمینه پدافند غیرعامل.

۸- رعایت طبقه بندی اطلاعات طرح های پدافند غیرعامل.

۹- ممانعت از ایجاد تأسیسات پرخطر در مراکز جمعیتی و بیرون بردن این گونه تأسیسات از شهر ها و پیش بینی تمهیدات ایمنی برای آن دسته از تأسیساتی که وجود آنها الزامی است و ممانعت از ایجاد مراکز جمعیتی در اطراف تأسیسات پرخطر با تعیین حریم لازم.

۱۰- حمایت لازم از توسعه فناوری و صنایع مرتبط مورد نیاز کشور در پدافند غیرعامل با تأکید بر طراحی و تولید داخلی.

۱۱- به کارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات نرم افزاری و الکترونیکی و سایر تهدیدات جدید دشمن به منظور حفظ و صیانت شبکه های اطلاع رسانی، مخابراتی و رایانه ای.

۱۲- پیش بینی ساز و کار لازم برای تهیه طرح های مشترک ایمن سازی و ایجاد هماهنگی در سایر طرح ها و برنامه ها و مدیریت نهادهای مسئول، در دوحوزه پدافند غیرعامل و حوادث غیرمترقبه در جهت هم افزایی و کاهش هزینه ها.

۱۳- ایجاد مرکزی برای تدوین طراحی، برنامه ریزی و تصویب اصول و ضوابط، استانداردها، معیارها، مقررات و آیین

نامه های فنی پدافند غیرعامل و پیگیری و نظارت بر اعمال آنها.

متن حکم رهبر معظم انقلاب اسلامی برای سردار جلالی

حضرت آیت الله خامنه ای در سال ۹۴ با صدور حکمی سردار سرتیپ پاسدار غلامرضا جلالی را به عنوان رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور منصوب کردند. متن حکم فرمانده کل قوا به شرح زیر است:

بسم الله الرحمن الرحیم
سردار سرتیپ پاسدار غلامرضا جلالی نظربه تعهد و شایستگی و سوابق شایسته و بنا به پیشنهاد رئیس ستاد کل نیروهای مسلح، شما را به سمت رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور منصوب میکنم.

لازم است اقدامهای مؤثر در حوزه ی پدافند غیرعامل، با کار بسججی صورت گیرد و از مصونیت کشور و آمادگی لازم دفاعی در برابر دشمن اطمینان حاصل شود. انتظار دارم قوای سه گانه بویژه دولت محترم حمایتهای لازم را بعمل آورند. توفیق شما و همگان را از خداوند متعال مسئلت می کنم.

سید علی خامنه ای
۲۴ شهریور ۱۳۹۴

تدابیر رهبری در دیدار با مسئولان سازمان پدافند غیرعامل در سال ۹۷

حضرت آیت الله خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی ظهر یکشنبه ششم آبان ماه ۱۳۹۷ در دیدار رئیس و مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور با اشاره به اهمیت روزافزون پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدهای نوین دشمنان، تأکید کردند: در مقابل شیوه های پیچیده ی تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به روز و همه جانبه، عمل و با هر گونه نفوذ مقابله کند.

حضرت آیت الله خامنه ای توجه مسئولان در همه ی بخش ها به اهمیت پدافند غیرعامل را لازم دانستند و افزودند: اگر مدیران کشور اهمیت این مسئله را درک نکنند و پدافند غیرعامل به طور شایسته توسعه پیدا نکند، کشور در معرض تهدیدهای بعضاً غیرقابل جبران قرار خواهد گرفت؛ بنابراین مسئولان بخش های مختلف کشور چه بخش های نظامی و چه بخش های غیر نظامی - باید پدافند غیرعامل همکاری کامل و لازم انجام دهند.

سازمان پدافند غیرعامل کشور

سردار دکتر جلالی در نشست خبری نکوداشت پدافند غیرعامل ۱۳۹۹:

استراتژی «فشار حداکثری» به پایان خود نزدیک شده است

هویت دینی سرچشمه تاب آوری حیرت انگیز ملت ایران

دلاراسلحه آمریکادر جنگ اقتصادی
علیه ایران

وی با بیان اینکه از همین رو آمریکا، استراتژی خود را بر اساس یک جنگ ترکیبی با بکارگیری همه مولفه‌ها علیه کشور ما طراحی کرده است، تصریح کرد: در این استراتژی جدید مادیون جنگ نظامی، دشمن از نقاط قوت خود برای هدف گرفتن نقاط ضعف ما استفاده می‌کند. برای مثال آمریکایی‌ها از ابزار دلار به عنوان یک نقطه برتر علیه اقتصاد کشور ما استفاده می‌کنند و در آن سووابستگی اقتصاد ما به دلار خود یک نقطه ضعف است. یکی از وظایف مادر سازمان پدافند غیرعامل کشور شناسایی نقاط ضعف و از بین بردن آنهاست تا به نقطه تاب آوری دست پیدا کنیم و اثرات تحریمی حداقل رسیده و به صفر میل کند. وی با بیان اینکه نوعی دیگر از تهدیدات در قالب فناوری هاست که خود را در قالب زیرساخت‌ها نشان می‌دهد، توضیح داد: برای مثال وقتی مفاهیمی مانند شهر هوشمند، کارخانه هوشمند یا خودروی هوشمند مطرح می‌شود، به این مفهوم است که فناوری و دانش سایبری، با یک

توجه به تهدیدات متعدد و روزآمدی که در سال‌های اخیر از سوی دشمنان مادر دستور کار قرار گرفته است، ما نیازمند نوعی پدافند غیرعامل مبتنی بر «دفاع ترکیبی و هوشمند» هستیم که ترکیبی از رویکردهای پدافندی برای حفاظت از مردم و دارایی‌های ملی را در دستور کار قرار می‌دهد. رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه ما با دو نوع تهدیدات انسان‌ساخت و تهدیدات مبتنی بر دانش و تکنولوژی روبه‌رو هستیم، تصریح کرد: این مولفه‌های سیال و پویا هستند و این کار دفاع را سخت می‌کند. از همین رویکی از اقدامات دائمی ما رصد و پایش دائمی تهدیدات است. سردار دکتر جلالی ادامه داد: ما با تهدیدی به نام کشور آمریکا روبه‌رو هستیم و علت دشمنی آمریکا با ما نیز توسعه قدرت منطقه‌ای ماست. آمریکا از این موضوع احساس خطر می‌کند. قدرت نظامی ایران، نوعی بازدارندگی ایجاد کرده است که دیگر کشوری مثل آمریکا، جرات استفاده از نیروی نظامی علیه ما را ندارد.

نشست خبری سردار دکتر غلامرضا جلالی، رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور به مناسبت نکوداشت پدافند غیرعامل ۱۳۹۹، با حضور خبرنگاران و اصحاب رسانه در سازمان پدافند غیرعامل کشور با رعایت شیوه‌نامه‌های بهداشتی مقابل به کار برگزار شد. سردار دکتر غلامرضا جلالی، در ابتدای این نشست اظهار داشت: ۲۵ سال پس از انقلاب اسلامی در سال ۸۲ به تشخیص مقام معظم رهبری فرمان تشکیل سازمان پدافند غیرعامل کشور صادر شد. وی با بیان اینکه پدافند غیرعامل به تعبیر خیلی ساده به معنای دفاع بدون اسلحه است، اظهار داشت: پدافند غیرعامل مکمل دفاع نظامی است و هیچ کشوری در راه توسعه خود بی‌نیاز از پدافند غیرعامل نیست. به تعبیر مقام معظم رهبری پدافند غیرعامل به دنبال بی‌اثرسازی اثر تهدید بر پیکره کشور است. **پدافند غیرعامل هوشمند و ترکیبی** وی با بیان اینکه پدافند غیرعامل در واقع به دنبال ترکیب توسعه و امنیت یا توسعه امنیت‌افزا است، تصریح کرد: با

زیرساخت ترکیب شده و یک مفهوم جدید را شکل داده است.

رابطه مستقیم پایداری زیرساخت‌ها

و کیفیت زندگی مردم

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه وقتی فناوری‌های نو وارد زیرساخت‌ها می‌شوند ماهیت زیرساخت را عوض می‌کنند. تصریح کرد: در حال حاضر رابطه بسیار تنگاتنگی بین پایداری زیرساخت‌ها و رضایتمندی و کیفیت زندگی مردم ایجاد شده است. برای مثال شبکه‌های اجتماعی خارج پایه غیر از ایجاد و توسعه ارتباط بین مردم به ابزاری برای کسب و کار مردم تبدیل شده است. اگر این شبکه دچار اختلال شود، زندگی مردم مختل خواهد شد و این امر می‌تواند جامعه را دچار چالش کند.

جنگ علیه زیرساخت‌های ایران

استراتژی دشمن در جنگ ترکیبی

وی با بیان اینکه در همین زمینه شاهد ظهور مفهوم جدیدی به نام «جنگ زیرساختی» هستیم، تصریح کرد: جنگ زیرساخت‌ها، با هدف تخریب زیرساخت و حذف خدمت‌رسانی به مردم انجام می‌شود تا مردم را دچار چالش کرده و مردم را با حکومت‌ها درگیر کنند. این پدیده جدی است که در دستور کار عملیات ترکیبی دشمن قرار گرفته است.

سردار جلالی با بیان اینکه، هنگامی که ما در سازمان پدافند غیرعامل کشور بر تداوم کارکرد و مصون‌سازی زیرساخت‌ها تاکید می‌کنیم به مفهوم اهمیت آن است، توضیح داد: چون تاکنون هیچگاه زیرساخت‌ها تا این حد بر زندگی مردم تاثیرگذار نبوده است. برای نمونه قطع برق یا قطع اینترنت و جریان پول و ارتباطات می‌تواند تاثیرات منفی متعددی بر زندگی مردم داشته باشد.

وی با اشاره به تهدیدات مبتنی بر تروریسم رسانه‌ای نیز توضیح داد: به زعم من تقریباً اشراف کاملی از سوی آمریکایی‌ها بر «شبکه‌های اجتماعی خارج پایه» ایجاد شده است. به طوری که امپریالیسم خبری و رسانه‌ای تلاش دارد تا آهنگ جریان تهدید را کامل کند. در واقع به عنوان رویکرد مردم محور، دشمن تلاش می‌کند تا ابتدا از طریق تحریم و نا کارآمدسازی اقدامات دولت، زندگی مردم را دچار چالش کرده و سپس از طریق رسانه، مردم را به صحنه چالش بکشاند و سپس جامعه را به سمت تحریک و آشوب سوق دهد. البته در این میان، ضعف‌ها و آسیب‌پذیری‌های ما نیز بی‌تاثیر نیست.

تروریسم بی‌رحمانه آمریکا در ایام

کرونا علیه ملت ایران

سردار جلالی با بیان اینکه یکی از موضوعاتی

رزمایش تست نفوذ و ۲۰ رزمایش تست عملکرد سایبری (پالایشگاه‌ها، شبکه برق کشور، مدیریت سوخت و...) از سال گذشته تاکنون انجام شده است.

ساخت و پیاده‌سازی اولین سامانه دیسپچینگ بومی گاز در ایران

وی ادامه داد: در حوزه مصون‌سازی نیز ساخت و پیاده‌سازی اولین سامانه دیسپچینگ بومی گاز در ایران، امن‌سازی مصون‌سازی زیرساخت‌های هسته‌ای کشور، طراحی بومی و راه‌اندازی مرکز ملی پشتیبان دیسپچینگ گاز کشور و ارائه و تهیه ۲۰ طرح مصون‌سازی سایبری زیرساخت‌های حیاتی، حساس و مهم اجرایی شد.

ارزیابی امنیتی بیش از ۳۰۰ محصول و خدمات سایبری راهبردی

به گفته رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه ارزیابی امنیتی نیز، ارزیابی امنیتی محصولات و خدمات بومی سایبری با استفاده از مراکز مرجع ارزیابی امنیتی (بیش از ۳۰۰ محصول و خدمات) سازماندهی مراکز آزمایشگاهی محصولات و خدمات بومی سایبری

این رویکرد را رصد و پایش مولفه‌های اصلی تهدیدات دشمن دانست و گفت: این اقدام به صورت روزانه اتفاق می‌افتد که بدین‌دشمن در چرخه حوزهای و از چه تهدیداتی بهره می‌برد. بخش دوم حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی کشور به منظور استمرار خدمت‌رسانی به مردم است. بخش سوم، حفظ و تداوم کارکردهای ضروری کشور مبتنی بر فضای سایبری است. بخش چهارم، حفاظت و صیانت از مردم به عنوان بزرگترین دارایی کشور در حوزه دفاع غیرنظامی در قبال هر تهدید است. موضوع دیگر صیانت از افکار عمومی جامعه است. همچنین در حوزه اقتصادی، پدافند غیرعامل به دنبال حفاظت از معیشت و سفره مردم در برابر جنگ اقتصادی دشمن است. محور بعدی حفظ و ارتقای آمادگی‌های همه دستگاه‌ها در برابر تهدید و حادثه است. موضوع بعدی، مصون‌سازی و امن‌سازی زیرساخت‌های شهری و پدافند شهری به عنوان بستری برای زندگی و خدمت به مردم است. دفاع

کرد: توان دفاعی ما به عنوان یک قدرت بازدارنده سبب شد تا آمریکا، حمله نظامی به کشور ما را به عنوان یک خط قرمز تلقی کرده و استراتژی‌های خود را به سمت مادن بر خورد نظامی قرارداد. این نشانه توانمندی سیستم پدافندی کشور و بسیار حائز اهمیت است. وی ادامه داد: آمریکا در این مدل جدید یک هدف را در دستور کار قرار داده است. آن هم مردم هستند. در واقع آمریکا به دنبال ناامیدسازی مردم از کارآمدی حکومت و رودر رو قرار دادن آنهاست. فشارهای اقتصادی و رسانه‌ای نیز بر همین راستا بنیاده شده است. از همین رو در اینکه «شبکه‌های اجتماعی خارج پایه» به عنوان راهبرد جنگی دشمن استفاده می‌شود هیچ شکی نیست. این رویکردی است که در سالهای اخیر از سوی اندیشمندان آمریکایی به عنوان یک جنگ مدرن در نظر گرفته شده است. در اینجا مهم است که ما از یک تاب‌آوری مناسب برخوردار باشیم.

هویت دینی سرچشمه تاب‌آوری حیرت‌انگیز ملت ایران

که بسیار جدی باید به آن توجه کرد موضوع شیوع ویروس کروناست و مسئله کرونا جدا از منشأ آن که همچنان مشخص نیست که عامل دانه و یا یک اقدام بیولوژیک بوده است یا عامل طبیعی داشته است، به وجود قریب به ۲۵ آزمایشگاه بیولوژیک سطح ۳ و ۴ آمریکا در منطقه که بدون نظارت نهادهای بین‌المللی فعالیت می‌کنند اشاره کرد و گفت: آنچه مهم است استفاده آمریکا از شرایط سختی است که کرونا ایجاد کرده است. آمریکا با اقدامات مبتنی بر تحریم غذا، دارو و تجهیزات پزشکی نوع بی‌رحمانه‌ای از تروریسم را در حوزه بهداشت و سلامت علیه مردم ایران به راه انداخته تا فشار بیشتری برای تسلیم ساختن ایران وارد کند.

راهبرد «نه به مذاکره تحت فشار» استراتژی فشار فزاینده آمریکا را دچار چالش جدی کرده است

سردار جلالی با بیان اینکه هدف راهبردی آمریکا از این اقدامات، مجبور کردن کشور به مذاکره از حوزه ضعف است، تصریح کرد: راهبردی که مقام معظم رهبری

از جمله مهمترین اقدامات انجام شده است.

ارائه و به کارگیری ۲۰۰ محصول پایه اساسی سایبری با استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش بنیان

سردار دکتر جلالی با بیان اینکه در حوزه راهبری تولید محصول راهبردی سایبری نیز ارائه و به کارگیری ۲۰۰ محصول پایه اساسی سایبری با استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش بنیان در دستور کار سازمان پدافند غیرعامل کشور قرار گرفته است، خاطر نشان کرد: هدایت و حمایت از تولید ضد پدافند بومی و ابلاغ نظارت بر به کارگیری آنها در زیرساخت‌های حیاتی و حساس از جمله اقدامات سازمان در این حوزه است.

زیستی و دفاع از سلامت مردم نیز به عنوان یکی دیگر از رویکردهای مهم و مبتنی بر تهدیدات نوین است که در دستور کار سازمان پدافند غیرعامل کشور قرار دارد.

برگزاری بیش از ۱۵۰ رزمایش مهم سایبری توسط سازمان پدافند غیرعامل کشور

سردار جلالی همچنین در مورد دستاوردهای پدافند غیرعامل نیز توضیح داد: در حوزه رزمایش‌ها و امن‌سازی زیرساخت‌ها، با هماهنگی مرکز ملی فضای مجازی اجرای بیش از ۱۵۰ رزمایش مهم سایبری در سطوح زیرساختی را در دستور کار قرار دادیم. در این بین ۱۳۰ رزمایش تست پایداری برای زیرساخت‌های حیاتی، ۱۵،

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه ملت ما البته به تعبیر مقام معظم رهبری یک «تاب‌آوری حیرت‌انگیز» داشته‌اند، تصریح کرد: هر یک از بحران‌هایی که برای کشور ما اتفاق افتاده است برای هر کشور دیگری اتفاق می‌فتاد از درون دچار فروپاشی می‌شد. این تاب‌آوری حیرت‌انگیز از پایه‌های محکم دینی و اعتقادی مردم سرچشمه می‌گیرد.

پدافند مردم محور در اولویت پدافند غیرعامل است

سردار جلالی با بیان اینکه ما در برابر استراتژی فشار همه جانبه و ترکیبی آمریکا، رویکرد پدافند مردم محور را در دستور کار قرار داده‌ایم، نخستین بخش

اعلام فرمودند این است که تحت فشار مذاکره نمی‌کنیم و این راهبرد دشمن را به بن بست جدی می‌رساند. به نظر می‌رسد فشارهای حداکثری آمریکا روزهای پایانی خود را طی می‌کند و در آستانه عبور از این فشارها هستیم، البته شرط عبور از این شرایط این است که رویکرد و گفتمان مقاومت را در داخل حفظ کنیم و «پالس ضعف» به بیرون نفرستیم.

آمریکا به دنبال ناامیدسازی مردم از کارآمدی جمهوری اسلامی است

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه با توجه به همه فشارهای اقتصادی توانسته‌ایم در بعد نظامی، یک قدرت دفاعی تولید کنیم، تصریح

برگزاری رزمایش مقابله با کرونا در سال ۹۶

وی با اشاره به اهمیت دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه پدافند زیستی نیز توضیح داد: در زمینه مقابله با کرونا قبل از ظهور ریزش در کشور، اقداماتی در راستای سازماندهی و تشکیل قرارگاه های پدافند زیستی (ساختار فرماندهی و کنترل) در تمامی استان های کشور با همکاری وزارت کشور انجام دادیم. شاید جالب باشد بدانید که ما در سال ۹۶، رزمایش مقابله با شیوع کرونا را در فرودگاه امام خمینی (ره) برگزار کردیم که مستندسازی شده است. در این رزمایش، ضعف ها و اشکالات موجود را به دستگاه متولی گوشزد کردیم.

ساخت آزمایشگاه ایرانی با سطح ایمنی زیستی ۳ با حمایت سازمان پدافند غیرعامل کشور

وی با بیان اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه زیرساختی پدافند زیستی، اقداماتی را در راستای هدایت، راهبری و حمایت از ساخت دو آزمایشگاه سطح ۳ ایمنی زیستی در نظام سلامت با مساعدت سازمان سپند وزارت دفاع انجام داده است، توضیح داد: همچنین ما به کمک وزارت بهداشت برای ۱۲ استان پرخطر، آمبولانس هایی را به تجهیزات مقابله با تهدیدهای CBRNE، مجهز کردیم که در هنگام حوادث احتمالی شیمیایی یا میکروبی، برای انتقال مصدومان ناشی از این حوادث استفاده شود.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه در حوزه دام و نباتات، به کمک وزارت جهاد کشاورزی، سامانه جامع پایش و مراقبت تهدیدات زیستی در حوزه، دام، طیور و نباتات را پیاده سازی کردیم، توضیح داد: بوسیله این سامانه می توان بیماری های دام، طیور و نباتات در هر جای کشور را مورد رصد و پایش قرار داد.

مدرن ترین قطب درمان مصدومان شیمیایی منطقه را دارا هستیم

وی با بیان اینکه پس از حادثه بیروت، ما تمهیداتی را در حوزه پدافند شیمیایی اندیشیدیم، افزود: ما به کمک وزارت بهداشت و وزارت دفاع، نظام ارجاع مصدومان شیمیایی در کشور در سطح کارگاه، استان و ملی را طراحی کردیم. در سطح ملی، بیمارستان بقیه الله (عج) با ساخت یک درمانگاه و اورژانس تخصصی مصدومیت های شیمیایی به مدرن ترین قطب درمان مصدومان شیمیایی منطقه تبدیل شد. خوشبختانه با مانورهایی که انجام دادیم مشخص شد که این بیمارستان از توانمندی لازم برای درمان مصدومان شیمیایی در هنگام بروز بحران های ناشی از حوادث شیمیایی

برخوردار است.

به گفته سردار جلالی، در دانشگاه یزد نیز با کمک یک فرد خیر، مرکز آموزش مصدومیت ها و درمان CBRNE ایجاد شده است که در یکسال و نیمی که فعال شده است، نزدیک به ۶ هزار نفر از اپراتورهای تخصصی این حوزه را آموزش و تربیت کرده است.

ارتقای نظام آمادگی در برابر بحران در استان های هسته ای

وی با بیان اینکه در حوزه پدافند هسته ای برای هفت استان هسته ای کشور، طرح پدافند هسته ای تهیه شده است، تصریح کرد: همچنین در استان بوشهر ۲ بار، اصفهان ۱ بار و قم و تهران هم یک بار رزمایش پدافند هسته ای انجام داده ایم. در بسیاری از این استانها، زیرساخت های پدافند هسته ای را نیز ایجاد کردیم برای مثال در استان اصفهان، اورژانس مصدومیت هسته ای ایجاد کردیم یا در استان بوشهر، نیزمشابه اصفهان، چنین اورژانسی در حال احداث است. اقدامات آموزشی و تجهیز مراکز در این مناطق نیز در دستور کار قرار گرفته است. امسال نیز رزمایش های هسته ای در استان های هسته ای برگزار خواهد شد تا آمادگی ها به روز باشد.

وی تاکید کرد: البته این رزمایش ها مطابق با دستور العمل های آژانس انرژی اتمی و در راستای ارتقای ایمنی و مقابله با حوادث احتمالی است.

تجهیز بیش از ۵۰ شهر به تجهیزات مدرن مقابله با تهدیدات CBRNE

وی با بیان اینکه در حوزه شهری نیز، تدوین سند راهبردی پدافند شهری که به دنبال مدل جدیدی از امنیت و دفاع در شهر متناسب با تهدیدات نوین است تصویب شده است، توضیح داد: این سند می تواند رویکرد امن سازی فرایند توسعه شهری را شکل دهد که رویکرد بسیار مدرنی است. خوشبختانه این سند در کمیته دائمی پدافند غیرعامل تصویب و توسط وزیر کشور به شهرداری های کشور ابلاغ شد.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه ۵۲ شهر کشور با جمعیت بالای ۲۰۰ هزار نفر جمعیت به عنوان اولویت اجرای این سند انتخاب کردیم، تصریح کرد: در سال گذشته از این ۵۲ شهر، ۴۶ شهر را به کمک وزارت دفاع، وزارت کشور و شهرداری ها، به تجهیزات مقابله با تهدیدات نوین، تجهیز کردیم تا در صورت بروز حوادثی از این دست، ابزارهای لازم در اختیار آتش نشانی این شهرها قرار داشته باشد. در کلان شهر تهران نیز تجهیز ۵ بسته عملیات پدافند شهری در اختیار آتش نشانی قرار گرفت.

معاون هماهنگ کننده ستادکل نیروهای مسلح با تاکید بر اینکه پدافند غیرعامل باید یک گام از همه جلوتر باشد، تصریح کرد: با ظهور تهدیدات نوین مانند تهدیدات سایبری، الکترونیکی جنگ های آینده بسیار متفاوت خواهند بود.

مراسم تکریم و معارفه جانشین رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با حضور سردار علی عبداللهی معاون هماهنگ کننده ستادکل نیروهای مسلح، سردار دکتر غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور و معاونین و مدیران این سازمان با رعایت پروتکل های بهداشتی و رعایت فاصله گذاری اجتماعی برگزار شد.

سردار علی عبداللهی معاون هماهنگ کننده ستادکل نیروهای مسلح در این مراسم با گرامیداشت یاد و خاطره شهدای هشت سال دفاع مقدس و محور مقاومت و سالار شهیدان جبهه مقاومت سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی اظهار داشت: حضور در شورای مدیران و فرماندهان سازمان پدافند غیرعامل کشور باعث خرسندی بنده است و این فرصت را غنیمت شمرده و از تلاش ها و زحمات بسیار خوب و ارزشمند ریاست و مدیران سازمان تشکر می کنم.

خلاء وجود سازمان پدافند غیرعامل را در دوران دفاع مقدس احساس کردیم

وی با بیان اینکه پرداختن به موضوع پدافند غیرعامل از جمله مأموریت های نیروهای مسلح است که مادر دوران دفاع مقدس خلاء آن را احساس کردیم، گفت: بحث ارتقای تاب آوری و حفاظت از زیرساخت های حیاتی از جمله موضوعات راهبردی در لایه دفاعی کشور است که با تشکیل سازمان پدافند غیرعامل و قرار گرفتن سردار جلالی در صدر آن اقدامات شایان توجهی در این زمینه انجام شده است.

سردار عبداللهی با بیان اینکه مدل اقدامات سازمان پدافند غیرعامل کشور این است که باید یک گام جلوتر از بقیه همه باشد، تصریح کرد: این وظیفه به ویژه در شرایط فعلی که تهدیدات متنوع تر، پیچیده تر و متفاوت تر از همیشه است بیشتر اهمیت خود را نشان می دهد.

برای رویارویی با تهدیدات نوین نیازمند رویکرد نو در حوزه دفاع هستیم

معاون هماهنگ کننده ستادکل نیروهای مسلح با بیان اینکه برای مواجهه با تهدیدات نوین نیازمند رویکرد، فکر و اندیشه نو در حوزه دفاع هستیم، اظهار داشت: اهمیت کار پدافند غیرعامل را بیش از همه ما فرماندهی معظم کل قوا دریافتند و این سازمان نیز بر اساس تدبیر ایشان شکل شده است.

وی ادامه داد: اگر روزی سازمان هاویخس های

مختلف کشور در زمینه اقدامات مرتبط با تاب آوری زیر ساختها پراکنده کار می کردند امروز باهمت سازمان پدافند غیرعامل کشور، این اقدامات به خوبی هدایت و راهبری شده و مثمر تر واقع می شود.

سردار عبداللهی توضیح داد برای نمونه شکل گیری ساختار ادارات کل پدافند غیرعامل در استانداری ها سبب شده تا این اقدامات در استانها نیز پیگیری شده و کار پیشرفته تر و گسترده تر دنبال شود.

این مقام عالی رتبه نظامی با بیان اینکه خلاء پدافند غیرعامل در دوران دفاع مقدس امروز به مدد سازمان پدافند غیرعامل کشور پر شده است، تصریح کرد: سردار جلالی یک فرمانده انقلابی و پرکار هستند که اقدامات شایان توجهی در حوزه پدافند غیرعامل انجام داده اند.

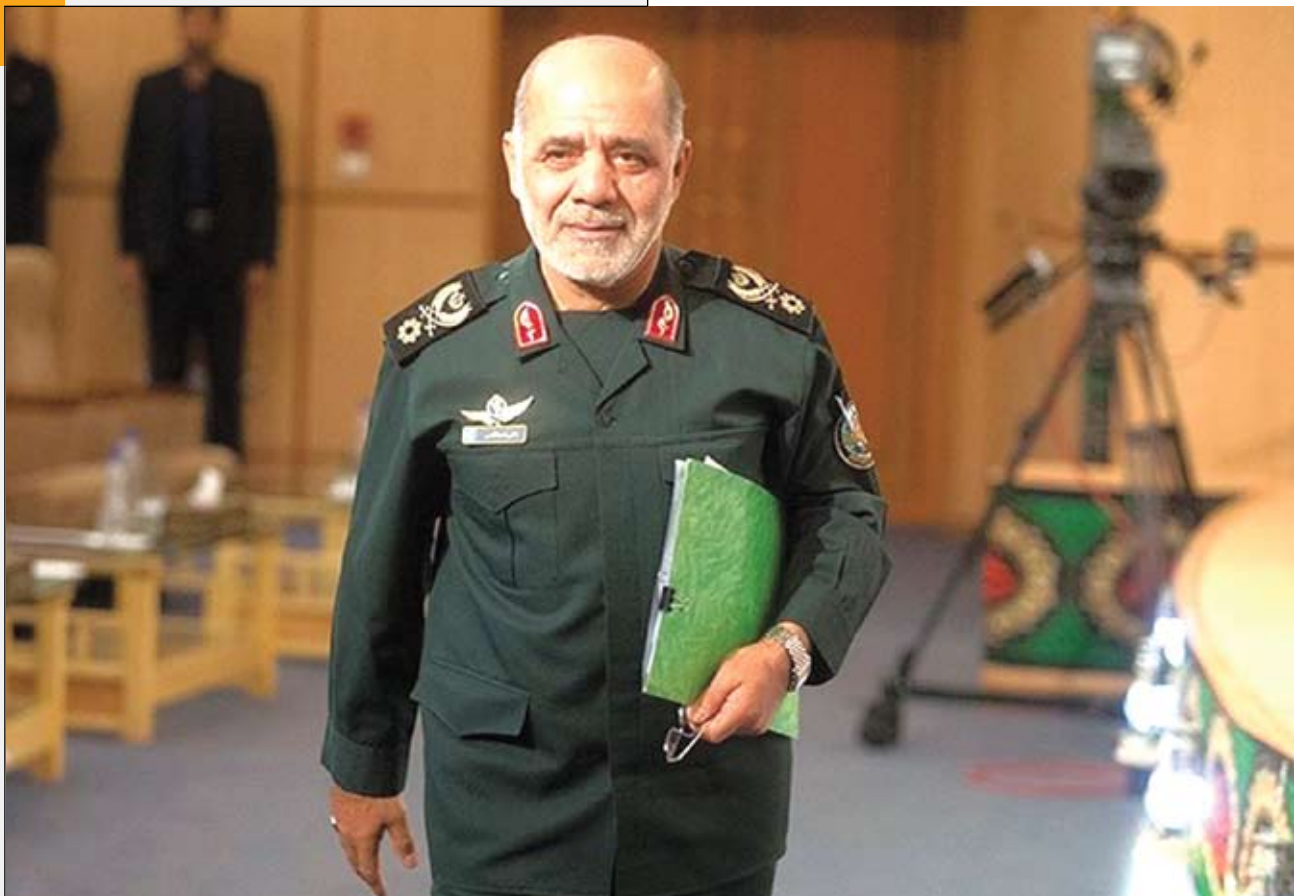
وی توضیح داد: اقدام و پیگیری های سازمان پدافند غیرعامل سبب شد تا بسیاری از خلاء های قانونی در حوزه پدافند غیرعامل پر شود و با درک اهمیت پدافند غیرعامل، از برنامه چهارم توسعه به بعد، سازمان پدافند غیرعامل موضوعیت و مصوبه دارد.

سردار عبداللهی با اشاره به اینکه با عنایت رئیس ستادکل نیروهای مسلح پیگیری های سردار جلالی جلسات کمیته دائمی پدافند غیرعامل به طور مستمر تشکیل می شود، تصریح کرد: معهود مجموعه هایی در کشور ما از اختیارات مشابه با اختیارات این کمیته برخوردارند.

معاون هماهنگ کننده ستادکل نیروهای مسلح خاطر نشان کرد: با پیگیری های سازمان پدافند غیرعامل کشور، بسیاری از وزارتخانه ها و دستگاه های اجرایی همچون وزارت نفت و سازمان انرژی اتمی کشور، توجه به ضوابط پدافند غیرعامل را جزو موضوعات مورد توجه خود قرار دهند و اقدامات بسیار موثری در این زمینه انجام شده است. اینها همه نقطه قوت و نشان دهنده پیشرفت در کارهاست.

آگاهی بخشی و آموزش عموم مردم دو اولویت جدی سازمان پدافند غیرعامل کشور

وی با بیان اینکه باید اقدامات بیشتری جهت تغییر نگرش مدیران نسبت به موضوعات پدافند غیرعامل انجام دهیم، تاکید کرد: همچنین باید مردم را در این حوزه آموزش داده و آگاهی ببخشیم چون هر چقدر ما ساختار را تقویت کنیم تا وقتی مردم توجه نشوند در عمل با مشکل روبه رو می شویم. در این زمینه استفاده از ظرفیت رسانه به ویژه رسانه ملی بسیار مهم و حیاتی است. به گفته سردار عبداللهی اگر مردم به خوبی در مورد موضوعات پدافندی آموزش ببینند موضوع مدیریت بحران و عبور از آن را تسهیل خواهد شد.

سردار عبداللہی معاون هماہنگ کنندہ ستاد کل نیروهای مسلح:

پدافند غیرعامل باید یک گام از همه جلوتر باشد

وقوع جنگ های آینده بر بسترهای فناوری

بیان اینکه چابکی سازمان پدافند غیرعامل کشور سبب شده است که این سازمان منشا اقدامات خوب و ارزنده ای باشد، تصریح کرد: این سازمان با وجود برخی کمبودها، عالمانه، بر مبنای منظومه فکری و چارچوب علمی، هماهنگ، یکپارچه و هوشمند در جهت اهداف و مأموریت ها به پیش خواهد رفت.

وی با اشاره به توفیقات سازمان در پیشبرد امور در دستگاه های اجرایی متذکر شد: این درحالیست که امکانات زیادی در اختیار نداشتیم با این وجود در بسیاری از حوزه ها از جمله در تدوین قوانین راهبردی و بالادستی توفیقات متعددی کسب شده است.

سردار ساسانی افزود: یقین دارم با وجود ویژگی ها و نقاط قوت ریاست و کارکنان سازمان پدافند غیرعامل کشور، با صلابت و صمیمیت، در راستای اهداف سازمان گام برخواهیم داشت و شخصاً تمام توان خود را برای این منظور به کار خواهیم گرفت.

و تجارب ذی قیمتی اندوخته اند. سردار عبداللہی متذکر شد: اشراف برداشتن تخصصی در حوزه پدافند غیرعامل و تجربه و تعهد سردار ساسانی، می تواند کمک موثری در برنامه ریزی و پیشبرد امور در مقام جانشینی سازمان پدافند غیرعامل باشد. برای ایشان آرزوی توفیق داریم و امیدواریم حضور ایشان منشا خیر و برکت برای این سازمان باشد.

سازمان پدافند غیرعامل کشور بر اساس یک تفکر راهبردی شکل گرفته است

سردار دکتر محسن ساسانی نیز در ادامه این مراسم بیان اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور یک سازمان راهبردی از نظر سطح، روش برنامه ریزی و مدیریت است، اظهار داشت: این سازمان بر اساس یک تفکر راهبردی شکل گرفته است و مادیاتی که این تفکر در آن ساری و جاری باشد پویا و تاثیرگذار خواهد بود. جانشین سازمان پدافند غیرعامل کشور با

وی همچنین با تشکر از زحمات رئیس، معاون و کارکنان سازمان پدافند غیرعامل کشور همچنین تصریح کرد: این سازمان را سازمانی پویا، راهبردی و تاثیرگذار می دانیم و اعلام می کنیم ستاد کل تمام قد پشتیبان سازمان پدافند غیرعامل کشور است.

سردار زارعی مسئولی دلسوز و خدمتگزار برای انقلاب

معاون هماهنگ کنندہ ستاد کل نیروهای مسلح با تقدیر از خدمات ارزنده سردار زارعی برای وی آرزوی سلامتی و شفای عاجل کرد و متذکر شد: حضور ایشان در مقام جانشین ریاست سازمان پدافند غیرعامل کشور، کمک خوبی برای سردار جلالی بود که کاملاً دلسوزانه و متفکرانه در خدمت اهداف این سازمان، انجام وظیفه کردند.

وی همچنین با اشاره به تجارب سردار ساسانی تصریح کرد: برادرمان سردار ساسانی در هر جا مشغول خدمت بوده اند خدمات ارزنده ای را ارائه و نیروهای ارزنده ای تربیت کرده اند

وی با بیان اینکه با ظهور تهدیدات نوین مانند تهدیدات سایبری، الکترونیکی جنگ های آینده بسیار متفاوت خواهند بود، تصریح کرد: باتوجه به این موضوع سازمان پدافند غیرعامل کشور باید از پویایی و پیش بردگی لازم در احصاء راه های مقابله با تهدیدات نوین برخوردار باشد. سازمان پدافند غیرعامل کشور باید اولویت ها را مشخص کند و توان اصلی را روی اولویت ها همچون حوزه سایبری بگذارد.

سردار عبداللہی با بیان اینکه رئیس ستاد کل نیروی های مسلح اهمیت بسیاری برای پدافند غیرعامل قائل است، تصریح کرد: کار سازمان پدافند غیرعامل کشور راهبردی، سنگین و حساس است زیرا مغز متفکر کل کشور در حوزه پدافند غیرعامل است و در جلوگیری از غافلگیری ها و وظیفه ای بسیار حساس و حیاتی است.

ستاد کل نیروهای مسلح پشتیبان سازمان پدافند غیرعامل

گفت و گوی «عماد» با جانشین سازمان پدافند غیرعامل کشور

درايت «رهبری» رکن تاب‌آوری کشور در برابر کارزار فشار حداکثری

دشمن شناسی نقطه اتصال کلیدی پدافند غیرعامل و بیانیه گام دوم انقلاب

ماموریت‌های سازمان پدافند غیرعامل کشور است. به نظر جنابعالی در طول سال‌های اخیر به چه میزان توانسته‌اید به اهداف و برنامه‌های خود دست پیدا کنید؟

به تناسب گستره و عمق پدافند غیرعامل ما توانسته‌ایم موفقیت کسب کنیم. یکی از موفقیت‌های اصلی ما در حوزه فرهنگ‌سازی است. ما توانسته‌ایم مفاهیم و درک مشترکی را در طول این سال‌ها در سطح جامعه، مسئولان و دستگاه‌های اجرایی ایجاد نمائیم و به ادبیات مشترکی دست پیدا کنیم. این مفهوم کلی به ما کمک می‌کند تا در عرصه‌های مختلف عمیق‌تر شویم. این ماموریتی است که به صورت مستمر ادامه دارد.

اهمیت این موضوع از آن جهت است که مدیریت دستگاه‌های اجرایی مادر جریانات مربوط به تغییرات سیاسی در رویکرد دولتها دستخوش تغییر می‌شود. یعنی هر دولتی که تغییر می‌کند بخش عمده‌ای از مسئولان تغییر می‌کنند. این کار ما را سخت می‌کند. از همین رو حتماً باید دوره‌آشنایی، انتقال مفهوم و ایجاد ادبیات مشترک با همه مسئولان داشته باشیم. گاهی می‌بینیم یک وزارتخانه در طول چهار سال چند وزیر عوض می‌کند. هر وزیری که تغییر می‌کند اغلب معاونانش هم تغییر می‌کنند. به خاطر اینکه کار ما با دستگاه‌های اجرایی است بنابراین فرهنگ‌سازی و ایجاد ادبیات مشترک یک کار مستمر و همیشگی برای سازمان است که فکری کنیم توانسته‌ایم موفقیت‌های خوبی در این زمینه کسب کنیم. همچنین در حوزه اجرا به دنبال مشارکت دستگاه‌های اجرایی و عمق بخشی

عرصه‌ای سه عنصر صحت، دقت و سرعت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. وقتی فناوری به عرصه علم و دانش ورود می‌کند با سرعت، دقت و صحت بیشتری روبرو هستیم. دشمنان ما برای اینکه از این سه عنصر نهایت بهره‌برداری را داشته باشند از این ابزارها استفاده می‌کنند. بنابراین اگر قرار باشد دفاعی در حوزه پدافند غیرعامل به شکل غیرمستقیم داشته باشیم الزماً باید از فناوری‌ها حداکثر استفاده را بکنیم. چون نمی‌توانیم با روش‌های قدیمی به عرصه‌های فناورانه ورود کنیم. اگرچه می‌توانیم ظرفیت‌های مقابله را با استفاده از سامانه‌های قدیمی توسعه ببخشیم. چون فناوری همانقدر که سرعت، دقت و صحت را افزایش می‌دهد به همان اندازه نیز آسیب‌پذیری را بیشتر می‌کند. بنابراین می‌توانیم در کنار تجارب گذشته از ابزارهای فناور محور استفاده کنیم.

❖ یکی از موضوعاتی که برای عموم مردم قابل توجه است بحث میزان تحقق اهداف و

بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌شود. اگر به واژه تهدیدات نگاه کنیم هیچ‌قیدی برای تهدیدات وجود ندارد. برای اقدامات قید وجود دارد اما برای تهدیدات وجود ندارد. اگر همه‌بند‌های سیاست‌های کلی نظام در امور پدافند غیرعامل را نگاه کنیم به تهدیدات متنوعی اشاره شده است. مثل تهدیدات نوین یا حوزه تهدیدات مربوط به سلاح‌های نامتعارف. بنابراین می‌بینیم که تهدیدات قید خاصی ندارد و دامنه شمول تهدیدات بسیار است. از این جهت می‌توانم بگویم تغییری در حوزه مفهوم پدافند غیرعامل نداریم. تهدیدات یک‌روزه حوزه فرهنگ‌ورود می‌کند و روزی دیگر به حوزه اقتصاد، دشمن از هر ابزاری در هر حوزه‌ای برای آسیب‌رسانی استفاده می‌کند. وقتی در حوزه مصداق با گستردگی و تنوع روبرو هستیم می‌دانید که ابزار کارکردهای وسیعی پیدای می‌کند. یکی از این ابزارها وارد کردن فناوری‌های مختلف به حوزه تهدیدات است. ورود فناوری به هر

شعار محوری نکوداشت پدافند غیرعامل سال ۱۳۹۹ «مقاومت فعال، تاب‌آوری حیرت‌انگیز؛ ایران قوی» است. در گفتگویی که با سردار دکتر ساسانی جانشین سازمان پدافند غیرعامل داشتیم تلاش کردیم تا این شعار و نسبت آن با کارکردهای پدافند غیرعامل متناسب با اقتضائات امروز ارزیابی و تبیین شود. ماحصل گفتگوی خبرنگار ما با سردار ساسانی در ادامه می‌آید:

❖ جناب دکتر به عنوان سوال نخست اجازه دهید درباره مفاهیم پایه پدافند غیرعامل صحبت کنیم. اساساً جنابعالی پدافند غیرعامل را چگونه معنا می‌کنید؟!

ابتدا باید بر این نکته تأکید کنم که گستره مفهوم پدافند غیرعامل بسیار وسیع است و هیچ محدودیتی در این زمینه وجود ندارد. پدافند غیرعامل یعنی مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی و کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت

باشند و خود را تقویت کنند، کمکی است که پدافند غیرعامل می‌تواند به تحقق این موضوع بکند.

در سخنانان به بیانات مقام معظم رهبری در خصوص مباحث پدافند غیرعامل اشاره کردید. خوب در سال ۹۷ هم ایشان در جمع مسئولان سازمان یک بیاناتی داشتند که به نظر راهبردی آینده پدافند غیرعامل را تشکیل می‌دهد. ایشان در آن دیدار فرمودند «در مقابل شوه‌های پیچیده‌تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به‌روز و همه‌جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابله کند.» این راهبرد رهبری را چگونه تحلیل و ارزیابی می‌کنید؟

عملیاتی کردن این تدابیر و راهبردها مشروط به داشتن برنامه و اسناد مربوط به سطوح مختلف است، ما وقتی یک راهبرد یا یک فرمان را از مقام معظم رهبری دریافت می‌کنیم باید بتوانیم این فرمان را به اسناد راهبردی و عملیاتی و برنامه تبدیل کنیم. سازمان پدافند غیرعامل کشور در این راستا تلاش کرده است اسناد راهبردی و راهبردار حوزه‌های مختلف تدوین و تنظیم کند و به تصویب مراجع ذی‌ربط برساند. در بخشی از حوزه‌ها راهبردهای عملیاتی را تعیین، تبیین و تدوین و به اسناد تبدیل کرده‌ایم. در برخی از حوزه‌ها این اسناد به صورت مشارکتی با دستگاه‌های مختلف تنظیم و به برنامه تبدیل شده‌اند. در بخشی از حوزه‌ها نیز راهبردها به صورت سلسله‌مراتبی در حال تنظیم، تصویب و تبدیل به برنامه است.

امانقش دستگاه‌های اجرایی کشور در مساله کلیدی است. چون ماسطح راهبردی را پیگیری می‌کنیم در حالیکه این دستگاه‌ها هستند که این راهبردها را عملیاتی می‌کنند. تبدیل اسناد به برنامه یک کار مشارکتی است اما پیاده‌سازی اسناد توسط دستگاه‌های اجرایی مهم است. معمولاً در کشور در حوزه‌های مختلفی اسناد راهبردی یا عملیاتی تدوین یا ابلاغ می‌شود اما در همانجا متوقف می‌شود. بخش کلیدی این فرایند تدوین الزامات پیاده‌سازی و اجرای آن است. پیاده‌سازی و اجرا، فرایندی پیچیده و دقیق است که باید به آن دقت کنیم.

کلیدواژه‌هایی مثل هوشمند بودن، به‌روز بودن، همه‌جانبه بودن که مقام معظم رهبری بر روی آنها تاکید داشته‌اند مورد توجه سازمان پدافند غیرعامل کشور قرار گرفته است و مجموعه پدافند غیرعامل تلاش کرده از این کلیدواژه‌ها حداکثر استفاده را برای تنظیم و تدوین اسناد ببرد. نمی‌شود از این نکات غفلت کرد چون هم ترفندهای دشمن پیچیده است و هم نمی‌شود از عناصر فناوری به شدت و به صورت گسترده استفاده کرد. باید بسیار هوشمندانه عمل کنیم.

ادامه در صفحه ۱۸

قدرت با نظر مردم شکل می‌گیرد. در این حوزه مستقل و قوی عمل می‌کنیم. اما در حوزه‌های دیگر شدت و ضعف دارد. اگر قرار است ما ایران قوی و استحکام درونی نظام را محقق کنیم باید همه این عناصر را تقویت کنیم. بنیه‌های خوبی در حوزه فرهنگی و اجتماعی داریم ولی باید کارکرد آنها در مقابل تهدیدات دشمن تقویت شود. هر کدام از ابعادی که عنوان شد شاخصه‌ها و اجزایی دارند که برای قوی شدن باید تقویت شوند. قوی بودن اقتصاد به معنای درون‌زایی و توانایی‌های درون‌زاست. واژه کلیدی در ارتباط با این موضوع بین پدافند غیرعامل و این حوزه‌ها وجود دارد که «مصون‌سازی» است. مقام

مقابل این فشارهای حداکثری تاب و توان مقاومت داشته باشد و برای سرنگونی نظام، زمان تعیین می‌کردند. خیلی هادراین وادی، فریب دشمن را خوردند و فکر کردند دیگر کار تمام است. ولی واقعا استقامت و تاب‌آوری مردم نشان داده است که اینطور نیست.

در خصوص راهبردی ایران قوی هم توضیح بفرمایید. اساساً سازمان پدافند غیرعامل کشور چه نسبتی با این راهبرد دارد؟

عناصر قدرت و قوی شدن را باید به خوبی بشناسیم. مولفه‌های متعددی در این حوزه وجود دارد. قدرت اقتصادی، نظامی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و علمی عناصری هستند که ساختار و بنیادهای قدرت را شکل می‌دهند.

66

فناوری همانقدر که سرعت، دقت و صحت را افزایش می‌دهد به همان اندازه آسیب‌پذیری را نیز گسترش می‌بخشد

یکی از موفقیت‌های اصلی مادر سازمان پدافند غیرعامل حوزه فرهنگ‌سازی است که توانسته ایم مفاهیم و درک مشترکی را در طول این سال‌ها در سطح جامعه، مسئولان و دستگاه‌های اجرایی گسترش بدهیم و به ادبیات مشترکی برسیم

اولین و مهمترین عنصر تاب‌آوری حیرت‌انگیز ملت ایران رهبری است. علتش این است که مردم الگویی در زمینه استقامت و مقابله با مشکلات در کشور دارند که رهبر معظم انقلاب است

اگر قرار است ما ایران قوی و استحکام درونی نظام را محقق کنیم باید همه عناصر و مولفه‌های قدرت را ارتقا بخشیم

قوی بودن با تقویت همه این عناصر شکل می‌گیرد و وقتی این کلیدواژه استحکام درونی نظام را نگاه می‌کنیم این مفهوم را می‌توانیم در این ابعاد گسترش بدهیم. یعنی همه ابعاد نظام با این مصداق‌هایی که گفتم از عناصر قدرت است. برخی هاکلیدی است. مثل علم و فناوری، اقتصاد و... اینها استقلال کشور را بیمه و تقویت می‌کنند. مادر حوزه سیاسی کاملاً مستقل عمل می‌کنیم. تصمیم‌گیری‌هایمان درون نظام است و مردم در حوزه اداره‌اجرائی کشور تصمیم‌گیرنده هستند. جابه‌جایی

به مفاهیم تخصصی پدافند غیرعامل بودیم که توانسته‌ایم به نسبت موفق باشیم. البته ما یک سازمان عملیاتی-اجرائی به صورت کامل نیستیم که خودمان بتوانیم بگوییم این کارها را کرده‌ایم و میزان موفقیت‌مان را برآورد کنیم. موفقیت ما کاملاً به مشارکت دستگاه‌ها در حوزه تخصصی و عمق بخشی به مفاهیم پدافند غیرعامل بستگی دارد که دستگاه‌های مختلف از این حیث متنوع و متفاوت هستند.

شعاری که در سال جاری به عنوان شعار ایام نکوداشت پدافند غیرعامل انتخاب شده است «مقاومت فعال، تاب‌آوری حیرت‌انگیز؛ ایران قوی» است. خوب در یکی دو سال اخیر ما شاهد شدیدیترین فشارهای دشمن در تمامی لایه‌های سیاسی، اقتصادی، رسانه‌ای و... بودیم. به نظر شما دلیل این تاب‌آوری حیرت‌انگیز چیست؟

به نظر من اولین عنصر این تاب‌آوری رهبری مدبرانه حضرت آقا است. علتش این است که مردم الگویی در زمینه استقامت و مقابله با مشکلات در کشور دارند که رهبر معظم انقلاب است. مردم خودشان را ارزیابی می‌کنند و می‌بینند نکاتی که رهبری نظام با توجه به تجربیاتشان فرموده‌اند یکی پس از دیگری اتفاق می‌افتد. بینش سیاسی مردم و دشمن‌شناسی نیز دومین عامل تاب‌آوری است. مردم ما به شدت در این زمینه قوی هستند و عملکرد دشمن را تحلیل می‌کنند و مدنظر قرار می‌دهند.

ظرفیت‌های دینی و اعتقادی مردم و الگوهای عملی رکن دیگر این تاب‌آوری است. مردم الگوی راهبردی به نام عاشورا و استراتژی به نام پیروزی خون بر شمشیر دارند و دوران دفاع مقدس را با همین الگوها سربلند و پیروز پشت سر گذاشته‌اند. اینها عناصری است که تاب‌آوری را شکل می‌دهد. بودن این عناصر، تاب‌آوری ملت ایران را برای جهان حیرت‌انگیز کرده است. شاید هر کدام از این حوادثی که برای ملت ما پدید آمده است اگر برای هر کشور دیگری به وجود می‌آمد ساختار سیاسی و اجتماعی آن کشور از هم می‌پاشید. از دهه اول انقلاب که نگاه کنیم حوادث متعدد و عجیبی را شاهد بوده‌ایم. شهادت و ترور مسئولان کشور، ۸ سال دفاع مقدس، سال‌ها تحریم ظالمانه و مانندان امانعلی‌رغم اینکه این چرخه‌هزینه‌هایی را متحمل شد اما نظام پایدار ماند و مردم استقامت کردند. اگر به فرمایشات امام راحل (ره) در این سال‌ها توجه کنیم می‌بینیم که چگونه ایشان عنصر تاب‌آوری را تقویت کرده است. نقش رهبری معظم انقلاب نیز در ایجاد چنین ظرفیت‌هایی در ملت بسیار کلیدی بوده و ایشان بعد از حضرت امام همین راه را هوشمندانه ادامه دادند. به همین دلیل است که هیچ کدام از کشورهای دنیا باور نمی‌کردند این ملت در

گفت و گوی «عماد» با آیت الله محمد جواد فاضل لنکرانی؛ رئیس موسسه فقهی ائمه اطهار (ع)

فقه پدافند غیر عامل؛ الزامات و بایسته ها

پدافند غیر عامل یک امر «ارتكازی» است

آیت الله محمد جواد فاضل لنکرانی از آن دست فقهایی است که در کنار تدریس در سطوح عالی حوزه علمیه قم و اشتغال به تحقیق و پژوهش های علمی، در موضوعات مختلف فرهنگی و اجتماعی نیز صاحب نظر است. او از سال های ابتدایی تأسیس سازمان پدافند غیر عامل - به عنوان مهمترین نهاد حاکمیتی در این موضوع تخصصی - همراه این مجموعه بوده و به عنوان یک فقیه و مجتهد در فقه اسلامی دیدگاه های تخصصی خود را در این حوزه حیاتی و سرنوشت ساز با مدیریت عالی این سازمان در میان گذاشته است.

به بهانه ایام نکوداشت پدافند غیر عامل پای صحبت های این استاد و مدرس با سابقه حوزه علمیه قم نشسته ایم و نقش و اهمیت پدافند غیر عامل در تاریخ اسلام و اندیشه دینی مسلمانان را مرور کرده ایم. ما حاصل این گفتگو را در ادامه می خوانید.

همانطور که مستحضرید در یک نگاه کلی اقداماتی که در حوزه پدافند غیر عامل صورت می گیرد به نوعی شامل فعالیت های بازدارنده در مقابل تهدیدات و البته پیش بینی و اقدامات پیشگیرانه در راستای عدم تحقق این تهدیدات است. این امر در طول تاریخ اسلام و البته تاریخ جهان دارای سابقه است. حال از دیدگاه شما به عنوان یک فقیه اسلامی، چه پیشینه ای از این اقدامات در عالم اسلامی به خصوص در سلوک پیامبر اکرم (ص) و بعدها

ائمه اطهار (ع) وجود داشته است؟

مسأله پدافند غیر عامل، ارتكازی و عقلانی است و امری نیست که به صورت تازه و روی توافتاتی بین دولت ها و گروه ها و اشخاص به وجود آمده باشد؛ امری ارتكازی و عقلانی است به این معنا که اگر از خود فرد شروع کنیم، ارتكاز هر انسان عاقلی به او می گوید که تو باید از خود در مقابل حوادثی که برای جسم و روح به وجود می آید در ابعاد مختلف مراقبت کنی. هر انسانی باید برای آینده خود تصمیم بگیرد و فکر کند و اگر الان درآمدی دارد مقداری را برای آینده اش قرار دهد تا برای ایام که هولت خود فکری کرده باشد؛ همه این هادر مورد یک شخص واضح است؛ وقتی به ارتكاز نقشی خود یا به وجدان خود مراجعه کند، چنین مسأله ای وجود دارد.

وقتی به جامعه وارد می شویم، چون این مسئله، امری عقلانی است، قبل از اسلام و در زمان انبیاء گذشته نیز وجود داشته است. این مسأله ای نیست که بگوئیم خود اسلام و دین آن را تأسیس می کند؛ اگرچه اسلام تماماً بر این مبنا تأکید دارد ولی امر تأسیسی نیست. مثلاً قبل از ظهور دین اسلام، قضیه حضرت یوسف (ع) و تعبیر آن خواب که حضرت آن را بیان کردند، نمونه خوبی از این موضوع است.

در خود اسلام، مجموعه دین، عنوان پدافند غیر عامل را دارد. دین اساساً برای این است که انسان قبل از اینکه بلایی بر او وارد شود و شری به سراغ او بیاید، راهکارهایی را بیاندیشد؛ چه

شده است. اگر مسلمانان همین طور بنشینند و بگویند ما یازبان موعظه و نصیحت با دنیا صحبت می کنیم، فایده ای ندارد. باید بنیه نظامی قوی و اصل «ارهاب» دشمن احیا شود. «تُرهبونَ به عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...» یعنی مشرکین و کفار باید مورد ارهاب مسلمین واقع شوند و این خود مسأله ای مهم است که ما آن را از این آیه شریفه استفاده می کنیم.

در آیه ۱۲ سوره حجرات می خوانیم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بََعْضُكُم بَعْضًا...» پرهیز از گمان بد، یک اصل مهم در امنیت روانی افراد در جامعه است؛ امنیت روانی از عوامل استقرار و ثبات در جامعه است. به نظر من برای تحکیم روابط در جامعه شاید هیچ اصلی مهم تر از این نیست که افراد به هم بدگمان نباشند و گمان بد نبرند. اگر هر کسی بخواهد نسبت به شخص دیگری سوء ظن داشته باشد و گمان بد ببرد، اگر مسئول بخواهد نسبت به زیر دست خود گمان بد ببرد یا زیر دست نسبت به مسئول گمان بد ببرد، این هادر اسلام نهی شده است. و لولاینکه ممکن است مواردی واقعیت داشته باشد ولی اسلام می گوید اصل را بر حسن ظن قرار بدهید که او در حال خدمت است و منفعت جامعه را می خواهد؛ این نکته مهمی است.

در فقه و اصول که بحث «اصالت الصحه» را مطرح می کنند، می گویند در جائیکه فساد غلبه ندارد می توانیم اصالت الصحه را جاری کنیم. اما اگر در جایگاه ها و مناسبات و نهاد هایی که ببینیم دشمن رخنه کرده است یا بنا بر رخنه دارد یا مورد طمع دشمن است، آنجا نباید اصل را بر صحت گذاشت. آنجا باید اصل را بر بدگمانی گذاشت و مواردی این چنینی وجود دارد که در فقه مورد توجه قرار گرفته است؛ اما با قطع نظر از این موارد خاص، باید جامعه در امنیت روانی و ثبات و استحکام باشد. این موارد در اسلام و در دین ما پیش بینی شده است، به خصوص حالات افسردگی که از طریق بدگمانی در افراد ایجاد می شود.

در بحث عدم سوء ظن در حدیثی از حضرت رسول (ص) آمده است: «فَأَنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَاجَسُوا وَلَا تَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا» اینکه نباید تجسس کرد و نباید پرده برداری و افشای عیوب کرد. وقتی کسی در خانه خود و در محیط خصوصی خود مرتکب خطایی شده است، وقتی کسی اطلاع پیدا کرد، نباید پرده برداری کند و افشا و اعلام کند، البته این مسأله در مورد امور فردی و اسرار اشخاص مطرح است. همچنین بر مبنای این حدیث اصل اخوت بین مسلمین - که اصل پدافندی بسیار مهمی است - اصلی بسیار حیاتی و مهم است. آنچه که در سیل ها و زلزله و بلا یا مردم را نسبت به هم متحد می کند اصل اخوت است که مسأله ای بسیار مهم است. هر چه بین مردم جدایی بیندازیم و بینان خانواده ها را از بین ببریم، ارتباط بین افراد بشر کم از بین می رود و منسوخ می شود این دقیقاً خلاف آن چیزی است که در اسلام وجود دارد. در اسلام دائم تأکید شده است: «المؤمن مرآة المؤمن» حتی در جائیکه تشابه در دین هم وجود ندارد، باز هم اسلام می گوید

ادامه از صفحه ۱۵

دشمن از همه حوزه‌ها به صورت کامل ترکیبی استفاده می‌کند. همه این عناصر را به هم پیوند می‌زند و در هر زمانی از ترکیبی از قابلیت‌ها علیه ترکیبی از عناصر نظام استفاده می‌کند. اینجا نقش پدافند غیرعامل پررنگ می‌شود. وقتی با چنین شرایطی روبرو هستیم الزامات هوشمندی، همه‌جانبه‌گرایی و به‌روز بودن تحقق فرامین مقام معظم رهبری در حوزه اجراء است. نمونه‌هایی را مشاهده می‌کنید که در مصاحبه‌های مسئولان سازمان پدافند غیرعامل نکاتی مطرح می‌شود که شاید در کشور هنوز در دستگاه‌های اجرائی به این نکات پرداخته نشده است. دستگاه‌ها اعتراف می‌کنند که برای این موضوعات برنامه‌ای نداشته‌اند و به آن نپرداخته‌اند. این نشان می‌دهد سازمان پدافند غیرعامل یک گام یا چند گام جلوتر از می‌بیند و حرکت‌ها را پیش‌بینی می‌کند.

یکی دیگر از راهبردهای مهمی که از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی مطرح شده است بحث بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. چه نسبتی بین این بیانیه و مأموریت‌های پدافند غیرعامل قابل طرح است؟

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی یک راهبرد و یک سیاست کلان و ارائه یک افق آرمانی برای چله دوم انقلاب است. اگر فرض کنیم که چهل سال از انقلاب گذشته است و از نقطه‌ای شروع کرده‌ایم و به نقطه‌ای دیگر رسیده‌ایم بنابراین راهبرد رسیدن به قله بعدی را مقام معظم رهبری در این بیانیه کاملاً تبیین فرموده‌اند. کلیه مواضع مهمی در این بیانیه است که باید به آنها توجه شود. جوان‌گرایی، دشمن‌شناسی، تبیین مرزها با دشمنان و توجه به توانمندی‌های داخلی از این جمله است. چون این در سطح کلان است همه عناصر کشور از جمله حوزه پدافند غیرعامل را در برمی‌گیرد. ما ذیل این چتر باید ارتباط مفهومی و منطقی پیدا کنیم. به نظر من حوزه دشمن‌شناسی و تبیین خطوط مرزی با دشمن نقطه اتصال کلیدی ما با این راهبرد کلان است. اما سایر مفاهیم هم برای ما کاملاً مؤثر و پل ارتباطی بین حرکت‌های بعدی سازمان پدافند غیرعامل کشور در طول چهل سال آینده است. باید از این بیانیه استفاده کنیم و راهبردهای خود را در چهل سال آینده تدوین کنیم. سیاست‌های کلی و کلان پدافند غیرعامل و اسناد راهبردی را با اسناد به این بیانیه تدوین، بازنگری یا به‌روزرسانی کنیم و برنامه‌های عملیاتی بر این محورها تنظیم کنیم. اینها چهارچوب‌هایی است که برنامه‌های کلان کشور را به مسیر صعود به قله‌های مورد نظر نظام و الگوی چندگانه‌ای که مقام معظم رهبری تارسیدن به تمدن نوین اسلامی تعیین فرموده‌اند هدایت می‌کند. این ارتباط می‌تواند به این شکل در حوزه مفهومی و بعد به شکل عملیاتی اسناد، برنامه‌ها و چهارچوب‌های کاری را شکل بدهد.

به عنوان سوال پایانی؛ سازمان پدافند غیرعامل کشور در آینده به چه سمت و سویی پیش خواهد رفت؟ آن‌افق مطلوبی که شما برای سازمان مدنظر دارید چه مختصاتی دارد؟

اگر بخواهیم خیلی واضح مطرح کنیم عمق بخشی به مفاهیم پدافند غیرعامل در عرصه‌های مختلف سازنده افق مطلوب ما است. وقتی از فضای عمومی فاصله بگیریم و به فضای تخصصی ورود پیدا کنیم ضرورت دارد الزامات تخصصی و فنی دقیقی را تبیین کنیم. باید اسناد فنی و تخصصی زیادی را تولید کنیم. زمانی به مطلوب خود رسیده‌ایم که این اسناد کاملاً دقیق در حوزه‌ها و عرصه‌های مختلف تنظیم شده باشد. حرف تخصصی، علمی و به‌روز و متناسب با شرایط کشور بزنیم. ضابطه و مقررات داشته باشیم. یعنی اگر کسی گفت می‌خواهم یک شهر بسازم باید چهارچوب و الزامات پدافند غیرعامل در حوزه شهرسازی آماده باشد. باید حرف تخصصی در هر حوزه‌ای داشته باشیم. افق مطلوب ما رسیدن به چنین شرایطی در پدافند غیرعامل است. تلاش‌های زیادی صورت گرفته است. مشاورین بسیار زیادی آموزش داده شده‌اند. باید در حوزه‌های تخصصی ورود کرد تا فرآیندها شکل بگیرند. این کاری است که سازمان پدافند غیرعامل کشور نمی‌تواند به تنهایی انجام دهد چون عناصر تخصصی جمع نیستند. همانطور که قانونگذار تعیین کرده است دستگاه‌های اجرائی باید خودشان این کار را انجام بدهند. برای مثال مقررات پدافند غیرعامل در حوزه ساختمان سال ۹۱ ابلاغ شده است. یعنی وزارت مسکن وقتی شروع به تدوین این مقررات کرد و بعد در شورای تدوین مقررات تصویب شد و وزیر راه و شهرسازی آن را ابلاغ کرد. این یک سند مقرراتی ملی کشور است که نسخه دوم آن در بازنگری‌های سه ساله وزارت راه و شهرسازی به طور مرتب دنبال شده، تنظیم، مصوب و ابلاغ شده است. بنابراین این به عنوان یک سند جاری در کشور نهاده شده است. سازمان پدافند غیرعامل کشور در زمان بازنگری در این سند مشارکت فعال دارد. اگر قرار باشد وضعیت کشور از نظر ضوابط و الزامات پدافند غیرعامل مطلوب باشد همه دستگاه‌های پدافند غیرعاملی فرایندی را دنبال کنند تا به نتیجه برسند. اگر قرار است شرایط مطلوبی را تعیین کنیم دستیابی به این اسناد، ضوابط و مقررات فنی و تخصصی و بعد پیاده‌سازی آن مورد نظر است. پیاده‌سازی و اجرا بسیار مهم است. خیلی از مقررات در کشور هستند که پیاده‌سازی نمی‌شود. اگر ضوابط، اجرائی نشوند در همه حوزه‌ها در کشور چنین وضعیتی را خواهیم داشت. افق مطلوب ما رسیدن به چنین شرایطی است که هم ضوابط و مقررات فنی و تخصصی مصوب داشته باشیم و هم سازوکارهای اجرائی داشته باشیم.

خیلی متشکر از جنابعالی من هم از شما سپاسگزارم.

گفتگوی «عماد» با معاون هماهنگ‌کننده سازمان پدافند غیرعامل کشور

ایجاد «فهم مشترک» از پدافند غیرعامل در دستگاه‌های اجرایی

بازخوانی مأموریت‌های سازمان پدافند غیرعامل کشور مطابق با بیانیه گام دوم انقلاب

فعالیت‌ها و همچون مساله علمی بودن و فناوریانه بودن، پدافند غیرعامل امروز چه معنا و مفهومی دارد؟

من احساس می‌کنم که امروز مهم‌ترین وظیفه پدافند غیرعامل حفظ و ارتقای کارکردها و خدمات زیرساخت‌های حیاتی با استفاده از دانش نوین و به‌روزمی‌باشد. جریان فناوری در حال تغییر ماهیت‌داری‌ها و سرمایه‌های حیاتی کشور است و لذا پدافند غیرعامل نیز باید خود را متناسب با این تغییر و تحول به‌روزرسانی کند. ضمن اینکه افزایش سهم و نقش مردم در مباحث پدافند غیرعامل روزه روز در حال افزایش است و این دامنه و برد موضوعات پدافند غیرعامل را افزایش می‌دهد.

سازمان پدافند غیرعامل به نظر شما در طول سال‌های اخیر به چه میزان توانسته است به اهداف و برنامه‌های خود دست پیدا کند؟

اگر بخواهیم مجموعه اقدامات و دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور را متناسب با سطح ایده‌آل و مطلوب خودمان که همان مطالبات و فرامین مقام معظم رهبری است، ارزیابی کنیم فاصله زیادی تا آنچه

سازمان پدافند غیرعامل کشور یکی از سازمان‌های مدرن از نظر ساختاری است که بخش عمده‌ای از محیط اجرای فعالیت‌ها مأموریت‌های آن در دستگاه‌های اجرائی به‌ویژه ظرفیت‌های کشور است. در واقع این سازمان به نمایندگی از نیروهای مسلح وظیفه دارد تا ارتقای ساختارهای دفاعی، الزامات و بایسته‌های مقابله با تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها را در بدنه اجرائی کشور پیگیری کرده و به غایت برساند. یکی از مهمترین وظیفه‌ها در این زمینه هماهنگی بین دستگاهی و ایجاد یک رویکرد اقناعی برای مسئولان است تا با درک درستی از مفاهیم پدافند غیرعامل در حوزه‌های مأموریتی و تخصصی خود الزامات این دفاع را عملیاتی کنند. برای بررسی هرچه بیشتر این موضوع گفتگویی را با مهندس عبدالله جلالی معاون هماهنگ‌کننده سازمان پدافند غیرعامل کشور ترتیب دادیم که حاصل آن در ذیل از مد نظر شما می‌گذرد.

در سال‌های اخیر مفهوم پدافند غیرعامل بیشتر برای عموم جامعه نهادینه شده است. از منظر شما تا به چه تنوع

برنامه‌های جدی در دستور کار دارد و حمایت از شرکت‌های دانش بنیان فعال در حوزه‌های مرتبط با پدافند غیرعامل را تبدیل به یک اصل کرده است. همچنین پدافند غیرعامل تلاش دارد تا سبک زندگی پدافند غیرعامل را با استفاده از روش‌های نوین در معرض انتخاب مردم قرار دهد. **به نظر شما چگونه می‌توان مباحث و الزامات پدافند غیرعامل را در لایه‌های اجرایی کشور به ویژه دستگاه‌های دولتی پیاده‌سازی کرد؟**

سوال بسیار خوبی است. اساساً میدان و عرصه اجرای مفاهیم و الزامات پدافند غیرعامل دستگاه‌های اجرایی است. سازمان پدافند غیرعامل کشور نیز یک سازمان راهبردی و میان بخشی است که تلاش می‌کند تا ظرفیت خود سازمان‌ها و بخش‌ها را فعال کند و آنها را به سمت اجرای مفاد پدافند غیرعامل ببرد. من بر این باورم که عملیاتی کردن مفاهیم و الزامات پدافند غیرعامل در لایه‌های اجرایی در وهله نخست منوط به ایجاد یک فهم مشترک در خصوص حوزه‌های پدافند غیرعامل کشور است. خوشبختانه طی سال‌های اخیر این فهم مشترک در بخش عمده‌ای از بدنه اجرایی کشور به ویژه در حوزه‌های فنی و زیرساختی ایجاد شده است و ما امروز حتی در سطح شهرستان‌ها هم شاهد فعالیت‌های مثبتی در عرصه‌های پدافند غیرعامل هستیم اما اینکه بگوییم از شرایط فعلی راضی هستیم قطعاً این طور نیست.

افق مطلوبی که سازمان پدافند غیرعامل کشور با توجه به شرایط و اقتضائات کنونی کشور در پی آن است، چیست؟

سازمان پدافند غیرعامل کشور تلاش دارد تا آمادگی در کشور به ویژه دستگاه‌های اجرایی را به حدی برساند که عملاً تر تهدید احتمالی و آسیب‌پذیری بر دارایی‌های حیاتی کشور را به صفر برسد. این ایده‌آل و آرمان پدافند غیرعامل است. خوشبختانه امروز هم استمرار خدمات و کارکردهای زیرساخت‌های حیاتی در شرایط خاص نشان می‌دهد وضعیت کشور از منظر پدافند غیرعامل به نسبت مطلوب است البته ما همیشه بحث «ایمنی، امنیت و دفاع» را نسبی می‌دانیم و هیچ وقت خود را ایمن از تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها نمی‌پنداریم. اما به هر حال تجربه چهل سال فعالیت تحت شدیدترین شرایط و بحران‌ها به کشور یک پختگی و تجربه قابل توجه را اعطا کرده است.

تشکر از وقتی که در اختیار ما قرار دادید.

من هم از شما و مجموعه روابط عمومی سازمان متشکرم.

یکی از مواردی که در جای جای این بیانیه به نظر پرنده قابل توجه است مسئله امید به آینده و نگاه خوش بینانه است. انقلاب اسلامی دیگر آن نهال دیروز نیست بلکه درخت تنومند و مقاومی است که سایه‌سار آن امروز غرب آسیا را تحت پوشش خود قرار داده است.

سازمان پدافند غیرعامل کشور در تلاش است تا مأموریت‌های خود را متناسب با این سیاست راهبردی و این خط مشی بازخوانی کند. ما باید به دنبال تبیین نقش و جایگاه پدافند غیرعامل در مسیر خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن سازی اسلامی ایرانی باشیم. البته در بعد عملیاتی سازمان جهت تقویت بهره‌گیری از سرمایه انسانی جوانان، متعهد و انقلابی

66

جریان فناوری در حال تغییر ماهیت دارایی‌ها و سرمایه‌های حیاتی کشور است و لذا پدافند غیرعامل نیز باید خود را متناسب با این تغییر و تحول به روزرسانی کند

قطعاً ما متحمل برخی خسارت‌ها و هزینه‌ها در کشور در فرایند مقاومت در برابر دشمن شده‌ایم اما دشمن به هدف راهبردی خود نرسیده است

باید به دنبال تبیین نقش و جایگاه پدافند غیرعامل در مسیر خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن سازی اسلامی ایرانی باشیم

ما همیشه بحث «ایمنی، امنیت و دفاع» را نسبی می‌دانیم و هیچ وقت خود را ایمن از تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها نمی‌پنداریم

ایران را تقویت کرد و به راهبردی ایران قوی جامعه عمل پوشاند؟ سازمان پدافند غیرعامل در این عرصه چه اقداماتی می‌تواند داشته باشد؟

آنچه که ایران را از سایر کشورها متمایز می‌کند اتکای نظام سیاسی آن بر مردم است. این مردم محوری چه در انقلاب اسلامی، چه در دوران هشت سال دفاع مقدس و چه در سیزده سال همواره خود را نشان داده است و از موفقیت ایران در تمامی بحران‌ها بوده است.

به نظر من ایران قوی برآمده از دل یک جامعه قوی و مستحکم است. ما اگر نقطه اتکال را مردم قرار دهیم و به آنها اعتماد کنیم و از ظرفیت‌های آنها استفاده کنیم قطعاً پیروز میدان هستیم و می‌توانیم استحکام درونی کشور را تقویت ببخشیم. در نگاه پدافند غیرعامل هم این مردم محوری در اولویت است و سازمان در رویکرد‌های جدید خود تلاش دارد تا بیش از گذشته ظرفیت‌های مردمی در عرصه‌های مختلف را فعال نماید.

از جمله اسناد راهبردی کشور در هزاره جدید، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. تحلیل و ارزیابی شما از بیانیه چیست و چه نسبتی بین پدافند غیرعامل و بیانیه گام دوم انقلاب وجود دارد؟

بیانیه گام دوم انقلاب در واقع منشور حرکت نظام اسلامی در مقطعی از شرایط زمانی است که ما بسیاری از چالش‌ها را پشت سر گذاشتیم. در چهل سال اول، نظام اسلامی به دنبال تثبیت و نهادینه سازی بوده است اما امروز به لطف خدا و با حمایت مردم و همدایت مدیریت مدبرانه رهبر معظم انقلاب اسلامی ما امروز دارای قدرت و اقتدار ملی هستیم لذا در گام دوم انقلاب ما باید تلاش کنیم تا حرکت نوین و جدیدی در تراز آرمان‌های انقلاب اسلامی شکل دهیم. بیانیه گام دوم انقلاب با جزئیات این مسیر و این خط مشی را تبیین کرده است. بیانیه گام دوم انقلاب به مثابه منشوری برای دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن سازی خواهد بود و فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی را رقم خواهد زد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی در این بیانیه ظرفیت‌های مهم کشور برای گام دوم انقلاب از نیروی انسانی مستعد و کارآمد و فرصت‌های مادی را بر شمرده و توصیه‌هایی برای ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای پیشرفت در حوزه‌های علمی و پژوهشی، معنویت، اخلاق، اقتصاد، عدالت، مبارزه با فساد، استقلال، آزادی، عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن و سبک زندگی تهیه و تدوین کردند.

که باید بدان دست پیدامی کردیم و وجود دارد اما اگر مبنای مقایسه را وضعیتی قرار دهیم که پیش از تشکیل سازمان پدافند غیرعامل کشور وجود داشت باید بگوییم که اقدامات بسیار موثر و دستاوردهای بسیار چشمگیری طی سال‌های متمادی به دست آمده است. به هر تقدیر سازمان پدافند غیرعامل کشور در سال‌های اخیر اقدامات راهبردی در حوزه ساختار سازی، سیاست گذاری و تولید اسناد بالادستی سامان داده است که این دستاوردها و موفقیت‌ها می‌تواند در دهه‌های آتی بستر یک رشد چشمگیر و قابل توجه در حوزه پدافند غیرعامل گردد. در حوزه رصد و شناسایی تهدیدات مدرن و مقابله با این تهدیدات نیز سازمان پدافند غیرعامل کشور با راه اندازی قرارگاه‌های عملیاتی در حوزه‌های سایبری، زیستی، شیمیایی، پرتوی و... بسترهای لازم جهت رصد و مقابله با این تهدیدات را فراهم کرده است.

تحلیل و ارزیابی شما از فشار فزاینده آمریکا در سال‌های اخیر علیه ایران چیست و تاب‌آوری حیرت انگیز ملت ایران در برابر این فشار را چگونه تحلیل و ارزیابی می‌کنید؟

در دو سال اخیر دشمن هر آنچه که در توان داشته علیه ما به کار گرفته است و ما شدیدترین فشارهای اقتصادی، سیاسی و امنیتی را تجربه می‌کنیم اما باید دید که هدف اصلی دشمن از این فشارها چه بوده است. به نظر ما براندازی نظام جمهوری اسلامی هدف راهبردی دشمن از کارزار فشار حداکثری بوده است. به نظر من باید ارزیابی کرد که آیا دشمن امروز به این هدف رسیده است و یا نه؟ قطعاً ما متحمل برخی خسارت‌ها و هزینه‌ها در کشور در فرایند مقاومت در برابر دشمن شده‌ایم اما آمریکا به هدف خود نرسیده است و تحلیل و ارزیابی من این است که به زودی تمام این فشارها از بین می‌رود چرا که دشمن در اجرای برنامه‌ها و مأموریت‌های خود ناکام مانده است.

ضمن اینکه باید دانست که درست است که مقاومت هزینه دارد اما تسلیم هم بی هزینه نیست و هزینه تسلیم بسیار گزاف‌تر از هزینه مقاومت است. البته باید اینکه را هم در نظر داشت که همین شرایط سخت و فرایند مقاومت در برابر آمریکا باعث شده است که کشور به سطحی از خودکفایی و حتی استقلال از درآمدهای نفتی دست پیدا کند که مطمئناً در آینده ثمرات و فرصت‌های هویدامی شود.

یکی از راهبردهای اساسی مقام معظم رهبری ایده ایران قوی است. به نظر شما چگونه می‌توان استحکام درونی

دولت‌نظامی‌ها با تاختن به سیاست‌های دولت پیشین آمریکا و طعنه زدن به رویکرد مدارا و مداخلات او با ایران از توافق هسته‌ای معروف به برجام خارج شد و این پیمان بین‌المللی را با دکتترین فشار حداکثری جایگزین نمود. ترامپ با اتخاذ این رویکرد نه به دنبال انزوای کنترل ایران بلکه براندازی کامل نظام جمهوری اسلامی بود هرچند که گاهی این موضوع را کتمان کرده است. اما سیاست فشار حداکثری که قرار بود طی فقط چند ماه بعد از اردیبهشت ۹۷ خروج آمریکا از برجام کار ایران را یکسره کند نه تنها به اهداف خود نرسید اکنون و در آستانه انتخابات ریاست جمهوری ایالات متحده به پاشنه آشیل ترامپ تبدیل شده است و دموکرات‌ها و جمهوری خواهان بر این شکست صحنه گذاشته‌اند. نفت کشهایی که آزادانه وزیر پرچم جمهوری اسلامی پهنه اقیانوس آرام را می‌پیمایند و در کاراکاس پهلوی می‌گیرند شاهدی آشکار بر این شکست است. رد درخواست تمدید تحریم‌های تسلیحاتی ایران توسط اعضای شورای امنیت و نیز همراهی نکردن کشورهای اروپایی و اعضای برجام برای بازگرداندن مکانیسم ماشه و توافق ۲۵ ساله با چین بزرگ‌های دیگری از شکست کارزار فشار حداکثری علیه ایران محسوب می‌شوند. در زمینه شکست فاحش استراتژی فشار حداکثری ترامپ تحلیلگران غربی از همان ابتدا موضع خود را به کرات اعلام کرده‌اند. پایگاه خبری بی‌بی‌سی اینسایدر در گزارشی در تاریخ ۱۵ اگوست ۲۰۲۰ با عنوان «چرا فشار حداکثری ترامپ کوچکترین تکانی به ایران نمی‌دهد؟» نوشت فشار حداکثری نتوانسته است به هدف ظاهری خود یعنی بازگرداندن تهران به میز مذاکره برای توافقی گسترده‌تر، توافقی که منجر به تغییر رفتار ایران شود دست یابد. دلیل اصلی این شکست این نیست که تحریم‌ها از شدت و سختگیری کافی

روایتی از بهت جهانی از تاب‌آوری ایرانی

شکست کارزار «فشار حداکثری» در برابر راهبرد «مقاومت فعال»

دکتر حنیف غفاری - کارشناس روابط بین‌الملل

برخوردار نیستند بلکه به دلیل این است که شرایط سیاسی داخلی ایران هیچ‌گونه مقبولیتی برای آمریکا قائل نیست. این گزارش همچنین اضافه کرده است که خروج آمریکا از برجام این باور عمیق رادر بین تمام مردم ایران، نخبگان سیاسی و حتی کسانی که دلخوش به تعامل با آمریکا بودند به وجود آورد که برقراری رابطه با آمریکا حتی در دور دست‌ها نیز وجود ندارد و هیچ‌کس نمی‌داند. ترور سردار محبوب ایرانی ها قاسم سلیمانی در ژانویه این وضعیت را بدتر و احساسات جامعه ایرانی را جریحه دار کرد. همچنین سایت خبری فارینپالیسی در جولای ۲۰۲۰ در گزارشی با عنوان «ایران در برابر کمپین فشار حداکثری ایمن

شده است» نوشت ترامپ در حالی رجز می‌خواند و عنوان می‌کند که ایران برای توافق بزرگ منتظر نتیجه انتخابات آمریکا نباشد که اقتصاد ایران اگرچه متحمل رنج‌هایی شده است اما در مسیر سقوط قرار ندارد و اعداد و ارقام نشانه‌های روشنی از بازگشت و بهبود وضعیت اقتصادی ایران نشان می‌دهند. این گزارش افشا می‌کند که ترامپ بسیار مایل است قبل از انتخابات آمریکا خود را یک معامله‌گر ماهر جلوه دهد و باب مذاکره با ایران را باز کرده و از این موضوع به عنوان یک برگ برنده برای خود استفاده کند اما کاملاً در اشتباه است و ایران دست‌وی را خوانده است در حقیقت اقدامات ترامپ پتانسیل دیپلماسی را مسدود کرده است بنابراین هیچ اعتمادی در ایران به آمریکا وجود ندارد.

خبرگزاری الجزیره نیز با رویکردی دیگری به این موضوع پرداخته و در سپتامبر ۲۰۱۹ در یادداشتی عنوان کرده که ترامپ بارها تمایل خود را برای مذاکره بدون پیش شرط با ایران را بیان کرده و حتی اخراج جان بولتون معمار اصلی استراتژی فشار حداکثری نیز برای نشان دادن حسن نیت بوده است. این گزارش عنوان می‌کند که برای اعلام مرگ فشار حداکثری هنوز زود است و این رویکرد به زمان بیشتری برای موفقیت و اثرگذاری نیاز دارد. هرچند که این استراتژی به هیچ وجه کامل نیست اما انقدر که منتقدان سروصدا می‌کنند ناقص نیست و هنوز امکان موفقیت آن وجود دارد. این گزارش نومی‌دانه‌ای را می‌کند البته هیچ تضمینی وجود ندارد که استراتژی فشار حداکثری ایران را به زیر سلطه آمریکا در بیاورد اما اگر منتقدان راه حل بهتری سراغ دارند ارائه دهند. الجزیره ابراز امیدواری می‌کند چنانچه اتحادیه اروپا نیز با آمریکا همراهی کند می‌تواند ایران را پای میز مذاکره بکشاند. مذاکره‌ای که آمریکا در آن دست برتر را داشته باشد.

سازمان بین‌المللی دفاع غیرنظامی چیست و چه کاری انجام می‌دهد؟

ICDO

سازمان بین‌المللی دفاع مدنی یک نهاد بین‌دولتی است که وظیفه دارد با فراهم آوردن حمایت و مساعدت از جمعیت خود و حفاظت از اموال و محیط زیست، در توسعه یک کشور کمک کند. این سازمان از اعضای نهادها و سیستم‌های دفاعی مدنی ملی و همچنین خدمات اضطراری در تلاش برای آماده‌سازی و پاسخگویی در برابر بلایای طبیعی و انسانی ساخته شده پشتیبانی می‌کند. ICDO با ارائه

کشورهای ناظر

همه کشورها ممکن است درخواست کنند که به عنوان ناظر پذیرفته شوند. این وضعیت تمامی امتیازات عضویت دولت را ارائه نمی‌دهد. ناظر ممکن است در کلیه فعالیت‌های ICDO شرکت کند و بدون حق رأی به جلسات مجمع عمومی دعوت شود. وضعیت ناظر هر دو سال توسط مجمع عمومی مورد بررسی قرار می‌گیرد و تا جایی که دولت از این طریق سود می‌برد، تمایل خود را به فعالیت‌ها و برنامه‌های سازمان نشان می‌دهد.

اعضای وابسته

وضعیت عضویت در شرکتهای وابسته ممکن است به: دسته ۱: سازمان‌ها، انجمن‌ها، بنیادها، مؤسسات دانشگاهی و علمی دولتی و غیردولتی که فعالیت‌های آنها نزدیک به وظیفه ICDO است.

دسته ۲: شرکتهای خصوصی تجاری یا صنعتی که فعالیت آنها به

کمکهای فنی، مشاوره، آموزش و دسترسی به شبکه بین‌المللی از متخصصان در زمینه پیشگیری و مدیریت حوادث، در بهبود آژانس‌ها و ساختارهای دفاع غیرنظامی کمک می‌کند.

قانون اساسی و مقررات

سازمان بین‌المللی دفاع مدنی (ICDO) یک سازمان بین‌دولتی است که هدف آن کمک به توسعه توسط دولت‌های سازه‌ها برای حراست از حمایت و کمک به جمعیت‌ها و همچنین برای حفاظت از اموال و محیط زیست در مواجهه با بلایای طبیعی و انسانی است. این سازه‌ها، که عموماً با عنوان حفاظت مدنی، دفاع مدنی شناخته می‌شوند، همگی درگیر مدیریت شرایط اضطراری هستند.

کشورهای عضو

عضویت در ICDO برای کلیه کشورهایی که قانون اساسی آن را می‌پذیرند باز است و سی روز پس از واریز سند تصویب یا الحاق قابل اجرا است.

۶۶

امنیت رانیز با خود همراه کند. استراتژی فشار حداکثری هم در واقع ادامه همان روند تحریم ها بود که آمریکا سعی کرد با نامی جدید معتبر بودن و اثربخش بودن آنرا القاء کند اما راهبرد مقاومت فعال که توسط مقام معظم رهبری مطرح و تبیین گردید باعث شد که جمهوری اسلامی ایران علیرغم عوامل مداخله کننده دیگری مانند شیوع ویروس کرونا، انعطاف پذیری بالایی را از خود نشان دهد و تاب آوری خیره کننده خود را که حاصل چهل سال تجربه پایداری است به رخ بکشد. راهبرد مقاومت فعال در قالب کنش ها و واکنش های سنجیده حساب شده و هدفمند باعث شده که جمهوری اسلامی در دام بازی های دشمن نیفتد و با استفاده از ظرفیت های بالای خود تمامی توطئه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و امنیتی دشمن را خنثی کند. آنچه که دشمن در قالب فشار حداکثری طی این دو سال ارائه کرده در حقیقت یک جنگ ترکیبی تمام عیار و علیه موجودیت و کیان نظام جمهوری اسلامی بوده است. دشمن در این جنگ سعی کرد از طریق فشارهای اقتصادی و تحریم، دمیدن در ناآرامی های داخلی و اهیم مهمتر ترور سردار بلند آوازه جهان اسلام شهید حاج قاسم سلیمانی حلقه های محاصره و تنگ و تنگ تر کند و در نهایت به هدف اصلی خود برسد اما پس از دو سال نه در عرصه اقتصادی به اهداف خود رسید نه در عرصه اجتماعی و امنیتی طرفی برست و نه به لحاظ نفوذ منطقه ای توانست جلوی ایران را گرفته و جبهه مقاومت را تضعیف کند. خون پاک و مطهر شهید سلیمانی همچون بارانی است که تمام عرصه گیتی را در بر گرفته و هر روز گل های زیبای مقاومت را شکوفاتر و بارورتر خواهد کرد. بدین ترتیب هم معادلات دشمن برهم خورده و هم موج امیدواری در دل ملت های آزاده جهان روز به روز پررنگ تر و زنده تر شود.

استراتژی فشار حداکثری هم در واقع ادامه همان روند تحریم ها بود که آمریکا سعی کرد با نامی جدید معتبر بودن و اثربخش بودن آن را القاء کند اما راهبرد مقاومت فعال که توسط مقام معظم رهبری مطرح و تبیین گردید باعث شد که جمهوری اسلامی ایران علیرغم عوامل مداخله کننده دیگری مانند شیوع ویروس کرونا، انعطاف پذیری بالایی را از خود نشان دهد و تاب آوری خیره کننده خود را که حاصل چهل سال تجربه پایداری است به رخ بکشد

راهبرد مقاومت فعال در قالب کنش ها و واکنش های سنجیده حساب شده و هدفمند باعث شده که جمهوری اسلامی در دام بازی های دشمن نیفتد و با استفاده از ظرفیت های بالای خود تمامی توطئه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و امنیتی دشمن را خنثی کند

که آنها فقط دچار سردر شده بودند، تا بیدار مدعاست. این مواردی که به آنها اشاره شد تنها بخشی از تحلیل های اعتراف گونه رسانه ها و تحلیلگران غربی است که آشکارا و طی یکسال گذشته به شکست استراتژی فشار حداکثری آمریکا علیه ایران اذعان کرده اند. در پایان باید یادآوری کرد که سیاست تحریم سال هاست که برای دو کشور ایران و آمریکا کاملاً آوازه ای آشناست. آمریکا به عنوان یک کشور که به تحریم اعتیاد دارد و جمهوری اسلامی ایران به عنوان سیبل اصلی تحریم های ایالات متحده که در مقاطعی توانسته اتحادیه اروپا و نهاد های بین المللی مانند شورای

شیوع کرونا نیز آن را تشدید کرده است اما این کمپین در دستیابی به اهداف خود ناکام بوده و حتی بدتر از آن نتیجه معکوس داده است. تهران به جای مهار برنامه هسته ای خود از ماه مه ۲۰۱۹ به طور مداوم آنرا گسترش داده است. فعالیت ها و نفوذ آن در منطقه هیچ افتی نکرده است و بدون هیچ ترسی هواپیمای بدون سرنشین آمریکا را در ژوئن ۲۰۱۹ ساقط کرد. این امر نشان می دهد که استراتژی دولت ترامپ از تناقضات ذاتی رنج می برد و اثربخشی خود را از دست داده است. این نشریه همچنین به نقل از ژنرال کنت مکزی فرمانده سنتکام تحلیل می کند که یکی از دلایل شکست استراتژی فشار حداکثری عدم پشتیبانی این رویکرد توسط اهرم نیروی نظامی و فقدان تهدید معتبر نظامی است. ترس و عدم تمایل دولت آمریکا و شخص دونالد ترامپ برای استفاده از نیروی نظامی علیه ایران کاملاً مشهود است. در آخرین اظهار نظر کاملاً هریس معاون جوبایدن در مناظره ای که با مایک پنس داشت اعلام کرد که استراتژی ترامپ یک شکست فاحش بود. ضربه مغزی سربازان آمریکایی در عین الاسد زیر غرش موشک های ایران که با هیچ پاسخی از سوی آمریکا همراه نبود و ترامپ به دروغ اعلام کرده بود

گاردین نیز گزارشی که در ماه اوت سال ۲۰۱۹ منتشر کرده این چنین تیز زده «چرا فشار حداکثری نتایج حداقلی را به همراه دارد». در این گزارش عنوان شده است که ترامپ در حالی که استقبال انتخابات ۲۰۲۰ می رود که هیچ موفقیت چشمگیری در سیاست خارجی وی دیده نمی شود و خروج از توافق هسته ای و اعمال فشار حداکثری علیه ایران نیز یک شکست واضح است. تلاش برای برکناری مادورو شکستی دیگر در کارنامه سیاسی ترامپ بوده و شاید افتخار آمیز ترین کار او دیدار با رهبر کره شمالی بود که آنهم یک موضوع تو خالی بود و کره شمالی مدام در حال توسعه زرادخانه های خود است. گاردین ادعا می کند که استراتژی فشار حداکثری تاکنون نتیجه مثبتی به بار نیاورده است. ایران برنامه هسته ای خود را فراتر از محدودیت های توافق ۲۰۱۵ جلومی برد. در خلیج فارس تهاجمی ترمل می کند و پیشنهاد واسطه هابری گفتگو با ترامپ را چندین بار رد کرده است. سایت آتلانتیک کانسیل نیز در ماه جولای ۲۰۲۰ در یادداشتی عنوان می کند که ایالات متحده از زمان خروج از توافق هسته ای ۲۰۱۵ توانسته است یک رژیم تحریم قوی علیه ایران اعمال کند و خساراتی را به اقتصاد وارد کند که

- افزایش آگاهی نمایندگان در مورد نقش مدیریت ارضی در مقابله با حوادث
- ۴- کمک فنی
- از سال ۲۰۰۲، ICDO یک برنامه مساعدت فنی را برای ترویج توسعه ساختارهای ملی حمایت غیر نظامی کشورهای عضو اجرا کرده است. دستورالعمل سازمان گسترش یافته که شامل تجهیزات اضطراری است. به عنوان بخشی از این برنامه، ICDO کانون ها و شهرداری های سوتیس دعوت کرده است تا تجهیزات اضافی را که ممکن است برای منافع اعضای آن در اختیار ICDO قرار دهند، اهدا کنند.
- ۵- کمک های انسان دوستانه
- ICDO برای هماهنگی برنامه های خاص پروژه های بشردوستانه همکاری نزدیک با شرکت استراتژیک EMERCOM روسیه دارد.

- کلیه جنبه های مدیریت فجایع، قبل، حین و بعد از فاجعه و همچنین استفاده عملی و نگهداری مواد برای حفاظت غیر نظامی، دفاع غیر نظامی و خدمات اضطراری می شود.
- ۳- ممیزی و مشاوره
- ICDO متعهد است که به منظور ارتقاء ساختارهای ملی کشورهای عضو خود برای تقویت ظرفیتهای خود، کمک کند. ICDO به طور مرتب از متخصصان می خواهد از زبانی ریسک را انجام دهند، مشاوره بگیرند و به کشورهای عضو اجرای سیاست های جدید کمک کنند
- از سال ۲۰۰۴، ICDO خدمات حساسی و مشاوره را به ساختارهای دفاع ملکی ملی، از جمله در زمینه های زیر ارائه می دهد:
- ایجاد تیم پاسخ سریع
- مطالعات در مورد تقویت ظرفیت سازی در جهت کاهش ریسک ارضی
- تجزیه و تحلیل منابع خصوصی و عمومی و استراتژی های مداخله در مواقع اضطراری

- تعهد ICDO نزدیک است.
- آنچه ICDO انجام می دهد**
- ۱- ظرفیت سازی ملی
- ICDO به موجب قانون اساسی خود:
- خدمات دفاع غیر نظامی ملی به کشورهای عضو ارائه می کند
- آنها را در سطح بین المللی ارائه می کند
- همکاری و مشارکت برای ایجاد و تقویت ساختارهای دفاع غیر نظامی ملی
- تمهید کمک و مشاوره خدمات فنی به خدمات دفاع غیر نظامی ملی
- برنامه های آموزشی و اطلاع رسانی را برای پرسنل خدمات دفاع غیر نظامی و جامعه، طراحان و توسعه می دهد.
- ۲- آموزش
- ICDO از طریق برنامه های مختلف آموزشی نظری و عملی آموزش کارمندان ارشد حفاظت غیر نظامی را اجرا می کند. این موارد شامل

معاون آموزش و پژوهش سازمان پدافند غیرعامل در گفت و گو با «عماد»:

فناوری نباید به دروازه‌ای برای نفوذ و وابستگی تبدیل شود

بومی سازی دانش پدافند غیرعامل یک اولویت است

منتشر شده که به نقش فرماندهان جنگ اقتصادی و مردم در این جنگ، بیکاری و موارد این چنینی می پردازند. مفهوم پدافند غیرعامل از فیزیک، کالبد و زیرساخت فراتر رفته و امروزه حوزه های مقاومت، تاب آوری و آشنایی مردم با این مفاهیم رسیده است. خوشبختانه حساسیت مردم و مسئولان نسبت به مقوله پدافند غیرعامل افزایش یافته که این مهم نشأت گرفته از فرهنگ سازی مطلوب در جامعه است که نشان می دهد سازمان پدافند غیرعامل کشور توانسته این موضوعات را از طریق رسانه ها به جامعه منتقل کند.

امروز چاره اندیشی برای معضلات جامعه در حوزه آسیب های کلان و تهدیدات دشمن به مطالبه مردم تبدیل شده و یکی از سازمان هایی که مردم از آن انتظار تهدیدشناسی و چاره اندیشی دارند، سازمان پدافند غیرعامل کشور است.

گفتمان سازی در حوزه بازدارندگی باتأکید بر شناخت دشمن است. این گفتمان سازی در اصل به نوعی ایجاد قدرت مقابله برگرفته از فرهنگ مقاومت در جامعه است؛ مقاومت داشتن از مؤلفه های اصلی پدافند غیرعامل بوده که در بیانات رهبری و مسئولان و همچنین در بین مردم مشهود است.

بخش عمده ای از بازدارندگی از بعد روانی برخوردار است. این امر هم در جامعه و هم در مورد دشمنان صادق است. به عبارتی اگر دشمن گمان کند که در صورت تهاجم به کشوری با پاسخ قاطعی روبه رومی شود، به طور حتم در اتخاذ تصمیمش بسیار محتاط خواهد بود.

در بین خودی ها نیز این تفکر ساری و جاری خواهد بود. اینکه باور داشته باشند کشورشان از توان بازدارندگی برخوردار است به لحاظ روانی موجب حاکمیت فضایی مثبت از اقتدار ملی در میان افراد جامعه خواهد شد. البته باید به این موضوع توجه داشت که بازدارندگی مفهومی بسیار گسترده است که در طول سالیان اخیر و در یک فرآیند شکل گرفته و نهاده شده است. در کشور ما این مفهوم با تأکیدهای فرمانده معظم کل قوا نهاده شده است. همین تفکر عاملی شده تا مردم در برابر تمام سختی ها مقاومت کرده و دشمن احساس کرد اگر به ایران حمله کند، نه تنها کاری از پیش نخواهد برد، بلکه بدون شک ضربه خواهد خورد. به نظر من، سازمان پدافند غیرعامل کشور نیز در راستای گفتمان سازی مفاهیم بازدارندگی دستاورد بزرگی داشته است که این کار در سایه فرهنگ سازی و آموزش مردم و مسئولان در حوزه زیرساختی و گفتمان مقاومت ایجاد شده است. فرهنگ، پایه توسعه است و بنا بر توصیه مقام معظم رهبری باید فرهنگ پدافند غیرعامل و مقاومت توسعه یابد. هر چند این امر نیاز به کار مستمر دارد، اما باید در اولویت قرار گیرد. واقعیت امر این است که برخی مسئولان علیرغم اعتقاد و توجه جدی به موضوعات پدافند غیرعامل، در اجرای دستورالعمل ها با محدودیت مالی و خلاقانونی مواجه بوده و نتوانستند برخی اهداف سازمان پدافند غیرعامل را محقق کنند. در عرصه زمینه سازی برای تحقق اهداف سازمان پدافند غیرعامل کشور شامل آموزش، فرهنگ سازی و رزمایش های مختلف اتفاقات خوبی را شاهد هستیم، اما تاجاییکه مطلوب فاصله داریم؛ به طوری که باید با توجه به محدودیت ها، تصمیمات مؤثر اتخاذ شود.

در حوزه راهبردی، مقام معظم رهبری تأکید بر رویکرد ساخت ایران قوی دارند. به نظر شما چگونه سازمان پدافند غیرعامل در یک معنا و مفهوم پدافند غیرعامل در معنای دیگری توان به تحقق این راهبرد کمک کند؟!

در راستای تحقق راهبرد ساخت ایران قوی

اینها نشان می دهد پدافند غیرعامل امروز به عنوان سطحی راهبردی در لایه دفاعی کشور شناخته شده و جایگاه خود را پیدا کرده است. این جایگاه نشان دهنده موفقیت سازمان پدافند غیرعامل کشور در فرهنگ سازی مفاهیم و نهادهای مبنای پدافندی، تاب آوری و پایداری ملی در برابر دشمنان، تحریم ها و استکبار است.

شاید به دلیل ماهیت خاص فعالیت های سازمان پدافند غیرعامل کشور، این سازمان کمتر توانسته است اقدامات و دستاوردهای مثبت و سازنده خود را به اطلاع مردم برساند. مهم ترین اقدامات و دستاوردهای این سازمان در سال های اخیر را چه می دانید؟!

مهم ترین دستاورد سازمان پدافند غیرعامل،

تغییر کرده است. در همین راستا، حوزه پدافند غیرعامل نیز با موضوع و مفاهیم جدیدی در حوزه فعالیت خود روبه رو شده است. یکی از مهم ترین این مفاهیم نوین، تاب آوری است که در حوزه های اقتصادی، سیاسی و زیرساختی مطرح است. همچنین در این حوزه با مفهوم حفاظت از زیرساخت ها در ابعاد مختلف روبه رو هستیم که امروز در بیان مسئولان، دانشگاهیان و ارکان مختلف کشور، اهمیت آن به درستی مشخص است.

از سوی دیگر، موضوع جنگ اقتصادی تا چند سال پیش در بین مردم و مسئولان ناآشنا بود، اما امروز تمام اقشار جامعه با پوست و گوشت خود مفهوم جنگ اقتصادی را لمس و درک می کنند و مقالات بسیاری در این مورد

معاون آموزش و پژوهش سازمان پدافند غیرعامل کشور مهم ترین دستاورد سازمان پدافند غیرعامل کشور را گفتمان سازی در حوزه بازدارندگی باتأکید بر شناخت دشمن می داند. وی در عین حال معتقد است پدافند غیرعامل فرایندی توسعه گراست. مشروح گفت و گوی سردار دکتر محمد رضا کائینی، معاون آموزش و پژوهش سازمان پدافند غیرعامل با ویژه نامه عماد را در ادامه می خوانید.

پدافند غیرعامل در سال های اخیر بیش از گذشته مورد توجه مردم و مسئولان بوده است. تحلیل و تفسیر شما از معنای امروز پدافند غیرعامل چیست؟!

همگام با پیشرفت بشر در عرصه های مختلف، مفهوم تهدیدات و آسیب ها نیز

که مورد تأکید رهبر معظم قرار گرفته است، در گام اول باید مؤلفه‌های دقیق ایران قوی را شناسایی و سپس از آن بایدارتباط مؤلفه‌های مذکور را با چارچوب‌های مرتبط با پدافند غیرعامل بررسی کنیم و سپس در مسیر تحقق اهداف گام برداریم. مأموریت سازمان پدافند غیرعامل کشور در دو بُعد کلی حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی و صیانت از مردم تعریف می‌شود. بنابراین سازمان پدافند غیرعامل کشور در راستای تحقق راهبرد ایران قوی باید برای استحکام و امنیت زیرساخت‌ها در برابر تهدیدات و همچنین تاب‌آوری و مقاومت مردم برنامه‌ریزی و تلاش کند؛ کما اینکه اقدامات خوبی در مورد این دو مقوله در سازمان پدافند غیرعامل کشور تاکنون انجام گرفته است و برای تداوم این تلاش‌ها، طرح‌های راهبردی در دست تدوین است.

در سال‌های اخیر مسئله ارتباط پدافند غیرعامل با حوزه‌های علمی و فناوریانه مورد توجه بیشتر بوده است. اساساً پدافند غیرعامل آیا یک مقوله علمی است؟! در این خصوص توضیح دهید.

اساساً هیچ مفهومی بدون علم توسعه پیدا نمی‌کند. تسلط علمی و آشنایی با آخرین دانش روز دنیا امری ضروری است. این امر در مورد مفاهیم پدافند غیرعامل نیز صادق است. اکنون تهدیدات نیز همگام با پیشرفت‌های بشر در لبه‌ای از دانش و تکنولوژی حرکت می‌کند. به همان نسبت مقوله دفاع نیز بدون بهره‌مندی از دانش روز، توفیقی حاصل نخواهد کرد. پدافند غیرعامل نیز به عنوان یک مقوله راهبردی در لایه‌های دفاعی بدون بهره‌گیری از علم روز دنیا، کاری از پیش نمی‌برد. خوشبختانه سازمان پدافند غیرعامل کشور در این زمینه اقدامات خوبی انجام داده است. اما توجه به این نکته ضروری است که در عین اینکه باید از علم روز دنیا بهره ببریم و از این دانش روز عقب‌نمانیم، باید برای بومی‌سازی این دانش نیز تلاش کنیم. به طور مثال در حوزه فناوری اطلاعات باید نسبت به موضوعات فضای مجازی، مسائل شناختی و حفاظت از زیرساخت‌های این حوزه مجهز به علم روز باشیم؛ در عین حال باید این دانش را در راستای تأمین منافع ملی مان بومی کنیم.

برخی‌ها اعتقاد دارند پدافند غیرعامل مخالف ورود فناوری‌های نوین به کشور است. آیا شما این رویکرد موافق هستید؟! اساساً هر فناوری جدیدی از نظر شمایک تهدید به حساب می‌آید؟

باور ما این است که فناوری نوین نه تنها تهدید نیست، بلکه در راستای توسعه و تحقق اهداف باید مورد استفاده قرار گیرد، اما در اینجا یک شرط اساسی وجود دارد؛ اینکه فناوری نباید به دروازه‌ای برای نفوذ و وابستگی تبدیل شود. برای مثال در مقوله

توسعه فناوری اطلاعات، تأکید ما این است که بایداراده و برنامه‌ریزی و همچنین بهره‌گیری از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان مدنظر باشد تا علاوه بر تبیین سازوکار ایجاد شبکه ملی اطلاعات و خودکفایی، نسبت به بومی‌سازی نیز اقدام شود تا راه بر نفوذ دشمن ببندیم.

اتفاقاً پدافند غیرعامل فرآیندی توسعه‌گراست و سازمان پدافند غیرعامل کشور هیچ‌گاه مخالف فناوری نوین و توسعه نبوده و نیست. اما نیاز به دانش بومی یک ضرورت است تا دانشی در اختیار ما قرار گیرد که بر اساس پایه، اصول، اعتقادات و هویت دینی و ملی ما باشد.

در شرایط فعلی، وضعیت علمی پدافند غیرعامل در سطح دانشگاه‌ها و مراکز علمی را چه در بخش آموزش و چه در بخش‌های تحقیق و توسعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟!

امروز باید با توجه به شرایط و تجارب دنیا و تجارب داخلی کشور، مفاهیم پدافند غیرعامل را تبیین و به روز رسانی کنیم. خوشبختانه با برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری محتوای علمی مختلف در دستگاه‌های اجرایی، استفاده و دانش بسیار خوبی در حوزه پدافند به جامعه علمی کشور تزریق شده است. در زمینه تألیف کتاب‌های حوزه پدافند غیرعامل در ابعاد پدافند شیمیایی، نظام سلامت، دفاع سایبری و پدافند مردم‌محور، دستاوردهای قابل قبولی داشتیم. موفقیت این کتاب‌ها سبب شده تا این کتاب‌ها، به عنوان منابع دانشگاهی مورد استفاده قرار بگیرند که موفقیت بزرگی

است. همچنین باتلاش‌های سازمان پدافند غیرعامل کشور، توجه و احساس نیاز و ضرورت پرداختن به مباحث روز در حوزه سایبری در بخش آموزش عالی کشور به وجود آمده است و در حال حاضر شاهد ایجاد و توسعه رشته‌های دانشگاهی در حوزه‌های اینترنت اشیا، داده‌های حجیم و شناسایی آسیب‌ها و تهدیدات نوین هستیم. ما همچنین در حوزه تولید محتوا و تولیدات چند رسانه‌ای و تولیداتی فاخر برای آموزش و فرهنگ‌سازی در حوزه پدافند غیرعامل تولید کرده‌ایم و در اختیار مخاطبان قرار داده‌ایم.

رهبر معظم انقلاب اسلامی دو سال پیش در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور تأکید داشتند «در مقابل شیوه‌های پیچیده تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به روز و همه‌جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابله کند.» تحلیل و ارزیابی شما از این بیان رهبری چیست و چگونه می‌توان این امر را محقق کرد؟!

تحقق فرامین مقام معظم رهبری نیازمند عزمی جزم، همراهی، هماهنگی و هم‌افزایی مسئولان است. در حالی موضوع پدافند غیرعامل موضوعی راهبردی است که عمده تمرکز خود را بر شناسایی پیچیدگی‌ها، فرهنگ‌سازی و آموزش در مقابل به نفوذ قرار داده است، اما متأسفانه در برخی موارد شاهد عدم هماهنگی بین دستگاهی در مورد موضوعات مبتنی بر پدافند غیرعامل هستیم؛ زیرا پدافند غیرعامل مانند نهالی است که برای آنکه به درختی تنوار تبدیل شوند، نیازمند یک فهم مشترک

در میان همه مسئولان است تا به یک بلوغ کامل برسد و آنگاه همه نظام از ثمرات این درخت تنوار بهره‌مند خواهند شد.

یکی از مباحثی که در حوزه پدافند غیرعامل به نظر مغفول واقع شده است، بحث قانون‌گذاری در این زمینه است. برخی از قوانین این حوزه به نظرمی‌رسد مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است. برنامه سازمان برای رفع این خلأ‌های قانونی چیست؟!

اگرچه در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه بندهایی مربوط به پدافند غیرعامل وجود داشت، اما در برنامه ششم توسعه، تکالیف خوبی برای دولت و دستگاه‌ها در حوزه پدافند تعریف شده که نشان‌دهنده جایگاه پدافند در قانون‌گذاری است؛ اما این امر کافی نیست. موضوع قانون‌گذاری باید در تمام ارکان نظام رسوخ کند. به طور مثال، اگر قانون تصویب شود، اما بخش جزا و جرم‌انگاری مورد توجه نباشد، قانون ابتر خواهد شد.

در راستای جبران خلأ‌های قانونی، تمام قوانین مرتبط با پدافند در کشور شناسایی و در قالب دو جلد کتاب آماده انتشار است. در باب خلأ قانونی می‌توان به خروج مراکز خطر شهری، حوزه بودجه و اعتبارات و برخی نظارت‌ها اشاره کرد. البته با رایزنی‌های سازمان پدافند غیرعامل کشور، کمیسیون امنیت ملی مجلس قوانینی در این زمینه را در دست پیگیری دارد. البته ذکر این نکته ضروری است که در زمینه قانون‌گذاری و اجرای برخی قوانین در حوزه پدافند غیرعامل، مخالفت‌هایی مطرح است، چرا که ورود سازمان پدافند کشور به برخی دستگاه‌ها سبب تشدید کنترل‌ها بر آنها خواهد شد که مسلماً زیاد مطلوب آنها نیست. در عین حال، مادر سازمان پدافند غیرعامل کشور در چارچوب مأموریت‌ها و وظایفمان، پیگیری‌ها برای اجرای قوانین را با جدیت دنبال می‌کنیم.

در پایان اگر نکته‌ای باقی مانده است که باید بدان اشاره شود و در سؤالات مان بود، لطفاً مطرح کنید.

به اعتقاد من با توجه به اهمیت مقوله فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی، باید تلاشی مضاعف برای معرفی اقدامات سازمان را رویکرد بازدارندگی در دستور کار قرار گیرد. همچنین باید بُعد بین‌المللی سازمان پدافند نیز تقویت شود تا با به کارگیری ظرفیت‌های داخل و خارج سازمان، با شناسایی و معرفی ظرفیت‌ها، سازمان را در استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی در راستای رویکردهای دانش‌محور یاری کند. با تقویت بُعد روابط عمومی و بین‌الملل سازمان می‌توانیم گفت‌وگوهای بازدارندگی را تا جایی متمرکز کنیم که رعایت ضوابط و الزامات پدافند غیرعامل به یک مطالبه عمومی تبدیل شود.

با تشکر از شما
من هم از شما متشکرم

حجت الاسلام نصرالله پژمانفر، نماینده مردم مشهد در مجلس و رئیس کمیسیون اصل ۹۰ معتقد است در صورتی که مفاهیم و ضوابط پدافند غیرعامل در حوزه های حساس جدی گرفته شوند نگرانی برای آینده کشور وجود نخواهد داشت چون تاب آوری ملی با مفاهیم پدافند غیرعامل ارتباط مستقیمی دارد. در ادامه مشروح گفتگوی خبرنگار ما ایشان را مرور می کنید:

▲ در شرایط فعلی که کشور درگیر یک جنگ تمام عیار و فشار فزاینده دشمن است، به نظر شما نقش پدافند غیرعامل در ارتقای تاب آوری ملی تا چه میزان هست؟

پدافند غیرعامل یکی از مهم ترین راهبردهاست که اگر ظرفیت آن به درستی در کشور به کار گرفته شود، امکان آسیب به زیرساخت های حساس و حیاتی کشور از سوی دشمنان به حداقل خواهد رسید. خوشبختانه با اقدامات پیشگیرانه و توصیه های سازمان پدافند غیرعامل کشور، موفقیت هایی برای کشور در زمینه ارتقای تاب آوری به دست آمده است. این درحالیست که عدم پیش بینی هادر حوزه های مختلف از جمله زیرساخت ها و حوزه سایبری می توانست برای کشور ما چالش های بسیار به همراه داشته باشد. پس ما اگر به مفاهیم و ضوابط پدافند غیرعامل در حوزه های حساس توجه کنیم نگرانی برای آینده کشور وجود نخواهد داشت. به عبارتی دیگر تاب آوری ملی با مفاهیم پدافند غیرعامل ارتباط مستقیم دارد.

▲ یکی از مفاهیمی که اخیراً در موضوع پدافند غیرعامل مطرح شده، موضوع تاب آوری فرهنگی است. تعریف شما از این تعبیر چیست و چگونه می توان تاب آوری فرهنگی جامعه را ارتقا داد؟

به اعتقاد من تاب آوری فرهنگی همان ارتقای گفتگومانی است که کشور در سخت ترین شرایط باید در برابر تهاجمات خارجی حفظ کند. برای مثال شرایط کشور در ابتدای انقلاب و دوران دفاع مقدس بسیار سخت بود و کشوری که فقط ۱ سال و ۷ ماه از انقلاب آن گذشته بود، جنگ به آن تحمیل شد و تهدیدهای فراوانی در دوران ابتدای انقلاب وجود داشت اما آنچه تهدیدات را در جامعه به فرصت تبدیل کرد همان ظرفیت یا تاب آوری فرهنگی است که در جامعه ما حکم فرماست.

ظرفیت فرهنگی بزرگترین سرمایه ای است که در هر کشوری وجود دارد و باید از آن مراقبت جدی شود. این موضوع در جامعه ما هم بسیار ارزشمند است که با اتکا به ظرفیت های فرهنگی و شناخت تهدیدهای حساس در حوزه فرهنگ توانستیم در این

گفت و گوی «عماد» با رئیس کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی

پدافند غیرعامل و ایجاد یک دفاع هوشمند در برابر دشمن

چهاردهه مشکلات متعددی راپشت سر بگذاریم که توجه به داشته ها و اعتماد به توان و ظرفیت های داخلی در این میان نقش اساسی داشته است. در واقع باورهای ما در جامعه ای شکل گرفت که با داریت امام خمینی (ره) و پس از آن رهبری مدبرانه مقام معظم رهبری هدایت می شد. رویکرد آنان از همان ابتدا اعتماد به جوانان حزب اللهی بود که به دنبال آن بسیاری از تهدیدات فرهنگی به

فرصت تبدیل شد و توانستیم مشکلات را حل کنیم. تقویت خود باوری و اعتماد به نفس باعث شد جوانان ما در عرصه های مختلف اتفاقات خوبی را رقم بزنند پس اگر گفتمان فرهنگی انقلاب اسلامی در کشور پیاده شود و مسئولان فرهنگی با فرصت ها و تهدیدات این حوزه آشنا شوند، می توانیم جامعه را با حساسیت های حوزه فرهنگ آشنا کنیم که خود به خود باعث افزایش تاب آوری فرهنگی خواهد شد.

▲ در موضوع کرونا و جبهه حماسی و انقلابی مقابله با این چالش بسیار مورد توجه قرار گرفت. به نظر شما موضوع مقابله با کرونا چگونه به یک امر فرهنگی و اجتماعی تبدیل شد و مفهوم مدافعان سلامت چگونه توانست بار ارزشی و فرهنگی بر اقدامات کادر درمانی ایجاد کند؟

این حماسه از یک رویداد مبتنی بر باور و اعتقاد نشأت گرفت که مقابله با کرونا از یک جریان عادی به یک جریان فعال و حماسی تبدیل شد. مثلاً افراد در برابر حوادث ناگوار تلاش می کنند جان خود را حفظ کنند اما وقتی موضوع دفاع و شهادت مطرح می شود؛ همان جانی که برای همه بسیار عزیز است برای رسیدن به آرمان ها فدا می شود. امروزه مقابله با ویروس منحوس کرونا و سلامت جامعه برای کادر درمان به مسئله ای برای مراقبت

66
▲ بکارگیری ظرفیت های پدافند غیرعامل، امکان آسیب به زیرساخت های حیاتی کشور را به حداقل می رساند

▲ تاب آوری فرهنگی همان ارتقای گفتگومانی است که کشور در سخت ترین شرایط باید در برابر تهاجمات خارجی حفظ کند

▲ ظرفیت فرهنگی بزرگترین سرمایه ای است که در هر کشوری وجود دارد و باید از آن مراقبت جدی شود

از جان دیگران تبدیل شد و کادر درمان با یک باور قلبی و اعتقادی در این مسیر حاضر شده و جان فشانی می کنند. نگاه ویژه و بیانات مقام معظم رهبری در شکل گیری این حماسه بسیار حائز اهمیت است و نگاه حماسی و توجه به باورهای دینی که مورد تأکید رهبری نیز هست باعث شده کادر درمان با تمام سختی ها با اشتیاق و روحیه جهادی برای ریشه کن شدن ویروس تلاش کنند و در شرایطی که شاید خیلی ها از رویارویی با این شرایط فرار کنند؛ کادر درمانی کشور همچون مجاهدانی فداکار توانستند با امکانات کم اما روحیه حماسی، بالاترین سطح امنیت سلامتی را در جامعه ایجاد کنند.

▲ مقام معظم رهبری در سال ۹۷ و در دیدار با مسئولان سازمان پدافند غیرعامل تأکید کردند، در مقابل شیوه های پیچیده تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل هم باید بسیار هوشیار باشد و به صورت دقیق با هر گونه نفوذی مقابله کند. ارزیابی و تحلیل شما از این بیانات رهبری چیست؟

این موضوع نگاه راهبردی و پیشگیرانه رهبر معظم انقلاب را نشان می دهد و روشن است که وقتی دشمنان به شکل های گوناگون و در عرصه های مختلف به فکر تهاجم علیه ملت ایران است، ما هم باید در مقابل یک دفاع منطقی و هوشمند داشته باشیم و همین نگاه راهبردی باعث شده که در مقابل تهاجمات پیچیده دشمنان، مسئولان پدافند غیرعامل کشور ما با دقت شرایط را زیر نظر بگیرند و شرایط را به نفع و پیروزی ملت ایران رقم بزنند.

▲ ارزیابی و تحلیل شما از موضوع جنگ شناختی که از طریق ابزار فرهنگ و رسانه علیه ملت ایران تحمیل شده چیست؟

دشمنان در تلاش هستند با بمباران رسانه ای یک فضای غیرواقعی برای ملت ما ایجاد کنند که مردم واقعیت ها و پیشرفت های موجود را کم کنند و در فضایی غبار آلود نتوانند به درستی تصمیم بگیرند و گاهی با عدم شناخت از راه اصلی در بیراهه ها حرکت کنند که این یک تهدید جدی است و طبیعتاً باید با هوشمندی و هوشیاری و نگاه مسئولانه به توصیه ها و نصایح رهبر معظم انقلاب، در مسیری که ایشان مشخص می کنند حرکت کنیم تا در این جنگ شناختی مسیر درست را پیدا کرده و به انحراف کشیده نشویم.

▲ با تشکر از اینکه در این گفتگو شرکت داشتید
من هم متشکرم

گفت و گوی «عماد» با مشاور رئیس مجلس شورای اسلامی

هنر پدافند غیر عامل ایجاد بستری امن برای بهره‌برداری از فناوری نوین

از کشور برطرف کنیم. قطعاً علم پزشکی و علوم مهندسی و حتی علوم پایه که امروزه در تلفیق با یکدیگر فناوری‌های بسیار پیشرفته را تولید می‌کنند بایستی بومی سازی شوند تا بتوان تهدیدات فناوری‌های نوین را به حداقل رساند و از فرصت‌های آن بیشترین بهره را برد. در زمینه علوم انسانی نیز این موضوع صادق است زیرا علوم انسانی به نظامات، الگوها، طرح‌ها و سازوکارهای حاکمیتی و اجرایی منجر خواهند شد که اگر این علوم بومی نشوند، تهدیدات بزرگی را در حاکمیت و دولت متوجه کشور خواهند کرد.

❖ **برخی معتقدند سیاست‌های پدافند غیر عامل مخالف ورود فناوری‌های نوین به کشور است. آیا با این رویکرد موافق هستید و آیا اساساً ورود فناوری جدید به کشور یک تهدید به حساب می‌آید؟**

نه اینگونه نیست که سیاست‌های پدافند غیر عامل مخالف ورود فناوری‌های نوین به کشور باشد. بلکه سیاست پدافند غیر عامل، تمهیدات لازم برای کاهش تهدیدات فناوری‌های نوین را مد نظر قرار می‌دهد. هر فناوری جدید به صورت بالقوه هم تهدید و هم فرصت است. هنر پدافند غیر عامل این است که تهدیدات را به حداقل برساند و زمینه را برای بهره‌مندی حداکثری از فرصت‌های فناوری‌های نوین مهیا کند.

❖ **با تشکر از وقتی که در اختیار ما قرار دادید**
بنده هم از شما متشکرم

مجریان تجلی یابد که متأسفانه تاکنون در برخی علوم بنیادی این عزم شکل نگرفته است.

❖ **تولید علم بومی در حوزه‌های مختلف با نگاه پدافند غیر عامل تا چه میزان ضرورت دارد و می‌تواند تاب‌آوری کشور را در برابر تهدیدات خارجی ارتقا دهد؟**

همانگونه که در قسمت قبل عرض کردم، شرایط را مطلوب نمی‌بینم. حتماً بایستی تلاش‌های زیادی صورت گیرد تا دانشگاهیان و محققان ما با مفاهیم پدافند غیر عامل به خوبی آشنا شوند و از طرفی سیاست‌گذاری هوشمندانه‌ریزی‌های دقیقی در این زمینه بایستی انجام گیرد تا تولید علم با ملاحظات پدافند غیر عامل انجام شود. حرکت به سمت دانشگاه‌های نسل سوم و چهارم یکی از مهم‌ترین راهکارها برای بهبود شرایط تولید علم و دانش و توجه به ملاحظات پدافند غیر عامل است.

❖ **با توجه به سوابق و مسئولیت‌هایی که در سطح علمی و دانشگاهی کشور دارید، وضعیت پدافند غیر عامل را در سطح دانشگاه چه در بخش آموزش و چه تحقیق و توسعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

یکی از الزامات مهم در پدافند غیر عامل، بومی‌سازی دانش است به این معنی که ما به علم و دانش فناوری‌های روز دنیا مسلط باشیم و بتوانیم آن فناوری را با ارتقا علم و دانش، ارتقا دهیم و نواقص و معایب آن را بدون وابستگی به خارج

بایستی از علم و فناوری روز به منظور مقابله بیشتر با این تهدیدات و کاهش آسیب‌های آنها بهره برد.

❖ **آیا در لایه‌های علمی و دانشی کشور مباحث پدافند غیر عامل نهادینه شده است؟ چرا در برخی علوم بنیادین، توانی جهت تولید علم بومی وجود ندارد؟**

به نظر بنده آنگونه که بایسته و شایسته است، مفهوم پدافند غیر عامل در علوم ما دیده نشده است. حتی شاید بتوان گفت در فرآیند تولید علم و دانش در کشور کم‌ترین توجه به پدافند غیر عامل وجود ندارد و سیاست‌های تولید علم در کشور با نگاه پدافند غیر عامل همگامی و هماهنگی ندارد. تولید علم در کشور مابه صورت جزیره‌ای و متفک از هم در حال انجام است و نه تنه‌ها رشته‌های مختلف علمی با یک چشم‌انداز و هدف واحد به تولید علم نمی‌پردازند، بلکه اساساً تولید علم در کشور ما بیشتر به منظور چاپ مقاله در ژورنال‌های خارجی و پاسخ به نیازهای آنها انجام می‌گیرد تا پاسخ به نیازهای داخلی کشور. بنابراین در این شرایط، نه تنها پدافند غیر عامل در لایه‌های علمی و دانشی کشور نهادینه نشده است بلکه نظام آموزشی و پژوهشی کشور در حال حاضر در این راستا نیز حرکت نمی‌کند.

اما در پاسخ به این سوال که چرا در برخی علوم بنیادین توانی جهت تولید علم بومی وجود ندارد، باید گفت اتفاقاً توانایی وجود دارد، اما عزم و اراده کافی برای تولید علم بومی وجود ندارد. این عزم و اراده باید در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی

“

❖ **متأسفانه نه تنها پدافند غیر عامل در لایه‌های علمی و دانشی کشور نهادینه نشده است بلکه نظام آموزشی و پژوهشی کشور در حال حاضر در این راستا نیز حرکت نمی‌کند**

❖ **سیاست پدافند غیر عامل، تمهیدات لازم برای کاهش تهدیدات فناوری‌های نوین را مد نظر قرار می‌دهد**

❖ **هنر پدافند غیر عامل این است که تهدیدات را به حداقل برساند و زمینه را برای بهره‌مندی حداکثری از فرصت‌های فناوری‌های نوین مهیا کند**

❖ **دکتر بابک نگهداری مشاور رئیس حوزه ریاست مجلس شورای اسلامی می‌گوید: با توجه به پیشرفت‌های شگرف علمی-فناوری، زمینه‌های ایجاد تهدید افزایش و ابزارهای متنوع زیادی در اختیار دشمن قرار خواهد گرفت، بنابراین توجه به علم روز در زمینه پدافند غیر عامل در کنار ایجاد دانشگاه‌های نسل سوم و چهارم در کشور یک ضرورت انکارناپذیر است. در ادامه مشروح گفتگوی عماد با دکتر نگهداری را مرور می‌کنید:**

❖ **در سال‌های اخیر جنبه علمی و فناوریانه پدافند غیر عامل مطرح بوده است. تحلیل شما از این جمله که پدافند غیر عامل در لایه‌های علم و فناوری حرکت می‌کند چیست؟ مفهوم پدافند غیر عامل چگونه در زمینه علمی و فناوری معنا و مفهوم پیدا می‌کند؟**

پدافند غیر عامل امری بسیار مهم برای کشور است که بارها نیز مورد تأکید مقام معظم رهبری قرار گرفته است. آنگونه که در تعریف پدافند غیر عامل آمده است، پدافند غیر عامل مجموعه‌ای از اقدامات غیرمسلحانه به منظور پیشگیری و مصون‌سازی و کاهش آسیب‌های ناشی از حملات مسلحانه دشمن و یا کاهش مخاطرات ناشی از حوادث طبیعی همچون سیل و زلزله است.

با توجه به این تعریف می‌توان گفت حرکت منطبق بر پیشرفت‌های علمی و فناوری نیاز اساسی پدافند غیر عامل است، که این حرکت در دو بُعد مهم خود را نمایان می‌سازد. بُعد نخست اینکه هر روزه با پیشرفت‌های شگرف علمی-فناوری، زمینه‌های ایجاد تهدید افزایش می‌یابد و ابزارهای متنوع زیادی در اختیار دشمن قرار خواهد گرفت تا بتواند امنیت کشور را دچار آسیب کند و به مردم، زیرساخت‌ها و امکانات کشور صدمه بزند.

به عنوان نمونه برخی کارشناسان جنگ بیولوژیکی و جنگ شناختی را از زمینه‌های جدید تهدید و از جنگ‌های جدید بر می‌شمارند و قطعاً در آینده جنگ‌های جدید دیگری نیز به وجود خواهد آمد. پس پدافند غیر عامل به منظور اتخاذ تصمیمات درست و انجام اقدامات اثربخش، بایستی همواره در لبه دانش حرکت کند و از فرصت‌ها و تهدیدات جدیدی که پیشرفت‌های علمی و فناوری می‌تواند ایجاد کند آگاه باشد.

بُعد دوم نیز این است که پدافند غیر عامل در زمینه ارتقای تاب‌آوری در حوزه زیرساخت‌ها تلاش کند تا خدمت‌رسانی به مردم در هنگام تهدیداتی همچون حملات هوایی و یا موشکی و یا وقوع زلزله و سیل، مختل نشود و پایداری سیستم حفظ شود. در این زمینه نیز

ایجاد سد دفاعی در برابر تهدیدات نوین

پدافند زیستی و مرزبانی از قلمروهای بیولوژیکی ایران

اساساً نظام پدافند غیرعامل هر عنصر یا وضعیتی که موجودیت منافع امنیت ملی و پایش‌های حیاتی کشور را به خطر اندازد، تهدید محسوب می‌شود. براین مبنا هر نشانه، رویداد یا حادثه طبیعی یا غیرطبیعی با استفاده از عوامل زیستی که موجب تضعیف و نابودی سرمایه‌های انسانی و یا آسیب‌های اقتصادی از طریق تخریب و نابودی سرمایه‌های زیستی در کشور گردد، تهدید زیستی محسوب می‌شود.

سرمایه ملی زیستی شامل انسان و همه موجودات زنده اعم از حیوان و گیاه و ذخایر ژنتیکی موجودات در محدوده مرزهای ملی، منابع زیست محیطی اعم از منابع آبی و خاکی، همه منابعی (غذایی، بهداشتی، دارویی، ...) که دارای تأثیر متقابل بر چرخه حیات موجودات زنده داشته باشند و نقش حیاتی در امنیت ملی، اقتصاد ملی، سلامت و ایمنی عمومی، اطمینان عمومی و بقای باورهای مذهبی و ملی دارند، می‌باشد.

حوزه تهدیدات زیستی شامل انسان، دام، نباتات، آب آشامیدنی، محیط زیست و منابع طبیعی، غذا و دارو و صنایع مرتبط با آن می‌شود. برای مثال چنانچه بر اثر انتشار عوامل زیستی به واسطه حوادث طبیعی، اقدامات تروریسم زیستی و یا حمله زیستی توسط کشورهای متخاصم، سرمایه‌های انسانی و سرمایه‌های ملی زیستی دچار خسارت و آسیب گردد و ترس و وحشت

بر جامعه تحمیل شود؛ به نحوی که برطرف کردن آن نیازمند انجام اقدامات اضطراری فوق‌العاده باشد، بحران زیستی رخ داده است. همچنین امکان تروریسم زیستی به معنای استفاده عمدی و سوء، از عوامل زیستی (باکتری‌ها، ویروس‌ها، قارچ‌ها و وکتورها) و فرآورده‌های آنها (توکسین‌ها، ژن‌ها، پروتون‌ها، هورمون‌ها و موارد مشابه) توسط اشخاص، فرقه‌ها و گروه‌هایی با انگیزه سیاسی، امنیتی و تروریسم برای آسیب زدن، تخریب و از بین بردن سرمایه‌های انسانی و منابع ملی (دام، نباتات، محیط زیست، منابع طبیعی، آب آشامیدنی، مواد، تجهیزات و ابنیه) و در نهایت ایجاد رعب و وحشت برای رسیدن به اهداف سیاسی و اجتماعی وجود دارد. ضمن آنکه با توجه به رشد و توسعه فناوری‌های تهدیدی به عنوان «جنگ زیستی» پدید آمده است. جنگ زیستی به معنای استفاده آشکار یا پنهان از تسلیحات زیستی علیه منابع انسانی و یا زیرساخت‌های اقتصادی توسط یک کشور، متخاصم و یا هدف وارد نمودن ضربه نظامی، از بین بردن مقاومت، تحمیل خسارات اقتصادی و خدشه دار نمودن امنیت ملی کشور دیگری است. بر این مبنا پدافند زیستی مجموعه‌ای از اقدامات از قبیل رصد و پایش، آشکارسازی، هشداردهی، تشخیص، تصمیم و عملیات، کنترل، مدیریت بحران، حفاظت و پیشگیری، امداد و نجات، درمان، بازیابی و بازتوانی

منابع، محدودسازی و رفع آلودگی در برابر تهدیدات زیستی است که موجب حفاظت از سرمایه‌های ملی در برابر تهدیدات زیستی و کاهش آثار و عواقب ناشی از آنها می‌گردد. چرخه کامل پدافند زیستی پایش، تهدید، تشخیص، تهدید، هشداردهی، تصمیم و عبارات، محدودسازی، رفع آلودگی، امداد و نجات، درمان و بازیابی، پاکسازی و دفن بهداشتی، مصون‌سازی، تولید آمادگی و ارتقای آن، ارزیابی مجدد و به‌روزرسانی اقدامات پدافند زیستی را شامل می‌گردد. همچنین باید در نظر داشت تهدیدات زیستی ویژگی‌های خاص به خود را داشته و با سایر تهدیدات متفاوت هستند. مهمترین ویژگی‌های این تهدیدات در شکل شماره ۱ ترسیم شده است. با این حال یکی از اقدامات مثبت و قابل توجه قرارگاه پدافند زیستی کشور تدوین نظامات مرزبانی زیستی است. منظور از مرزبانی زیستی مجموعه‌ای از اقدامات کنترلی، نظارتی و مراقبتی است که بر ورود و خروج سرمایه‌های زیستی نظارت قانونی می‌نماید و با اعمال قوانین قرنطینه، امنیت پایدار زیستی را در سطح ملی برقرار می‌کند. هدف اصلی از این نظام ساماندهی، هم‌افزایی و هماهنگی امور مرزی زیستی در ارتباط با رصد، پایش، مراقبت، کنترل، تشخیص، مدیریت و دفاع در برابر تهدیدات زیستی مرزهای هوایی، زمینی و دریایی است.

اهداف فرعی این نظام نیز عبارت‌اند از:

- ۱) هدفمند و نظام‌مند کردن فعالیت‌های مرزبانی زیستی به منظور مدیریت و کنترل تهدیدات زیستی،
- ۲) واپایش تخصصی واردات و صادرات دارای عوامل تأثیرگذار بر سلامت جامعه،
- ۳) تدوین چارچوبی منظم و سیاستی شفاف از مرزبانی در برابر تهدیدات زیستی،
- ۴) شناسایی و پیش‌آگاهی از تهدیدات زیستی در حوزه‌های ۶ گانه زیستی،
- ۵) اطلاع‌رسانی به موقع و به‌هنگام به دستگاه‌های ذی‌ربط،
- ۶) تدوین الزامات کاهش آسیب‌پذیری زیستی در برابر تهدیدات،
- ۷) تدوین سناریوهای محتمل تهدیدات زیستی در مبادی ورود و خروج کشور،
- ۸) پیگیری و مستندسازی مقابله با تهدیدات جهت بهره‌گیری در شرایط متفاوت،
- ۹) کمک به رصد و پایش، تشخیص و آشکارسازی تهدیدات زیستی در مرز و تشکیل کمیته‌های تخصصی،
- ۱۰) دستیابی به قابلیت پاسخگویی سریع، به موقع و مؤثر به تهدیدات زیستی در مرز اما باید در نظر داشت که مرزبانی زیستی عملاً سطوح مختلفی دارد که در نظام مرزبانی زیستی مورد توجه قرار گرفته است. مهمترین سطح این نظام کمیته عالی پدافند مرزبانی زیستی کشور است که به منظور ساماندهی، هم‌افزایی و هماهنگی امور مرزی در برابر تهدیدات زیستی مبادی ورودی و خروجی رسمی در مرزهای هوایی، زمینی و دریایی و در راستای تسهیل مدیریت بحران‌های زیستی در مرزها با حضور نمایندگان تام‌الاختیار وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، گمرک جمهوری اسلامی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت دفاع)

فرمانده مرزبانی استان، دانشگاه علوم پزشکی، دانشگاه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان جهاد کشاورزی، اداره کل دامپزشکی، اداره کل محیط زیست، اداره کل گمرکات، مدیریت

گفتگوی «عماد» با سردار علی مهدی پور

روایتی از آماده باش قرارگاه پدافند زیستی در برابر کرونا

تشکیل CDC جامع در دستور کار پدافند غیرعامل

انسان ها را از ابعاد مختلف مورد تهدید قرار داد. یکی از مهمترین این ابعاد، تهدید نظام های بهداشت و درمان بود که چالش های بسیاری برای این نظامات به دنبال داشت. عملکرد سیستم های بهداشت جهانی و نظام سلامت کشورمان را در این زمینه چگونه ارزیابی می کنید؟

پاسخ به این سوال درد و بخش قابل بررسی است. بخش نخست عملکرد سیستم های جهانی است. رفتار این سازمان بهداشت جهانی در رصد و پایش این بیماری و اعلام هشدار به موقع به مناطق مختلف و کشورهای جهان با شک و تردید همراه بود و تا مدت ها حتی حاضر نبود از کلمه پاندمی استفاده کند. پیگیری روند گزارش های ارائه شده و توصیه های این سازمان تا مدت ها از استحکام و هشدار باش لازم برخوردار نبود. در زمینه دارویی نیز تاکنون روند مشخصی

مدیریت بیماری داشت. عملکرد کشورهای ناموفق در دو مقطع باید مورد بررسی قرار گیرند. سه ماهه اول پاندمی اکثر آدرگیری شدید را با کرونا تجربه کردند. در محافظت از کارکنان نظام سلامت دچار چالش شده و در تعداد مبتلایان، تعداد بیماران بد حال و تعداد فوت شدگان رکورد دار بوده اند. نظیر آمریکا، هند، برزیل، اسپانیا، انگلیس، ایتالیا و ... در این مقطع برخی از کشورها نظیر اسپانیا و ایتالیا توانستند این دوره را کنترل کرده و آمار مرگ و بیماری را به شدت کاهش دادند.

در کشورمان نیز رویارویی با کرونا از چند منظر باید بررسی شود. نخست قبل از بیماری که بصورت جامع، رصد و پایش از سوی نظام سلامت انجام نشد و به عبارتی غافلگیری صورت گرفت. همین امر سبب شد که در اسفند ماه ۹۸، به دلیل غافلگیری و همکاری ضعیف بین دستگاهی و پیش بینی ضعیف کشور متحمل آسیب فراوانی شد. اما در فروردین ماه ۹۹، با همکاری جمعی و کمک گروه های جهادی و مردم نهاد، موفقیت بسیاری مشاهده شد.

❖ قرارگاه پدافند زیستی کشور یکی از نخستین نهادهایی بود که با ظهور ویروس کرونا، اقدامات خود را آغاز کرد. مهمترین اقدامات قرارگاه پدافند زیستی کشور چه بود و تلاش های قرارگاه و سازمان پدافند غیرعامل کشور چه دستاوردهایی داشت؟

این اقدامات به سه دسته راهبردی، قبل از شناسایی بیماری در ایران و در دوران بیماری دسته بندی می شود. در بخش اقدامات راهبردی مانند تدوین اسناد راهبردی، تشکیل قرارگاه های پدافند زیستی در استان ها، تقویت زیرساخت های رصد و پایش، تقویت زیرساخت های تشخیصی، فرهنگ سازی و آگاه سازی، انجام آزمایش های تخصصی زیستی و ... به طور عمده اقدامات پیش بینانه بود. در بخش اقدامات قبل از شناسایی می توان به برگزاری چهار جلسه شورای هماهنگی پدافند زیستی کشور با حضور دستگاه های مختلف کشوری و لشکری، تدوین دستورالعمل های تخصصی، تدوین پیوست اطلاع رسانی، هدایت افکار عمومی و آرامش بخشی اشاره کرد. همچنین بازدید از استان های مرزی، برگزاری رزمایش زیستی در فرودگاه امام خمینی (ره)، برگزاری نشست های تخصصی با حضور اساتید دانشگاهی، آماده سازی قرارگاه های پدافند زیستی نیروهای مسلح و آماده سازی قرارگاه های پدافند زیستی استانها از جمله دیگر اقدامات در این بخش است.

در اقدامات بعد از شناسایی نیز می توان به تشکیل جلسات تخصصی، رصد و پایش وضعیت بیماری در استانها، همکاری با قرارگاه بهداشتی امام رضا (ع)، پشتیبانی از شرکت های

حاکم نشده است و اکثر کشورها به صورت مجزا و یا چند کشور با هم مشغول ارزیابی داروهای مختلف هستند. در زمینه قرنطینه و محدود سازی نیز این ابهامات کماکان ادامه دارد.

در مورد سایر کشورها نیز می توان آنها را به دو دسته موفق و ناموفق تقسیم کرد. در دسته کشورهای موفق، آن گروه از کشورها که با رویکرد تهاجمی منجر به شناسایی به موقع بیماران و هدایت و راهنمایی آنها و همچنین استفاده از آموزش های همگانی، محدود سازی به موقع، انجام تست های غربالگری و مانندان شدند توانستند در مهار پاندمی الگوهای موفق ارائه دهند. مانند، هنگ کنگ، کره جنوبی، ژاپن، نیوزلند و ... که همکاری های جمعی نقش مهمی در

ارتباط تنگاتنگ دارد. در این حوزه قرارگاه پدافند زیستی چه اهداف و برنامه هایی را در دستور کار خود قرار داده است؟

مقابله با تهدیدات زیستی نیازمند شناسایی دقیق آنها، شناسایی انواع آسیب پذیری ها و شناسایی مخاطرات است. لذا نیازمند دیده بانی به روز و هوشمند تمامی وقایع مرتبط در سطوح فراملی، منطقه ای، ملی، استانی، دستگاهی و شهرستانی هستیم. بروزرسانی قوانین مرتبط، افزایش نظارت های تخصصی و فرهنگ سازی و افزایش آگاهی های عموم مردم، متولیان تخصصی و متولیان پشتیبان کننده از جمله مهمترین اهداف و برنامه های قرارگاه پدافند زیستی است.

❖ شیوع ویروس کرونا یکی از بزرگترین چالش های جهانی را رقم زد که زندگی

قرارگاه پدافند زیستی کشور از قرارگاه عملیاتی سازمان پدافند غیرعامل کشور است که مسئولیت ارتقای آمادگی در برابر تهدیدات بیولوژیکی را بر عهده دارد. در سال گذشته و سال جاری نیز این قرارگاه با توجه به شیوع ویروس کرونا در آماده باش کامل بوده است.

در گفتگوی زیر تلاش کردیم تا ضمن بررسی مجموعه اقدامات و دستاوردهای این قرارگاه مساله مدیریت مقابله با کرونا را هم بررسی کنیم. مشروح گفت و گو خبرنگار ما با سردار علی مهدی پور، جانشین قرارگاه پدافند زیستی کشور را ادامه می خوانید؛

❖ حوزه پدافند زیستی یکی از مهمترین بخش های ماموریتی سازمان پدافند غیرعامل است که با حوزه سلامت مردم

دانش بنیان فعال و تشکیل جلسه کارشناسی و تخصصی با قوه قضاییه اشاره کرد.

رئیس معظم انقلاب اسلامی سال ۹۷ در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور تاکید داشتند «در مقابل شیوه های پیچیده تنها چم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به روز و همه جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابل کند.» به نظر شما در حوزه پدافند زیستی چطور می توان این رهنمود معظم له را عملیاتی کرد؟

یکی از حوزه های علمی که می تواند توسط دشمنان مورد بهره برداری قرار گیرد حوزه پدافند زیستی است. لذا در پدافند غیرعامل باید به این بخش توجه ویژه شود. از جمله موارد بسیار کلیدی هیئت تئیک و دستکاری های مرتبط با آن با هدف آسیب رسانی و بهره برداری های خاص است. از موارد دیگری که به طور جدی باید به آنها توجه داشت، همگرایی علوم و علوم همگرا، ظرفیت ها، توانمندی ها و تهدیدات متصور از آنها مانند بیوسایبر، بیوفیزیک، بیوشیمی است. از همین رو باید در این زمینه ابتدا تهدیدات را رصد کنیم و در مرحله بعد، با همکاری با مراجع علمی و تحقیقاتی و دانشگاهی، در زمینه شیوه مقابله و آمادگی در برابر بحران ها و تهدیدات احتمالی به شرایط مطلوب دست یابیم.

پس از ظهور بحران کرونا، اهمیت مرزبانی زیستی بیش از پیش خود را نمایان کرد. سازمان پدافند غیرعامل کشور و قرارگاه پدافند زیستی کشور در این زمینه چه اقداماتی انجام داده است؟ برای توسعه مرزبانی زیستی چه برنامه هایی در دستور کار است؟

باتوجه به وظیفه ذاتی قرارگاه پدافند زیستی، شناسایی تهدیدات و آسیب پذیری ها و وظایف عمده قرارگاه است. در این ارتباط آیین نامه اجرایی مرزبانی زیستی با همکاری دستگاه های اجرایی کشور تدوین و در سال ۹۶ ابلاغ شد. توجه جدی به حفظ سرمایه های زیستی کشور و شناسایی راه های مختلف آسیب رسانی به آنها مدنظر بوده است. شرط لازم برای مرزبانی زیستی، همگرایی، هم افزایی و همکاری دستگاه های مختلف است. برگزاری جلسات کارشناسی با هر یک از دستگاه های متولی و موثر در مرزبانی زیستی، بازدید از مبادی ورودی و خروجی کشور، افزایش آموزش ها، انجام رزمایش های تخصصی، بخشی از این اقدامات بوده است. به روز رسانی توانمندی ها، ارتقاء زیرساخت های رصد و پایش، آشکارسازی و تشخیص بخش دیگری از فعالیت های آتی قرارگاه پدافند زیستی کشور است.

یکی از موضوعات مهم در حوزه دفاع زیستی مراکز CDC و نظام تشخیص و هشدار است. شرایط کشور مادر این حوزه را چگونه ارزیابی می کنید؟ برای توسعه این نظام چه

اقداماتی را باید در دستور کار قرار داد؟

در حوزه دفاع زیستی وجود مراکزی که نقش مهم و کلیدی در مدیریت تهدیدات داشته باشد از واجبات است. مرکز کنترل و مدیریت بیماری ها و تهدیدات (CDC) جزو ارکان اصلی در این حوزه محسوب می شود. در حال حاضر کشور فاقد مرکز قوی، به روز، آینده نگرو جامع نگر با قابلیت های رصد و پایش تهدیدات در سطوح بین المللی، منطقه ای، ملی و محلی است. ایجاد، راه اندازی و توسعه این مراکز از مهمترین برنامه های قرارگاه پدافند زیستی کشور است که باید با همکاری وزارت بهداشت و درمان، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت راه و شهرسازی، وزارت نیرو و سایر مراکز مهم و موثر در این فرایند صورت گیرد.

نقش قرارگاه پدافند زیستی در ستاد ملی کرونا را چگونه ارزیابی می کنید؟ آیا ستاد به خوبی توانست از ظرفیت های بالقوه قرارگاه پدافند زیستی جهت کنترل این پاندمی بهره ببرد؟

فعالیت ها و اقدامات قرارگاه پدافند زیستی در مقابله با کرونا به چهار برهه دسته بندی می گردد. نخست فعالیت های راهبردی که به سنوات گذشته برمی گردد و شامل تدوین اسناد ایجاد قرارگاه ها و زیرساخت آن در سطوح دستگاهی و استانی، تقویت سامانه های رصد و پایش، ایجاد و تقویت زیرساخت های تشخیصی و آشکارسازی برگزاری نشست ها و همایش های تخصصی، افزایش آموزش های تخصصی و برگزاری رزمایش های مشترک بخشی از فعالیت های این مرحله است. بخش دوم اقدامات به قبل از شناسایی بیماری در کشور برمی گردد که از حدود ۴۰ روز قبل از شناسایی بیماری در داخل کشور با رصد رخداد های کشور چین و شناسایی احتمال ورود این بیماری به داخل کشور سلسه اقدامات و برنامه های متعددی را طراحی و عملیاتی کردیم.

این فعالیت ها سبب شد که در زمان تشکیل ستاد ملی مقابله با کرونا، دستگاه های عضو این ستاد با آگاهی و علم در ستاد فعال شوند. اما باید توجه داشت اقداماتی که در گذشته صورت گرفته بود و آماده سازی های نسبی حاصل آنها بود به یکباره کنار گذاشته شد و نتیجه آن، ایجاد ستادی بدون زیرساخت های از قبل پیش بینی شده بود. از نکات جالب این امر، استفاده نکردن از تمامی ظرفیت های کشور برای پاسخگویی و مقابله بود. مانند؛ سازمان پدافند غیرعامل کشور، سازمان نظام پزشکی، سازمان نظام پرستاری، سازمان نظام روانشناسی، انجمن های تخصصی و گروه های مردم در صنوف مختلف.

در حین مقابله نیز با وجود عدم عضویت سازمان پدافند غیرعامل کشور در ستاد ملی مقابله با کرونا، این سازمان بابت برگزاری جلسات

کارشناسی و تخصصی با مراکز حیاتی و حساس کشور و بهره گیری از تمامی ظرفیت های ممکن تمامی تلاش خود را برای افزایش تاب آوری خصوصاً در مراکز بهداشتی و درمانی، تداوم ارائه خدمات ضروری با حفظ اصل صیانت از خود بیمار گرفت. همچنین به عنوان عضو قرارگاه بهداشتی و درمانی امام رضا (ع) نیروهای مسلح، حضوری فعال با ارائه طرح ها و برنامه های مقابله ای داشت.

همچنین بخشی از اقدامات به آسیب شناسی مقابله با کرونا در نیمه اول سال و بررسی وضعیت کشور در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۹ باز می گردد. در این مرحله بابت برگزاری نشست های تخصصی، جلسات مجازی و غیر مجازی با اساتید، متخصصان و کارشناسان حوزه های مختلف، اپیدمیولوژی، پزشکی اجتماعی، قضائی، قانونگذاری، بهداشت و درمان، سلامت روان، اقتصاد، سناریوهای محتمل، نیازمندی های آتی و... مورد بحث و بررسی کارشناسی و تخصصی قرار گرفت.

66

پاندمی کرونا نشان داد که تهدید زیستی صرفاً توسط یک دستگاه قابل مدیریت و کنترل نیست

ضمانت اجرای سند پدافند زیستی پذیرش آن از سوی دولت هاست

شرط لازم برای مرزبانی زیستی، همگرایی، هم افزایی و همکاری دستگاه های مختلف است

در حال حاضر کشور فاقد مرکزی قوی، به روز، آینده نگرو جامعه نگر با قابلیت های رصد و پایش تهدیدات زیستی در سطوح بین المللی، منطقه ای، ملی و محلی است

نقش نیروهای مسلح را در مدیریت بحران کرونا چگونه ارزیابی می کنید؟ آیا نظام بهداشت و درمان و ستاد ملی کرونا توانستند از ظرفیت های نیروهای مسلح در مدیریت بحران کرونا به بهترین شیوه بهره برداری کنند؟

یکی از اقدامات قرارگاه پدافند زیستی کشور پیگیری ایجاد قرارگاه پدافند زیستی در نیروهای مسلح بود. این امر در تاریخ یازدهم بهمن ماه سال ۹۸ صورت گرفت. به دنبال آن جلسات متعدد تخصصی در راستای افزایش آگاهی ها و آماده سازی ظرفیت های نیروهای مسلح برای مقابله با بیماری انجام شد. با شناسایی بیماری در داخل کشور، با تشکیل ستاد ملی یکی از اعضای موثر ستاد، نیروهای

مسلح بودند. این نیروها در مرحله نخست با صیانت و حفاظت از سرمایه های خود، آسیب پذیری ها را کاهش داده و در کنار این امر، این سرمایه ها را در اختیار ستاد ملی کرونا قرار گرفت؛ مانند، سازمان بسیج و یگان های مختلف در حوزه بهداشت و درمان و جنگ نوین، پشتیبانی لازم را به عمل آوردند. با ابلاغ فرماندهی معظم کل قوا، قرارگاه بهداشتی درمانی امام رضا (ع) در اسفند ماه ۱۳۹۸ در نیروهای مسلح شکل گرفت. تحلیل روند استفاده ستاد ملی مقابله با کرونا در نیروهای مسلح نشان داد که امکان بهره برداری موثرتر و هدفمندتر از این توانمندی ها وجود داشت.

سند پدافند زیستی یکی از مهمترین دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور و قرارگاه پدافند زیستی است. اهمیت اجرای این سند در بحران هایی مانند پاندمی کرونا را چگونه ارزیابی می کنید؟ ضمانت اجرای این سند چیست؟

سند راهبردی پدافند زیستی کشور یکی از مهمترین دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل در سنوات گذشته است. این سند سبب می شود تا نسبت به شرایط، شناسایی وضعیت ها و نحوه مدیریت یک تهدید یا حادثه زیستی و ضرورت ها و اقدامات آتی، از یک تحلیل درست برخوردار بوده و برنامه داشته باشیم. البته ضمانت اجرای این سند پذیرش توسط دولت هاست.

اگر بخواهید به عملکرد سازمان پدافند غیرعامل کشور به ویژه در حوزه مأموریتی خودتان نمره بدهید چه نمره ای را از صفر تا ۲۰ در نظر می گیرید؟

برای پاسخ به این سوال باید به ظرفیت ها، حمایت ها و ضرورت آن توجه شود. طرح ها و برنامه های متعددی برنامه ریزی شده است که بخشی به دلیل عدم حمایت و یا حمایت ضعیف به صورت کامل عملیاتی نشده است. اما در صورتی که بخواهیم منصفانه و با توجه به همه جوانب ارزیابی نمایم، نمره ۱۵ عدد مناسبی است.

در پایان اگر نکته ای باقی مانده است که باید بدان اشاره شود و در سوالات ما نبود لطفاً مطرح کنید.

پاندمی کرونا نشان داد که تهدید زیستی صرفاً توسط یک دستگاه قابل مدیریت و کنترل نیست. تهدیدات زیستی از این ظرفیت برخوردار است که حتی امنیت ملی را به چالش بکشد لذا افزایش تعاملات و همکاری ها، تقویت زیرساخت های سخت افزاری، نرم افزاری و مغز افزاری، حمایت از متخصصان، اندیشمندان و کارشناسان داخلی، حرکت به سوی خودکفایی و خود اکتایی و بومی کردن ظرفیت های مورد نیاز، بخشی از فرایندهای مورد نیاز کشور در مواجهه با تهدیدات زیستی است.

رهبر انقلاب اسلامی طی سخنانی در ارتباط با ستاد ملی مبارزه با کرونا ضمن اشاره به تجربه‌ی تمدن غرب در قضیه‌ی کرونا به ناکامی غربی‌ها در این ماجرا پرداختند: «غربی‌ها در این امتحان بزرگی که در همه‌ی دنیا - از شرق و غرب دنیا - پیش آمد، در چند عرصه شکست خوردند: اولاً در توانایی‌های مدیریتی شان شکست خوردند... در فلسفه‌ی اجتماعی هم شکست خوردند... در نمایش اخلاق عمومی هم شکست خوردند. پیش از این نیز حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت ولادت حضرت امام

یعنی فراز و فرود تمدن غرب، همچنین از پیچ تاریخی و عصر جدیدی که طلوع کرده است، تفکیک نمود؛ رهبر انقلاب فرمودند: «انقلاب اسلامی بشریت را به عصر جدیدی وارد کرده و عصر جدید، عصر امام خمینی (ره) است، امام جهان را وارد عصر جدیدی کرد، آنچه در فضای کرونا و پساکرونا رخ می‌دهد در امتداد همین عصر جدید و پیمودن پیچ تاریخی و ناهنجاری‌های حاکم بر تمدن غرب قابل تحلیل است. نشانی این دوران عبارت است از توجه به خدای متعال و استمداد از قدرت لایزال الهی و تکیه به وحی و اینکه بشریت از

کرونا

پیچ تاریخی و تغییر حکمرانی جهانی

مکاتب و ایدئولوژی‌های مادی عبور کرده است و دیگر برای او جاذبه‌ای ندارند.» (۱)

۲. جهانی شدن صهیونیسم آمریکایی

تمدن مادی در دوران روبه‌اوج خود، محتوا و پیامی را برای بشر ترسیم کرد و ساختارهایی را برای ضمانت اجرایی آن ایجاد نمود... آنها می‌خواستند با علم، فناوری و محصولات برگرفته از آن و نیز مدیریت جدید جهانی، دغدغه‌های تاریخی بشریت مثل آزادی، عدالت، امنیت، رفاه و... را تأمین و بر یک محور نظم و انسجام بدهند. برای تحقق این ایده، ساختارهای پیدایش جهانی را ایجاد کردند. در این ساختارها، صهیونیسم جهانی با سرعت تلاش کرد به شکل مرموزانه‌ای بر کمپانی‌های جهانی سیطره داشته باشد. این کمپانی‌ها فقط اقتصادی نبودند بلکه شامل کمپانی‌های خبری، رسانه‌ای، اقتصادی، هنری و... بودند که یک زنجیره به هم پیوسته کامل را شکل می‌دهند، در خیلی جاها روی صحنه نیستند و دولت‌ها را صحنه گردان خود قرار می‌دهند.

در لایه‌ی بعدی، به پشتوانه‌ی قدرت‌های سیاسی بزرگ، سازمان‌های جهانی شکل داده و مدیریتش را به دست گرفتند. این شبکه‌ی چند لایه که بخشی از آن پیدا و بخش دیگر

زمان (عج) به مقایسه‌ی عملکرد ملتها و دولتهای غربی با ملت و حاکمیت ایران اسلامی در قضیه‌ی کرونا پرداخته بودند و با ذکر مصادیق و مواردی از رفتارهای غربی‌ها، آن را نتیجه‌ی منطقی و طبیعی «فلسفه‌ی حاکم بر تمدن غربی» معرفی کرده و در سوی مقابل، رفتارهای ایثارگرا و جهادی مردم در ایران را ناشی از «تفکر و فرهنگ و ارزش‌های اسلامی» دانستند. یادداشت تحلیلی زیر به قلم حجت‌الاسلام والمسلمین پیروز مند، عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم اسلامی قم به بررسی ابعاد مختلف رویارویی دو عقلانیت توحیدی و مادی در عرصه‌ی حکمرانی با توجه به قضیه‌ی کرونا پرداخته است:

۱. کرونا و پیچ تاریخی عصر جدید

در تحلیل قضیه کرونا بایان راز گذشته‌خودش

آن پنهان است، در نهایت می‌خواهد فرهنگ مادی را به شکل جهانی و ضمانت شده فراگیر و خاطیان را در نطفه خفه کند.

۳- انقلاب اسلامی: شروع قیام جهانی بر علیه تمدن غرب

۱-۳ پنج بحران اصلی تمدن غرب
رُخ‌نمایی فروپاشی تمدن غرب از درون و بی‌جاذب اتفاقات جهانی به محوریت انقلاب اسلامی از بیرون، باعث شد سیر نزولی تمدن مادی غرب شکل بگیرد و در مقابل ساختار بیمار و دیکتاتوران، شاهد قیام جهانی باشیم. به نظر ما اتفاقات فعلی و بعدی جهان یک ظرفیت برای همین قیام محسوب می‌شود. تمدن غرب در درون خود با توجه به دیدگاه غلطی که نسبت به دین، انسان و پیشرفت داشت به بحران‌های بزرگی رسید.

بزرگ‌ترین بحران، بحران بی‌هویتی است، ریشه این بی‌هویتی کنار گذاشتن خدا و معنویت بویژه از زندگی و ارتباطات اجتماعی است.

دومین بحران، بی‌عدالتی است. بادمکراسی به دنبال آزادی و عدالت بودند اما هر چه بیشتر جلو رفتند بی‌عدالتی‌ها بیشتر روشن شد. اثرات حاکمیت اقلیت سرمایه دار بر اکثریت فقیر در صحنه‌های مختلف و در رفتار با مردم خود (مثل جنبش وال استریت یا جنبش اعتراضی فرانسه) بیشتر نمایان می‌شود.

سومین بحران، فقدان امنیت است؛ اعم از امنیت محیط زیست، امنیت غذایی به‌ویژه با تصرفات بیولوژیک و جریان تراربخته‌ها و امنیت جانی که با به راه انداختن جنگ‌های مختلف - مستقیم و نیابتی - نشان دادند که هیچ حریمی را برای حفظ منافع خود قائل نیستند.

بحران چهارم گسترش اینتال و فساد اخلاقی است. بحرانی که باعث فروپاشی جامعه و به خصوص خانواده و از بین رفتن عواطف شد. و بالاخره پنجمین بحران، دروغ بودن آزادی وعده داده شده است که شاه‌بیت تفکر لیبرال، گسترش آزادی بود.

این موارد بحران‌های درونی تمدن غرب است و پیروزی انقلاب اسلامی هم عامل ایجاد بحران‌های بیرونی آن شد. انقلاب یک قانون قیام علیه هژمونی حاکم بر جهان بود و توانست بشر را وارد عصر جدیدی کند؛ چرا که انقلاب دارای پیام و روش متفاوتی بود. تمدن غرب، آزادی، امنیت و رفاه را منهای خدا، دین و شریعت دنبال می‌کرد ولی انقلاب اسلامی همه‌ی آن‌ها را ذیل خدا و شریعت تعریف کرد و به آن عمل نمود. به خلاف آن‌ها که با زور، تحمیل و تهمیل به اهدافشان می‌رسیدند، روش انقلاب اسلامی خودآگاهی و تفاهم با وجدان عمومی جهان است. مخاطب انقلاب، ارباب زر و زور نیستند بلکه عامه‌ی مردمی هستند که از فشارهای تمدن غرب به سطوح آمده‌اند و به همین خاطر، قلوب را فتح کرده، عقلانیت مادی را به جالش کشیده

و عقلانیت جدیدی را بر محور ایمان بالله به صحنه آورده است.

۲- شکست تمدن غرب در مهار انقلاب اسلامی

تمدن غرب تلاش کرد انقلاب را با امواجی مهار کند اما نور انقلاب بر افروخته‌تر شد. موج اول مهار انقلاب، جنگ تحمیلی بود که باعث استحکام بیشتر انقلاب شد. موج دوم با حادثه ۱۱ سپتامبر آغاز شد بود که ایران را محور شرارت خواندند و با هدف ایران به کشورهای پیرامونی لشکرکشی کردند. این در ظاهر جنگ نظامی اما در واقع هزینه دادن برای تثبیت و بقا و تمدن غرب و جهانی‌سازی آمریکایی بود. هدف این بود که الگو بودن و مرجعیت تمدن غرب شکسته نشود. اما نتیجه معکوس شد و در لایه‌ی بزرگ‌تری جبهه‌ی مقاومت شکل گرفت و کشورهای دیگری به ایران اضافه شدند و یکبار دیگر قدرت غرب به چالش کشیده شد.

در این بین، پدیده‌ی مهم اربعین رخ نمود. در زمان و مکانی که انتظار داشتند بیشترین تضعیف در جبهه‌ی مقاومت اتفاق بیفتد، به برکت سیدالشهداء علیه السلام اربعین نمایان شد و یک قدرت‌نمایی چندده میلیونی عظیم را به رخ قُدران جهان کشید و بساط داعش را به هم ریخت. موج سوم با تحریم‌های فراگیر شروع شد که با رقابت اقتصادی و سیاسی کشورهایی همچون چین و روسیه مقارن بود و حاصل آن شکل‌گیری جبهه‌ی مقاومت جهانی علیه استبداد جهانی بود. مهم‌تر اینکه، لیبرالیسم برای شکستن این سه لایه‌ی مقاومت (انقلاب اسلامی، مقاومت منطقه‌ای و مقاومت جهانی) مجبور شد عدم پایبندی به اصول دمکراسی را در مقیاس جهانی اعلام کند. مثلاً، به جنگ مستقیم نیابتی تن دهد، برای مهار اقتصاد چین تعرفه‌ای بست که مخالف اصول تجارت آزاد بود، پیمان‌های محدودیت تسلیحات محدودیت آلودگی‌های محیط زیست را به کرد... که هر کدام از این‌ها ضربه‌ی جدید و سهم‌گینی بر پیکره‌ی بیمار لیبرالیسم بود.

۴. دورویکرد اصلی برای تحلیل کرونا

در قضیه‌ی کرونا دورویکرد اصلی وجود دارد: رویکرد اول این است که کرونا دست ساز بشر است که در این رویکرد قرائت‌های مختلف داریم: آیا این کار برای به زانو در آوردن چین است؟ آیا با هدف حاکمیت بخشی به فضای مجازی است؟ آیا ایجاد مرگ و میر آگاهانه و هدایت شده برای حذف طیف سنی خاصی و بال گردن نظام سرمایه داری است؟ رویکرد دوم این است که کرونا یک واقعه‌ی طبیعی است و از حیوان به انسان منتقل و اپیدمی جهانی شده است و چون از آن شناختی نداشتند در حال جولان دادن است. آثاری هم دارد که اجتناب ناپذیر است، اقتصاد لطمه می‌بیند، روابط لطمه می‌بیند و...

۵. بزرگ‌ترین تهدید آینده

۱-۵. جدی بودن خطر ناامنی سلامت

ماتخلیل خود را بر رویکرد دوم متکی می‌کنیم و فرض می‌کنیم طبیعی اتفاق افتاده باشد. اما همین که بشر قدرت ساخت ویروس‌های ترکیبی را دارد و به چنین فناوری‌هایی دست پیدا کرده است قابل تأمل است. با این فرض، اگر چند مقدمه را کنار هم بگذاریم آنگاه خطر ناامنی فراگیر، بشریت را به ستوه می‌آورد؛ اول، بشر قدرت این کار را دارد و می‌تواند آن را فراگیر کند. دوم، در شرایط فعلی منفعت طلبی، محور رفتار اقتصادی و جهانی سردمداران حاکمان جهان است. حاکمانی که اخلاق و تعهدی نسبت به سایر ملل ندارند و در صحنه‌های مختلف نشان داده‌اند که به راحتی انسان می‌کشند، نسل‌کشی می‌کنند تا به سلطه‌ی جهانی خود برسند و ویژه‌ی که اخلاق صهیونیستی بر آن حاکم است و بدنبال سلطه‌ی جهانی هستند. سوم، مسئولیتی هم متوجه‌ی خاطیان نیست. از این قضیه می‌توان نتیجه گرفت که بشریت به دلیل راه غلطی که تمدن غرب طی کرده، در معرض خطر نابودی است؛ باید آن را احساس کرد و چاره‌ای اندیشید. بر فرض که قضیه کرونا تعدی نباشد اما نشان می‌دهد که امنیت بسیار شکننده است و اگر قرار باشد این فناوری به دست انسان‌های سفاک، بی‌اخلاق و بی‌عقلی باشد که فعلاً حکومت جهانی را به دست دارند، آینده‌ای بدتر در پیش است.

۲-۵. خطر عقلانیت بدون اخلاق و اخلاق منهای معنویت

در تمدن غرب اخلاق از عقلانیت گرفته شده و از اخلاق، هم معنویت الهی گرفته شده است؛ حاصل آن هم اوضاع فعلی تمدن غرب است.

همه‌ی این تهدیدها ناشی از فرهنگی است که از عقلانیت عنان گسیخته نشأت گرفته است. عنان گسیخته بودن یعنی مقید به اخلاق نبودن، اخلاق را مقید به معنویت الهی نکردن و در نهایت مسلط شدن صاحبان قدرت و ثروتی که نه اخلاق دارند و نه خداوند را بنده هستند؛ این مهم‌ترین تهدید خطرناک برای بشر امروز است.

۶. پسا کرونا: ظرفیت جدید برای عبور از پیچ تاریخی

رسالت جبهه‌ی مقاومت جهانی این است که نسبت به تمدن غرب افشاگری کرده و به بشریت بفهماند که واقعیت در جامعه‌ی غرب چیست و اگر قرار باشد این وضعیت ادامه پیدا کند چه بلایی بشریت را تهدید می‌کند.

باید از شیوع ویروس کرونا بیشترین عبرت‌رادر راستای تقویت و همگرایی نمودن جبهه‌ی مقاومت جهانی گرفت. اما این بار نه برای مقابله‌ای از جنس چین و آمریکا بلکه برای مقابله‌ی فرهنگی با تمدن مادی و سهم خواهی نسبت به حاکمیت معنویت و اخلاق در حکمرانی

جهانی و پذیرفتن الزامات آن.

۱-۶. چهار سناریو در شرایط پسا کرونا

نسبت به جهان پسا کرونا که نباید از گذشته‌ی خویش تفکیک شود چند گونه تحلیل و مشاهده می‌کنیم؛ یک تحلیل این است که جهان به سمت ملی‌گرایی می‌رود زیرا این پدیده حاصل جهانی‌گرایی است، یعنی پیوند هال قدر زیاد شده که هیچ حریمی برای افراد و جوامع باقی نمانده است. هر جامعه‌ای محکوم به اتفاقی

کیساروی می‌آورد، در کلیسا دان می‌گویند، به همراه مسلمانان نماز می‌خوانند و تمسک به آیات قرآن می‌کنند ولو در مقیاس‌های کوچک، این پیام مهم را دارد که آن نقطه‌ی کانونی انحراف تمدن غرب در حال عوض شدن است. کانون انحراف همان کنار گذاشتن دین و معنویت ناب توحیدی بود که نتیجه‌ی آن، این عقلانیت سرکش شد و در نهایت تمدن غرب را به وجود آورد.

۲-۶. نوید جهانی سازی بر محور معنویت، اخلاق و عقلانیت توحیدی

باید برای تحقق سناریوی چهارم تلاش کرد. رویکرد چهارم برای پیش فرض استوار است که: جهانی سازی نه متوقف می‌شود و نه کند بلکه، مینا، مقصد و شیوه‌ی آن تغییر می‌کند. این تحلیل بین اصل جهانی سازی و کیفیت آن تفاوت قائل می‌شود، اصل جهانی سازی توقف پذیر نیست ولی کیفیت جهانی سازی تحت اراده، انتخاب و تصمیم ملت‌ها در گرو می‌شود. به همین خاطر انقلاب اسلامی که در دوران اوج گیری تمدن غرب، توانست خودش را به عنوان الگوی انسانی تر معرفی کرده و اراده‌ها و سرمایه‌هایی را به خود ضمیمه کند، هر روز بزرگ‌تر می‌شود تا جایی که توانست تعلقات بشری را نسبت به تمدن غرب کمتر و کمتر نموده و جلوشتاب فرایند جهانی شدن بر مینا و مقصد مادی را بگیرد. این نوع از جهانی شدن، فضای مجازی را نیز آرام‌آرام تحت سیطره‌ی خود خواهد گرفت، لذا،

از گسترش مشروط فضای مجازی خیلی نگران نیست بلکه، به اصلاح کیفیت آن می‌اندیشید و به دنبال سهم خواهی در حکمرانی آن است نه فقط کاربرد فضای مجازی بودن. گسترش جهانی سازی هقارن با گسترش فضای مجازی است و این غیر قابل اجتناب است.

۳-۶. راهبرد گام جدید در جهانی سازی توحیدی

باید منتظر رویش و جوشش‌های جدیدی در روابط بین المللی و جهانی در راستای تمدن جدید اسلامی بود. اما سؤال این است آیا موحدین و ملل مستضعف جهان توان چنین کاری را دارند؟

در پاسخ به این سؤال، به بیانات رهبر انقلاب اسلامی تمسک می‌کنیم که امکان پذیری تمدن جدید را به سنت الهی مرتبط می‌کنند. ایشان می‌فرمایند: این مسیر، مبارزه مبارزه‌ی اراده‌ها و عزم‌ها و همت‌ها است و هر طرف که اراده‌ی قوی‌تری داشته باشد غالب است. کسانی که دلشان متکی به خدای متعال باشد، غالب خواهند بود «ان ینصرکم الله فلا غالب لکم» این همان سنت الهی است. به هر حال، نقطه‌ی کانونی ایجاد و امتداد عصر جدید، همین سنت الهی است یعنی ایجاد و تقویت همبستگی بین اراده‌ها، اراده‌های مستکبرین بلکه اراده‌های موحدین و مستضعفین در مقابل جهانی سازی مادی؛ جهانی سازی توحیدی نیز دارای ساختار و پیام مختص به خود است.

۴-۶. ظهور سه نوع مدیریت جهادی، اقتدارگرا و دموکراتیک در فضای کرونا

فوکویاما در تحلیل خود درباره‌ی کرونا، مدیریت اقتدارگرای چین و دموکراتیک آمریکا را مقایسه کرده و در عین اینکه معتقد است مدیریت اقتدارگرا بهتر قضیه را جمع کرده است ولی طوری به بررسی مسئله پرداخته که هنوز دموکراسی زنده است! امثال ایشان شیوه‌ی دیگری در حکمرانی نوین را مطلع نیستند یا نادیده می‌گیرند؛ مدیریتی که نه اقتدارگراست و نه دموکراتیک (از نوع غربی)، بلکه مبتنی بر مردم سالاری دینی و مدیریت جهادی است که در صحنه‌های زیبای حضور مردمی می‌توان آثار آن را مشاهده و به جهان صادر کرد. مردم سالاری دینی یعنی مشارکت واقعی مردم از سرایمان و اخلاص و در پیوند با یک رهبر دینی. کشوری که در اوج فشار و تحریم است با استفاده از چنین روشی توانسته است برای عبور از بحران‌ها، جوشش‌های عظیم اجتماعی ایجاد کند و خود را به مرحله‌ی صادرات برساند و مبتنی بر اخلاق، ایثار و موااست به تولید و توزیع کالاهای مورد نیاز جامعه بپردازد. اگر چنین مدیریتی ساختار متناسب جهانی پیدا کند، خودتوانست نیروهای ذخیره شده در باطن جوامع بشری را استحصال و تبدیل به حرکت بزرگ تمدنی کند.

آزمون جهانی کرونا

نتایج تفاوت فرهنگ اسلامی ایرانی و تمدن مادی غرب

نمایش همدل
برای ایران همدل
@irane_hamdel

۱ فداکاری مجموعه درمانی کشور

- تحمل رنج دوری از خانواده
- به جان خریدن بی خوابی و فشار عصبی
- در خدمت مردم قرار دادن جان و سلامت خود

۲ استفاده از همه توان نیروهای مسلح

- در زمینه علمی و کشفیات
- در تولید امکانات بهداشتی و درمانی
- در ساخت بیمارستان ها و نقاط گاه ها

نتیجه گیری

نشانه عمق و رسوخ
فرهنگ اسلامی در
دل مردم ما

به لطف خدا
کرونا را
شکست
می دهیم

۴ مشارکت های مردم

یک شهر

نامزدی که در انتخابات رأی نیاورده ستادش
خدمت مبارزوی با کرونا سازمان دهی کرد

رزمندگان خط مقدم

- پزشکان
- بخشهای خدمات
- بخشهای تحقیقات
- پرستاران
- به ورزان خانه های بهداشت
- مدیریتهای فعال در این زمینه
- متخصصین علوم
- آزمایشگاهی و رادیولوژی

کشورهای غربی

• اولویت برای بیمارها
قائل شدند که بیمار پیر
را معالجه نکنند!

• آمریکا و چند دولت
اروپایی ماسک و دستکش
دولت دیگر را مصادره کرد

• برای خرید اسلحه
صف کشیدند

• کسانی برای چند
دستمال توالت به
جان هم افتادند

نتیجه گیری

نتیجه ی طبیعی فلسفه ی
حاکم بر تمدن غربی؛
فردگرایی، مادی گری و
غالباً بی خدایی

• مردم درمذت
کوتاهی، فروشگاه ها را
تخلیه کردند

• بعضی از ترس کرونا
خودکشی کردند!

۳ کمک رسانی های داوطلبانه

- طلب جهادی
- دانشجویان جهادی
- هزاران بسیجی پرتلاش
- آحاد مردم

در طرح هر محله یک قربانی، اهل محل گوسفند
قربانی میکنند و به نیازمندان همان محل میدهند.

مادر شهیدی با جمعی از بانوان خانه هاشان را
خطاط خانه کرده اند، ماسک بخانی به مردم میدهند.

بانوانی که برای جبهه نان میبخشند برای
کمک به مهارت های فنی و حرفه ای.

طلبان فرازگاه تشکیل داده اند و خانه های
مردم را ضد عفونی میکنند.

مهمدین محلی با صاحبان املاک صحبت میکنند
که اجازه نگیرند، با تخفیف و مهلت بدهند.

رئیس حوزه ی علمیه به شکل میدانی
مشغول فعالیت است.

سبزوار

یزد

نهاوند

خوزستان

شیراز

تبریز

امکان سنجی پیگیری جنگ زیستی از منظر حقوق بین الملل

مقدمه:

تفاوت و تعیین مرز بین تحقیقات بیولوژیکی مفید و مضر امروزه دشوار شده است. پیشرفت های علوم زیستی وعده های شگفت انگیزی را برای درمان بیماری ها و شیوه های جدید درمان ارائه می دهند اما همان دانش و تجهیزات می تواند برای مهندسی پاتوژن های مرگبار برگرفته شود. پیشرفت سریع در بیوتکنولوژی به این معناست که اکثر کشورهای دارای صنایع دارویی و پزشکی دارای دانش و ابزار لازم برای تولید سلاح های بیولوژیک هستند. با گسترش فناوری و دانش، خطر آزمایشگاه نامناسب افزایش می یابد و پیامدهای آن از حوادث خطرناک آزمایشگاهی تا پراکنش میکروب ها ویروس ها به نحوی که خارج از کنترل سیستم های بهداشت عمومی باشد متغیر است. سلاح های بیولوژیک از میکروارگانیسم ها یا سموم طبیعی برای تولید بیماری در انسان حیوان یا گیاه استفاده می کنند. آنها به عنوان یک سلاح نیاز به وسیله ای برای انتقال دارند اما برای این انتقال نیازی نیست از بمب و موشک استفاده شود. یک کشور یا گروه تروریستی می تواند از طریق عرضه مواد غذایی، آب، لوازم بهداشتی و یا استفاده از حشرات و پرندگان به هدف خود برسد. در مورد مالکیت و استفاده از سلاح های زیستی توافق گسترده ای وجود دارد. اکثر کشورهای دارای این فناوری ها عضو کنوانسیون سلاح های زیستی و سموم هستند اما واقعیت این است که هیچ راهی برای راستی آزمایی و پایبندی به تعهدات وجود ندارد. شیوع ویروس آبله در سال ۲۰۱۴ در غرب آفریقا آسیب پذیری جامعه بشری را در مقیاس کلی در ارتباط با گسترش بیماری ها به نمایش گذاشت. تهدیدات بیولوژیک به لحاظ ماهوی جزء تهدیدات نامتعارف به شمار می روند چرا که آنها به ما حمله می کنند و ما حداقل آمادگی را در این زمینه داریم. به خاطر

پدافند زیستی

سنگین

پتانسیل ایجاد سلاحی که فرد یا گروه خاصی را هدف قرار دهد اضافه کرد. مقاله سال ۲۰۱۲ نشریه آتلانتیک با عنوان "هک کردن DNA رئیس جمهور" نمونه ای از این نگرانی است و هشدار می دهد که در آینده ای نزدیک از طریق ویرایش ژنتیکی یک سلاح بیولوژیک برای هدف قرار دادن جمعیتی خاص با ویژگی های ژنتیکی مشترک ساخته شود. این دستکاری بیولوژیکی فقط مخصوص انسان نیست و گونه های گیاهی و جانوری به مراتب بیشتر در معرض این آسیب هستند و می توان با یک ویرایش ژنتیکی عمده یک قحطی بزرگ را رقم زد.

آنچه که مشخص است یک پیچیدگی و بغرنجی خاصی در حوزه تهدیدات بیولوژیک اعم از تهدیدات با منشأ طبیعی و یا تهدیدات عمدی وجود دارد که مقابله با آنها بعضاً خارج از توان سازمان های بین المللی و جامعه جهانی است و می توانند فاجعه جهانی به بار آورند. بنابراین تلاش برای مقابله با آن نیز باید با همین پیچیدگی باشد و ساده انگاری آن یقیناً می تواند شکست استراتژی ها را به دنبال داشته باشد. تدوین پیوست های الزام آور بیولوژیکی برای مراکز کارخانجات صنایع و شرکت ها و سنجش مستمر میزان آمادگی آنها در مقابله با تهدیدات زیستی، ارزیابی دقیق آسیب پذیری در مقابل این تهدیدات، توسعه کلی دانش بیوتکنولوژی و رصد کردن اوضاع جهانی تهدیدات بیولوژیک از گام های مهم در این خصوص می باشد.

کرونا ویروس جدید و احتمال یک حمله بیولوژیک

شیوع ویروس COVID-۱۹ یک حادثه تاریخی در جهان به حساب می آید. این بیماری که سبب قرنطینه شدن میلیون ها انسان در سراسر جهان و فوت هزاران نفر گشته است از جمله بیماری های نادر است که یک اپیدمی جهانی را سبب شده است. با این حال از ابتدای شیوع این بیماری در چین فرضیه عمده آن بودن آن به جد وجود داشته است و بسیاری از شخصیت ها این فرضیه را مطرح کرده اند. آنها با ارائه شواهدی و دلایل قابل بررسی می گویند که ویروس کرونا یک ویروس ساخته دست انسان است و احتمالاً آمریکا با هدف ضربه زدن به دیگر کشورها، این ویروس را به عنوان یک سلاح بیولوژیک تولید کرده و به کار گرفته است؛ هرچند در این میان اقتصاد خود آمریکا نیز در کوتاه مدت دچار مشکلاتی شده است. «ایگور نیکولین» دانشمند و زیست شناس روسی که سابقه فعالیت در کمیته سلاح بیولوژیک روسیه را در کارنامه دارد، جزو کارشناسانی است معتقدند شیوع ویروس کرونا در جهان یک مسئله تصادفی نبوده و احتمالاً آمریکا عامل انتشار این ویروس بوده است. این دانشمند روس اخیراً در مصاحبه ای با شبکه خبری راشا تودی درباره اینکه آیا ویروس کرونا ساخته دست بشر است یا واقعا در اثر عدم رعایت مسائل بهداشتی و از

یک اقتصاددان ارائه داد که پیش بینی کرده بود با این روند و بدون بکارگیری سیاست های کنترلی تا سال ۲۰۵۰ سالانه ۱۰ میلیون نفر در اثر بیماری های ویروسی و میکروبی مقاوم به دارو از بین خواهند رفت و خسارت اقتصادی این امر بیش از ۱۰۰ تریلیون دلار خواهد بود. چالش اساسی دیگر در این حوزه گران بودن و مشکل بودن کشف تولید و توسعه آنتی بیوتیک هاست که فرایندی طاقت فرسا است و بر همین اساس می توان گفت از سال ۱۹۸۴ تا کنون هیچ آنتی بیوتیک جدید کشف و ساخته نشده است. در مقابل همانطور که گفته شد سهولت تولید و انتقال این عناصر بیولوژیک خیره کننده است. یک زیست شناس در گوشه ای از دنیا می تواند در آزمایشگاه یک میکروب با قابلیت انتقال پذیری بالا و قدرت تخریب مرگ بار با هزینه ای کمتر از ۲۰۰ دلار تولید کند و آن را به سریع ترین روش به اقصای نقاط جهان برساند و تقریباً هیچ مقررات ممنوعیت معامله در این زمینه وجود ندارد. با این تفاسیر صحبت از جنگی بیولوژیکی به میان می آید که در آن بر خلاف دیگر روش های کشتار جمعی، آثار و تبعات آن تازه بعد از حمله نمایان می شود. همانطور که اشاره شد مشخصه حملات بیولوژیک این است که بسیار آهسته عمل می کنند. اگر ویروس بیماری توسط یک هواپیمای باری با مسافری انتقال داده شده باشد معمولاً در یک یا دو هفته اول هیچ نشانه ای از آن نیست اما علائم قربانیان بعد از چند هفته کم کم آشکار می شود. درست زمانیکه که دیگر پیدا کردن منشأ اولیه آن بسیار مشکل است. در آن زمان رانندگان، مسافران، کارکنان و بارها به نقاط مختلف کشور پراکنده شده اند و عامل بیماری حسابی پخش شده است. بنابراین در این خصوص تکنولوژی تشخیص زود هنگام گامی بسیار حیاتی است. به نگرانی های فوق باید نگرانی ناشی از وجود

متنوع بودن این تهدیدات تقریباً بسیار مشکل است که بتوان پاسخی متمرکز و موثر به آنها داد و اغلب از زمان و مکان حمله بیولوژیکی اطلاعی در دست نیست. زمانی که صحبت از تهدیدات بیولوژیک به میان میان شاید انفلوآنزای بزرگ بیش از همه خود نمایی می کند. در اوج جنگ جهانی اول مرگبارترین ویروس انفلوآنزای تاریخی در اردوگاه ارتش آمریکا در فورتر ریلی کانزاس رخ داد که طی آن دو سوم پایگاه های ارتش آمریکا عفونت شدید را تجربه کردند و در مجموع بین ۲۰ تا ۵۰ میلیون نفر از مردم جهان را به کام مرگ فرستاد که جمعیتی بسیار بیشتر از تلفات طاعون قرون وسطی به شمار می رود. این بیماری اکثر افراد را طی ۲۴ هفته از پا در می آورد. در مقایسه با ویروس ایدز که ممکن است ۲۴ سال برای کشتن یک فرد طول بکشد، نکته حیران کننده این است این اتفاق در قرون وسطی نیفتاده بلکه در فاصله سال های ۱۹۱۸ و ۱۹۲۰ در اولین نقطه های تلاقی علم و بیماری های همه گیر اتفاق افتاده است. تهدیدات و حملات بیولوژیک امروزه یک واقعیت مسلم هستند که جامعه جهانی با آن مواجه است. زمانیکه الکساندر فلمینگ پنی سیلین را کشف کرد، دوره ای رایش بینی نمود که در آن عصر آنتی بیوتیک ها بتدریج کارایی خود را از دست داده و نهایتاً بی اثر می شوند. به نظر می رسد ما در حال نزدیک شدن به آن دوره هستیم. سرطان ها و دیگر بیماری های مقاوم به دارو روز به روز در حال گسترش هستند. تنها در ایالات متحده حدود ۲ میلیون نفر مبتلا به باکتری مقاوم در برابر دارو هستند و سالانه در جهان حدود ۷۰ هزار نفر در اثر عفونت های میکروبی مقاوم به آنتی بیوتیک تلف می شوند. در این زمینه پیش بینی دهه های آتی نگران کننده تر است. در سال ۲۰۱۴ نخست وزیر بریتانیا گزارشی را از

برخی غذاها و حیوانات در چین منتقل شده است، گفت: «عقیده داریم در شهرهای چین مانند همه شهرهای بزرگ دیگر نقاط جهان بازاری وجود دارد که در آن حیواناتی فروخته می شوند و این غذاها هزاران سال است که خورده می شود، اما ویروس کرونا در طول همه آن سال ها به انسان منتقل نشد، اما در بیست سال اخیر، این چهارمین شیوع ویروس در کشور چین است»

وی افزود: «عقیده داریم این مسئله تصادفی نیست و بلکه این یک طرح است. در اطراف مرزهای چین ۲۵ آزمایشگاه ویروس میکابی فعال هستند، در قزاقستان، قزاقستان، لائوس، ویتنام، تایوان، کره جنوبی، فیلیپین، تایلند و مالزی و حتی افغانستان و پاکستان، در همه کشورهای اطراف چین، آزمایشگاه های بیولوژیک آمریکایی وجود دارد.»

در اوایل ماه ژانویه یعنی کمتر از یک ماه پس از انتشار نخستین خبرها از شیوع ویروس کرونا در ووهان چین، ژنرال «جیمز استافورد» فرمانده سابق نیروهای آمریکایی مستقر در اروپا، طی یادداشتی در نشریه فارین پالیسی بدون اشاره مستقیم به ویروس کرونا تأیید کرد که در دنیای امروز سلاح های بیولوژیکی وجود دارند که می توانند تا یک پنجم جمعیت جهان را به کام مرگ بکشانند. مطرح شدن چنین ادعایی از سوی یک ژنرال بلند پایه آمریکایی بر شدت تردیدها در مورد منشأ ویروس کرونا افزوده است.

چندی بعد «دیمیتری نوویکوف» معاون اول رئیس کمیته بین المللی پارلمان روسیه، با اشاره به پنهان کاری های آمریکا در تولید سلاح های بیولوژیک، هشدار داد که نباید آمریکا را کشوری عقب مانده در تولید چنین سلاح هایی تصور کرد. این مقام روس درباره نقش احتمالی آمریکا در تولید و شیوع ویروس کرونا خاطرنشان کرد: «درباره دست داشتن آمریکا در آنچه در چین در حال وقوع است، باید به این واقعیت توجه کنیم که مدت هاست در برخی کشورها برای ساخت سلاح های بیولوژیک فعالیت های جدی انجام می گیرد و این دیگر یک موضوع محرمانه نیست. من معتقدم که ایالات متحده نیز در این زمینه فعالیت می کند ضمن اینکه طرف های زیادی در آن ذینفع هستند که این ویروس ها را پخش می کنند و ببینند نتیجه چه خواهد شد.»

در شرایطی که در رسانه های غربی کماکان کشور چین و مشخصاً شهر ووهان به عنوان مبدأ شیوع ویروس کرونا معرفی می کنند، اخیراً فعالان شبکه های اجتماعی در چین و همچنین برخی مقامات این کشور تردیدهایی را در این زمینه مطرح کرده اند. آنها اخیراً با ارائه شواهدی خواستار بررسی احتمال شیوع این ویروس از آمریکا به چین و سایر کشورها شده اند؛ البته آنها فعلاً درباره احتمال اینکه ویروس کرونا یک سلاح بیولوژیک ساخت آمریکا باشد، مستقیماً اظهار نظر نمی کنند.

موضوع احتمال آغاز شیوع ویروس کرونا را آمریکا پس از آن در شبکه های اجتماعی چین مطرح شد که شبکه تلویزیونی «اساهی» ژاپن گزارش داد که مرکز کنترل و پیشگیری از بیماری ها در آمریکا (CDC) به تاگی شک کرده است که ممکن است تعدادی از بیش از ۱۰ هزار بیماری

که طی ماه های اخیر در این کشور بر اثر ابتلا به آنفلوآنزا جان خود را از دست داده اند، در واقع به آنفلوآنزا مبتلا نبوده و به دلیل ابتلا به ویروس دیگری (احتمالاً ویروس کرونا) جان باخته باشند.

فعالان شبکه های اجتماعی در چین می گویند این احتمال وجود دارد که ویروس کرونا در جریان مسابقات ارتش های جهان که در اواخر سال ۲۰۱۹ در چین برگزار شد و تعداد زیادی آمریکایی در آن حضور داشتند، از آمریکا به چین منتقل شده باشد.

سخنگوی وزارت خارجه چین نیز چندی پیش در حساب کاربری خود در توئیتر نوشت: «اولین بیمار مبتلا (patient zero) در آمریکا کی شناسایی شد؟ چه تعداد از مردم آلوده شدند؟ نام بیمارستان ها [محل نگهداری افراد آلوده] چیست؟ ممکن است ارتش آمریکا این بیماری همه گیر را به ووهان چین آورده باشد. شفاف باشید! ما راه های خود را علنی کنید! شما به ما یک توضیح مدیون هستید.»

در ادامه در تلاش هستیم تا ضمن تعریف دقیق و مبسوطی از تهدیدات زیستی امکان پیگیری عمادانه بودن شیوع ویروس کرونا را از منظر حقوق بین الملل مورد بررسی و تحلیل قرار دهیم.

چستی تهدیدات زیستی

از سال ۱۹۶۹ انقلاب بیوتکنولوژی فرایندهای بیولوژیک و داروهای

زیستی با پیشرفت و نوآوری، فهم و شناخت فیزیولوژی با کتری ها، عامل های باکتریایی و اگیدار تخمیر، فرمولاسیون، تخلیص و تصفیه و تثبیت آنها همراه بوده است. شاید گفت انگیزترین جمله در این باره را دانشمندی بنام ولزگفته است که دستاوردهای تکنولوژیکی در

حوزه زیستی که ۲۰ سال قبل جایزه نوبل به آنها تعلق می گرفت اکنون توسط دانش آموزان راهنمایی و دبیرستان انجام می شود. اکنون نیز قرن ۲۱ را قرن بیوتکنولوژی نامیده اند. آخرین پیش بینی ها نشان می دهد که بازار جهانی بیوتکنولوژی به ۲۲۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵ خواهد رسید که بیشترین رشد آن مربوط به بخش های سلامت و کشاورزی خواهد بود. این رشدی نظیر در علوم زیستی و بیوتکنولوژی اما چالش هایی را نیز به همراه داشته است و به نگرانی هایی دامن زده است چرا که این تکنولوژی ها قابلیت های دیگری نیز دارند که می توانند کاربردهای وحشتناکی به همراه داشته باشند.

تهدیدات زیستی امروزه در سه حوزه حوادث طبیعی، بیوتروریسم و جنگ زیستی قابل بحث است هر چند که تفکیک دو مورد آخر سخت است. در واقع هرگونه نشانه و واقعه یا حادثه یا استفاده از عوامل زیستی که موجب تضعیف و نابودی سرمایه های انسانی یا آسیب های اقتصادی از طریق تخریب و نابودی محصولات کشاورزی، گیاهی، دام و طیور، آب آشامیدنی، صنایع غذایی و محیط زیست در کشور شود ثبات و امنیت جامعه را به خطر اندازد تهدید زیستی محسوب می شود. امروزه وجود سلاح های بیولوژیک را نمی توان انکار کرد.

اگرچه کنوانسیون منع توسعه سلاح های زیستی در سال ۱۹۷۲ هرگونه تولید، توسعه و انبار کردن سلاح های زیستی را ممنوع می کند اما بسیاری از کشورها قادر به پیش بردن برنامه تسلیحات بیولوژیک خود هستند چرا که آنها ملزم به اعلام کردن فعالیت های خود نیستند چون بسیاری از عامل های بیولوژیک و سموم در فعالیت هایی استفاده می شوند که جزء موارد ممنوعه نیستند و دیگر اینکه بسیاری از آزمایشگاه ها و لابراتوارهای تحقیق و توسعه در این زمینه می توانند برای تولید سلاح زیستی نیز مورد استفاده قرار گیرند.

باید یادآور شد که جنگ های زیستی برای قرن های متمادی وجود داشته اند. از آلودگی عمدی منابع آب و غذا گرفته تا استفاده از اجساد فاسد شده انسان و حیوان برای گسترش بیماری ها و اخیراً نیز استفاده از ویروس ها و پاتوژن ها از جمله روش های مورد استفاده بوده اند. جنگ های زیستی یکی از ضد انسانی ترین شیوه هایی است که آدمی برای پیشبرد مقاصد نظامی خود به آن متصل می شود. در طول تاریخ و در طول جنگ ها، بارها مشاهده شده است که شیوع ناگهانی بیماری های عفونی در بین نظامیان باعث تغییر در روند جنگ و همین طور

از هم گسیختگی در سازماندهی ارتش ها شده و در نهایت باعث تغییر در نتیجه جنگ گردیده است. سرخ پوستان آمریکا با سابقه تمدن ۵۰۰۰ ساله همواره در جنگ تیرهای خود را آغشته به سم می نمودند. در ۳۰۰ سال قبل از میلاد مسیح آلودگی چاه های آب دژها، قلعه ها و شهرها یکی از روش های مؤثر برای از پای درآوردن دشمن

و سربازان و مردمان در بین یونانی ها بوده است. در جنگ های قرون وسطی اجساد آلوده حیوانات و انسان ها با کمک منجنیق در داخل دژهای محاصره شده پرتاب می شد که این عمل باعث ترس و بیماری در میان مردم محاصره شده می گردید. این شیوه در جریان محاصره شهر کافا که امروزه در اوکراین قرار دارد به کار گرفته شد. جایی که در سال ۱۳۴۶ میلادی نیروهای تاتار در شهر تحت محاصره قربانی طاعون شدند. برخی این شیوع را باعث وبائی و نقطه شروع گسترش ایبیدمیک طاعون و سیاه زخمی می دانند که در قرن ۱۴ کل اروپا

و آفریقا را درنوردید و به عنوان یک از فجایع ثبت شده در تاریخ بشریت است. مشابه این استراتژی یعنی استفاده از اجساد قربانیان طاعون در سال ۱۷۱۰ توسط نیروهای روسی علیه نیروهای سوئدی به کار گرفته شد. آبله و دیگر عامل های بیماری و اگیدار نیز در دوران جدید بارها به عنوان سلاح به کار گرفته شدند. فرانسیسکو پیزارو در قرن پانزدهم برای مقابله با بومیان آمریکای شمالی از لباس های آلوده به ویروس آبله استفاده کرد. در قرن هجدهم نیز انگلستان این استراتژی را علیه هندی ها به کار برد. در طول قرن نوزدهم استفاده از سلاح های بیولوژیک وارد مراحل پیچیده تری شد. با استفاده از یافته های جدید علم میکروبیولوژی مدرن، از جمله یافته های روبرت کخ جداسازی و تولید پاتوژن ها امکان پذیر شد. شواهدی در دست است که در جنگ جهانی اول آلمان ها از اسب، گاو و دیگر حیوانات از طریق آلوده سازی آنها به باکتری به عنوان سلاح استفاده کرده اند. زهر آلود کردن غذا و آب افراد با یک ماده آلوده، اتفاقی است که به دفعات در تاریخ نقل شده است. اما به هرحال آمار دقیق تلفات زیستی در جهان مشخص نیست چرا که حملات زیستی اغلب در ادامه با شیوع طبیعی و گسترش مواجه می شوند و در برخی موارد نیز پیدا کردن شواهد برای عمدی بودن آنها

سخت است. یکی از مرگبارترین رخدادهای بیولوژیکی طبیعی در جهان ویروس آنفلوآنزای اسپانیایی در سال ۱۹۱۸ بود که تلفات جهانی آن بالای ۱۰۰ میلیون نفر تخمین زده شده است همچنین مرکز کنترل و پیشگیری از بیماری‌ها با برآورد کرده است که بیش از ۵۰۰ هزار نفر در سال ۲۰۰۹ در اثر آنفلوآنزای خونی در جهان تلف شده‌اند و همچنین سندرم تنفسی سارس در سال ۲۰۰۳ به آلوده شدن ۸ هزار نفر و مرگ بیش از ۸۰۰ نفر منجر شد. حملات بیولوژیک جدای از آنکه قابلیت انجام ساده‌تری دارند، آثار تکثاری زیادی دارند. آنها می‌تواند فراتر از توان و ظرفیت درمانی و کلینیکی یک شهر یا منطقه شیوع پیدا کنند و موجبات وحشت عمومی را فراهم آورند. آنها همچنین می‌توانند بخش‌های حیاتی اقتصادی و اجتماعی یک کشور را نشانه ببرند و حتی آثار و تبعات بین‌المللی بجا بگذارند. پس از واقعه ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ و انفجار برج‌های دوقلو در آمریکا به فاصله یک هفته، ۱۸ سپتامبر، پخش پاکت‌های آلوده به پودر سیاه‌زخم در آمریکا به عنوان یکی از وقایع مهم بیوتورزیستی قرن حاضر، موجی از وحشت در سرتاسر آمریکا و برخی از کشورهای دیگر را فرا گرفت و هراس گسترش سلاح‌های زیستی و بیوتورزیسم در جهان را ایجاد نمود.

بیوتورزیسم تهدیده هزاره

بر اساس تعریف پلیس بین‌الملل در سال ۲۰۰۷ بیوتورزیسم عبارت است از منتشر کردن عوامل بیولوژیکی یا سمی با هدف کشتن یا آسیب رساندن به انسان‌ها، حیوانات و گیاهان یا قصد و نیت قبلی و به منظور وحشت‌آفرینی، تهدید و وادار ساختن یک دولت یا گروهی از مردم به انجام عملی یا برآورده کردن خواسته‌ای سیاسی یا اجتماعی.

بشر همواره در طول تاریخ از تکنولوژی دست‌یافته خویش در جهت کشتار و نابودی انسان‌های بی‌گناه استفاده نموده است. در مورد بیوتورزیسم نیز قضیه روشن است و استفاده از این عوامل دارای سابقه طولانی می‌باشد. در جنگ‌های بیولوژیکی از عوامل بیولوژیک یعنی باکتری‌ها، میکروب‌ها، قارچ‌ها، انگل‌ها، سموم گیاهی و حیوانی و سموم موجود در میکروب‌ها مانند بوتولیسم استفاده می‌شود. در میان چهار روش کشتار جمعی شیمیایی، رادیولوژیک، هسته‌ای و بیولوژیک تنها عوامل بیولوژیک زنده و قابل تکثیر هستند. عوامل بیولوژیک به دلیل مزیت‌های موجود در استفاده از آن برای مقابله با دشمنان چه در حد یک شخص و چه در حد واحدهای نظامی از گذشته مورد استفاده گروه‌ها و جنبش‌های سیاسی و فرقه‌ها بوده است.

استفاده ایتالیا از عامل شیوع تب زرد در کشورهای آفریقایی مانند اتیوپی و برونز ایپیدی در آن کشور در سال ۱۹۶۰، استفاده اتحاد جماهیر شوروی سابق از باران زرد (مایکوتوکسین) علیه شورشیان محلی در سال ۱۹۷۶، انفجار مرکز تحقیقاتی سورد لاسک روسیه و شیوع عامل سیاه‌زخم در سال ۱۹۷۹، استفاده رژیم اشغالگر صهیونیستی از عوامل

تب‌زاعلیه فلسطینیان در سال ۱۹۸۲، اسپری کردن گاز سارین در مترو ژاپن در سال ۱۹۹۵، و... نمونه‌ای دیگری از این موارد است که با نگاهی به آنها متوجه خواهیم شد که مبنای تعریف بیوتورزیسم همین استفاده از عوامل بیولوژیک و توکسین‌های آن‌ها برای از بین بردن دشمن و ایجاد جو روانی بوده است. امروزه پیشرفت‌های حوزه زیست‌شناسی و بیولوژی منجر به آن گردیده است که عوامل میکروبی و توکسین‌های بیولوژیکی به سمی مهلک تبدیل شده و حیات و سلامتی بشر را تهدید نماید. ویلیام فریست رئیس مجلس سنا آمریکا در سخنرانی در مجمع جهانی

66

در اسناد بین‌المللی که به طور مستقیم به منظور پاسخدهی به بیوتورزیسم پیش‌بینی شده‌اند: گاه انسان به وجه غالب و به طور مستقیم موضوع حمله بیولوژیکی است. نظیر اسناد بین‌المللی مرتبط با منع سلاح‌های کشتار جمعی، اسناد بین‌المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی و نیز امنیت غذایی و گاه انسان به طور غیرمستقیم و محیط پیرامونی وی به طور مستقیم، نظیر تهدیدهای برضد محیط زیست، آب و حیات جانوری، گیاهی، آماج آسیب‌های بیولوژیکی قرار خواهند گرفت

اقتصاد در اووس سوییس در سال ۲۰۰۵ عنوان کرد که بزرگترین تهدید موجود در جهان امروز بیولوژیکی است. وی پیش‌بینی کرد که تا ده سال آینده حملات مرگبار بیولوژیکی از راه خواهند رسید. در طول قرن بیستم حدود ۲۳ میلیون نفر از مردم جهان در اثر جنگ و نزاع جان خود را از دست داده‌اند. اما نمی‌توان پیش‌بینی کرد که در قرن بیست و یکم اوضاع بهتر خواهد بود.

در قرن بیست و یکم علی‌رغم پیشرفت‌های پزشکی، شیوع طبیعی بیماری‌های میکروبی و ویروسی همچنان بسیار هولناک است. تنها سه بیماری مالاریا، سل و نقص سیستم ایمنی بدن سالانه نزدیک به ۴ میلیون نفر قربانی می‌گیرند و در طول یک دهه ۵۰ میلیون نفر را به کام مرگ می‌فرستند. حدود یک میلیارد نفر از مردم جهان در معرض سل هستند که تا سال ۲۰۲۰ حدود ۳۵ میلیون نفر آنها خواهند مرد. علاوه بر این شیوع طبیعی باید بیوتورزیسم را نیز به ماجرا اضافه کرد. می‌توان گفت با ورود به قرن ۲۱ و پخش پاکت‌های سیاه‌زخم در آمریکا در روز ۱۸ سپتامبر ۲۰۰۱، بیوتورزیسم ابعاد وسیع و نوینی یافته است، از محدوده عملیات‌های تروریستی-نظامی خارج و شامل تهدیدات امنیت جسمی، زیست محیطی و غذایی به اشکال گوناگون شده و مورد

استفاده گروهک‌های تروریستی، دولت‌های متخاصم، سازمان‌های اطلاعاتی-امنیتی قرار گرفته است. با ظهور فرآیند گسترش ارتباطات میان جوامع و جهانی شدن، بیوتورزیسم دیگر یک مشکل صرفاً ملی نیست و تهدیدی جدی علیه جوامع بشری محسوب می‌شود. ارزیابی تهدیدات احتمالی استفاده از عوامل بیولوژیکی توسط گروه‌های تروریستی بسیار متفاوت از پیش‌بینی‌های هوارزیایی‌های معمول در یک حمله نظامی توسط تانک یا موشک و هواپیماست و به سبختی بتوان ارزیابی دقیقی از آن داشت. روزاواول یک حمله بیوتورزیستی شبیه یک روز عادی است حتی روزهای دوم سوم و چهارم نیز عادی است و توجهی را بر نمی‌انگیزد.

بیوتورزیسم پدیده‌ای آرام است و در طول زمان اتفاق می‌افتد. تنها زمانی می‌توان متوجه این حمله شد که تعداد کثیری از مردم به بیمارستان‌ها و مراکز درمانی مراجعه کنند. علت رجوع تروریست‌ها به سلاح‌های زیستی ساده است. تولید و به کارگیری سلاح‌های بیولوژیک داشتن علم و مهارت نسبی در حوزه میکروبی‌شناسی کافی است و نیاز به علوم پیشرفته ندارد. دسترسی به این عوامل هم تقریباً سخت نیست و بطور مثال با استفاده از علم ژنتیک و دستکاری‌های ژنتیکی به عوامل بیماری‌زا دسترسی پیدا کرد. عامل مهم دیگر تولید نسبتاً ارزان تولید، تکثیر و پخش این عوامل است. بسیاری از دستگاه‌های پخش‌کننده را می‌توان به راحتی برای پخش عوامل بیولوژیک تغییر کاربری داد. به علاوه بیوتورزیست‌ها نیازی به دانستن مختصات دقیق محل یا نقطه هدف ندارند. افزون بر همه این‌ها برتری سلاح‌های بیولوژیک نسبت به دیگر سلاح‌ها این است که برای ساخت تولید انبوه و ذخیره‌سازی سلاح‌های اتمی و حتی شیمیایی نیازی به جوتنا سیاست‌بزرگ‌می‌باشد و عملیات ساخت و آزمایش این گونه سلاح‌ها در خفا و پنهانی ممکن نیست اما سلاح‌های بیولوژیک در خفا و تحت پوشش تحقیقات آزمایشگاهی، بیولوژیکی، میکروبی‌شناسی و... انجام می‌شود. امروزه بیوتکنولوژی یک رشته درسی است و روز به روز بر دامنه آن گسترده می‌شود. این گسترش باعث شده است که سیاست‌گذاران نتوانند حدنهایی توسعه این حوزه را پیش‌بینی کنند. این امر خود باعث افزایش تهدیدات شده است.

در ماه می ۲۰۱۸ مرکز ایمنی سلامت جان هاپکینز یک سناریو را طراحی و شبیه‌سازی کرد. آنها تلاش کردند تبعات انتشار یک ویروس آنفلوآنزای انسانی توسط یک گروه تروریستی تخیلی را برآورد کنند. آنها نشان داده‌اند که چگونه تضعیف سیستم دفاعی بدن توسط یک ویروس حتی معمولی می‌تواند به یک فاجعه انسانی و کشتار جمعیتی منجر شود. آنها در نهایت به این نتیجه می‌رسند که نظارت دقیق بر زیست‌شناسی مدرن و دیگر فناوری‌های بیولوژیک که ممکن است مرزهای سلامت بشر را درزورند بایستی اجرا شود. یکی از مسائل و چالش‌های مهم در این زمینه این است که برخلاف سلاح‌های شیمیایی و هسته‌ای پروتکل‌های منظم بین‌المللی که بازبدهای

برنامه‌ریزی نشده و سرزده انجام می‌دهند در زمینه سلاح‌های بیولوژیک وجود ندارد و اتفاقاً یکی از کشورهایی که همیشه با وضع مقررات و ایجاد پروتکل در این زمینه مخالف می‌کند ایالات متحده آمریکا است.

به هر تقدیر خواه و بخواه بسیاری نشان می‌دهد که بیوتورزیسم تهدید هزاره جدید است که طیف وسیعی از یک حمله فاجعه‌بار کشتار جمعی تا یک واقعه کوچک میکروبی و با تکنولوژی سطح پایین را شامل می‌شود. کشورها هم اینک بارها انگشت اتهام حملات بیوتورزیستی را به سوی یکدیگر نشانده می‌روند. اروپا شیوع جنون گاوری را متوجه سازمان‌های جاسوسی آمریکا و استرالیایی‌ها دانند. چین در شیوع سارس آمریکا را مقصر می‌داند و هدف آن را ضربه اقتصادی به این کشور در آستانه شکوفایی اقتصادی می‌داند. از طرفی دیگر آمریکا نیز خود را نگران تراز همه در بابت تهدیدات زیستی نشان می‌دهد. به هر حال بیوتورزیسم یک واقعیت است بنابراین مقابله با آن نیازمند شناخت تاکتیک‌ها و تکنیک‌های این

جنگ نوین است. می‌توان گفت آموزش و تربیت ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی، پزشکان اورژانسی، پرستاران و... پایه و اساس مبارزه با بیوتورزیسم است. فعال‌سازی برنامه‌های مقابله، فعال کردن تیم‌های درگیر در جستجو و امداد، فراهم کردن تمهیدات پزشکی و مراقبت‌ها، ایجاد مراکز بهداشتی-قرنطینه و اکسیناسیون دسته‌جمعی، استقرار نظم در جامعه و اطلاع‌رسانی از موارد حین بحران بیولوژیک برای کاهش تلفات و خسارت است. آگاهی و آمادگی برای مقابله با جنگ بیولوژیکی باید به عنوان بخشی از سیاست‌های کلان ملی و زیست محیطی پذیرفته شود و اجرای برنامه‌های استراتژیک مبارزه با بیوتورزیسم حتی نباید اندک زمانی به تأخیر انداخته شود.

بررسی تبعات حملات زیستی در حقوق بین الملل

حمله های بیولوژیکی و زیستی بسته به این که موضوع تهدیدهای بیولوژیکی انسان / محیط زیست و یا اشخاص / اموال باشد در یک بافت بین المللی نیز با حوزه های گوناگون حقوق بین الملل از جمله استفاده از زور، کنترل سلاح ها، تروریسم، مبارزه با شیوع بیماری های واگیردار، حقوق بشر، تجارت کالا و غیره ارتباط تنگاتنگی دارد. اگرچه در سال های اخیر با توجه به آثار دهشت بار این حمله ها، از این رفتار با عنوان «بیوتروریسم»؛ به مثابه گونه زیستی

کرد. به همین جهت، با توجه به ماهیت و آثار حمله های بیولوژیکی، در این نوشتار اسناد بین المللی مرتبط با این حمله ها در چهار حوزه کلان

- بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با منع سلاح های کشتار جمعی،
- بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی،
- بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با امنیت غذایی،
- بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با محیط زیست

مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نیاز به توضیح نیست که در هیچ یک از این اسناد به واژه «بیوتروریسم» اشاره نشده است، اما با توجه به ماهیت حمله های بیولوژیکی و سازواری آن با تعریف اشاره شده از بیوتروریسم، می توان از این نظریه آنان را در زمره

اسنادی دانست که درصد پاسخ دهی بیوتروریسم ساخت یافته اند.

پاسخ کیفری به بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با منع سلاح های کشتار جمعی

در کنار تلاش های مجمع عمومی و شورای امنیت سازمان ملل، اسناد بین المللی گوناگونی در صدد پاسخ به تروریسم در معانی عام و سنتی آن برآمده اند چنان که در پاسخ به گونه های خاص تروریسم نظیر تروریسم سایبری نیز کنوانسیون بین المللی جرایم سایبری موسوم به کنوانسیون بوداپست ۲۰۰۱ پیش بینی شده است. در زیر به مهم ترین اسنادی که به اعتبار وسیله ارتکاب رفتار مجرمانه؛ یعنی سلاح های کشتار جمعی که سلاح های بیولوژیکی، شیمیایی و هسته ای

از شاخص ترین گونه های آن است، در مرحله نخست نسبت به ممنوعیت و در مرحله بعدی، الزام کشورها به لحاظ پاسخ کیفری را خواستار شده اند، اشاره می شود.

▶ **پروتکل ژنو مصوب سال ۱۹۲۱ میلادی**
بنوجبه پیشین غلطی تهدیدهای بیولوژیکی، اولین اراده بین المللی مبنی بر منع استفاده از گازهای خفه کننده و سمی و نیز روش های باکتریولوژیک جنگی یا سلاح های میکروبی، پروتکل ژنو مصوب سال ۱۹۲۱ میلادی بود اما به جهت آن که در این پروتکل تنها به استفاده و نه ساخت، تولید، ذخیره سازی، آزمایش و خرید و فروش اشاره و نیز تنها کنش گری دولت ها و نه سازمان های غیردولتی آن هم با قید استفاده در مخصصات و نه زمان صلح را به رسمیت شناخته بود، ناقص و از این جهت، نیاز به رفع این کاستی ها به شدت احساس می شد.

کنوانسیون منع تکمیل، توسعه و تولید و ذخیره سلاح های باکتریولوژیک (بیولوژیک) و سمی و انهدام سلاح های مذکور مصوب ۱۹۷۲

نیم سده پس از پروتکل ژنو، یکی از برجسته ترین اسناد بین المللی در زمینه مبارزه با بیوتروریسم؛ کنوانسیون منع تکمیل، توسعه و تولید و ذخیره سلاح های باکتریولوژیک (بیولوژیک) و سمی و انهدام سلاح های مذکور در سال ۱۹۷۲ به تصویب رسید. با نگاهی گذرا بر کنوانسیون مذکور می توان دریافت که هدف اولیه از تنظیم آن، الزام کشورها به همکاری با یکدیگر و کار بست سیاست های پیش گیرانه و نه پاسخ دهی از جمله پاسخ کیفری است. با این حال این بدان معنا نیست که کنوانسیون منع تکمیل، توسعه و تولید و ذخیره سلاح های باکتریولوژیک (بیولوژیک) و سمی و انهدام سلاح های مذکور، کشورها را از پاسخ دهی به این رفتارها منع کرده باشد؛ چنان که ماده ۴ این کنوانسیون بیان می دارد: «هریک از دول طرف کنوانسیون حاضر متعهد می شود - طبق مقررات قانون اساسی خود - تدابیر لازم را جهت منع و جلوگیری از تکمیل و توسعه و تولید و تجهیز و ذخیره و نگهداری عوامل و مواد سمی و تجهیزات و وسائل انتقال مذکور در ماده ۱ این کنوانسیون را که در سرزمین چنین دولتی واقع بوده یا در هر جای دیگر تحت حاکمیت و کنترل خود داشته باشد اتخاذ نماید». بی شک یکی از مصادیق بارز و نیز شایع ترین «تدابیر لازم» جهت منع و جلوگیری از تکمیل و توسعه و تولید و تجهیز و ذخیره و نگهداری عوامل و مواد سمی و تجهیزات و وسائل انتقال مذکور در ماده ۱، پاسخ دهی و ضمانت اجرا گذاری برای چنین رفتارهایی است؛ که بی شک در میان گونه های مختلف پاسخ به پییده مجرمانه، سنتی ترین و رسمی ترین آن، پاسخ کیفری است.

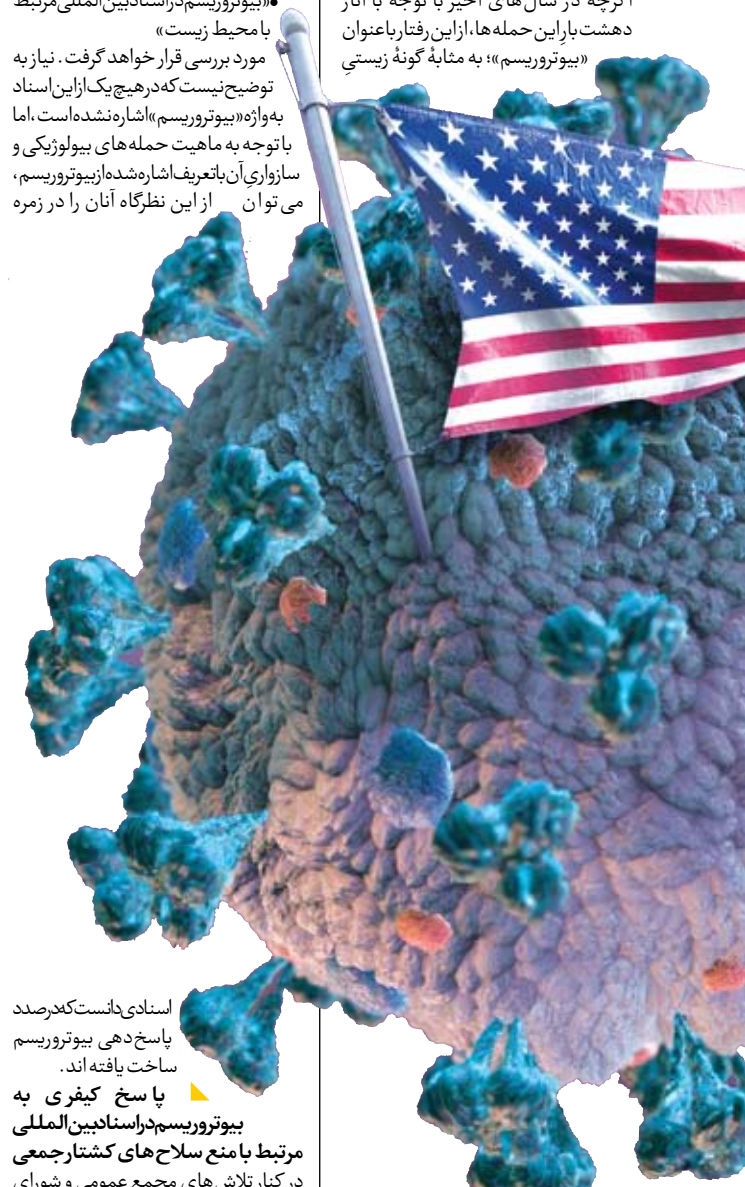
▶ **کنوانسیون بین المللی سرکوب بمب گذاری تروریستی مصوب ۱۹۹۷**
اگرچه عنوان این کنوانسیون، بمب گذاری تروریستی است اما تنها به استفاده عمدی و غیرقانونی مواد منفجره اختصاص ندارد. این کنوانسیون ضمن جرم انگاری استفاده عمدی و غیرقانونی مواد منفجره و سایر ابزارهای کشنده،

در قسمت سوم ماده ۱ منظور از این سلاح هادر کنوانسیون مذکور را اعم از سلاح های سنتی انفجاری و کشنده (بندالف) و نیز عامل های بیولوژیکی، سم ها و مواد رادیواکتیو (بندب) دانسته است. بندب قسمت سوم ماده مذکور بیان می دارد: «منظور از سلاح یا ابزارهای کشنده عبارتست از: ... (ب) سلاح و ابزارهایی که به منظور ایجاد مرگ یا ایراد صدمه بدنی شدید یا آسیب های مادی اساسی از گذر انتشار، توزیع یا تأثیر مواد شیمیایی سمی، عامل های بیولوژیکی یا سم ها یا مواد مشابه یا اشعه یا مواد رادیواکتیو، طراحی شده یا قابلیت آن را داشته باشند»

▶ **کنوانسیون پکن مصوب ۲۰۱۰**
به منظور پاسخ دهی کافی به گونه های نوین و تهدیدهای نوین برای تروریستی، «کنوانسیون پکن» در سال ۲۰۱۰ میلادی به تصویب رسید. این کنوانسیون افزون بر حمایت از اشخاص و اموال در داخل و خارج (آماده پرواز) از هواپیما و نیز جرم انگاری استفاده عمدی از هواپیما به منظور ایراد صدمه به محیط زیست، رفتارهای قابل ارتکاب از گذر حمل و نقل هوایی را نیز به مثابه «جرایم مرتبط با حمل و نقل هواپیما» پیش بینی کرده است. یکی از این دسته جرایم، حمل و نقل سلاح های کشتار جمعی، بیولوژیکی و شیمیایی از گذر سامانه های «هوانوردی غیرنظامی» است. البته پیش تر از کنوانسیون پکن، پروتکل الحاقی به «کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه ایمنی دریانوردی» مصوب ۲۰۰۵، استفاده از حمل و نقل دریایی برای انتقال سلاح های کشتار جمعی را جرم دانسته بود. از این رو، هدف اولیه دو سند پیش گفته، از یک چشم انداز، جرم انگاری «جرایم مقدماتی» مرتبط با بیوتروریسم به مثابه جرمی مستقل است و از چشم اندازی دیگر، کارکرد اصلی آن هارامی توان پیش گیری از ارتکاب بیوتروریسم از گذر سلاح های کشتار جمعی دانست.

پاسخ کیفری به بیوتروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی

بیشک «حق بر سلامتی» پس از «حق بر حیات» ضروری ترین گونه شناسایی شده حق های بشری است. چنانچه موضوع اصلی یک حمله بیوتروریستی «انسان» باشد، آنچه در جامعه به طور مستقیم مورد آسیب قرار میگیرد. به مانند ارتکاب بیوتروریسم از گذر حمله های بیولوژیکی همانا بهداشت و سلامت عمومی است. در این موارد، تهدیدهای بیوتروریستی از گذر انتشار بیماری های همگرم عفونی نظیر عامل بیماری «سياه زخم» ارتکاب می یابد. این امر، در حله نخست نشان دهنده نیاز به بهداشت عمومی در سطح جهانی و سپس در سطح داخلی، ضرورت کارستی و توسعه زیرساخت های درمانی - بهداشتی کارآمد و پویا در پاسخ دهی به آن را آشکار می سازد. اگرچه این حق در اسناد بین المللی و منطقه ای به طور کامل شناسایی شده است، اما پرسش آن است که آیا افزون بر به رسمیت شناختن چنین حقی، اسناد بین المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی دولت ها را به جرم انگاری

بیوتوروریسم نیز ملزم کرده اند؟ و اینکه آیا اساساً این دسته اسناد، برای پاسخدهی به بیوتوروریسم کفایت می کند؟

بایدادش وظهور دوباره بیماری های واگیردار عفونی در دهه ۱۹۹۰ میلادی، «سازمان بهداشت جهانی» با بیان این که جامعه بین المللی از این حیث با بحران بزرگی روبرو شده است، خواستار تجدیدنظر در «ضوابط بین المللی بهداشت» شد ضوابط بهداشت بین المللی اولین بار در سال ۱۹۶۹ توسط بیست و دومین مجمع سالیانه سازمان بهداشت جهانی به تصویب رسید. ضوابط بین المللی بهداشت به عنوان یک سند حقوقی بین المللی، کشورهای عضو را به ارتقاء زیرساخت ها و نیز راه کارهای مبارزه با بیماری ها و حمایت از بهداشت و سلامت عمومی ملزم می سازد. اما سند پیش گفته، در سال ۲۰۰۵ میلادی در پنجاه و هشتمین مجمع عمومی سازمان بهداشت جهانی با هدف روبرویی کارآمدتر و پویا با بیماری ها ناشناخته و همه گیر و نیز به منظور مبارزه جدی با پدیده بیوتوروریسم، روزآمد و مورد بازنگری قرار گرفت. چنان که در نسخه سال ۱۹۶۹ سند مذکور هدف از تصویب آن: «پیشگیری از ورود بیماری ها خطرناک نظیر طاعون و وبا، تب زرد از مرزها به تدریجی که حداقل مزاحمت برای مسافران ایجاد شود و محافظت یکسان همه مردم دنیا از گسترش بین المللی بیماری ها» و در نسخه سال ۲۰۰۵ آمده است: «پیشگیری، محافظت، کنترل و فراهم نمودن پاسخ بهداشت عمومی به گسترش بین المللی بیماری ها به طریقیکه مناسب بوده و باعث محدود شدن خطر بهداشت عمومی شود در عین این که از مداخله بی مورد در رفت و آمد و تجارت بین المللی پرهیز گردد.»

«ضوابط بهداشت بین المللی» بازنگری شده در سال ۲۰۰۵، به ویژه آن چه در مقدمه این سند آمده است. می توان دریافت که از یک سو سند مذکور درصدد اولویت بخشی به کاربست راه کارهای پیش گیرانه از سوی دیگر، الزام دولت ها به توسعه زیرساخت های بهداشتی و همکاری جهانی با هدف کنترل بیماری ها است. بنابراین، اگرچه این سند در دسته اسناد حقوقی بین المللی قرار می گیرد اما رویکرد حاکم بر آنها، «توسعه ای» است. از این رو برخلاف پیش تر اسناد حقوقی، در این سند سخن از پیش گیری و نظارت همکاری های بین المللی جایگزین طرح مسئولیت کیفری و مجازات ها شده است. به این ترتیب، بیوتوروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی جرم انگاری نشده است. با این حال باید به این نکته اشاره داشت که حتی ذاتی سازمان بهداشت جهانی است که به مانند هر معاهده بین المللی دارای صلاحیت نظارتی باشد. افزون بر این، بدیهی است سازمان بهداشت جهانی به استناد ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری می تواند در صورت نقض تعهدات قراردادی از سوی دولت های عضو کنوانسیون، آنان را به اجرای تعهدات قراردادی با هر هم های اجرایی نظیر ضمانت های اجرایی اقتصادی، نظامی.

سیاسی و معنوی اخلاقی ملزم سازد.

➤ **پاسخ کیفری به بیوتوروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با امنیت غذایی**

گاه حمله های بیولوژیکی از گذر انگذاری بر مواد غذایی و نقض «حق بر دسترسی به» غذای سالم» صورت می گیرد. رشد روزافزون تولید و پرورش محصولات دستکاری شده یا تراریخته غذایی (اعم از کشاورزی، دامی و صنعتی) در سده حاضر و نیز انتشار عامل بیماری های همه گیر از گذر محصولات غذایی سبب شد تا اسناد مرتبط با امنیت غذایی داخلی و بین المللی، درصدد پاسخ گذاری به این رفتار برآیند.

حق بر دسترسی به غذای سالم یا «امنیت غذایی» به طور ضمنی در «موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت» شناسایی شده است. به رغم به رسمیت شناخته شدن تجارت آزاد و عدم اعمال هرگونه تبعیض در روابط تجاری میان کشورهای عضو «سازمان تجارت جهانی» کشورها می توانند به منظور پیش گیری و حمایت از زندگی یا سلامتی انسان ها، حیوانات و نیز نباتات، دامنه این تجارت را محدود سازد. برای نمونه، پس از انتشار عامل سیاه زخم در ایالت فلوریدا (سال ۲۰۰۱)، جمهوری روسیه واردات حیوانات و گوشت آن ها را به خاک خود ممنوع کرد. بنابراین، می توان به منظور تأمین امنیت غذایی و با شواهد علمی از ورود کالا یا محصول آلوده به عامل های بیولوژیکی و یا شیمیایی ممانعت به عمل آورد.

با این حال، در اسناد بین المللی مرتبط با امنیت غذایی و نیز موافقت نامه های بین المللی سازمان تجارت جهانی، مقرره ای که دولت ها را به جرم انگاری و لحاظ پاسخ کیفری به رفتارهای ناقض امنیت غذایی ملزم سازد، دیده نمی شود. اگرچه در برخی از این موافقت نامه ها نظیر «موافقت نامه راجع به جنبه های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری»، ضوابط مبنی بر الزام کشورها به حمایت کیفری. برای نمونه ماده ۶۱ موافقت نامه پیش گفته، کشورهای عضو را به جرم انگاری و برپایی آیین رسیدگی کیفری علامت تجاری و یا نقض حق تکثیر ملزم کرده است. در نظر گرفته شده است، اما این مقرره ها، به طور حداقلی و غیرمستقیم با قوانین مرتبط با امنیت غذایی اصطلاحاً دارند و هیچ پاسخ کیفری را برای بیوتوروریسم غذایی پیشنهاد نداده اند. حتی در «موافقت نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی» که برای اعضای سازمان تجارت جهانی چارچوبی از قواعد را به منظور اتخاذ و استفاده از اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی فراهم می آورد و نیز به طور مستقیم به استانداردهای تغذیه و حفظ سلامت بشری و محیط زیست اختصاص دارد، به ضمانت اجرای کیفری تصریح نشده است. توضیح بیش تر آن که در ضمیمه شماره ۱ موافقت نامه پیش گفته، منظور از «اقدامات» بهداشتی و بهداشت گیاهی اعم از تصویب قوانین و مقرره ها و غیره دانسته شده است، اما به طور خاص به این که چه ضمانت اجرایی لحاظ شود، اشاره ای نشده است. از این رو می توان گفت قوانین داخلی کشورها، به ویژه کشورهای عضو اتحادیه اروپا پیرامون

جرم انگاری محصولات دستکاری شده یا تراریخته غذایی از قوانین بین المللی پیشی گرفته و اسناد بین المللی کم تر توانسته اند قوانین داخلی کشورها را در این زمینه تحت تأثیر قرار دهند.

➤ **پاسخ کیفری به بیوتوروریسم در اسناد بین المللی مرتبط با محیط زیست**

از دهه هفتاد میلادی به این سو، با به رسمیت شناخته شدن «حق بر محیط زیست سالم» و جایگاه شگرف آن در توسعه جوامع بشری و نیز به دنبال تشدید آفت کیفیت محیط زیست و فراوانی حوادث آلودگی، روند تصویب اسناد بین المللی مرتبط با حمایت از محیط زیست آغاز شد. از سویی، برخی از این اسناد به منظور ایجاد الزام حقوقی برای کشورها، در کنار «منع» و «محدودیت» در کنش ها و مسامحه گری های آسیب زا به محیط زیست و برخی دیگر با هدف «جرم انگاری» و لحاظ «پاسخ کیفری» چنین رفتارهایی. در دو برش زمانی دوران «صلح» و «جنگ». طراحی شدند.

بانگاهی به مجموعه اسناد بین المللی حمایت از محیط زیست دریافت می شود که «اسناد جرم انگار» مرتبط با این حوزه را می توان به سه دسته تقسیم کرد:

➤ **جرم انگاری خام**

در این دسته اسناد، جرم انگاری به صورت خام صورت گرفته و در مرحله جنبی قرار دارد. نهادهای تدوین گران دسته از اسناد بین المللی مانند کمیسیون حقوق بین الملل آن رفتار را جرم دانسته اند، ولی به دلیل مخالفت برخی دولت ها یا دول قدرتمند، هنوز به تصویب نهایی نرسیده است. در حقیقت، جرم انگاری در دوران جنبی قرار داشته و پس از طی زمان خاصی و نیز فراهم شدن بستر، از حالت بالقوه به حالت بالفعل درمی آیند. این اسناد، در حالت پیش نویسی قرار دارند؛ این پیش نویس گاه نمایان گر عرف موجود یا باور جامعه جهانی به جرم بودن آن رفتار است. به این صورت که اگر قدرت قانون گذاری بین المللی در دست دولت ها نبود، اکنون چنین رفتارهایی جرم تلقی می شدند.

➤ **طرح موادی راجع به مسئولیت بین المللی دولت ها**

به رغم اشاره به مسئولیت کیفری دولت ها در جرایم علیه محیط زیست و نقض شدید بین المللی پیرامون حفاظت و نگهداری از محیط انسانی نظیر آلودگی هوایی و دریایی در پیش نویس این طرح (بندت قسمت سوم ماده ۱۹) به طور موقت در سال ۱۹۹۱، چنین مسئولیتی از نسخه های پسینی پیش نویس حذف و سرانجام به تصویب نهایی «کمیسیون حقوق بین الملل» نرسید.

➤ **پیش نویس قانون جنایات علیه صلح و امنیت بشری**

در پیش نویس ۱۹ ژوئیه سال ۱۹۹۱، ضمن جرم انگاری رفتارهایی نظیر تجاوز، نسل کشی، تبعیض نژادی، نقض فاحش و گسترده حقوق بشر، جرایم جنگی فوق العاده، تروریسم بین المللی و قاچاق مواد مخدر، در ماده ۲۶ به جرم انگاری «صدمات عمدی و شدید به محیط زیست» می پردازد. ماده مذکور بیان

می دارد: «هرکس عامداً موجب ورود صدمات و ضایعات گسترده، در ازمدت و شدید به محیط زیست طبیعی گردد یا ایراد چنین صدماتی را دستور دهد، پس از ثبوت مجرمیت، (به...) محکوم خواهد شد». اما در پیش نویس قانون جنایات علیه صلح و امنیت بشری سال ۱۹۹۶، ایراد صدمه عمدی به محیط زیست ذیل جرایم جنگی (بندج ماده ۲۰) و به عنوان گونه ای از آن مطرح شد.

➤ **رهنمودهای سازمان ملل متحد**

در «هشتمین کنفرانس سازمان ملل متحد درباره پیش گیری از جرم و اصلاح مجرمان (هاوانا - ۱۹۹۰)»، قطع نامه ای مبنی بر «نقش حقوق کیفری در حمایت از طبیعت و محیط زیست» صادر شد. این قطع نامه، در سال های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ از سوی «شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل» دوباره به کشورهای عضو یادآوری و از آن ها خواست تا با تصویب قانون و لحاظ ضمانت اجرای کیفری، زمینه های حمایت مقتضی از محیط زیست را فراهم کنند.

➤ **ماده ۸ اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی**

در ادامه روند تکمیل جرم انگاری جنایات زیست محیطی و در آخرین اراده بین المللی، جنایات زیست محیطی به عنوان یکی از جرایم تحت شمول صلاحیت دیوان کیفری بین المللی؛ یعنی جنایات جنگی (ماده ۸ اساسنامه) و با شرایطی به عنوان یکی از مصادیق آن تلقی شده است. در ذیل ماده ۸ و بند (۲) (ب) (۴) اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی به طور صریح آمده است: «آغاز عمدی حمله با علم به این که چنین حمله ای باعث تلفات یا صدمات به افراد غیر نظامی یا تخریب اهداف غیر نظامی یا خسارت شدید، گسترده و راز مدت به محیط زیست می شود که در مقایسه با مجموع منافع نظامی مستقیم و قطعی پیش بینی شده، مسلمانان را از حد باشد». از این حیث، جرایم زیست محیطی نیز می توانند در دادگاه کیفری بین المللی مورد محاکمه قرار گیرند. البته برخی نویسندگان بر این باورند که حتی در مواردی آسیب به محیط زیست می تواند مبنای سببی برای وقوع جنایات بین المللی دیگری (جنایات علیه بشریت یا نسل زدایی) که در صلاحیت دیوان کیفری بین المللی قرار گیرد، قلمداد شوند (حمایت غیرمستقیم). چنان که با این تفسیر سازند زمین می تواند منجر به جابه جایی اجباری (جنایات علیه بشریت) شود

همانطور که در بالا مشاهده شد، اسناد بین المللی که به طور مستقیم به منظور پاسخدهی به بیوتوروریسم پیشینی شده اند؛ گاه انسان به وجه غالب و به طور مستقیم موضوع حمله بیولوژیکی است. نظیر اسناد بین المللی مرتبط با منع سلاحهای کشتار جمعی، اسناد بین المللی مرتبط با بهداشت و سلامت عمومی و نیز امنیت غذایی و گاه انسان به طور غیرمستقیم و محیط پیرامونی وی به طور مستقیم نظیر تهدیدهای برضد محیط زیست، آب و حیات جانوری. گیاهی. آماج آسیبهای بیولوژیکی قرار خواهند گرفت.

منابع و مآخذ موجود است.

ساخت انبار جدید ذخیره دارو و تجهیزات پزشکی اتحادیه اروپا در سوئد

در مواقع بحران ها مانند آتش سوزی و بیماری های همه گیر است.

• در مورد شیوع کرونا در اتحادیه اروپا مشکلات و محدودیت های زیادی برای تامین تجهیزات مقابله با این ویروس به وجود آمد که از جمله می توان به اقدام فرانسه مبتنی و توقیف میلیون ها ماسک که تولید شرکت مولینکه سوئد در لیون فرانسه، اشاره کرد. چنین اقداماتی به نوبه خود به زنجیره تامین در اتحادیه اروپا آسیب زد و متعاقباً اعتراض و نگرانی اعضا برای تامین نیازها در مواقع بحرانی را به همراه داشت. به همین منظور از اتحادیه اروپا در جهت تقویت آمادگی ها و افزایش پاسخگویی ها به نیازها و جلوگیری از تکرار اتفاقات مشابه، در صدد ساخت انبارهای جدید ذخیره تجهیزات ضروری پزشکی در مناطق مختلف اروپا است. اگرچه این اتحادیه قبلاً انبارهای مشابهی را در رومانی و آلمان احداث کرده اما نیازهای اعضا در طول همه گیری ویروس کرونا، اتحادیه را بر آن داشته است که انبارهای بیشتری بسازد. به گفته مدیرکل RescEU علاوه بر سوئد در دانمارک، یونان و مجارستان نیز انبارهای مشابهی ساخته خواهد شد.

دیگر از انبارهای تدارکات اتحادیه اروپا در این منطقه واقع شده است.

• یکی از دلایل اعتماد اتحادیه اروپا برای واگذاری مسئولیت ساخت این انبار مهم به سوئد، توانمندی و تجربه طولانی این کشور خصوصاً از انس حوادث غیر مترقبه سوئد در ذخیره سازی کالاهای استراتژیک و ارائه خدمات و پشتیبانی سریع در سطح ملی و بین المللی در مواقع بحرانی بوده است. به همین منظور مقامات سوئدی این انتخاب را دلیلی بر اثبات توانمندی های خود می دانند از انس فوق در زمینه انبار های استراتژیک همکاری مداوم با اتحادیه اروپا داشته است.

• تمامی درخواست ها برای استفاده از تجهیزات حفاظتی و ملزومات پزشکی در انبار مذکور از مسیر اتحادیه اروپا انجام خواهد شد و سوئد نیز در صورت نیاز، مانند سایر کشورها درخواست خود را به اتحادیه اروپا اعلام خواهد کرد.

• RescEU ارگان مسئول بلایای طبیعی اتحادیه اروپا است که از منابع گسترده در اتحادیه بهر خوردار بود و مأموریت اصلی آن تقویت آمادگی و توانایی پاسخگویی

بحران های حاد نظیر شیوع کووید ۱۹ و تامین نیازهای ضروری و پشتیبانی از اعضا در چه بحران هایی است. خبر ساخت این انبار در تاریخ ۲۲ سپتامبر ۲۰۲۰ در طی یک کنفرانس مطبوعاتی و با مسئولین ذیربط اتحادیه اروپا و وزیر بهداشت و امور اجتماعی و همچنین رئیس از انس حوادث غیر مترقبه سوئد اعلام گردید. به گفته طرف سوئدی مراحل ساخت این انبار آغاز شده و پیش بینی می شود ظرف ۶ ماه تا یک سال آینده به بهره برداری برسد.

در پروژه فوق علاوه بر msb که مسئولیت ساخت، ذخیره سازی و صادرات تجهیزات در خواستی را بر عهده دارد، سازمان تدارکات نیروهای مسلح سوئد (fmv) نیز مسئولیت خرید، تضمین کیفیت و کنترل تحویل تجهیزات پزشکی فوق به عهده دار است. سازمان ملی بهداشت و دفاع سوئد نیز از فعالیت این دو نهاد، حمایت و پشتیبانی خواهد نمود.

منطقه کریستینهام در مرکز سوئد از موقعیت استراتژیکی خوبی برخوردار بوده و به دو فرودگاه، راه آهن و خط کشتیرانی به بندر گوتنبرگ دسترسی دارد هم اکنون یکی

به دنبال همه گیری ویروس کرونا و مشکلات ناشی از کمبود تجهیزات اضطراری پزشکی خصوصاً در اوایل شیوع این ویروس در میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا نهاد مسوول بلاهایی طبیعی اتحادیه اروپا یعنی rescEU ابرارن داشت تا مأموریت ساخت انبار جدید ذخیره دارو و تجهیزات اضطراری پزشکی این اتحادیه را به سوئد محول کند.

این بار قرار است با کمک ۴۰ میلیون یورویی اتحادیه اروپا و مدیریت از انس حوادث غیر مترقبه سوئد (msb) در متراژ ۵۰۰۰ متر مربع در منطقه کریستینهام در مرکز این کشور، احداث شود. این باریکی از بزرگترین انبارهای ذخیره تجهیزات اضطراری در نوع خود در اتحادیه اروپا خواهد بود تجهیزات محافظتی پزشکی مانند ماسک، ونتیلاتور، دستگاه تنفس مصنوعی، لباس های محافظ، دارو و غیره برای مواقع بحرانی در این انبار ذخیره سازی خواهد شد.

حدود ۳۳ میلیون یورو از مبلغ فوق قرار است صرف خرید تجهیزات مذکور شود. هدف از ساخت این انبار تقویت آمادگی مشترک اتحادیه اروپا در صورت بروز

مهرماه سال ۹۹ روسای سازمان های پدافند غیرعامل کشور و نظام روانشناسی و مشاوره، تفاهم نامه همکاری در حوزه های ارتقای تاب آوری روانشناختی به ویژه در مقابله با تهدیدات و رخدادهای CBRNE امضا کردند. سردار دکتر غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در این نشست با تاکید بر اینکه ماه به دنبال دستیابی به یک طرح جامع پدافند روانشناختی هستیم، تاکید کرد: امروزه دشمنان با استفاده از فناوری های نوین و بهره گیری از متدولوژی روانشناختی، یک جنگ شناختی تمام عیار را به راه انداخته اند. وی با تاکید بر اینکه هدف این عملیات تغییر فکر، ذهن و دستگاه محاسباتی مردم و مسئولان است، خاطر نشان نمود: سازمان پدافند غیرعامل کشور در رویکرد جدید خود در تلاش است تا با ورود به حوزه های اجتماعی بسترهای اجرای مأموریت خود در زمینه ارتقای پایداری ملی و مدیریت بحران را تسهیل کند. سردار دکتر جلالی با بیان اینکه نمونه بارز اهمیت و نقش اثرات روانشناختی و تاب آوری روانی جامعه را در مورد پیشگیری و درمان بیماری کرونا شاهد بودیم، تصریح کرد: برای مدیریت بحران کرونا، تاثیر کارکردی اقدامات بهداشتی و پیشگیرانه ۷۰ تا ۸۰ درصد و تاثیر اقدامات درمانی بین ۲۰ تا ۳۰ درصد است. این نشان می دهد که باید پیش از پیش تمرکز ما به اصلاح الگوی های بهداشتی در سبک زندگی جامعه باشد که این مهم نسبت مستقیمی با بهداشت روان دارد. رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور ادامه

داد: اینجا میزان بالای اثرگذاری روانشناسان در بخش تغییر رفتار و اصلاح سبک زندگی به خوبی قابل مشاهده است. در واقع اضطراب و استرس ناشی از کرونا ضمن آنکه می تواند موجب بروز برخی ناهنجاری ها شود، عامل مهمی برای سخت تر شدن مسیر مقابله با تهدیداتی این ویروس از جمله بی تفاوتی نسبت به رعایت نکات پیشگیرانه است.

سردار دکتر جلالی تصریح کرد: از همین رویکی از محورهای تفاهم نامه همکاری پدافند غیرعامل کشور و نظام روانشناسی به طراحی الگوی مفهومی مقابله بهداشتی با کرونا با تاکید بر نقش آموزش های عمومی روانشناختی از طریق رسانه ها اختصاص دارد.

اعلام آمادگی سازمان روانشناسی برای ارتقای تاب آوری و سلامت روانی مردم
رئیس سازمان نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران نیز با اشاره به اینکه قانون تشکیل این سازمان در سال ۱۳۸۲ در مجلس شورای اسلامی مصوب شده است، افزود: این سازمان دارای ۳۲ هزار نفر عضو می باشد که از این تعداد ۷ هزار تن دارای پروانه فعالیت هستند. دکتر محمد حاتمى تاکید کرد: سازمان نظام روانشناسی و مشاوره آمادگی همکاری همه جانبه در حوزه ارتقای تاب آوری و سلامت روانی مردم با سازمان پدافند غیرعامل کشور را داراست. وی با تاکید بر اینکه شیوع ویروس کرونا نیاز به ابزار و رویکردهای روانشناسی را در حل مسائل دوچندان کرده است، گفت: با توجه به اضطراب و چالش های روانی که شیوع این ویروس پدید

آورده است ضرورت دارد تا ابعاد روانشناختی مسئله بیشتر مورد توجه قرار گیرد. گفتنی است هدف اصلی این تفاهم نامه همکاری در مصون سازی و افزایش تاب آوری روانی جامعه در برابر انواع تهدیدات، حوادث و رخدادهای پدیده های روان شناختی ویژه در تهدیدات و رخدادهای CBRNE است. با این حال به نظر می رسد که یکی از محورهای اصلی برای مداخلات روانشناختی در برابر مقابله با کرونا را باید خانواده قرار داد. چندی پیش مرکز پژوهش های مجلس گزارش مبسوطی در این زمینه منتشر کرده است که در ادامه با هم مروری کنیم:

جای خالی خانواده در سیاست گذاری مقابله با کرونا
نگاهی به تصمیمات اتخاذ شده در ستاد ملی مبارزه با کرونا و مصوبات دولت، نشان میدهد تمرکز اصلی سیاست گذاران در جامعه درگیر با کرونا، بر حوزه سلامت و اقتصاد کشور متمرکز شده است. در این میان به تأثیر وضعیت رخ داده بر مهمترین نهاد جامعه ایرانی یعنی خانواده و چالش های پیش روی آن به واسطه بحران شکل گرفته فارغ از اینکه متأثر از عوامل اقتصادی است یا خیر کمتر پرداخته شده است. واقعیت این است که نهاد خانواده به عنوان نهادهای قدرتمند و قابل اتکاء این توانایی را دارد که با مدیریت صحیح رفتارها، در حل این بحران در کنار نظام سلامت ایفای نقش نماید؛ با این حال لازمه موفقیت نهاد خانواده به ویژه با توجه به امکان طولانی شدن روند مواجهه با کرونا و فرسایشی شدن توصیه های خانه محوری، توانمندسازی آن در حوزه های روانشناختی و اجتماعی در کنار تقویت مراقبت های سلامت محور و حمایت های اقتصادی است.

چالشهای ناظر به خانواده های دارای افراد مبتلا به بیماری و متوفی
ابتلا یا فوت این سرپرستان خانوار، به ویژه در شرایطی که فرد فاقد درآمد ثابت و مشخص ماهیانه باشد، به معنای کاهش درآمد خانوار و افزایش مشکلات اقتصادی پیش روی آنهاست. علاوه بر این سایر اعضای خانواده فرد مبتلا یا متوفی به واسطه احتمال ناقل بودن، مجبور

به رعایت قرنطینه خانگی هستند و امکان حضور در اجتماع و کسب و کار را حداقل تا مدتی نخواهند داشت. اضطراب و نگرانی ناشی از ابتلای سایر اعضای خانواده به بیماری یا احتمال از دست دادن فرد بیمار و همچنین عدم امکان سوگواری جمعی برای عزیز از دست رفته، منجر به افزایش سطح تنش های روانی، افسردگی و دیگر تکان های روانی در این قبیل خانواده ها میشود. عدم امکان سوگواری جمعی و تخلیه هیجانات منفی و دردناک به واسطه ایجاد محدودیت هایی در فرایند تدفین به شکل گیری فرایند «سوگ پیچیده» یا «سوگ ابراز نشده» منجر می گردد. این افراد بیشتر از سایرین در معرض بیماری های جسمی و روانی قرار می گیرند و با گذشت به زندگی طبیعی برای بازماندگان دشوارتر از موقعیت های طبیعی فوت است. طرد اجتماعی ناشی از بیماری حتی پس از بهبود نیز به ویژه در محیط های اجتماعی کوچک چالش دیگری است که ممکن است این خانواده ها با آن روبه شوند. در این میان دولت تلاش کرده با اختصاص خط تلفنی ۴۰۳۰ جهت مشاوره رایگان، درمان رایگان یا بیماران و فراهم کردن امکان بیمه برای خانوارهای فاقد بیمه و همچنین تهیه رستوران و غذای متوفیان مبتلا به کرونا، که یکی از مهم ترین دغدغه های بازماندگان رانشکلی می دهد بخشی از مسائل و دغدغه های بیش روی این خانواده ها را رفع نماید، اما همچنان فقدان مداخلات روانشناختی برای افراد بیمار به ویژه خانواده افراد متوفی با اتکا به فرهنگ دینی اسلامی به خصوص فقدان سازوکارهای چگونگی برگزاری مراسم ختم، سوگواری و عزاداری در کنار عدم پیش بینی برنامه یابسته حمایت معیشتی از خانوارهای افراد مبتلا و متوفی از سوی دولت خلاء جدی است و ضرورت پرداختن به آن بیش از پیش وجود دارد. بررسی ویژگی های اجتماعی متوفیان و آسیب دیدگان (شیوع شناسی اجتماعی) می تواند ضمن فراهم کردن زمینه حمایت مؤثرتر از این خانوارها، رهنمودهایی برای طراحی راهکارهایی در حوزه سلامت نیز داشته باشد.

مشکلات معیشتی خانوار
باتوجه به اینکه مهم ترین راهبردهای دولت در راستای جلوگیری از افزایش تعداد بیماران در جامعه و کنترل روند شیوع آن، اجرای طرح فاصله گذاری اجتماعی، توصیه به ماندن در خانه و تعطیلی بخش عمده ای از کسب و کارها طی هفته های اخیر بوده است، افزایش مشکلات اقتصادی خانوارها و کاهش حجم درآمد آنها در زمان کنونی و ماههای آینده این موضوع را به یکی از مهم ترین دغدغه های خانواده ها تبدیل خواهد کرد. در این شرایط بسیاری از خانواده هایی که به مشاغل خدماتی اشتغال داشته یا در بنگاه های بسیار کوچک، یا به صورت روزمزد مشغول به فعالیت بوده اند یا فاقد بیمه هستند بیشترین آسیب را متحمل خواهند شد. با این حال به نظر نمی رسد اقدامات دولت بتواند رفع کننده همه نگرانی های اقتصادی خانوارها باشد، زیرا به واسطه اشتغال بسیاری از خانوارهای دهک های پایین اقتصادی در بخش اشتغال غیر رسمی یا ناقص و فاقد پوشش بیمه ای لازم، امکان شناسایی و تحت پوشش قرار گرفتن همه آنها در طرح های حمایتی دولت دشوار خواهد بود براساس نتایج سومین نظرسنجی دفتر مطالعات

اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران که با همکاری ایسپا به صورت تلفنی در شهر تهران صورت گرفته است (با حجم نمونه یک هزار و ۲۲ نفر) ۷۰ درصد جامعه نمونه تاب آوری اقتصادی کمتر از دو ماه را بیان کرده اند؛

۳۴ درصد جامعه نمونه در پاسخ به این سؤال که «اگر به خاطر کرونا تعطیلی شهر ادامه پیدا کند تا چه زمانی از نظر اقتصادی مشکلی نخواهید داشت» این گونه پاسخ داده اند که هم اکنون نیز نمی توانند و ۳۵ درصد نیز پاسخ «یکی دو ماه» را انتخاب کرده اند. علاوه بر این برخی از خانواده ها به واسطه شرایط خاص اجتماعی شان از جمله خانواده های دارای فرد مبتلا به بیماری های خاص یا معلول و خانواده های زن سرپرست، خانواده های سالمند که از حقوق بازنشستگی برخوردار نیستند همچنین خانواده هایی که طی سال گذشته به واسطه درگیری با بلایای طبیعی چون سیل و زلزله به شدت آسیب پذیر شده اند با چالش های مضاعفی نسبت به سایرین مواجه اند و نیازمند حمایت ویژه دولت به لحاظ اقتصادی هستند.

▲ آسیب پذیری سلامت و بهداشت روان اعضای خانواده

در حال حاضر با توجه به اینکه یکی از راهبردهای اصلی مواجهه با این بیماری واگیردار، کاهش خروج از خانه بوده، این محدودیت علی رغم ایجاد فرصت های جدید برای ارتقای روابط خرد اجتماعی درون نهاد خانواده با توجه به تغییرات متعدد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی که منجر به کاهش تعاملات و گفتگوهای درون خانوادگی (درون خانواده هسته ای و بین خانواده هسته ای و خانواده گسترده) شده است، دارای ملاحظاتی است که عدم مدیریت درست آن، خود می تواند آسیب ها و مسائل متعددی را در کوتاه مدت و به ویژه بلندمدت دامن زند. در توضیح این مطلب باید اشاره کرد که در شرایط قرنطینه خانگی، نداشتن مهارت و دانش کافی در راستای ایجاد سازگاری با شرایط جدید، مدیریت احساسات، فضا و برقراری تعامل صحیح جهت رفع نگرانی های شکل گرفته، خود می تواند برای خانواده ایرانی چالش هایی ایجاد کند. توجه به این نکته ضروری است که در حقیقت نهاد خانواده با شیوع اپیدمی کرونا و ضرورت قرنطینه خانگی و تعطیلی مدارس و مهد کودک ها عملاً به نهاد کانونی حفظ و استمرار ثبات شخصیتی، امید و روحیه شهروندان تبدیل شده است که این تمرکز و محوریت فارغ از چالش نبوده و برای ادامه روند پیش رو، که ممکن است ماه ها به طول بینجامد نیازمند همراهی و حمایت بخشهای دیگر جامعه برای مدیریت و فائق آمدن بر چالش های مزبور است.

محبوس بودن افراد در بلندمدت در محیط خانه، نداشتن تماس با دیگر افراد جامعه به ویژه خانواده گسترده، بیماری یا زدن دست دادن عزیزان، نگرانی و اضطراب ناشی از جان سالم به در بردن از خود بیماری و یا حتی تحمل بلندمدت اخبار پُر استرس از نگرانی ابتدای یکی از اعضای خانواده به بیماری و اضطراب های ناشی از مسائل اقتصادی و تعطیلی کسب و کارهای خرد و خدماتی، تعامل با کودکان محبوس در خانه و چگونگی آموزش شیوه صحیح مواجهه با بیماری برای کودکان و کاهش اضطراب و رفتارهای وسواس گونه در آنها... در شرایطی که تاکنون هیچ آموزش همگانی برای مقابله با وضعیت های

بحرانی به خانواده ها داده نشده، می تواند منجر به مخاطراتی برای سلامت روان خانواده گردد. با توجه به احتمال بروز آسیب های روانی مانند استرس، افسردگی، اضطراب و پر خاشگری در شرایط پیش رو، حفظ سلامت روان اعضای خانواده در شرایط موجود به شدت حائز اهمیت است. نگرانی از وضعیت تحصیلی کودکان و فرزندان به ویژه برای محصلان سال آخر مدرسه و در آستانه کنکور سراسری (ضمن مصاحبه های متناقض برخی از مسئولان)، سردرگمی در چگونگی سرگرم کردن کودکان در خانه، سردرگمی در شیوه های تعامل با خانواده گسترده، نگرانی از چگونگی مواجهه صحیح با وحشت و اضطراب کودکان در مواجهه با ویروس، کاهش تحرک اعضای خانواده و احتمال افزایش بیماری هایی چون افسردگی، جاقی، فشار خون و... به واسطه کاهش تحرک، ناتوانی برای برنامه ریزی فعالیت های اثربخش در خانه، احتمال افزایش اختلالات روحی و روانی در بین افراد خانواده به علت تغییر سبک زندگی و حضور مداوم در خانه به تشدید این پیامدها می انجامد.

با طولانی شدن احتمالی پاندمی کرونا، یکی دیگر از آسیب های مترتب بر سلامت روان خانواده ها درگیری با نوعی «درماندگی» است. درماندگی ناظر به شرایطی است که فرد از هرنوع بهبود امور و کنترل خود بر آنها ناامید می شود به سر خوردگی و استیصال تن می دهد. در خصوص یحسان کرونا این احتمال وجود دارد که افراد بعد از مدتی و با مزمین یا بدخیم شدن بحران کرونا، نسبت به رعایت اصول بهداشتی و فاصله گذاری اجتماعی بی توجه شده و موجب پیچیده تر شدن شرایط برای خود و دیگران شوند. آنچه مسلم است رسانه ملی در این فرایند بیشترین نقش را در ارتقای سلامت روان افراد خانواده و افزایش مهارت های زندگی در مواجهه با شرایط سخت پیش رو بر عهده دارد. علاوه بر این نظام مشاوره و روانشناختی کشور نیز باید سهم بیشتری را در این عرصه بر عهده گیرد. تدوین پروتکل های مختلف در خصوص چگونگی تعامل صحیح و کارآمد اعضای خانواده، چگونگی افزایش سلامت روان از جمله کاهش استرس افسردگی، امید به آینده، یادگیری کنترل خشم در مواجهه با کودکان، آموزش فرزندان «ورزش در خانه و... از ضرورت های این بخش است.

▲ احتمال افزایش اختلافات خانوادگی

به نقل از برخی مقامات کشور چین پس از اتمام قرنطینه و آغاز مجدد کار با موجی از زوج های چینی مواجه شده اند. که برای درخواست به دفاتر آنها مراجعه کرده اند. افزایش تعداد طلاق ها پس از دوران قرنطینه خانگی منجر به شکل گیری اصطلاحی تحت عنوان طلاق کوویدی (Covidivores) شده است. در این میان برخی از فعالان این حوزه و روانشناسان اجتماعی در ایران نیز از احتمال افزایش قابل توجه آمار درخواست طلاق پس از پایان کرونا سخن می گویند. هرچند باید توجه کرد که این افزایش مراجعه به کارشناسی می تواند با تعطیلی مراکز حقوقی، عدم امکان مراجعه حضوری و عدم امکان ثبت طلاق یا دادخواست در ماه های قرنطینه و معطل شدن آن به پس از پایان قرنطینه و بازگشت امور اداری به حالت طبیعی با برگردد.

از سوی دیگر قرنطینه خانگی در دوران کرونا در جهان آمار خشونت خانگی را افزایش داده است. آنتونیو گوترش دبیر کل سازمان ملل در پیامی ویدئویی نسبت به افزایش خشونت علیه زنان در جریان قرنطینه خانگی هشدار داده است. پلیس فرانسه هم اعلام کرده خشونت خانگی در دوران قرنطینه سه برابر شده است و یک میلیون یورو به سازمان ها و نهادهای فعال در زمینه مبارزه خشونت خانگی علیه زنان اختصاص داده است. در انگلیس نیز بر اساس اعلام یک نهاد مشاوره ای، آمار تماس تلفنی و آنلاین قربانیان خشونت خانگی نیز ۲۵ درصد رشد داشته است. در ایران آمار منسجم و قابل استنادی جهت تحلیل وضعیت خانواده ها در این زمینه در دست نیست. سازمان بهزیستی کل کشور اخیراً از افزایش سه برابری آمار تماسهای زوجین طی دوران قرنطینه با صدای مشاور بهزیستی یعنی شماره ۱۴۸۰ سخن گفته است به نحوی که بنابه گفته وی روزانه ۴ هزار تماس با صدای مشاور بهزیستی گرفته شده است. برخی از این اختلافات بر سر مسائل رعایت اصول بهداشتی و هنگام بیرون رفتن یکی از اعضای خانواده است. اختلاف والدین بر سر تربیت کودک محبوس شده در خانه به واسطه قرنطینه نیز یکی دیگر از عوامل یاد شده است.

نکته حائز اهمیت در تحلیل آمار فوق این مسئله است که افزایش سه برابری تماس زوجین با صدای مشاور سازمان بهزیستی را نمی توان به تنهایی و بدون توجه به سایر داده ها، نشان از افزایش اختلافات زناشویی و همچنین خشونت علیه زنان قلمداد کرد. در واقع افزایش تماس هار انمی توان لزوماً امری منفی و نشانه اختلافات جدی در خانواده قلمداد کرد. افزایش تعداد تماس ها می تواند ناشی از عوامل مختلفی مانند: «اخذ خدمات بیشتر مشاوره های بهزیستی و کسب اطلاع و آگاهی در این زمینه با توجه به کمکاری های رسانه ای در این باره»، «تغییر زیست اجتماعی و ترجیح مردم بر محدودیت تردها و استفاده از مشاوره تلفنی به جای مشاوره حضوری»، «عدم امکان مراجعه حضوری یا توجه به تعطیلی مراکز مشاوره»، «حضور بیشتر اعضای خانواده در کنار هم و طرح مسائلی که کمتر مورد توجه بوده» و

«افزایش خدمت جویی تخصصی خانواده محور در راستای سلامت روان» دانست. در این حال نمی توان احتمال افزایش تنش های خانوادگی را نیز نادیده گرفت. لذا، تحلیل و تفسیر واقعی نیازمند داده های تکمیلی تری مانند سابقه مشاوره حضوری یا تلفنی افراد، موضوع تماس ها و حذف مواردی است که چند بار تماس گرفته اند. از سوی دیگر بر اساس نتایج سومین نظرسنجی دفتر مطالعات ایسپا در ۱۶ درصد خانوارهای مورد پرسش تنش خانوادگی به سبب در خانه ماندن افزایش یافته است. با این حال توجه به این نکته ضروری است که ۸۴ درصد جامعه نمونه نیز تغییری در نوع روابط خود احساس نکرده اند. علاوه بر این در ۵۸ درصد این خانواده ها (از مجموع ۱۶ درصد مبتلا به افزایش تنش خانوادگی) تنش بین زن و شوهر افزایش یافته و ۴۶ درصد نیز افزایش تنش با فرزندان را تجربه کرده اند. بر این اساس اگرچه افزایش اختلافات خانوادگی در جامعه ایران، بحرانی نشده، اما لازمه حفظ شرایط پیش رو برنامه ریزی منسجم برای آن و توانمندسازی اجتماعی خانواده در حل مناسب اختلافات خانوادگی است.

آنچه حائز اهمیت است اینکه طولانی شدن این روند و افزایش فشارهای اقتصادی و اعمال محدودیت های اجتماعی بر خانوارها مسلماً بر تاب آوری روانی و کیفیت روابط اعضای خانواده بی تاثیر نبوده و ممکن است به افزایش تنش های خانوادگی منجر شود؛ با این حال توجه به این نکته ضروری است که نباید در قرنطینه خانگی، اختلافات خانوادگی را تنها به اختلافات زناشویی تقلیل داد و همانگونه که در نتایج نظرسنجی بالا مشهود است تنش روابط بین فرزندان و والدین نیز حائز اهمیت است. علاوه بر این خشونت خانگی را نیز نباید تنها به زنان تقلیل داد، بلکه فشار روانی و اقتصادی و نگرانی های آموزشی در نبود فعالیت های ورزشی و گردشگری و مبتنی بر تفریح و سفر حاصل از وضعیت پیش آمده می تواند از سوی هریک از اعضای خانواده منجر به بروز رفتارهای خشونت آمیز فیزیکی و به ویژه روانی شود.

منابع و ذخایر ژنتیکی یکی از مهمترین سرمایه‌های ملی هر کشوری است. شناسایی ویژگی‌های موجودات زنده و غیرزنده، توانایی استفاده از اطلاعات بدست آمده حاصل از فعالیت‌های گسترده تحقیقاتی در جهت رفع نیازهای مختلف بشری بعنوان یک رویکرد مهم علوم زیستی بشمار می‌رود. ظرفیت منابع و ذخایر ژنتیکی در پروژهای زیستی نوین، پیچیده در حوزه‌های انسانی، کشاورزی، دامپروری، منابع طبیعی و حیات وحش بسیار بالایی باشد بنابراین، هر کشوری که از تنوع زیستی بیشتری برخوردار باشد از توان بالقوه و منابع ژنتیکی غنی‌تری نیز برخوردار است.

کشور ایران با داشتن گستره اقلیمی و جغرافیایی و منابع طبیعی بالا از غنی‌ترین و متنوع‌ترین حوزه‌های زیستی برخوردار است. امروزه علاوه بر خطر انقراض و نابودی طبیعی این منابع، موضوع خروج غیرقانونی و سرقت این سرمایه‌ها نیز بعنوان یک تهدید جدی قلمداد می‌گردد. از چند دهه گذشته تاکنون، کنوانسیون‌ها، معاهدات و یا موافقت‌نامه‌های بین‌المللی متعددی از جمله کنوانسیون تنوع زیستی، معاهده بین‌المللی منابع ژنتیکی برای غذا و کشاورزی، پروتکل ایمنی زیستی کارتاگنا و ناگويا، از جمله اقدامات مهم جهانی است که به منظور حفاظت و بهره‌برداری از ذخایر ژنتیکی شکل گرفته و کشور جمهوری اسلامی ایران به بعضی از آنها پیوسته است. منابع ژنتیکی که اجزای سازنده حیات و سیستم‌های زیستی هستند از مهمترین

زیستی محسوب می‌شود. به ویژه توسعه و پیشرفت بیوتکنولوژی در کشور مستلزم ایجاد زیرساخت قوی و محکم برای حفاظت و بهره‌برداری از منابع ژنتیکی حوزه‌های مختلف است. به عبارت دیگر، باید گفت که لازمه توسعه زیست فناوری، توسعه برنامه حفاظت و بهره‌برداری از منابع ژنتیکی است. خوشبختانه ایران یکی از کشورهای بسیار غنی (Megadiverse) دنیا از نظر ذخایر ژنتیکی است، اما متأسفانه تاکنون قانونی که این منابع را جزء ثروت‌های ملی اعلام کند و دسترسی و بهره‌برداری از این منابع ارزشمند ملی را نظام مند کند وجود نداشته است.

اهمیت حفاظت و بهره‌برداری از ذخایر ژنتیکی کشور حفاظت از ذخایر ژنتیکی گیاهی و جانوری و سایر زیست‌مندان که در دنیا از اواسط قرن بیستم به طور جدی مورد توجه قرار گرفت و به عنوان مبنای توسعه پایدار و راهبردی کلیدی برای تأمین نیازهای کنونی بشر، بدون اینکه برای نسل‌های آینده مشکلاتی ایجاد کند، مطرح گردید. امروزه فعالیت‌های زیادی در

زمینه جمع‌آوری، شناسایی، طبقه‌بندی، ثبت، نگهداری، تکثیر، کنترل و بهبود کیفیت و حفاظت انواع منابع ژنتیکی گیاهان، جانوران و میکروارگانیسم‌ها انجام می‌شود. بنابراین مراکز حفاظت و بهره‌برداری از ذخایر ژنتیکی از ارکان اصلی برای صنایع و تولیدات بیولوژیک و از جمله محصولات زیست فناوری محسوب می‌گردد. وظیفه مراکز ذخایر ژنتیکی حفاظت، استانداردسازی و در اختیار قرار دادن نمونه‌های با کیفیت ژنتیکی به محققان تولیدات بیولوژیک و توسعه بهره‌برداری از آنها در کلیه بخش‌های زیستی از جمله غذا، دارو، کشاورزی و صنعت است؛

همچنین باید در نظر داشت بطور کلی شناسایی، حفاظت و صیانت از این ثروت عظیم ملی و ظرفیت‌سازی در استفاده بهینه

منابع و ذخایر ژنتیکی دارای‌های راهبردی نوین

پدافند زیستی

وصیانت از سرمایه‌های پنهان

از آن برای شکوفایی اقتصاد مقاومتی و مقاوم سازی کشور در برابر طیف وسیعی از تهدیدات ژنتیکی لازم و ضروری است. توسعه دانش و فناوری‌های مرتبط همراه با رتقاء و به روز رسانی قوانین، آیین‌نامه‌ها و زیرساخت‌های فنی، علاوه بر کاهش آسیب‌پذیری، زمینه رشد و پیشرفت کشور و افزایش ضریب امنیت غذایی، سلامت و اقتصادی جامعه را در پی خواهد داشت.

سازمان پدافند غیرعامل کشور به منظور ساماندهی، برنامه‌ریزی، هدایت، حفاظت، صیانت و بهره‌برداری پایدار از این ثروت عظیم ملی و رصد و پایش تهدیدات دشمن در این حوزه، اقدامات متعددی را به انجام رسانیده است تا منابع و ذخایر ژنتیکی انسانی، گیاهی، جانوری و ریزسازواره‌ها و اطلاعات و دانش سنتی مربوط به آنها که واقع در قلمرو سرزمینی و حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران وجود دارد و آن دسته از منابع ژنتیکی که منشاء ایرانی دارند و در مراکز دولتی و یا غیردولتی خارج از کشور نگهداری می‌شوند مورد حفاظت و صیانت قرار گیرند.

از منظر پدافند زیستی انسان و کلیه موجودات زنده اعم از حیوان، گیاه و ذخایر ژنتیکی موجودات در محدوده مرزهای ملی، منابع زیست محیطی اعم از منابع آبی و خاکی، کلیه منابعی (غذایی، بهداشتی، دارویی و...) که دارای تأثیر متقابل بر چرخه حیات موجودات زنده داشته باشند و نقش حیاتی در امنیت ملی، اقتصاد ملی، سلامت و ایمنی عمومی، اطمینان عمومی و بقای باورهای مذهبی و ملی دارند جزو سرمایه ملی زیستی محسوب می‌گردند.

احتمال بروز هر نشانه، رویداد یا اتفاقی که با استفاده از عوامل زیستی و غیر زیستی، طبیعی یا غیرطبیعی و عمدی یا غیر عمد که موجب سوء استفاده، تضعیف یا نابودی

و کلیدی ترین ذخایر هر کشوری محسوب می‌شوند که امروزه ارزشمندتر از ذخایر معدنی مانند نفت و طلا تلقی می‌شوند. به طوری که این منابع، پایه و اساس کلیه تولیدات بیولوژیک اعم از غذایی، کشاورزی، دارویی و بسیاری از لوازم زندگی و صنعتی می‌باشند و موفقیت در افزایش این تولیدات بر بهره‌برداری از این منابع استوار است. البته هر گونه فقرزدایی و ایجاد امنیت غذایی و به دنبال آن توسعه اقتصادی و اجتماعی مستلزم استفاده پایدار از این منابع پایه‌ای است. این ذخایر نقش بسیار مهمی در ساختار و پالایش چرخه‌های زیست محیطی مانند چرخه‌های تولید هوا، آب و خاک کشاورزی ایفا می‌کنند که ارزش آنها از این نظر برای بشر غیر قابل قیمت گذاری است. از این رو حفاظت، صیانت و بهره‌برداری پایدار از این منابع که تضمین کننده حیات این کشور در حال و آینده است و انتقال آن به نسل‌های آینده از وظایف مهم ملی ماست. به طوری که منابع ژنتیکی ماده خام و زیرساخت اصلی برای توسعه کلیه علوم و فناوری‌های

آزمایشگاه‌های بیولوژیک آمریکا؛ تهدیدی خاموش در فضای پسا شوروی

آمریکا دولت چین را متهم به گسترش ویروس می‌کند در حالی که آزمایشگاه‌های بیولوژیک آمریکا در فضای پسا شوروی که بارها متهم به انجام فعالیت‌های مشکوک

شده‌اند، مورد انتقاد کشورهای مختلف قرار گرفته است. موضوع ساخت آزمایشگاه‌های بین‌المللی در آسیای مرکزی در سال ۲۰۱۷ مطرح شد که قرار بود در آنان میکروارگانسیم‌های خطرناک نگهداری شود. این برنامه مورد حمایت «الماس بیک آتامبایف» رئیس‌جمهور سابق قرقیزستان قرار گرفت اما مردم قرقیز این پیشنهاد را قبول نکردند و چندین تجمع اعتراضی برگزار کردند. در نتیجه آتامبایف مجبور به لغو این برنامه در آزمایشگاه سازمان بهداشت جهانی، آزمایشگاه کناد او آزمایشگاه قرقیزی - چینی شد و در حال حاضر قرقیزستان تنها کشور منطقه است که در آن آزمایشگاه‌های بیولوژیک خارجی ندارد.

گفتنی است که برنامه ساخت آزمایشگاه سازمان بهداشت جهانی متعلق به دولت آمریکا بود و در آن پروژه کاهش تهدیدات تروریسم بیولوژیک ستاد نیروهای مسلح آمریکا اجرائی می‌شد. پروژه مذکور آمریکا در ۲۵ کشور جهان در زمینه بررسی اپیدمی و جلوگیری از اپیدمی فعال است و طی ۱۰ سال اخیر تعداد آزمایشگاه‌ها از ۲۰ به ۴۰۰ واحد رسیده است. تعداد زیاد آن‌ها در کشورهای شریک روسیه مانند قزاقستان، ازبکستان، ارمنستان، مولداوی، گرجستان، آذربایجان و غیره قرار دارند. به‌نظر «مسکو» حضور آزمایشگاه‌های آمریکا در منطقه تهدیدی جدی برای امنیت ملی است و بارها کارشناسان روس از این آزمایشگاه‌ها بازدید و وضعیت و فعالیت آن‌ها را بررسی کردند که احتمال تولید سلاح بیولوژیک در آن‌ها وجود داشت. اما کارشناسان روسیه نتوانستند از این آزمایشگاه‌ها هم‌زمان با آغاز اپیدمی کرونا در فضای پسا شوروی بازدید کنند ولی نقش آزمایشگاه‌های آمریکایی مورد توجه کارشناسان قرار گرفته است. در رسانه‌های قزاقستان اطلاعاتی درباره بررسی ویروس «کرونا» در یکی از آزمایشگاه‌های آمریکا در شهر «آلماتی» در سال ۲۰۱۷ منتشر شده بود که ۳ سال قبل اپیدمی جهانی است.

نتیجه مطالعات مربوط به شناسایی اشتراکات بین این ویروس و کرونا فعلی اعلام توسط دولت قزاقستان تأیید نشد. «ماریا زاخاراوا» سخنگوی وزارت امور خارجه روسیه می‌گوید: وجود زیرساخت‌های بیولوژیک خطرناک در نزدیکی مرزهای روسیه عامل مورد نگرانی مسکو است. دولت آمریکایی تقویت آزمایشگاه‌های بیولوژیک در مناطق مختلف تلاش می‌کند بنابراین به نظر مسکو «واشنگتن» مسئولیت چنین اقداماتی را باید بپذیرد. آزمایشگاه‌ها در کشورهای پسا شوروی به بهانه مبارزه با تروریسم بیولوژیک توسط نظامیان آمریکا تأسیس می‌شوند ولی اهداف آنان مشخص نشده است. نگرانی بسیاری نسبت به فعالیت آزمایشگاه آمریکا در گرجستان داریم و چند بار اطلاعاتی درباره آن اعلام کردیم که این آزمایشگاه، سامانه جهانی نظامی آمریکا در زمینه کنترل گسترش بیماری‌های عفونی است و چنین مراکزی در چند کشور جهان نیز فعال هستند. علاوه بر این مقامات ارشد نظامی آمریکا پیوسته از این آزمایشگاه‌ها بازدید و اقدام به گسترش فعالیت خود می‌کنند. احتمال تولید سلاح بیولوژیک در آن مراکز توسط نظامیان آمریکایی وجود دارد. حضور زیرساخت‌های بیولوژیک خطرناک آمریکا در نزدیکی مرزهای روسیه موجب نگرانی مسکو است و دولت روس حتی چندین بار اعتراض کرده اما واشنگتن خطرناک بودن این مراکز را قبول ندارد، در حالی که فعالیت آنان می‌تواند عواقب غیرقابل پیش‌بینی داشته باشد.

هم‌زمان با آغاز اپیدمی در قزاقستان، افکار عمومی این کشور حضور آزمایشگاه‌های خارجی در مرزهای خود را بررسی می‌کند و بخش بزرگی از جمعیت از عدم ساخت آزمایشگاه قرقیزی - آمریکایی، قرقیزی - کانادایی و قرقیزی - چینی راضی هستند. «بکیت بکیتایف» کارشناس مسائل سیاسی قزاقستان معتقد است حضور آزمایشگاه‌های خارجی در این کشور تهدیدی برای امنیت ملی است. وی می‌گوید: پس از فروپاشی شوروی سابق در مولداوی، آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان و دیگر کشورها آزمایشگاه‌های خارجی ساخته شد که مقامات رسمی محلی حق ورود به آن‌ها را ندارند. تبادل اطلاعات از طریق سامانه‌های داخلی انجام می‌شود و کارشناسان محلی به آن دسترسی ندارند. امروز بشريت خطرناک بودن ویروس‌ها و دیگر میکروارگانسیم‌ها را درک کرده و ما به ممنوعیت فعالیت این گونه آزمایشگاه‌ها نیاز داریم چرا که سلاح بیولوژیک باید همانند سلاح هسته‌ای ممنوع شود. پیشنهاد ساخت آزمایشگاه آمریکا در شهر «بیشکک» در سال ۲۰۱۰ اعلام شد. کارشناسان قرقیز تهدیدات را از ریزی و اجازه اجرای برنامه راه‌اندازند و تنها با آغاز زیست آتامبایف پروژه مجدداً مورد توجه قرار گرفت. دولت و مردم قزاقستان اجازه ساخت آزمایشگاه آمریکایی را ندارند و این تصمیم بسیار درستی بود. بیشکک باید پیشنهاداتی برای تأمین امنیت بیولوژیک در عرصه بین‌الملل را مطرح کند.

و ذخایر ژنتیکی و تنوع زیستی
(۲) طراحی و ساماندهی نظام شناسایی، دسته‌بندی و سطح‌بندی منابع و ذخایر ژنتیکی کشور از نظر تهدیدات
(۳) طراحی و ساماندهی مرکز تنظیم مقررات ژنتیک پدافند زیستی کشور
(۴) ساماندهی، تقویت و توسعه مدیریت یکپارچه پدافندی زیست بانک‌ها
(۵) طراحی و به‌روزرسانی اصول و ملاحظات پدافند غیرعامل در بانک‌های ژن فعال کشور
(۶) ساماندهی و به‌روزرسانی نظامات و ملاحظات حیانتی از حوزه منابع و ذخایر ژنتیک در برابر تهدیدات ورود و خروج منابع و ذخایر ژنتیک کشور
(۷) طراحی، تقویت و توسعه نظامات مالکیت مادی و معنوی منابع و ذخایر ژنتیکی کشور
(۸) تقویت، توسعه و به‌روزرسانی الزامات پیشگیری، تشخیص و درمان پیامدهای تهدیدات زیستی
(۹) تقویت و توسعه سامانه‌های نظارت و کنترل مرزبانی زیستی
(۱۰) توسعه ارتقای پژوهش و مدیریت دانش و فناوری در حوزه پدافند غیرعامل ژنتیکی متناسب با تهدیدات
(۱۱) تقویت و توسعه آموزش مسئولین و نخبگان، افزایش مهارت و فرهنگ‌سازی عمومی کارکنان و آحاد جامعه در حوزه تهدیدات ژنتیک
(۱۲) تقویت و توسعه نظامات ارزیابی تهدیدات و مخاطرات سلامت و زیست محیطی منابع و ذخایر ژنتیکی
(۱۳) طراحی و ساماندهی نظام اجرایی الزامات پدافند غیرعامل در فعالیت‌های تحقیقاتی، تولیدی، بازرگانی محصولات دستکاری شده ژنتیکی و نظارت بر آن
(۱۴) تقویت و توسعه فرهنگ حفاظت و حیانت از منابع و ذخایر ژنتیکی بایره‌گیری اقبالیت‌های رسانه ملی و سازمان‌های مردم‌نهاد
(۱۵) تقویت و توسعه نظامات حقوقی، قضایی و دیپلماتی در خصوص حفاظت و حیانت از منابع و ذخایر ژنتیکی کشور
(۱۶) طراحی، ساماندهی و توسعه خوداتکا و بومی صنایع، فناوری و تجهیزات مورد نیاز منابع و ذخایر ژنتیکی کشور

سرمایه‌ها، منابع و ذخایر ژنتیکی انسانی، جانوری، گیاهی و ریزسازواره‌ها شود در نظام پدافند زیستی یک تهدید علیه منابع و ذخایر ژنتیکی کشور محسوب می‌گردد. ضمن آنکه عملاً امکان سرقت ژنتیکی نیز هموار وجود دارد. در ادبیات پدافند زیستی این سرقت به معنای ادعای برخورداری از حق مالکیت یا کسب مزایای نا عادلانه از منابع و ذخایر ژنتیکی و اطلاعات مربوط به آن‌ها به صورت کلی و یا جزئی و یا خروج آنها از کشور توسط افراد، شرکت‌ها، موسسات علمی و دولت‌ها، بدون کسب اجازه از مراجع ذی‌صلاح رسمی است. قزاق‌ها پدافند زیستی کشور در همین راستا مأموریت دارد بایست گذاری، هدایت، هماهنگی، راهبری و نظارت دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، مصون‌سازی ذخایر و منابع ژنتیکی کشور در برابر انواع تهدیدات عامدانه و سرقت ژنتیکی کشور را به شرح زیر کمک و پشتیبانی می‌کند:

(۱) شناسایی، طبقه‌بندی و سطح‌بندی سرمایه‌ها، ذخایر و منابع ژنتیکی کشور،
(۲) رصد، پایش، تشخیص، آشکارسازی و هشدار تهدیدات ژنتیک و تهدیدات ترکیبی با آن مانند بیوسایبر،
(۳) پیشگیری، مصونیت، کاهش آسیب‌پذیری، بازیابی و بازتوانی منابع ژنتیکی در برابر تهدیدات بصورت خوداتکا، خودکفا و بومی،
(۴) تشکیل زیست بانک‌های ملی امن، مصون و پایدار از ذخایر ژنتیک کشور،
(۵) تهیه و تدوین نظامات مقررات و استانداردهای بومی پدافند غیرعامل حوزه ژنتیکی،
(۶) آموزش، فرهنگ‌سازی، ارتقاء آگاهی و اطلاع‌رسانی و آرامش بخشی روانی جامعه در برابر تهدیدات ژنتیک،
(۷) دفاع حقوقی از منافع ملی و حقوق جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات منابع و ذخایر ژنتیکی،
(۸) ارتقای نظام پدافند غیرعامل مرزبانی زیستی،
(۹) راهبردهای پدافند زیستی در حوزه حیانت از منابع و ذخایر ژنتیکی
(۱۰) طراحی، تقویت و توسعه سامانه‌ها، پایش، شناسایی و تشخیص و هشدار تهدیدات منابع

اندیشکده یقین

آنچه به عنوان نظام بین الملل می‌شناسیم، در معنای متعارفان، اجتماعی از دولت-ملت‌هاست که در وضعیتی آنارشیک (فقدان اقتدار فائده مرکزی) روابط میان خود را به گونه‌ای تنظیم می‌کنند که منافع ملی (بقاء، امنیت و در وهله بعد شکوفایی) آنها را تأمین کند. شکل‌گیری و تکامل این نظام، تاریخی دویست ساله دارد که در چارچوب نظم بین الملل و عمدتاً توسط قدرت‌های بزرگ مدیریت شده است. پیدایی و کارکرد نظم-نظام بین الملل بر دولت-ملت‌ها و قابلیت‌های شان برای حفظ بقاء و تأمین امنیت کشور در برابر مسائل و چالش‌های برآمده از روابط بین الملل استوار بوده است. در واقع آنچه در این روزها با شیوع ویروس کرونا به وقوع پیوسته است، تهدیدی بزرگ برای امنیت و حکمرانی جهان به بار آورده است. شیوع سریع جهانی این ویروس، علاوه بر ایجاد فضای ترس و نگرانی حاد برای عموم مردم در فضاهای جغرافیایی مختلف، اکثریت غالب حکومت‌ها و حتی حکومت‌های توسعه یافته و فراصنعتی غربی را نیز

با چالش‌های جدی اقتصادی، اجتماعی و فضای جدید امنیتی مواجه ساخته و نظام‌های مختلف بهداشتی و درمانی آنها را در بوته آزمون قرار داده است. توقف اجباری و یا کاهش اجتناب‌ناپذیر بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و حتی دینی در سطوح محلی، فروملی، ملی و بین‌المللی که به سبب شیوع ناگهانی بیماری کرونا حادث شده و منجر به بروز پیامدهای منفی در سطح خرد و کلان شده است، موجب شد تا برخی از صاحب‌نظران با ارتقای سطح تأثیرگذاری این رخداد در الگوی زیست‌مان بشری به جایگاه شتاب دهنده تاریخ ساز، از عصر «پسا کرونا» یاد کنند. عصری که در آن تجدید نظر و یا تغییر در الگوهای کنونی حکمرانی و زیست اجتماعی و تعاملات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی در سطح «ملی» و «بین‌المللی» و مقدم بر چنین ساختارهای کارکردی، بازنگری هستی‌شناختی برخی مفاهیم بنیادین را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. قرنطینه و محدودیت آمد و شد حاصل از کرونا چنان در سطح جهان مؤثر بوده که

آمریکا و چین؛ دو الگوی متفاوت حکمرانی در عصر کرونا

میزان آلودگی هوا و آلودگی صوتی به شکل قابل توجهی کاهش یافته، حیوانات به برخی شهرها بازگشته‌اند و طبیعت در برخی قسمت‌ها در حال احیاء شدن است. تأثیر کرونا بر اقتصاد دهم چنان گویا و ملموس است که نیازی به هیچ‌گونه توضیحی ندارد. اقتصاد جهان یکی از جدی‌ترین بحران‌های خود را تجربه می‌کند و کشورهایی مثل آمریکا، چین، کانادا، هند، آلمان، انگلیس و فرانسه صراحتاً گفتند شرایط به بدی دوران جنگ جهانی است. آمریکا بزرگ‌ترین بسته کمک مالی را به اقتصادش تزریق می‌کند و رئیس‌جمهور فرانسه با «تواضع و صراحت» می‌گوید: «که نمی‌داند وضع فعلی کشورش تا چه زمانی ادامه دارد».

اما شاید یکی از عمیق‌ترین حوزه‌هایی که با شیوع کرونا مورد پرسش قرار گرفت شیوه حکمرانی در کشورهای مختلف است. از چین تا آمریکا همه کشورها با بحران اقتصادی و حتی سیاسی مواجه خواهند شد، بسیاری جان خود را از دست خواهند داد و مشکلات یک به یک سر می‌رسند. تنها تفاوت این کشورها با هم - واری مارکسیسم، سوسیالیسم و لیبرالیسم - شیوه حکمرانی آن‌ها است.

این که سیستم‌های حکومتی با چه سرعتی به کرونا واکنش نشان دادند؟ چقدر دربرخورد با این بحران پویا بودند؟ فرایند سیاست‌گذاری خود را تا چه اندازه متناسب با شرایط بحران تنظیم کردند؟ جایگاه جهانی آمریکا و چین و رقابت میان این دو کشور چه تأثیری بر مدیریت بحران داشته است؟ پیامدهای بحران کرونا بر رقابت راهبردی میان دو کشور چگونه خواهد بود؟ چند سوال مهم و اثرگذار است که از پی پاسخ‌های آن‌ها می‌توان به ارزیابی کیفیت

حکمرانی حکومت‌ها دست یافت.

عملکرد چین و آمریکا در مواجهه با بحران کرونا

از نخستین روزهای آغاز شیوع کرونا در چین، نشانه‌های اثرات این ویروس بر چهره بین‌المللی این کشور و قدرت نرم پکن نمایان شد. از واکنش‌های نژادپرستانه به اقلیت‌های آسیایی در کشورهای غربی، تا انتشار روایت‌های اغراق‌شده و منفی درباره غذاهای چینی، فرهنگ چینی و سبک زندگی چینی‌ها، همه از جمله آسیب‌های نخستینی بودند که کرونا بر چین وارد کرد. با وجود زمان بدو شدت ویروس کرونا، پاسخ رهبر حزب کمونیست چین به این بحران به طرز قابل توجهی مشابه الگوی تصمیم‌گیری تاریخی است که حزب را در معرض نزاع‌های داخلی و خارجی و تردید قار می‌دهد. حزب کمونیست چین تحت رهبری «شی جین پینگ» که از گرداب‌ها و چالش‌های بین‌المللی و داخلی بیرون آمده است، اکنون از نظر سرمایه سیاسی در شرایط شکننده‌ای قرار دارد که اگر رژیم نتواند به این بحران پاسخ مناسبی بدهد و یا راه حل مناسبی وجود بیاورد نمی‌تواند چهره و مشروعیت حزب را حفظ کند. به نظر می‌رسد دلیل اصلی این موضوع این طور باشد که چین، ساختار سیاسی متفاوتی دارد و این ساختار مخفی کار، به شکل فزاینده‌ای به یک مشکل تبدیل شده است. در چین حزب کمونیست قدرت را در کشور قبضه کرده که به هیچ‌وجه شفاف و پاسخگو نیست. اما باید پذیرفت که تحلیل بحران سیاسی چین از زاویه رقابت ژئوپلیتیک قدرت‌های جهان، بدین معنا نیست که چین به دلیل اینکه منشأ ویروسی همه‌گیر بوده، لزوماً باید عقب‌نشینی کند؛ برعکس، چین که سرمایه‌گذاری قابل توجهی بر روی دیپلماسی عمومی کرده، از آغاز کرونا همه تلاش‌ها را برای مهار آسیب‌های سیاسی انجام داده است. باید اذعان نمود که «روایت چین این است که در کنترل و مهار کرونا بسیار قوی و موفق عمل کرده و حالا هم

در حال کمک به باقی کشورهای دنیا است. اما در مقابل آمریکا و دونالد ترامپ که از پس مهار بحران بر نیامده اند، می خواهند تاریخ را بازنویسی کنند و همه چیز را به گردن چین بیاورند.

اما از طرف دیگر دونالد ترامپ و دولت آمریکا به دلیل سهل انگاری و تعلل در انجام اقدامات لازم برای مقابله با شیوع کرونا در نخستین هفته های شیوع و ویروس کرونا در آمریکا، با انتقادات زیادی مواجه هستند. بر اساس آخرین آمارهای رسمی منتشر شده از سوی مراجع دولتی در آمریکا، تاکنون حدود ۱۷۵ میلیون نفر در این کشور به ویروس کرونا مبتلا شده و بالغ بر ۱۰۰ هزار نفر از مبتلایان جان خود را از دست داده اند. آمریکا را لحاظ شمار مبتلایان و قربانیان ویروس کرونا با اختلاف بسیار فاحشی نسبت به سایر کشورها در رتبه نخست جهان قرار دارد. اگر دموکرات ها بر سر کار بودند الزاماً مسائل اقتصادی در اولویت نبود بلکه مسائل محیط زیستی و بشری در اولویت شان بود و حتماً بودجه قابل توجهی را به این بخش اختصاص می دادند. اگر دموکرات ها اکنون بر سر کار بودند احتمالاً شاهد این واکنش کند و ضعیف از سوی دولت آمریکا به شیوع این ویروس و همه گیری آن نبودیم. البته بعید است ساختار آمریکا را روندی که تاکنون دولت ترامپ پیش گرفته است همراهی کند چرچند ایالت با سیاست های ترامپ همراهی نکرده است. شاهد هستیم که ترامپ هر از گاهی وعده پایان این وضعیت و عادی شدن شرایط را می دهد در حالی که این مشکل به این زودی ها قابل کنترل نیست. برای کشوری در سطح آمریکا که یک ابر قدرت محسوب می شود کسر شأن است که دچار کمبودهایی از جمله در زمینه تهیه ماسک و تجهیزات پزشکی برای کادر درمانی اش شود. انتظار است نظام بروکراتیک این کشور به سرعت بتواند خود را منطبق کند اما این حجم از سردرگمی قابل تصور و پذیرش نیست. می توان پذیرفت کشورهایی که با تحریم و مشکلات اقتصادی زیاد دست و پنجه نرم می کنند تا حدودی نتوانند از عهده مدیریت شرایط بر آیند اما به نظرمی رسد که ساختار سیاسی ایالات متحده بیش از حد، واقعیت های جامعه آمریکایی را وارونه نمایی می کند.

تأثیر رقابت های چین و آمریکا در سطح جهانی بر مدیریت بحران کرونا

در ابتدای شیوع کرونا سازمان بهداشت جهانی نسبت به شیوع آن در جهان هشدار داده بود و از کشورها خواسته بود خود را آماده کنند. اما ایالات متحده نه تنها از همکاری با سازمان بهداشت جهانی خودداری کرد بلکه برای سرپوش گذاشتن بر کوتاهی های خود در برخورد با شیوع کرونا، پرداخت مالی به این سازمان را نیز متوقف کرد. بر اساس مواضع، دیدگاه ها و توییت هایی که ترامپ از ابتدای شروع و گسترش این بیماری در آمریکا داشته است به نظرمی آید که آمریکا با تاخیر و مسامحه با این مساله رو به رو شده

است. اقدامات دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا، در مورد بحران کرونا با اقدامات بسیاری را درباره آینده تسلط آمریکا بر کشورهای در حال

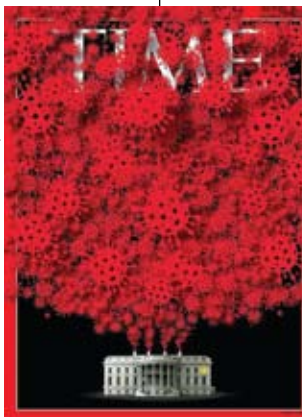
توسعه از جمله منطقه خاورمیانه و توانایی آن در رقابت با نفوذ رو به افزایش چین مطرح کرده است. مدیریت نامنجم ترامپ در این بحران و رفتار تهاجمی وی با مقامات ایالتی، سخنان عجیب در جلسات روزانه خبری که فقط حکایت از سخنان غرورآمیز و ستایش از عملکرد دولت دارد، تردیدهای بسیاری برای رفع این بحران به وجود آورده است. در خصوص

سیاست خارجی باید گفته شود دولت ترامپ از مدیریت بحران کرونا توسط پکن ناراضی است و به همین دلیل سازمان بهداشت جهانی را متهم به چشم پوشی از عملکرد چین کرده و دستور داده است تا کمک های مالی به این نهاد و روابط با آن قطع شود.

اکنون تعدادی از کشورها به دنبال پر کردن جای خالی واشنگتن در مقام به اصطلاح رهبری دنیا هستند. در جبهه مقابل، پکن به سرعت و به طرز ماهرانه ای از اشتباهات ایالات متحده استفاده خواهد کرد و در این حلقه به وجود آمده، موقعیت خود را برای پر کردن جای خالی رهبری جهان تقویت خواهد کرد. این کشور در تلاش است تا برای سیستم خود حامیانی پیدا کند و به همین منظور کمک های خود را به دیگر کشورها روانه کرده است. این اقدام جسورانه چین نباید غلوا میز دیده شود. با این همه چین اشتباهات خود را داشته است، به ویژه زمانی که این کشور در مراحل اولیه این بیماری احتمالاً قصد سرپوش گذاشتن روی آن را داشت و با این رفتار خود به گسترش این بحران در سراسر دنیا کمک کرد. با این حال چین به نیکی می داند اگر به عنوان رهبر دنیا دیده شود و آمریکا نیز تمایلی به رهبری دنیا نداشته باشد، این درک به وجود خواهد آمد که پکن به طور اساسی جایگاه آمریکا را در دنیا تغییر داده و رقابت در قرن ۲۱ را از آن خود کرده است.

پیامدهای بحران کرونا بر رقابت راهبردی میان دو کشور

موسسه تحقیقاتی امنیت ملی و امور بین الملل آلمان در مقاله ای از عملکرد دونالد ترامپ رئیس جمهوری آمریکا و اعضای دولت وی بخصوص مایک پمپئو وزیر امور خارجه او نوشت: چین، کشوری که تا پیش از این کاخ سفید آن را «رقیب راهبردی» خود می خواند، کشوری که دولت ترامپ آن را متهم در عملیاتی خرابکارانه علیه آمریکامی دانست، کشوری که وزارت خارجه آمریکا آن را یک دولت مستبد و ناقض حقوق بشر می خواند، کشوری که مایک پمپئو وزیر امور خارجه آمریکا آن را تهدید بالقوه برای

سلامتی و روش زندگی آمریکایی ها توصیف می کرد؛ حال آمریکا برای تامین نیازهای پزشکی خود جهت مقابله با ویروس کرونا و نجات

جان شهروندانش، به این کشور روی آورده و به آن متکی شده و دولت دونالد ترامپ عملاً سرنوشت زندگی آمریکایی ها را به دست چین سپرده است. اکنون برخی از کارشناسان معتقدند که روابط اقتصادی و سیاسی چین با کشورهای در حال توسعه از جمله خاورمیانه به دلیل بسط نفوذ و قدرت نرم خود، چنان تحکیم شده که

چین بزرگترین سرمایه گذار در برخی از این کشورها و نخستین شریک تجاری برخی دیگر از آنهاست. قدرت یابی چین در دهه های اخیر باعث نگرانی استراتژیست های آمریکایی شده است. به طوری که در سال های اخیر برخی از ناظران و کارشناسان از انتقال توجه و تمرکز آمریکا از منطقه خاورمیانه به چین سخن می گویند. اگرچه چین تلاش می کند توسعه خود را با حاشیه های کم و حتی الامکان بدون برانگیختن حساسیت های رقبایه پیش برد با این حال به نظر می رسد کرونا تقابل بین دو قدرت را آشکارتر از هر زمان دیگری کرده است.

از نحوه مقابله آمریکا و چین با بحران کرونا چه الگویی برای هریک می توان به دست آورد؟ به نظر نمی رسد همه گیری بیماری کووید-۱۹ جهت گیری اقتصادی جهان را دستخوش تغییرات اساسی کند. این امر صرفاً تغییری که پیش از این آغاز شده را شتاب خواهد بخشید. این تغییر عبارت است از فاصله گیری از جهانی شدن آمریکا محور و حرکت به سمت جهانی شدن چین محور.

چرا این روند تداوم خواهد یافت؟ مردم آمریکا نسبت به جهانی شدن و تجارت بین المللی بی اعتقاد شده اند. توافقات تجارت آزاد امری مذموم و مسموم هستند، فرقی نمی کنند دونالد ترامپ رئیس جمهور آمریکا در آن نهاد خیل باشد یا نباشد. برعکس چین هنوز اعتقاد خود را از دست نداده است. این امر دلایل تاریخی عمیق تری دارد. رهبران چین اکنون به خوبی می دانند که یک قرن تحقیر کشورشان بین سال های ۱۸۴۲ تا ۱۹۴۹ حاصل بی خیالی چین و تلاش های بیپهوده رهبران این کشور جهت انزوا گزینی و دوری از دنیا بوده است. برعکس، رستاخیز اقتصادی چین طی چند دهه گذشته حاصل تعامل با دنیا بوده است. مردم چین همچنین بطور گسترده به فرهنگ خود اعتماد پیدا کرده اند. آنها معتقدند که هر جایی می توانند رقابت کنند. از طرف دیگر، آمریکا دو گزینه پیش روی خود دارد. اگر هدف اصلی حفظ برتری جهانی باشد، این کشور باید به لحاظ سیاسی و اقتصاد

دست به یک رقابت ژئوپلیتیکی حاصل جمع صفر با چین بزند. با این حال، اگر هدف آمریکا ارتقای رفاه مردم کشورش باشد - مردمی که شرایط اجتماعی شان رو به وخامت گذاشته است - در آن صورت باید با چین همکاری کند. عقل سلیم می گوید همکاری گزینه بهتری است. با این حال، با توجه به فضای سیاسی مسموم حاکم در آمریکا در خصوص چین، عقل سلیم شاید فائق نیاید.

در خصوص تهدیدات فزاینده کشوری نظیر کووید-۱۹ و تغییرات آب و هوایی، سودای اعمال قدرت آمریکا در دیگر کشورها به تنهایی کافی نیست. کسب اطلاع درباره اهمیت قدرت نزد دیگران نیز نقش کلیدی ایفا می کند. هر کشوری منافع ملی خود را در اولویت قرار می دهد؛ سؤال مهمی که مطرح می شود این است که این منافع تا چه حد فراگیر یا محدود هستند. کووید-۱۹ نشان داد که آمریکا قادر نیست راهبردی خود را با این دنیای جدید تطبیق دهد.

جمع بندی و نتیجه گیری

بحران کرونا به مثابه یک اتفاق بزرگ دنیا را در حدی غافلگیر کرده است که حتی در فیلم های تخیلی نیز متصور نمی شد. پیامدهای انسانی و اجتماعی این بحران همه گیر در حدی گسترده است که می تواند فراتر از وضعیت ویژه ماندگاری هایی را پدید آورد که چون عامل تغییر دهنده بازی، مسیر تحولات جهانی را دگرگون سازد.

طبیعی است فرض کنیم که این مسئله می تواند نقطه عطفی در تاریخ مدرن باشد. بیشتر این تحلیلگران استدلال می کنند جهانی که به آن وارد خواهیم شد اساساً متفاوت از جهانی است که قبل از آن وجود داشت. برخی پیش بینی می کنند که این بیماری همه گیر منجر به ایجاد نظم جهانی جدیدی به رهبری چین خواهد شد؛ برخی دیگر بر این باورند که این امر باعث زوال رهبری چین خواهد شد. برخی هم می گویند یکی از مشخصه های بحران فعلی همان فقدان آشکار رهبری آمریکا بوده است. ایالات متحده در یک تلاش جمعی برای مقابله با این ویروس یا تبعات اقتصادی آن دنیا را دور هم جمع نکرده است. کشورهای دیگر به بهترین شکلی که بتوانند از خود مراقبت می کنند یا برای کمک به کشورهایی مانند چین روی می آورند که «بیک بیماری» را پشت سر گذاشته اند. اما اگر جهانی که پس از این بحران می آید جهانی باشد که در آن ایالات متحده تسلط کمتری داشته باشد - تصور این تقریباً غیرممکن است که امروزه کسی در مورد «لحظه تک قطبی» بنویسد - این روند تقریباً جدید نیست. این روند لااقل یک دهه است که رخ نموده است. تا حدودی، این نتیجه آن چیزی است که فریدرک زیگان را «ظهور دیگران» نامیده (که این «دیگران» می تواند اشاره خاصی به چین باشد) که با وجود اینکه قدرت اقتصادی و نظامی آمریکا همچنان روندی رو به رشد دارد اما موجب افول و کاهش مزیت نسبی آمریکا شده است.

تجربیات موفق جهانی در مقابله با کرونا

این جزیره تقریباً ۵ میلیون نفری با نقش و وظیفه خود در مقابله با بیماری آشنا باشند.

در اواخر ماه می، و زمانی که تقریباً ۱۵۰۰ نفر از شهروندان نیوزلند به بیماری مبتلا و کمتر از ۲۰ نفر کشته شدند، این کشور با گشتا و آغاز کسب و کارها را اعلام نمود و حتی مذاکراتی را در خصوص برطرف کردن کامل محدودیت های کرونایی در دستور کار قرار دارد.

کشورهای جنوب شرق آسیا

کشورهای حوزه Mekong، در زمینه مدیریت بیماری کرونا به چنان موفقیتی دست یافته اند، مردم دیگر نقاط دنیا از خود می پرسند که آیا این موفقیت ها واقعی است و در صورت صحت، چگونه به آنها دست یافته اند

راهبردی که منجر به احصاء این موفقیت ها شده است مبتنی بر فاکتورهای ابتدایی و پایه ای بشرح زیر است:

- *اولویت سلامت مردم بر مسائل اقتصادی
- *برخورد غیرسیاسی در مواجهه با بیماری
- *ایجاد سیستم عالی اطلاع رسانی عمومی
- *کنترل شدید مرزها از روزهای آغازین بروز پاندمی

اجبار به تغییر رفتار عمومی و محدودسازی کسب و کارها، استفاده گسترده از ماسک و محافظ های فیزیکی و جلوگیری از تجمع در محل های سرپشته و کوچک

سوال اساسی همچنان باقی است که علیرغم ساده بودن اقدامات کشورهای فوق، آنها چگونه این موضوع را مدیریت نمودند، در حالی که دیگر کشورها از عهده این امر برنمی آمدند؟ پاسخ این امر میتوان در نگرش مردم و مدیران جستجو نمود.

کشورهای Mekong، هیچگاه تصور نکردند که در برابر بیماری واگیردارمانشاجین، ایمن هستند، چرا که آنها تجربه روشنی از اپیدمی سال ۲۰۰۳ سارس داشتند. آنها خطرات را ابتدا جدی گرفتند و با ابردهای، به باسارس مقابله کردند به جنگ و مواجهه با بیماری پرداختند و نه صرفاً با ابردهای مقابله با یک آنفلوآنزای فصلی.

مانند Zoom و Skype حفظ نمایند، همچنین پس از مدتی اعلام شد که به با حفظ فاصله اجتماعی، برای دو چرخه سواری و یا قدم زدن از خانه خارج شوند.

تأثیر مرکل:

بسیاری از آلمانی ها، صرف نظر از اینکه موافق یا مخالف دولت باشند، معتقد هستند که رهبری مناسبی را در هنگام پاندمی تجربه کرده اند. مرکل اطلاعات صحیح را به سرعت با مردم به اشتراک گذاشته و در هنگام لزوم و در جایی که تخصص لازم را نداشته با متخصصین امر مشورت کرده و راهنمایی لازم را کسب و تصمیمات مناسب را اتخاذ می نمود.

تصمیمات محلی موضعی و موضوعی توسط ایالتها:

در بسیاری مواقع نظریات آنها، با نظر دولت فدرال در برخورد با کرونایکسان نبود. براین اساس، دولت فدرال نیز به دولت های محلی مجوز بالاترین سطح تصمیم گیری را اعطا میکرد.

اپلیکیشن های بررسی تماس:

زمانی که دولت آلمان، اپلیکیشن بررسی تماس را منتشر کرد، ۱۵ میلیون نفر ثبت نام کردند و در همان روزهای اول، ۵۰۰ نفر که نتیجه تست ایشان مثبت بود، آن را رد اپلیکیشن وارد کردند، تا دیگران متوجه بیماری آنها شوند.

حمایت مالی:

به منظور حمایت از کارگران و جلوگیری از اخراج ایشان، بخشی از کاهش درآمد کارفرمایان جبران گردید.

نیوزلند:

در اواسط ماه مارچ، زمانی که تعداد بیماران در ایتالیا و اسپانیا افزایش یافت و تنها موارد ناآشپده بیماری در نیوزلند وجود داشت، دولت نیوزلند، دستور قرنطینه افرادی را که به این کشور وارد می شدند را صادر کرد. تنها چند روز بعد دولت، سفر به نیوزلند را به طور کل ممنوع اعلام کرد. دولت این کشور همچنین اطلاعیه ها و دستورالعمل های بهداشتی مختلفی را صادر نمود که همه ساکنان

این امر باعث شد که بیمارستانها تا مرحله نهایی ظرفیت پیش نرفته و حتی پاسخگوی بیمارانی از ایتالیا و اسپانیا نیز باشند.

از آنجا که آلمان، اولین کشوری نبود که مورد هجوم ویروس قرار گرفته بود، از زمان لازم برای ارتقا و احراز آمادگی بیشتر در برابر گسترش ویروس برخوردار بود و در همین راستا، تعداد تخت های ICU را در بازه زمانی اندک و به سرعت از ۱۲ هزار تخت به ۴۰ هزار تخت افزایش داد. همچنین از ماه مارس، بسیاری از جراحی های الکتیو (غیر اورژانسی) را به تأخیر انداختند تا تخت های بیشتری برای درمان بیماران کرونایی خالی و در دسترس قرار گیرند. همچنین بسیاری از بیمارستانها اطلاعات داخلی خود را با "وب سایت" دولت فدرال به اشتراک گذارند تا نیازهای چرخه تامین را مشخص و اعلام نمایند. وب سایت مذکور در حال حاضر، اعلام می دارد که روز به روز به هنگام از کلیه تخت های ICU بوده که در دسترس می باشد.

در کشور آلمان، آزمایشگاه های بسیاری برای انجام تست کرونا وجود دارند. همچنین پژوهشگران و متخصصین خبره ای در این زمینه وجود دارند که این دلیل انجام و توسعه "اولین تست سریع کووید ۱۹" می باشد. بدین ترتیب که با جمعیتی حدود ۸۳ میلیون نفر، در کشور آلمان روزانه بیش از یک میلیون تست تشخیصی صورت گرفته و در آینده نزدیک به ظرفیت ۵ میلیون تست آنی بادی در ماه خواهد رسید. تعداد زیاد آزمایش ها، شبیه روشن کردن چراغ قوه در تاریکی است که بدون آنها نمی توان شب های خاکستری را در تاریکی تشخیص داد ولی با کمک این آزمایش ها جزئیات با دقت بیشتر به وضوح قابل مشاهده خواهد بود، این در حالیست که مدیریت موضوعات غیر قابل مشاهده و ملموس در شرایط کنترل همه گیری و پاندمی امکان پذیر نیست.

حمایت های روانی:

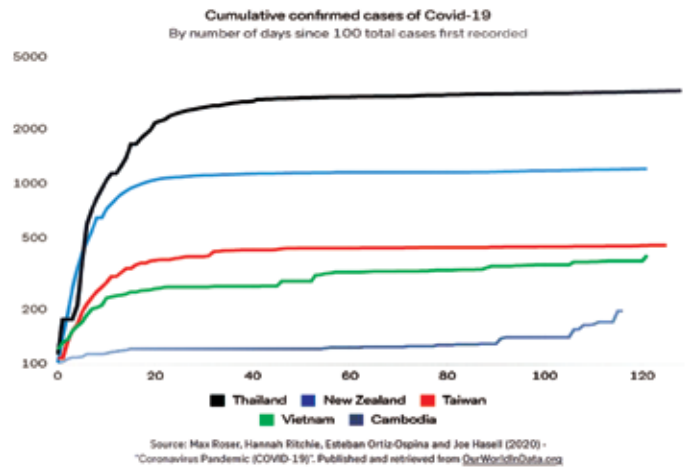
پس از اینکه به مردم آلمان توصیه شد که در خانه بمانند، از آنها درخواست گردید که ارتباط خود را با فامیل و دوستان با کمک نرم افزارهایی

پاندمی کرونا چالشی جدی برای جهان است و هر یک از کشورهایاتوجه به امکانات و ظرفیت های خود و وسعت درگیری به نوعی سعی نموده تا این بحران را مدیریت کنند. در این میان برخی از کشورهای راسالین در مدیریت و کنترل این بیماری و ویروس موفق تر بوده اند. گزارش حاضر برگرفته از برخی مقالات منتشره در مجمع جهانی اقتصاد، اندیشکده استراتیجی لویی، صندوق بین المللی پول و انتشارات آن لاین داده های دنیای ماست که با مرور جامعی و کوتاه اقدامات کشورهای موفق در زمینه مدیریت بیماری کرونا مهمترین آنها را ارائه نموده است.

جمهوری فدرال آلمان:

در مقایسه با بسیاری از کشورهای جهان، آلمان بحران کرونا را با بهره گیری از سیستم سلامت قدرتمند، فناوری پیشرفته و راهبری موثر، به خوبی مدیریت نموده است. ولی فراتر از هرگونه اقدام دیگری صورت گرفته، تعهد بسیار بالای این کشور در افزایش اعتماد عمومی بسیار اثرگذار بوده است. کشور آلمان تاکنون ۲۰۰ هزار مورد بیماری کووید ۱۹ (آشناسازی نموده و بیش از ۹۰ هزار نفر فوتی از میان جمعیت ۸۳ میلیونی این کشور گزارش شده است. نرخ مرگ و میر ناشی از کرونادر آلمان، کمترین میزان در اروپا بوده است.

این کشور در پیشگیری از تحمیل فشار زیاد به سیستم درمان و نیز کنترل همه گیری و روند متعنی بیماری به خوبی عمل نموده است. به نظر می رسد عملکرد مناسب کشور آلمان در برخورد با کووید ۱۹، دلایل اصلی به شرح ذیل دارد: در هنگام مواجهه با بحران کرونا سیستم بهداشتی و درمانی آلمان در موقعیت مناسبی قرار داشت. این شرایط مناسب صرفاً به دلیل عملکرد یک دولت یا دولت کنونی نمی باشد، بلکه نتیجه عملکرد دولت های مختلف در مدت زمان طولانی است. با وجود شبکه عالی و در دسترس به پزشکان عمومی که به منظور درمان موارد خفیف تر فعالیت می کردند، بیمارستان ها تنها برای درمان موارد شدید و حاد بیماری مورد استفاده قرار می گرفتند.

میزان تجمعی موارد قطعی ابتلا به بیماری از زمانی که ۱۰۰ مورد قطعی شناسایی شد، در برابر روزهای سپری شده

به نظری می‌رسد وضعیتی که توسط کشورهای فوق الذکر گزارش شده است واقعی است، چرا که به دلیل ماهیت بیماری کوید۱۹ شیوع قابل انکار نمی‌باشد. در صورت گسترش و رشد بیماری، موارد بیماران بستری در بیمارستان برای هفته‌ها بالا می‌رود که این امر مساوی است با مستهلک شدن سیستم بهداشت و درمان و ترس گسترده از فروپاشی اقتصادی که نه تنها امکان پنهان کاری وجود نخواهد داشت.

اگر کشورهای مانند تایلند و ویتنام کامیویدیا یا لاوس، راهبردهای غیرموتوری را برای مقابله با بیماری در پیش می‌گیرند در کمتر از ۱۰ ماه مغلوب بیماری می‌شوند. در حالیکه اگر شیوع گسترده بیماری را مخفی نگاه دارند، رسانه‌های جمعی نشانه‌های گورهای دسته‌جمعی، تعداد زیاد کشته شدگان یا پخش بهداشت و درمان، مخفی کاری آنان را آشکار و هویدای می‌کند.

واقعیت این است که هیچ نشانه‌ای از مخفی کاری در مورد بروز بیماری در کشورهای فوق وجود ندارد و این بیابانگر این مهم است که هر اقدامی که توسط کشورهای فوق صورت گرفته، به خوبی پاسخ داده است. چگونه میتوان با انجام آزمایش‌های بسیار اندک به این میزان از پیشرفت در مدیریت بیماری دست یافت؟ (برای مثال با وجود آنکه کشور تایلند، ۱۵۰۰۰ آزمایش‌رند جمعیت دارد، تنها ۲٪ آن آزمایش بیشتر نسبت به کشور فوق انجام داده است)

۴-۱- کره جنوبی:

در کره جنوبی، در اوخرفه و اوایل مارچ ۷۵۰۰۰ مورد جدید بیماری گزارش شد. در حالیکه در حال حاضر این کشور روزانه کمتر از ده بیمار جدید می‌محاسبه است. این کشور با فاصله پس از مشاهده تعداد زیاد بیماران، از ورود تور بسته‌ها به کشور جلوگیری نمود و سیستم تست مربوط به خود را سریع‌تر توسعه داد.

افزایش تعداد آزمایش و تست‌های کرونا، فقط در صورتی مورد نیاز و پاسخگو است که راهبردهای کشورها شناسایی بیماران را از اوله کردن آنها باشد. در حالیکه تست کردن برای راهبردهایی از قبیل قرنطینه اجباری مسافران ورودی، تعطیل کردن کل کشور، استفاده اجباری همگانی از ماسک و حفاظ‌های فیزیکی، که مبتنی بر شناسایی افراد بیمار نیستند ضروری نمی‌باشد. تنها عامل و شاخصی که راهبردهای فوق نیاز دارند، "مدیریت مناسب و ارتباط صحیح با مردم" می‌باشد.

۴-۲- تایلند:

تایلند از تاریخ ۳ ژانویه (دو روز قبل از آنکه کشور چین تایید نماید که با بیماری ناشناخته‌ای مواجه است)، شروع به غربالگری بیماران که دارای تب بالا هستند در فرودگاه‌ها نمود. ۱۰ روز بعد، کشور تایلند اولین مورد بیماری در این کشور را تایید کرد، که برابر با اولین مورد بیماری خارج از کشور چین بود. پس از تایید تنها ۸۰۰۰ مورد بیماری، تایلند اعلام وضعیت اضطراری نمود و برقراری گسترده منع عبور و مرور را از روز ۲۶ مارچ آغاز نمود. این وضعیت تماماً می‌باشد، ادامه یافت و این تاریخ به بعد، مقررات مربوط به منع رفت و آمد و تعطیلی را در کشور تسهیل نمود.

نکته بسیار حائز اهمیت اینکه دولت شدیداً مردم را تشویق به عدم برگزاری تجمعات در محل‌های محصور شده و پوشیدن همیشه ماسک به هنگام ترک منزل نمود. "ماسک" را با آشنایان ملموس و شناخته شده‌ای در منطقه "می‌باشد، زیرا غالباً به هنگام آلودگی هوا استفاده می‌شوند. همچنین ماسک به هنگام همه گیری بیماری سارس و دیگر همه گیری‌های مرتبط با ویروس کرونا استفاده کرده بودند و به همین دلیل، مردم پاسخ مناسبی را به بیماری دادند.

۴-۳- ویتنام:

مشابه تایلند، ویتنام نیز تدابیر و اقدامات زود هنگام و قابل اتکالی را به انجام رساند و در همه حال سلامت مردم را نسبت به دیگر اقدامات در اولویت قرار داد. در ابتدای شیوع کرونا، به دلیل وجود مرز مشترک طولانی و مناسبات تجاری با چین، مناطق شهری با تراکم بالا و زیرساخت‌های سلامت محدود، چنین پیش‌بینی می‌شد که این کشور آسیب‌پذیری بالایی را در برابر ویروس تجربه نماید. ولی اقدامات مقرر و کم هزینه این کشور منجر به برتر نتایج ۳۵٪ مورد تایید شده بیماری و نیز بدون هیچ‌گونه مرگ ناشی از کرونا در این کشور ۱۰ میلیون نفری گردید. از جمله اقدامات موثر کشور ویتنام در مهار بیماری کوید ۱۹ میتوان به موارد زیر اشاره نمود:

الف- تعیین سریع اقدامات مرتبط با مدیریت بیماری کرونا؛
به مجرد اعلام چندین مورد ابتلا به بیماری ناشناخته توسط چین به سازمان بهداشت جهانی در تاریخ ۳۱ سامبر ۲۰۱۹، ویتنام از زبانی ریسک خود را نهایی کرد. تا ۲۱ ژانویه، وزارت بهداشت، راهنمایی‌ها را به جهت پیشگیری و شناسایی بیماری کرونا منتشر نمود. تا قبل از پایان ژانویه، ویتنام طرح پاسخ‌گویی خود را تهیه نمود و کمیته راهبری ملی را برای پیشگیری از بروز اپیدمی راه‌اندازی کرد. این امر به منظور هماهنگی اقدامات و ارتباطات در سطوح مختلف دولتی بسیار

کلیدی بود. در ادامه به مرور، اقدامات کلیدی دیگری جهت مدیریت و پیشگیری از گسترش بیماری صورت گرفت مانند غربالگری مسافران در فرودگاه، فاصله گذاری اجتماعی، محدودیت سفر با دید کنندگان خارجی، قرنطینه ۱۴ روزه برای مسافران خارجی ورودی، تعطیلی مدارس و کنسل کردن رویدادهای عمومی، در ویتنام حتی قبل از توصیه‌های سازمان بهداشت جهانی، استفاده از ماسک در مکانهای عمومی به همراه نصب ضد عفونی کننده دست در مکانهای عمومی ساختمانهای اداری و ساختمانهای مسکونی اجباری شده بود. در کل کشور، سرویس‌ها و خدمات غیر ضروری تعطیل شد و محدودیت‌های شدیدی برای تردد میان شهرهای مختلف کشور از اواسط آوریل برای مدت ۳ هفته اجباری شد.

ب- اقدامات تهاجمی و به کنترل با صرفه اقتصادی؛ در حالیکه در بسیاری از کشورهای با اقتصاد شکوفا، از آزمایشات گسترده تشخیصی پر هزینه به عنوان راهبردی قابل قبول استفاده می‌گردد، کشور ویتنام تنها بر روی "موارد با ریسک بالا و مشکوک" متمرکز شد و تنها ۲۵ هزار تست انجام داد که در برابر جمعیت ویتنام تعدد بسیار اندکی می‌باشد. میزان ابتلا میان تست‌های صورت گرفته، ۱ نفر مبتلا به ازای هر ۱۰۰۰۰ تست انجام شده است که بالاترین میزان در سطح جهان می‌باشد. به طور همزمان، کشور ویتنام افرادی که با فرد بیمار برخورد داشته اند را - تا سطح سوم برخورد - مورد پایش، ایزوله سازی و قرنطینه قرار داد. گروه‌هایی از مردم که در مجاورت موارد تایید شده بیماری زندگی می‌کردند، - در برخی از موارد کل یک خیابان و یا روستا - آزمایش و ایزوله می‌شدند که این امر منجر به محدود شدن انتقال و گسترش بیماری در جامعه شد. نزدیک به ۴۵ هزار نفر قرنطینه شدند در بیمارستان، مراکز دولتی و قرنطینه خانگی، همچنین درمان و قرنطینه در بیمارستان برای تمامی ویتنامی‌ها بطور مجانی صورت پذیرفت. اقدامات فوق باعث شد که هزینه مقابله با بیماری کرونا در ویتنام کم باشد. دولت تخمین زده است که این هزینه در حدود ۲۰ درصد از GDP می‌باشد. ۶۰ درصد آن مربوط به تجهیزات و مابقی مربوط به اقدامات و تمهیدات بعمل آمده می‌باشد.

ج- جنگ در کل جامعه؛
از اولین مراحل شیوع بیماری، برقراری ارتباط با مردم در خصوص ویروس و نوع راهبردی که توسط دولت انتخاب گردید شفاف بود. جزئیات مرتبط با نشانه‌های بیماری، اقدامات حفاظتی و مراکز که آزمایش تشخیصی انجام میدادند از طریق رسانه‌های گروهی، سایت دولت سازمانهای مردم نهاد، پوسترها در بیمارستانها، ادارات ساختمانهای مسکونی و مراکز خرید و از طریق پیامک تلفن‌های همراه و پیام صوتی تلفن‌ها به اطلاع رسانی می‌گردید. دولت همچنین "اپلیکیشن پایش تماس با افراد بیمار" را در شهرهای بزرگ راه اندازی نمود. این روش چند رسانه‌ای که به نحو مطلوب هماهنگ شد، منجر به افزایش اعتماد عمومی گردید و به جامعه کمک نمود تا اقدامات حفاظتی را به نحو مناسبتری انجام دهند.

۴-۴- لاوس؛

کشور لاوس، نسبت به تایلند و ویتنام این مزیت را دارد که مسافران خارجی این کشور بسیار کمتر از دو کشور مذکور می‌باشند. در کشور لاوس، اولین مورد بیماری در تاریخ ۲۴ مارچ تایید شد و تنها ۵ روز بعد، تعطیلی عمومی و نیز مسدود نمودن کلیه مرزها در دستور کار قرار گرفت. تعطیلی عمومی، در این کشور تقریباً ۷ هفته به طول انجامید، این در حالیکه محدودیت سفرهای بین المللی، تا ماه جون ادامه

یافت. در این کشور قوانین مرتبط با فاصله گذاری اجتماعی اجرا شد و کسب و کارهای غیر ضروری تعطیل شدند.

نتیجه گیری:

اقدامات مناسب به منظور مقابله با بیماری کوید ۱۹، "راز و رمز خاصی" ندارد، ولی اجرای آنها نیازمند تعهد مناسب است. این ویروس به شکل فیزیکی گسترش پیدا میکند (در فواصل کوتاه) و هر چه افراد بیشتر در معرض ویروس قرار گیرند، احتمال آلودگی بیشتر است. فاصله گذاری، بهره گیری از حفاظ‌های فیزیکی و گردش مناسب هوا، تنها راه‌های قطع گسترش بیماری می‌باشند. اگر دقیقاً شناسایی شود که چه کسی ناقل ویروس است، می‌توان پاسخ را با دقت بیشتر و هدفمند تر ارائه نمود تا هزینه را برای افراد دیگر کاهش داد. ولی در صورتی که نظارت، به هر علت محدود شود و نیاز به راهبردهای عمومی خواهد بود که از آن جمله می‌توان به تعطیلی عمومی و نیز استفاده اجباری از ماسک برای همه مردم اشاره نمود. با عنایت به مواردی که در بالا اشاره شد، به نظری می‌رسد موارد زیر به عنوان اقداماتی که باعث گسترش سریع کرونا در ایران شدند قابل ذکر باشد:

عدم محدود سازی پروازهای ورودی (علی‌الخصوص با میزبان چین) در روزهای ابتدایی شیوع ویروس
عدم غربالگری بیماران در بدور و عدم قرنطینه ایشان در روزهای ابتدایی شیوع ویروس
تاخیر در تعطیل نمودن شهر و حمایت اندک دولت از کسب و کارهای مذکور که منجر به عدم موفقیت تعطیلی کامل شد
عدم همراهی مردم در اقداماتی از جمله فاصله گذاری اجتماعی و استفاده از ماسک که ناشی از عدم اطمینان به دولت و نیز آموزش نامناسب است
عدم آمادگی سیستم بهداشت و درمانی کشور (به نحوی که حتی در شرایط غیر کرونا و عادی هم پاسخگوی بسیاری از نیازها نبود)
کمبود آزمایشگاه‌های ویروس شناسی دارای کیت مخصوص تشخیص بیماری کوید ۱۹

همچنین با بهره گیری از اقدامات کشور های موفق در مقابله با ویروس کرونا، پیشنهادات زیر در راستای پیشگیری از گسترش کرونا در شهر تهران ارائه می‌شوند:

اولویت دادن مسائل مرتبط با حفظ سلامت مردم بر هر گونه مسأله فرهنگی، اقتصادی و مذهبی
جلو گیری از برگزاری هر گونه تجمع غیر ضروری
ردیابی بیماران و بررسی افرادی که با ایشان در تماس بوده اند (تا سطح دوم یا سوم)
افزایش زیرساخت‌های لازم به منظور افزایش تعداد آزمایشات تشخیصی
ایجاد اپلیکیشن پایش تماس با افراد بیمار (خود اظهاری)
اطلاع رسانی شفاف و به هنگام و جلب اعتماد شهروندان
هدفمند سازی آزمایشات تشخیصی
تشویق شهروندان به استفاده از ماسک و رعایت فاصله گذاری اجتماعی
آموزش مستمر اقدامات مرتبط با جلوگیری از شیوع بیماری کرونا به عنوان بخشی از زندگی روزمره مردم در راستای ارتقای آگاهی شهروندان و رعایت بهداشت عمومی
برنامه ریزی و بهره گیری از حمل و نقل ترکیبی
استفاده از ظرفیت رسانه ملی جهت آگاهی بخشی و ارتقاء فرهنگ و برنامه‌های تفریحی

منابع و مآخذ در دفتر موجود است.

تبیین عملکرد پدافند زیستی در برابر کرونا در سه فاز «پیش بینی، پیش گیری و پیش کنشگری»

سردار دکتر غلامرضا جلالی فرمانده قرارگاه پدافند زیستی کشور

درمورد جنگ های بیولوژیک در دنیا، شاهد تحولات جدی و اساسی هستیم. زمانی به خصوص در جنگ های جهانی اول و دوم هدف این جنگ ها کشتن مستقیم انسان ها بود اما بعد از پایان جنگ جهانی دوم معاهدات و ممنوعیت هایی برای جلوگیری از استفاده از این جنگ افزارهای بیولوژیک تنظیم شد. از یک طرف ابزاری به نام رسانه و افکار عمومی توسعه و نقش جدی پیدا کرد و رسانه به نوعی ایجاد یک بازدارندگی در برابر این دسته از تهدیدات را به وجود آورد. طبیعتاً تکرار جنگ های بیولوژیک مدل جنگ های جهانی بعد و دور از عقلانیت به نظر می رسد. اما مدل های جدیدی از این جنگ تعریف شده است که یکی از این مدل ها به بیوتروریسم معروف است. بیوتروریسم به استفاده عمدانه از موجودات زنده و میکروب ها و ویروس ها و سموم برای ضربه زدن به اشخاص خاص، شخصیت ها، فرماندهان، روسای جمهور و یا ترساندن و باج گیری از دولت ها گفته می شود.

رشد مدل سوم از جنگ های بیولوژیک در دهه های اخیر
هدف مدل سوم جنگ های بیولوژیک، هدف قرار دادن اقتصاد کشورها و ابزار بیولوژیک در حوزه های غذایی انسانی، تجهیزات و ویروسی و حوزه های مشترک انسان و دام است که در

دهه های اخیر رشد پیدا کرده است. در این مدل جنگ ها هدف ضربه زدن اساسی به اقتصاد کشورهاست. برخی از استراتژیست ها و بیولوژیست های دنیا معتقد هستند که حمله ویروس سارس یک نوع حمله اقتصادی بیولوژیک به چین با هدف قرار دادن اقتصاد این کشور بود. این نوع سلاح ها دارای ویژگی های خاصی مانند نرخ کشندگی پایین، اپیدمی بالا، قدرت پنهان شوندگی، اشتراک بیماری بین انسان و دام و نبود دارو و واکسن و کیت های تشخیصی و ابهام در تشخیص و ردیابی و غافل گیری کشورها در مواجهه با این مدل بیماری هستند که معمولاً نرخ پائین تلفات و نرخ گسترش خیلی زیادی دارند.

در جنگ های بیولوژیک فاعل همیشه مجهول است
در جنگ های بیولوژیک مهاجم و فاعل همیشه مجهول و پنهان است و به دلیل هزینه های سیاسی اجتماعی مهاجم پنهان می شود و راه تشخیص مهاجم، بالا بردن قدرت تشخیصی کشور، ایجاد سیستم ها و شبکه پیشرفته آزمایشگاهی و ایجاد بانک اطلاعاتی ژنوم ویروس ها است. با ورود ویروس جدید، آزمایشگاه های تشخیصی با مقایسه ژنوم ها به طبیعی یا جهش یافته بودن ویروس ها پی می برند.

در حال حاضر دانشی به نام پزشکی شخصی شده (Personalized medicine) در دنیا مبتنی بر کشف نقشه ژنوم انسان به وجود آمده است، این توانایی است که می تواند ضعف ها و قوت ها و قابلیت های انسانی را شناسایی کند. از همین رو جزو ملاحظات حفاظت بیولوژیک شخصیت های جهانی است که اطلاعات بیولوژیکی آنها به هیچ وجه منتشر نشود. چون دانشمندان ژنتیک معتقدند که می توان با استفاده از این دانش، ابزارهای ساده ای ساخت که به روی یک نژاد، قوم و انسان اثر کند و روی نژاد، قوم و انسان دیگر اثری نداشته باشد.

▲ ممنوعیت انتقال داده های ژنتیک از سال ۹۵

آنچه مسلم است می توانیم از طریق علم ژنتیک هم سلامت را تقاد داده شود هم می توان سلامت انسان تهدید شود. بنابراین اطلاعات ژنتیک کشورها مردم، مسئولین و رهبران کشورها و بقیه دارای طبقه بندی و ارزش بالایی است و نباید اجازه داده به بدون رعایت ضوابط و الزامات در اختیار دیگران قرار گیرد.

برای مثال در طرح ژنوم ایرانیان که برخی هنرمندان و شبکه های بهایی نیز در آن مشارکت داشتند و برخی مراکز داخلی کشور مانند مراکز تحقیقاتی، دانشگاهی و مراکز غربالگری ژنتیک نیز با غفلت و در قالب همکاری های علمی و پژوهشی با مطامع علمی و انگیزه های پژوهشی همکاری هایی را با آنها شروع کرده بودند متوجه شدیم که هدف اصلی آنها سرقط اطلاعات ژنتیکی کشور در مقایسه کلان بوده است.

سال ۹۵ در جلسه ای با کمیسیون بهداشت مجلس شورای اسلامی با موضوع مباحث مربوط به پدافند زیستی، این موارد را مطرح کردیم و اعضای کمیسیون نیز به ما صراحت کردند که چارچوب قانونی آن مشخص شود. مادر این زمینه پژوهش هایی با همکاری دانشگاهیان انجام دادیم که منتهی به تدوین یک آئین نامه شد که در آن الزامات و باید و نبایدها کاملاً طرح شده و به تصویب رسید و این موضوع از طریق سلسله مراتب قانونی به مراجع ذیربط اعلام شده است. در حال حاضر نیز چنانچه انتقالی خارج از مجوز چارچوب های آئین نامه بخواهد انجام شود خلاف قانون است و اگر در سطح گسترده باشد امنیت ملی را تحت تأثیر قرار می دهد.

▲ ساختار سازی سازمان پدافند غیرعامل

در حوزه پدافند زیستی از سال ۸۹ سازمان پدافند غیرعامل از سال ۸۹ پس از ابلاغ سیاست های کلی در مورد پدافند غیرعامل از سوی مقام معظم رهبری، روند تدوین سند پدافند زیستی را آغاز کرد، این سند با اجماع نظرات نزدیک به ۴۰۰ متخصص در حوزه های مختلف تهیه و تدوین شد. در این سند بحث ایجاد قرارگاه پدافند زیستی کشور مطرح شد و ساختار این قرارگاه در کمیته دائمی پدافند غیرعامل که به ریاست ستاد کل نیروهای مسلح و عضویت چند تن از اعضای هیئت دولت تشکیل می شود به تصویب رسید و به

کشورهایی که دارای سیستم آزمایشگاهی پیشرفته و منسجم، دانشمندان و پرسنل متخصص و بانک اطلاعاتی تخصصی هستند، قدرت تشخیصی دارند و اگر کشوری این امکانات را نداشته باشد، قادر به تشخیص این دسته از تهدیدات و بیماری ها و ویروس ها نیست.

▲ دستیابی ایران به آزمایشگاه سطح سه زیستی

در گذشته آزمایشگاه های کشور در حوزه دام و انسان عمدتاً بر سطح ایمنی ۲ متمرکز بوده است این در حالیست که امروزه در دنیا چهار سطح آزمایشگاه وجود دارد. البته سازمان پدافند غیرعامل کشور با همکاری وزارت دفاع در حوزه انسان و دام توانسته است آزمایشگاه سطح ۳ را ایجاد کنند و در اختیار مراکز ذی ربط قرار دهد.

▲ جهان باید بر آزمایشگاه های سطح ۴ آمریکا نظارت کند

اطراف ایران، روسیه و چین نزدیک به ۲۵ آزمایشگاه سطح ۴ آمریکا در قالب یک برنامه همکاری بیولوژیک با محوریت آمریکا وجود دارد که فعالیت های مخفیانه و خارج از نظارت دستگاه های بین الملل انجام می دهند. این آزمایشگاه ها قادرند ویروس ها را دستکاری و آن را به سلاح (bioweapon) تبدیل کنند. به نظر من کشورهای میزبان چنین آزمایشگاه هایی بعد از بحران کووید ۱۹ باید احساس خطر کنند. یک سوال جدی باید از جامعه جهانی پرسیده شود که چرا آمریکا باید این تعداد آزمایشگاه سطح ۴ در منطقه ما و دیگر مناطق جهان داشته باشند که به هیچ نهاد بین المللی و نظارتی پاسخگو نیست؟ امروز آمریکا بزرگترین متهم در توسعه ویروس کروناست.

▲ اهمیت اطلاعات و نقشه های ژنتیکی در درمان و تهدیدات زیستی

در حال حاضر اطلاعات ژنتیکی به کمک علم پزشکی و درمان آمده است و نقشه های ژنتیکی می تواند مبنای درمان بسیاری از بیماری ها و تهدیدات حوزه بهداشت و سلامت قرار گیرد.

دستگاه‌های ذی ربط ابلاغ شد.

ذیل قرارگاه پدافند زیستی کشور هم در هر استان، قرارگاه‌استانی پدافند زیستی به ریاست استاندار و جانشینی فرمانده سپاه استان طراحی و تصویب شد و همه دستگاه‌های نظامی، امنیتی، بهداشتی-درمانی و خدماتی در این قرارگاه سازماندهی شد. از سال ۹۴، از سوی رئیس ستاد کل نیروهای مسلح برای استانداران حکم فرماندهی قرارگاه پدافند زیستی، به عنوان فرمانده دفاع زیستی استان صادر می‌شود در همین چارچوب، برای همه استان‌ها طرح دفاع زیستی آماده و آموزش‌های لازم به مسئولان نیز ارائه شد و در چندین استان کشور، مانور پدافند زیستی برگزار کردیم.

شبهه سازی شیوع ویروس کرونا در فرودگاه امام خمینی (ره) در سال ۹۶

ماحتی در چارچوب این نامه مرزبانی زیستی برای کنترل مرزهای زمینی، دریایی و هوایی اعم از مسافری و باری برای جلوگیری از عوامل وبیماری‌های بیولوژیک، در سال ۹۶ یک مانور پدافند زیستی در فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) برگزار کردیم که اتفاقاً سناریوی آن، مقابله با شیوع بیماری‌های واگیردار تنفسی و از خانواده کرونا ویروس بود که شرایط امروزه کاملاً در فرودگاه امام خمینی (ره) شبهه‌سازی کردیم و نقاط ضعف و اشکالات آن را کشف و برطرف نمودیم.

در پاسخ به این سوال که آیا این آیین‌نامه‌ها و اقدامات تأثیری در مدیریت و کنترل مرزهای ما در برابر ورود کووید ۱۹ ایجاد کرد یا خیر باید گفت پاسخ به این سوال صفرصدی نیست. با ساختارهایی که در استان‌ها ایجاد کرده بودیم و آموزش‌ها، آموگ‌ها، طرح‌ها و ساختارهای استانی ما کاملاً منسجم بود. اقدامات پدافند زیستی در استان‌ها از کارایی و انسجام نسبی بهتری برخوردار بود.

آماده باش قرارگاه پدافند زیستی کشور

از ابتدای بهمن ۹۸

از زمان اعلام شیوع کووید ۱۹ در چین یعنی از ابتدای بهمن ماه، قرارگاه پدافند زیستی کشور فعال شد و به جمع‌بندی وضعیت و ایجاد انسجام برای آمادگی در برابر کرونا پرداخت. در ۵ بهمن ماه نیز نخستین جلسه رسمی برگزار شد و همه دستگاه‌های متولی را دعوت و وظایف و دستورالعمل‌ها را به آنها ابلاغ کردیم.

ما تا قبل از مقابله با بیماری کرونا، سه مرحله از اقدامات را در دستور کار قرار دادیم، پیش‌بینی، پیش‌گیری و پیش‌کنشگری اقدامات قبل از مرحله مقابله است که این سه گام در بهمن ماه طی شد. پیش‌بینی یعنی ما به ساختارهای استانی آماده باش دادیم و برای همه استانداران ساختار خاص طراحی شد و از طریق وزارت کشور در اختیار آنها قرار گرفت.

از روزهای ابتدایی بهمن ماه به صورت روزانه استان‌ها را مورد بررسی، رصد و پایش قرار می‌دادیم. همزمان پیشنهادهای تقدیم رئیس ستاد کل نیروهای مسلح شد تا این

آمادگی در نیروهای مسلح هم ایجاد شود که به فوریت ابلاغ شد و قرارگاه‌های پدافند زیستی در سطح ارتش، سپاه، وزارت دفاع و نیروی انتظامی تشکیل شد. در واقع یک ارتباط منسجم هم در بخش دفاع و هم در استان‌ها شکل گرفت.

در این مرحله وظایف همه دستگاه‌ها در مرحله پیش‌گیری یعنی قبل از بروز بیماری انجام شد. برای مثال سیستم‌های آزمایشگاهی دعوت شدند و مشکلات، کمبودها و کاستی‌ها احصا شد. در آنجا به این نکته پی بردیم که برخی کمبودها در سیستم آزمایشگاهی ما وجود دارد که باید برطرف شود و ساختار آزمایشگاهی ارتقا یابد. اگرچه مدتی زمان برد اما به فاصله اندکی پس از شیوع ویروس کرونا در کشور، آزمایشگاه‌های تشخیصی ما توسعه پیدا کرد و توانست اقدامات خوبی پاسخگوی نیازهای بخش بهداشت و درمان ما باشد.

تحلیل و ارزیابی نحوه مدیریت و مقابله با کرونا در کشور برای رفع نواقص موجود

مادر حال حاضر یک تیم تخصصی سازماندهی

هنر راه حل فعلی برای این بیماری تغییر رفتار و کنترل بهداشت فردی و جمعی است

باید دانست بزرگی این بیماری برای بسیاری از مسئولین دستگاه‌های اجرایی قابل تصور نبود، دیدیم که این اتفاق افتاد و همه دنیا را درگیر کرد. تا زمانی که برای این بیماری دارو و واکسن پیدا نشود تنها راه حل برای کنترل و مدیریت آن رعایت بهداشت است و بایستی الگوهای بهداشتی زیستی به بخشی از سبک زندگی مردم تبدیل گردد.

در این میان نقش صداوسیما مهم تری از گذر است چون صدا و سیما می‌تواند با آموزش و فرهنگ‌سازی و ایجاد یک فرهنگ بهداشتی جدید، آمار ابتلا را بسیار کاهش دهد در واقع یک پیشگیری بزرگ اتفاق می‌افتد. نکته این است که اگر این بیماری فروکش کرد صداوسیما نباید آموزش بهداشتی مردم و شهروندان را رها کند و این فرهنگ‌سازی را در واقع باید تا تغییر رفتار و اتخاذ یک سبک زندگی هوشمندانه بهداشتی و زیستی ادامه یابد.

توسعه فرهنگ بهداشتی و آشنایی با تهدیدات

زیستی و بیولوژیک باید جزو وظایف و مأموریت‌های صداوسیما دیده شود. گفت: در غیر این صورت ممکن است مجدد فرهنگ بهداشتی مردم کاهش یافته و درصد شیوع و ابتلا مجدد افزایش یابد.

بسیج هوش هیجانی ملی عقب افتادگی‌ها را جبران کرد

در مقایسه عملکرد کشور ما در بحران کرونا با سایر کشورهای جهان ما متوجه ظرفیت‌هایی می‌شویم که در سایر کشورها وجود ندارد، زمانی که مقام معظم رهبری تمام قوا را برای مقابله با این بیماری بسیج کرده به میدان آمدند. در واقع ممکن است ما در مواجهه با این بیماری در ابتدا تا حدی عقب‌ماندگی داشته باشیم ولی جامعه ما با یک روحیه بسیجی به فرمان مقام معظم رهبری به میدان می‌آید. همه نیروها همسوس شده و انرژی بسیج به مردم منتقل شد و تمام توان به میدان آمد.

این ظرفیت یک بسیج هوش هیجانی ملی است که توان و سرعت آن انقدر زیاد است که همه عقب‌ماندگی‌ها را به سرعت جبران می‌کند. اکنون وزارت بهداشت ما در بحران

کرونا با شرایطی مواجه شده است که تاکنون تجربه آن را نداشته است اما می‌بینیم که تاب‌آوری بسیار خوبی در برابر این بیماری از خود نشان داده است. در واقع وزارت بهداشت و درمان و دستگاه سلامت کشور تاب‌آوری بالایی در برابر شدیدترین بحران حوزه سلامت از خود نشان داد.

با توجه به وجود ذخایر مناسب مواد غذایی و مایحتاج ضروری، با وجود اینکه همه دنیا با کمبود مواد غذایی روبرو شد اما ما در این زمینه با مشکلی مواجه نبودیم و تمام اقلام ضروری در دسترس مردم قرار داشت. در این زمینه وجود سوپرمارکت‌های کوچک محلی و عدم اتکال کامل به فروشگاه‌های زنجیره‌ای بزرگ سبب شد اصلاً دچار کمبود نشویم و ذخیره توزیع شده در محلات در قالب فروشگاه‌های کوچک کمک زیادی به حفظ تعادل و تاب‌آوری ما بازار نمود.

ما در کشوری هستیم که با سطح گسترده‌ای از تحریم‌ها و محاصره‌های اقتصادی دشمنان روبرو است اما هیچ حادثه امنیتی در حوزه بیماری کرونا در کشور نداشتیم و با هیچ بی‌نظمی اجتماعی، حمله و غارت فروشگاه‌های مشابه آنچه در کشورهای غربی و آمریکا شاهد بودیم مواجه نشدیم. بنابراین تاب‌آوری ساختار امنیتی و اقتصادی نیز تمرین مناسبی داشته است.

تاب‌آوری اجتماعی بالای ایرانیان با تکیه بر ارزش‌های اسلامی

ما نه تنها در این زمینه‌ها مشکلی نداشتیم بلکه این بیماری موجب تقویت انسجام ملی و اجتماعی ما و موجب به میدان آمدن همه ظرفیت‌ها شد این نشان می‌دهد که برگشت به ارزش‌های اسلامی و دینی در مولفه تاب‌آوری اجتماعی جزو نقاط قوت ماست و ما باید آن را بی‌بینیم، بشناسیم و شکرگزار آن باشیم.

مردم حرف واحد و منسجمی از حاکمیت بشنودند حتماً رعایت می‌کنند

ما ممکن است خودمان به شرایط خودمان نقدی داشته باشیم ولی وقتی شرایط ما را با دنیا مقایسه می‌کنیم متوجه می‌شویم که در وضعیت مناسبی به سر می‌بریم. از سوی دیگر مردم ما مردم بسیار فقهی هستند که هر بار حرف واحد و منسجم از حاکمیت و دولت بشنوند تبعیت و همراهی می‌کنند بنابراین در چنین شرایطی مردم ما با توجه به فرهنگ غنی که دارند انضباط اجتماعی را به بهترین نحو مراعات می‌کنند. به یک تعبیر روحیه تعاون اسلامی و حس نوع دوستی مردمی در کشور نیز در شرایط مبارزه با کرونا جلوه خاصی از خود نشان داد و به تقویت و ارتقای انسجام ملی کمک کرد.

این بیماری فعلاً دارو و واکسن ندارد فقط با تغییر رفتار اجتماعی-بهداشتی قابل درمان و کنترل است. در واقع ما باید به سبک جدیدی از الگوی بهداشتی زیستی در کشور دست یابیم، آن را توسعه دهیم و آن را تکرار و تمرین کنیم تا به رفتار ما تبدیل شود. تنها با چنین رفتاری است که به یک بازدارندگی در برابر این بیماری دست می‌یابیم.

سقوط شتابان رشد جمعیت کشور

ایران

در لبه پرتگاه جمعیتی

برای ترغیب فرزندآوری استفاده می کنند. این اهرم هامی تواند مشوق های مستقیم اقتصادی، رفاهی، آموزشی، بهداشتی و... باشد. به عنوان مثال مرخصی زایمان یکی از این اهرم هاست وقتی نگاهی به لیست کشورهایمانند سوئد مرخصی زایمان دو سال است و چنانچه فرزند بعدی خود را نیز در این فاصله به دنیا بیاورد از ۲ سال مرخصی دیگر بهره مند می شوند. استونی سیاست سخاوتمندانه ای در قبال تولد دارد. در این کشور مرخصی زایمان ۳۰ ماه با حقوق ۳ هزار یورو در ماه است. انگلستان ۵۲ هفته مرخصی زایمان اختصاص می دهد. اسپانیا ۲۵۰ یورو پاداش زایمان می دهد و کره جنوبی برای تولد هر فرزند ۳۰۰۰ دلار جایزه تشویقی در نظر گرفته است. در فرانسه نیز والدین شاغل بدون نگرانی از دست دادن شغل می توانند تا ۳ سال در کنار فرزند خود باشند. با این سیاست ها کشورهای اتحادیه اروپا نرخ فرزندآوری را از ۱٫۴ به ۱٫۹ فرزند به ازای هر زن

با چالش هایی مانند ظرفیت و آمادگی سیستم های بهداشتی و درمانی و اجتماعی برای مواجهه با این تغییر جمعیتی مواجه هستند. برای اولین بار در تاریخ، اکثریت مردم جهان انتظار دارند ۶۰ سال و بالاتر عمر کنند. طبق گزارش سازمان بهداشت جهانی بین سال های ۲۰۱۵ و ۲۰۵۰ نسبت جمعیت بیش از ۶۰ سال جهان از ۱۲ درصد تقریباً دو برابر شده و به حدود ۲۲ درصد خواهد رسید. در سال ۲۰۲۰ تعداد افراد بالای ۶۰ سال بیش از تعداد کودکان زیر ۵ سال خواهد بود. در سال ۲۰۵۰، ۲ میلیارد نفر جمعیت بالای ۶۰ سال در جهان وجود دارد. سرعت پیری جمعیت در کشورهای مختلف متفاوت است. در فرانسه ۱۵۰ سال طول کشید تا جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر از ۱۰ درصد به ۲۰ درصد برسد اما در کشورهایمانند برزیل، چین و هند این اتفاق تنها طی ۲۰ سال خواهد افتاد. اکنون کشورهای روبه توسعه تغییرات جمعیتی بیشتری را داشته و ترکیب جمعیتی آنها به سمت پیری می رود. طبق گزارش سازمان بهداشت جهانی تا اواسط قرن کشورهایمانند شیلی، چین، ایران و روسیه نسبت سالخوردگان مشابهی مانند ژاپن خواهند داشت. کشورهای توسعه یافته که خطر کاهش رشد مولید را درک کرده اند امروزه سیاست تشویق رشد جمعیت را در پیش گرفته اند. تعداد کشورهایی که سیاست افزایش جمعیت خود را اعلام کرده اند بین سال های ۱۹۸۶ تا ۲۰۱۵؛ ۱۹ کشور به ۵۲ کشور افزایش یافته است. از طرفی دیگر از بین کشورهایی که سیاست افزایش مولید را در پیش گرفته اند حدود ۶۶ درصد جزو کشورهای اروپایی هستند. کشورهای اروپایی به ویژه کشورهای حوزه اسکاندیناوی به همراه فرانسه و انگلستان ۳ تا ۴ درصد تولید GDP خود را به امر خانواده تخصیص می دهند که عمده آن مربوط به مراقبت از کودکان است. این کشورها از اهرم های مختلف

حمید انصاری

نیروی انسانی اساس توسعه هر جامعه ای است و چنانچه جوان و بالنده نباشد نمی تواند بار توسعه را بر دوش بکشد. کاهش نرخ رشد مولید محصول عصر مدرن و بخصوص نیمه دوم قرن گذشته است. کشورهای توسعه یافته و نهادهای بین المللی طی چند دهه همواره در پی القای این موضوع بودند که رشد فزاینده جمعیت کشورهای در حال توسعه و جهان سوم معضلی جهانی و چالشی عالم گیر است. در این راستا دکتر اوتانت دبیرکل وقت سازمان ملل جمعیت را عامل تهدیدکننده صلح جهانی دانست و اینگونه گفت که زمان آن فرارسیده که تمامی ملت ها جنگ ها را کنار بگذارند و همه با هم به جنگ افزایش جمعیت بروند. در همان بحبوحه ۳۰ کشور از جمله ایران در سال ۱۹۶۷ اعلامیه کنترل مولید را به سازمان ملل فرستادند.

پیری جمعیت عمده تابه دودلیل افزایش امید به زندگی و کاهش باروری اتفاق می افتد. تاثیر این دو عامل بر روی هم الگوی جمعیتی برخی کشورها را از هرم به ستون و حتی در بعضی موارد به مخروط وارونه تغییر داده است. وقتی که تغییر از هرم به ستون اتفاق می افتد نسبت افراد بالای سن بازنشستگی مثلاً ۶۵ سال به بالا به افراد در سن فعالیت افزایش پیدا می کند و در واقع نسبت وابستگی افزایش می یابد و مشکلاتی را برای سیستم های بازنشستگی ایجاد می کند. تامین مالی بودجه آنها مشکل ساز می شود. به ازای مستمیری بگیران مالیات دهندگان کمتری وجود خواهند داشت. بسیاری از کشورهای توسعه یافته امروزه مجبور شده اند سیاست های گسترش پایه هرم جمعیتی را یا از طریق افزایش باروری یا تشویق و ترغیب مهاجرت پذیری انجام دهند. سرعت پیری جمعیت در جهان بیش از دهه های گذشته است و کشورهای جهان را به اندیشه فرو برده است. آنها

پدافند زیستی

سنگ

رسانده‌اند. در کشوری مانند نروژ مراقبت از کودکان بعد از تولد به نحو چشم‌گیری رشد و توسعه پیدا کرده است. در این کشور در سال ۱۹۷۰ تنها حدود ۱ درصد کودکان به مراکز مراقبتی و به اصطلاح مهدهای کودک سپرده می‌شوند. اما با ارتقای سطح کیفی مهدکودک‌ها اکنون میزان ثبت نام کودکان در این مراکز به ۹۱ درصد رسیده است. در واقع گسترش مراقبت از کودکان یکی از مشوق‌های برای تولد های بعدی به شمار می‌رود. علاوه بر دولت‌های ملی، شهرداری‌ها، نهادهای عمومی و انجمن‌های مردم‌نهاد نیز از جمله عوامل پوشش دهنده و حمایت‌کننده از افزایش نرخ مولید و فرزندآوری در این کشورها هستند.

طبق گزارشات بخش جمعیتی سازمان ملل، ایران پس از کره جنوبی دومین کشور در زمینه پیرشدن جمعیت در جهان است که این امر به دلیل افزایش امید به زندگی و البته کاهش چشمگیر موالید است. طبق این آمارها جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر ایران در سال ۲۰۵۰ حدود ۳ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. این درحالیست که طبق محاسبات جمعیت‌شناختی باید جمعیت سالمند همواره زیر ۱۰ درصد و جمعیت فعال حدود ۷۰ درصد جمعیت کل باشند و قاعده جمعیتی نیز حدود ۲۰ درصد باشد. شاخص‌های جمعیتی همگی گواهی بر پیر شدن جمعیت کشور است. میانه سنی جمعیت ایران در سال ۱۳۲۹ حدود ۲۱ سال، در سال ۱۳۸۹ حدود ۲۶ سال، در سرشماری سال ۱۳۹۰ میانه سنی حدود ۲۷ سال و در آخرین سرشماری یعنی سال ۹۵ میانه سنی کشور به ۳۰ سال رسیده است. این عدد در سال ۹۸، حدود ۳۲ سال بوده و طبق پیش‌بینی در ۱۴۰۴ میانه سنی کشور بالای ۳۵ سال خواهد بود.

طبق محاسبات جمعیت‌شناختی، جمعیتی را که میانه سنی آن زیر ۲۰ سال باشد جوان، جمعیتی را که میانه سنی آن بین ۲۰ تا ۳۰ سال باشد میانسال و جمعیتی را که میانه سنی آن ۳۰ سال یا بیشتر باشد پیر به حساب می‌آورند. در مورد میانگین جمعیت نیز وضع به همین منوال است. میانگین سنی جمعیت کشور در سرشماری سال ۹۵ حدود ۳۱ سال محاسبه شده که نسبت به سرشماری قبل ۱٫۳ سال افزایش را نشان می‌دهد. از نظر موالید در سال ۱۳۹۸ تعداد ۱۷۰ هزار تولد نسبت به سال قبل کاهش داشته‌ایم که این امر باعث شد نرخ رشد جمعیت به زیر یک درصد سقوط کند که این امر برای کشوری که چندین دهه رشد جمعیتی بالای ۳ درصد را تجربه کرده اصلا نمی‌تواند مثبت و امیدوارکننده باشد. این موضوع باعث شده است

۶۶

▲ طبق گزارشات بخش جمعیتی سازمان ملل، ایران پس از کره جنوبی دومین کشور در زمینه پیرشدن جمعیت در جهان است که این امر به دلیل افزایش امید به زندگی و البته کاهش چشمگیر موالید است. طبق این آمارها جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر ایران در سال ۲۰۵۰ حدود ۳ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. این درحالیست که طبق محاسبات جمعیت‌شناختی باید جمعیت سالمند همواره زیر ۱۰ درصد و جمعیت فعال حدود ۷۰ درصد جمعیت کل باشند و قاعده جمعیتی نیز حدود ۲۰ درصد باشد

هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد، اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران به‌ویژه در دوره بارداری و شیردهی و پوشش بیمه‌ای هزینه‌های زایمان و درمان ناباروری مردان و زنان و تقویت نهادها و مؤسسات حمایتی ذی ربط را یادآور شدند و در بند ۱۴ رصد مستمر سیاست‌های جمعیتی در ابعاد کمی و کیفی با ایجاد ساز و کار مناسب و تدوین شاخص‌های بومی توسعه انسانی و انجام پژوهش‌های جمعیتی و توسعه انسانی را گوشزد نمودند.

به نظر می‌رسد برخی مسئولان کشور در دهه ۶۰ کشور با ارزیابی‌های نسنجیده و بی‌برنامه و سیاست‌های جمعیتی مبتنی بر خطا، وضع جمعیتی کشور را به آستانه خطرناکی رسانده‌اند که اصلاح آن چندان آسان نیست. آنها چشم‌انداز صحیحی از مسیری که جمعیت کشور باید پیماید در اختیار نداشته‌اند و به همین سبب کشور را به لبه پرتگاه جمعیتی برده‌اند تا جایی که مقام‌های ولایت احساس خطر کرده و موضوع کاهش جمعیت و پیری جمعیت را به عرصه و گفتمان عمومی کشور آوردند. با این اوصاف به نظر می‌رسد اتخاذ رویه‌ای مناسب و به‌کارگیری و اجرای

دقیق سیاست‌های کلی جمعیت و تعیین چشم‌انداز دقیق برای آن می‌تواند قسمتی از خطای حادث شده را اصلاح کند. باید به عنوان نکته نهایی یادآوری کرد که سیاست‌های جمعیتی در جهان پویا و سیال هستند و کشورها بنا به اقتضائات زمانی و شرایط اقتصادی اجتماعی و سیاسی خود سیاست کنترل یا تشویق موالید را به کار می‌گیرند. افراط و تفریط در یک سیاست می‌تواند تبعات سنگینی برای جامعه در پی داشته باشد که کم‌اینکه سیاست کنترل جمعیت در کشور ما که در دهه ۶۰ بنا به وضعیت و اقتضائات پس از جنگ تدوین شده بود در دهه‌های بعدی نیز بدون هدف ادامه یافت و نتیجه آن چالشی است که به آن پرداخته شد.

برخی تحلیلگران جمعیتی به این باور برسد که در سال‌های آینده تمام درآمد حاصل از فروش نفت کشور کفاف هزینه جمعیت سالمندان نیست. در این زمینه و با توجه به درک واقعیت‌ها و احساس نگرانی، مقام معظم رهبری در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۳ سیاست‌های کلی جمعیت را ابلاغ فرمودند. ایشان ضمن اشاره به نقش جمعیت در اقتدار ملی، دربرندهای اول، دوم و سوم این سیاست‌ها ارتقای پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی، رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین

جمعیتی یکی از پایه‌های اصلی اقتدار ملی و از اصلی‌ترین دارایی‌های حیاتی یک ملت در مسیر رشد و توسعه محسوب می‌شود.

هر اقلیم و جغرافیایی دارای یک رد پای اکولوژیکی یا ظرفیت پذیرش جمعیت انسانی است. لذا هر منطقه‌ای با توجه به نوع مدیریت انسانی می‌تواند پذیرای جمعیت متفاوتی باشد به نحوی که منابع آن اقلیم تکافوی نیازهای آن جامعه را بدهد و خسارات زیست محیطی نیز پدید نیاید. به اعتقاد کارشناسان کشور ایران با توجه به گستره و منابع راهبردی کلان و به شریط مدیریت کارا و اثربخش می‌تواند جمعیت ۱۵۰ الی ۲۰۰ میلیون نفری را نیز پوشش دهد.

اما به دلایل متعدد، نه تنها رشد جمعیتی در ایران به ویژه در سال‌های اخیر دچار چالش شده است بلکه ساختار جمعیت در ایران نیز به سمت میانسالی و پیری حرکت می‌کند. به نحوی که رشد جمعیت ایران برای اولین بار به زیر یک درصد رسیده است و نرخ ازدواج طی یک دهه گذشته قریب به ۴۰ درصد کاهش را نشان می‌دهد. البته کاهش رشد جمعیت یک موضوع جهانی است اما شیب آن در ایران نسبت به سایر کشورهای دنیا جدی‌تر و هشدار دهنده است. جمعیت یکی از پایه‌های اقتصاد مولد است و از برهم خوردن هرم جمعیتی در ایران به نفع سالمندی می‌تواند هزینه‌های اقتصادی کلانی برای کشور ایجاد کند.

سیاست‌های کلی «جمعیت» در سال ۹۳ از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است اما باید از مسئولان امر پرسید چه میزان از این سیاست‌ها تاکنون عملیاتی شده است. به نظر می‌رسد بسیاری از دستورالعمل‌های عملیاتی در این زمینه نیازمند بازنگری است.

حل مسئله جمعیت قبل از هر چیز نیازمند فهمیده شدن است. این فهم هم در میان افراد جامعه و هم برخی مدیران باید ایجاد شود. مانیا زنده‌روشنگری جامعه در مورد بحران جمعیت و ارائه اطلاعات صحیح به جامعه مستقیم‌ترین سیاست‌های کلی جمعیت به یک مطالبه عمومی، دغدغه و اولویت در مدیریت کشور تبدیل شود.

چندی پیش دکتر محمد اسماعیل اکبری مشاور عالی وزیر بهداشت در گفتگویی نکات کلیدی و راهبردی درباره مساله جمعیت داشتند که در ادامه چکیده آن را با هم مرور می‌کنیم:

• **هر بمب بمب** بمب انقلاب سال ۱۳۹۳ سیاست‌های کلی جمعیت را ابلاغ کردند. نکته جالب توجه بندهای اول و دوم این سیاست است، جایی که به «۱. ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش

نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی و ۲. رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد» تأکید شده است.

• کم توجهی برخی مدیران سبب شد تا سطح جانشینی جمعیت و میزان رشد جمعیت کشور دچار کاهش شود. بر اساس پیش‌بینی‌های کارشناسان و مدل‌های علمی، تا سال ۱۴۲۹ حدود ۲۱ درصد از جمعیت ایران سالخورده خواهند بود.

• ایران در سال ۲۰۵۰ میلادی یکی از چهار کشور پیر دنیا خواهد بود.

• سال خورده شدن و کاهش جمعیت کشور، تهدیدهای بسیاری را در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی و امنیتی به دنبال خواهد داشت. چه بسا استقلال کشور را به مخاطره اندازد و وابستگی محض به خارج از کشور ایجاد کند.

• سیاست‌ها و عملکرد متعارض مدیران بخش اجرایی کشور با سیاست‌های کلی جمعیت در حالی است که برخی از کشورهایی که در مسیر سالخوردگی قرار داشتند با تغییر سیاست‌ها، جمعیت‌شان را از سالخوردگی و کشور را از تهدید نجات دادند. به عنوان نمونه، کشور چین که زمانی تنها یک فرزند را مجاز می‌دانست امروز با تغییر قوانین تنظیم خانواده، دو فرزند را الزامی می‌داند.

• به جرأت می‌توان گفت تاکنون هیچ مسئله‌ای به قدرت و عظمت و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری در نظام جمهوری اسلامی ایران به مانند مقوله جمعیت نبوده است.

• هیچ مسئله‌ای اوزر آنسی تراز موضوع جمعیت نیست، بدین معنا که منهای موضوعات حاد امنیتی که باید نسبت به آن واکنش سریع نشان دهیم، همه مسائل به نسبت جمعیت در جایگاه دوم قرار دارند.

• توجه به سیاست‌های جمعیتی و چاره‌اندیشی برای آن باید برای مسئولان حرمت پیدا کند در صورتی که در حال حاضر نه تنها آنگونه که باید و شاید حرمت پیدا نکرده است. بلکه برخی مسئولان بعضاً برای شکستن حرمت این موضوع اظهاراتی بیان شده است.

• برخی افراد و حتی رسانه‌ها فحش طرح موضوعاتی همچون، «سالخورده شدن جمعیت»، «کاهش تعداد موالید»، «عدم توانایی جمعیت به پاسخگویی

به نیازهایش»، «ایران دارای پیرترین ساختار جمعیتی در منطقه خواهد شد» و برخی دیگر از مهم‌ترین عناوین مرتبط با موضوع جمعیت، را عناوینی موهوم

می‌دانند. در حالیکه در واقع این ایجاد نفاق و عناد در موضوع جمعیت به وسیله برخی افراد است.

• اظهار نظر برخی مدیران ارشد دولتی درباره موضوع جمعیت و لزوم وجود منابع تجدید پذیر برای رشد جمعیت، نشانی اشتباه دادن است. موهوم خواندن این

اولین مرتبه در کشور بر مبنای شاخص (TFR) نرخ باروری کلی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی انجام شد بدین صورت که در مناطقی که توزیع جمعیتی مناسب بود تأکید بر حفظ سلامت فرزندان شده بود و در مناطقی که توزیع جمعیتی مناسب نبود تشویق به فرزندآوری شده بود اما

تبعات برهم خوردن تعادل ساختار جمعیتی در ایران

متأسفانه موضوع جمعیت آن طور که باید مورد علاقه دولت وقت نبود و سازمان برنامه بودجه اعلام کرده که مسئله جمعیت وضعیت خوبی دارد!

• نکته جالب توجه و البته تأسف آور این است که در این مدت (از سال ۸۰ تا ۹۵) برخی آمارها و اطلاعاتی که درباره مسئله جمعیت از سوی ایران به مجامع و سازمان‌های بین‌المللی رفته بود، نشان از آن داشت که در ایران هیچ مشکل جمعیتی وجود ندارد. یعنی میزان باروری کلی جمعیت را بالاتر از سطح جانشینی گزارش کرده بودند بنابراین بر اساس آن اطلاعات ناصحیح، ایران دارای روند جمعیتی مناسبی بود.

• شاخص‌ها و بیخ‌نامه‌های عملیاتی که در وزارت بهداشت درباره موضوع جمعیت وجود داشت غالباً غلط و غیر علمی و به عبارتی متضاد با حائز اهمیت بودن سیاست‌های کلی جمعیتی بودند.

• باید یک تغییر مبنایی در سیاست‌های وزارت بهداشت درباره موضوع جمعیت انجام شود و بسیاری از دستورالعمل‌های عملیاتی در راستای سیاست‌های جمعیتی

موارد نشان از عناد با مسئله با اهمیت جمعیت دارد و می‌خواهند اذهان را منحرف کنند.

• لزوم تبیین علمی موضوع جمعیت در مورد سیاست‌های جمعیتی بیش از پیش مشخص می‌شود. برخی مخالفان سیاست‌های کلی جمعیت متأسفانه بدون توجه جامع و کافی به مبانی علمی مرتبط و با ظاهر سازی‌های دروغین و مغالطه‌های آشکار به اظهار نظر می‌پردازند و این وظیفه ما را مشخص می‌کند.

• تبیین علمی موضوع جمعیت مسئله‌ای است که مورد تأکید رهبر معظم انقلاب نیز واقع شده و ایشان تأکید کرده‌اند که «موضوع جمعیت این گونه نیست که با شعار و صلوات بفرستید تمام بشود، می‌خواهیم مسئله به شکل عمیق و علمی حل بشود و گره‌های ذهنی که وجود دارد باز بشود.»

• تحقیقات نشان می‌دادد برخی از مناطق کشور بر اساس شاخص‌های تعیین شده، از جمعیت مناسبی برخوردار هستیم اما در برخی مناطق توزیع جمعیتی صحیحی شکل نگرفته است. بر این اساس برای

مورد بازنگری قرار گیرد.

• سن بارداری در دنیا و بر اساس مبانی علمی ۱۰ تا ۵۴ سال در نظر گرفته شده است در حالی که در بخشنامه‌های قبلی وزارت بهداشت این سن ۱۸ تا ۴۰ بود. البته این بدین معنا نیست که به دنبال باردارشدن دختران ۱۰ ساله هستیم. باید بدون بغض و بادقت علمی به موضوعات نگاه کرد.

• به نظر می‌رسد ارائه آمار و اطلاعات اشتباه در مورد جمعیت کشور به سازمان‌های بین‌المللی هم اشتباه عمدی و هم ناشی از کم سوادی بوده است.

• اینکه امروز بیشتر کسانی که به دنبال مقوله جمعیت هستند درباره رشد جمعیت سخن می‌گویند به معنی این نیست که ما در حال حاضر جمعیت مان رشد ندارد.

• بهترین ساختار جمعیتی که باید داشته باشیم به این صورت است که جمعیت جوان زیر ۱۵ سال حدود ۲۵ درصد کل جمعیت، جمعیت مولد ۱۵ تا ۶۵ سال ۷۰ درصد کل جمعیت و جمعیت سالمند بالای ۶۵ سال حدود ۵۵ درصد کل جمعیت را تشکیل دهند. این مطلوب‌ترین حالت ساختار جمعیتی است که البته شاخص‌ها اجازه می‌دهند جمعیت سالمند نهایتاً ۱۰ درصد کل جمعیت را باید تشکیل دهد و بالاتر از ۱۰ درصد به دلایل متعدد برای کشور خطرناک است.

• با این تعاریف وضعیت جمعیت سالمند حدود ۸٫۷ درصد جمعیت کشور در حال حاضر سالمند است که اگر فکری به حال ساختار جمعیتی نشود به مرز ۱۰ درصد و بالاتر از آن می‌رسیم.

• البته در شرایط فعلی وضعیت مأمولوب است اما تمام اظهار دغدغه‌ها و فریادهایی که نسبت به موضوع جمعیت صورت می‌گیرد نسبت به آینده است چرا که با توجه به سیاست‌های ضد جمعیتی در پیش گرفته شده و رها شدن این موضوع، به شرايطی خواهیم رسید که برای جبران‌ش باید چندین برابر وضعیت فعلی تلاش و هزینه کنیم تا به ساختار جمعیتی مطلوب بازگردیم، تازه اگر بتوانیم و بگذارند.

• مسئله جمعیت جدی است و باید فهمیده شود. باید مقابل منافق و معاند روشنگری کرد و یاد دادن اطلاعات صحیح به جامعه کمک کنیم تا آگاه شوند. موضوع سیاست‌های کلی جمعیت باید مطالبه شود تا دغدغه و اولویت اول مدیریت کشور شود.

• ثابت گرفتن سطح جانشینی از بزرگ‌ترین اشتباهات رخ داده بود.

• بررسی‌ها نشان می‌داد که در بازه‌های زمانی متفاوت و با توجه به شاخص‌ها و عوامل مختلف از جمله تعداد موالید و

۶۶

سطح جانشینی اکنون برای ایران ۲٫۵۴ است. به عبارت بهتر باید به ازای هر زوج ۳ فرزند متولد شوند تا ساختار جمعیتی کشورمان مناسب بماند. در این حالت است که بن‌دول سیاست‌های کلی جمعیت ابلاغی رهبر معظم انقلاب عملیاتی می‌شود، بندی که در آن تأکید به «ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی» شده است. این در حالیست که دولت براساس این سطح جانشینی ۱٫۲ برنامه ریزی می‌کند و مسلمانان برای اینکه بخواهند برای رسیدن به سطح جانشینی ۲٫۵۴ برنامه ریزی کنند نیاز به تلاش بیشتر و سیاست‌های حمایتی بیشتری است

سالخوردگی و سالمندی جمعیت و روند جمعیتی، سطح جانشینی متفاوت است. کمالاتیکه به عنوان نمونه کشور انگلستان در یک بازه زمانی سطح جانشینی ۱٫۸ را کافی دانسته بود و در زمان دیگری عنوان کرده بود که سطح جانشینی باید ۲٫۴ باشد. به عبارت بهتر باروری سطح جانشینی در همه جای دنیا ۲٫۱ فرزند به ازاء هر زن نیست.

• ثابت گرفتن سطح جانشینی ۲٫۱، سبب شده است تا موضوع جمعیت از دستور کار کشور ما خارج شود. براساس سرشماری سال ۹۵ این شاخص ۲٫۰۱ درصد بوده است که با دستکاری به ۲٫۱ رساندند!

• سطح جانشینی اکنون برای ایران ۲٫۵۴ است. به عبارت بهتر باید به ازای هر زوج ۳ فرزند متولد شوند تا ساختار جمعیتی کشورمان مناسب بماند. در این حالت است که بند اول سیاست‌های کلی جمعیت ابلاغی رهبر معظم انقلاب عملیاتی می‌شود، بندی که در آن تأکید به «ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی» شده است.

• این در حالیست که دولت براساس این سطح جانشینی ۱٫۲ برنامه ریزی می‌کند و مسلمانان برای اینکه بخواهند برای رسیدن

به سطح جانشینی ۲٫۵۴ برنامه ریزی کنند نیاز به تلاش بیشتر و سیاست‌های حمایتی بیشتری است.

• در حال حاضر مقوله‌هایی چون ازدواج و فرزندآوری در بین اقشار متوسط و ضعیف به نسبت اقشار با درآمد بالا مشهودتر است. متأسفانه فرزندآوری در ثروتمندان ضعیف‌تر است؛ بنابراین پول و شرایط اقتصادی مطلوب سبب نشده تا سن ازدواج و فرزندآوری در اقشار ثروتمند بالا برود.

• این بدیهی است که مقوله اقتصاد بسیار مهم است؛ به همین دلیل باید به دنبال سیاست‌های حمایتی و تشویقی باشیم. پیرامون رابطه ساختار جمعیتی و متأسفانه تغییر به سبک زندگی صحیح در دستور کار نیست.

• از سویی باید توجه کنیم تا زمانی که آدم مولد نباشد اقتصاد رشد نمی‌کند. این جمعیت مولد و جوان است که می‌تواند اقتصاد را مدیریت کرده و بهبود بخشد.

• اگر ساختار جمعیت به سمت سالمندی برود چه کسی اقتصاد را مدیریت می‌کند؟ باید این موارد به صورت علمی و عمیق مورد بررسی قرار بگیرند.

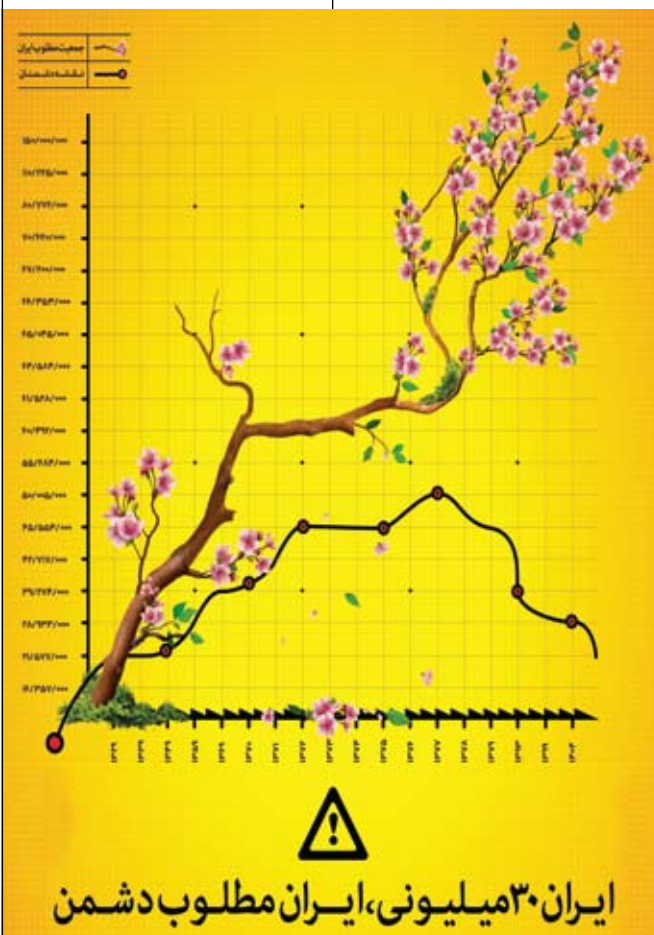
• حتی اقتصاددانان مطرح و نوبل گرفته دنیا نیز به این موارد اشاره داشته‌اند و نه تنها افزایش جمعیت را عاملی منفی برای اقتصاد نمی‌دانند بلکه معتقدند ساختار جمعیتی پویا و استاندارد است که می‌تواند اقتصاد موفق را رقم بزند.

• یکی از راهکارهای راه‌اندازی بسیج جمعیت را با مدیریت وزارت بهداشت است.

• با این شرایط باید یک ساختار مشخص در کشور با مدیریت یک مسئول آگاه، علمی و توانمند داشته باشیم که دارای پشتوانه حقوقی محکم باشد، تا در موضوع جمعیت جلوی دستورات و سیاست‌های متعارض و متضاد با سیاست‌های کلی جمعیت را بگیرد و به وزارت بهداشت و سایر دستگاه‌های مسئول، تذکر، اجازه و توانمندی دهد تا سیاست‌های صحیح و اصلاحی را پیش ببرند.

• کار این مسئول واحد باید هماهنگی بین بخشی در سطوح مختلف باشد تا بتواند شرایط فرزندآوری و رسیدن به سطح جانشینی را محقق کند.

• بسیاری از کشورهای توسعه یافته صنعتی دنیا که در حال سالخوردگی و پیری ساختار جمعیت هستند با تغییر رفتار و سیاست‌ها، فرزندآوری را تشویق و تبدیل به مد کرده‌اند. به عنوان نمونه وزیر دفاع آلمان صاحب ۷ فرزند است و عکس‌های خانوادگی‌اش را نیز منتشر می‌کند. انتخاب این شخص حساب شده است تا به جامعه فرهنگ و امکان فرزندآوری را القا کنند.

کرونا و اقتصاد جمهوری اسلامی ایران؛ تهدیدات و راهکارها

دکتر داوود نصرآبادی

افزایش قیمت در برخی کالاها خواهد شد. این اقدامات حاکی از آن است که اکثر کشورهای اتباع شیوع ویروس کرونا احساس نگرانی کرده و در صدد تهیه، تأمین و ذخیره سازی کالاهای اساسی و غذایی باشند. عوامل فوق باعث شده تا نهادها و مؤسسات بین المللی معتبر اقدام به پیش بینی تأثیر شیوع ویروس کرونا در حوزه اقتصاد نمایند که مهمترین آنها به شرح ذیل است:

* کاهش تولید ناخالص جهانی (GDP) (تا منفی ۱۰ درصد برای سال ۲۰۲۰) و پیش بینی بهبود در سال ۲۰۲۱ (بین نیم تا ۲٫۵ درصد)

* افزایش تعداد بیکاران جهان (تا حدود ۲۰۰ میلیون بیکار جدید)

* کاهش تجارت جهانی (تا منفی ۳۰ درصد)

* افزایش حمایت کشورهای تولیدات داخلی خود (با هدف اولاً حفظ اشتغال داخلی و ثانیاً امنیت غذایی و کالایی)

* دولتی تر شدن اقتصادها (افزایش سهم برابری مخارج دولتی نسبت به GDP)

* کم رنگ تر شدن نقش سازمان های اقتصادی جهانی (از جمله سازمان تجارت جهانی، صندوق بین المللی پول و بانک جهانی) به جهت بازگشت نسبی کشورها به عوامل درونزای اقتصادی

* کاهش همبستگی کشورهای عضو اتحادیه اروپا (به جهت کم توجهی اعضاء به کشورهای آسیب دیده در جریان کرونا

است؛ در طرف تقاضا، بعلت کاهش برنامه های جمعی، گردشگری، ورزشی و... تقاضای کالاها و خدمات مرتبط با کاهش چشمگیر مواجهه شده و باعث توقف و یا تعطیلی بسیاری از مشاغل و کسب و کارهای مربوطه گردیده است و به عبارت دیگر در طرف عرضه نیز اقتصاد با فشار کاهشی روبرو بوده و با مختل شدن تجارت بین الملل و حتی حمل و نقل داخلی، زنجیره ارزش طیف وسیعی از محصولات دچار اختلال شده و ظرفیت تولید واحدها به دلیل عدم دسترسی به نهاده ها کاهش یافته است.

از طرف دیگر در سطح جهانی، کالاهای اساسی در برخی محصولات و نهاده ها با کاهش تقاضای چشمگیری مواجهه شده و با توجه به جدیدترین گزارش سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) بزرگترین کاهش قیمت جهانی مواد غذایی در ماه میلادی گذشته از سال ۲۰۱۵ تاکنون تجربه شده است؛ علاوه بر کاهش قیمت جهانی برخی کالاها و نهاده های کشاورزی، بسیاری از کشورهای صادرکننده کالاهای اساسی هستند اقدام به کاهش یا توقف صادرات کالاهای مذکور و ذخیره سازی مازاد نیاز داخلی نموده اند و کشورهای واردکننده نیز تمایل شدیدی در خرید کالاهای اساسی از سایر کشورها پیدا کرده که به «خرید وحشت زده» از سوی فائو تعبیر شده است. این موضوع، منجر به کمبود عرضه جهانی و در نتیجه

و مشکلات سیستم بانکی برای سال ها ادامه یافت.

در دو بحران مذکور (۲۰۰۸ و ۱۹۲۹) عامل اصلی در شروع بحران «مالی» بوده و بعضی نظریه پردازان عوامل بروز بحران های قبلی را «ساختاری» می دانند، مثلاً در بحران ۲۰۰۸، عامل اصلی بروز بحران «بازیگران بازار» بودند.

اقتصاد جهان طی چند ماه گذشته با بحران جدید و شوک بزرگی روبرو شده که منشأ آن مربوط به حوزه بهداشت و سلامت و از طریق شیوع ویروس کرونا است، به عبارت دیگر بحران ناشی از شیوع ویروس به عنوان یک عامل خارجی و غیرساختاری به اقتصاد جهان تحمیل شده است.

شیوع ویروس کرونا هر دو بخش تقاضا و عرضه اقتصاد را تحت تأثیر قرار داده

کرونا و اقتصاد جهان: اقتصاد جهان در ۱۰۰ سال گذشته چندین بحران بزرگ اقتصادی را تجربه کرده که هر کدام رکود گسترده ای در فعالیت های اقتصادی را بدنبال داشته است. به طور مثال اقتصاد جهان در طی سال های ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۳ بحرانی را تجربه کرد که به دوران «رکود بزرگ» نام گرفت. این بحران حدود ۴۳ ماه طول کشید، در سال ۱۹۲۹ بازار مالی آمریکا سقوط کرد و در پی آن رکود اقتصادی به بسیاری از کشورهای جهان سرایت کرد.

همچنین اقتصاد جهان در سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ میلادی شاهد یک بحران تمام عیار اقتصادی بود که خروج از رکود ۱۸ ماه طول کشید. در پی این اتفاقات بازارهای مالی در جهان سقوط کرد، بازار مسکن وارد رکود شد، اقتصاد جهان کوچکتر شد

از جمله ایتالیا)

باتوجه به مطالب فوق، پیش بینی می شود که اقتصاد جهان با اثرات و پیامدهای ناشی از شیوع ویروس کرونا به شرح ذیل مواجه خواهد شد:

* کاهش تقاضای جهانی در کالا و خدمات

* کاهش تولید و عرضه جهانی

* کوچک شدن اقتصاد جهان

* کوچک شدن بسیاری از کشورهای خصوصاً کشورهای وابسته به خدمات

* افزایش رکود، تورم و بیکاری

* کاهش ارزش بازارهای مالی

* ورشکستگی بسیاری از شرکت ها و بنگاه های حوزه خدمات و وابسته

کرونا و اقتصاد جمهوری اسلامی ایران: اقتصاد جمهوری اسلامی ایران نیز از شیوع ویروس کرونا متأثر بوده و بخش های مختلف آن خصوصاً بخش خدمات با زیان قابل توجهی مواجه خواهند شد.

شوگ ناشی از شیوع ویروس کرونا، اقتصاد را هم با شوگ عرضه و هم با شوگ تقاضا مواجه کرده است. از یک طرف عرضه نیروی کار کاهش یافته و از طرف دیگر در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد شده است (شوگ عرضه). شوگ عرضه، شوگ تقاضا را به همراه داشته است. تعطیلی کسب و کارها، منجر به تعدیل نیروی کار شده و کاهش درآمد

66

شوگ ناشی از شیوع ویروس کرونا، اقتصاد را هم با شوگ عرضه و هم با شوگ تقاضا مواجه کرده است. از یک طرف عرضه نیروی کار کاهش یافته و از طرف دیگر در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد شده است (شوگ عرضه). شوگ عرضه، شوگ تقاضا را به همراه داشته است. تعطیلی کسب و کارها، منجر به تعدیل نیروی کار شده و کاهش درآمد خانوار، کاهش تقاضا را به همراه داشته و دارد. از طرف دیگر عدم اطمینان نسبت به آینده، خانوار را به تصمیم پس انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیر ضروری ترغیب می کند.

رشد تولید ناخالص داخلی (GDP) برای

سال ۹۹ که تقریباً صفرپیش بینی شده بود با شیوع ویروس کرونا و تأثیر منفی آن بر بخش های مختلف به ویژه خدمات که به تنهایی ۵۰٪ حجم اقتصاد را تشکیل می دهد و نیز بخش صنعت با ۲۰٪ از حجم اقتصاد مجدداً منفی خواهد شد.

همچنین نرخ تورم اگرچه با رکود ایجاد شده می تواند کاهش یابد اما عدم تحقق درآمدهای دولت و در نتیجه افزایش پایه پولی و حجم نقدینگی با افزایش مواجه و در مجموع شاهد افزایش نرخ تورم حتی نسبت به پیش بینی ۵۰ درصدی خواهیم بود.

در حوزه اشتغال از یکسو با بیکار شدن بخشی از نیروی کار مواجه خواهیم بود و از سوی دیگر کاهش یا حتی عدم سرمایه گذاری منجر به عدم تحقق برنامه اشتغال زایی خواهد شد و در نتیجه نرخ بیکاری تشدید می گردد.

بودجه سال ۹۹ پیش از شیوع کرونا برخلاف ظاهر با کسری شدید مواجه بود و پیش بینی می شد که حجم کسری موجود باعث تشدید نرخ تورم گردد. با شیوع بیماری و عدم تحقق درآمدهای پیش بینی شده ناشی از کاهش صادرات و نیز کاهش قیمت نفت، کاهش درآمدهای مالیاتی و ... کسری بودجه تشدید و در نهایت منجر به افزایش بیشتر نرخ تورم خواهد شد.

شیوع ویروس کرونا بیشترین تأثیر را بر مشاغل و کسب و کارها در حوزه خدمات داشته است لکن در صورت استمرار وضعیت، مشاغل سایر حوزه ها نیز تحت تأثیر قرار خواهد گرفت.

در حوزه تجارت خارجی و صادرات، بخش نفت به علت تحریم های ظالمانه استیکار تأثیر چندانی از تغییر وضعیت ناشی از شیوع کرونا نمی پذیرد لکن صادرات غیرنفتی تحت تأثیر شرایط حاکم در کشورهای مقصد از جمله رکود اقتصادی و کاهش تولیدات مرتبط با صادرات کشور، بسته شدن مرزهای زمینی کشورهای منطقه از جمله ترکیه، عراق، کشورهای آسیای میانه و ... به دلیل ترس از انتقال بیماری و ... با کاهش مواجه شده و استمرار این شرایط می تواند تحقق درآمدهای ارزی را با چالش بیشتری مواجه نماید.

در بعد ساختاری نواقص و معایب موجود (از جمله فقدان بانک جامع اطلاعات اقتصادی، معایب نظام مالیاتی شامل معافیت های بی مورد، فرارهای مالیاتی و ...، خلق پول و نقدینگی توسط سیستم بانکی و فقدان نظامی برای هدایت نقدینگی، فقدان نظام های دیپلماسی اقتصادی و فرهنگ اقتصادی) در شرایط عادی مشکلاتی را برای اقتصاد کشور ایجاد می نماید که رفغان های توانمند تأثیر بسزایی در رفع مشکلات موجود داشته باشد. رفع این اشکالات در شرایط حاضر ضرورتی جدی تر است، به عنوان مثال فرارهای مالیاتی در هر صورت یکی از مشکلات جدی کشور است اما در شرایط حاضر که درآمدهای ارزی و حتی درآمدهای مالیاتی با چالش مواجه شده است، رفع این اشکال ضرورتی تر جلوه می نماید. همچنین وجود نظام دیپلماسی قوی می تواند کمک مؤثری در حفظ و توسعه بازار صادراتی داشته باشد، برای مثال مذاکره با کشورهایی که مرزهای خود را به دلایل مختلف به روی کالاهای ایرانی بسته اند می تواند تسریعاً مشکلات به وجود آمده را مرتفع نماید.

پیشنهادهای راهکارها:

برای مقابله با آثار و تبعات منفی کرونا بر اقتصاد، باید دولت و حکومت در کنار مردم با اهتمام به برنامه ریزی دقیق و جامع نسبت به رفع مشکلات مردم اقدام نماید؛ در ادامه برخی از مهمترین راهکارها در دو قالب الف) راهکارهای حاکمیتی و ب) راهکارهای مردمی بیان می گردد؛ راهکارها در دو بخش تأمین (تهیه منابع برای اقدامات) و تجهیز (اختصاص منابع به مردم و اقشار آسیب دیده) تنظیم گردیده است.

الف. راهکارهای حاکمیتی

۲. تجهیز			۱. تامین		
۱-۲. حمایت از معیشت			۱-۱. پولی و مالی		
۱-۱-۲. ارائه سبد کالا (هوشمند)			۱-۱-۱. بودجه‌ای/درآمدی		
۲-۱-۲. پرداخت تسهیلات			۱-۱-۱-۱. مالیاتی		
۳-۱-۲. ارائه کارت اعتباری			الف. جلوگیری از فرار مالیاتی		
۴-۱-۲. مدیریت یارانه خانوار			ب. اجرای الگوی مالیات بر عایدی سرمایه (CGT)		
۵-۱-۲. کمک به تامین مالی نهادهای عمومی و مردمی خدمات رسان			ج. اجرای الگوی مالیات بر درآمدهای حقیقی (PIT)		
۶-۱-۲. تقویت نظام وپرستاری			۲-۱-۱-۱. سایر منابع درآمدی		
۷-۱-۲. کاهش هزینه‌های درمانی/اقتشار ضعیف			افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی (قطع صادرات نفت خام)		
۲-۲. پشتیبانی از تولید و کسب و کارها			توسعه پتروپالایشگاه‌ها و...		
۱-۲-۲. تسهیل تولید			۲-۱-۱. پولی/نقدینگی/تامین مالی		
۱-۱-۲-۲. تقویت بخش کشاورزی			۱-۲-۱-۱. مهار و هدایت نقدینگی		
۲-۱-۲-۲. تقویت بخش مسکن			۲-۲-۱-۱. انتشار اوراق		
۳-۱-۲-۲. تقویت تولیدات اقلام بهداشتی			۲-۲-۱-۲. برای تامین مالی تولید با پول مردم		
۴-۱-۲-۲. تسریع در ترخیص کالاها از گمرک			۲-۱. زیرساختی/اداری		
۵-۱-۲-۲. تکمیل زنجیره ارزش مشاغل خانگی			۱-۲-۱. تکمیل بانک‌های اطلاعاتی		
ایجاد سامانه‌های مورد نیاز			۱-۱-۲-۱. تکمیل بانک اطلاعات اقتصادی خانوار		
ایجاد نظام بیمه‌ای مناسب			۲-۱-۲-۱. تکمیل بانک اطلاعات اقتصادی کسب و کارها (حذف اقتصاد زیرزمینی)		
۶-۱-۲-۲. ساماندهی کارگران فصلی و روز مزد			۲-۲-۱. توسعه اقتصاد دیجیتال		
۲-۲-۲. تامین مالی			۱-۲-۲-۱. تکمیل شبکه ملی اطلاعات		
۱-۲-۲-۲. پرداخت تسهیلات ارزان قیمت به تولید کنندگان			۲-۲-۲-۱. تکمیل فرآیندهای دولت الکترونیک		
۲-۲-۲-۲. پرداخت یارانه به تولید کنندگان			۳-۲-۲-۱. تکمیل زیرساختهای تجارت الکترونیک		
تخفیفات زمانی: تعویق پرداخت حق بیمه، عوارض، مالیات، قبوض و...			۳-۲-۱. توسعه زیرساخت بسیج عمومی		
کمک به کاهش هزینه تولید			۱-۳-۲-۱. تاسیس صندوق‌های تجميع منابع (دولتی-عمومی-مردمی)		
تخفیفات ریالی: عوارض، مالیات، قبوض و...			۴-۲-۱. خودکفایی در کالاهای اساسی		
۴-۲-۲-۲. کمک به تامین مالی جمعی					
۵-۲-۲-۲. بهره‌گیری از بازار سرمایه					
۳-۲-۲. تامین بازار					
کمک به تقویت پلتفرم‌ها اینترنتی					
توسعه فروشگاه‌های اینترنتی					
خرید کالا از کسب و کارهای آسیب‌دیده					
توزیع بین اقشار کم درآمد یا کارکنان					
تبلیغات برای کسب و کارهای آسیب‌دیده					
تقویت دیپلماسی اقتصادی					
به منظور تقویت صادرات بخش خصوصی					

ب. راهکارهای مردمی

۲. تجهیز			۱. تامین	
۱-۲. حمایت از معیشت			۱-۱. مالی	
۱-۱-۲. تهیه و توزیع سبد کالا			۱-۱-۱. انفاق عمومی (کمک مومنانه/ رزمایش مواسات و ...)	
۲-۱-۲. پرداخت وجوه نقد به نیازمندان			۲-۱-۱. ایجاد صندوق های خانوادگی تامین مالی کسب و کارها	
۲-۲. پشتیبانی از تولید و کسب و کارها			۲-۱. غیرمالی	
۱-۲-۲. تولیدکنندگان			۱-۲-۱. آموزش کارآفرینی به نوجوانان (با تمرکز بر کسب و کارهای خانگی)	
۱-۲-۲-۲. نگاه راهبردی			۲-۲-۱. برگزاری مسابقات ایده پردازی برای یافتن راهکارها و ایده های عملیاتی	
الف. طراحی راهبرد تولید دوم (جایگزین)			۳-۲-۱. انجام مطالعات، پایان نامه ها و ... با جهت گیری راهکارهای علمی	
ب. تمرکز بیشتر بر کسب و کارهای خانگی				
ج. تمرکز بیشتر بر تولید محصولات بهداشتی				
الف. استفاده از روش های مهندسی مالی			۲-۲-۲. در حوزه تامین مالی	
تامین مالی جمعی و ...				
ب. اقدامات نوآورانه در کاهش هزینه تولید				
ج. پیشی فروش کالا یا خدمات				
همراه با مشوق، تخفیف و ...				
الف. توسعه بازاریابی در فضای مجازی			۳-۱-۲-۲. در حوزه بازاریابی و فروش	
ایجاد صفحه معرفی و فروش در شبکه های اجتماعی				
ب. کمک به محله بندی توزیع				
شبکه محلی توزیع با همکاری مردم				
ج. برون سپاری بخشی از تولید به مصرف کننده				
مثال: فروش غذای نیمه آماده				
د. فروش کالا و خدمات با رعایت بهداشت				
ه. فروش اقساطی محصول				
۲-۲-۲. مصرف کنندگان (مردم)				
الف. ورود به عرصه تولید محصولات خانگی			۱-۲-۲-۲. نگاه راهبردی	
کتاب گویای آنلاین، صنایع دستی و ...				
الف. پیش خرید محصول از فروشندگان			۲-۲-۲-۲. در حوزه تامین مالی	
با اولویت فروشندگان آشنا و مورد اعتماد				
ب. کمک نقدی و بلاعوض				
الف. سفیر خرید			۳-۲-۲-۲. در حوزه بازاریابی و فروش	
ایجاد شبکه محلی توزیع با همکاری اصناف				
ب. محله بندی توزیع				
ج. خرید محصول بدون بازارگردی				
اینترنتی یا مراجعه هدفمند به بازار				

ماحصل دونشست تخصصی در قرارگاه پدافند اقتصادی کشور

درس‌ها و عبرت‌های کرونا برای اقتصاد ایران

پیش می‌رویم ولی در مرحله پیاده سازی و اجرای چار مشكل می‌شویم.

وی ادامه داد: در مدیریت بحران و یا مصون سازی اقتصاد کشور که باید در آینده و طرح به مدل جامع‌تری برسیم نیازمند سطحی از مداخلات دولت است که به صورت زیربنایی تغییری بنیادین در سیاست‌ها ایجاد شود.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه تغییرات در حوزه اقتصادی دودسته است، ادامه داد: یک مورد اقدامات کوتاه مدت و زودگذر و به تعبیری یکبار مصرف است و دیگری مجموعه‌ای از اقدامات زیربنایی است. ما باید موضوعات مهم و اساسی را استخراج کنیم و سپس بدانیم در هر کدام از اینها چه موضوعات مهمی نهفته است تا اشکالات احصا و برطرف شود. وی با بیان اینکه باید یک سری از کالاهای

در داخل کشور تولید شود تا برای تامین ما به احتیاج و تامین معیشت مردم به کشور اطمینان بدهد، تصریح کرد: نکته بعدی

سردار دکتر جلالی:
ضرورت تقویت چرخه تولید و برورسانی ذخایر ملی اقتصاد کشور

حفظ چرخه‌ای از تولید و برورسانی ذخایر ملی اقتصاد کشور است که می‌تواند مازاد بر تولید باشد و دولت به شکلی هدایت کند که به عنوان ذخیره حفظ شود.

****ساختار اقتصاد مقاومتی باید ضمن تعامل، رویکردهای مستقلانه ایجاد کند**

وی با بیان اینکه نگاه به جهانی شدن و بسیاری از بیمان‌های بین‌المللی بیشتر به تسلط جریان سرمایه‌داری جهانی می‌انجامد و به ابزاری برای فشار تبدیل می‌شود، تصریح

سردار دکتر غلامرضا جلالی، رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در دومین نشست تخصصی بررسی ابعاد و پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا با بیان اینکه در بیان راهکاری‌هایی همانند مردمی کردن اقتصاد که در ابتدا سیاست‌ها یا اقتصاد مقاومتی مورد اشاره قرار گرفته است، فراتر از تبیین سیاست‌ها، نیازمند نظام عملیاتی برای پیاده‌سازی هستیم، اظهار داشت: معمولاً در اقدامات تامل‌ناقص سیاست‌گذاری

و آسیب دیده همچنین در این نشست راهکارها و پیشنهاداتی جهت بهبود شرایط اقتصادی کشور مطرح شد که عبارت‌اند از:
• کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد از شیوع ویروس کرونا با توسعه اقتصاد دیجیتال
• تسهیل فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان با اقدامات قانونی در حوزه صادرات
• تدوین سازوکارهای لازم جهت جذب مطمئن نقدینگی در بورس
• حمایت از کسب و کارهای خرد و خانگی توسط نظام بانکی با ارائه تسهیلات
• تعیین برخی کالاهای اساسی به عنوان اقلام حاکمیتی و تضمین تولید در هر شرایط
در دومین نشست تخصصی پیرامون این مسئله که با حضور تنی چند از اقتصاددانان کشور، غنیمت‌مندی مهدی صادقی، حجت‌الله عبدالملکی و محمد هادی زاهدی وفا برگزار شد، بررسی اقدامات دولت هادر مقابل با بحران کرونا، نقش سیاست‌های پولی، مالی و نظام بانکی در این بحران، ساختار متفاوت اقتصاد و تأثیرات بحران کرونا بر روی آن و فرصت‌های اقتصاد دانش‌بنیان و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به عنوان فرصتی برای خروج از وضعیت موجود از جمله مهمترین مباحث مطرح شده در این نشست بود.

دانشست تخصصی بررسی ابعاد و پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا با حضور سردار دکتر غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور و جمعی از اساتید اقتصاد دانشگاه‌های کشور و معاونین و مسئولان این سازمان برگزار شد. در اولین نشست تخصصی بررسی ابعاد و پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا که با حضور حجت الاسلام غلامرضا مصباحی مقدم، امیر رضاخواه علی‌روحانی، علی سرزیم مصطفی زمانیان و علی مروی برگزار شد، موضوعات ذیل مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفت:
• تأثیرات کرونا بر اقتصاد بین‌الملل و گرایش به ملی‌گرایی اقتصادی
• مکانیسم‌های تامین کالاهای اساسی در شرایط بحران
• ارزیابی تأثیر تکانه‌های ناشی از کرونا بر کانال‌های عرضه و تقاضا
• فرصت‌ها و تهدیدات شیوع ویروس کرونا برای اقتصاد ایران و جهش تولید
• بررسی پاسخ‌های سیاستی دولت هادر سطح جهانی و ایران به تبعات اقتصادی شیوع کرونا
• راهکارهای تقویت خودکفایی در کالاهای اساسی در شرایط بحران
• ضرورت تقویت بانک‌های اطلاعاتی جهت هدفمندسازی حمایت‌ها از اقشار کم‌درآمد

کرد: به طور مثال امروز جنگ آمریکا با چین، روسیه و ایران تمام در محور اقتصاد و بستر آن نظامات اقتصاد بین الملل است.

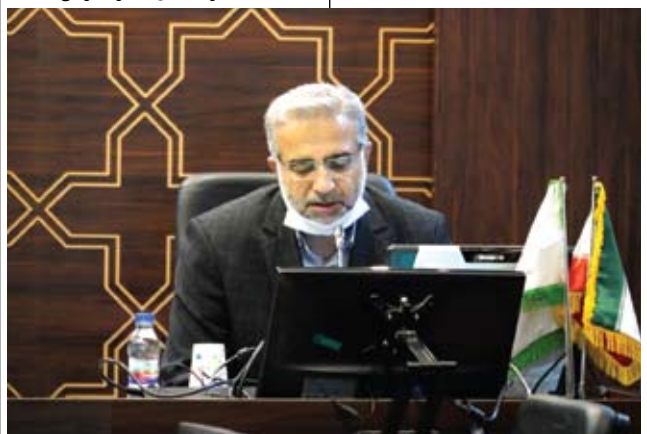
رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور تصریح کرد: ساختار اقتصاد مقاومتی باید مابین سه سمتی ببرد که ضمن تعامل، بتوانیم رویکردهای ملی و مستقلانه ای داشته باشیم. دنیا به سمت سیستمی شدن پیش می رود ولی در کنار سیستمی شدن دنیا، امکان شبکه ای - سلولی بودن را هم باید در نظر داشت. در الگوی استقرار اقتصاد مقاومتی درون زا که بایرون تعامل دارد، امکان جزیره شدن در شرایط بحران هم وجود دارد.

وی ادامه داد: در چنین موقعیتی اگر در شرایطی قرار گرفتید که محاصره شدید و یا جنگ اقتصادی رخ داد که امروز با گوشت و پوست احساس می شود امکان استمرار حیات اقتصادی و حتی رشد و توسعه وجود دارد.

محمد مهدی زاهدی وفا عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع):
برخی کالاها برای کشور ارزش استراتژیک دارد و باید به هر قیمتی تولید شود

بسته هستند. زاهدی وفا افزود: کشورهای کوچک در دنیا در اینگونه از تعاملات بین المللی قادر به تاثیرگذاری بر قیمت کالاهای خود نیستند ولی کشورهای بزرگ می توانند بر شاخص قیمت کالاهای خود تاثیر بگذارند. کشور ما جزو کشورهای کوچک باز است. یعنی اولاً حجم تجارت مانسبت به تولید ناخالص ملی کشور قابل توجه است و دوم باز یگر قدرت مند در صحنه بین الملل نیستیم. باتوجه به این ساختار، قیمت گندمی که ما از جهان می خریم یک چهارم قیمت گندم تولید داخلی است. اگر فقط بخواهیم اقتصادی فکر کنیم باید گفت گندم را باید وارد کرد. ولی برخی از کالاها برای کشور ارزش استراتژیک دارد و باید به هر قیمتی تولید شود.

به گفته این اقتصاددان، اصل حاکمیت بر سرنوشت اقتصادی به مادیکنه می کند که چه کالاهایی را به چه میزانی باید تولید کنیم. در تئوری های بین الملل بحثی وجود دارد که مولفه قدرت، سنخیت اقتصادی ندارد ولی در الگوی تجارت بین الملل تعیین کننده است. مولفه قدرت منوط بر این است

محمد مهدی زاهدی وفا عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع) در این نشست به ایراد سخنرانی پرداخت؛ بحث من تجارت بین المللی فعلی جمهوری اسلامی است. از نظر تئوریک و نظری، عمده تئوری هادراین عرصه تحت عنوان تئوری مزیت نسبی مطرح می شود و کشورها از نظر موادی که در خود دارند یعنی نیروی کار و منابع انسانی و منابع طبیعی موجود از منظر فراوانی، مختلفند.

وی ادامه داد: باید برکنانه ای تاکید کنم که بخش تجارت بین الملل برای اقتصاد ایران مهم است. چون ما کشورها را با دو معیار کشورهای کوچک و کشورهای بزرگ و کشورهای باز و کشورهای بسته تقسیم می کنیم. کشورهای باز، قدرت هایی هستند که درصورت تجارت بین المللی آنها نسبت به تولید ناخالص ملی آنها بالا باشد. کشورهایی که نسبت تجارت بین المللی آنها به نسبت کل تولید ناخالص ملی آنها کم باشد کشورهای

پیشرو صنعت دارویی آن را کشف کند؟ و یا این امکان وجود دارد که شرکت دانش بنیان کوچکی در کشوری دیگر بتواند چنین کاری را به ثمر بنشاند در این صورت یقیناً صحنه رقابت در تولید و اکسین بیماری های همه گیر تغییر پیدا خواهد کرد.

وی تصریح کرد: اگر ما بتوانیم این صحنه رقابت را تغییر بدهیم و قواعد بازی را عوض کنیم می توانیم ساختار تقسیم کار و ساختار رقابتی فعلی را نیز تغییر بدهیم. کشور ما توان استفاده از دانش های جدید را در صحنه اقتصاد دارد. بر این اساس بر اقتصاد دانش بنیان تاکید می کنیم که در سیاست های اقتصاد مقاومتی آمده است. این بهترین راهکار ما برای خروج از وضعیت موجود است.

غدير مهدوی استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی:
جلوی کاهش تقاضا گر فتنه نشود میزبان بیکاری افزایش پیدا می کند

اوراق خزانه داری و اوراق بهادار رسمی و خرید بدهی شرکت ها و گسترش اعتبار اضطراری غیر بانکی و تصویب بسته محرک دو هزار میلیارد دلاری که شامل ماهانه برای هر بزرگسال ۱۲۰۰ دلار و برای هر کودک ۵۰۰ دلار است. اقدام دیگر دولت اهدای وام به ارزش ۳۶۷ میلیارد دلار برای کمک به کسب و کارهای تجاری است. باید دقت کرد که این میزان ده درصد از بودجه آمریکا است.

مهدوی بایان اینکه گسترش و ویروس کرونا، چین را هم بایکی از چالش های بزرگ اجتماعی و اقتصادی روبرو کرد توضیح داد: شیوع کرونا پیامدهای مختلفی داشت. از کاهش فعالیت کارخانه های صنعتی گرفته تا افت معنادار تولیدات چین و بسته شدن کارخانجات بزرگ متعلق به شرکت های اند ملیتی، خروج کارکنان، شرکت های خارجی و لغو پروازها به چین. به گفته این اقتصاددان بسته شدن مراکز

غدير مهدوی استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی در این نشست اظهار داشت: عنوان بحث ما بررسی اقدامات دولت هادر مقابل با کرونا است. مادر ابتدای مواجهه با هر ریسکی باید سطح آن ریسک یا خطر را متوجه باشیم و اندازه بگیریم و سطح آن ریسک را خوب بشناسیم و بعد در مقابل آن اقدامات مقتضی را انجام بدهیم. و ویروس کووید ۱۹ خطر جدیدی بود که حادث شد و به نظرمی رسد برخی از کشورها حداقل در ابتدا درک سطح ریسک دقت کافی نداشتند و ریسک را پایینتر از آنچه که در واقعیت وجود دارد ارزیابی کرده اند و این درصحت ها و اقدامات مسئولان برخی از کشورها به خوبی واضح است.

وی ادامه داد: به طور خلاصه به اقدامات مالی دولت هادر مقابل با ویروس کرونا اشاره می کنم. در آمریکا شیوع و ویروس کرونا موجب بیکاری حدود بیست میلیون نفر تا اوایل ماه می شده است. در ماه مارس اعلام شد برای حمایت از اقتصاد و تامین نقدینگی با همه توان اقدام خواهد شد. از جمله اقدامات، کاهش نرخ بهره و کاهش الزامات ذخایر قانونی بانک ها و خرید صد ها میلیارد دلار از اقامتی نظیر هتل ها و مراکز اقامتی و سقوط ارزش سهام در بازارهای بورس از جمله اثرات شیوع کرونا در چین است. وی مهمترین اقدامات تشویقی و حمایتی چین در راستای مقابل با پیامدهای اقتصادی شیوع کرونا بر کسب و کارهای این کشور را به شرح زیر اعلام کرد:

- تشویق بانک ها به تغییر شیوه بازپرداخت وام ها
- افزایش دوره سررسید بانکها
- امکان تامین مالی مجدد و معافیت بنگاه های کوچک و متوسط از حق بیمه کارفرما
- کاهش ۵۰٪ حق بیمه سهم کارفرما
- معافیت از پرداخت اجاره بها ی ماه فوریه برای شرکت های کوچک و متوسطی که دارایی های سرمایه ای خود را از دولت اجاره کرده اند. (البته در صورت عدم تعدیل کارکنان و عدم اخراج آنها و یا اخراج حداقلی)
- تعویق در پرداخت مالیات شرکت های کوچک و متوسط آسیب دیده تا سه ماه.

مهدوی در مورد اثرات و ویروس کرونا در ایران نیز توضیح داد: آثار مستقیم و ویروس کرونا بر اقتصاد ایران به طور طبیعی در بخشی که قابل توجه است هزینه های درمانی است که

می‌توان با درصد خطایی تعداد مبتلایان و تعداد تخت‌هایی را که لازم است و میزان دارو و ... را محاسبه کرد که رقم قابل توجهی است و من نمی‌خواهم اینجا آن را محاسبه کنم. ولی می‌توان این هزینه هنگفتی را که گریبانگیر کشور شده است محاسبه کرد.

به گفته وی شوک عرضه، دومین مشکلی است که ویروس آن را حادث کرده است و تعطیلی‌های گسترده‌ای که مبنای تولیدی و خدماتی با آن روبه‌رو هستند همچنین کاهش شدید تقاضا که به دلیل به تأخیر انداختن تقاضاهای غیر ضروری ایجاد شده است. چون به طور طبیعی مردم در بحران فقط به سمت تهیه کالاها ضروری، مصرفی و مواد غذایی و بهداشتی هستند.

این استاد دانشگاه علامه طباطبایی با بیان اینکه البته باید اشاره کرد که این می‌تواند فرصتی باشد تا ماکس و کار خود را با سایر روش‌های جدید از جمله شیوه‌های مجازی گسترش بدهیم تصریح کرد: گام‌هایی برای ترمیم اقتصاد کشور برداشته شده است. گام اول تعریف تقاضای کل است. اگرچه کرونا بر دوش بخش اقتصادی عرضه و تقاضا تأثیرگذار خواهد بود ولی به دلیل شوک کوتاه مدت آن سیاستگذار باید بیشتر به شوک سمت تقاضا توجه کند و برای افزایش تقاضا بسته‌هایی طراحی کند.

مهدوی با بیان اینکه سیاست‌های کلیدی نشان می‌دهد که کاهش تقاضا، اثری تکاثری برای اقتصاد دارد ادامه داد: اگر جلوی کاهش تقاضا گرفته نشود میزان بیکاری به مراتب افزایش پیدا می‌کند. دوره حل و وجود دارد. اول اینکه تا ۸۰٪ از شغل‌های آزادست رفته پوشش داده شود و دومین مورد، ایجاد بازارانه جدید برای کم درآمد های جامعه است.

وی تصریح کرد: البته باید اعطای یارانه هادر بازه زمانی کوتاه مدت صورت بگیرد و تعهد قطعی برای دولت ایجاد نشود. این مسئله می‌تواند به دلیل بالا رفتن نقدینگی، کارشناسان را نگران کند. هر طور حساب کنیم رقم ارائه شده حتی ۱٪ از نقدینگی هم نیست. مهمترین

است که این افزایش نقدینگی پشتوانه دارد و پشتوانه آن تهیج تولید است. در غیر این صورت کشور های بزرگ دنیا اینچنین کمک نمی‌کردند و نقدینگی اضافه نمی‌شد. این صاحب‌نظر مسائل اقتصادی با بیان اینکه بزرگترین کمک دولت پرداخت یک میلیون به بیست میلیون خانوار است که گفته شده این کمک نیز پس گرفته خواهد شد تصریح کرد: دولت نباید به جهت کمک به اقشار کم درآمد نگران تورم باشد چون پول به تهیج عرضه منجر می‌شود و خاصیت تورمی آن حداقل می‌شود. لذا اولین تزریق پول کوتاه مدت است ثانیاً اثر کاهش تقاضا و به دنبال آن رکود بر تورم بسیار بیشتر از این کار است.

وی ادامه داد: از طرف دیگر در زمانی که شوک عرضه همچنان وجود داشته باشد خلق پول

منجر به تهیج تولید شده و مثل پول بایستوانه عمل می‌کند و آثار تورمی قابل اغماض دارد. همچنین تولید کنندگان و بنگاه‌های تولیدی باید مورد حمایت‌های مختلفی قرار بگیرند. دولت باید در جهت تامین کالاها ی اساسی سیاست‌گذاری کند. امکان دارد چرخه تولید در زمان شیوع کرونا با اختلال روبرو شود. بنابراین اختلالات و مشکلات باید شناسایی شود و تولید کالاها ی اساسی کاهش پیدا نکند. بخصوص آموزش در مورد کرونا نباید کاهش پیدا کند.

حجت‌الله عبدالملکی، اقتصاددان و عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع) عنوان کرد:

دوران گذار از کرونا؛ فرصتی برای معرفی گفتمان اقتصاد مقاومتی

که در دانش اقتصادی غرب مطرح می‌شود توسعه و ایجاد بیماری‌های واگیردار و همه‌گیر یکی از تئوری‌های تقویت اقتصاد کشورهای قدرتمند است یا اگر تاریخ‌رکودهای اقتصادی آمریکا را بررسی کنید متوجه می‌شوید که برای خروج کشور از رکود جنگی در دنیا به راه افتاده است.

✦ در اقتصاد مقاومتی حداکثر قدرت متعلق به جریان اقتصادی خانواده است

این صاحب‌نظر مسائل اقتصادی تصریح کرد: ولی نظریه اقتصاد مقاومتی جهانی می‌گوید اگر اقتصادها در کشورهایی که هرم قدرت منطقی و مطلوب است و حداکثر قدرت متعلق به جریان اقتصادی خانواده است با هم در اقتصاد جهانی مشارکت کنند سیستم متفاوتی از اقتصاد جهانی خواهیم داشت و این کشورها باعث ایجاد سیستم اقتصاد جهانی بآیندی خواهند شد. در چنین شرایطی مسئله مدل و اصلاح الگوی مصرف، بحث تربیت اقتصادی و آموزش اقتصادی اهمیت پیدا می‌کند. همچنین با اهمیت پیدا کردن بهره‌وری اقتصادی در یک خانواده، اقتصاد خانواده باید دانش بنیان شود و از همین رو خانواده‌ها به ملاحظات اقتصاد ملی توجه می‌کنند و به تبع آن مشارکت سیاسی به حداکثر مقدار خود می‌رسد.

حجت‌الله عبدالملکی اقتصاددان و عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع) در این نشست با بیان اینکه کرونا توانسته است نظریه‌های اقتصادی دنیا را تحت تأثیر قرار دهد، تصریح کرد: در شرایط کنونی که پیش‌بینی می‌شود تئوری‌های اقتصاد تاحدی فرصتی برای گفتمان تغییرات شوند این فرصتی برای گفتمان انقلاب اسلامی در حوزه اقتصاد است تا مابقی خود را که برگرفته از عقلانیت دینی است به طور جدی تری به دنیا عرضه کند.

وی با بیان اینکه در شرایط کنونی فرصت مناسبی برای معرفی گفتمان اقتصاد مقاومتی فراهم است، ادامه داد: وقتی ما مفهومی به نام اقتصاد مقاومتی را در دانشگاه‌های خارجی مطرح می‌کردیم اولین سوال این بود که اقتصاد مقاومتی یعنی چه؟ ما اینطور تعریف کردیم که اقتصاد مقاومتی مفهومی متفاوت و فراتر از تاب‌آوری اقتصادی است و اینگونه تعریف می‌شود: اقتصادی که می‌تواند با وجود تمام موانع موجود به اهداف خود برسد.

عبدالملکی موانع را به دو دسته موانع سخت و نرم تقسیم کرد و توضیح داد: موانع سختی مانند جنگ و بلاای طبیعی و یابک بیماری مانند کروناست که رفاه مردم را دچار چالش می‌کند. موانع نرم بزرگی به نام سیستم فعلی اقتصاد جهانی هم وجود دارد که در مقابل

وی ادامه داد: در سطح محلی و منطقه‌ای نیز مسئله توجه به مزیت‌های طبیعی مورد توجه قرار خواهد گرفت. مزیت‌های طبیعی لزوماً مزیت‌های رقابتی نیستند ولی سیاست اصلی تبدیل مزیت‌های طبیعی به مزیت‌های رقابتی است که هر منطقه و هر محلی چه چیزها و چه کسانی را دارد. در این میان روش‌های تامین مالی محلی نیز باید توسعه پیدا کند. سیاست مالیات باید متناسب با منطقه و شهر تنظیم شود. ملاحظات اقتصادی و اجتماعی مربوط به مناطق باید مورد توجه قرار بگیرد. اقتصاد تولید در مناطق باید در سطح ملی و دانش بنیان باشد و برنامه‌ریزی به لحاظ فرهنگی و فضایی باید ملی باشد.

وی با بیان اینکه این همان مسئله الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت است که در ایران مطرح شده است، متذکر شد: اسلامی بودن یعنی متناسب با نظام ارزشی ایران و ایرانی بودن یعنی متناسب با فضای ایران. این برنامه‌ریزی در مورد تمام کشورها صادق است. در چنین شرایطی اقتصاد ملی باید دانش بنیان و سیاست تجاری باید تقویت کننده تولید باشد. سیاست بخش عمومی و تامین مالی عمومی باید متناسب با تولید و ر استای تقویت تولید حرکت کند. سیاست بانکی و حتی سیاست فرهنگی باید در راستای تقویت تولید باشد.

عبدالملکی متذکر شد: نکته مهم دیگر در اقتصاد مقاومتی توجه به سیاست‌های نظارتی و پدافند غیرعامل در سطح ملی است. در سطح جهانی نیز نگاهی که کشورها باید به اقتصاد جهانی داشته باشند مسئله حذف سلطه دلار و شرکای تجاری استراتژیک است. توجه به روش‌های پرداخت بین‌المللی متنوع که قابل تحریم یک جانبه نباشد و مسئله خودکفایی که در هر کشوری متناسب با کالای استراتژیک آن کشور قابل تعریف است نیز از دیگر مسائل مورد توجه در گفتمان اقتصاد مقاومتی است. این‌ها سیاست‌هایی است که برای اقتصاد مقاومتی شدن اقتصاد کشورها و ثبات در اقتصاد جهانی اتخاذ می‌شود.

به گفته وی به طور خلاصه محور اصلی بحث اقتصاد مقاومتی این است که تولید در محور قرار می‌گیرد و فرهنگ اقتصادی شبیه به چتری در کل فضای اقتصاد حاکم است و در سیاست‌گذاری‌ها باید به پنج رکن اصلی توجه شود: ۱. دانش بنیان بودن ۲. مردمی بودن ۳. عادلانه بودن با عدالت محور بودن ۴. درون‌زا بودن ۵. برون‌گرا بودن. اینها طبیعت یک اقتصاد مقاومتی است.

این اقتصاددان متذکر شد وقتی به سیاست‌های بیست و چهارگانه اقتصاد مقاومتی در کشور نگاه کنیم می‌بینیم سیاست‌هایی که مقام معظم رهبری اعلام کرده‌اند عملاً ناظر بر این سطوح است و هر سیاستی یک یا چند سطح از این موارد را در خود دارد و متناسب با قواعدی که گفته شد تقویت کننده است و

تلاش می کند هر اقتصاد مقاومتی در کشور را شکل بدهد.

وی با بیان اینکه با همکاری اساتید و صاحب نظران مجموعه ای به عنوان راهکارهای مقابله با اثرات اقتصادی کرونا مبتنی بر نظریه اقتصاد مقاومتی تبیین شده است افزود: این سیاست هادردو بخش راهکارهای حاکمیتی و مردمی خلاصه شده است. در هر دو دسته ستون تامین و ستون تجهیز رخ می دهد ولی به اصلی در ستون تجهیز رخ می دهد ولی به مقدماتی نیاز دارد که در ستون تامین فراهم می شود. در قسمت راهکارهای حاکمیتی در بخش تجهیز و توافق باید رخ بدهد. که حمایت از معیشت و پشتیبانی از صنوف و کسب و کارها است.

عبدالملکی ادامه داد: در مبحث حمایت از معیشت، مسئله ارائه سبد کالا یا کارت

تولید اقلام بهداشتی چه برای مصرف داخلی و چه برای صادرات، تسهیل تلخیص کالاها از گمرک و تکمیل زنجیره ارزش مشاغل خانگی که در شرایط کرونا به دلیل عدم احتیاج با تعامل با خارج قابل توسعه هستند، مسئله ساماندهی کارگران فصلی و روزمزد، ورود به ایجاد نظام بیمه ای مناسب و ایجاد سامانه های مناسب برای شناسایی و مدیریت آنها که در ارتباط با تسهیل تولید، کارهایی است که باید انجام بگیرد.

وی با بیان اینکه در ارتباط با تامین مالی پرداخت تسهیلات ارزان قیمت به تولید کننده ها و پرداخت یارانه به تولید کنندگان و کمک به کاهش هزینه ها، کمک به تامین مالی جمعی و بهره گیری از بازار سرمایه و تبلیغ برای توسعه صادرات باید مورد توجه قرار گیرد، گفت: همانطور که دیدیم چین با وجود اینکه

رو بایده پایه مالیاتی را تغییر بدیم و بر کسب و کارهایی توجه کنیم که ارزش افزوده زیادی ایجاد نمی کنند ولی تراکنش مالی بالایی دارند. در ارتباط با سایر منابع درآمدی بحث افزایش صادرات فرآورده های نفتی مطرح است که ما این ظرفیت را داریم. وی با اشاره به مسئله نقدینگی توضیح داد: یک مسئله مهار و هدایت نقدینگی است که در چهار چوب سیاست های بانکداری اسلامی به شکل مفصلی مطرح است. همچنین در مورد انتشار اوراق قرضه بسیاری از اقتصاد دانان در شرایط موجود اتفاق نظر دارند که تورم را نبوده و به تولید کمک کند.

امروز بهترین فرصت برای تکمیل شبکه ملی اطلاعات است
این استاد دانشگاه با بیان اینکه در موارد

هوشمند، پرداخت تسهیلات و ارائه اعتبار، مدیریت یارانه خانواده ها و کمک به تامین مالی نهادهای عمومی و مردمی خدمات رسان و تقویت نظام سلامت در مطالعه و نظر سنجی از حدود ۳۵ نفر از اساتید جمع بندی شد که بخشی از این کارها توسط دولت انجام می شود. به گفته وی در بحث پشتیبانی از تولید چند محور اصلی مطرح است: تسهیل تولید، تامین مالی تولید و تامین بازار. در بحث تسهیل تولید یک مسئله توجه بیشتر به بخش کشاورزی است که این بخش حداقل آسیب رادر جریان کرونا می بیند چون نیاز به تجمع ندارد و مناطق روستایی نیز عموماً مناطق سفید هستند.

تقویت بخش مسکن پیشران اقتصاد در شرایط رکود است

این اقتصاد دان با بیان اینکه تقویت بخش مسکن به عنوان پیشران اقتصادی می تواند در شرایط رکود مفید باشد، تصریح کرد: تقویت

خاستگاه بیماری بود ولی با تغییر چندان در صادرات و رونقند، چون دیپلماسی اقتصادی مدیریت شده ای داشت. ولی ماهه دنبال دیپلماسی اقتصادی نرفتیم. شبکه بانکی ما این کارها را نمی کند چون بحث تامین مطرح است ما به یک سری تمهیدات پولی و مالی و همچنین به یک سری تمهیدات اداری و زیر ساختی احتیاج داریم. عبدالملکی تصریح کرد: در بخش پولی و مالی و در بخش بودجه به اصلاح نظام مالیاتی نیاز داریم. امروز زمان اصلاح نظام مالیاتی است. مسئله فرار مالیاتی همان مسئله فقدان نظام بانک اطلاعات جامع اقتصادی است که مدل و قانون آن وجود دارد. اگر قانون ۱۶۹ قوانین مالیات های مستقیم اجرا شود این مساله حل می شود. اما مالیات های بر عایدی سرمایه و مالیات های حقیقی مواردی است که باید بر آن ورودی جدی تر داشت. تا هم مالیات دولت کم نشود و هم مالیات بر مشاغل کوچک و آسیب پذیر فشار وارد نیاید. از این

نیازمند توسعه زیر ساخت های بسیج عمومی هستیم

عبدالملکی خاطر نشان کرد توسعه زیر ساخت های بسیج عمومی یکی از کارهای اصلی است. صندوق هایی که بتواند منابع مردمی را تجهیز کرده و هم افزایشی ایجاد کند. در ارتباط با بخش مردمی حمایت از عزم ملی و پشتیبانی از تولید و کسب و کارها مسئله

مهمی است. اینکه مردم در معیشت به هم کمک کنند نمونه آن در بحث سبد کالا و شکل گرفتن کمک هایی به نیازمندان بود به طوری که در کمیته امداد در یک حرکت توانستیم هزار میلیارد تومان تجهیز کنیم که طی آن کمک های غذایی به محرومان انجام و ۱۱ میلیون پرس غذا سرو شد.

استاد دانشگاه امام صادق ادامه داد: شهید صدر بزرگ در بحث تکامل اجتماعی می گوید: برای حل مشکلات معیشتی مردم، دولت همانطوری که برای جنگ بسیج عمومی اعلام می کند و مشارکت در جنگ را واجب اعلام می کند در اینجا نیز می تواند کمک را واجب اعلام کند و هر محله پولی بدهند تا نیازهای فقرای محله تامین شود.

وی با اشاره به اینکه در بحث پشتیبانی از تولید یک طرف تولید کننده ها و یک بحث مردم مصرف کننده قرار دارد گفت: در مورد تولید کننده ها سه محور اصلی مطرح است اینکه نگاه راهبردی داشته باشند، در حوزه تامین مالی نیز خود ورود کنند و در حوزه بازاریابی و فروش نیز فعال باشند. در مبحث نگاه راهبردی راهبرد تولید دوم یا راهبرد تولید جایگزین مطرح می شود یعنی به هر دلیل اگر فردا موفق به تولید محصول خاص خود نشوند. جایگزین چیست؟ این مسئله راهبرد تولید جایگزین است.

عبدالملکی ادامه داد: تمرکز بیشتر بر کسب و کارهای خانگی که در این شرایط برد خوبی داشتند و بحث تولید محصولات بهداشتی که با نگاه هایی راهبردی به بحث تولید از طرف خود تولید کنندگان باید مورد توجه قرار گیرد. وی خاطر نشان کرد: در بخش تامین مالی، استفاده از روش های مهندسی مالی مثل تامین مالی جمعی و اقدامات نوآورانه در جهت کاهش هزینه های تولید و مساله پیش فروش کالا و خدمات که از طرف تولید کننده ها انجام می شود باید مورد توجه قرار گیرد. در بازاریابی نیز می توان از ظرفیت سفیر خرید که تعیین افرادی در محلات و پشتیبانی از آنهاست تا سفارشات را بگیرد مطرح است که شبکه محلی توزیع را فعال خواهد کرد. همچنین فروش کالا و خدمات با رعایت بهداشت و فروش اقساطی محصول می تواند به بازار کمک کند.

به گفته وی اینکه مصرف کننده ها خود به تولید کننده تبدیل شوند کمکی به بخش تولید است. کمک به پیش خرید محصولات نیز راهکاری برای تامین مالی است.

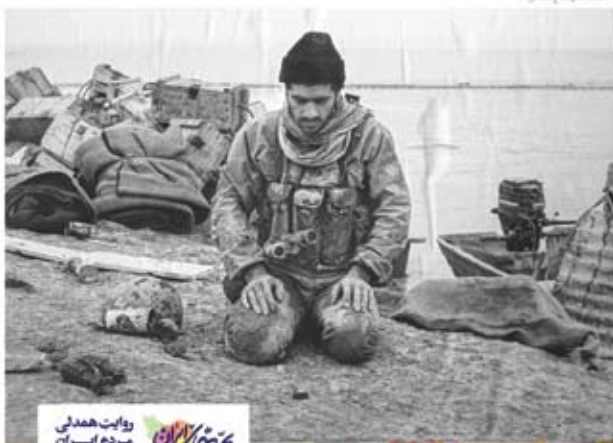
این صاحب نظر مسائل اقتصادی تصریح کرد: به دلیل نامناسب بودن بخشی از ساختارهای کشور در بحران کرونا آسیب زیادی می بینیم. در حالیکه اگر نظام مالیاتی مادرست باشد و تجارت ما به خام فروشی وابسته نباشد و اگر نظام هدایت نقدینگی مادرست باشد و نظام اطلاعاتی کشور درست عمل کند شرایط کرونا ما را زمین گیر نمی کند.

از دیروز تا امروز؛ جهاد همچنان ادامه دارد...

یادواره شهدای
مدافع سلامت

پدافند زیستی

کتاب اقتصاد کرونا (اقتصاد مقاومتی در عصر ویروس کرونا)
حاصل مباحث ارائه شده توسط ۱۳ نفر از اساتید و پژوهشگران برجسته کشور در خصوص اثرات اقتصادی این بیماری و راهکارهای مقابله با آن برای ایران است که در سلسله‌ای از جلسات به صورت برخط و به طور کلی در چارچوب اندیشه اقتصاد مقاومتی ارائه شده است. در این مباحث اساتید و کارشناسان صاحب نظر ضمن تبیین اثرات این بیماری بر اقتصاد جهان و ایران راتیین راهکارهای اقتصادی عبور از این بحران پرداختند

اقتصاد مقاومتی در عصر ویروس کرونا

- آن به شرح ذیل می باشد:
- ۱- تعویق مالیاتی و در حد امکان اعمال تخفیف.
- ۲- حمایت از بیکاران پرداخت بیمه و مستمری بیکاری.
- ۳- پرداخت تسهیلات ارزان قیمت و افتتاح خطوط.
- ۴- اعتباری برای صاحبان مشاغل آسیب دیده و تولیدکنندگان.
- ۵- امهال اقساط بانکی.
- ۶- تعویق بخشودگی اجاره بها از طرف نهادهای عمومی دولتی و شبه دولتی.
- ۷- امهال و تخفیف روی قبوض آب برق گاز از عوارض و ...
- ۸- عدم اعمال سوء اثر بر چک های برگشتی.
- ۹- تعبیر و تقسیت حق بیمه سهم کارفرما مشروط به حفظ نیروی کار.
- ۱۰- تسریع در پروکراسی ترخیص کالاهای دیو شده در گمرکات.
- ۱۱- تعریف یک تعطیلات جدید برای جایگزینی سفرهای نوروزی.
- ۱۲- خرید دولت و نهادهای عمومی از کسب و کارهای راکت و توزیع بین کارکنان.
- ۱۳- سرمایه گذاری ویژه برای تولید اقلام بهداشتی و ضد کرونا.
- ۱۴- تقویت نقش و جایگاه های نهادهای مردمی بسیج.
- ۱۵- تکمیل سامانه های اطلاعاتی و ارتقاء قابلیت اعتماد آنها.
- ۱۶- توجه به اصول طب اسلامی ایرانی در درمان بیماری.
- ۱۷- اجرای سیاست ایمن سازی به جای تعطیل سازی.
- ۱۸- توسعه آموزش های پزشکی و پرستاری.
- ۱۹- تقویت استارت آپ ها برای ارائه راه حل های خلاق جهت خروج از بحران.
- ۲۰- برنامه ریزی اساسی برای توسعه صادرات تاکید بر دیپلماسی اقتصادی.
- ۲۱- تقویت اقتصاد دیجیتال تجارت الکترونیک دولت الکترونیک.
- ۲۲- توسعه انفاق عمومی از محل کاهش هزینه های خانوار ناشی از کاهش سفر.
- ۲۳- تقویت مشاغل مرتبط با بخش کشاورزی به جهت عدم نیاز به تجمع نیروی کار.
- ۲۴- اجرای نظام مالیات بر عایدی سرمایه جایگزین بخشی از کاهش درآمدهای نفتی و نیز کاهش یا تخفیف در مالیات اصناف و کسب و کارهای کوچک.
- ۲۵- مقابله جدی با فرار مالیاتی.
- ۲۶- خودداری دولت و بانکها از تسلب نقدینگی فعالیت شبکه بانکی بر اساس پروتکل های بهداشتی.
- ۲۷- تلاش تولید کنندگان آسیب دیده برای طراحی و راه اندازی تولید دوم اجرای

بحران بهداشتی قرار گرفت، به نحوی که از نظر اکثر اقتصاددان های جهان شوک وارده به اقتصاد جهانی در اثر بیماری در دوره پس از جنگ جهانی دوم بی مانند است. این شکل و خسارات اقتصادی حاصل از آن پژوهشگران اقتصادی در جهان و ایران را به بحث و تبادل نظر در خصوص آثار پیامدها و راهکارهای مقابله واداشته است موضوعی که پیش بینی می شود علاوه بر اتخاذ تدابیر و اقدامات ویژه از سوی کشورهای دیگر در نهایت منجر به تغییرات اساسی در نظریات و نحوه نگرش به تحلیل های اقتصادی و در نهایت تحول بنیادین در علم اقتصاد به سمت الگوی اقتصاد مقاومتی گردد.

کتاب اقتصاد کرونا (اقتصاد مقاومتی در عصر ویروس کرونا) حاصل مباحث ارائه شده توسط ۱۳ نفر از اساتید و پژوهشگران برجسته کشور در خصوص اثرات اقتصادی این بیماری و راهکارهای مقابله با آن برای ایران است که در سلسله ای از جلسات به صورت برخط و به طور کلی در چارچوب اندیشه اقتصاد مقاومتی ارائه شده است. در این مباحث اساتید و کارشناسان صاحب نظر ضمن تبیین اثرات این بیماری بر اقتصاد جهان و ایران راتیین راهکارهای اقتصادی عبور از این بحران پرداختند که برخی از محورهای

اقتصادی ملت ها وابسته به ایدئولوژی و فلسفه حاکم بر آن ها می تواند متفاوت باشد موانع اقتصادی پیش روی کشورها نیز می تواند متفاوت باشند این موانع گستره و وسیعی دارد از جنگ و تحریم و بلایای طبیعی تا بیماری و ... بر اساس این تعریف اقتضا اقتصاد مقاومتی، طراحی نظام اقتصادی در هر دو بعد سخت و نرم است) به نحوی که با وجود یا (در صورت بروز) هر نوع مانع و بحران اهداف اقتصادی محقق شود.

در ایران اگرچه اقتصاد مقاومتی همزمان با تشدید تحریم های اقتصادی غرب مطرح شد، لکن این نظریه بر پایه نظریه اقتصاد اسلامی و ادبیات اقتصادی انقلاب اسلامی، متضمن ایجاد توانمندی برای عبور از هر نوع بحران و مانع سخت و نرم است. به همین جهت در تحلیل ابعاد مختلف نظام حاصل از این نظریه، توانایی عبور از اشکال مختلف موانع و دشواری های قابل اثبات است.

از اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی و با شیوع ویروس کرونا در جهان و ایران، اهمیت اقتصاد مقاومتی پیش از پیش نمایان شد. در عصر این ویروس منحوس و درگیری بیش از ۲۰ کشور جهان با بیماری کووید ۱۹ از جمله ایران اقتصاد کشورهای مختلف در معرض بحرانی هم پای این

کتاب «اقتصاد کرونا» (اقتصاد مقاومتی در عصر ویروس کرونا) که با همکاری سازمان پدافند غیرعامل کشور و بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (ع) تهیه شده است، توسط انتشارات نیلوفران منتشر شد. کتاب «اقتصاد کرونا» که محوریت آن تحلیل شرایط اقتصادی پیش آمده ناشی از ویروس کرونا است، توسط حجت الله عبدالملکی و جمعی از کارشناسان نظیر روح الله ایزدخواه، مسعود براتی، سید امیر سیاح و سید احسان خاندوزی تهیه شده است.

این کتاب حاصل تلاش دانشجویان قرارگاه جهادی عباد الرحمن بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (ع) در قالب گفتگوهای برخط با اساتید حوزه اقتصاد مقاومتی با محوریت مسابقه ایده پردازی «به فکر باشیم» در پی تعطیلی کسب و کارها و لطمه اقتصادی که به مردم و دولت وارد شده است، می باشد.

در خصوص محتوای این کتاب باید گفت اقتصاد مقاومتی عنوانی است برای هر نظام اقتصادی که بتواند در شرایط دشواری، تهدید، دشمنی، بحران و کمبود منابع به اهدافش برسد. این اهداف و موانع بحران ها و ... می تواند از نظر زمانی و جغرافیایی متفاوت و متغیر باشد و همانطور که به اهداف

استراتژی تولید جایگزین.

۲۸. خرید متعارف نیازمندی‌ها توسط مردم بدون بازگردی حضور مستقیم و خرید اینترنتی.

۲۹. اجرای نظام هوشمند سهمیه‌بندی و توزیع کالا.

۳۰. افزایش یارانه‌های تولیدی.

۳۱. استفاده از ابزارهای اقتصادی برای کنترل اجتماعی به جای قرنطینه فیزیکی.

۳۲. توسعه صندوق‌های خانوادگی برای تأمین مالی کسب و کارهای آسیب دیده.

۳۳. استفاده از روش‌های نوین مهندسی مالی برای تأمین مالی و کاهش هزینه.

راهکارهای چندگانه در بسیج مردمی در بحران اقتصادی کرونا

در بخش اول این کتاب با عنوان بسیج مردم در بحران اقتصادی کرونا که توسط دکتر روح الله ایزد خواه ارائه شده است در بخش بسیج مردمی برای مقابله با بیماری کرونا سه دسته راهکار برای مواجهه با مشکل رکود کسب و کارها در شرایط بحران کرونا وجود دارد که دسته اول کاهش فشار است که متوجه دولت است که در حوزه‌های پولی و مالی، دولت باید عمده‌تأثیر به کسب و کارها برای بازیابی خودشان فرصت بدهد.

دسته دوم بحث جایگزینی بود که متوجه خودکسب و کارها به طور ویژه تولید اقلام مایحتاج توسط آنها است. دسته سوم، نهادسازی جدید مردمی که این بیشتر متوجه عرصه مردمی است و باید تلاش کرد که اختیارات نهادهای مردمی به ویژه مساجد، گروه‌های جهادی و تشکلهای اقتصادی را توسعه داد که بتوانند نقش پررنگ تری از تماشاچی بودن یا صرفاً کارهای پراکنده و محدودی مثل ضد عفونی شهر پرداختن ایفا کنند؛ این نهادهای مردمی می‌توانند وظایفی مانند رصد کردن شکست کسب و کارها و کمک به بازیابی آنها را برعهده بگیرند.

در مورد حضور مردم در بحران، چند نکته کلیدی وجود دارد. یکی اینکه مأموریت باید از سمت حاکمیت باشد یعنی خود نیروهای مردمی اگر به صرف اینکه به صحنه ورود کنند و با تشخیص خودشان کاری کنند، ممکن است حرکتی هم انجام شود، اما ماندگار نیست و حتی ممکن است اولویت هم نباشد پس ما باید نقشه راه و مأموریت را از طرف حاکمیت و از طرف نهادهای مربوطه تهیه کنیم و در اختیار مردم قرار دهیم.

به عنوان مثال اگر قرار است نیروهای مسلح، بیمارستان‌های صحرائی بسازند، این مأموریت به مساجد و سایر خیریه‌ها ابلاغ شود و شرایط استاندارد

و قواعد مربوطه گفته شود؛ مانند همان مثال نقشه ساخت سنگرهای فلزی که از طرف جبهه اعلام می‌شد تا مردم سردرگم نشوند.

نکته دوم این است که نهادهایی در بین مردم برای مثال مساجد، اتحادیه‌ها و تشکلهای اقتصادی در بین کسبه باید کار جمع‌کنندگی را انجام دهند. در حال حاضر کمیته‌های امداد امام خمینی برای تولید ماسک به همه نیروهای تولیدی خودش فراخوان زده است و چه خوب است اگر کسانی باشند و بتوانند تأمین کننده مواد اولیه برای این‌ها باشند.

در اینجا تشکلهایی از قبیل تشکلهای تولیدی، اتحادیه‌ها و انجمن‌هایی می‌توانند بهترین گزینه باشند تا بتوانند مواد اولیه را به سرعت در اختیار آنها بگذارند. پس آن تقسیم کار نهادی بین فعالین مردمی باید انجام شود.

چند راهکار برای بحث وقف که پیش‌تر گفته شد، عبارت است از بسیج شدن و اعلام انواع روش‌های وقف از توزیع اقلام بهداشتی تا وقت گذاشتن برای رسیدگی به بیماران یا وقت گذاشتن برای ضد عفونی یا وقت گذاشتن برای نیروهایی که می‌توانند برای کمک به این‌ها قرارگاه‌ها حاضر شوند و با کمک به نیروهای انضباطی برای کنترل تردد‌ها یا وقف موقت مکان که اقلام بهداشتی، تولید و توزیع شود.

توجه به وجوه اقتصادی کرونا / سیاست‌های ایمن سازی به جای تعطیل کردن

در بخش دوم حکمرانی اقتصادی کشور در بحران کرونا توسط دکتر حمیدرضا مقصودی مورد بررسی قرار گرفته است که از مهمترین راهکارهای پیشنهادی می‌توان به سیاست‌های ایمن‌سازی به جای تعطیل سازی اشاره کرد که در مورد حکمرانی اقتصادی کشور است وقتی می‌خواهیم به این مسئله بپردازیم بایستی کمی جدی‌تر به آن نگاه کنیم و از منظر یک اقتصاددان آن را ببینیم اما به نظر می‌رسد که مجموعه‌های مدیریت رسانه‌ای کشور به شدت به وجوه پزشکی کرونا تمرکز کرده‌اند.

از این جهت که به سلامتی مردم توجه شود، خوب و لازم است ولی آن قدر این توجه زیاد شده است که ذهن سیاست‌گذاران و مردم از وجوه اقتصادی کرونا منحرف شده است به عبارتی ماسیاست تعطیل سازی را به جای سیاست ایمن‌سازی در پیش گرفته‌ایم در حالی که برخی کشورها به سراغ ایمن‌سازی رفته‌اند و این تعطیل سازی در کشور، بیش از یک ماه طول کشیده است.

وقتی که گفته می‌شد که با تعطیل کردن اقتصاد مخالف هستیم، عده‌ای

می‌گفتند این ماجرایک تا دو هفته طول می‌کشد اما شاهد این بودیم که سه ماه قبل از آن، ماجرای چین شروع شده بود و هنوز تمام نشده بود، این ماجرا در ایران سه تا چهار ماه طول می‌کشد و اقتصاد ما کشتن دنبال کردن شرایط فعلی را تا سه - چهار ماه ندارد و لذا باید سراغ سیاست‌های ایمن سازی به جای تعطیل کردن اقتصاد برویم.

امیدواریم، که بعد از نوروز هم متخصصین ما تلاش کنند این سیاست‌ها را بایبند اما سیاست‌گذاران ما به این مسئله توجه اندکی ندارند و مسئله اقتصادی کرونا را هم نمی‌دانند. برای مثال استراتژیست‌های آمریکایی وقتی خواستار معرفی آمریکا هستند، شرایط امروز آمریکا را بسیار شبیه شرایط نیکسون می‌دانند و ترامپ را تالی‌تولو جانشین نیکسون می‌دانند اما نیکسون ام، چه کسی بود؟

فردی بود که در نیمه دوم قرن ۲۰ قماری در اقتصاد به وجود آورد به طور جدی یک تنفس مصنوعی به ۵۰ الی ۴۰ انجام داد که برای اقتصاد آمریکا وارد کرد. زمانی که او تفاهم‌نامه برتون وود را شکست و طلا را از پشتوانه دلار حذف کرد، گفت: «ما به پشتوانه دلاری که در سراسر دنیا منتشر شده است، تعهدی نداریم که طلا به کشور هادیم»، و در مورد بعضی کشورها نیز که شاک می‌شدند، گفت: «بروید هر جا در دنیا خواستار مبادله هستید، مبادله کنید و با دلار، کالا بخرید.»

ما منتظر قمار جدی در اقتصاد آمریکا بودیم. اقتصاد آمریکا ۲۰ تریلیون دلار بدهی دارد یعنی اینکه دلاری که منتشر کرده نزدیک و اوراقی که منتشر کرده است، در خارج از آمریکا در حال مبادله شدن است. ما سال‌ها است که منتظر هستیم تا این بدهی را جبران کند اما چگونه می‌تواند جبران کند؟

با خرید سرمایه از خارج کشور و با فروش جدی تولیدات خود باید این حجم بدهی خودش را به تعادل برساند؟ بهترین راهکاری که آمریکا می‌تواند در دنیا برای امروز داشته باشد، دیگر جنگ نیست بلکه آمریکا باید کار دیگری را رقم بزند و باید کاری کند که ارزش سرمایه‌ها در سراسر دنیا کاهش پیدا کند.

زنگ خطر تعطیلی نظام واردات و حتی نظام صادرات

به نظر می‌آید کرونا ممکن است، یک بیماری باشد و هیچ اشکالی به این وارد نیست و ممکن است، وجوه جنگ بیولوژیک هم داشته باشد ولی وجوه جدی جنگ اقتصادی هم دارد اما برای مثال وزیر اقتصاد از شروع کرونا تا الان در اخبار دیده نشده است و وزیر صنعت و معدن حضور بسیار کم رنگی در فضای رسانه‌ای

داشته است و صرفاً بهداشت با نگاه پزشکی دیده شده است که البته ایشان داروساز است و احاطه جدی بر فضای رسانه‌ای کشور پیدا کرده است و این باعث شده است که وجوه اقتصادی مسئله دیده نشود.

ما تلاش بسیاری را انجام دادیم که این مسئله را منتقل کنیم که از لحاظ اقتصادی در بحران هستیم و اگر کالایی به ایران وارد می‌شود، ثبت سفارش‌هایی است که انجام شده است یعنی ثبت سفارش‌های امروزی نیست و حالا وارد ایران می‌شود. این ماجرای که در حال رخ دادن است، تعطیلی نظام واردات ما و حتی نظام صادرات ما است که خودش را در سه‌الی چهار ماه دیگر نشان می‌دهد و آن زمانی است که باید نگران بازیابی جدی و واقعی اقتصاد بود.

لذا به نظر می‌رسد که یک وجوه مهم از حکمرانی اقتصاد کشور در شرایط کرونا، توجه به کسب و کارها است اما وجوه مهم تر آن وجوه اقتصاد بین الملل است یعنی بحران جهانی که در حال رخ دادن است، چه تبعاتی برای اقتصاد ایران خواهد داشت؟ و ما چگونه می‌توانیم این تبعات را کاهش داده یا از آن‌ها برای جهش اقتصادی استفاده کنیم؟ این نیاز به کار هیئت‌های اندیشه ورز اقتصادی دارد.

انتظارات اقتصادی در دست چند پزشک

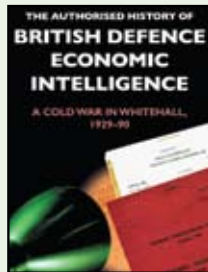
همه‌اف‌شاخص‌های اقتصادی از زمانی رخ داده است که آقای جهانپور اعلام کردند: «کرونا وارد ایران شده است». به این نحوه اعلام و همچنین به تأثیر آن روی شاخص‌ها بسیار مشکوک هستیم. البته نکاتی نسبت به این ماجرای که توسط آقایان رخ داده است، وجود دارد و به نظر می‌رسد باید بسیار جدی تر بررسی شود.

در اقتصاد و علی‌الخصوص در نگاه‌های اخیر اقتصادی این انتظارات است که همه متغیرها را رقم می‌زند. چطور انتظارات در کشور ما و انتظارات اقتصادی دنیا نسبت به کشور ما در دست چند پزشک رها هستند؟ خواسته ما از روز اول این بوده است و بارها نوشته‌ایم که باید سکان بحران کرونا را به دست مجموعه‌ای متشکل از پزشکان، اقتصاددانان، سیاستمداران، مسئولین امنیتی کشور و مسئولین مختلف حوزه سیاست‌گذاری کشور قرار دهند.

این نظام تصمیم‌مشیخصی باید داشته باشند و متغیرهای مختلف باید خودش را در این فضا نشان بدهند ولی تا به حال هرچه صفحه رسانه را باز می‌کنید، کرونا صرفاً است.

دفاع اطلاعات اقتصادی بریتانیا؛ جنگ سرد در وایت‌هال

نویسنده: پیتر دیویس

کتاب دفاع اطلاعات اقتصادی بریتانیا؛ جنگ سرد در وایت‌هال ۱۹۲۹-۹۰ کتابی است که توسط پیتر دیویس به رشته تحریر درآمده و برای نخستین بار در سال ۲۰۱۹ منتشر شده است. این اثر، نخستین کتاب تاریخ اطلاعات اقتصادی در انگلستان است که توانسته چشم انداز جدیدی را درباره سازمان‌ها و تشکیلات اطلاعاتی ملی انگلستان در طول جنگ سرد ارائه کند.

وایت‌هال کیست؟

منظور از وایت‌هال وزارت دفاع بریتانیا است که مسوولیت اجرای سیاست‌های دفاعی این کشور را به عهده دارد و در حقیقت مقر نیروهای مسلح بریتانیا است که ساختمان اصلی آن در خیابان

وایت‌هال لندن واقع است. جان آل موریسون معاون رئیس بخش اطلاعات وزارت دفاع انگلستان در سال‌های ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۹ درباره این کتاب نوشته است: «این کتاب یک مطالعه و تحقیق معتبر درباره تاریخ اطلاعات اقتصادی در انگلستان است که پس از مدت طولانی که خلأ احساس می‌شد، منتشر شده است. پیتر دیویس سال‌ها همکار حرفه‌ای و یک تحلیلگر عالی اطلاعاتی بود. به ویژه تجربه دست اول او در طول جنگ سردی را قادر ساخته بود تا تصویری واضح را از تأثیر عملکرد اداره اطلاعات اقتصادی در عملکرد کارکنان اطلاعات دفاعی کشور ایجاد کند.»

فصل بندی کتاب

نویسنده در شروع این کتاب علاوه بر تاریخچه‌ای از دوران مختلف وایت‌هال و لیستی از اختصارات مورد استفاده در کتاب، گاهشماری از سال ۱۹۱۴ تا ۱۹۹۴ و اعلام اشخاص گنجانده است. این کتاب چهار فصل دارد که هر کدام از چند بخش تشکیل شده است.

مقدمه و بیان تاریخچه جمع‌آوری اطلاعات اقتصادی

در مقدمه این کتاب توضیحاتی در رابطه با تاریخ جمع‌آوری اطلاعات توسط دولت‌ها و رابطه آن با اقتصاد بیان شده است و همچنین تعریف کوتاهی از اطلاعات اقتصادی، جاسوسی اقتصادی و رابطه آن با امنیت ملی و سیاست خارجی ارائه شده است. همچنین به تاریخچه جاسوسی و جمع‌آوری اطلاعات و جاسوسی دفاعی، نگاهی گذرا شده است.

فصل اول: جاسوسی اقتصادی

در بخش اول این کتاب که خود متشکل از دو قسمت جداگانه است، نویسنده تلاش کرده تا باب جدیدی را در حوزه جاسوسی و جمع‌آوری اطلاعات با عنوان جاسوسی اقتصادی باز کند. در این بخش به دوران جنگ جهانی اول اشاره شده است، به طوری مفهوم جاسوسی اقتصادی انگلیس بین سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ همزمان با جنگ جهانی اول پدیدار شده و منشأ آن عدم موفقیت استراتژی این کشور در صورت جنگ با آلمان بوده است.

فصل دوم: سال‌های جنگ و مواضع دشمنان بریتانیا

بخش دوم این کتاب به سال‌های جنگ و مواضع دشمن می‌پردازد. همچنین درباره برنامه‌ریزی و ایجاد الگویی برای جاسوسی اقتصادی سخنی به میان آورده شده است. این که چطور تجربه ده ساله متخصصان در جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات و همچنین تجربه جنگ جهانی اول باعث تشکیل یک مرکز اطلاعات اقتصادی در انگلستان شد. در بخشی از این فصل آمده است که در سال ۱۹۳۹ همانند ۱۹۱۴ جنگ اقتصادی سلاح مخفی انگلستان در جنگ علیه آلمان بود. در همین زمان بود که جذابیت جنگ اقتصادی تقویت شد. ارزیابی از اطلاعات اقتصادی آلمان نشان می‌داد که اقتصاد این کشور بسیار آسیب‌پذیر است که آلمان کمتر به آن توجه می‌کرد. از طرفی تجربه جنگ جهانی اول و وجود بنیادی که یک دهه بود که به صورت تخصصی روی اطلاعات اقتصادی کار می‌کرد باعث شده بود تا انگلستان اعتماد به نفس بیشتری برای جنگ اقتصادی داشته باشد. البته آنها بعداً متوجه شدند که محدود کردن روابط اقتصادی آلمان با کشورهای بی‌طرف در جنگ بهتر از یافتن آسیب‌پذیری‌های یا پتانسیل‌های اقتصادی این کشور است. نویسنده می‌گوید نقش جاسوسی اقتصادی و ارائه ارزیابی دقیق از عملکرد اقتصادی، تبیین دلایل تصمیم‌گیری، ارزیابی منابع و محدودیت‌های موجود است. با این حال حتی ارزیابی از عملکرد و چشم‌انداز اقتصاد یک کشور با استفاده از آخرین تکنیک‌ها و کامل‌ترین شواهد همیشه در معرض خطای قابل توجهی بوده است.

فصل سوم: دوران طلایی جنگ اطلاعاتی اقتصادی

بخش سوم این کتاب به دوران طلایی می‌پردازد. دورانی که باید معماری سرویس اطلاعاتی اقتصادی تغییر کند. جنگ جهانی دوم چشم‌انداز سرویس‌های اطلاعاتی را متحول کرده بود و سازمان جاسوسی اقتصادی کاملاً به رسمیت شناخته شده و کارمندان و ساختار خودش را پیدا کرده بود. پس از جنگ جهانی دوم بود که دولت انگلیس پذیرفت که باید این ساختار را توسعه دهد. در ادامه این فصل نویسنده فعالیت سازمان اطلاعات اقتصادی را طی سال‌های مختلف را مرور کرده است.

فصل چهارم: روش‌های جاسوسی اطلاعات اقتصادی

کتاب در فصل چهارم به روش‌های سازمان اطلاعات اقتصادی برای جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل اطلاعات می‌پردازد. بخشی از این فصل به روش‌های تحقیقاتی این سازمان در مورد کشورهای کمونیست اختصاص دارد. نویسنده می‌گوید در اواسط دهه ۱۹۵۰ و اواخر دهه ۱۹۶۰ معماری جاسوسی در وایت‌هال به صورت دقیق‌تر تغییر یافت. حتی در سال ۱۹۶۲ کمیته فرماندهی جاسوسی اقتصادی در کابینه تشکیل شد. در ادامه این فصل به پایان جنگ سرد اشاره شده است و این که این سازمان باید چه رویکردی را بعد از جنگ سرد در پیش گیرد. در پایان هم نویسنده نتیجه‌گیری خود را ارائه می‌کند.

یک استاد دانشگاه و عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌گوید:

سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان یک نهاد حاکمیتی باید راهبردهایی را که سبب رشد و پیشرفت اقتصادی و افزایش تاب‌آوری اقتصاد در برابر تهدیدات خارجی می‌شود تدوین و به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی ابلاغ کرده و به طور جدی اجرای آن را پیگیری کند.

حجت‌الاسلام والمسلمین غلامرضا مصباحی مقدم عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام در گفتگو با خبرنگار ویژه نامه تحلیلی راهبردی «عماد» در مورد ضرورت تبیین مفاهیم پدافند اقتصادی گفت: پدافند اقتصادی در واقع همان اقتصاد مقاومتی است که رهبر معظم انقلاب در سال ۹۲ سیاست‌های آن را ابلاغ فرمودند. یعنی کاری کنیم که اقتصاد کشور در برابر تهدیدات دشمن مقاومت کند و قدرت ضربه‌گیری داشته باشد. اگر این قدرت بالا رود و تهدیدات خارجی نتواند تأثیرگذار باشد؛ دشمن در جنگ اقتصادی هم ناکام می‌ماند پس مهم این است که در برابر تهدیدات دشمن بتوانیم از ظرفیت‌های اقتصادی به گونه‌ای بهره‌بریم که دشمن را ناکام بگذاریم. مصباحی مقدم با بیان اینکه تهدیدات و تحریم‌های دشمن از سال‌های قبل علیه ملت ایران اعمال شده است، افزود: در تحریم نفتی اگر ما سال‌های قبل به فکر پدافند اقتصادی بودیم باید بلافاصله وابستگی بودجه به نفت را کاهش می‌دادیم. بسیاری از کارشناسان و دلسوزان نسبت به احتمال وقوع شرایط کنونی از قبل هشدار داده بودند اما نسبت به آن بی‌توجهی شد.

به گفته این عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام، اگر تأثیر نفت در بودجه کاهش می‌یافت تحریم‌های آمریکا هم کم‌رنگ‌تر می‌شد بنابراین توجه به پدافند غیرعامل به خصوص در حوزه پدافند اقتصادی، در مقابل تهدیدات تاکتیکی و تکنیکی دشمن اهمیت فراوان دارد.

استاد اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع) تصریح کرد: ۸۰ درصد اقتصاد ایران مربوط به اقتصاد داخلی است و کمتر از ۲۰ درصد اقتصاد کشور به صادرات و واردات وابسته است. پس تحریم‌های بانکی بین‌المللی و تحریم‌های صادرات و واردات برخی کالاها نباید تأثیر بسیاری در اقتصاد ایران داشته باشد چون ۸۰ درصد توان اقتصاد داخلی، ظرفیت بسیار بزرگی است که در این میان هم ظرفیت نیروی انسانی جوان و کارآفرین بسیار حائز اهمیت است.

او در ادامه افزود: در نظریات توسعه‌ای گفته می‌شود که انسان‌های توسعه‌یافته، انسان‌های نخبه و فرهیخته‌ای هستند که قدرت کارآفرینی دارند و به خصوص با استفاده از فناوری‌های نوظهور، خوشبختانه نسل

جوان کشور، پس از گذشت ۴ دهه از پیروزی انقلاب اسلامی به توانمندی‌های توسعه‌ای دست یافته است.

مصباحی مقدم با بیان اینکه ما بخش مهمی از مواد غذایی مورد نیاز کشور را وارد می‌کنیم، خاطرنشان کرد: به عنوان مثال سالانه حدود ۲۵ میلیون تن خوراک دام و طیور وارد کشور می‌شود که ارزش این واردات خیلی بالاست در صورتی که با بالا بردن بهره‌وری زمین‌های کشاورزی، می‌توان کشور را از واردات بسیاری از کالاها بی‌نیاز کرد و این کمک بزرگی به افزایش قدرت پدافندی مادر برابر تهدیدات دشمن خواهد کرد. وی توضیح داد: به عبارتی دیگر، خودکفایی در تولید محصولات کشاورزی و جلوگیری از واردات بی‌رویه به قدرت استقلال کشور کمک کرده و این همان مفهوم پدافند اقتصادی

۶۶

در تحریم نفتی اگر ما سال‌های قبل به فکر پدافند اقتصادی بودیم، باید بلافاصله وابستگی بودجه به نفت را کاهش می‌دادیم. بسیاری از کارشناسان و دلسوزان نسبت به احتمال وقوع شرایط کنونی از قبل هشدار داده بودند اما نسبت به آن بی‌توجهی شد

کرونا نرخ رشد اقتصادی ما را دچار مخاطره کرد اما نه به اندازه لطمه‌ای که به اقتصاد اروپا و آمریکا وارد شد مثلاً با شیوع کرونا اقتصاد آمریکا ۳۰ درصد تحت تأثیر قرار گرفت و نرخ رشد آن کاهش پیدا کرد اما این ویروس فقط ۷ درصد به اقتصاد ایران لطمه زد

است که کشور را از وابستگی محصولی بی‌نیاز می‌کند.

عضو مجلس خبرگان رهبری ادامه داد: کشور ایران با جمعیتی بالغ بر ۱ درصد جمعیت جهان و حدود ۱۰ درصد از وسعت خشکی‌های دنیا؛ بیش از ۷ درصد معادن دنیا را در اختیار دارد و این معادن باید در مسیر جهش تولید به ثبات اقتصادی کشور کمک کند نه اینکه با خام‌فروشی همواره خود را در برابر بیگانگان وابسته کنیم.

وی افزود: ایران همچنین در حوزه انرژی صاحب ذخایر غنی است و در تولید برق خودکفاست. پس قدرت ایجاد چند نیروگاه حرارتی را در کشور داریم. وقتی شرکت مینا در کشورهای همسایه نیروگاه ساخته

گفتگوی «عماد» با اقتصاددان و عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام

بی توجهی به هشدارهای پدافندی در خصوص وابستگی به دلار کشور را دچار چالش کرد

سطح تاب آوری اقتصاد ایران در برابر کرونا بالاتر از کشورهای غربی

به گفته این اقتصاددان، این سازمان باید با جدیت پیگیر اجرا و عملیاتی شدن سیاست های کلان در حوزه پدافند اقتصادی باشد. مثلاً داخلی سازی تأمین مواد اولیه خوراک دام و طیور باید از وزارت جهاد کشاورزی مطالبه شود چون این ظرفیت در کشور وجود دارد که در محصولات حساس مانند سویا به خودکفایی برسیم. خودکفایی در این محصول علاوه بر جلوگیری از خروج ارز، در حوزه پدافند زیستی هم اهمیت پیدایی کند که محصولی استراتژیک است.

عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام متذکر شد: سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان نهادی حاکمیتی می تواند با سیاست گذاری و مطالبه از بخش های مختلف صنعتی و اقتصادی؛ کشور را در برابر تهدیدات و تحریم های خارجی مقاوم تر کند.

بنیان است. فناوری، محصول دانش است که بسیار با ارزش تر از نفت است که هرچقدر بتوانیم حوزه فناوری را توسعه بدهیم، اقتصاد کشورمان پویاتر و درآمد ملی رشد فزاینده ای خواهد داشت. مثلاً یک کیت آزمایشگاهی تشخیص کرونا، که متخصصان داخلی موفق به تولید آن شدند به کشورهای پیشرفته اروپایی صادر شد و در شرایط تحریم هم برای کشور ارزآوری داشت.

مصباحی مقدم در پایان در خصوص عملکرد سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه سیاست گذاری و پدافند اقتصادی گفت: سازمان پدافند غیرعامل کشور جایگاه حاکمیتی دارد و این سازمان باید راهبردهایی را که سبب رشد و پیشرفت اقتصادی و افزایش تاب آوری اقتصاد در برابر تهدیدات خارجی می شود تدوین و به وزارت خانه ها و دستگاه های اجرایی ابلاغ کند.

مردم مناطق محروم حل شد یا کاهش پیدا کرد و این مسئله در مقابل رفتارهایی بود که در کشورهای اروپایی رخ داد که مردم با هجوم به فروشگاه ها و غارت کالاها بحران هایی را به وجود آوردند.

استاد اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع) در خصوص نقش اقتصاد دانش بنیان و فناوری محور در پویایی اقتصادی و افزایش تاب آوری اقتصاد کشور، گفت: طبق آخرین آمار بیش از ۵ هزار شرکت دانش بنیان در کشور ما راه اندازی شده است که با شیوع ویروس کرونا تعداد این شرکت ها رو به افزایش است از طرفی توسعه شرکت های دانش بنیان باعث شد بسیاری از دانش آموختگان خارج از کشور به ایران بازگردند. پس این شرکت ها نقش بسیار مهمی در اقتصاد کشور ایفا می کنند و یکی از راه های کاهش وابستگی به بودجه نفتی توجه به همین شرکت های دانش

است پس ما می توانیم با استفاده از این ظرفیت ها، نیازهای داخلی خودمان را برطرف کنیم در این صورت شعار جهش تولید محقق می شود و قدرت پدافندی ما در برابر هرگونه تهدیدی افزایش پیدا کرده و دشمن ناکام می ماند.

مصباحی مقدم با اشاره به شیوع کرونا و نقش آن در اقتصاد کشورهای دنیا، گفت: کرونا نرخ رشد اقتصادی ما را دچار مخاطره گردانیده به اندازه لطمه ای که به اقتصاد اروپا و آمریکا وارد شد مثلاً با شیوع کرونا اقتصاد آمریکا ۳۰ درصد تحت تأثیر قرار گرفت و نرخ رشد آن کاهش پیدا کرد اما این ویروس فقط ۷ درصد به اقتصاد ایران لطمه زد که نشان می دهد تاب آوری اقتصاد ایران در برابر بحران های نوظهور بسیار بالاتر از آمریکا است. هم چنین با شعار رهبر انقلاب مبنی بر رزمایش مواسات و همدلی، بخشی از مشکلات معیشتی

درست است که ویروس کووید ۱۹ کاتالیزور دیجیتالی شدن در جهان بوده است و ظرفیت دیجیتالی شدن جهان را بیش از هر زمان دیگری از حالت باقوه به بالفعل رسانده است، اما این تمام ماجرا نیست و باران پرشتاب دیجیتالی شدن و آنلاین شدن یکدست نمی بارد و بذر دیجیتالی که کاشته شده است برای همه یکسان ثمر نمی دهد. دیجیتالی شدن بیش از آنکه خرید فناوریهای نوین باشد کسب مهارت های مدیریتی به کارگیری این فناوری ها و انتقال آنها به زنجیره ارزش است. ما امروز در میانه عمیق ترین رکود اقتصادی موجود در حافظه زنده بشر قرار داریم. همه گیری کرونا در ابتدای سال ۲۰۲۰ اقتصاد کشورهای جهان را منجمد کرد. صندوق بین المللی پول و بانک جهانی انقباض جهانی تولید در سال ۲۰۲۰ را حدود منفی پنج درصد پیش بینی

کرده اند. سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه بدتر از این حتی منفی شش و هفت درصد را برای تولید جهان تخمین زد. با هر نرخی شواهد نشان می دهد که این رکود بی شک بزرگتر از سقوط بزرگ اقتصادی سال ۲۰۰۸-۲۰۰۹ است. این پریشانی همه بخش های اقتصادی اعم از صنعت و خدمات را با شدت وضعف های مختلف تحت تاثیر قرار داده است. حتی شرکت های دارویی و فناوری و مراقبت های بهداشتی نیز شاهد کاهش درآمد هستند. بخش هایی مانند جهانگردی، حمل و نقل و نفت و گاز کاهش درآمد ۴۵ درصدی را تجربه کرده اند. شواهد نشان می دهد که سرعت فرو رفتن در شوک اقتصادی در بحران کرونا بسیار بالاتر و سریع تر از بحران مالی سال ۲۰۰۸ بوده است. مطالعه بر روی شرکت های مختلف نشان می دهد که وضعیتی که در سال ۲۰۰۸ طی ۱۸ ماه برای شرکت ها به وجود آمد در سال ۲۰۲۰

در اثر کرونا تنها طی سه ماه اتفاق افتاده و در کمتر از یک ششم زمان به همان نقطه رسیده اند. قرائن نشان می دهد که این وضعیت اقتصادی در سال ۲۰۲۱ نیز حکمفرما خواهد بود بنابراین برنامه ریزان و مدیران خردمند باید روندها را به خوبی بشناسند و با توجه به احتمال کشف واکسن کرونا آماده انتقال سریع به موضع جدید و خروج از رکود باشند. ویروس کرونا تغییرات بی سابقه ای را در زندگی ما رقم زده است و همه را مجبور کرده که روش های جدید کار، تعامل و زندگی کردن را بیاد آورند. کرونا نقاط ضعف و قوت جامعه بشری را بیشتر برجسته کرد و این چالش جدید را برای بشر ایجاد کرده است که فقط تلاش برای پیدا کردن درمان کافی نیست بلکه باید زندگی کردن در وضعیت جدید را تمرین کنیم. فناوری دیجیتال یک مولفه اصلی تلاش جمعی ما برای مقابله با ویروس کرونا و

پشتیبانی از شیوه جدید زندگی و کار در این زمان استثنایی است. رکود اقتصادی ناشی از کرونا با همه مصیبت هایی که به بار آورده است باعث شد نگاهی دقیق تر به امکانات و ظرفیت ها انداخته شود. در مواجهه با این بحران همچنان که بهداشت جهانی نیاز به افزایش فاصله را تبلیغ می کرد شرکت ها به سرعت به سمت مدل های عملیاتی کار از راه دور رفتند. طی زمانی کوتاه شرکت ها برای حفظ بهره وری و انعطاف پذیری مهارت های جدیدی را در اختیار نیروی کار قرار دادند. آنها ظرفیت های دیجیتال و آنلاین را به طور گسترده برای حفظ روابط با مشتری و ارائه کالاها و خدمات از راه دور و کارآمد گسترش دادند. آنها زنجیره های تامین را برای انعطاف پذیری بیشتر پیکربندی کردند و استانداردهای بالاتری را برای تنوع و شمول تعیین کردند. در شرایط همه گیری کرونا شرکت ها و بنگاه های اقتصادی برای

کرونا، دیجیتالی شدن اقتصاد فرصت ها و تهدیدها

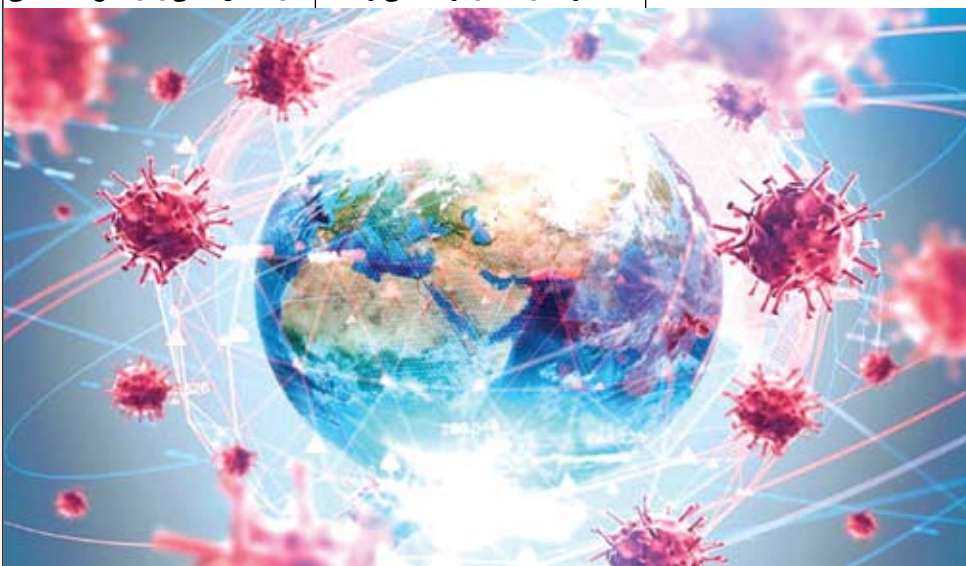
۶۶

شواهد نشان می‌دهد که سرعت فرو رفتن در شوک اقتصادی در بحران کرونا بسیار بالاتر و سریع‌تر از بحران مالی سال ۲۰۰۸ بوده است. مطالعه بر روی شرکت‌های مختلف نشان می‌دهد که وضعیتی که در سال ۲۰۰۸ طی ۱۸ ماه برای شرکت‌ها به وجود آمد در سال ۲۰۲۰ در اثر کرونا تنها طی سه ماه اتفاق افتاده و در کمتر از یک ششم زمان به همان نقطه رسیده‌اند

ادامه رقابت در این فضای جدید تجاری ضرورت استراتژی‌ها و روش‌های جدید را درک کرده‌اند. اکثریت مدیران شرکت‌ها بودجه فناوری‌های دیجیتال را افزایش داده‌اند و اهمیت استراتژیک فناوری را برای ادامه فعالیت خود حیاتی قلمداد کرده‌اند. به هر تقدیر کاری که کرونا ویروس در زمینه دیجیتالی شدن جهان طی چند ماه انجام داد ممکن بود در حالت عادی چندین سال طول بکشد. شگفت‌آورتر از سرعت شیوع کرونا سرعت انتشار نوآوری بوده است. در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته به اندازه ده سال در زمینه توسعه فناوری‌های دیجیتال پیشرفت حاصل شده است. مشاغلی که زمانی نقشه استراتژی دیجیتالی خود را در فازهای یک تا چند ساله ترسیم می‌کردند اکنون باید اقدامات خود را طی چند روز یا چند هفته مقیاس بندی کنند. دیجیتالی شدن و استفاده از داده‌ها و اطلاعات در عصر کرونا تنها مختص سپهر اقتصادی نمی‌شود بلکه قبل از هر چیزی خود موضوع شیوع کرونا را پوشش می‌دهد.

بسیاری از کشورهای طی این مدت در حال گسترش نرم‌افزارها جهت پایش و کنترل ویروس هستند. محققان هوش مصنوعی در کشورهایی مانند چین و کره جنوبی در تلاشند تا از داده‌ها برای پیش‌بینی و کاهش پخش ویروس استفاده کنند. در ایالات متحده نیز برنامه‌های مشابه در حال توسعه است. پروژه coepi یا کیت خصوصی از آن جمله است. ردیابی تخت‌های خالی بیمارستانی نیز توسط نرم افزار دیگری توسط بخش بهداشت انجام شده است. نرم‌افزارهایی مانند zoom و slack تنها در شرکت‌ها بلکه برای اوقات فراغت و شام مجازی یادوره آنلاین یوگانیز استفاده می‌شود. داده‌ها، هوش مصنوعی و ابررایانه‌ها با قدرت تحلیلی خود ادراکی‌های اصلی بشر در شناسایی الگوهای شیوع ویروس و کشف روش‌های درمان بالقوه هستند. هوش مصنوعی همچنین در ترمین انرژی ربات‌هایی که در زمان به حداقل رسیدن تعامل انسان‌ها به ایفای نقش می‌پردازند تاثیرگذار است. فناوری‌های نو ظهور دیجیتالی مانند محاسبات کوانتومی و بلاکچین نیز می‌توانند به طور بالقوه راه حل‌ها و رویکردهای غیرمنتظره‌ای را به همراه داشته باشند. به نظری رسد اکنون زمان ارزیابی مجدد ابتکارات دیجیتالی است؛ در جهان پساکرونا برخی امور به روال قبلی خود برخواهند گشت اما بعضی دیگر برای همیشه تغییر خواهند کردند و برگشت‌ناپذیرند. درک این واقعیت‌ها برای مواجهه با آینده بسیار ضروری است. نرم‌افزارهایی که کشورهای مختلف برای پیشبرد امر آموزش خود به کار می‌گیرند

شدیدتری درگیر هستند و سرمایه‌مورد نیاز برای تسریع دیجیتالی‌شدن را ندارند، توسعه برنامه‌های کاربردی دیجیتال در چنین شرایطی سخت و پروژه‌های تحول دیجیتال با تاخیر جلومی‌رود. موضوع دیگر در این زمینه مشاغل و کسب و کارهای کوچک و خرد هستند. این کسب و کارها معمولاً به کسانی که به طور فیزیکی از در وارد می‌شوند اعتماد می‌کنند. آیا آنها نیز در اثر کرونا ناچار به دیجیتالی شدن هستند برخی از خدماتی که آنها ارائه می‌دهند کاملاً فیزیکی هستند و نیاز به تعامل دارند. در چنین وضعیتی چه باید کرد. مشکل دیگر در این خصوص، سرعت دیجیتالی شدن است. در شرایط عادی همه افراد سازمان‌ها و شرکت‌هایی می‌توانند

و مهارتی پایین‌تری قرار دارند و اغلب کارهای تکراری را انجام می‌دهند. ابزارهای دیجیتال جایگزین افرادی کم‌مهارت و آسیب‌پذیری می‌شوند که در انتهای بازار کار هستند و در معرض بحران قرار دارند. طراحی یک جامعه سالم که در آن از گروه‌های غیرحرفه‌ای و غیرمتمتع‌شده توسط کرونا ویروس و در نتیجه تغییر رفتار به سمت دیجیتالی شدن به حاشیه رانده شده‌اند و شغل خود را از دست داده‌اند یک مسئله چالش برانگیز برای کشورها به شمار می‌رود. جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یکی از کشورهایی که شیوع بالای کرونا را تجربه کرده و در حال حاضر نیز با آن دست به گریبان است برای جلوگیری از خسارات بیشتر اقتصادی بایستی بر روی ظرفیت‌های استفاده از فناوری‌های دیجیتال تمرکز بیشتری کند از آنجا که پایان کرونا هم‌چنان مبهم و نامعلوم است و نمی‌توان اقتصادیک کشور را نیز به حالت تعطیل درآورد انعطاف‌پذیری و چرخش به سمت استفاده از این فناوری‌ها لازم و ضروری است.

ابتکارات دیجیتالی خود را امتحان کنند و مشتریان مجال آزمون و خطا را به آنها می‌دهند. آنها می‌توانند بر روی آزمایش و یادگیری وقت بگذارند و موانع سازمانی را یکی یکی بردارند. دولت‌ها و ادارات فرادست نیز حمایت‌های لازم را برای پیشبرد اهداف دیجیتال مجموعه‌ها به عمل می‌آورند. اما در شرایط ناگهانی کرونا وضع اینگونه نیست. تنها تعداد کمی از شرکت‌ها و سازمان‌ها مقیاس سرعت و چابکی و انعطاف‌پذیری لازم را برای این امر دارا هستند. اقدامات جسورانه برای به کارگیری زود هنگام فناوری‌های دیجیتال موضوعی است که در فرهنگ سازمانی معدودی از شرکت‌ها و سازمان‌ها قرار دارد. برخی از سازمان‌ها اساساً مهارت کافی برای به کارگیری فناوری‌های دیجیتال را ندارند و قادر به ایجاد شیوه‌های دیجیتالی جدید نیستند و برای کسب این مهارت باید سراغ شرکت‌های نرم‌افزاری بروند که آنها نیز خدمات خود را در شرایط و وضعیت فعلی بسیار گران می‌فروشند. دیجیتالی شدن بیش از آنکه خرید فناوری‌های نوین باشد

و تلاشی که در این زمینه انجام می‌دهند بخشی دیگری از موضوع کرونایی شدن جهان است. با وجود آنکه سالهاست اتکا به فناوری‌های نوین آموزشی در دستور کار کشورها قرار دارد اما کرونا نشان داد بسیاری از مدارس، مهدهای کودک و دانشگاه‌ها نرم‌افزار و سخت‌افزار لازم را برای شرایط کرونایی در اختیار ندارند و معلم و دانش‌آموز و دانشجو نیز مهیای دیجیتالی شدن و آنلاین شدن نبوده‌اند. در حقیقت این تغییر ناگهانی به عملیات و تعاملات مجازی مشکلات موجود را نباشته دیجیتالی سازمان‌ها را بر ملا ساخت. درست است که ویروس کووید ۱۹ کاتالیزور دیجیتالی شدن در جهان بوده است و ظرفیت دیجیتالی شدن جهان را بیش از هر زمان دیگری از حالت باقوه به بالفعل رسانده است، اما این تمام ماجرا نیست و باران پرشتاب دیجیتالی شدن و آنلاین شدن یک‌دست نمی‌بارد و بذر دیجیتالی که کاشته شده است برای همه یکسان ثمر نمی‌دهد. مطالعات نشان می‌دهد در برخی از کشورها که با بحران‌های مالی

آمادگی در برابر تهدید

در مقوله دفاع از فضای سایبری کشور در برابر حملات سایبری بزرگ ما زیرساخت های زیادی در کشور داریم که مبتنی بر فضای سایبری خدمات ارائه می کنند. طبیعتاً پایداری خدمات و میزان امنیتی که دارد می تواند میزان آمادگی ما در برابر تهدید را مشخص کند ولی همه خبرگان امنیت می گویند که امنیت هیچ وقت مطلق نیست و هر فضایی هر چقدر هم امن باشد باز هم راهکارهایی برای نفوذ در آن فضا وجود دارد.

سید محمد دکتور غلامرضا جلالی
رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور

پدافند سایبری

است. شرکت های بزرگ نیز بعنوان پیاده نظام استعمار نوین، تحریم غیرمستقیم زیرساخت های اقتصادی ملت ها را ممکن ساخته اند. علاوه بر این دو مورد، تا پیش از این ساختارها و روابط میان ساختاری بعنوان ابزار اعمال قدرت و تحقق تغییرات مد نظر حکومت ها شناخته می شد. اما اکنون داده و اطلاعات به عنوان منبع اصلی قدرت و ابزاری برای واکنش سریع و نرمش پذیر (قدرت نرم) به حساب می آیند. به عبارت دیگر، می توان از ویژگی های منحصر به فرد فضای سایبری برای جذابیت آفرینی و اقناع افکار عمومی (به جای زور و فشار از طریق تغییر در ساختارها) و تغییر رفتار افراد و شکل دهی به ترجیحات آنها بهره برد. البته این ویژگی ها باعث تهدید نرم دولت ها نیز شده است. توسعه بی ضابطه فضای سایبری زمینه دگرگونی در هویت فرهنگی و استحاله الگوهای رفتاری ملی مورد قبول یک نظام سیاسی را ایجاد نموده و امکان جایگزینی آن با سایر الگوهای معارض یا متضاد را فراهم خواهد کرد.

این مباحث موجب شکل گیری مفهوم جدیدی به نام قدرت سایبری شده است که به میزان توانایی حفاظت و تقویت حوزه های قدرت یک دولت از طریق و درون فضای سایبری، تعبیر می شود. توجه به این نکته ضروری است که قدرت سایبری نه تنها بعنوان یک تسهیل گر و شتاب دهنده برای ابعاد مختلف قدرت ملی، بلکه ابزاری برای آشکار سازی قدرت کشورها نیز به شمار می آید. بواسطه همین پیچیدگی و بنا به اقتضائات ذاتی فضای مجازی، سنجش و تحلیل قدرت سایبری کشورها نیازمند بازتعریف و بازتبیین اجزای تشکیل دهنده قدرت شامل مولفه های تولید قدرت سایبر، جغرافیای قدرت سایبر و بازیگران قدرت ساز یا رویکردی ساختارگرا و مستقل است.

تا پیش از توسعه فضای سایبری گستردگی جغرافیایی به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده قدرت ملی محسوب می شد، اما در تبیین قدرت سایبری جغرافیا به مفهوم فیزیکی و مصطلح کاربرد پذیر نبوده و نیازمند تعریف مجدد است. اگر مرز جغرافیایی را به عنوان "حوزه یا محدوده ای که هر حکومتی امکان اعمال حکمرانی و حاکمیت داشته باشد" در نظر بگیریم، آنگاه جغرافیای سایبر را می توان به سه محدوده فضای نزدیک (حوزه یا محدوده ای از فضای مجازی که توسط سازمان های ملی یا دولتی کنترل و حفاظت می شوند)، فضای میانه (حوزه یا محدوده ای از فضای مجازی که طبق قراردادی مشخص، امکان کنترل و حفاظت بر روی آن وجود دارد و توسط شرکت ها یا دولت کشورهای دوست و همکار اداره می شود) و فضای دور (حوزه یا محدوده ای از فضای مجازی که کنترل محلی بر روی آن وجود ندارد و متعلق به کشورهای متخاصم و دشمن است)، تقسیم بندی کرد.

پدافند سایبری در مسیر تولید «قدرت ملی»

شکل حکمرانی دولت ها را تغییر داده و آنها را در حفظ مرزهای خود در برابر تهدیدات و ایجاد امنیت و رفاه مردم در موضع ضعف قرار داده است. این موضوعات به مرور زمان ناپایداری پایه های اقتدار حکومت ها و تضعیف قدرت ملی را در پی خواهد داشت. از زاویه دیگر، تغییر در منابع تولید قدرت موجب تغییر در شیوه اعمال قدرت نیز شده است. اگر دوره ای مداخله مستقیم اقتصادی و نظامی تنها ابزار پیش روی نظام های استکباری برای تخریب زیرساخت و یا تضعیف اقتصاد دولت ها شناخته می شد، اکنون توسعه فضای سایبری دسترسی به زیرساخت های حیاتی کشورها را تسهیل و زمینه ایجاد اختلال سازمان یافته و غیرمستقیم را فراهم نموده

مردم و ملت ها را در جریان قدرت برجسته تر ساخته است. پس از این انقلاب بود که داده و اطلاعات به عنوان نوع جدیدی از زیرساخت حیاتی و عنصر جدید تولید قدرت شناخته شدند. این در حالی است که تا پیش از گسترش فضای مجازی، دارایی های فیزیکی به عنوان زیرساخت های حیاتی شناخته می شدند. همچنین علاوه بر تحول در منابع تولید قدرت، ناآرامی وضعی و تضعیف شیوه های قدیمی حکمرانی با توسعه روزافزون کاربرد های فضای مجازی ملموس تر شده است. عدم وجود مرزهای فیزیکی و مشخص در فضای مجازی از یک سو و چالش هایی نظیر مسئولیت پذیری، شفافیت، تنوع در برگزیدگی (منتج از روندهای متحولانه در فضای سایبری) از سوی دیگر،

ماهیت پویا و در حال تغییر نظام قدرت، متأثر از تحول در علم، فناوری و سطح آگاهی ملت ها و نقش و کارکرد عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی، دولت ها را ملزم ساخته تا برای حفظ موجودیت، امنیت و رفاه مردم و نیز مقابله با تهدیدات خارجی، سیاست ها و برنامه هایی را جهت افزایش توانمندی و قدرت ملی خود به کار گیرند. جمعیت، وسعت سرزمین، علوم و فناوری پیشرفته در صنعت و سلاح هسته ای، تا ابتدای قرن بیست و یکم در توانایی و سنجش قدرت تاثیر گذار بود، اما تغییر در منابع قدرت، موجب تغییر و تحول در نظام قدرت شده است. انقلاب اطلاعاتی و فناوریانه تاثیر بسزایی در افزایش سطح آگاهی عمومی داشته و نقش

تحقق قدرت سایبری از تعامل دولت با جامعه مدنی و بخش خصوصی بعنوان بازیگران قدرت ساز با در نظر گرفتن مولفه های تولید قدرت (شامل لایه های زیرساخت، منطقی، داده و کاربر) در هریک از فضا های جغرافیایی قدرت سایبر، امکان پذیر می گردد. از این رو تقویت قدرت سایبری کشور (همزمان با قدرت نظامی و اقتصادی)، از طریق تعریف ارزش های مطلوب در دو بعد ملی و فراملی و ارائه راهبرد متناسب با آن امری ضروری و حائز اولویت است.

اما باید دانست یکی از مهمترین حوزه هایی که با ایجاد بازآرندگی عملیسترس ساز تولید قدرت سایبری است موضوع پدافند سایبری است. از منظر پدافند غیرعامل فضای سایبری به شبکه های وابسته به یکدیگر از زیرساخت های فناوری اطلاعات، شبکه های ارتباطی، سامانه های رایانه ای، پردازنده های تعبیه شده (جاگذاری شده)، کنترل کننده های صنایع حیاتی، محیط مجازی اطلاعات و اثر متقابل بین این محیط و انسان به منظور تولید، پردازش، ذخیره سازی، مبادله، بازیابی و بهره برداری از اطلاعات گفته می شود که ممکن است در ارتباط مستقیم و مداوم با سامانه های فناوری اطلاعات و شبکه های ارتباطی اعم از شبکه اینترنت باشد و یا تنها قابلیت اتصال به محیط پیرامونی، در آن تعبیه شده باشد.

در این فضا که عمل تبدیل به بخش لینک زندگی بشری شده است سرمایه هایی ملی وجود دارد که باید مورد صیانت و پاسداشت قرار گیرد. منظور از سرمایه ملی سایبری بخشی از دارایی های کشور اعم از زیرساخت ها، سامانه ها، تجهیزات، نرم افزارها، اطلاعات و حتی افراد است که در فرآیند تولید، پردازش، ذخیره سازی، مبادله، بازیابی و بهره برداری از داده های دارای اهمیت حیاتی، حساس و مهم در فضای سایبری کشور نقش مستقیم و تعیین کننده داشته باشند.

از منظر پدافند غیرعامل فضای سایبری نیز مانند فضای غیرسایبری باید مورد ارزیابی پدافندی قرار گیرد. یعنی آسیب پذیری ها شناسایی شده؛ تهدیدات احصا گردند و تهاجمات احتمالی مورد رصد و پایش قرار گیرند. این یک واقعیت است که ما امروز در فضای سایبری شاهد یک جنگ تمام عیار هستیم که زیست بوم سایبری ما را تحت تاثیر قرار می دهد. لذا باید از دارایی های خود مطابق با الزامات و بایسته های آن صیانت کنیم.

از منظر پدافند سایبری آسیب پذیری در این فضا به ضعف، نقص و عیب موجود در داخل یک سرمایه ملی سایبری، رویه های امنیتی یا کنترل های داخلی، بایباده سازی آن سرمایه ملی سایبری، که قابلیت بهره برداری یا فعال شدن تهدیدات داخلی و خارجی به منظور تهاجم و یا جنگ سایبری را داشته باشد، اطلاق

66

قدرت سایبری نه تنها بعنوان یک تسهیل گرو شتاب دهنده برای ابعاد مختلف قدرت ملی، بلکه ابزاری برای آشکار سازی قدرت کشور هانیز به شمار می آید. بواسطه همین پیچیدگی و بنابه اقتضائات ذاتی فضای مجازی، سنجش و تحلیل قدرت سایبری کشور هانیا زمند باز تعریف و باز تبیین اجزای تشکیل دهنده قدرت شامل مولفه های تولید قدرت سایبر، جغرافیای قدرت سایبر و بازیگران قدرت ساز بر رویکردی ساختارگرا و مستقل است

پدافند سایبری مجموعه اقدامات سایبری و غیرسایبری است که توانمندی رصد، پایش، تشخیص، تهدید، استخراج آسیب پذیری، تجزیه و تحلیل میزان خطر، مدیریت و کنترل تهاجم سایبری، بازیابی اطلاعات و تولید قدرت پاسخ گویی به تهدید سایبری دشمن را ایجاد کند و موجب مصون سازی، کاهش آسیب پذیری و حفاظت از سرمایه های ملی سایبری و زیست بوم سایبری کشور شود و با دارندگی امکان تهاجم سایبری راز کلیه متخاصمین سلب نماید

می گردد. تهدید سایبری نیز احتمال هرگونه رویدادی است که قابلیت وارد نمودن ضربه به مأموریت ها، وظایف، تصویر پنداره (یا شهرت) دستگاه متولی سرمایه ملی سایبری یا افراد مرتبط، به واسطه يك سامانه اطلاعاتی، از طریق دسترسی غیرمجاز، انهدام (تخریب)، افشاء تغییر اطلاعات و یا جادختلال یا ممانعت از ارائه خدمات را داشته باشد.

در منظومه ادبیات پدافند سایبری همچنین به هرگونه اقدام غیرمجاز سایبری، که با هدف نقض سیاست امنیتی يك سرمایه سایبری و ایجاد خرابی یا خسارت، ایجاد اختلال در عملکرد یا از کار اندازی خدمات و یا دستیابی به اطلاعات انجام گیرد تهاجم سایبری گویند.

جنگ سایبری نیز بالاترین سطح و پیچیده ترین نوع از تهاجم سایبری که توسط ارتش سایبری کشور های مهاجم یا گروه های سازماندهی شده تحت حمایت دولت های متخاصم علیه منافع ملی کشور ها انجام می شود. این جنگ غالباً در زیست بوم سایبری رخ می دهد یعنی محیط

مشکل از زیرساخت های فناوری اطلاعات، شبکه های ارتباطی، سامانه های رایانه ای که به صورت زنده و پویا با عوامل انسانی در تعامل هستند.

و در نهایت پدافند سایبری مجموعه اقدامات سایبری و غیرسایبری است که توانمندی رصد پایش، تشخیص تهدید، استخراج آسیب پذیری، تجزیه و تحلیل میزان خطر، مدیریت و کنترل تهاجم سایبری، بازیابی اطلاعات و تولید قدرت پاسخ گویی به تهدید سایبری دشمن را ایجاد کند و موجب مصون سازی، کاهش آسیب پذیری و حفاظت از سرمایه های ملی سایبری و زیست بوم سایبری کشور شود و با تولید بازآرندگی امکان تهاجم سایبری راز کلیه متخاصمین سلب نماید.

در سازمان پدافند غیرعامل کشور؛ مأموریت پدافند سایبری به قرارگاه پدافند سایبری کشور سپرده شده است. چشم انداز این قرارگاه در حوزه پدافند سایبری عبارت است از دارای قدرت برتر در برابر تهدیدات و حملات سایبری دشمن و برخوردار از:

• نظام جامع بومی پدافند سایبری هوشمند، پایدار و مقاوم، انحصاری، ابتکاری، لایه به لایه، شبکه ای، چابک و منعطف در سطوح ملی، دستگاهی و استانی

• نظام مدیریت و کنترل جامع و هوشمند با قابلیت رصد، پایش، تشخیص، هشدار و مدیریت و کنترل بهنگام صحنه عملیات پدافند سایبری

• مصونیت در زیرساخت های حیاتی، استحکام و پایداری در زیرساخت های حساس و امنیت ایمنی در زیرساخت های مهم

• سرمایه های انسانی مؤمن، متعهد، مجرب، آموزش دیده و متخصص در حوزه پدافند سایبری و دارای تفکر بسیجی و روحیه جهادی

• نظام دیپلماسی پدافند سایبری فعال، متعامل، مشارکت جو و مدافع منافع ملی سایبری

• صنعت بومی پدافند سایبری روزآمد، رقابتی و پاسخگو به تهدید، خوداتکا و اقتصادی در تولید سامانه های پایه پدافند سایبری با بهره گیری از ظرفیت های کشور

• استانداردها و الگوهای پدافند سایبری بومی، امن، پویا و روزآمد

• جایگاه ممتاز علمی و فناورانه در حوزه پدافند سایبری منطقه

• توانمندی مدیریت بحران سایبری در راستای تداوم خدمات رسانی ضروری

• نظام نهادینه شده آموزش و فرهنگ سازی پدافند سایبری در متن فرهنگ عمومی و نظام آموزشی کشور

• مشارکت ظرفیت بخش های دولتی، غیردولتی، مردم نهاد و بسیج در پدافند سایبری

• نظام تولید، حفظ و ارتقاء آمادگی های پدافند سایبری در برابر تهدیدات

مأموریت های عمده قرارگاه پدافند سایبری کشور

• هدایت، راهبری، نظارت و هماهنگی فرماندهی عملیاتی پدافند سایبری از زیرساخت های اساسی کشور متناسب با سطح اهمیت آن ها (مصون سازی زیرساخت های حیاتی سایبری، مستحکم و پایدار سازی زیرساخت های حساس سایبری و ایمن سازی و کاهش آسیب پذیری زیرساخت های مهم سایبری کشور)

• رصد، پایش و تشخیص تهدیدات سایبری دشمن و هشدار و تعیین وضعیت آن

• هدایت و راهبری ایجاد توانمندی ها و ظرفیت های احتیاط راهبردی برتر ساز در حوزه پدافند سایبری

• هدایت و راهبری پدافند سایبری هوشمند، چندلایه و اثربخش از سرمایه های سایبری کشور

• هدایت و راهبری کنترل عملیاتی پدافند سایبری در سطوح ملی، منطقه ای و دستگاهی

• هدایت و راهبری ایجاد و ارتقاء نظام جامع پدافند سایبری کشور

• هدایت و راهبری ایجاد و ارتقاء آمادگی پدافند سایبری در دستگاه های اجرایی ملی و استانی، بخش غیردولتی و آحاد جامعه

• هدایت و راهبری مصون سازی، پایدار سازی و استحکام زیست بوم سایبری و سرمایه های ملی سایبری کشور

• نظارت و حصول اطمینان از تولید و بکارگیری سامانه های پایه و اساسی پدافند سایبری کشور

• هدایت و راهبری جلب مشارکت ظرفیت های بخش های دولتی، غیردولتی، مردم و به ویژه بسیج در پدافند سایبری

• هدایت و راهبری ایجاد و ارتقاء ظرفیت های صنعت بومی دفاع سایبری کشور (دولتی و غیردولتی)

• نهادینه سازی اصول، الزامات و ملاحظات فنی پدافند سایبری در متن برنامه ها و طرح های توسعه سایبری کشور

• هدایت و راهبری توسعه و پایدار سازی معماری پدافند سایبری در زیرساخت های دارای اهمیت

• نهادینه سازی آموزه های پدافند سایبری در متن برنامه های آموزشی و فرهنگ سازی کشور در سطوح مختلف

• هدایت و راهبری ایجاد و ارتقاء نظام اطلاع رسانی و عملیات روانی در فضای سایبری در برابر دشمن

• هدایت و راهبری آموزش های تخصصی تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه پدافند سایبری

• هدایت و راهبری تولید و مدیریت دانش در حوزه پدافند سایبری

• هدایت و راهبری دیپلماسی پدافند سایبری

گفت‌وگوی «عماد» با دبیر شورای عالی فضای مجازی

رد ادعای پیشرفت ۸۵ درصدی شبکه ملی اطلاعات

عملکرد موفق سازمان پدافند غیرعامل در حوزه سیاستگذاری‌های راهبردی

کند و نباید در برخی حوزه‌ها شاهد پیشرفت و در برخی حوزه‌های تکنولوژی شاهد پسرفت باشیم. وی توضیح داد: متأسفانه به محض ورود تکنولوژی به کشور سودآوری اقتصادی درآمدهایی از این تکنولوژی هستند اما ما در شورای عالی فضای مجازی معتقدیم که بخش فرهنگی، پدافندی و امنیتی تکنولوژی هم باید توجه شود و به دنبال آن، هر تکنولوژی پیوست اقتصادی هم داشته باشد. پس باید از فناوری‌های نوین استفاده کرد اما استفاده از تکنولوژی به کشور باید متعادل بوده و در استفاده از آن به همه جنبه‌های آن توجه شود تا زمینه تهدید فراهم نشود.

فیروزآبادی در پایان در خصوص عملکرد سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه سایبر فضای مجازی گفت: سازمان پدافند غیرعامل کشور یک سازمان حاکمیتی است که اهداف و مأموریت‌های مفیدی در حوزه فضای مجازی دارد. همچنین این سازمان در زمینه سیاستگذاری‌های راهبردی، هماهنگی و تعامل خوبی با سایر حوزه‌های امنیتی کشور دارد و عملکرد مطلوبی را در حوزه مأموریتی خود داشته است. یکی از اقدامات خوب این سازمان تدوین دستورالعمل‌های جامع پدافندی است که زمینه ارتقای تاب‌آوری در زیرساخت‌های حیاتی کشور در برابر تهدیدات خارجی را فراهم کند.

حاکمیتی، شاهد تسریع در روند و پیشرفت اجرای شبکه ملی باشیم. فیروزآبادی در مورد پیشرفت‌های شبکه ملی در لایه‌های محتوایی، گفت: محتوای فضای مجازی توسط جامعه فعال در فضای مجازی تولید می‌شود و بخش عمده‌ای از محتوای فضای مجازی توسط کاربران ایرانی تولید شده است. اما مشکل در این موضوع وجود دارد که اینکه محتوای تولیدی روی پلتفرم‌های خارجی است و دوم اینکه محتوای تولیدی در فضای مجازی همه نیازمندی جامعه را تأمین نمی‌کند. مثلاً در حوزه سرگرمی بخشی از نیازهای فضای مجازی از محتواهای خارجی تأمین می‌شود یا بخش قابل توجهی از بازی‌های رایانه‌ای در پلتفرم‌های خارجی تولید می‌شود و ما نیاز داریم همه نیروهای متعهد و متخصص باتمام ظرفیت و به صورت یک کار جهادی به میدان بیایند تا بتوانیم گام بلندی در تولید محتوای آموزشی و سرگرمی در کشور برداریم. شبکه شاد باتمام نواقصی که دارد باز هم یک تجربه و جهش خوب در حوزه تولید محتوای آموزشی ایجاد کرده است و امیدواریم در حوزه سرگرمی و بازی نیز شاهد این تحول باشیم.

رئیس مرکز ملی فضای مجازی ادامه داد: معتقدم پدافند غیرعامل و توجه به دفاع سایبری هیچ منافاتی با ورود تکنولوژی‌های نوین به کشور ندارد اما باید توجه کرد که وقتی تکنولوژی وارد کشور می‌شود باید به صورت متوازن حرکت

دبیر شورای عالی فضای مجازی در خصوص پیشرفت شبکه ملی اطلاعات و بحث‌هایی مبنی بر پیشرفت ۸۵ درصدی این شبکه، گفت: بحث پیشرفت ۸۵ درصدی شبکه ملی رشد و افرادی که مدعی بودند از مواضع خود عقب نشینی کردند چون این افراد تعریفی از شبکه ملی اطلاعات داشتند که به حوزه تخصصی و مأموریتی خودشان محدود بود و عقیده داشتند بیش از ۸۰ درصد وظایفی که به آنها محول شده را انجام داده‌اند. اما شورای عالی فضای مجازی هم پیشرفت شبکه ملی اطلاعات را بسیار پایین‌تر از ۸۰ درصد اعلام کرد و امیدواریم با تدابیری که مقام معظم رهبری اتخاذ کردند و کمک همه بخش‌های

۶۶

افراد که مدعی پیشرفت ۸۵ درصدی شبکه ملی اطلاعات بودند از مواضع خود عقب‌نشینی کردند چون این افراد تعریفی از شبکه ملی اطلاعات داشتند که به حوزه تخصصی و مأموریتی خودشان محدود بود

پدافند غیرعامل و توجه به دفاع سایبری هیچ منافاتی با ورود تکنولوژی‌های نوین به کشور ندارد

دبیر شورای عالی فضای مجازی با بیان اینکه مدعیان پیشرفت ۸۵ درصدی شبکه ملی اطلاعات عقب‌نشینی کردند می‌گویند: ساماندهی پیام‌رسان‌های داخلی یکی از مباحث مهمی است که شورای عالی فضای مجازی به آن توجه داشته است که ارتباط مستقیمی با راهبرد دفاع سایبری و پدافندی در شبکه مجازی کشور دارد. سیدابوالحسن فیروزآبادی، دبیر شورای عالی فضای مجازی در گفت‌وگو با خبرنگار ویژه نامه تحلیلی راهبردی عماد در مورد ضرورت توجه به مباحث پدافندی در فضای مجازی، گفت: همان‌طور که انسان‌ها در زندگی فیزیکی و حقیقی نیازمند راهبرد دفاعی و پدافند هستند تا از تعرض و هجوم دشمنان در امان باشند، در فضای مجازی که در امتداد فضای فیزیکی قرار دارد هم به دفاع سایبری و توجه به پدافند سایبری نیاز داریم. وی ادامه داد: همچنین بسیاری از موانع ساختاری در فضای مجازی وجود ندارد و امکان حمله دشمن بسیار آسان‌تر صورت می‌گیرد پس در فضای مجازی به مباحث پدافندی نیاز مبرم وجود دارد تا از دارایی‌ها و اموال خود در فضای سایبری محافظت یا به نحوی از آنها دفاع کنیم.

فیروزآبادی در ادامه افزود: شورای عالی فضای مجازی در راستای سیاستگذاری‌های کلان کشور و خواسته‌های مقام معظم رهبری، اقداماتی را به‌ویژه در حوزه شبکه ملی اطلاعات که دغدغه مقام معظم رهبری نیز هست انجام داده است. با این وجود در بسیاری از حوزه‌های دیگر که توجه به آن‌ها ضروری است و امنیت سایبری کشور را تضمین می‌کند باید اقدامات بیشتری انجام شود. رئیس مرکز ملی فضای مجازی توضیح کرد: یکی از مباحث مهمی که شورای عالی فضای مجازی به آن توجه داشته و با دفاع سایبری و پدافندی مرتبط است؛ ساماندهی پیام‌رسان‌های داخلی است که هویت پدافند سایبری کشور را نشان می‌دهد. در واقع با توسعه این پیام‌رسان‌ها، از افراد و اطلاعات حوزه سایبری کشور محافظت می‌کنیم. فیروزآبادی با بیان اینکه در شبکه ملی اطلاعات هم در حوزه ارتباطات، اقدامات پدافندی قابل توجهی صورت گرفته است افزود: هرچند این اقدامات کافی نیست و در حوزه شبکه ملی اطلاعات به اقدامات جدی‌تری نیاز داریم و با وجود اینکه از کلیت کارها رضایت داریم اما اهداف بالاتری را برای امنیت سایبری متصوریم. مثلاً در حوزه پیام‌رسان‌ها شاهد چندین پیام‌رسان داخلی هستیم که هر کدام حدود ۱۰ میلیون عضو دارند یا شبکه آموزشی «شاد» با وجود نواقصی که دارد بیش از ۹ میلیون دانش‌آموز محتوای آموزشی آن استفاده می‌کنند. پس مجموع این اقدامات برگرفته از توجه به فضای سایبری و مجازی است هرچند به تلاش بیشتری نیاز است و امیدواریم در سال‌های آتی شاهد پیشرفت فضای مجازی بومی در کشور باشیم.

مرکز ملی فضای مجازی براساس حکم مقام معظم رهبری زیر نظر شورای عالی فضای مجازی کشور تأسیس شده است. در حکم مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۰ آمده است:

«این شورا (شورای عالی فضای مجازی) وظیفه دارد مرکزی به نام مرکز ملی فضای مجازی کشور ایجاد نماید تا اشراف کامل و به روز نسبت به فضای مجازی در سطح داخلی و جهانی و تصمیم گیری نسبت به نحوه مواجهه فعال و خردمندانه کشور با این موضوع از حیث سخت افزاری، نرم افزاری و محتوایی در چارچوب مصوبات شورای عالی و نظارت بر اجرای دقیق تصمیمات در همه سطوح تحقق یابد. نکات اساسی در مورد وظایف شورای عالی و مرکز ملی فضای مجازی با تأکید بر توجه جدی به آن، در پیوست این حکم ابلاغ می گردد.»

در پایان انتظار دارم، ضمن تسریع در تشکیل مرکز ملی فضای مجازی، رئیس و اعضای محترم شورا تلاش بایسته را در جهت دستیابی این مرکز به اهداف تعیین شده به کار برند. کلیه دستگاه های کشور موظف به همکاری همه جانبه با این مرکز می باشند.»

اهداف و سیاست های مرکز ملی فضای مجازی:

۱. مواجهه فعال و مبتکرانه با فضای مجازی در سطح ملی و جهانی و توسعه آن به میزان آمادگی قطعی نظام (از نظر فنی و محتوایی) برای استفاده از فرصت ها و مقابله با تهدیدات آن
۲. به حداقل رساندن اتکای کشور به کشورهای دیگر در استفاده از فضای مجازی و توابع آن در عرصه های فنی
۳. جذاب سازی و غنی سازی محتوا و خدمات بومی جهت پاسخگویی حداکثری به نیازهای داخلی
۴. آموزش عمومی و فرهنگ سازی در جهت بالا بردن سواد اینترنتی، هشیار سازی مردم در مورد مخاطرات فضای مجازی و انگیزه دادن به مردم برای مقابله با مخاطرات آن در زندگی فردی و اجتماعی
۵. مقدم داشتن محتوا نسبت به زیر ساخت ها، قالب ها و خدمات اینترنتی و سرمایه گذاری بالا و مستمر در زمینه تولید و توسعه و زاینده محتوای جذاب بر اساس اسلام ناب محمدی و گفتمان انقلاب اسلامی
۶. مشارکت حداکثری نیروها و تشکلهای مردمی متعهد در یک فضای رقابتی جهت بهره برداری بهینه از فرصت ها
۷. حضور خلاقانه جمهوری اسلامی ایران

در فضای مجازی در دو عرصه سخت افزاری و نرم افزاری خصوصاً در جهت ابداع خدمات نو، قوی و جذاب ۸. ساماندهی تبادل اطلاعات با شبکه جهانی ۹. فراهم آوردن شرایط لازم برای دستیابی فضای مجازی کشور به بالاترین سطح از امنیت و سلامت برای آحاد مردم، نظام و کلیه نقش آفرینان در فضای مجازی ۱۰. در نظر گرفتن شرایط جنگ فرهنگی و به تبع آن حاکم کردن روحیه جهادی و گسترش تعامل و هم افزایی بین کلیه دستگاه ها و نیروهای مردمی در عالی ترین سطح از هماهنگی و انسجام

۱۱. ایجاد آمادگی لازم در عالی ترین سطح به منظور صیانت از زیر ساخت های حیاتی در برابر حملات اینترنتی و دفاع مناسب در برابر هرگونه حمله ۱۲. استفاده حداکثری از فضای مجازی به منظور ارتباط و همکاری وسیع و هدفمند با ملت ها خصوصاً ملل مسلمان در جهت ترویج و تحقق گفتمان انقلاب اسلامی ۱۳. حضور قوی و هدفمند نظام در مجامع و سازمان های جهانی و ایجاد ائتلاف های قوی مرکب از ملت ها و دولت ها در جهت کاهش حاکمیت قدرت های بزرگ در عرصه اینترنت و

آشنایی با مرکز ملی فضای مجازی

قدرت آفندی
جمهوری اسلامی ایران دارای قدرت آفندی در حوزه سایبری است
اما این قدرت را در مقام پاسخ به اقدام دشمن به کار می برد.

«سرمایه گذاری در فناوری اطلاعات»
رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور

وجود آمدن بستر عادلانه و اخلاقی برای استفاده از این ابزار توسط همه ملت ها و دولت ها و همچنین تأمین حقوق ملت ایران در این عرصه

وظایف و اختیارات مرکز ملی فضای مجازی:

۱. انجام وظایف دبیرخانه ای شورای عالی
۲. تحقق بخشیدن به اهداف و سیاست های مرکز و نظارت بر حسن اجرای آنها طبق مصوبات شورای عالی
۳. تحقق بخشیدن به اقدامات و پروژه های مندرج در پیوست حکم (بند ه) و نظارت بر حسن اجرای آنها در چارچوب مصوبات شورای عالی
۴. نظارت و ارزیابی در همه ابعاد فضای مجازی کشور در چارچوب طرح مصوب شورای عالی
۵. تقسیم کار ملی، هماهنگی و هم افزایی در فضای مجازی کشور در همه ابعاد، طبق مصوبات شورای عالی
۶. پایش و رصد نظام مند و مستمر فرصت ها و تهدیدهای فضای مجازی برای کشور
۷. برنامه ریزی برای حضور قوی و مستمر در مجامع جهانی مرتبط با فضای مجازی به منظور صیانت از حقوق و منافع ملی، به دست گیری ابتکار عمل و گسترش تعاملات میان دولت های همسو در جهت سالم و امن سازی فضای مجازی و امکان بهره گیری همه کشورها از این فضا بر اساس حاکمیت ملی و عدالت در چارچوب مصوبات شورای عالی
۸. مدیریت تشخیص حملات سایبری به کشور و همچنین دفاع از زیر ساخت های حیاتی در برابر حملات سایبری
۹. انجام مستمر مطالعات راهبردی و آینده پژوهی در جهت مواجهه عالمانه و پیشگامانه با تحولات فضای مجازی ایران و جهان
۱۰. تدوین نقشه جامع توسعه فاوا، برنامه های پنج ساله توسعه فضای مجازی و تعیین اولویت های علمی و فناوری فضای مجازی
۱۱. تسهیم و توزیع بودجه طرح های کلان یافرادستگاهی مصوب شورای عالی از طریق ابلاغ اعتبار یا سایر روش های مصوب شورای عالی یا قوانین کشور
۱۲. تحقق بخشیدن به مصوبات کمیسیون های تعریف شده در چارچوب مصوبات شورای عالی و نظارت بر حسن اجرای آنها.
- تبصره: انجام این وظایف، با اولویت استفاده ی حداکثری از ظرفیت های دستگاه های کشور می باشد.

مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری

انقلاب دیجیتال با پیشرفت های بی سابقه ای در فناوری همراه بوده است که نحوه زندگی، کار و تعامل افراد و گروه های مختلف جامعه را تغییر داده است. برای افزایش تأثیرات مثبت و فراگیر چنین فناوری هایی و در عین حال، کاهش یا حذف نتایج منفی این فناوری ها به اصول، پروتکل ها، قوانین و سیاست های جدیدی نیاز داریم. نهاد هایی که به طور سنتی مسئول شکل دهی تأثیرات اجتماعی چنین فناوری هایی هستند مانند دولت ها، شرکت ها و سازمان های جامعه مدنی، در تلاش اند تا پا به پای تغییرات سریع و تأثیرات تصاعدی پیش ببرند. شتاب بی امان نوآوری های فناوریانه، این پرسش را پیش می کشد که: چگونه دولت ها خواهند توانست انفجار فناوری های تازه را مدیریت کرده یا با آن سازگار شوند؟ رویکردهای قرن بیستمی به حاکمیت، کارایی نخواهد داشت و الگوهای کنونی حاکمیت به سرعت چشم انداز خود را از دست می دهند. طراحی سامانه های حاکمیتی پیش دستانه، چابک و انعطاف پذیر باید مورد توجه قرار گیرد. در کنار انقلاب دیجیتال، با تحولاتی در عرصه بین المللی مواجه هستیم. تغییر نظم بین المللی و عصر گذار باعث شده است که شاهد تغییر دنیا از یک نظم تک قطبی به حالت بدون قطب باشیم. لذا در این نظم جدید الزم است دولت ها متناسب با شرایط کنونی، جایگاه خود را جابجایی کنند.

تحول دوم «تحول موضوع سایبر» از یک امر ذهنی به یک موضوع عینی است. موضوع سایبر از یک موضوع فنی به یک موضوع سیاسی تبدیل شده است و دیگر صرفاً بحث فیبر و کابل مطرح نیست. امروز موضوعی به اسم «ژئوپولیتیک سایبری» صحبت می شود که این مفهوم دارای ابهامات زیادی است. ژئوپولیتیک به معنای جغرافیا روی زمین دارای ارزش سیاسی است ولی مفهوم سایبر را چگونه می توان در قلمرو جغرافیایی قرار داد؟ تحول سوم «نقش فناوری های راهبردی و نوظهور» است. فناوری های نوظهور در تولید قدرت و ثروت در آینده نقش بسیار بسزایی خواهند داشت. این امر باعث شده که توجه ویژه ای از سمت دولت ها به این موضوع صورت گیرد و تلاش کنند که حاکمیت را در این موضوعات از آن خود سازند. برای توصیف نوآوری های عصر جدید اجتماعی اقتصادی امروز،

اصطلاحات متبادل مختلفی نظیر «عصر دیجیتال»، «انقلاب صنعتی چهارم»، «فناوری های تحول آفرین» و... ایجاد و استفاده شده است. انقلاب صنعتی چهارم را می توان با گستره های از فناوری های نوین تعریف نمود که گستره ای از هوش مصنوعی، رباتیک، اینترنت اشیا، بلاکچین، خودروهای

سیاست گذاری است.

پیش بینی مهم ترین وقایع ۱۵ سال آینده کشور در حوزه تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعاتی

راه افتادن سرویس های جهانی رایگان دسترسی به اینترنت در روز هایی که میزان استفاده و درخواست برای اینترنت پهن باند با توجه به شیوع

ترین تهدید این شبکه، پدیده «گریز از درگاه های رسمی اینترنت» است. این پدیده وقتی به وجود می آید که ارتباطات در یک کشور با استفاده از ابزاری ارتباطی که در کنترل نیست، به برقراری ارتباط با خارج از مرز های داخلی بپردازند. با استفاده از این شبکه این امکان به وجود می آید

حکمرانی جمهوری اسلامی بر «ژئوپولیتیک سایبری»؛ چالش ها و راهکارها

که تمام ارتباطات تلفنی و اینترنتی از طریق این شبکه و بدون نظارت و کنترل انجام شود. این امر برای امنیت کشور تبعاتی به دنبال دارد. امکان دسترسی، شنود و ذخیره سازی اطلاعات حریم خصوصی مردم، حریم سازمانی و حاکمیتی کشور توسط صاحبان سرویس های ارائه خدمات رایگان اینترنتی به وجود می آید. همچنین ایجاد امکان مکالمه رایگان موجب ضرر و زیان های اقتصادی به اپراتورهای تلفن همراه و ثابت در کشور می شود.

استفاده از پهن باند در قلمروی هوایی رشد روزافزون پهپادها و کاربرد آن در همه وجوه زندگی اجتماعی است به

کرونا و خانه نشینی صدها میلیون انسان در جهان به طور چشم گیری افزایش یافته، ایلان ماسک مدیرعامل شرکت اسپیس ایکس در تلاش است تا بتواند با فراهم کردن مقدمات لازم، کاربران بیش تری را به اینترنت متصل کند. این شرکت اخیراً ۶ ماهواره دیگر را به فضا پرتاب کرد تا اکنون تعداد ماهواره های استارلینک اسپیس ایکس در فضا که برای عرضه اینترنت پرسرعت مورد استفاده قرار خواهند گرفت، به ۴۰۰ برسد. اسپیس ایکس قصد دارد تا بالغ بر ۱۲ هزار ماهواره را به فضا پرتاب کند. گفته می شود که اسپیس ایکس قصد دارد امکان دسترسی میلیون ها انسان را به اینترنت پهن باند ارزان و با کم ترین میزان تأخیر فراهم کند. مهم

بدون سرنشین، کلان داده؛ یادگیری ماشینی؛ واقعیت سایبری؛ پرینت سه بعدی؛ و... را پوشش می دهد. بنابراین امروزه نیاز فوری به روش های سریعتر و چابک تری وجود دارد تا فناوری های در حال ظهور، مدل های تجاری و ساختارهای تعاملی اجتماعی که توسط چنین فناوری هایی، قدرت پیدا میکنند را مدیریت کنیم. از آنجاکه پروسه های توسعه سیاستی سنتی از روند سریع نوآوری فناوریانه عقب افتاده اند، شهروندان بیش از پیش از بخش خصوصی و سایر نهاد های غیردولتی انتظار دارند تا مسئولیت های جدیدی را به عهده بگیرند و روش های جدیدی برای حمایت از تنوع و سرعت حکومت ایجاد کنند. چهارمین انقلاب صنعتی نیازمند تغییر مدل های

گونه ای که به طور وسیع با جامعه بشری پیوند خورده اند. با اینکه پهنادهای بسیاری از روشهای سنتی را شکسته اند باید گفت که آنها هنوز در ابتدای راه هستند و انتظار میرود که به طرز شگفت انگیزی زندگی روزمره ما را چه در بخش خدمات و چه در بخش صنعت تحت تأثیر قرار دهند. اهمیت بالای این پرنده بدون سرنشین، سبب شده است تا تحقیقات بسیاری بر روی افزایش کارایی، افزایش میزان بار قابل حمل، کاهش هزینه های تولید، افزایش دقت، بهبود خدمات پس از فروش، حل مسائل ایمنی و امنیتی در حال انجام باشد. هواپیماهای بدون سرنشین، در دو سال اخیر، سبب ایجاد مجادلات مختلفی در سطوح مختلف مدیریتی و حاکمیتی در کشور شده اند. در حالیکه بخش عمده این مباحث، بر کاربردهای نظامی این فناوری متمرکز دارد، استفاده غیرنظامی از این نوع هواپیماها، مسائلی جدی را پیش پای دولت، که روش مطمئنی برای تنظیم فعالیت پهنادهای ندارند، قرار داده است. مراکز مختلف دولتی و حکومتی از درگیر شدن در مباحث مختلف استفاده از پهنادهای به دلیل مسائل امنیتی و صیانتی حذر داشته اند. این گرایش منفی، سبب شده است تا درباره چگونگی بهره وری از پهنادهای، به نفع جامعه، چندان بحث و گفتگویی صورت نگیرد. از آنجاکه درجه آزادی پهنادهای، بی نهایت است، وضع قوانین و مقرراتی که بتواند ضمن ایجاد سهولت استفاده برای کاربران، درجه آزادی بینهایت آن را کنترل کند، کاری بسیار دشوار است. این امر هم اکنون در کشورهای مختلف با توجه به فرهنگ های مختلف آنها و همچنین نوع کاربری پهنادهای بسیار متفاوت بوده و دائماً در حال به روزرسانی است.

هنوز قانون یکپارچه ای که بتوان به آن استناد کرد که شامل کلیه ممنوعیت ها و محدوده های مجاز باشد، به درستی وضع نشده است. به همین خاطر این امر یکی از مهمترین اموراتی است که در کشور ایران با توجه به موقعیت بسیار حساس آن باید به آن پرداخته شود و الگوی مناسبی برای ساماندهی پهنادهای مورد استفاده در ایران، چه در بخش تجاری و چه در بخش نظامی، ارائه کند. پهنادهای می توانند به عنوان نودهای ایجاد شبکه های اقتصائی مورد استفاده قرار گیرند و سرویس های اینترنت رادر نقاط محدود ارائه کنند. در حال حاضر

مطالعاتی درخصوص بهینه سازی و ایجاد ثبات در استقرار پهنادهای برای ارتباط بکمال پایدار در حال انجام است و این ارتباطات می تواند سرعت انتقال داده را تا مرتبه ده برابر افزایش دهد.

استفاده از خودروهای خودران در جاده های کشور

پیشرفتهای حوزه های مرتبط با فناوری اطلاعات نظیر هوش مصنوعی و اینترنت اشیا، موجب تحولات گسترده ای در صنایع مختلف از جمله خودروسازی شده است. صنعت خودرو با هدف کاهش هزینه ها، ارائه محصولات متنوع و افزایش کارایی، غلبه بر مشکلات زیست محیطی ناشی از مصرف انرژی و در نهایت ایجاد بازارهای جدید به عرصه خودروهای خودران پا گذاشته است. پیش بینی اینکه خودروهای خودران، سهمی بزرگ در سالیان آتی خواهند داشت سخت نیست.

استفاده از هوش مصنوعی و روبات ها در صنایع مختلف کشور

آینده ای را تصور کنید که در آن ماشین ها در بسیاری از مشاغل جایگزین آدمها شده اند. کارخانه ها بدون مداخله آدمی، به تولید کالاها با دوام می پردازند، شبکه های ترابری به شکل

خودکار فعالیت می کنند و تولید مواد غذایی بدون نیاز به استخدام کارکنان، انجام می شود. ممکن است که در نظر اول، این یک جامعه آرمانی باشد اما از میان رفتن مشاغل و بیکاری گسترده، می تواند سامانه های اقتصادی را بی ثبات سازد و ثروت را بیش از پیش در دست یک گروه نخبه متمرکز کند.

خصوصی شدن داده ها

در حال حاضر، دولت با مسائلی همچون شفافیت و آزادی داده ها سروکار دارد حال آنکه اکنون دیگر اینها مسائل دیروزند و امروز، مسائل بنیادی تری که دولت می بایست با آنها دست و پنجه نرم کند، این است که چگونه می توانند مالکیت بیشتری بر داده های خود داشته باشند، چگونه می توانند ارائه داده ها را کنترل کنند، و چگونه می توانند به این وسیله مشروعیت خود را تقویت کرده و نیز نقش روشنی را در این اوضاع دگرگون شونده برای خود ترسیم نمایند. در آینده نزدیک، مسئله های که دولت می بایست با آن کلنجار برود این است که دولت چگونه داده های لازم برای انجام وظایف و عملیات خود را تأمین خواهند کرد در حالی که سامانه ها و فرایندهایی که این داده ها را تولید می کند، در اختیار دولت نیست. آینده ای را تصور کنید

که در آن، دولت مجبور به خرید داده ها از سازمان های خصوصی هستند بدون آنکه چندان نسبت به درستی این داده ها مطمئن باشند. در دو دهه گذشته، دولت بیشتر خدمات فاوا را به بخش خصوصی واگذار کرده است، این واگذاری ها، دولت را از حیث اطلاعاتی آسیب پذیر کرده است چرا که برای به روز کردن سامانه های خود و برای هر نوع نوآوری به بخش خصوصی وابسته شده است. در آینده نزدیک، دولت، برای اداره حیاتی ترین دارایی خود یعنی داده ها و اطلاعات مربوط به شهروندان، سازمان ها و جوامع مردم نهاد، از ظرفیت محدودی برخوردار خواهد بود مگر آنکه شرایط به شکل بنیادینی دگرگون شود.

تأثیر بلاکچین بر فناوری های مالی

یکی از این فناوری های نوین، فناوری زنجیره بلوک (بلاکچین) است، این فناوری با بهره گیری از الگوی دفتر کل (پایگاه داده) توزیع شده انتقال دارایی را در سطح جهان در کسری از ثانیه با کم ترین کارمزد تراکنش و به صورت شفاف ممکن می سازد. در فضای فناوری زنجیره بلوک و اینترنت، پارادایم های تعاملات مالی بین المللی تغییر چشم گیری داشته است. یکی از این تغییر رویکردها تمرکززدایی

است، در واقع این تغییر مبنایی برای سیاست‌های خودکنترلی و خود تنظیمی خواهد بود. بیت‌کوین اولین و جدی‌ترین تهدیدی است که باعث تغییرات انقلابی در مبادلات مالی بین‌المللی شده است و در آینده شکل گیری پیمان‌های پولی بین‌المللی مبتنی بر بلاکچین خواهیم بود که منجر به زیر سوال رفتن سلطه دلار خواهد شد.

چالش‌های حوزه حکمرانی سایبری تنوع طرز تلقی‌ها از تعریف حکمرانی سایبری

در این فضا مفاهیمی مانند «حکمرانی سایبری»، «حکمرانی دیجیتال»، «حاکمیت اینترنت»، «حکمرانی فضای سایبری» و... مطرح می‌شود که موضوعات بسیار بااهمیتی است اما در برخی موارد این مفاهیم مبهم هستند و نسبت این مفاهیم بایکدیگر واضح نیست و ممکن است به جای هم مورد استفاده قرار گیرند. به نظر می‌رسد شاهد تحول مفاهیم از «ملی‌گرایی فناوریانه» به «ملی‌گرایی دیجیتال» و بعد از آن به «حاکمیت دیجیتال» و «حاکمیت داده» هستیم. امروز مهم‌ترین بحث موضوع «حاکمیت داده» است. قبلاً داده وجود داشت ولی این داده تبدیل به اطلاعات نمی‌شد ولی در حال حاضر به کمک هوش مصنوعی این امکان فراهم می‌شود که داده تبدیل به اطلاعات شود و بتوان از داده در سیاست‌گذاری داده محور استفاده کرد. هنگامی که از حکمرانی سایبری یا حکمرانی فضای سایبری سخن می‌گوییم، سه مفهوم را می‌توانیم مورد نظر قرار دهیم:

حکمرانی بر فضای سایبری:

حکومت‌های می‌کنند سیاست‌هایی را برای شکل دادن به فعالیت‌ها در فضای سایبری تدوین و اجرا کنند، رویه‌های عمل قانونی و مشروع را در فضای سایبری تعیین کنند و روابط میان بازیگران و گروه‌های اجتماعی مختلف را تنظیم کنند.

حکمرانی در فضای سایبری:

حکومت‌ها سعی می‌کنند حاکمیت سرزمینی خود را در فضای سایبری بازتعریف و اعمال کنند. برای مثال، آنها دامنه‌های ملی تعریف می‌کنند، در پی امنیت سایبری شهروندان خود هستند، جرائم رایج حوزه سایبری بسط می‌دهند یا آنها را با توجه به فضای سایبری تعدیل می‌کنند.

حکمرانی از طریق فضای سایبری: حکومت‌ها وظایف حاکمیتی خود را از طریق فضای سایبری انجام می‌دهند. برای مثال، خدمات دولتی از طریق اینترنت ارائه می‌شود. مفهوم «دولت الکترونیک» در این حوزه جای می‌گیرد.

فقدان راهبرد در حوزه حکمرانی سایبری

در بحث حکمرانی سایبری علی‌رغم اینکه نهاد‌های متعددی، متولی

داد که در آنجا، بیانیه‌ای منتشر شد که نگاه راهبردی جمهوری اسلامی ایران به بحث حکمرانی سایبری معرفی شده است. اما ممکن است این نگاه راهبردی مورد تأیید همگان نباشد و نیاز به بحث و بررسی در این زمینه وجود دارد. از سویی این نگاه وجود دارد که طرز تلقی‌هایی که در حال حاضر در زمینه حکمرانی سایبری وجود دارد، مبنا دارد اما این مبنا، منطقی و عقلایی نیست و الزام است مورد تجدید نظر قرار گیرد. از سوی

۲- خواب‌زدگی فناوریانه: غفلت عالمانه از روند توسعه و فراگیری فناوری. فناوری وارد کشور شده ولی آن را انکار می‌کنیم.

۳- کاتولیسیم فناوریانه: ارزش‌گذاری مجرد (حاکمانه- غیر کاربرانه) فناوری هابه این معنا که آیا فناوری در راستای تقویت حاکمیت است یا خیر. چنانچه فناوری مورد قبول حاکمیت و در راستای منافع حاکمیت باشد مورد پذیرش قرار می‌گیرد. جایگاه آن در نقشه‌های جامع، طرح‌های تحول

دیگر طرز تلقی یکسانی در خصوص حکمرانی سایبری در ایران وجود ندارد و بخش‌های مختلف، فارغ از کارکردهایشان در طیفی از تعاریف قرار گرفته‌اند.

نحوه تعامل بخش‌هایی از حاکمیت کشور با فناوری‌های نوظهور

طی سال‌های اخیر در کشور، روند مشخصی برای شکل‌گیری و توسعه فناوری‌های نوظهور پیگیری شده است که هم در عرصه نهادسازی و هم در عرصه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی به خوبی مشهود است. گام‌های این روند عبارتند از:

۱- خواب‌فناورانه: غفلت از روند توسعه و فراگیری فناوری؛

راهبردی و برای اجرایی کردن آن ساختار و ستادهای ملی تعیین می‌شود و بودجه تخصیص پیدا می‌کند. ویژگی فناوری مقبول عبارت است از: کنترل پذیر، دستور پذیر، وابسته به حاکمیت، فاقد ویژگی‌های استقلال. در صورت عدم پذیرش فناوری‌های نامقبول، ممکن است فناوری مورد «اقبال عامه» قرار گیرد و بودجه آن از طرف مردم تأمین شود. و در نهایت با «فشار عامه» و بحران عامه «مواجه شویم».

۴- بیروتناسیم فناوریانه: بعد از این که فشار جامعه زیاد شد و موضوع تبدیل به بحران شد، فناوری از سوی حاکمیت پذیرفته می‌شود مانند جریان ماهواره، اینترنت و... این فناوری‌ها پیوسته با

چالش‌های مختلفی در مسیر شکل‌گیری خود مواجه بوده‌اند که برخی از آنها عبارت‌اند از: ۱- وابستگی به یک نهاد دولتی سیاستگذار، ۲- ضعف در سیستم تجاری سازی و بهره‌برداری از نتایج دستاوردهای تحقیقاتی، ۳- ضعف در اقتصادی کردن و رقابت پذیر کردن.

نبود مراکز مطالعاتی فعال مرتبط با مباحث مختلف حکمرانی سایبری در کشور

مرکز مطالعاتی خاصی با رویکرد مطالعاتی پیرامون مباحث مختلف حکمرانی سایبری در کشور فعال نمی‌باشد. نبود مراکز مطالعاتی فعال، سبب شده است تا این تفکر تقویت شود که توسعه حکمرانی سایبری در کشور فقط و فقط بر عهده دولت می‌باشد و برنامه ریزی برای ایجاد توسعه حکمرانی سایبری بدون حضور دولت و حاکمیت امکان پذیر نباشد. مسئله حکمرانی سایبری موضوع تازه‌ای است و عدم شناخت جامع از فرصت‌ها و توانمندی‌های حکمرانی سایبری، ضعف فرهنگی و ناآگاهی بهره‌برداران و مصرف‌کنندگان، و رویکرد نامشارکت‌جویانه حاکمیت همگی ریشه در نبود مراکز مطالعاتی فعال دارد. درصد قابل توجهی از تصمیم‌سازان و مسئولین اجرایی کشور دانش تخصصی مناسبی، برای درک توانمندی‌های حکمرانی سایبری را ندارند، لذا لازم است مطالبی به زبان بسیار ساده برای آنها تولید گردد تا درک عمومی آنها از ضرورت توسعه فناوری اطلاعات افزایش یابد.

چالش‌های توسعه منابع انسانی حکمرانی سایبری

از مهمترین این چالش‌ها می‌توان موارد ذیل را برشمرد:

- تمایل نخبگان و متخصصین آموزش دیده برای خروج از کشور؛
- کمبود متخصصین آشنا به کار؛
- عدم یکپارچگی بین آموزش‌های و نیاز بازار کار در حوزه حکمرانی سایبری؛
- تصویب قوانینی که موجب عدم توسعه حکمرانی سایبری در کشور می‌شود، مانند قوانین سخت‌گیرانه در پرداخت حقوق به متخصصین مانند کارمندان دولتی؛
- عدم وجود سند راهبردی در حوزه توسعه حکمرانی سایبری در کشور؛
- غلبه نگاه سلبی و محدودیت ساز بر نگاه ایجابی در بحث حکمرانی سایبری؛ و

۶

انقلاب صنعتی چهارم را می‌توان با گستره‌ای از فناوری‌های نوین تعریف نمود که گستره‌ای از هوش مصنوعی، ریاتیک، اینترنت اشیا، بلاکچین، خودروهای بدون سرنشین، کلان داده، یادگیری ماشینی، واقعیت مجازی، پرینت سه بعدی و... را پوشش می‌دهد

راهبرد پیشنه‌ای برای ایران، می‌تواند راهبرد «درون‌زای برون‌نگر» در عصر حاکمیت سایبری باشد. این رویکرد از پتانسیل لازم برای ایجاد توازن بین اینترنت آزاد، ارزش‌های داخلی و مسائل ملی و هنجارهای بین‌المللی برخوردار است و می‌تواند تأمین‌کننده استقلال سایبری کشور باشد

• نبود مؤسسات سیاست ساز در حوزه حکمرانی سایبری و توسعه منابع انسانی

راهکارهای قابل ارائه برای ایجاد ساختارهای بهینه مرتبط با حکمرانی سایبری

کشور ایران، در تاریخ پرفراز و نشیب خود، دوره‌های انتقالی (گذار) متعددی را تجربه کرده است. مسئله اصلی در همه این دوره‌ها، چگونگی برپایی نظامی جدید در ساختار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، به دلیل ضرورت وداع (احداً) بخش (از) عناصر فرهنگی موجود و پذیرش عناصر جایگزین بوده است. واقعیت آن است که در بروز وضعیت فعلی حکمرانی سایبری در جمهوری اسلامی ایران، مجموعه درهم‌تنیده‌ای از عوامل شناخته شده و بسیاری عوامل هنوز ناشناخته در یک بستر اجتماعی و فرهنگی دخیل است که بدون توجه به آنها در یک قالب تحلیلی نظام مند، هیچ تدبیر و اقدامی نه تنها به حل و پیاکاهش مسئله منتهی نمی‌شود که چه بسا بر دامنه، عمق و شدت آن نیز بیفزاید

صحنه‌ای که اینک در ارتباط با وضعیت حکمرانی سایبری در برابر مافار دارد حاصل اقدامات برنامه ریزی شده و برنامه ریزی نشده، اقدامات فردی و جمعی در بدنه جامعه، در یک دوره

تاریخی کوتاه مدت است که اگرچه بار اصلی مسئولیت آن متوجه دولت‌ها و نظام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی کشور است، اما دیگر کنش‌گران عرصه‌های مختلف نظامی، امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، بخش خصوصی و مردم، نیز در به وجود آمدن آن بی‌تأثیر نبوده‌اند. تحولات سال‌های اخیر باعث شده است که نقش سازمان‌های حکمرانی چنددینفعی اهمیت پیدا کند. این سازمان‌ها سه نقش مهم «تصمیم‌سازی»، «هنجار سازی» و یا «روایت سازی» را ایفا می‌کنند. باید این نکته را مدنظر قرار داد که این مسائل و مشکلات، منحصر به ایران نیست و همه دنیا با آن مواجه هستند. راهبرد پیشنه‌ای برای ایران، می‌تواند راهبرد «درون‌زای برون‌نگر» در عصر حاکمیت سایبری باشد. این رویکرد از پتانسیل لازم برای ایجاد توازن بین اینترنت آزاد، ارزش‌های داخلی و مسائل ملی و هنجارهای بین‌المللی برخوردار است و می‌تواند تأمین‌کننده استقلال سایبری کشور باشد. در این چارچوب بخشی از توصیه‌ها عبارتند از:

* «سیاست‌گذاری فعالانه» در برابر «قانون گذاری صرف»: این روزها صحبت از اینترنت آمریکایی و اینترنت چینی می‌شود. ایران باید مشخص کند که کدام رویکرد را به موضوع اینترنت می‌پزد. اینترنت آمریکایی، اینترنت چینی و مدل سومی را قرار است مدنظر قرار دهد. به این منظور نیازمند رویکرد سیاست‌گذاری فعالانه در عرصه حکمرانی فضای سایبری هستیم.

* «فهم فناوری‌های انقلابی» در برابر «تنظیم‌گری سنتی»: جریان‌ناکسی‌های اینترنتی نشان داد که با فهم گذشته از مفهوم تنظیم‌گری و اعمال حاکمیت نمی‌توان پل‌پدیده‌های جدید فناوری‌های جدید مواجه شد و لازم است بادرک این مفاهیم، در ساختارهای تصمیم‌گیری تغییراتی ایجاد کرد.

* «حمایت‌گرایی داده محور» در برابر «وابستگی به درآمدهای نفتی»: استعاره جدید «داده در عصر جدید مانند نفت در زمان قدیم است»، به نقش مهم داده به عنوان سوخت و محرک برای فناوری و نوآوری اشاره دارد. داده به عنوان نفت جدید است بنابراین در حکمرانی سایبری باید این اجازه داده شود که داده در داخل کشور استخراج، حفظ و تبدیل به ارزش افزوده شود.

* «ملی‌سازی داده» (nationalization data) در برابر فیلترینگ و مسدودسازی حکمرانی بر داده و حکمرانی با داده موضوع مهمی

در عرصه حکمرانی سایبری است. بدین معنا که هم داده راملی می‌کنیم و هم از داده برای حکمرانی استفاده می‌کنیم. برای مثال شهرداری داده‌های شهری را در اختیار اپلیکیشن‌های مسیریاب داخلی قرار داد و این موضوع باعث ایجاد مزیت برای یک اپلیکیشن ملی نسبت به نمونه خارجی می‌شود

* حاکم شدن رویکرد کارآفرینی سیاستی (Policy Entrepreneur) به جای غلبه رویکرد پیمانکاری: نگاه حاکم بر موضوع فناوری اطلاعات، نگاه پیمانکاری است. رویکرد پیمانکاری باید به رویکرد کارآفرینی تغییر کند. در زمانی که اغلب بازیگران این عرصه حافظان وضع موجودند، کارآفرین سیاستی برهم زنده وضع موجود و پیام آور وضعی دیگر است.

اوباشتیاق برای تغییر و تحول و برهم زدن وضع موجود پایه میدان سیاست گذاری می‌گذارد. کارآفرین سیاستی کسی است که با نوآوری و خلاقیت و با متقاعد کردن سیاستگذاران و مخاطبان خط مشی‌ها می‌کوشد تا نظرات آنها را نسبت به موضوع سیاست گذاری جلب کرده و تدوین و تصویب آنها را تسهیل نماید.

* تغییر پارادایم کشور- شمول از ارزش گذاری حاکمانه به ارزش گذاری کاربرانه فناوری‌ها و عمودها: راهبردی که به عنوان راهبرد ملی در عرصه سایبری تعریف می‌شود باید تأمین‌کننده منافع همه گروه‌ها باشد و لزوماً صرفاً تأمین‌کننده منافع حاکمیت نباشد.

* پذیرش نظریه بسط قدرت به جای اعمال قدرت

* یکسان شدن طرز تلقی از تعریف حکمرانی سایبری.

* نهادینه شدن توسعه پویا و پایداری علوم مرتبط با حکمرانی سایبری.

* ایجاد زمینه مناسب برای بهره‌مندی از مزایای حکمرانی سایبری در جهت ارتقای کیفیت زندگی مردم.

* دستیابی به سهم مناسبی از اقتدار ملی و جهانی با استفاده از توسعه مفاهیم حکمرانی سایبری.

* توسعه منابع انسانی به منظور نهادینه سازی علوم مرتبط با حکمرانی سایبری و ارتقای قابلیت‌های مدیریتی.

* شبکه سازی میان عناصر فعال و نهاد‌های موجود.

* توسعه و به کارگیری حکمرانی سایبری در حل معضلات اساسی جامعه و اولویت‌های کلان کشور.

* تأکید بر تعامل بین‌المللی و رویکرد برون‌گرا و ایجاد ساز و کار شکار فرصت‌های مختلف جهانی و حفظ و تداوم آن.

گلایه رهبر معظم انقلاب اسلامی از تعلل در تکمیل شبکه ملی اطلاعات

وقتی اروپا هم می خواهد از بند اینترنت کالیفرنیا بی رها شود

در برنامه‌ی پنج‌شنبه‌ی این قضیه تحت عنوان شبکه‌ی ملی اطلاعات مطرح شد، ولی در آن زمان صرفاً تعریفی از آن ارائه شد. وقتی که مسئولیت دبیری شورای عالی فضای مجازی به بنده سپرده شد، ما یک تعریف مشخص به علاوه‌ی الزامات آن، طراحی کردیم و در جلسه‌ی پانزدهم شورای عالی فضای مجازی با اکثریت مطلق اعضای که در جلسه بودند به تصویب رسید. ماموظف بودیم که مصوبات شورای عالی را جهت استحضار خدمت حضرت آقا فرستیم که اگر ایشان نظر خاصی دارند بفرمایند. شاید تنه‌ام صوبه‌ای که در طول این نه سال حضرت آقا روی آن دستور دادند و بی‌نوشت فرمودند همین مصوبه بود. ایشان نوشتند: «مصوبه‌ی خوبی است، خبر اجرایی شدنش را به من بدهید». از این نظر که ایشان مطالبه می‌کنند، این یک مصوبه‌ی بسیار مهمی است. یعنی اگر ما شبکه‌ی ملی اطلاعات داشته باشیم، فضای مجازی مستقل برای خودمان خواهد بود. البته طرح‌های مهم دیگری هم در پیوست اول حکم حضرت آقا بود، ولی شاید خیلی هایش اجرا نشدند یا کم و بیش اجرا شده باشند. البته از همان موقع که آن شش بنده به عنوان الزامات فضای مجازی دردی ماه ۱۳۹۲ مصوب شد، آن‌ها را یک مقدار دقیق تر تفصیل دادیم. بعد از من هم، وقتی آقای دکتر فیروزیابی دبیر شورای عالی شدند، در تابستان ۱۳۹۵ سند دیگری

حاکمیت کند، روی زیرساخت خارجی شکل خواهد گرفت. یعنی حاکمیت ما در فضای مجازی روی زیرساخت خارجی قرار می‌گیرد که چیز نامربوطی است. این اصلی‌ترین دلیل برای ایجاد شبکه‌ی ملی اطلاعات است. اگر این شبکه تشکیل شود حاکمیت مادر حوزه‌ی فضای مجازی، مستقل و در داخل کشور ایجاد می‌شود، و اگر تشکیل نشود این حاکمیت از دست ما می‌رود و در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی به دست خارجی‌ها می‌افتد. کم‌اینکه الان شما این‌ها را می‌بینید. بنابراین هرچه تأخیر در ایجاد زیرساخت فضای مجازی کشور باشد بیشتر ضرر می‌کنیم.

ایده‌ی اولیه ایجاد شبکه ملی اطلاعات از کجا مطرح شد؟

از دوده‌ی پیش این بحث در کل دنیا مطرح بوده و از همان زمان کشورهای مختلف راه‌های خاص خودشان را طراحی کردند و جملگی برند. در ایران فکر می‌کنم حول و حوش سال ۸۰ بود که یکی از معاونان وقت وزارت ارتباطات این ایده را به صورت یک طرح کلی مطرح کردند و به مجلس هم ارائه دادند و مسیری را شروع کردند. البته در ابتدا نه تحت عنوان شبکه‌ی ملی اطلاعات، بلکه این طرح تحت عنوان شبکه‌ی ملی اینترنت پیگیری شد. بعد که معلوم شد اینترنت یک امکان بین‌المللی است و ما باید در داخل فقط زیرساخت و سرویس‌های مرتبط با آن را ایجاد کنیم. به مرور

حوزه، سیاست‌گذاری‌ها و فرآیندهای کاری خودشان را تدوین کردند. در حکم اول حضرت آقا در ۱۷ اسفند ۱۳۹۰ ابلاغ فرمودند که در رابطه با تشکیل شورای عالی فضای مجازی برای استفاده از فرصت‌ها و صیانت ناشی از آسیب‌های فضای مجازی تشکیلاتی به نام شورای عالی فضای مجازی برای هماهنگی و تصمیم‌گیری در حوزه‌ی این فضا ایجاد شود. این به نوعی ایجاد نظام حکمرانی در کشور بود. در حکم شهریور سال ۱۳۹۴ هم ایشان این را تقویت کردند. حضرت آقا ضمن تأکید بر اهمیت کار شورای عالی فضای مجازی و مرکز ملی فضای مجازی فرمودند که: «باید در شورا به نحوی برنامه‌ریزی کنیم که کشور قدرت سایبری‌اش در حد قدرت‌های تأثیرگذار جهانی بشود». این دیدگاه کلی است. حالا این اگر بخواهد پیاده شود چه معنی دارد؟ این سیاست و فرمان کلی چه مسیری دارد؟

البته در فضای مجازی بحث‌های گوناگونی مطرح است، ولی تمام بخش‌های سیاسی، اقتصادی، حتی راهبردی و غیره، روی زیرساختی ایجاد می‌شود و آن زیرساخت «شبکه‌ی ملی اطلاعات» است. بنابراین زیربنای اصلی فضای مجازی شبکه‌ی ملی اطلاعات خواهد بود. به عبارت دیگر اگر ما این زیربنای اصلی را نداشته باشیم، کاربردهایی که در حوزه‌های مختلف باید به جامعه خدمت بدهد یا اعمال

رهبر انقلاب اسلامی در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت در تاریخ ۹۹/۰۶/۰۲
بار دیگر اهمیت فضای مجازی و نقش شبکه ملی اطلاعات برای مدیریت این فضا را گوشزد کرده و فرمودند: بنده روی مسئله‌ی شبکه‌ی ملی اطلاعات این همه تأکید می‌کنم. این شورای عالی فضای مجازی و مرکز ملی فضای مجازی که تشکیل داده‌ایم و بنده اصرار داشتم و دارم که این [شورا] تشکیل بشود و رؤسای محترم در آن شرکت کنند و تصمیم‌گیری کنند و اجرا کنند، به خاطر اهمیت این مسئله است؛ نمی‌شود این مسئله را رها کرد. و من می‌بینم که آن اهتمام لازم به خرج داده نمی‌شود. برای بررسی بیشترین مسئله و دلیل کم‌کاری مسئولین در این زمینه، پایگاه اطلاع‌رسانی رهبر معظم انقلاب اسلامی گفتگویی با آقای محمد حسن انتظاری، عضو حقیقی شورای عالی فضای مجازی و دبیر سابق این شورا انجام داده است که به حسب اهمیت در ویژه‌نامه عماد منتشر می‌شود.

با توجه به اینکه رهبر انقلاب در بیانات اخیرشان تأکید ویژه‌ای بر اهمیت فضای مجازی داشتند و به «شبکه ملی اطلاعات» اشاره کردند، این شبکه چیست؟ و چه کاربردهایی دارد؟

بسم الله الرحمن الرحیم: در دوده‌ی گذشته و به خصوص در دهه‌ی اخیر بحث فضای مجازی خیلی شتاب گرفته، تحولاتش خیلی بیشتر شده و آثارش فراگیرتر شده است. یک زمانی فقط یک سری اطلاعات در کامپیوترها بود، ولی بعداً با هم شبکه شدند و از این طریق خدمت دادن به جامعه شروع شد و این روند به همین شکل توسعه پیدا کرد. این روند توسعه به نحوی شد که فضای مجازی در همه‌ی عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و راهبردی روز به روز تأثیرگذارتر باشد. زمانی جامعه دو فضایی گفته می‌شد، یعنی یک فضای مجازی و یک فضای واقعی، اما حضرت آقا در بیانات اخیرشان فرمودند: «همه‌ی این‌ها حقیقی شده»، یعنی امتزاج این‌ها آن قدر درهم تنیده است که در تمام زیرساخت‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که در فضای واقعی بود، در فضای مجازی امتداد پیدا کرده و این یعنی یکپارچگی تا حدود زیادی اتفاق افتاده است.

در نتیجه، حکمرانی کشور که تا الان در حوزه‌ی حقیقی تعریف شده، باید به حوزه فضای مجازی امتداد پیدا کند. اعمال حاکمیت و سیاست‌های نظام که در حوزه‌ی واقعی تعریف شده بود، حالا باید به حوزه‌ی فضای مجازی امتداد پیدا کند. این موضوع خودش یک بحث مفصلی است. حاکمیت و حکمرانی که دولتمختلف‌اند در عصر امروز که مبتنی بر فضای مجازی است، در حال شکل‌گیری است. کشورهای متعددی نیز با ورود به این

دوباره درباره‌ی شبکه‌ی ملی اطلاعات به نام «سند تبیین الزامات شبکه‌ی ملی اطلاعات» تصویب شد که آن هم سند بسیار مهمی است و این‌ها مرجع ما هستند.

❖ یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که مطرح است و رهبرانقلاب هم در دیدار هیئت دولت بر آن تأکید داشتند، سرعت پایین پیشرفت این پروژه است. ظاهراً الآن روندش کند شده است. دلیل آن چیست؟

بله درست است، یکی از دلایلی که این مسئله نتوانست خوب جلو برود، این است که روی آن نظارت ملی، نظارت مرکز ملی فضای مجازی اعمال نشد. الآن هم اعمال نمی‌شود. این مسئله تا الآن هم ادامه دارد. هیچ کارش هم نمی‌شود کرد، مگر اینکه بر اساس قانون تخصیصی بودجه به وزارت ارتباطات منوط به تأیید مرکز ملی فضای مجازی شود. اگر قانون نمی‌شود، لااقل رئیس‌جمهور به عنوان مقام بالاتر دولت و رئیس سازمان برنامه و بودجه به آن دستگاه دستور دهد که بودجه‌ی شبکه‌ی ملی اطلاعات را بعد از تأیید مرکز ملی فضای مجازی تخصیص بدهد که در اینجا مرکز ملی بتواند طرح‌هایشان را کنترل کند.

❖ یک نگرانی خیلی جدی در افکار عمومی مبنی بر اینکه راه‌اندازی شبکه‌ی ملی اطلاعات ارتباط مردم و کشور با اینترنت بین‌المللی قطع می‌کند وجود دارد. این شبهه چقدر

❖ یک موضوع مهمی در اینجا وجود دارد و آن خدمات پایه‌ی کاربردی شبکه‌ی ملی اطلاعات است. یعنی شبکه‌های اجتماعی، موتور جست‌وجو و ایمیل، سرویس‌های سیستم‌عامل همه‌این‌ها باید داخلی باشند. اگر داخلی بودند ماقوه‌ی پدافند غیرعاملان دست خودمان است. اگر نبودند ما هر لحظه باید تنمان بلرز که چه اتفاقی ممکن است بیفتد

در اروپا همین فرآیند جلو می‌رود. من یک بحث مفصلی اواخر سال ۱۳۹۷ در شورای عالی کردم که الآن هر کشوری سازوکارهای متناسب خودش را دارد و هر کشوری کار خودش را می‌کند. هم اروپا، هم چین و هم روسیه این کار را می‌کنند. سال گذشته در مجمع جهانی آی‌جی‌اف اینترنت گاورننس فروم که در اروپا تشکیل شد، مکرون رئیس‌جمهور فرانسه

اطلاعات هشتاد میلیون را به یک شرکت تحلیلگر داد و فکر مردم را ساماندهی کرد. این تأثیرات در حوزه‌ی اقتصادی و اجتماعی هم وجود دارد. به همین دلیل اروپایی‌ها به فکر افتادند که خودشان زمام کار خودشان را به دست بگیرند وگرنه اقتصادشان به دست پلت‌فرم‌های خارجی می‌افتد.

این تصور که سرویس اینترنت قطع می‌شود، گزاره‌ای ساختگی است از آن‌هایی که می‌خواهند این کار انجام نشود. به همین جهت این تصور اشتباه را در ذهن مردم ایجاد می‌کنند. سواد فضای مجازی در بسیاری از کسانی که اظهار نظر می‌کنند به عینه پایین است.

❖ نقش شبکه‌ی ملی اطلاعات در پدافند غیرعامل کشور چیست؟

الآن فضای مجازی تمام عرصه‌های کشور را در برگرفته و یکپارچه کرده است. هر چه هم مادر این یکپارچگی دیر اقدام کنیم عقب می‌افتیم و مجبوریم صحنه را به خارجی‌ها بسپاریم. ما ۱۶ یا ۱۷ زیرساخت حیاتی داریم. زیرساخت‌های بانکی، حمل و نقل، نفت، آب و برق، سلامت، آموزش و غیره. این‌ها در حوزه‌ی فضای مجازی دارند شکل می‌گیرند. وقتی کرونا آمد مجبور شدیم آموزش‌ها را در حوزه‌ی فضای مجازی ببریم، حالا موفق بود یا نبود را کاری ندارم. ولی عملاً دیدیم بعضی زیرساخت‌ها آماده نیست و مشکلاتی نیز وجود دارد. در حوزه‌ی

را دارند و هنوز در شبکه‌ی ملی اطلاعات وارد نشده‌اند. فرض کنید که یک بخشی از زیرساخت بانکی ما مثل دستگاه‌های عابر بانک در عرض یک ربع از کار بیفتد ببینید چه می‌شود. یا مثلاً فرض کنید پمپ بنزین‌ها از کار بیفتد.

❖ اگر شبکه‌های مادست خارجی‌ها باشد اصلاً شک نکنید این اتفاق می‌افتد. پارسل وزارت ارتباطات در جریان تلگرام یک تنوری داشت که یک‌بار اند داخلی بگذاریم، یعنی پوسته‌های داخلی با ما اما اصل مسئله دست تلگرام باشد. یعنی همه بیایند در داخل ایران و مردم مادر پوسته‌های داخلی تلگرام کار کنند. این اتفاق افتاد و داشتند کارشان را می‌کردند. اما تلگرام با کمک گوگل تمام پوسته‌های ایرانی تلگرام را خواباند و کسب و کارهایی که روی آن بودند همه خوابیدند! مثال از این واقعی‌تر؟

من نمی‌دانم دوستان روی این مسئله چه جوابی دارند بدهند، صدایش را هم در نیاوردند. بحث شبکه‌ی ملی ارتباطات یعنی همین دیگر، یعنی اختیار دست خودمان باشد. یک موضوع مهمی در اینجا وجود دارد و آن خدمات پایه‌ی کاربردی شبکه‌ی ملی اطلاعات است. یعنی شبکه‌های اجتماعی، موتور جست‌وجو و ایمیل، سرویس‌های سیستم‌عامل همه این‌ها باید داخلی باشند. اگر داخلی بودند ماقوه‌ی پدافند غیرعاملان دست خودمان است. اگر نبودند ما هر لحظه باید تنمان بلرز که چه اتفاقی ممکن است بیفتد.

❖ در پایان اگر مطلب یا نکته‌ای در رابطه با نقش رهبرانقلاب در ساماندهی فضای مجازی مانده، بفرمایید.

شبکه‌ی ملی اطلاعات حتماً باید مدل مفهومی علمی داشته باشد، برنامه‌ی زمان‌بندی‌شده‌ی عملیاتی داشته باشد که به تصویب شورای عالی رسیده باشد. اگر همه‌ی مسائل بخواند داخل وزارت ارتباطات جلورود می‌شود همین آش و همین کاسه!

نکته‌ای که در آخر می‌خواهم عرض کنم، اهمیتی است که رهبرانقلاب به این مسئله دادند و در پیوست حکم اول و در حکم دوم فرمودند و همچنین در جلسه‌ای که در آخر سال ۹۶ با اعضای شورای خودمستان بودیم روی این مسئله تأکید جدی کردند و همچنین بعد از آن گزارش هشتاد درصدی که وزارت ارتباطات داد و مورد تأیید آن کمیته‌ی ارزیابی قرار نگرفت به رئیس‌جمهور ابلاغ کردند که ظرف سه ماه، طرح اجرایی، مدل مفهومی و برنامه‌ی زمان‌بندی داده شود. الآن از آن سه ماه مدت طولانی گذشته است. البته وزارت ارتباطات یک تکانی خورد و فعالیت‌ها را شروع کرد برای اینکه طرحی بدهد و زمان‌بندی کند. ولی باز تمام فعالیت‌هایشان در پوشش دیدگاه‌های خودشان است و وارد اصل مسئله نشدند. امیدواریم که زودتر این مطالبه‌ی حضرت آقا که مطالبه‌ی بخش نخبگانی آشنا به مسئله هم هست زودتر شکل بگیرد.

درست است؟

این شبهه را کسانی که می‌خواهند این شبکه شکل نگیرد در افکار عمومی وارد کردند. این فرضیه صد درصد غلط است. الآن در جاهای مختلف بحث ایجاد شبکه ملی، به طرق مختلف پیش می‌رود. کره‌ی جنوبی بیشتر اطلاعاتش را محلی کرده است، یعنی حدود هشتاد تا هشتاد و پنج درصد اطلاعات مورد نیاز مردم که در داخل کشور تولید می‌شود. تنها اگر یک چیزی در داخل موجود نباشد این کار را می‌کنند. اینترنت به عنوان یک سرویس لازم در شبکه‌ی ملی اطلاعات و جزو شبکه است.

رسماً این را مطرح کرد که الآن دو جور اینترنت داریم، یکی اینترنت آمریکایی و یکی اینترنت چینی. ما باید در اروپا اینترنت اروپایی داشته باشیم. چرا اروپا این را می‌گوید. علتش این است که پلتفرم غول‌های سرویس دهنده‌ی آمریکایی مثل گوگل، فیس‌بوک و غیره تمام زمام اختیار اروپایی‌ها را در همه چیز گرفته‌اند. مثلاً در انتخابات برگزیت، فیس‌بوک عملاً نظیر خودش را به انگلیسی‌ها تحمیل کرد. بعداً هم مارک زاکربرگ را آوردند در پارلمان اروپا و همین‌طور مجلس انگلیس گفتند شما چرا و چگونه این کار را انجام دادید. فیس‌بوک حتی در انتخابات ترامپ هم نقش بازی کرد.

بانکی هم همین‌طور است. در حوزه‌ی انرژی نیز به همین شکل است. سال گذشته در جریان تحریم ونزوئلا، آمریکایی‌ها نیروگاه برق اصلی ونزوئلا که هفتاد درصد برق این کشور را تأمین می‌کند، از کار انداختند و یک بخش بزرگی از آنجا شش ماه برق نداشت. در ایران از این طریق روی سایت نطنز و ویروس استاکس نت رایپاده کردند. یعنی به عبارت دیگر با این کار یک بخش از انرژی شمارا از کار می‌اندازند. اینجا است که بحث‌های سایبری خودش را نشان می‌دهد. الآن در حوزه‌ی بانکی بخش بزرگی از خدمات این حوزه در فضای مجازی ارائه می‌شود. البته شبکه‌ی خاص خودشان

فضای مجازی شاید یکی از واقعی‌ترین واقعیت‌های امروز بشر باشد؛ عرصه‌ای که سبب شده است بسیاری از ساحت‌های زندگی بشر دستخوش تغییرات پیچیده‌ای شود. پدافند غیرعامل نیز حسب مأموریت‌های خود یکی از عرصه‌های ارتقای آمادگی و تاب‌آوری ملی را در حوزه سایبری تعریف کرده است. برای بررسی هر چه بیشتر ابعاد پدافند غیرعامل در حوزه سایبری، گفت‌وگویی با جواد جاویدنیا معاون پیگیری امور فضای مجازی دادگستری استان تهران ترتیب دادیم که ماحصل آن در ذیل تقدیم می‌شود:

■ به عنوان سوال نخست؛ بدون شک در شرایط فعلی یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مأموریتی سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه پدافند سایبری خلاصه می‌شود. در شرایطی که زندگی انسانی در حال سایبری شدن است، مسئله دفاع دارای ابعاد جدیدی شده است. به عنوان سوال نخست باتوجه به شرایط کنونی، جنابعالی پدافند سایبری را چگونه معنا می‌کنید؟

توجه به پدافند سایبری در دو بخش حائز اهمیت است؛ نخست مسائل زیرساختی و سخت‌افزاری است که مربوط به بستر فضای مجازی است و بخش عمده‌ای از آن به دولت الکترونیک برمی‌گردد.

دوم؛ بحث محتوا و جنگ شناختی است که از مدت‌ها قبل خود را در قالب تهاجم فرهنگی و تغییر نگرش مردم به ارزش‌ها و اعتقادات نشان خود را نشان داده است که به نظر من این بخش دوم بسیار حائز اهمیت است.

پدافند سایبری زمانی کارآمد و مؤثر است که بتواند برای هر دو بخش برنامه‌ریزی و مدیریت کلان داشته باشد.

■ برخی بر این باورند که پدافند سایبری به نوعی در مقابل جریان توسعه فناوری قرار می‌گیرد. نگاه شما به مسئله فناوری‌های نوین مبتنی بر حوزه سایبری چیست و پدافند سایبری چه نسبتی با این حوزه‌های نو ظهور پیدایی کند؟ چگونه می‌توانیم چگونگی استفاده از فناوری‌های نوین و حفاظت از دارایی‌هایمان را در فضای مجازی مدیریت کنیم؟

متأسفانه همیشه در ابتدای ورود فناوری به کشور این تقابل بین افرادی که متولی فناوری‌های نوین و زیرساخت‌ها بودند، وجود داشت و در این باره مقام معظم رهبری تعبیر بسیار جالبی دارند که می‌فرمایند: «مانی گویم از اینترنت استفاده نکنید» و حتی تأکید دارند که سرعت اینترنت باید افزایش یابد.

در واقع پدافند غیرعامل یک موضوع عقلانی است و هنگامی که این موضوع رنگ و بوی سیاسی به خود می‌گیرد، این گونه برداشت می‌شود که یک تقابل با فناوری‌های نوین صورت گرفته است. هنگام احداث جاده، بالاخره یک سری پیش‌بینی‌ها و ملاحظات درباره خطرها و وجود موانع و یک سری

اقدامات احتیاطی از این قبیل پیش‌بینی می‌شود. در نهایت، فناوری‌ها علاوه بر اینکه دارای فرصت‌ها و مزایای بسیاری هستند، باید به صورت مدیریت شده مورد استفاده قرار بگیرند.

یک اشتباه مصطلحی در زمینه فناوری‌های نوین رایج شده و این حوزه را به چاقویی که فاقد اختیار و اراده و ابزارهای کنترلی است، تشبیه می‌کنند؛ در صورتی که فضای مجازی و فناوری‌های نوین این چنین نیست و در واقع مانند ابزاری است که در دستان مافراد دارد، اما اختیار و کنترلش در دستان دیگری است. فناوری اطلاعات به ابزاری تبدیل شده است

شد. برای برخی این شائبه پدید آمده است که راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات به معنای فیلترینگ اینترنت در ایران است، در حالی که ما مشاهده می‌کنیم پیشروترین کشورها در حوزه شبکه ملی اطلاعات کشوری مانند کره جنوبی است. لطفاً در این زمینه توضیح دهید. در واقع بزرگ‌ترین جفایی که به شبکه ملی اطلاعات شده است، هم‌سنگ‌سازی با بحث فیلترینگ است. به طور مثال، اگر بخوایم شهری را در یک منطقه ایجاد کنیم، اولین مطالبه مردم آن منطقه قبل از تأمین نیازها از جمله آب، برق و زیرساخت، موضوع تأمین امنیت است.

نگیرد یا یک موضوع امنیتی اتفاق نیفتد، حفظ حریم خصوصی افراد برقرار است و از طرفی باید به این نکته هم توجه داشت که اگر کسی می‌خواهد در این فضا تخلف کند، باید احساس ناامنی داشته باشد.

اگر مردم از برکات و مزایای شبکه ملی اطلاعات مطلع شوند، قطعاً راه‌اندازی این شبکه به یک مطالبه عمومی تبدیل خواهد شد و اگر شبکه ملی اطلاعات به صورت کامل و با مؤلفه‌هایی که برای آن در نظر گرفته شده است، مانند تأمین امنیت، سرعت بالا، احراز هویت و ... اجرا شود، در آینده مردم خواهند گفت که ای کاش این مهم زودتر اجرا شده بود و همان

گفت‌وگوی «عماد» با جواد جاویدنیا معاون پیگیری امور فضای مجازی دادگستری استان تهران

پدافند سایبری، «حکمرانی مجازی» و آزادسازی «قلمروهای در اشغال دشمن»

۶۶

■ امروزه فناوری اطلاعات به ابزار کنترلی برای اعمال مدیریت و حکمرانی تبدیل شده است و اگر ما این ابزارهای کنترلی را در اختیار داشته باشیم می‌توانیم از فناوری‌ها بهره‌مفید ببریم و پدافند غیرعامل در این موضوعات کارکرد خود را نشان می‌دهد

■ اساس شبکه ملی اطلاعات، صیانت و تأمین امنیت مردم در فضای سایبری است

زمان که رهبر معظم انقلاب فرموده بودند، اجرایی شده بود.

از مزایای اصلی شبکه ملی اطلاعات، تأمین منافع مردم در این شبکه است. این شبکه به کاربرانی اجازه فعالیت در بستر فضای مجازی می‌دهد که در این شبکه احراز هویت شده و ملزم به رعایت حقوق مصرف‌کننده باشند و موانع از فعالیت غیرقانونی و بدون ضابطه می‌شود. متأسفانه به دلیل تأمین برخی منافع سیاسی و نامشروع و وجود رانت‌هایی که از نبود این شبکه شکل گرفته، شاهد این هستیم که با گذشت بیش از یک دهه، عملاً هیچ نمودی از وجود این شبکه در زیرساخت‌های حوزه فناوری اطلاعات در کشور نمی‌بینیم.

■ همان‌طور که اشاره داشتید یکی از مهم‌ترین مباحث حوزه پدافند سایبری، موضوع تکمیل شبکه ملی اطلاعات است. مشکل عدم تکمیل شبکه ملی اطلاعات چیست؟ این میزان تأخیر منطقی است؟

در بیانات امام خمینی (ره) و همچنین پیام مقام معظم رهبری به مجلس شورای اسلامی و سخنرانی‌های ایشان، مکرر به اجرای بدون ملاحظه قانون تأکید دارند. اما متأسفانه در سال‌های اخیر، مصوبات شورای عالی فضای مجازی و شورای عالی انقلاب فرهنگی و مراجع قضایی در خصوص فضای مجازی اجرا نشده است. در سال ۱۳۹۵ سند تبیین الزامات شبکه ملی اطلاعات توسط شورای عالی فضای مجازی مصوب شد، ولی با گذشت چهار سال، هنوز اجرایی نشده است و بندهایی از این مصوبه و مصوبات دیگر که در شورای عالی فضای مجازی تصویب شده است، توسط مسئولان امر لازم‌الاجتماع دانسته نشده است.

شاه بیت سخنرانی‌ها و بیانات اخیر رهبر معظم

اگر بهترین امکانات هم در آن منطقه قرار داده شود، ولی امنیت تأمین نشود، شاکله و جمعیت شهری در آن منطقه شکل نمی‌گیرد و وجود این امکانات نمی‌تواند ابزار گسترش باشد. امروزه ظرفیت فروشگاه‌ها و کسب و کارهای اینترنتی بسیار بیشتر از وضع موجود است، ولی کلاهبرداری‌های انجام شده در این فضا و از طرفی پایین بودن امنیت روانی مردم نسبت به این مدل خرید و فروش باعث شده است این سبک از کسب و کار به اندازه کافی گسترش پیدا نکند و عمده دلیل این عدم گسترش، نبود بستر شبکه ملی اطلاعات است.

اساس شبکه ملی اطلاعات، صیانت و تأمین امنیت مردم در حوزه‌های مختلف است که متأسفانه با تبلیغ‌های ناصحیح، ترس‌هایی در زمینه حفظ حریم خصوصی در مردم ایجاد شده و باید به این نکته توجه داشت مادامی که یک شکایت نسبت به یک شخص صورت

که به وسیله ابزارهای کنترلی که خارج از کنترل و اراده ما است، می‌تواند اعمال مدیریت و حکمرانی کند و اگر ما این ابزارهای کنترلی را در اختیار داشته باشیم، می‌توانیم از این فناوری استفاده و بهره‌مفید ببریم و دقیقاً پدافند غیرعامل در همین موضوعات کارکرد خود را نشان می‌دهد.

فضای مجازی که به مثابه یک چاقو است، اکنون هوشمند شده و امکانات کنترلی پیدا کرده است و دیگر نمی‌توان صرفاً کاربر بود و باید به این نکته توجه داشت که بسیاری از عملیات‌های روانی موردی، جمعی، منطقه‌ای، تحلیل‌های شناختی و داده‌کاوی‌ها از طریق همین فضا انجام می‌شود. به عقیده بنده این دو موضوع هیچ‌گونه تناقضی با یکدیگر ندارند و حتی لازمه یکدیگر است، زیرا اگر فناوری‌های نوین بدون توجه به مسائل کنترلی گسترش یابد، در نهایت یک جابه‌جای خودتبدیل خواهد

در کشور مابه‌ای برای کلاه برداران توصیف شده است که همان اندک پتانسیل مثبتی که در این زمینه وجود داشت، در اختیار پارتورها قرار می‌گرفت و به جیب تولیدکنندگان محتوا نمی‌رفت. بعد شاهد این هستیم که وزیر محترم ارتباطات مشکل اصلی شبکه ملی اطلاعات را عدم تولید محتوا اعلام می‌کند؛ در صورتی که اگر اراده‌ای برای حمایت از تولید کننده محتوا وجود داشت، امروز مشکل تولید محتوا برطرف شده بود.

➤ رهبر معظم انقلاب اسلامی در سال ۹۷ در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل تأکید داشتند: «در مقابل شیوه‌های پیچیده‌ی تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به‌روز و همه‌جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابل کند.» به نظر شما این مهم را چگونه می‌توان در حوزه سایبری محقق کرد؟

مادامی که زمین مدیریت فضای مجازی در اختیار بیگانگان است نمی‌توان پدافند غیرعامل در حوزه سایبری را به‌طور کامل اجرایی کرد. مقام معظم رهبری در ۱۵ سخنرانی که در سال جاری داشته‌اند، در چهار سخنرانی به موضوع فضای مجازی پرداخته‌اند، در تعبیراتی مانند اینکه فضای مجازی، مسئله نزدیک ما است و برنامه بلندمدت، میان مدت و کوتاه مدت لازم است و... داشته‌اند.

این نشان گر میزان اهمیت فضای مجازی است و به عقیده بنده، اساسی‌ترین سیاست پدافند غیرعامل در این زمینه باید ابتدا به ساکن، آزادسازی فضای مجازی از اشغال و مدیریت بیگانه و تقویت پیام‌رسان‌های داخلی باشد. البته باید مراقب بود که با تقویت پیام‌رسان‌های داخلی، امکان غیرفعال‌سازی این شبکه‌های اجتماعی روی گوشی‌های همراه از طریق گوگل پلی وجود خواهد داشت که باید برای این موضوع، فکر همه‌جانبه‌ای در نظر گرفته شود.

➤ با تشکر از شما که وقتتان را در اختیار ما قرار دادید. بنده هم از شما متشکرم.

یکی از مهم‌ترین ابزارهای حائز اهمیت در بحث حکمرانی، احراز هویت است. مفهوم احراز هویت به این معنی نیست که افراد با هویت‌های اصلی در شبکه‌های اجتماعی حضور داشته باشند. کارکرد احراز هویت در مواردی مانند ترانزاکشن‌های مشکوک، ترافیک و خدمات قاچاق، معنا و مفهوم پیدا می‌کند که کارشناسان دستگاه قضایی بتوانند نظارت خود را روی این نوع فعالیت‌ها اعمال کنند که در نهایت به وسیله یک سیستم یکپارچه احراز هویت، سابقه، شغل و میزان ترانزاکشن‌های مالی افراد را مشخص کند که این سیستم یکپارچه احراز هویت باعث جلوگیری و وقوع بسیاری از هک‌ها و جرایم رایانه‌ای می‌شود.

➤ لطفاً راجع به اهمیت فضای مجازی و لزوم توجه به محتوایی که در این فضا ارائه می‌شود، توضیحاتی ارائه فرمایید.

دشمن هزینه‌های بسیار زیادی برای تولید محتوای ضد فرهنگی علیه ما انجام می‌دهد. علاوه بر آن، فضای پیام‌رسان‌های خارجی به دلیل کاربرمحور بودن تولیدات فرهنگی فضای مناسبی برای تولید محتوای ضد فرهنگی فراهم کرده است که این محتواها ضد فرهنگی به وسیله زیرساخت‌های فنی که خودمان ایجاد کرده‌ایم، در سریع‌ترین زمان به دور افتاده‌ترین روستاها ارسال می‌شود که عمده‌ی این محتواها، طبعی‌سازی رفتارهای ناهنجار اجتماعی در جامعه را در پی دارد.

نکته دیگری که وجود دارد این است که در همه کشورهای دنیا به کسی که ترافیک ایجاد می‌کند، یک سهم و درصدی اختصاص داده می‌شود که وظیفه این کار، به‌عده زیرساختی است که ترافیک را مدیریت می‌کند.

متأسفانه در کشور این موضوع اجرایی‌شده و تولیدکنندگان محتوا، مزیت رقابتی نسبت به بیگانگان ندارند و افرادی که محتواهای داخلی متناسب با هنجارها و ارزش‌های جامعه تولید می‌کنند، حمایت مادی صورت نمی‌گیرد.

«وس» یا همان ارزش افزوده که در اکثر کشورها مرسوم است، می‌تواند بستر مناسبی برای توسعه محتواهای مفید باشد، ولی متأسفانه

قوانین و مقررات حاکم بر این شبکه اجتماعی به کاربران است. در سندی که الزامات آمده است ماباید به گونه‌ای باشیم که برای انجام امورات ضروری، به اینترنت خارج از کشور نیاز نداشته باشیم و در صورت قطع اینترنت، اموراتی مانند بانکداری، پایداری خود را حفظ کند و بتواند سرویس و خدمات به کاربران دهد.

مادار اصول و بنیان‌های فکری مان، بنای قطع ارتباط با خارج از کشور نداریم. کما اینکه در فضای فیزیکی هم این کار را نکردیم و ارتباطمان را با سایر کشورها حفظ کرده‌ایم و کشور را در خود تحریمی نکرده‌ایم و همه این تحریم‌ها از ناحیه خارج از کشور بوده است.

در این قضیه هم اساس بر این است که اولاً وابستگی به اینترنت بین المللی در موضوعات ضروری وجود نداشته باشد و بتوانیم نرم‌افزارهای پایه و کاربردی مثل موتور جستجوگر، پست الکترونیک و پیام‌رسان‌ها را به صورت بومی، تولید و استفاده کنیم.

الزام نرم‌افزارهای خارجی پایه‌ای ایجاد نمی‌اندکی در کشور و پاسخگویی در برابر ارائه خدمات به مردم یکی از راه‌های صیانت و حفاظت از حقوق مردم است که در صورت عدم قبول مسئولیت این شرکت‌های خارجی در قبال کاربرانشان، مانا گیر، مجبور به محدود کردن فعالیت‌های آن‌ها جهت صیانت و حفاظت از حقوق مردم هستیم.

“

➤ عدم اجرای قوانین توسط برخی مسئولان، دلیل اصلی عدم راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات است. اگر خطوط قرمز نامرئی که برای اجرای قوانین کشیده شده است، از بین برود، مسئله شبکه ملی اطلاعات و بسیاری از مشکلات کشور مرتفع خواهد شد

➤ یکی از مهم‌ترین ابزارهای حائز اهمیت در بحث حکمرانی بومی سایبر، احراز هویت است. سیستم یکپارچه احراز هویت باعث جلوگیری از وقوع بسیاری از هک‌ها و جرایم رایانه‌ای خواهد شد

اساسی‌ترین سیاست پدافند غیرعامل باید آزادسازی فضای مجازی از اشغال و مدیریت بیگانه باشد

انقلاب در احکام رئیس محترم قوه قضاییه و دیگر موضوعات مانند حکم ۸ ماده‌ای مبارزه با فساد، همگی بر اجرای وظایف قانونی تأکید داشته است. در پیام افتتاح مجلس یازدهم این نکته را یادآور می‌شوند، که علاوه بر قوه قضاییه که وظیفه‌اش تضمین اجرای قانون است، مجلس شورای اسلامی نیز وظیفه نظارتی خود بر اجرای قانون قوی انجام دهد.

وقتی این پیام‌ها و عبارات مقام معظم رهبری در کنار یکدیگر قرار می‌گیرد، درد کشور مشخص می‌شود. بنابراین با این تفاسیر، بالاترین پدافند غیرعامل، فرهنگ سازی اجرای بی‌چون و چرای قانون توسط همه و در همه سطوح در کشور است.

بنابراین عدم اجرای قوانین توسط برخی مسئولان، دلیل اصلی عدم راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات است و بعضی مسئولان ما در سطح روسای قوه و رئیس جمهور و وزرا، به قوانینی که توسط خودشان به تصویب رسیده است، پایبند نیستند و اگر خطوط قرمز نامرئی که برای اجرای قوانین کشیده شده است، از بین برود، نه تنها مسئله شبکه ملی اطلاعات حل خواهد شد، بلکه بسیاری از مشکلات کشور رفع خواهد شد.

➤ موضوع تقویت حکمرانی سایبری بومی از جمله مباحثی است که در سطح فضای خبرنگاری کشور مطرح است. اساساً این حکمرانی به چه معناست و چه الزاماتی دارد؟

حکمرانی بومی به این معنی است که بتوان در چارچوب قانون و مقررات منافع مردم را تأمین کرد. مؤلفه‌های حکمرانی در فضای فیزیکی به این معنی است که اجازه ندهیم بیگانگان به کشور رفت و آمد آزاد داشته باشند و به منافع ملی و فرهنگ و ارزش‌های ما تعرض کنند و در مواردی که علیه ما حمله‌ها شود، بتوانیم متهمان را شناسایی و از خود دفاع کنیم.

برای مثال، اگر دشمن در قلمرو زمینی، دریایی و هوایی یک کشور تجاوز کرد، طبق قانون و مقررات و کنوانسیون‌های بین‌المللی حق رسیدگی برای آن کشور محفوظ است و هیچ کس حق ممانعت ندارد.

در نقطه مقابل، اگر دولت توان اعمال این نوع قوانین علیه تجاوز از سوی دشمن را نداشته باشد، کاپیتولاسیون اتفاق افتاده است.

گوگل و گوگل پلی این توانایی را دارد که به تشخیص خود، نرم‌افزارهای نصب شده روی گوشی‌های تلفن همراه را بدون در نظر گرفتن نظر کاربر، غیرفعال کند و به نوعی با این کار، طوق بردگی به گردن کاربر انداخته است و قوانین و مقررات خود را بر ما تحمیل می‌کند و با این اتفاق یک فضای نامرئی حکمرانی از خارج از کشور بر ما اعمال می‌شود.

حذف تصویر سردار دل‌ها، شهید حاج قاسم سلیمانی و غیرفعال کردن حساب کاربری افرادی که این تصاویر را به اشتراک می‌گذاشتند، نمونه حکمرانی سایبری توسط بیگانه است که شرط ادامه فعالیت در این شبکه اجتماعی، اعمال

در مسیر ملی سازی فضای سایبری

سردار دکتر غلامرضا جلالی فرمانده قرارگاه پدافند سایبری کشور

از سرعت جهانی است و هم از امنیت بیشتری برخوردار است.

وقتی فناوری اطلاعات توسعه پیدا می کند خیلی از فناوری ها به آن وابسته و در واقع در آن ترکیب شده و زمینه تشکیل بسیاری از مشاغل سایبری پایه ایجاد می شود که به تعبیری به عنوان انقلاب سایبری معرفی می شوند. در اینجا یکی از مواردی که مطرح می شود این است که ما در چه شرایطی باید امنیت و حفاظت این داده ها و مشاغل که در این فضا ایجاد می شود را تامین کنیم چون فعالیت اقتصادی بدون امنیت شکل نمی گیرد.

از همین رو آرام آرام نیاز به داشتن یک شبکه ملی سایبری به عنوان یک فرصت در کشور ما نیز احساس شد. طبیعتاً هر کشوری باید متناسب با منافع ملی خود الگویی برای استفاده از این فضا و ارائه خدمت به شهروندانش داشته باشد. کشورهایی مثل هندوستان، کره جنوبی و چین چنین چارچوب هایی را برای خودشان تدوین کرده و مطابق آن عمل می کند. در کشور ما نیز بر اساس قوانین و اسناد بالادستی وزارت ارتباطات و بقیه دستگاه ها مکلف هستند نوعی از خدمات سایبری بر بستر شبکه ملی اطلاعات ارائه دهند که هم سرعت بالا و مطلوبی داشته باشد، هم ارزان باشد هم از امنیت و پایداری برخوردار باشد.

شبکه های اجتماعی تنها وظیفه تبادل اطلاعات را بر عهده ندارند بلکه اکنون به بستری برای ایجاد شغل و سیستم دریافت و پرداخت تبدیل شده اند و در واقع بخشی از حاکمیت ملی در این فضا شکل گرفته است. بنابراین در چنین فضایی حفاظت از داده ها بسیار حائز اهمیت است. این در حالیست که شبکه های اجتماعی خارج پایه نه نماینده ای در کشور دارند و نه به ما تعهدی سپرده اند که از قوانین کشور ما تبعیت کنند. در واقع هیچ وظیفه پاسخگویی ندارند و تحت حاکمیت کشورمان نیستند از این رو اگر دارایی های مردم ما در این شبکه ها مورد دستبرد قرار بگیرد یا هتک حیثیتی انجام شود، امکان پاسخگویی و پیگیری وجود ندارد.

اما در کشورهایی اروپایی تمرکز بر رگولاتوری است یعنی حاکمیت قوانین و مقررات. روش های متفاوتی برای کنترل وجود دارد یکی اینکه آن شبکه اجتماعی مقررات شمارا بپذیرد و قوانین به صورت مقررات تخصصی به آن ارائه شود. طبیعی است که در این صورت سیستم های رگولاتوری و

شد و حتی وقتی اروپایی ها خواستند اینترنت را تحت مقررات یک سازمان بین المللی در بیاورند با مقاومت امریکایی ها روبرو شدند.

اما کم کم کشورهای جهان متوجه شدند که اطلاعات آنها که در واقع مهم ترین دارایی های آنهاست به جایی می رود که هیچ مدیریت و کنترلی در مورد آن ندارد. این موضوع زمانی مشخص شد که امریکایی ها آرام آرام به ویژه در زمان ترامپ مواضع خود را به صورت شفاف بیان کردند. این سبب شد که حتی اروپایی ها به عنوان اولین کشورها از این موضوع احساس خطر کردند.

نقطه اوج موضع گیری اروپایی ها در مورد تسلط امریکایی ها بر فضای مجازی در سخنرانی آقای مکرون در یک کنفرانس امنیتی بیان شد. رئیس جمهور فرانسه اعلام کرد ما دو نوع اینترنت داریم یکی مدل کالیفرنیا و دیگری مدل چینی!

چین توانسته است در دنیای بدون مرز سایبری، مرزی تعریف کند و نیازهای سایبری مردم کشورش را در این فضا به طوری تامین کند که منافعی در معرض تهدید نباشد. آرام آرام بقیه کشورها نیز متوجه این خطر شدند

یکی از ویژگی های فضای سایبری بی مرز بودن آن است. وقتی در این زمینه صحبت می کنیم یعنی جغرافیا دیگر معنا ندارد و شما می توانید از همه داده ها و محتواها استفاده کنید. اما پس از گسترش خدمات اینترنت و توسعه بحث سخت افزار، نرم افزار، کارکردها، سرویس و خدمت رسانی، کم کم موضوع تسلط، اشراف، مدیریت، کنترل و اثرگذاری بر مخاطب تبدیل به یک موضوع اصلی و جدی در اینترنت شد.

اینترنت نخستین بار در کشور آمریکا توسط ارتش این کشور شکل گرفت و استفاده شد بنابراین زیرساخت های این شبکه نیز در ایالات متحده قرار دارد و از همین رو تمام اطلاعات ملی کشورها تبدیل به داده های سایبری شده و نهایتاً در کشور آمریکا نه نشین می شود که این خود یک دارایی و سرمایه برای ایالات متحده محسوب می شود.

با این تفاسیر، امریکایی ها به این نتیجه رسیدند که می توانند از این فضا برای اثرگذاری و کنترل استفاده کنند. امریکایی ها در اسناد ملی خود بر این موضوع تاکید دارند که تسلط بر فضای سایبر موجب تسلط بر جهان خواهد

نقطه اوج موضع گیری اروپایی ها در مورد تسلط امریکایی ها بر فضای مجازی در سخنرانی آقای مکرون در یک کنفرانس امنیتی بیان شد. رئیس جمهور فرانسه اعلام کرد ما دو نوع اینترنت داریم یکی مدل کالیفرنیا و دیگری مدل چینی!

در شورای عالی فضای مجازی کشور شاهد هستیم که وقتی قرار است راجع به یک موضوع تصمیم گیری شود چون فهم مشترکی در مورد موضوعات وجود ندارد، به یک رویکرد و استراتژی واحد در سیاست گذاری ها نمی رسیم

و سعی در ملی کردن شبکه سایبری خود کردند. می توان چین و کره جنوبی را به عنوان پیشگامان این رویکرد در جهان نام برد. برای نمونه کره جنوبی توانست بانکچه زیرساخت های داخلی خود، شبکه ملی اطلاعاتی را به وجود بیاورد که سرعت داخلی آن هم بیشتر

تنظیم مقررات مامی تواند آنها را کنترل کند و اگر این بستر فراهم شود نیازی به بستن این شبکه هانست.

این رویکردی است که اروپایی ها نیز به شدت روی آن تاکید دارند. رگولاتوری آنقدر برای آنها مهم است که از آن به عنوان انقلاب رگولاتوری نام می برند. یعنی با مقررات، ضوابط و چارچوب، شبکه را کنترل کردن. برای مثال می بینیم که شبکه اینستاگرام در چارچوب مقررات اروپا با نداشتن عکس سردار شهید و عزیزما حاج قاسم سلیمانی را حذف می کند. چون این جزو مقررات و ضوابطش است که هر صفحه ای نیز عکس سردار سلیمانی را در خود داشت حذف و فیلتر کند. در واقع این خود یک نوع فیلترینگ است اما فیلتر آن از جنس تنظیم محتوای صورت کاملاً پیشرفته در حال انجام است. ما نیز می توانیم از چنین روش هایی برای کنترل محتوای شبکه های خارج پایه باتوجه به ضوابط خودمان استفاده کنیم.

باید توجه داشت که در شبکه های اجتماعی شغل شکل می گیرد و افرادی در آن کسب درآمد و دست و پا می کنند. این در حالیست که شغل یکی از شئون حکومت است که باید تابع ضوابط داخل کشور باشد و گرنه می تواند جولانگاهی برای مشاغل خلاف مانند خرید و فروش و قاچاق مواد و اسلحه باشد.

در این میان نکته ای که وجود دارد این است که کشورهایی که از شبکه ملی اطلاعات برخوردارند به سمت شبکه ملی اجتماعی نیز حرکت کرده اند، ما در کشورمان شرکتی به نام زیرساخت داریم که زیرمجموعه وزارت ارتباطات است که دو خدمت اساسی و زیربنایی ارائه می دهد یکی تلفن باسیم و دیگری سیم کارت بدون سیم یعنی تلفن همراه. در این میان جای یک خدمت دیگر یعنی ایجاد یک شبکه اجتماعی ملی خالی است که جزو ماموریت هایی است که امروز باید به وظایف این شرکت اضافه شود. مشابه این اقدام در کشور چین انجام شده است که پیام رسان ملی وی چت است که صد در صد بومی و براساس زیرساخت های چینی بوده و در آن نزدیک به ۸۰۰ نوخدمت ارائه می شود.

اما در مورد موانعی که باعث عدم تحقق شبکه ملی اطلاعات شده است نیز باید گفت با توجه به اینکه بحث فضای سایبری و شبکه های اجتماعی موضوعی جدید و یک فناوری نو است، طبیعتاً ممکن است که نخبگان از جمله نخبگان کشور ما فهم واحدی

از این مسئله نداشته باشند و هر کدام از زاویه ای به این موضوع نگاه کنند. ما این موضوع را در شورای عالی فضای مجازی کشور نیز شاهد هستیم که وقتی می خواهیم راجع به یک موضوع تصمیم بگیریم چون فهم مشترکی در مورد موضوعات وجود ندارد، بنابراین نمی توانیم به یک رویکرد و استراتژی واحد در سیاست گذاری هایمان برسیم.

یکی دیگر از موانع موجود این است که برخی افراد، از فضای موجود سود اقتصادی می برند. در واقع ورود پهنای باند خارجی می تواند درآمدزا باشد. معمولاً مقررات به گونه ای تنظیم می شود که ارائه کنندگان سرویس اینترنتی، به نفعشان است که اینترنتشان را از خارج کشور تامین کنند تا اینکه اینترنت به صورت داخلی تامین کنند چون ارزان تر تمام می شود. نکته دیگر وجود یک رویکرد پوپولیستی است در واقع در این رویکرد صرف راضی نگه داشتن مردم نسبت به برخی از موضوعات در اولویت قرار می گیرد. این در حالی است که مسئولان وزارت ارتباطات ما

“

وقتی ما فضای سایبری را ولنکارها کنیم در واقع حاکمیت ملی ما نقض می شود که بدنبال آن اصل امنیت برای کشور به هم می خورد از همین رومانیازمند مدلی از اعمال حاکمیت در فضای سایبری هستیم که مطابق بر منطق و اصول حاکمیتی ما باشد

امروز کسانی هستند که جزو بچه های خوب امنیتی کشور بوده اند و می توان گفت که امروز وزارت ارتباطات مادرای نیروهای بافهم عمیق امنیتی است. ولی در موضع گیری های مربوط به امنیت، احساس می کنم اندکی دچار نگاه پوپولیستی شده اند. موضوع مهم دیگر ضعف رگولاتوری ماست. متأسفانه رگولاتوری ماتنهابه

مسئله فروش پهنای باند می پردازد که بیشتر جنس آن اقتصادی و حاکمیتی است تا اعمال مقررات.

در حال حاضر تمام اسناد جهانی نشان می دهد که فضای سایبر تمام معماری فضای حاکمیتی جهان را تغییر خواهد داد و روی همه مدل های حکومتی دنیا از جمله ما اثر خواهد گذاشت. این تغییرات از سبک زندگی تا انواع کسب و کار را تحت تاثیر قرار می دهد. تعبیری نیز مقام معظم رهبری در این مورد داشتند که: «معماری جهان، براساس فضای سایبری در حال تغییر است.» حال اگر ما در کشورمان دنبال یک اعمال حاکمیت هستیم، حاکمیت ملی ما در فضای سایبر، مولفه های متفاوتی همچون حاکمیت قضایی، سیاسی، فرهنگی، امنیتی و حقوقی دارد. وقتی ما فضای سایبر را ولنکارها کنیم در واقع حاکمیت ملی ما نقض می شود که بدنبال آن اصل امنیت برای کشور به هم می خورد. از همین رومانیازمند مدلی از اعمال حاکمیت در فضای سایبری هستیم که مطابق بر منطق و اصول حاکمیتی ما باشد.

در سالیان اخیر با ظهور مفاهیم ترکیبی مانند الکترومغناطیس و همچنین سایبر الکترونیک که به بهره گیری همزمان و به هم تنیده اقدامات سایبری و الکترونیکی در راستای ایجاد تهدیدات چندوجهی اشاره دارد، کشورهای توسعه یافته توجه ویژه ای به موضوع دفاع از فضای الکترونیک خود معطوف داشته اند. نقش و کارکرد مستمر و پهنه زیرساختهای حیاتی بر رشد اقتصادی، رفاه عمومی و امنیت ملی کشورها، غیر قابل انکار است و امروز زیرساختهای کشورها، برای کنترل و ارتباطات به شدت به تجهیزات و سیستم های الکترونیکی متکی

قرارگاه پدافند الکترونیک در نظر دارد با تهدیدات حوزه الکترونیک به صورت غیر عامل دفاع کند. مأموریت پدافند غیر عامل الکترونیک، مصون سازی دارایی های الکترونیک و غیر الکترونیک کشور در برابر تهدیدات مبتنی بر فن آوری های حوزه الکترونیک و یا حوزه های ترکیبی الکترونیک مانند سایبر الکترونیک، بیو الکترومغناطیس، بیوسایبر الکترومغناطیس و حوزه های ترکیبی دیگر است. مطابق با سند راهبردی پدافند غیر عامل الکترونیک مصوب کمیته دائمی پدافند غیر عامل اهم مأموریت های این قرارگاه به شرح ذیل است:

الکترونیک وابسته هستند و اگر این شرکت ها، در زمان تولید تراشه برای سفارشات خود در تیسرا یا لا، ترو جان را در تراشه ها درج کنند، در زمان استفاده از این تراشه ها هادر تجهیزات الکترونیکی مانند سرورها، بردهای پردازشی و کنترلی، عملکرد مخربی را در این گونه تجهیزات در شرایط مد نظر مهاجم ایجاد می کنند. شاید بتوان مختل شدن رادارهای سوریه در حملات جنگنده های رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۰۷ را از مصادیق آلوده شدن پردازنده های رادارها به ترو جان های سخت افزاری دانست.

ط. سیگنال های توان بالا و فرکانس بالا بر اندام های بدن انسان. این موارد تنها بخشی از تهدیدات حوزه الکترونیک محسوب می شود که در حوزه سایبری به صورت مجزا محسوب نمی شود و لازم است که با روش های مصون سازی ویژه حوزه الکترونیک با این تهدیدات مقابله شود.

▶ به نظر شما پدافند الکترونیک چه تاثیری در افزایش بنیه دفاعی کشور و ارتقاء پایداری ملی دارد؟

امروزه نقش و تاثیر تجهیزات الکترونیک در دنیای ما انکار ناپذیر است و شاید بتوان گفت

گفتگوی «عماد» با دکتر ذبیح الله حسن شاهی جانشین قرارگاه پدافند الکترونیک

دفاعی نوین در عصر سلطه الکترونیک

هستند. تجهیزات الکترونیکی در برابر گستره وسیعی از تهدیدات طبیعی و عاقدانه می توانند آسیبپذیر باشند. حوادث طبیعی تجربه شده در کشورها نشان داده است که چگونه وقایع و اختلالات ساده طبیعی می تواند آثار و پیامدهای شدیدی بر عملکرد زیرساختهای حیاتی داشته باشند. این تجارب، ضرورت چاره اندیشی و آمادگی در برابر تهدیدات خصمانه و هدفمند دشمن را دو چندان می سازد. قرارگاه پدافند الکترونیک کشور مطابق سند راهبردی پدافند الکترونیک، وظیفه دارد تا با احصای تهدیدات با استفاده از ظرفیت های علمی و صنعتی کشور طرح های خود را در جهت مصون سازی مراکز حیاتی و حساس کشور از منظر دفاع الکترونیک پیاده سازی نماید. در ادامه متن مصاحبه خبرنگار ما با دکتر ذبیح الله حسن شاهی جانشین قرارگاه پدافند الکترونیک را مرور می کنید:

جناب دکتر به عنوان سوال نخست! جنابعالی که در جایگاه جانشین قرارگاه پدافند الکترونیک نشستید اید چه طور پدافند غیر عامل را معنا می کنید؟!

ببینید هر کشوری جهت حفاظت از دارایی های خود بایستی از مجموعه اقداماتی برای دفاع و حفاظت از ارزش ها و دارایی های خود در برابر تهدیدات و حملات استفاده نماید. این اقدامات از دینوع مختلف است. اقدامات پدافندی از جنس عامل و اقدامات پدافندی از جنس غیر عامل. در پدافند عامل، اقدامات تهاجمی و صرفا جهت دفاع از قلمرو تعیین شده، انجام می شود. لیکن در پدافند غیر عامل، اقدامات پسیو و دفاعی است و باعث می شود راه های نفوذ به قلمرو خودی بسته شود. بنابراین لایه دفاعی هر کشور دو لایه دارد، لایه دفاعی غیر عامل و لایه بعدی لایه دفاعی عامل. اگر مهاجم به هر دلیلی بتواند از آسیب پذیری های دفاع غیر عامل عبور کند، با دفاع عامل و پدافند عامل مواجه خواهد شد. بنابراین پدافند غیر عامل اهمیت بسیار زیادی دارد و هر گونه کم توجهی به این حوزه، می توان هزینه ها را در لایه پدافند عامل افزایش و یا حتی پدافند عامل را گاهی بی اثر کند.

اما سازمان پدافند غیر عامل کشور با تشکیل

* تهیه و تدوین نظامات و استانداردهای بومی مطابق با نیازهای پدافند غیر عامل الکترونیک و سامان دهی آزمایشگاه ها و ظرفیت های علمی و صنعتی کشور در راستای هم گرای کشور در اجرای اهداف پدافند غیر عامل الکترونیک.

* رصد، پایش، ارزیابی و هشدار دهی تهدیدات حوزه الکترونیک.

* مصون سازی و کاهش آسیب پذیری های زیرساخت های الکترونیک کشور در برابر تهدیدات این حوزه.

* طبقه بندی و سطح بندی زیرساخت ها و سامانه های الکترونیک کشور بر اساس اهمیت و ماهیت آنها.

* فرهنگ سازی و اطلاع رسانی جامعه مخاطب نسبت به تهدیدات و آموزش مقابله با تهدیدات این حوزه به ایشان.

* راهبری و حمایت از تحقیق و توسعه و حمایت از صنعت بومی پدافند غیر عامل الکترونیک کشور.

* ایجاد تعامل و هماهنگی بین دستگاهی در حوزه پدافند غیر عامل الکترونیک کشور.

نقاط اشتراک و افتراق پدافند الکترونیک با پدافند سایبری چیست و اساسا پدافند الکترونیک چه رویکردهایی را دنبال می کند و شامل چه حوزه هایی می شود؟

طبیعتا حوزه های سایبری و الکترونیک مانند سایر حوزه های تخصصی دیگر، اشتراکات و افتراقاتی دارند. در حوزه سایبری ترو جان های نرم افزاری که نقش مخربی در عملکرد یک سامانه از خود نشان می دهند، به عنوان یک تهدید سایبری محسوب می شوند و معمولا دفاع در برابر این نوع ترو جان ها را هاکر های سایبری دارد. اما همین ترو جان ها انگارگی های مهمی را در بخش سخت افزاری ایجاد کرده اند. باتوجه به ملاحظات اقتصادی و انحصار فن آوری های نوین، کمپانی های بزرگ سازنده تجهیزات الکترونیکی به شرکت های سازنده قطعات و تراشه های

بنابراین تشخیص و استخراج ترو جان های سخت افزاری بدلیل لزوم دستیابی به نرم افزار داخل تراشه، تخصص الکترونیک دیجیتال و سخت افزار را می طلبد که حداقل اجرای این مرحله در توان حوزه سایبری نیست، اما پس از دستیابی به نرم افزار سطح پایین تراشه، بایک کار مشترک سایبری و الکترونیک می توان به ترو جان رسید و مصون سازی را در تجهیزات انجام داد. حوزه مقابله با ترو جان های سخت افزاری تنها یک مصادیق امصادیق اشتراک مأموریتی این دو حوزه است و حوزه های دیگری مانند بیو الکترومغناطیس و بیوسایبر الکترومغناطیس هم امصادیق دیگر است. بدلیل عدم طرح حوزه پدافند الکترونیک در رسال های اخیر به صورت مستقل، شاید افتراقات این دو حوزه ملموس نباشد که لازم است این موضوع بیشتر باز شود. تهدیدات متصور که در ذیل آمده است، شاید اتحادی موارد افتراقی دو حوزه را مشخص کنند:

الف) پالس های توان بالا و امواج الکترومغناطیس و اختلال و آسیب به مراکز داده.

ب) تصویر برداری ماهواره ها از مراکز حیاتی کشور و تهدیدات شنجش از راه دور با روش های راداری و اپتیکی.

ج) اختلالات ناویری در کشتی ها و هواپیماها.

د) تهدیدات حوزه روباتیک و ریز پرند ها.

ه) ترو جان های سخت افزاری و ایجاد درب پشتی در تراشه های الکترونیکی.

و) حملات سایبر الکترونیک و انتقال بد افزار از طریق سیگنال یا کلا ترادار به سیستم عامل مراکز کنترل.

ز) تهدیدات ریز ماهواره ها و تسخیر فضای ارتباطی کشور.

ح) حملات بیولوژیک با امواج الکترومغناطیس از طریق سایبری.

که دوران سلطه الکترونیک بر جهان فرارسیده است. بدلیل استفاده از این تجهیزات تقریبا در تمامی زیرساخت های حیاتی کشور، تامین امنیت و حفاظت از دارایی های الکترونیک، امری لازم و ضروری قلمداد می شود.

استفاده از تجهیزات الکترونیک در مراکز هسته ای ... و همچنین در مراکز دیسپاچینگ و نیروگاه ها، مراکز دیسپاچینگ گاز و کنترل سدها و مخازن آبی کشور و بسیاری دیگر از مراکز حیاتی کشور باعث می گردد، که مصون سازی حوزه الکترونیک در مراکز حیاتی باعث افزایش بنیه دفاعی کشور شود و ارتقاء پایداری ملی را باعث شود.

قرارگاه ها پدافند الکترونیک با توجه به رسالت هایی که به آن اشاره کرده اید چه افق مشخصی را در پیش روی خود ترسیم کرده است؟

برنامه ها و افق ۵ ساله قرارگاه پدافند الکترونیک کشور بر مبنای سند راهبردی پدافند الکترونیک، به شرح ذیل است:

الف) دارای قابلیت رصد، پایش، تشخیص و ارزیابی مخاطرات و تهدیدات ناهم تراز و آسیب پذیری حوزه الکترونیک.

ب) دارای سرمایه های الکترونیک ویژه و حیاتی با حداکثر مصونیت در برابر تهدید و حداقل آسیب پذیری.

ج) برخوردار از سرمایه های انسانی مبتکر، ماهر، متخصص و متعهد و خلاق و بصیر.

د) بهره مندا از صنعت الکترونیک بومی روزآمد.

ه) برخوردار از نظام جامع هماهنگ، یکپارچه، کارا و آفرینش فرماندهی و کنترل جهت رصد و مقابله با تهدیدات.

و برخوردار از استانداردهای راهبردی، استاندارد ها، مقررات و دکترین پدافندی نهادینه شده.

ز) دارای زیرساخت مصون سازی و آزمایشگاه های ارزیابی و شرکت های مشاوره توانمند.

ح) برخوردار از نظام نهادینه آموزش و فرهنگ سازی، تمرین، رزمایش، آمادگی، اطلاع رسانی و آرامش بخش.

▶ با تشکر از جنابعالی که وقتتان را در اختیار ما قرار دادید

بنده هم از شما متشکر

چالش‌های تحقق امنیت سایبری در دوران کرونا

محمد تسلیمی | رییس سابق مرکز ماهر

اولین مسئله‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد شناخت نقاط ضعف و قوت سازمان‌ها و کلیه بخش‌های فعال در فضای تبادل اطلاعات کشور برای مدیریت تأثیرات امنیت سایبری در هنگام بروز بحران‌هایی نظیر بحران COVID-19 در کشور است.

آمادگی

در هنگام بروز بحران‌های در سطح وسیع نظیر بحران اخیر، موضوع آمادگی از مولفه‌های اساسی است. بنابراین سنجش میزان آمادگی سازمان‌ها، دستگاه‌ها و بخش‌های عمومی و خصوصی فعال در فضای تبادل اطلاعات کشور از منظر امنیت سایبری و تکنولوژی‌های امنیت سایبری بسیار حائز اهمیت است. از مهمترین اقدامات قابل انجام در این خصوص می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* اعمال مقررات و سیاست‌های مربوط به امنیت سایبری برای هدایت درست و موثر سازمان‌ها

* توسعه ظرفیت‌ها و زیرساخت‌های امنیت سایبری به منظور بهبود عملکرد سازمان‌ها

* انجام اقدامات تاب‌آوری در حوزه امنیت سایبری برای مقابله با تأثیرات ناشی از بحران در زمان وقوع آن

آثار اقتصادی امنیت سایبری

موضوع بسیار مهم دیگر، بررسی تأثیرات اقتصادی ناشی از COVID-19 است که می‌تواند پیامدهای امنیت سایبری داشته باشد. به عنوان مثال می‌توان به پیامدهای ناشی از تغییر بودجه امنیت سایبری و تغییر رفتار مشتریان اشاره کرد.

بنابراین می‌توان گفت پاندومی COVID-19 اگرچه یک بحران با ابعاد کاملاً گسترده است

و نیاز به پاسخ در مقیاس بی‌سابقه‌ای دارد و بخش خصوصی و دولتی باید با هم کارایی دیگر نسبت به پاسخ سریع تهدیدات حوزه سلامت اقدام کنند. اما نباید فراموش کنیم در صورت کاهش بودجه امنیت سایبری نسبت به گذشته، این امر تأثیرات منفی طولانی مدت بر اقتصاد کشور برجای خواهد گذاشت و در آینده چالش‌های عمیقی در این زمینه ایجاد خواهد کرد. به خاطر داشته باشیم در حال حاضر بحران بزرگی فقط در بخش کمبود نیروی انسانی متخصص در سراسر جهان فقط در حوزه امنیت سایبری وجود دارد.

نقشه راه فنی و تخصصی

در این خصوص می‌توان از سه منظر به موضوع نگاه کرد. اول اینکه باید ببینیم چگونه می‌توانیم تغییر در فناوری‌ها و خدمات حوزه امنیت سایبری را خواستار باشیم. در حالی که انتظار داریم می‌دانیم بازیگران حملات سایبری، تهدیدات فضای مجازی را در حوزه‌های دولتی و سازمان‌های مهم با توجه به تأثیر اقتصادی ناشی از COVID-19 از منظر جغرافیایی و عملیاتی برای طیف وسیعی از دنیا سازماندهی می‌کنند. گزارشات مختلف درباره COVID-19 حکایت از اختلال در تجارت و اقتصاد توسط بازیگران جرایم سایبری در دنیا دارد. یکی از موارد شناسایی شده ایجاد کمپین‌های فیشینگ در حوزه مالی و تجاری است. آمارها حکایت از رشد چندبرابری جرایم سایبری در حوزه مالی و بانکی از زمان شیوع پاندومی COVID-19 دارد.

از اقدامات موثر در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* رصد دائم و مقابله با تغییرات در سطح حملات، فراوانی حوادث و شناسایی روش‌های جدید

کار در فضای تبادل اطلاعات
* راه‌اندازی شرکت‌های جدید و نوپای حوزه امنیت سایبری برای تضمین ادامه حیات
* شناسایی و مقابله با محدودیت‌های ناشی از حرکت به سمت آینده

دوم اینکه با توجه به آثار COVID-19 نیازمندیم که خواسته‌ها و سطح انتظارات نسبت به تکنولوژی و سرویس‌های خاص، تغییر پیدا کند. (به عنوان مثال سرویس‌های مدیریت شده امنیت). بنابراین نحوه مدیریت سرویس‌ها در امنیت سایبری، مدیریت ریسک، ممیزی امنیتی و همچنین ایجاد روش‌هایی که باعث کاهش تقاضا در بخش خصوصی شود و بتواند با کاهش هزینه‌ها و نیروی انسانی به سمت ارائه سرویس‌ها و خدمات مدیریت شده حرکت کند می‌تواند روش‌های موثری باشد.

چشم‌انداز

در این مورد به دو موضوع تهدید و مخاطرات ریسک با هدف آمادگی برای آینده می‌پردازیم؛
اول اینکه چشم‌انداز تغییرات در تهدیدات و مخاطرات سایبری مانند تغییر در سطح حملات یا تکامل جرایم سایبری با نگاه به پاندومی COVID-19 می‌تواند موارد زیر را شامل شود:

* افزایش حملات فیشینگ (آمارها نشان می‌دهند که کلاهبرداری‌های مالی عمده‌ها مرتبط با فیشینگ در دوران COVID-19 رشد فزاینده‌ای داشته است.)
* تولید و ارائه محصولات سخت‌افزاری و نرم

افزای مرتبط با کلاهبرداری
* انتشار اطلاعات غلط درباره COVID-19 در جامعه و ایجاد تشویش در اذهان عمومی
* اخبار غلط درباره ناپایداری‌های حوزه مالی یا آرایه تصویر نادرست از عملکرد دولت
* توسعه بدافزارها و ویروسی آوردن به جرم برای کسب درآمد
دوم اینکه چشم‌انداز ریسک‌های امنیت سایبری مانند پذیرش فناوری‌های جدید و فراوانی حوادث با توجه به COVID-19 ممکن است تغییر کند.
بنابراین می‌توان گفت با توجه به تغییر تمرکز بحران بهداشت، ممکن است پدافند سایبری در سازمان‌ها و حوزه‌های متولی امنیت کاهش یابد و این موضوع سبب خواهد شد مجرمان سایبری راحت‌تر بتوانند به شبکه‌های رایانه‌ای، سیستم‌های افراد، مشاغل و حتی به سازمان‌های در وسعت جهانی حمله کنند. لذا به استفاده از VPN‌های قانونی، برگزاری جلسات ایمن، به اشتراک گذاری داشته‌ها و دستاوردهای سایبری توصیه می‌شود و اینکه در دنیای سایبری و فضای مجازی هوشیارتر باشیم.

استراتژی امنیت سایبری

تمرکز بر تغییرات استراتژی امنیت سایبری و بهبود آمادگی و آماده‌سازی برای بحران‌های آینده با ایجاد فرصت‌های جدید موضوع مهمی است، بنابراین به نظری می‌رسد جهت‌گیری استراتژی امنیت سایبری با توجه به پاندومی COVID-19 در موارد زیر مفید باشد:

* افزایش مرزها (حوزه‌های آرایه خدمت) برای آرایه خدمات امنیت در بخش‌های دولتی و نگاه ویژه به شاخص کلیدی عملکرد (Key Performance Indicator) در حوزه مالی و بانکی

* شناسایی بخش‌هایی از امنیت سایبری که بایستی توسط تصمیم‌سازان دولتی برای راهبردهای خروج از COVID-19 چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی مورد توجه قرار گیرد.

* توسعه ظرفیت‌های امنیت سایبری برای افزایش آمادگی در برابر بحران‌های آینده به عنوان مثال مدیریت بحران و برنامه ریزی احتمالی، به روز رسانی زیرساخت، سرویس‌های از راه دور امن، راهبردهای دیجیتال سازی امن)
* توسعه استانداردها یا چارچوب‌های امنیت سایبری برای افزایش آمادگی در برابر بحران‌های آینده

* ایجاد موارد تشویقی توسط قانونگذاران امنیت سایبری برای آمادگی موثر در برابر بحران‌های آینده نظیر بحران اخیر
* ایجاد ساختاری برای سنجش دقیق عملکرد مسئولیت‌های امنیت سایبری توسط نهاد‌های مسئول و این که تا چه حد به خوبی کار کرده‌اند.

* شناسایی و استفاده از فرصت‌های نوظهور امنیت سایبری ناشی از پاندومی COVID-19 نظیر نوآوری‌های فناوری در حوزه سلامت، عادی سازی کار در منزل و ابتکار عمل بین‌المللی. / مرکز ماهر

دغدغه جهانی به نام «حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی»

و همچنین تعدد این گونه از تأسیسات، گام اول در تمامی برنامه‌های دفاع غیرعامل از زیرساخت‌های حیاتی در کشورهای دنیا در قالب قوانین و دستورالعمل، شناسایی تأسیسات حیاتی سامانه به منظور قرار گرفتن در اولویت مستحکم سازی است.

بدین منظور از روش‌هایی تحت عنوان ارزیابی آسیب پذیری و ارزیابی ریسک سامانه استفاده می‌شود. در این روش‌ها، به کمی سازی تحلیل‌ها نیاز است تا رابطه

مقدمه:

حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی یا همان CIP حوزه جدید دانشی است که نقش جدی در ارتقای تاب‌آوری ملی و استحکام کشورها دارد. در یک تقسیم‌بندی کلی، می‌توان زیرساخت‌ها را به دو نوع زیرساخت حیاتی و غیرحیاتی طبقه‌بندی کرد. به طور کلی زیرساخت‌های حیاتی، شامل زیرساخت‌هایی می‌شوند که انهدام و از کارافتادگی آن‌ها، تأثیر مخربی بر دفاع یا امنیت اقتصادی کشور خواهد داشت و در صورت فقدان و قطع خدمات ضروری زیرساخت مورد نظر، تداوم و حفظ حکومت یک کشور، به خطر می‌افتد.

بنابراین لزوم پرداختن به موضوع حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی نقش کلیدی در پایداری و تاب‌آوری کشورها دارد. امروزه «حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی» یا (Critical Infrastructure Protection (CIP به صورت یک شاخه علمی درآمده و از جمله اهداف کلیدی آن، تأمین و افزایش ایمنی، امنیت و تاب‌آوری از طریق تقویت توانمندی حفاظت از سرمایه‌های ملی به منظور جلوگیری، بازدارندگی، خنثی‌سازی یا کاهش اثرات تهدیدات انسان ساخت است.

کارکرد پیوسته و مطمئن زیرساخت‌های حیاتی نقش کلیدی در تأمین رفاه اجتماعی، بهره اقتصادی و امنیت ملی برای کشورها

دارد. مسئله تأمین امنیت زیرساخت‌های حیاتی در سال‌های اخیر با توجه به افزایش فعالیت گروه‌های تروریستی، توجه زیادی را از طرف کشورهای مختلف به خود معطوف کرده است. به طوری که این کشورها برای دفاع از زیرساخت‌های حیاتی خود در برابر تهدیدات، برنامه‌های متنوعی آماده کرده‌اند که از جمله می‌توان به طرح ملی حفاظت از زیرساخت‌های ایالت متحده و برنامه اتحادیه اروپا برای حفاظت از زیرساخت‌های بحرانی اشاره کرد.

این برنامه‌ها شامل فازهای مستقل و معمولاً بلندمدتی برای مقابله با تهدیدات ناشی از حملات عامدانه یا بلایای طبیعی علیه زیرساخت‌ها هستند. با وجود اینکه ممکن است تعاریف و اصطلاحات به کار رفته در این برنامه‌ها با هم متفاوت باشند، تمامی این برنامه‌ها شامل سه فاز اصلی آمادگی‌های قبل از وقوع بحران، اقدامات حین وقوع بحران و اقدامات پس از وقوع بحران ناشی از حمله یا بلایای طبیعی هستند.

به طور کلی در پدافند غیرعامل، آمادگی‌ها و اقدامات قبل از شروع بحران شامل سه مرحله پیش‌بینی، پیشگیری و هشدار است. مرحله پیش‌بینی بحران عبارت است از شناسایی، رصد و تشخیص تهدیدات علیه تأسیسات و زیرساخت‌ها که به توجیه ویژگی‌های هوشمندی محیطی و محاطی این تأسیسات و تهدیداتی

که علیه آن‌ها مطرح است، صورت می‌پذیرد. مرحله پیشگیری عبارت است از خنثی کردن تهدیدات از اولین مرحله شکل‌گیری تا مرحله قبل از وقوع بحران. به عنوان مثال فرض کنید حمله یک گروه تروریستی خارجی به عنوان یک تهدید علیه یک زیرساخت در داخل یک کشور شناسایی می‌شود. در این حالت، اولین مرحله پیشگیری، امن کردن مرزها جهت جلوگیری از ورود مهاجمان به داخل کشور است. با فرض عدم موفقیت اولین مراحل پیشگیری، حفاظت فیزیکی مناسب از تأسیسات مورد نظر به عنوان آخرین مرحله پیشگیری از وقوع بحران شناخته می‌شود.

در نتیجه یکی از مهم‌ترین اقدامات جهت آمادگی قبل از وقوع بحران، حفاظت فیزیکی یا مستحکم‌سازی تأسیسات است. حفاظت فیزیکی مناسب از تأسیسات سبب می‌شود احتمال موفقیت آمیز بودن حمله به زیرساخت‌ها به میزان چشمگیری کاهش یابد. تمامی برنامه‌هایی که به پدافند زیرساخت‌ها می‌پردازند، به حفاظت فیزیکی و نقش آن توجه ویژه دارند. مرحله هشدار نیز به منظور کسب آخرین آمادگی‌ها جهت مقابله با وقوع بحران انجام می‌پذیرد. مقابله با وقوع بحران با آمادگی کامل سبب کاهش خسارت ناشی از بحران می‌شود.

با توجه به محدود بودن منابع پدافند غیرعامل

ریاضی میان حفاظت فیزیکی از تأسیسات حیاتی و احتمال موفقیت آمیز بودن حمله به آن‌ها تعیین شود.

زیرساخت‌های حیاتی تبدیل به سیستم عممی مرکزی برای اقتصاد در تمامی کشورها شده است. اگر عملکرد شبکه زیرساختی این زیرساخت‌ها در معرض خطر یا آسیب‌پذیری باشند، امکان دستیابی به اهداف پایدارتری، توسعه اقتصادی و اجتماعی وجود ندارد. در سال‌های اخیر، کمیسیون اروپا (EC) و وزارت امنیت سرزمینی ایالات متحده آمریکا (US) و دیگران، به دلیل تهدیدات بین‌المللی جدید، نگران امنیت زیرساخت‌های کشورشان بوده و طرح‌هایی را برای حفاظت از آنها ارائه کرده‌اند.

طرح حفاظت از زیرساخت‌ها:

در تعریف زیرساخت‌های حیاتی به عنوان زیرساختی که قطع دسترسی به آن ممکن است باعث از دست دادن زندگی، تأثیرات جدی یا شدید بر سلامت، ایمنی یا اقتصاد شهروندان شود، توافق وسیعی وجود دارد. اگرچه امکان حمله سایبری به زیرساخت‌های حیاتی در اوایل دهه ۱۹۹۰ مشخص شد، اما خطرات بر زیرساخت‌های انرژی به عنوان پیامدی از رویدادهای قرن بیست و یکم (حملات تروریستی و بلایای طبیعی) برجسته‌تر شده است و به طور ویژه‌ای افکار عمومی را تحت تأثیر قرار داده و مشخصات

مسائل مربوط به زیرساخت های حیاتی را مطرح کرده است.

علاوه بر این، سانحه در نیروگاه هسته ای فوکوشیما در ژاپن در ماه مارس ۲۰۱۱، مسائل مربوط به زیرساخت های انرژی حیاتی را در برنامه های سیاسی در اهمیت بالایی قرار داده است.

ایالات متحده آمریکا و همه کشورهای عضو اتحادیه اروپا، کمیته ها و کارگروه هایی را برای پیشگیری، آمادگی، واکنش به حملات

تروریستی و برنامه های همبستگی در مورد پیامدهای تهدیدات تروریستی تشکیل داده اند. در نتیجه، کمیسیون اروپا در سال ۲۰۰۵ اوراق سبزی در مورد «برنامه اروپایی برای حفاظت از زیرساخت های حیاتی» را تصویب کرد (EC، ۲۰۰۵). پس از آن، در دسامبر ۲۰۰۸ این شورای دستورالعمل ۸/۱۱۴/CEU، ۲۰۰۸) را به تصویب رساند.

در سال ۲۰۰۹، ایالات متحده طرح حفاظت از زیرساخت های ملی خود را تصویب کرد (NIPP، ۲۰۰۹). هر دو برنامه پیشین در جهان، NIPP و دستورالعمل ۸/۱۱۴/EC، ناحیه هایی حیاتی را تعیین می کنند که در آن ناحیه ها تلاش باباید به پیشگیری و حفاظت از زیرساخت ها متمرکز شوند.

این برنامه ها، فرصتی برای تعریف دقیق تر سیستم های هشدار دهنده برای حفاظت از زیرساخت های حیاتی، شامل برنامه ریزی و اجرای فعالیت ها جهت اطمینان از تداوم و قابلیت اطمینان این زیرساخت ها را فراهم می کنند این قبیل طرح های حفاظتی زیرساختی عمدتاً در بخش های انرژی، حمل و نقل، فناوری اطلاعات و ارتباطات متمرکز می کنند. چشم اندازی وسیع تر توسط NIPP مشخص می شود، به طوری که بخش های بیشتری را پوشش می دهد که در آن زیرساخت های حیاتی را شناسایی می کند.

اگرچه رویکرد ارائه شده توسط اوراق سبز

کمیسیون اروپا (EC، ۲۰۰۵) در ابتدا هدف تحت پوشش قرار دادن هرچه بیشتر زیرساخت ها را داشت، در نهایت، این دستورالعمل (CEU، ۲۰۰۸) عمدتاً در بخش های انرژی و حمل و نقل، همچنین شامل زنجیره ارزش و عرضه، قابل قبول است. در ادامه به صورت مختصر در خصوص طرح های حفاظتی زیرساخت ها ارائه شده توسط کشورهای مختلف مورد بررسی قرار می گیرد:

۱- طرح حفاظت از زیرساخت های ملی ایالت متحده آمریکا

یکی از مهم ترین دستورالعمل ها و قوانین موجود در خصوص زیرساخت ها، مربوط به کشور آمریکا بوده است. طرح ملی حفاظت از زیرساخت های حیاتی و منابع کلیدی طرحی در ابعاد بزرگ و یکپارچه است که اهداف، رویدادهای مهم و ابتکارات کلیدی را تعیین می کند. این طرح، چارچوبی جامع و یکپارچه برای حفاظت از زیرساخت های حیاتی و منابع کلیدی (CI / KR) از طریق بخش فدرال، ایالتی، منطقه ای، محلی، قبیله ای و خصوصی (وزارت امنیت میهن ایالات متحده آمریکا، ۲۰۰۳) فراهم می کند. طرح ملی حفاظت از زیرساخت های حیاتی سه حوزه خاص را شناسایی می کند: وابستگی متقابل بین بخش ها، امنیت سایبری و ماهیت بین المللی تهدیدات زیرساخت های حیاتی (Consolini، ۲۰۰۹).

چارچوب مدیریت ریسک طرح ملی حفاظت از زیرساخت های حیاتی (NIPP) شامل پنج مرحله است که عبارت اند از:

- ۱- تعیین اهداف امنیتی؛
- ۲- شناسایی دارایی ها، سیستم ها، شبکه ها و عملکردها؛
- ۳- ارزیابی ریسک؛ (پیامدها، آسیب پذیری ها و تهدیدات)
- ۴- اجرای عملیات مدیریت ریسک و اولویت بندی اقدامات؛
- ۵- سنجش اثربخشی.

علاوه بر این، چارچوبی برای بازخورد و بهبود مستمر در یک رویکرد انعطاف پذیر را ارائه می دهد. طرح کلی این طرح در شکل زیر نشان داده شده است. از دیدگاه صنعت و در چارچوب مدیریت ریسک، اولین گام، ایجاد اهداف امنیتی است. مسائل مهمی مانند از دست دادن زندگی، تأثیر اقتصادی و تأثیر امنیت ملی باید در فرمول بندی اهداف امنیتی در نظر گرفته شوند.

مرحله دوم، شناسایی منابع، سیستم ها، شبکه ها و عملکردها، نیاز به توسعه فهرستی کامل، حاوی اطلاعات اولیه در مورد منابع، سیستم ها و شبکه ها در کشور و شامل کالاهای مادی، ویژگی های انسانی و اطلاعات سیستم است. این اولین گام برای اطمینان از انعطاف پذیری است.

این روش شناسی ها در مرحله ارزیابی ریسک، نتایجی کامل و منطقی را با استفاده

از فرآیندهای کمی، سیستماتیک و خیلی دقیق ارائه می دهند.

برای مرحله اولویت بندی اقدامات، وزارت امنیت ملی ایالات متحده با شرکای امنیتی برای ایجاد اولویت های ارزیابی ریسک، اقدامات مشترکی را انجام می دهد. این همکاری برای شناسایی راهکارهایی به منظور کاهش خطر بوده و سپس اقدامات حفاظتی که باید لحاظ شود، تعیین کند. این مورد، نیاز به مقایسه سطوح نسبی خطر و بخش های منابع همراه با گزینه هایی برای دستیابی به اهداف امنیتی دارد. بنابراین، در صورت امکان، اقدامات حفاظتی به منظور کاهش خطر امنیتی اعمال می شود، که نتیجه آن یک تصمیم مقرون به صرفه است. در مرحله اجرای برنامه های حفاظتی، اقدامات حفاظتی با

حفاظت از زیرساخت های حیاتی یاهمان CIP حوزه جدید دانشی است که نقش جدی در ارتقای تاب آوری ملی و استحکام کشورها دارد

امروزه «حفاظت از زیرساخت های حیاتی» یا Critical Infrastructure Protection (CIP) به صورت یک شاخه علمی درآمده و از جمله اهداف کلیدی آن، تأمین و افزایش ایمنی، امنیت و تاب آوری از طریق تقویت توانمندی حفاظت از سرمایه های ملی به منظور جلوگیری، بازدارندگی، خنثی سازی یا کاهش اثر تهدیدات انسان ساخت است

هدف کاهش خطر انجام می شود. مرحله اندازه گیری اثربخشی از یک سیستم شاخص برای ایجاد اطلاعات در مورد دستیابی به اهداف خاص امنیتی تشکیل شده است که در (NIPP، ۲۰۰۹) تعریف شده است. شاخص های چنین نتیجه ای توصیفی و مبتنی بر فرآیند هستند. به منظور حفاظت از زیرساخت ها، وزارت امنیت داخلی آمریکا، ساختاری را معرفی کرده است.

۲- برنامه اروپایی برای حفاظت از زیرساخت های حیاتی

در سال ۲۰۰۵، کمیسیون اروپایی «اوراق سبزی» با عنوان «برنامه اروپایی برای حفاظت از زیرساخت های بحرانی» منتشر کرد. در سال ۲۰۰۸، شورای اروپا دستورالعمل ۸/۱۱۴/EC را به تصویب رساند، که برنامه اروپایی حفاظت از زیرساخت های بحرانی (EPCIP) را ایجاد کرد. EPCIP به وضوح روی زمینه هایی

به منظور توسعه برنامه های پیشگیری از تهدید و حمایت از زیرساخت ها، متمرکز شده و این زمینه ها را تعیین می کند.

چارچوب هایی را که توسط دستورالعمل ۸/۱۱۴/EC ایجاد شده، می توان از لحاظ طرح مدیریت ریسک که شامل ۶ مرحله است خلاصه کرد:

- ۱- ایجاد اهداف ایمنی؛
- ۲- شناسایی منابع و خطرات؛
- ۳- ارزیابی ریسک و خطرات؛
- ۴- اولویت بندی اقدامات و اجرای برنامه؛
- ۵- اجرای برنامه های حفاظتی؛
- ۶- اندازه گیری و نظارت بر اثربخشی.

این مرحله شامل ایجاد فهرستی از منابع، دارایی ها، سیستم ها و شبکه ها در زنجیره ارزش زیرساخت است. این گام همچنین شامل شناسایی خطرات مؤثر بر انعطاف پذیری سیستم است که نیاز به توسعه و نگهداری از فهرست دارایی های زیرساختی فیزیکی که شامل اموال، سیستم های اطلاعاتی است، می باشد و همچنین نیاز به در نظر گرفتن تهدیدات فنی و غیر فنی نیز دارد.

۳- ارزیابی ریسک و خطرات؛

تکنیکی است که به طور گسترده ای مورد استفاده قرار گرفته و پذیرفته شده است که شامل ارزیابی کیفی ریسک با استفاده از ماتریس های ارزیابی ریسک است که به احتمال و پیامدهای هر ریسک توجه می کند. ماتریس خطر، با ورودی از طریق مصاحبه و تکنیک های دلفی ایجاد می شود. ارزیابی ریسک کمی با استفاده از داده ها و متغیرهایی صورت می گیرد که مدل سازی آماری را امکان می سازد. ارزیابی ریسک کمی معمولاً روی خطرات خاص، به ویژه خطراتی که می تواند عواقب جدی ایجاد کند، متمرکز می شود.

۴- اولویت بندی اقدامات و اجرای برنامه؛

این مرحله شامل مقایسه سطوح نسبی ریسک و گزینه هایی برای دستیابی به اهداف ایمنی است. اقدامات حفاظتی در صورت امکان به منظور کاهش خطرات امنیتی در یک روش مقرون به صرفه اعمال می شود.

۵- اجرای برنامه های حفاظتی؛

اندازه گیری و نظارت بر اثربخشی.

این مرحله، فعالیت های نظارتی را به عنوان وسیله ای برای دستیابی به نظارت منظم، از جمله ایجاد شاخص های عملکرد، به کار می گیرد. بسیاری از فرصت ها برای تغییر و بهبود در این مرحله می توانند شناخته شوند.

بازخورد و بهبود مستمر نیز بخشی از این چارچوب است. شکل زیر یک طرح مدیریت خطر برای حفاظت از زیرساخت های بحرانی را ارائه می دهد که با این چارچوب، سازگار است. طرح های حفاظت از زیرساخت ها، استفاده از مدل های مدیریت ریسک را که استراتژی هایی برای افزایش اعتماد و اطمینان به وسیله گردآوری جامع و توجه به داده های دارایی های زیرساخت ها و ارتباطات زیرساخت هتکمی می کنند، گسترش می دهند. همچنین برنامه های حفاظت از زیرساخت، رویکردی را برای دستیابی از نفعان و سهامداران مختلف به زنجیره ارزش زیربنایی

حیاتی پیشنهاد می‌دهد.

هدف کلی EPCIP، تقویت حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی در اتحادیه اروپا است. این کار از طریق اجرای قوانین اروپا به عنوان دستورالعمل‌ها و توصیه‌های منتشر شده توسط کمیسیون اروپا به دست خواهد آمد (Costantini et al., ۲۰۰۷). چارچوب قانونی EPCIP شامل عناصر زیر است (EC, ۲۰۰۵):

– روشی برای شناسایی و تعیین زیرساخت‌های بحرانی اروپا (ECI) و رویکردی مشترک برای ارزیابی نیاز به بهبود ایمنی آنها، که دومی توسط یک دستورالعمل ایجاد شده است.

– اقداماتی برای تسهیل در بهبود EPCIP که شامل یک طرح عملیاتی، یک سیستم هشدار در زیرساخت‌های حیاتی (CIWIN)،

با استفاده از ایجاد میز شور روی حفاظت از زیرساخت‌های بحرانی (CIP) در سطح اتحادیه اروپا، روش‌های به اشتراک گذاری اطلاعات در مورد CIP، شناسایی و تجزیه و تحلیل وابستگی متقابل.

– کمک به کشورهای عضو (MS) برای بهبود امنیت زیرساخت‌های حیاتی ملی (CNI) و برنامه‌های مداخله (EC, ۲۰۱۱).

– برنامه‌های مالی تکمیلی و به ویژه برنامه ویژه «مدیریت پیشگیری، آمادگی و پیامد پس از وقوع تروریسم و سایر خطرات امنیتی» در دوره زمانی ۲۰۰۷ الی ۲۰۱۳، که باعث شد اقدامات تأمین مالی جدید برای حمایت از زیرساخت‌های حیاتی صورت پذیرد.

بخش انرژی اروپا توجه بیشتری به حفاظت از زیرساخت‌های بزرگ انرژی و تأسیسات آن‌ها دارد. همچنین شبکه‌ای از اپراتورهای زیرساخت حیاتی انرژی از بخش‌های برق، گاز و نفت برای تبادل تجربه در سطح اروپا در زمینه مسائل امنیتی (EC, ۲۰۱۱) ایجاد شده است.

۳- استانداردهای تداوم فعالیت در بریتانیا

مؤسسه تدوین استاندارد‌های بریتانیا در مورد چگونگی مدیریت ادامه فعالیت‌ها در شرایط اضطراری استاندارد تدوین نموده است. این استاندارد BS ۵۵۹۹۹ نام دارد و در سال

۲۰۰۶ تصویب شده و بانگنرشی برای اجرای کلیدی و مؤثر در برنامه‌های تداوم فعالیت در شرایط اضطراری تصویب شده است. در این رابطه چیزی شبیه چرخه زندگی یا چرخه دوام ارائه می‌دهد که شامل پنج جزء است:

– شناخت سازمان
– شناخت راهبردهای مدیریت تداوم فعالیت
– اجرا و توسعه واکنش‌های مدیریت تداوم فعالیت
– ایجاد و فرهنگ سازی استفاده از مدیریت تداوم فعالیت

– تمرین، بازنگری و حمایت از استانداردهای مدیریت تداوم فعالیت
اگرچه رویکردها و روش‌های دیگری برای برنامه‌ریزی مدیریت تداوم فعالیت وجود دارد، اما با این وجود، این استاندارد قابل مقایسه با توانمندی‌های دیگر روش‌ها است. شکل صفحه قبل، مدلی برای برنامه‌ریزی تداوم فعالیت نشان می‌دهد که استاندارد BS ۵۵۹۹۹ نیز هماهنگی دارد. باید گفت در بریتانیا بیشتر سازمان‌های دولتی در تشویق انواع کسب و کارها به اجرا و استفاده از برنامه‌های تداوم فعالیت نقش فعالی بازی می‌کنند.

۴- اقدامات امنیتی و حفاظتی برای مقابله با تهدیدات در زیرساخت حیاتی حوزه مهندسی آب توسط سازمان امنیت منابع آب در آمریکا

امنیت منابع آب در آمریکا بعد از وقوع حادثه ۱۱ سپتامبر و ارسال پاکت‌های حاوی باکتری سیاه زخم، زیرساخت آب را مورد توجه خاص قرار داده و برای این منظور دو موسسه جدید به نام‌های WSD of US EP و NHSRC تأسیس شده‌اند. بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر، در کشور آمریکا مقرر شد وضعیت حفاظتی و آسیب‌پذیری منابع و سیستم‌های آب رسانی، سیستم‌های تصفیه، محل‌های ذخیره مواد شیمیایی، فرایند گندزدایی، سیستم‌های کنترل الکترونیکی، مخازن ذخیره و شبکه توزیع آب و شبکه جمع‌آوری و تأسیسات تصفیه فاضلاب با شعار حفاظت همیشگی

آب برای زندگی (protect water for life) مورد ارزیابی قرار گیرد.

علاوه بر اصلاح قانون آب آشامیدنی سالم، طرح اصلاحی اضطراری مورد نیاز برای زیرساخت آب، تنظیم و ارائه شد تا با انجام اصلاحات، میزان آسیب‌پذیری این زیرساخت‌ها تا حد لازم کاهش یابد. در این طرح اضطراری، هشت عامل مهم و مؤثر مورد توجه قرار گرفت که عبارت‌اند از:

• تهیه اطلاعات ویژه سیستم‌های آب رسانی (اطلاعات پایه شامل جمعیت تحت پوشش و نقشه)

• تعیین وضعیت موجود سیستم‌های آب رسانی و مسئولیت‌ها (تعیین نقش‌ها و مسئولیت‌های هر فرد)

• تعیین روش‌های ارتباطی: چه کسی؟ چه کار؟ چه وقت؟ (برای هر نفر از اعضای تیم مسئول اقدامات اضطراری)

• امنیت و ایمنی کارکنان (طرح تخلیه اضطراری، آموزش کارکنان، فراهم نمودن تجهیزات و کمک‌های اولیه)

• شناسایی منابع آب جایگزین (منابع آب نزدیک محل ظرفیت‌ها، شناسایی صنایع توانمند در تهیه آب بطری شده)

• تجهیزات جایگزین و تهیه مواد شیمیایی (از قبیل پمپ‌ها و دمنده‌ها برای مواقع اضطراری و تعمیرات)

• حفاظت ویژه (برای جلوگیری از دسترسی سایرین)

• نمونه برداری آب و کنترل (برای شناسایی به موقع آلودگی بالقوه وارد شده احتمالی) با توجه به موارد فوق، آمریکایی‌ها برای افزایش امنیت اساسی منابع آب، بودجه قابل توجهی به منظور انجام اقدامات زیر اختصاص دادند.

• خریداری و نصب تجهیزات فیزیکی، دریچه، پروژکتور یا دوربین‌های مدار بسته امنیتی.

• خریداری و نصب تجهیزات مناسب برای شناسایی متخلفان.

• غیرقابل دست‌کاری بودن پوشش‌های دریچه آدم‌رو، کپسول‌های آتش‌نشانی و

اتاقک‌های شیرفلکه.

• دو قفله کردن درها و قفل‌ها.

• بهبود و اصلاح سیستم‌های الکترونیک، رایانه‌ای یا دیگر سیستم‌های اتوماتیک و سیستم‌های امنیتی کوچک.

• شرکت در برنامه‌های آموزشی و تهیه رهنمودهای آموزشی در خصوص موادی که به نحوی با مسئله امنیت آب ارتباط دارند، برای کسب آمادگی جهت مقابله با حملات تروریستی.

• توسعه و اصلاح نحوه استفاده، ذخیره‌سازی، یا حمل و نقل انواع مواد شیمیایی.

• اطمینان خاطر از انتخاب مناسب و صحیح و گزینش درست مستخدمان یا کارگران خدماتی.

۵- اقدامات امنیتی و حفاظتی برای مقابله با تهدیدات در زیرساخت حیاتی در کشور استرالیا

در کشور استرالیا سه وزارتخانه دفاع، دادگستری و ارتباطات در حوزه سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی فعالیت داشته که در این میان، وزارت ارتباطات بیشتر وظیفه اجرای سیاست‌ها را بر عهده دارد.

وزارت دفاع استرالیا در زیرمجموعه خود اداره‌ای به نام سیگنال‌های دفاعی (DSD) داشته که وظیفه اصلی آن، حفاظت از زیرساخت‌های رایانه‌ای و شبکه‌ای را بر عهده دارد. همچنین در کشور استرالیا سازمان مدیریت اطلاعات دولت بخش دیگری از وظایف مربوط به امنیت در فضای اطلاعاتی را بر عهده داشته و ذیل نظر وزارت ارتباطات قرار گرفته است.

در وزارت دادگستری نیز گروه حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی قرار گرفته که وظیفه اصلی آن تشخیص مخاطرات، تعیین و ارزیابی آسیب‌پذیری در بخش‌های مختلف اعم از برق، حمل و نقل، مؤسسات مالی و مخابرات است. کشور استرالیا همچنین از یک شبکه اشتراک امن اطلاعاتی برای جریان داده‌های مربوط به حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی خود بهره می‌برد.

گفتگوی «عماد» با معاون انرژی سازمان پدافند غیرعامل کشور

حفظ تداوم کارکرد زیرساخت‌های حوزه انرژی در برابر ویروس کرونا

همه تاسیسات پرخطر در حریم شهرها باید از حداکثر الزامات ایمنی و امنیتی برخوردار باشند

حادثه بیروت، تلنگری است تا موضوع خروج مراکز و زیرساخت‌های پرخطر از شهرها بیش از پیش مورد توجه مسئولان قرار گرفته و رنگ اجرا به خود بگیرد. معاون انرژی سازمان پدافند غیرعامل کشور یکی از مهمترین دستاوردهای این سازمان را در حوزه انرژی، ابلاغ الگو و پروتکل‌هایی جهت حفظ پایداری و تداوم کارکرد زیرساخت‌های حوزه انرژی در برابر ویروس کرونا دانست که سبب شد، کارکرد این زیرساخت‌ها در این دوران دچار اختلال نشود. مشروح گفت‌وگوی سردار محمدعلی مطیعی، معاون انرژی سازمان پدافند غیرعامل کشور با ویژه نامه عماد را در ادامه بخوانید:

به نظر می‌رسد یکی از مهمترین حوزه‌های ماموریتی سازمان پدافند غیرعامل در بخش انرژی باشد چرا که اساساً بخش عمده‌ای از زیرساخت‌های حیاتی و مهم کشور در این بخش دسته‌بندی می‌شود. از نظر جنابعالی اساساً پدافند غیرعامل در حوزه انرژی چه معنا و مفهومی دارد؟

حوزه انرژی کشور به دلیل ارتباط مستقیم با آستانه تحمل مردم، وابستگی زیرساخت‌های کشور به آن و همچنین ایجاد آرزآوری برای کشور از طریق فروش و صادرات فراورده‌های نفتی، همواره به عنوان یک هدف جذاب برای دشمنان نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران محسوب شده است. دشمنان ما همواره به روش‌ها و شیوه‌های مختلف و با هدف ایجاد

است آیا فهم و همدلی لازم برای رعایت الزامات پدافند غیرعامل در سطح کشور و به ویژه استانها پدید آمده است؟!

خوشبختانه باتلاش سازمان پدافند غیرعامل کشور در فرهنگ سازی مفاهیم پدافند غیرعامل فهم و درک مناسبی از پدافند غیرعامل در مسئولین و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی به وجود آمده است که نیازمند تقویت است. رمز موفقیت در رعایت الزامات پدافند غیرعامل در درجه اول فهم مشترک و صحیح از اهمیت و لزوم توجه به پدافند غیرعامل است. در واقع آن زمان ما به فهم و همدلی مطلوب خواهیم رسید که توجه به الزامات پدافند غیرعامل به یک مطالبه در جامعه تبدیل شود.

سال ۹۷ بود که رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور تاکید کردند «در مقابل شیوه‌های پیچیده‌ی تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به‌روز و همه‌جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابله کند.» در حوزه انرژی چه طور می‌توان این رهنمود مقام معظم رهبری را جامه عمل پوشاند؟!

در این زمینه و به منظور تحقق منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی پدافند غیرعامل در حوزه انرژی برای مسئولان و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی را در دستور کار قرار دادیم. همچنین با برگزاری نشست‌های تخصصی، بازدید میدانی و برآورد تهدیدات زیرساخت‌های انرژی نسبت به شناسایی تهدیدات حوزه انرژی و راهکارهای کاهش آسیب‌پذیری آن اقدام لازم انجام شد. این درحالیست که به دلیل استفاده از فناوری‌های نوین در حوزه انرژی، نیازمند مطالعات دقیق علمی و تلاش بیشتر جهت جلوگیری از نفوذ دشمن در حوزه انرژی هستیم.

یکی از حوادثی که در سال جاری اهمیت پدافند غیرعامل را به ویژه در حوزه بنادر بیش از پیش نشان داد حادثه تلخ انفجار بیروت بود. تحلیل و ارزیابی شما از این حادثه چیست؟ آیا چنین اتفاقاتی ممکن است برای کشور ما نیز رخ دهد؟

این حادثه برای همه دنیا از منظر پدافند غیرعامل می‌تواند عبرت باشد. این درس بزرگ می‌تواند چند حوزه‌ای را شامل شود: اول، نگهداری از مواد شیمیایی و چه در نحوه و انکس در برابر بلایای طبیعی برای ما آموزنده باشد. اینکه غفلت از مسائل و الزامات ایمنی و پدافند غیرعامل می‌تواند در یک روز تمام نظامات یک جامعه را به هم بریزد. حادثه بیروت، تلنگری است تا موضوع خروج مراکز و زیرساخت‌های پرخطر از شهرها که از بندهای مهم سیاست‌های کلی نظام در موضوع پدافند غیرعامل است بیش از پیش مورد توجه مسئولان قرار گرفته و رنگ اجرا به خود بگیرد.

بعد از حادثه بیروت برخی شایبه‌ها در خصوص تاسیسات نفتی که در حریم برخی شهرها وجود دارند از جمله تهران موجب نگرانی‌هایی شد. از نظر شما چه رویکردی باید در خصوص این تاسیسات داشت؟

آیا این تاسیسات از ایمنی لازم برخوردار هستند؟!

اعلام نظر در خصوص پرخطر بودن تاسیسات نفتی در حریم برخی از شهرها نیازمند برنامه‌ریزی و با استفاده از یک دستورالعمل مشخص است. به طور قطع و یقین نمی‌توان گفت تمام تاسیسات در حریم شهرها پرخطر هستند. لیکن باید تمام تاسیسات از حداکثر ایمنی برخوردار بوده و نسبت به رعایت مسائل امنیتی نیز توجه ویژه داشته باشند. در این مورد تاسیسات نفتی با رعایت مسائل ایمنی در بالاترین سطح برای اینگونه تاسیسات از وقوع هرگونه حادثه جلوگیری به عمل آورده است. با این وجود نیازمند این هستیم تا در این زمینه اقدامات موثرتری جهت جلوگیری و پیشگیری از وقوع حادثه نیز صورت پذیرد.

اگر بخواهید به عملکرد سازمان پدافند غیرعامل به ویژه در حوزه ماموریتی خودتان نمره دهی کنید چه نمره‌ای را در نظری می‌دید؟!

سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه انرژی به مدد الهی و همت مسئولان دستگاه‌های حوزه انرژی تاکنون توانسته است اقدامات موثری در این حوزه انجام دهد. لیکن این گونه اقدامات تا رسیدن به سطح قابل قبول از مصون سازی زیرساخت‌های حوزه انرژی که از منویات فرماندهی معظم کل قواست فاصله زیادی دارد و نیازمند عزم و اراده بیش از پیش در این زمینه است.

در پایان اگر نکته‌ای باقی مانده است که باید بدان اشاره شود و در سوالات ما نبود لطفاً مطرح کنید.

این معاونت بر اساس ماموریت و وظایف تعیین شده در اساسنامه سازمان پدافند غیرعامل کشور و با عنایت به بیانات راهبردی و راهگشای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در موضوع پدافند غیرعامل با تمام توان و با تکیه بر دانش بومی و استفاده از ظرفیت شرکت‌های داخلی درصدد اجرای پدافند غیرعامل به صورت اصولی و عملی در ذات همه طرح‌های حیاتی، حساس و مهم حوزه انرژی است. امید است اینگونه اقدامات در راستای مصون سازی و پایداری سازی زیرساخت‌های کشور موجب رضایت خداوند متعال، حضرت بقیه‌الله الاعظم و نائب برجش امام خامنه‌ای را فراهم آورد.

از شما که وقتتان را در اختیار ما قرار دادید متشکریم.

بنده هم برای شما آرزوی موفقیت دارم.

گفتگوی «عماد» با رییس مجتمع دانشگاهی پدافند غیرعامل

الزامات دفاع هوشمند در برابر تهدید هوشمند

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مجموعه دانشگاه‌های معین ایجاد شده است، رشته پدافند غیرعامل از کنکور سراسری دانشجو می‌پذیرد و تا گرایش ارشد هم این رشته در دانشگاه‌های معین تدریس می‌شود. اما امروز به خاطر نیاز جدی که ایجاد شده است در دانشگاه صنعتی مالک اشتر رشته ارشد پدافند غیرعامل تحت عنوان طراحی صنعتی رابارویکرد حفاظت از زیرساخت ایجاد کرده‌ایم و در سامانه وزارت علوم ثبت شده است که متقاضیان می‌توانند با شرکت در کنکور به تحصیل در این رشته بپردازند. اخذ مجوز و انجام مقدمات ایجاد رشته دکتری حفاظت از زیرساخت هم در حال اتمام است و در کنار آن با تدابیری که سازمان پدافند غیرعامل کشور داشته و رایزنی‌هایی که با وزارت علوم انجام شده، انجمن علمی حفاظت از زیرساخت هم تشکیل شده است. در دانشگاه مالک اشتر با همراهی و تعامل با سایر دانشگاه‌ها به دنبال ارتباط با شرکت‌های دانش بنیان برای ارتباط بیشتر با زیرساخت‌ها هستیم. زیرا تنها با ارتباط برقرار کردن با زیرساخت است که می‌تواند از توان علمی به بهترین نحو برای تکنولوژی پایش گرهای هوشمند و حفاظت هوشمند بهره برد و از ثمرات علم در بحث اجرا بهره برد.

▲ در حوزه راهبردی مقام معظم رهبری

از زیرساخت امروز در دنیا با این نگاه مورد بررسی قرار می‌گیرد. البته در بحث حفاظت از زیرساخت نباید نگاهمان به امروز باشد چون فناوری پیشرفت می‌کند و زیرساخت‌ها در لایه‌های مختلف در حال توسعه هستند. نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که شما ممکن است به بحث زیرساخت آب بپردازید اما تنها تاسیسات آبی در آن دخیل نیست بلکه با زیرساخت‌های برقی و سایبری نیز در این بخش سروکار خواهید داشت. در چنین شرایطی اگر کسی بخواهد آسیبی به شبکه آبرسانی بزند دیگر نیازی نیست در خود شبکه آب اختلال ایجاد کند. بلکه کفایت شبکه ارتباطاتی و سایبری این زیرساخت را مختل کند یا برق را قطع کند در آن هنگام، شبکه آبرسانی خود به خود از دسترس خارج می‌شود. از سوی دیگر ما در آینده با پدیده‌ای به نام شهرهای هوشمند روبه‌رو خواهیم شد. وقتی شما با شهر هوشمند سروکار دارید با تهدیدات هوشمند نیز مواجه خواهید بود. بنابراین باید در این زمینه از حفاظت هوشمند هم برخوردار باشیم.

▲ در حال حاضر برای تولید علم بومی در کشور چه اقداماتی انجام شده است و از چه ظرفیت‌هایی برخورداریم؟

با دیدگاه مناسبی که امروز در مجموعه سازمان پدافند غیرعامل کشور در کنار آن

برای پاسخ به این سوال بهتر است ابتدا نگاهی به تاریخچه این موضوع داشته باشیم. وقتی در مورد شرکت‌های دانش بنیان حرف می‌زنیم و به بحث حفاظت از زیرساخت می‌پردازیم به نظر بهترین کار این است که بررسی کنیم در دنیا چه اتفاقی در این حوزه افتاده است. نقش دانشگاه‌های معین برای سازمان پدافند غیرعامل دقیقاً همین است که ما بتوانیم اولاً تعریف فرایند فناوری در حفاظت از زیرساخت‌ها را به صورت بومی داشته و ایجاد کنیم و بعد به تولید فناوری و تولید محتوا به صورت موازی توسط صاحبان این دانش بپردازیم. در دنیا به جبهه بحث حفاظت از زیرساخت پرداخته می‌شود. وقتی در مورد حفاظت از زیرساخت‌ها در پدافند صحبت می‌کنیم، نمی‌توانیم بگوییم درباره یک زیرساخت خاص یا یک تکنولوژی خاص صحبت می‌کنیم.

وقتی به ادبیات حفاظت از زیرساخت در دنیا نگاه می‌کنیم، همین حالا هم این ادبیات در سه لایه در سطح بین المللی تعریف می‌شود. در یک لایه زیرساخت‌های بنیادین قرار دارد که دارای اندک‌نشان یا یکدیگر هستند. یکسری زیرساخت‌ها هم اصطلاحاً وابسته هستند و یکسری از زیرساخت‌ها هم مثل گوشی تلفن همراهی که شما از آن استفاده می‌کنید نقش سرویس دهی عمومی را ایفا می‌کند. فناوری حفاظت

اگرچه توجه به ایمنی زیرساخت‌های حیاتی، مبحث تازه‌ای در دنیای امروز نیست اما، همزمان با تغییر رویکرد در تهدیدات و ظهور جنگ‌های نوین، اهمیت حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی به منظور افزایش تاب‌آوری آنها، روز به روز بیشتر احساس شد. همین امر سبب شکل‌گیری علمی مدرن و بین‌رشته‌ای در زمینه حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی شده است. اگرچه کشورهای سلطه‌گر سعی در انحصارگرایی در این علم را دارند اما در کشور ما نیز، تلاش‌هایی در جهت دستیابی به این علم و بومی‌سازی آن از چند سال قبل از سوی سازمان پدافند غیرعامل کشور و دانشگاه مالک اشتر آغاز شده است که به تدریج ثمرات آن مشاهده می‌شود. دکتر محمدعلی نکویی، رییس مجتمع دانشگاهی پدافند غیرعامل دانشگاه صنعتی مالک اشتر، از جمله متخصصان این رشته در کشور است که از نزدیک با این تلاش‌ها آشناست و به قول خودش وظیفه خود می‌داند که به عنوان محقق بحث‌های کامل علمی را در این رشته گسترش بدهد. مشروح گفتگو «عماد» با وی را در ادامه می‌خوانید.

▲ به نظر حضرت‌عالی فناوری و دانش در راستای حفاظت از زیرساخت‌های کشور از چه نقش و جایگاهی برخوردار است؟

تاکید بر رویکرد ساخت ایران قوی دارند. به نظر شما در حوزه حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی، چگونه می‌توان به این رویکرد جامعه عمل پوشاند؟ نقش سازمان پدافند غیرعامل کشور در این زمینه را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

به نظر من نقش سازمان پدافند غیرعامل کشور در این مورد در مقوله زیرساخت قوی مورد توجه قرار می‌گیرد. وقتی تعریف زیرساخت‌های حیاتی را در ادبیات بین المللی نگاه می‌کنیم، در تعریفی که آمریکا و اتحادیه اروپا و تمام مجامع بین‌المللی دارند زیرساخت‌ها مجموعه دارایی، امکانات و در واقع فرایندها و فناوری‌های فیزیکی و اطلاعاتی که از بین رفتن یا اختلال در آنها باعث اختلال در امنیت کشور و امنیت اداره کشور و بحث رفاه اجتماعی و ادامه حیات مردم شود تعریف می‌کنند. این تعریف دو جنبه دارد. اگر به تداوم سالم زندگی و تداوم آسایش در حیطه مردمی نگاه کنیم زیرساخت‌های حیاتی کشور دارای یک بخش خدمت‌رسانی به مردم است و بخشی دیگر تداوم ساختار حکومت و نظام برای ارائه این خدمات به مردم است. تا حکومت وظیفه اصلی‌اش را ایفا کند. بنابراین هر یک از زیرساخت‌های ما نقش بسیار مهمی خواهد داشت. وقتی به پدافند غیرعامل، پیش‌فروش و تاکیدات مقام معظم رهبری نگاه می‌کنیم که همواره فرموده‌اند «پدافند غیرعامل باید همانند شعله‌ای، بلند شود» همیشه باید به آن در زیرساخت‌های کشور توجه جدی شود. اهمیت موضوع این است که نقش پدافند غیرعامل دفاع غیرنظامی است. وقتی تعریف دفاع غیرنظامی را روی تعریف عملکردی زیرساخت حیاتی قرار دهیم می‌بینیم که اتصال جدی بین اینها، نقش پدافند غیرعامل را نشان می‌دهد.

درست است که پایه ادبیات پدافند غیرعامل بر تهدیدات انسان‌ساخت تعریف شده‌است، اما وقتی به ادبیات حفاظت از زیرساخت نگاه می‌کنیم می‌بینیم که گاهی اوقات تهدیدات چند محوره که بخشی شاید در مخاطره طبیعی باشد و بخشی انسان ساخت باشد می‌تواند به صورت ترکیبی عمل کند. تمام بحثی که داریم دورنگری و آینده نگری است که در پدافند غیرعامل تعریف شده است.

علم حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی در سالهای اخیر در کشور ما چگونه پرداخته شده است و برای رسیدن به نقطه مطلوب چه باید کرد؟

دانشگاه صنعتی مالک اشتر از دو سال پیش یکی از مجموعه‌هایی بوده است که به جدیه بحث حفاظت از زیرساخت‌ها پرداخته است. این بحث را در سطح بین المللی بررسی کردیم. تقریباً بعد از سال

۲۰۱۰ ادبیات حفاظت از زیرساخت، به صورت یک محتوای جامع، توسعه را آغاز کرد و از سال ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ یک شیب جدی به خود گرفت. این روند با تغییراتی که در فرایند تکنولوژی ایجاد می‌شود همسان است. مانیز سعی کردیم همگام با تغییر و تحولات از دو سال گذشته این مسائل را با سردار دکتر جلالی همگام به جلو ببریم. در همین رابطه منابع علمی به روز دنیا جمع‌آوری شد. پیشنهاد اولیه این بود که ابتدا مفاهیم را در منابع بین‌المللی استخراج کنیم. این اطلاعات را در دسته‌بندی کردیم. در جاهایی باید نقطه اتصال را ایجاد می‌کردیم و بخش‌هایی حذف میشد تا به علم خالص برسیم. همچنین توسعه علمی و توسعه دانشی بر اساس محتوا و آموزش و مباحث عملیاتی را در دستور کار قرار دادیم. اتفاقی که افتاد این بود که در بحث توسعه علمی، ساختاری را تحت عنوان کارگروه حفاظت از زیرساخت در خود سازمان پدافند غیرعامل کشور تشکیل دادیم. یک سال به صورت مداوم جلسات مختلف را برگزار کردیم. ثمره این بود که این دانش، ارزیابی و بررسی و ذیل آن کارگروه‌های محتوایی تشکیل شد تا در نهایت به جایی رسیدیم که حس کردیم تقریباً این بلوغ برای ایجاد انجمن حفاظت از زیرساخت‌ها راه‌اندازی شود.

انجمن حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی با حمایت سردار دکتر جلالی، رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور و دکتر شفقت، رئیس دانشگاه مالک اشتر ایجاد شد. حدود یک سال پیش در تعاملی که دانشگاه مالک اشتر با وزارت علوم داشت رشته‌ای در مقطع کارشناسی ارشد تحت عنوان پدافند غیرعامل و طراحی صنعتی با عنوان طراحی زیرساخت بازطراحی و به تصویب وزارت علوم رسید. البته دکتری رشته زیرساخت را داشتیم و با دانشگاه‌های دفاع ملی و داغا تعامل داشتیم. طبیعی است که برای این تولید دانش بومی در این رشته‌ها نیازمند محتوا و تربیت استاد بودیم. از همین‌رو از ۱۲ کتاب در آبان ماه ۹۸ رونمایی کردیم. در حال حاضر، سه کتاب در مرحله چاپ از سوی دانشگاه است و کتاب‌های دیگری هم در دست چاپ است. در این کتابها، ۴۰ درصد ترجمه و ۶۰ درصد تالیف داشتیم.

البته در کنار این موضوعات بحث توجه به عملیاتی شدن نیز مطرح شد چون اگر هر لحظه از دستگاه اجرایی دور شویم هر ادبیاتی هم تولید کنیم به درد دستگاه اجرایی نخواهد خورد. باید توجه داشت تا زمانی که هم ادبیات نباشیم نمی‌توانیم به ارتقای تاب‌آوری زیرساخت‌های حیاتی کشور کمک کنیم از همین رو با وزارت خانه‌های مختلف از جمله وزارت نیرو و وزارت نفت و وزارت خانه‌های اجرایی

دیگر مثل وزارت کار تعامل داشتیم. اولین جلسه حفاظت از زیرساخت‌ها در بخش آب را بهمن ۱۹۸۸ اجرای کردیم. یکی دیگر از اقداماتمان این بود که گفتیم باید پایلوت ادبیات حفاظت از زیرساخت را در ادبیات بین‌الملل بررسی کنیم. برای نمونه اخیراً وینا بیروت را برگزار کردیم و این انفجار را از منظر پدافند غیرعامل بررسی کردیم. یکی از مهمترین اقداماتی که در دانشگاه مالک اشتر آغاز کرده‌ایم و امیدواریم در آینده نزدیک خبررونی‌ای آن را رسماً اعلام کنیم. همکاری با شرکت‌های دانش‌بنیان در زمینه خودروهای برقی، امنیت و پایش هوشمند در زیرساخت آبی و بنادر است. راهبرد ما حمایت همه‌جانبه از شرکت‌های دانش‌بنیان است.

در شرایط فعلی وضعیت علمی پدافند غیرعامل در سطح دانشگاه‌ها و مراکز علمی را چه در بخش آموزش و چه در بخش‌های تحقیق و توسعه چگونه ارزیابی می‌کنید؟!

اجازه بدهید درسی را که با تجربه شخصی به آن رسیدم بیان کنم. در دنیا، دانشگاه‌ها و مراکز علمی تعاملی بسیاری خوبی با بخش‌های نظامی و نیروهای مسلح خود دارند. به ویژه این همکاری‌ها در زمینه مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی بسیار خوب است و از طرح‌هایی که در این زمینه است حمایت می‌کنند. در حالی که در کشور ما دقیقاً برعکس است. نیروهای مسلح به راه خود می‌روند و دانشگاه به راه خود.

در بحث حفاظت از زیرساخت نباید نگاهمان به امروز باشد چون فناوری پیشرفت می‌کند و زیرساخت‌ها در لایه‌های مختلف در حال توسعه هستند

وقتی شما با شهر هوشمند سر و کار دارید با تهدیدات هوشمند نیز مواجه خواهید بود. بنابراین باید در این زمینه از حفاظت هوشمند هم برخوردار باشیم

تنها با ارتباط برقرار کردن با زیرساخت است که می‌تواند از توان علمی به بهترین نحو برای تکنولوژی پایش گرهای هوشمند و حفاظت هوشمند بهره برد

هر لحظه از دستگاه اجرایی دور شویم هر ادبیاتی هم تولید کنیم به درد دستگاه اجرایی نخواهد خورد

بسیاری از دانشجویان با وجود علاقه به خاطر جو حاکم بر دانشگاه‌ها، اصطلاحاً دنبال دردرس نمی‌گردند. در حالیکه دانشگاه، صنعت و نیروهای مسلح باید در تعامل با یکدیگر باشند. به نظر من علم و ادبیات حفاظت از زیرساخت‌ها با توجه به همه‌جانبه‌بودنش بهترین دروازه برای ایجاد تعامل بین همه دستگاه‌ها در سطح کشور باشد.

یکی از مباحثی که در حوزه پدافند غیرعامل به نظر مغفول واقع شده است بحث قانون‌گذاری در این زمینه است. برخی از قوانین این حوزه به نظر می‌رسد مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است. چه پیشنهادی برای رفع خلاء قانونی در این زمینه دارید؟

قانون‌گذاری در سطح قوانین کشوری در حیطه من به عنوان یک فرد آکادمیک نیست اما براساس تجربه می‌گویم که می‌شود گفت بعد از انقلاب، برای نخستین بار بود که مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران پیرامون دستورالعمل الزامات و ملاحظات دفاعی و پدافند غیرعامل در کمیسیون معماری شهرسازی مصوب و محقق شد. این یعنی تمام شرکت‌های مشاوره که بخواهند اجازه فعالیت در زمینه شهرسازی و معماری داشته باشند باید با این حیطه آشنا باشند. بنابراین ما اگر بخواهیم می‌توانیم. اگرچه مسیر دشواری در پیش داریم. گام نخست، اتصال سازمان پدافند غیرعامل کشور، دستگاه اجرایی و دانشگاه به عنوان موتور علمی است. این تعامل باید ایجاد شود تا الزاماتی که ایجاد و ابلاغ می‌شود رنگ اجرا به خود بگیرد و گره‌هایی که در این میان با آن روبه‌رو هستیم رفع شود.

و سخن پایانی؟

ما اکنون در یک جنگ تمام عیار هستیم فقط مدل آن تغییر کرده است و بآن جنگ مرسوم می‌که در ذهن ماست متفاوت است. مدل جنگ‌های آینده تغییر کرده است. در این میان سلاح من، علم من است. من معتقدم اگر ما تهدید هوشمند داریم دفاع و حفاظت هوشمند هم باید داشته باشیم. باید عمیق فکر کنیم. باید سطح عمیقی از حفاظت را ایجاد کنیم و این وظیفه ماست. ما همه فرزندان این انقلاب هستیم و این افتخار را داریم که همه فرزندان ولایت باشیم. وقتی رهبر معظم انقلاب نسبت به تغییر مدل جنگ هشدار می‌دهند، من به عنوان محقق باید بحث‌های کامل علمی را در این زمینه تسری بدهم. نباید عقب‌تراز تکنولوژی باشم و باید قبل از آمدنش سلاح را آماده کنم. این راه تحقق فرمایش حضرت آقا در این زمینه است.

منمون از شما

بنده هم سپاسگزارم.

گفتگوی «عماد» با مدیرکل پدافند غیرعامل
و مدیریت بحران ستاد وزارت نفت

دستورالعمل های پدافند غیرعامل بود عسلویه طور دیگری ساخته می شد

تجاوز به حریم تاسیسات و انبارهای نفتی قصور مدیران شهری است

می شد ولی حتی یک روز هم قطع صادرات از جزیره خارک نداشتیم. در مناطق عملیاتی دیگر از جمله پالایشگاه ها و ایستگاه های تلمبه خانه هم کارکنان همین واحدها بحث های فنی پدافندی را تا جایی که ممکن بود پیش می بردند. البته آن زمان بحث های فنی پدافند غیرعامل به اندازه امروز پیشرفت نداشت. اما هر چیزی که به نظر می رسید جلوی دشمن را بگیرد و مانع از خسارت به تاسیسات ما شود اجرا می کردند. از استفاده از گونی شن تا ایجاد موانع کاذب در دریا برای فریب موشک های دشمن!

وزارت نفت بنا به وظیفه ای که بردوش دارد محور توسعه کشور و وظیفه اش تامین انرژی پایدار در کشور است. اگر کوچک ترین مشکلی برای وزارت نفت در حوزه خدمات رسانی ایجاد شود کل انرژی کشور دچار مشکل و بحران می شود.

تهدید مواجه نباشیم. هر روز با یک نوع از تهدید از سوی دشمن روبرو بوده ایم. دشمنی ها نه تنها کم نشده بلکه بیشتر هم شده است. بعد از تمام شدن جنگ علیرغم اینکه آتش جنگ خاموش شد اما تهدیدات به شکل های مختلف تا به امروز ادامه داشته است. وزارت نفت با توجه به اینکه در کانون خدمات رسانی دولت قرار دارد قاعدتا خیلی می تواند مورد توجه دشمن واقع شود. بنابراین باید هوشیار باشیم. غیر از بحث جنگ تحمیلی که دیدیم چه اتفاقاتی افتاد بعد از جنگ هم دشمنان از هر راهی که توانستند تلاش کردند به صنعت نفت ضربه بزنند که ناکام بوده اند.

ما شاهد فرآیند توسعه صنایع نفت و گاز و پتروشیمی در حاشیه خلیج فارس هستیم. این موضوع نگرانی هایی را در مورد آسیب پذیری زیرساخت های صنعت نفت ایجاد کرده است. در طرح های جدید چقدر به موضوع پدافند غیرعامل پرداخته شده است؟

یک سری از صنایع مثل صنایع نفت و گاز ما در منطقه عسلویه وضعیتشان طوری است که در معرض آسیب هستند. اگر همان زمان که این تاسیسات ساخته شدند دستورالعمل های خاص پدافندی داشتیم و رعایت این موارد به ماتکلیف می شد شاید امروز شرایطمان تفاوت داشت. طرح ها و پروژه ها از نظر سازمان پدافند غیرعامل در گروه های ویژه، حیاتی، حساس، مهم و قابل حفاظت سطح بندی می شوند. هر طرح و یا تاسیساتی که قرار است بنا شود، یا پیش از کار یا حین آن باید از نظر سطح بندی پدافند بررسی و تکلیف آن مشخص شود. ما بنا بر سطحی که هر تاسیسات یا طرح دارد باید ملاحظات خاص را در نظر بگیریم. چند سال است روند کاریمان به این صورت شده است که با سازمان پدافند غیرعامل کشور در تعامل هستیم. یعنی ما معمولاً قبل از کلید زدن هر پروژه ای، موضوع را با سازمان پدافند غیرعامل کشور مطرح می کنیم. به ویژه طرح هایی که اهمیت بالایی از نظر سطح بندی دارند. هماهنگی بحث تبادل نظر با سازمان پدافند غیرعامل کشور از مرحله جانمایی شروع و تا جزئیات طراحی و مباحث اجرایی پیش می روم. سعی می کنیم تمام ملاحظات پدافند غیرعامل را در جانمایی و آمایش سرزمین در مورد طرح هایی که داریم در نظر بگیریم و در تعامل کامل با سازمان به یک جمع بندی برای طرح برسیم. در نظر گرفتن ملاحظات پدافندی از جمله تکالیفی است که قانون ما را به رعایت آن ملزم کرده است.

توجه به پیچیدگی های صنعت نفت، موضوع ارتقای ایمنی، امنیت و دفاع در

استمرار خدمات که یکی از اصول پدافند غیرعامل است برای وزارت نفت به شدت اهمیت دارد. به تازگی عنوان تاب آوری را هم چند سالی است که ذکر می کنند و این به عنوان یک اصل برای ما مطرح است. با توجه به وظیفه ای که بردوش وزارت نفت است و اینکه بسیاری از ساختارهای حیاتی حساس کشور در داخل وزارت نفت است پدافند غیرعامل اهمیت زیادی پیدا می کند. وظیفه ما در پدافند غیرعامل وزارت نفت این است که استمرار خدمات را در مقابل تهدیدات دشمن رقم بزنیم و کاری کنیم ارائه خدمات دچار خدشه نشود و بتوانیم برای تامین انرژی در مقابله با اقدامات دشمن مصونیت ایجاد کنیم. بعد از انقلاب روزی نبوده است که با

صنعت جمهوری اسلامی ایران به حساب می آید. از نظرشما موضوع پدافند غیرعامل در صنعت نفت چگونه تحلیل و ارزیابی می شود و چه اهمیتی دارد؟
پدافند غیرعامل از سال ها قبل و در زمان دفاع مقدس در وزارت نفت جریان داشته است. یعنی واحدهایی به عنوان خط چین یا نقطه چین و یا به طور غیررسمی به عنوان پدافند غیرعامل در وزارت نفت تشکیل شده بود. البته شاید این ساختارها صورت رسمی نداشت اما مشغول فعالیت بودند. اقدامات همین واحدها باعث شد تا در دوران جنگ تحمیلی، میزان تلفات و خساراتمان در حوزه نفت و انرژی پایین بیاید. برای نمونه در طول سالیان دفاع مقدس، تقریباً هر روز جزیره خارک بمباران

حوزه نفت یکی از راهبردی ترین صنایع کشور به حساب می آید. از همین رو این صنعت همواره در معرض تهدیدات مختلف از سوی دشمنان جمهوری اسلامی ایران به منظور، کاهش تاب آوری و افزایش آسیب پذیری نظام اقتصادی کشور بوده است. از همین رو پدافند غیرعامل به عنوان یک عنصر کلیدی در حفاظت از این صنعت استراتژیک نقش به سزایی ایفا می کند. با توجه به اهمیت این موضوع، ویژه نامه عماد گفتگویی را با مهندس وحیدرضا زیدی فر، مدیرکل پدافند غیرعامل و مدیریت بحران ستاد وزارت نفت ترتیب داده است که در ادامه می خوانید؛
صنعت نفت به عنوان استراتژیک ترین

مباحث صنعت نفت بسیار ویژه و حساس است. آیا مادر حوزه نفتی زیرساخت‌های حیاتی در این صنعت به نقطه مطلوبی رسیده‌ایم؟ تاکنون چه تلاش‌هایی در این زمینه انجام شده است؟

صنعت نفت تا حد زیادی یک صنعت تکنولوژیک و فناوری محور است. به لحاظ اینکه مجبور هستیم بیشترین تولید و بهره‌برداری را داشته باشیم، بهینه‌سازی در خدمات رسانی جزو اولویت‌های ماست. از همین رو همواره باید همگام با فناوری روز دنیا پیش برویم و تلاش می‌کنیم با پیشرفته‌ترین و به‌روزترین صنایع دنیا همگام باشیم. جدای از بحث تحریم‌ها و محدودیت‌ها در بکارگیری فناوری‌ها از سوی کشورهای صاحب تکنولوژی، بنابه ملاحظات و هشدارهایی که سازمان پدافند غیرعامل کشور از چندین سال پیش به ما اعلام کرده‌میشه نظارت هلدستور العمل‌ها را مدنظر قرار دادیم و نهایت تلاشمان را به کار بستیم تا مواردی که به مباحث پدافندی در زمینه استفاده از تکنولوژی‌های جدید در تاسیسات حیاتی و حساس مرتبط است رعایت کنیم و نهایت تلاشمان را به کار بستیم تا جایگزینی برای آن برندهایی که احتمال نفوذ یا خرابکاری در مورد تجهیزات آن می‌رود پیدا کنیم. یکی از راهبردهای ما در این زمینه بکارگیری فناوری‌های بومی است. در این راستا توانستیم بیش از ۷۰ یا ۸۰ درصد از فناوری‌های داخلی بهره بگیریم. همچنین تلاش کردیم به زیرساخت‌های بومی اتکا کنیم و ملاحظات پدافند غیرعامل را در نظر بگیریم. اما اینکه آیا واقعاً به نقطه مطلوب رسیدیم را ناظران بیرونی باید بررسی کرده و نظر بدهند. شاید صحیح نباشد خودمان قضاوتی کنیم اما من معتقدم هنوز تا نقطه مطلوب فاصله داریم. همه تلاشمان را به کار می‌بندیم تا آن چیزی که مدنظر مقام معظم رهبری درباره مصون‌سازی سیستم‌های حیاتی و حساس کشور و استمرار خدمات در زمان بحران است را عملی کنیم.

توان طرح‌های واکنش اضطراری ما در برابر بحران در صنعت نفت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا در این زمینه دستاوردهایی داشته‌ایم؟

یکی از مواردی که در تعریف پدافند غیرعامل در سیاست‌های کلی نظام مورد توجه است، بحث تسهیل مدیریت بحران است. جدای از این تعریف از زوایا هم مدیریت بحران و مدیریت شرایط اضطراری برای ما مهم بود. از سال‌ها قبل، همه تاسیسات ما دستورالعمل‌های واکنش در شرایط بحرانی را داشتند و طبق آن عمل می‌کردند. البته برخی تجارب در این زمینه مانند آتش‌سوزی پتروشیمی بوعلی سینا، سبب شد تا برخی نقاط ضعف سیستم در زمینه واکنش در

مواقع اضطراری، فرماندهی و یا مدیریت شرایط اضطراری مشخص شود تا بتوانیم آنها را برطرف کنیم. این اتفاق درس‌های زیادی به ما داد. بعد از آن یکسری کارها را همزمان با هم شروع کردیم. از جمله ابلاغ شیوه‌نامه مدیریت واکنش در شرایط اضطراری که توسط وزیر نفت ابلاغ شد. همچنین در زمینه آموزش‌های مورد نظر پدافند غیرعامل اقدامات خوبی انجام شد تا نیروهای متخصص در زمینه فرماندهی صحنه یا مدیریت صحنه تربیت شوند تا در مواقع لزوم به کمک ما بیایند. همچنین سطح بندی‌های خاصی برای شرایط بحرانی انجام شد. نقاط خاص متمرکز و غیرمتمرکز را مشخص کردیم. در همین راستا برای سه منطقه که مناطق خاص ما هستند فرمانده ارشد شرایط اضطراری تعیین کردیم که این افراد با حکم سازمان پدافند غیرعامل کشور و وزارت نفت

“

وظیفه مادر پدافند غیرعامل وزارت نفت این است که استمرار خدمات را در مقابل تهدیدات دشمن رقم بزنیم و کاری کنیم ارائه خدمات دچار خدشه نشود

اگر همان زمان که زیرساخت‌های نفتی ایجاد شدند دستورالعمل‌های خاص پدافند غیرعامل اتخاذ و رعایت می‌شد شاید امروز شرایط پیمان تفاوت داشت

در حال حاضر در صنعت نفت سعی می‌کنیم تمام ملاحظات پدافند غیرعامل را در جانمایی و آمایش سرزمین در مورد طرح‌هایی که در دست اجراست رعایت کنیم

منصوب شدند.

بعد از حادثه بیروت، دغدغه‌هایی در جامعه پیرامون وجود تاسیسات نفتی در شهرهای ما به وجود آمد اساساً تحلیل وزارت نفت از این وضعیت چیست و آیا واقعا تغییر بمب‌های ساعتی در مورد این تاسیسات درست است؟ یا اینکه الزامات ایمنی در مورد این تاسیسات رعایت می‌شود؟

در این مورد، اصل قضیه را نباید فراموش کنیم. هیچ یک از زیرساخت‌هایی که به عنوان تاسیسات نفتی داخل شهری نام برده می‌شوند از ابتدا داخل شهر ساخته نشده بودند. بلکه در حاشیه و حومه شهر قرار داشتند. حریم شهرها و تاسیسات نفتی از ابتدا مشخص بود. مدیریت شهری نیز از ابتدا مورد حساسیت‌های موجود مطلع بود. نکته اینجاست که ابداع قرار نبوده است که به حریم‌های مراکز صنعتی که عمدتاً انبارهای پخش ما هستند، تجاوز شود. این اتفاق نتیجه کوتاهی مسئولان شهری است. دوستان ما در واحدهای حقوقی در سال‌های مختلف نهایت تلاش خود را بعد از هر تجاوز مناطق مسکونی به حریم تاسیسات نفتی به کار بستند که این اقدام صورت نگیرد و هشدارها و اعلام شد که این حریم وزارت نفت است و قرار نیست در آن اقدامات عمرانی شهری انجام یا پارکی ساخته شود ولی متأسفانه بنا به دلایل مختلف سیستم شهری توجهی به این هشدارها نکرد و این باعث شد محدوده شهرها به مناطقی که تاسیسات نفتی در آن قرار دارند نزدیک شود و زیرساخت‌های داخل شهر بیفتند. اولین مقصر در این قضیه نظام مدیریت شهری است. ما هم دست روی دست گذاشتیم و با توجه به وضعیت موجود، دوستان ما در شرکت پخش فرآورده‌های نفتی نهایت تلاش خود را کرده‌اند تا حداقل کم‌تهدیدات ایمنی را اتخاذ کنند.

نگاه کلی وزارت نفت نسبت به پدافند غیرعامل چیست و چه افقی را در ۵ سال آینده برای خود در این زمینه متصور هستید؟

با توجه به تهدیدات روزافزون نسبت به کشور ما، صنعت نفت از جمله ظرفیت‌های ایران است که در معرض تهدیدات جدی است از همین رو ما در صنعت نفت به اهمیت پدافند غیرعامل کاملاً واقف هستیم. جایگاهی که برای پدافند غیرعامل به عنوان یک دستگاه ویژه قائل هستیم یکی از دلایل استمرار خدمات ما و صیانت از خدمات ماست. اگر غیر از این باشد ما در انجام خدماتمان یا زمان بحران دچار شوک و مشکل می‌شویم. روزه روز اهمیت این بحث بیشتر برای سیستم مشخص می‌شود و تلاش می‌کنند جایگاه بهتری برای بحث‌های پدافندی قائل شوند. ما در حال تدوین سند راهبردی پدافند غیرعامل در صنعت نفت هستیم و فکر می‌کنم اولین وزارتخانه‌ای باشیم که سیستم پدافند غیرعامل برای یک وزارتخانه تدوین می‌کنیم. این سند نقشه راه پنج ساله‌ای در جهت ارتقای تاب‌آوری تاسیسات صنعت نفت در اختیار ما قرار خواهد داد. سعی کردیم در این راه از نظر نخبگان صنعت نفت بهره‌بریم. این سند به عنوان چشم‌انداز و نقشه راه خواهد بود. البته در کنار این سند، برنامه‌های خاص در حوزه پدافند غیرعامل را در هر سال تدوین و ابلاغ می‌کنیم. این سند به ما کمک خواهد کرد تا راهمان را پیدا کنیم و در زمینه رعایت الزامات پدافند غیرعامل به جایگاهی برتر سطح کشور، منطقه و حتی دنیا دست یابیم.

به شما خسته نباشید می‌گوییم و از وقتی که به‌برای ویژه‌نامه عماد گذاشتید تشکر دارم.

من هم از مجموعه رسانه‌ای سازمان پدافند غیرعامل متشکرم.

گفت و گوی «عماد» با دبیر انجمن علمی حفاظت از زیرساخت های حیاتی

پدافند غیرعامل و شکستن تحریم دانشی CIP

است. تحلیل و تفسیر شما از معنای امروز پدافند غیرعامل چیست؟!

معنای امروز پدافند غیرعامل با معنای گذشته آن تفاوت چندانی نکرده است بلکه آنچه رشد یافته، آشنایی بیشتر مردم و مسئولان با این مفهوم است. در واقع در طی سالیان گذشته پدافند غیرعامل با همت عزیزان سازمان پدافند غیرعامل کشور و سایر مجموعه هایی که در این امر به سازمان کمک می کنند این مفهوم تسری یافته و تقریباً در همه دستگاه های اجرایی بخشی تحت این عنوان تشکیل شده است.

در حوزه راهبردی مقام معظم رهبری تاکید بر رویکرد ساخت ایران قوی دارند. به نظر شما چگونه پدافند غیرعامل در یک معنا و مفهوم می توان به تحقق این راهبرد کمک کند؟!

قوی شدن، روی دیگر سکه آسیب ناپذیر بودن است. در واقع ما را بخواهیم قوی شویم ابتدا با آسیب پذیری های خود را به حداقل برسانیم. این کار مستلزم شناسایی آسیب پذیری ها در حوزه های مختلف است و پس از آن ارائه راهکارهای پدافند غیرعامل برای کاهش این آسیب پذیری ها می باشد.

در سالیان اخیر مسئله ارتباط پدافند غیرعامل با حوزه های علمی و فناوریانه مورد توجه بیشتر بوده است. اساساً پدافند غیرعامل یک مقوله علمی است؟! در این خصوص توضیح دهید.

امروزه هر مفهومی که در قالب های علمی طرح نشود مورد پذیرش قرار نمی گیرد. پدافند غیرعامل نیز از این مسئله مستثنی نیست. در سال های اخیر تلاش های بسیار خوبی جهت تبدیل ادبیات کیفی در پدافند غیرعامل به ادبیات کمی صورت پذیرفته که این امر نشانگر نگاه ویژه سازمان به نگاه علمی در این حوزه است.

برخی ها اعتقاد دارند پدافند غیرعامل مخالف ورود فناوری های نوین به کشور است. آیا شما با این رویکرد موافق هستید؟! اساساً هر فناوری جدیدی از نظر شما یک تهدید به حساب می آید؟

پدافند غیرعامل مخالف ورود فناوریها به کشور نیست. آنچه پدافند غیرعامل مخالف آن است بکارگیری کورکورانه فناوری ها بدون

ظهور فناوری های نوین و ترکیب آن ها با یکدیگر، انقلاب و تحولی جدی در حوزه های مختلف آفرید. این امر سبب شد تا در کنار پیشرفت ها و بهبود زندگی بشر، دامنه تهدیدات نیز گسترده شود. این درحالی است که آمیختگی برخی زیرساخت های حیاتی با زندگی انسان سبب شده است تا عملاً، زندگی بدون این فناوری ها دشوار و در مواردی غیرممکن شود. در واقع در دنیا، امروز، فناوری های و زیرساخت ها با هم ترکیبی از تکنولوژی را ایجاد کرده اند به طوری که طیفی از فناوری های بهم تنیده در زیرساخت ها مشارکت دارند. تا چند سال قبل زیرساخت ها، به زیرساخت های با اهمیت و زیرساخت های مهم و حیاتی دسته بندی می شد اما با پیچیده تر شدن فناوری این طبقه بندی متفاوت شده است. امروز اهمیت و الزام محافظتی یک زیرساخت به درجه حیاتی بودن آن است. وقتی اهمیت یک زیرساخت در درجه حیاتی است طبیعتاً اقدامات حفاظتی آن زیرساخت باید در سطح بالاتری باشد. بنابراین زیرساخت از یک رشته تخصصی خارج و به رویکردی چندرشته ای و ترکیبی منجر می شود.

تخصصی شدن رشته زیرساخت نیاز به رویکرد علمی به این رشته را روزافزون کرده است. دانشی که به سبب چندرشته ای بودن و گام برداشتن در عرصه های نوین تکنولوژی، پیچیدگی های خاص خود را یافته است. این پیچیدگی سبب شد تا برخی کشور سعی در انحصارگرایی در این علم حفاظتی استراتژیک داشته باشند. در سال های اخیر به همت سازمان پدافند غیرعامل کشور، تلاش برای دستیابی به علم نوین حفاظت از زیرساخت های حیاتی و بومی سازی آن آغاز شد. حالا این تلاش ها آرام در حال به بار نشستن است و ایجاد انجمن علمی حفاظت از زیرساخت های حیاتی یکی از ثمرات این تلاشهاست. در زمینه اهمیت حفاظت از زیرساخت های حیاتی و لزوم نگاه علمی به این حوزه، با مهندس مجتبی عراقی زاده، دبیر انجمن علمی حفاظت از زیرساخت های حیاتی به گفت و گو نشستیم که مشروح آن را ادامه می خوانید.

پدافند غیرعامل در سال های اخیر بیش از گذشته مورد توجه مردم و مسئولان بوده

توجه به تهدیدات و چالش های آنهاست. در واقع یک جهاد علمی باید صورت پذیرد که در صورت ورود یک فناوری به کشور عدهای به طور تخصصی تهدیدات آن را شناسایی نمایند و برای مقابله با آن راه حل دهند نه آنکه آن را حذف کنند. به عنوان نمونه بهره گیری از مسیر یاب های خارجی یک فناوری است که اگر با تهدیدات آن آشنا نباشیم و کاملاً به آن وابسته شویم در شرایط خاص دشمن می تواند در شهرها ترافیک مصنوعی بوجود آورد و خروجی های اصلی شهرها را مسدود نماید. در واقع ایجاد نسخ داخلی این فناوری راه حل است که این تهدید را خنثی می کند. در واقع ما هم از فناوری استفاده می کنیم و هم آسیب پذیر نیستیم. این ماهیت اقدامات پدافند غیرعامل است.

در سال های اخیر موضوع حفاظت از زیرساخت های حیاتی اهمیت خود را نشان داده است. رابطه پدافند غیرعامل با مبحث حفاظت از زیرساخت ها را چگونه ارزیابی می کند؟

حفاظت از زیرساخت های حیاتی بخشی از پدافند غیرعامل است که بیشتر در حوزه های پدافند کالبدی، سایبری، شیمیایی و بیوتی مطرح میشود. در دنیا، امروز موضوعاتی که مادر حوزه پدافند غیرعامل در حوزه زیرساخت پیگیری می کردیم با ادبیات حفاظت از زیرساخت های حیاتی (CIP) شناخته می شود. از آنجاکه این موضوع در دنیا به یکی از چالش های جدید علمی و امنیتی تبدیل شده است ما تلاش کردیم این ادبیات را متناسب با نیازهای کشور داخلی سازی کنیم و از آن بهره ببریم. در واقع حفاظت از زیرساخت های حیاتی مکمل بخشی از نیازهای فنی، علمی و تخصصی پدافند غیرعامل است.

علم حفاظت از زیرساخت های حیاتی در سال های اخیر در کشور ما چگونه پرورده شده است و برای رسیدن به نقطه مطلوب چه باید کرد؟

کار در حوزه حفاظت از زیرساخت های حیاتی به صورت علمی و مدون از سال ۱۳۹۵ با همکاری ریاست محترم سازمان پدافند غیرعامل کشور شروع شد. ابتدای امر، با تشکیل کارگروهی کوچک این موضوع متولد شد و با گذشت زمان رفته رفته کارگروه گسترش یافت و هم اکنون در حال تبدیل شدن به یک انجمن علمی است. به موازات حرکت این کارگروه، همایش ها و نشست های مختلفی نیز در سال های اخیر با موضوع حفاظت از زیرساخت های حیاتی تشکیل شده است و کتب و نشریات مختلفی نیز منتشر گردیده اند. همچنین تلاش هایی نیز جهت راه اندازی رشته تحصیلی تحت این عنوان در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری صورت پذیرفته که در حال رسیدن به نتیجه است. با این حال تا نقطه مطلوب هنوز فاصله وجود دارد و کارهای علمی زیادی باید صورت پذیرد.

به هر تقدیر مسئله تولید علمی در حوزه های علوم انسانی یکی از دغدغه های مقام معظم رهبری است. در حوزه پدافند غیرعامل نیز به عنوان یک حوزه ترکیبی و میان رشته ای به نظر می رسد که عقب ماندگی هایی وجود دارد. اساساً آیا در کشور ما نیاز به تولید علم بومی در حوزه پدافند

غیرعامل داریم؟! به چه علت؟

تولید علم، یک امر مستمر است و در حوزه های دفاعی با توجه به روزمره بودن تهدیدات باید با جدیت بیشتری دنبال شود. مادر حوزه پدافند غیرعامل با یک سری اصول و مفاهیم پایه مواجه ایم که در تمام دنیا این موارد ثابت است، درست شبیه قوانین فیزیک. به عنوان نمونه هر کشوری، دفاع از حوزه زیرساختی خود را یک امر قطعی و عقلایی می داند. اما در لایه الزامات و در لایه های اجرایی، هر کشوری متناسب با سطح و نوع تهدیداتی که با آن مواجه است باید به دنبال راه حل های خود باشد. در واقع، علم غیربومی در این فضا معنایی ندارد. لذا ما باید به دنبال آن باشیم که اصول و قواعد علمی حاکم بر مسئله پدافند غیرعامل را متناسب با نیازهای کشور خود تفسیر و تجمیع کنیم.

در شرایط فعلی وضعیت علمی پدافند غیرعامل در سطح دانشگاه ها و مراکز علمی را چه در بخش آموزش و چه در بخش های تحقیق و توسعه چگونه ارزیابی می کنید؟!

پدافند غیرعامل از ابتدا در دانشگاه های نظامی گسترش یافته و تنها این دانشگاه ها هستند که دانش آموختگان این رشته را پرورش می دهند. این موضوع، کمی تسری علمی این رشته در سراسر کشور را چالش مواجه کرده است. یکی از راه های غلبه بر این چالش بهره گیری از رشته هایی است که دارای ادبیات نظامی نیستند ولی ما را به اهداف پدافند غیرعامل نزدیک می کنند، درست مانند رشته حفاظت از زیرساخت های حیاتی که در صورت استقبال دانشگاه های کشور می توان در این دانشگاه ها نیز آنرا گسترش داد.

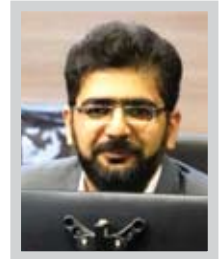
رهبر معظم انقلاب اسلامی دوسال پیش در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل تاکید داشتند «در مقابل شیوه های پیچیده ی تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، روز و همه جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابلہ کند.» تحلیل و ارزیابی شما از این رهنمود مقام معظم رهبری چیست و چگونه می توان این امر را محقق کرد؟!

به نظر بنده، نکته ظریفی که میتوان از بیانات ایشان استنباط کرد، تبدیل ادبیات پدافند غیرعامل به یک ادبیات کمی، بروز، مهندسی شده و قابل سنجش است. در واقع زمان بیان مفاهیم صرفاً کیفی و کلیگویی گذشته و باید متناسب با هوشمند شدن تهدیدات، دفاع هوشمند دفاع کرد. دفاع هوشمند موضوعی است که در سال های اخیر نیز در مجامع علمی- دفاعی کشور مورد توجه ویژه قرار گرفته و یکی از ارکان جداییناپذیر پدافند غیرعامل است. در این راستا باید با بکارگیری بیشتر از جوانان خبره و دانشمند که تا یک مقطع معطل بودند گام دوم انقلاب بوده است رویکرد نگاه هوشیارانه، دقیق، جدی و همه جانبه را در زمینه پدافند غیرعامل تسری داد.

باتشکر از شما
من به هم مجموعه روابط عمومی سازمان بابت اطلاع رسانی در این حوزه متشکرم.

استراتژی تاب‌آوری و حفاظت از زیرساخت‌های شیمیایی

دکتر احمد اکرمی

اکثر زیرساخت‌های حیاتی کشور به نحوی با مواد شیمیایی سروکار دارند. این ارتباط در قالب استفاده، ساخت، ذخیره، حمل و نقل انواع مواد شیمیایی مختلف می‌باشد. از پالایشگاه‌های نفتی گرفته، تولیدکنندگان داروسازی و تافت‌ورسگاه‌های مختلف مواد شیمیایی قسمتی از این چرخه ارتباطی را شامل می‌شوند که زیرساخت‌های شیمیایی را تشکیل می‌دهند. به طور معمول می‌توان ۴ حوزه اصلی عملکردی در این حوزه تعریف نمود: (۱) مراکز تولیدی، (۲) سیستم‌های حمل‌ونقل، (۳) سیستم‌های انبارداری و ذخیره‌سازی، و (۴) کاربرنهایی مواد شیمیایی. در حالی که حوزه‌های اصلی عملکردی در درجه اول، مشخصه‌های فیزیکی و فعالیت‌های مرتبط با آنها را توصیف می‌کنند، هر یک از این حوزه‌های کاربردی برای اهداف مختلفی از جمله فرآیندهای تولید عملیاتی، ردیابی موجودی و ذخیره‌اطلاعات مشتری به سیستم‌های سایبری بستگی دارد. هدف اساسی طرح حفاظت از زیرساخت‌های شیمیایی، شناسایی و اقدام در جهت محافظت و بهبود تاب‌آوری زیرساخت‌های حیاتی شیمیایی کشور است. حفاظت و تاب‌آوری زیرساخت‌های شیمیایی از فعالیت‌های متنوعی تشکیل شده که پیش از وقوع حادثه، در حین حادثه و پس از حادثه اعمال می‌شوند. مجموعه‌این فعالیت‌ها به عنوان طیف حفاظت یاد می‌شود و شامل فعالیت‌های پیشگیری، محافظت، پاسخ، بازسازی و آمادگی است که تمامی موارد فوق به افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌ها در برابر خطرات احتمالی می‌انجامد. در طی سالان اخیر، مشارکت‌های گوناگون در بخش‌های مختلف زیرساخت‌های شیمیایی کشور به همراه طرح‌هایی که برای ارتقای حفاظت آن اجرا شده، توسعه یافته است. اهداف طرح حفاظت از زیرساخت‌های شیمیایی را می‌توان در قالب موارد زیر خلاصه نمود:

وضعیت امنیتی دارایی‌های پرخطر زیرساخت‌های شیمیایی، از جمله بخش‌های فیزیکی، سایبری و منابع انسانی در صورت نیاز ارزیابی شود. اولویت‌بندی فعالیت‌های مبتنی بر ریسک حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی شیمیایی کشور. تدوین برنامه‌های حفاظتی مبتنی بر ریسک هم‌عقرون بصره با هدف افزایش تاب‌آوری دارایی‌ها بدون ایجاد اختلال در عملکرد اقتصادی آنها. در صورت لزوم، اصلاح فرآیندها و سازوکارهای لازم برای هماهنگی مستمردولت و بخش‌های خصوصی

جهت افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌ها.

پشتیبانی از پروژه‌های تحقیق و توسعه برای حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی مبتنی بر ریسک که به توسعه زیرساخت‌های شیمیایی منجر شود.

ارزیابی و سنجش میزان پیشرفت و اثربخشی اقدامات مهم حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی شیمیایی.

۱- شناسایی دارایی‌ها، سیستم‌ها و شبکه‌ها:

به منظور مدیریت کارآمد اقدامات حفاظتی در زیرساخت‌های شیمیایی کشور، ابتدا باید با استفاده از یک رویکرد مبتنی بر ریسک مشخص شود که چه دارایی‌ها، سیستم‌ها و شبکه‌هایی تشکیل‌دهنده بخش‌های مختلف زیرساخت‌های شیمیایی کشور هستند. اطلاعات مربوط به زیرساخت‌های بخش شیمیایی از جمله شرایط فیزیکی، سایبری و منابع انسانی در پایگاه داده‌های زیرساخت نگهداری می‌شوند. اکثر دارایی‌های زیرساخت‌های شیمیایی و اطلاعات زیرساختی آنها از طریق برنامه‌های نظارتی مشخص می‌شوند، اما فقط در حدی که توسط طرح‌های محافظت از داده‌ها که در رابطه با مقررات تهیه شده‌اند، در پایگاه داده‌ها گنجانده خواهند شد.

پس از شناسایی‌های صورت گرفته، ضروری است که در بخش‌های مختلف زیرساخت‌ها اولویت‌بندی انجام شود. این طرح بایستی از طریق طرح ملی اولویت‌بندی زیرساخت‌های حیاتی اجرا شود که در آن، مهم‌ترین دارایی‌ها و سیستم‌های مردم شناسایی می‌شوند که در صورت بروز اختلال می‌تواند به طور جدی بر سلامت عمومی و ایمنی، اقتصاد یا امنیت ملی اثرگذار باشد. در زیرساخت‌های شیمیایی، بیشتر این دارایی‌ها از طریق برنامه مشخص می‌شوند و دارایی‌های مطابق با معیارهای مورد نظر جهت گنجانند در طرح لحاظ می‌شوند. همچنین، در این زیرساخت سیستم‌های کنترل صنعتی مهم از طریق نقشه راه شناسایی می‌شوند که به موضوعات، چالش‌ها و اهداف مربوط به امنیت سایبری می‌پردازد. طرح واکنش اضطراری به عنوان عنصر اصلی پیشگیری و آماده‌سازی شناخته می‌شود. برنامه‌های موجود در این طرح در بخش‌های مختلف صنایع شیمیایی متداول هستند.

شکل: وابستگی سایر زیرساخت‌های حیاتی به زیرساخت شیمیایی

۲- اولویت‌بندی زیرساخت‌ها:

محافظت از تمامی زیرساخت‌ها یا منابع در برابر تمامی خطرات احتمالی، تقریباً غیرممکن خواهد بود. بنابراین، ارائه برنامه‌های حفاظتی و استراتژی تاب‌آوری با هدف اولویت‌داری‌ها، با استفاده از رویکرد مبتنی بر ریسک ضروری است. در بخش زیرساخت‌های شیمیایی، تمرکز بر اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق برنامه‌های نظارتی حاکم به منظور اولویت‌بندی دارایی‌ها است. یک جریان نظارتی جهت جمع‌آوری داده‌های مربوط به تأسیسات باید مد نظر قرار گیرد که در آن، تأسیسات در معرض خطر زیاد در قالب رده‌های پیش‌بینی طبقه‌بندی شوند. در طبقه‌بندی رده‌ها، عوامل مختلفی را برای هر یک از تأسیسات در نظر می‌گیرند، از جمله می‌توان به اطلاعاتی در مورد بهداشت عمومی و خطر ایمنی و جنبه‌های مهم محصولات تولیدی هر یک از یک مراکز نام برد. آن دسته از تأسیسات شیمیایی که در ارتباط با ناوگان حمل و نقلی هستند، خطر وقوع حوادث در آنها باید مد نظر قرار داد. در حال حاضر فرآیند مدونی برای هماهنگی‌های لازم وجود ندارد، اما انتظار می‌رود که وضعیت امنیتی تأسیسات شیمیایی برای ریسک متناظر آن مناسب باشد. نکته مهم اینکه دارایی‌های حیاتی از طریق این فرآیندهای نظارتی باید شناسایی و نیز اولویت‌بندی شوند تا در معیارهای تصمیم‌گیری لحاظ شوند.

۳- ارزیابی ریسک:

مدیریت و کاهش ریسک سنگ بنای اقدامات حفاظتی و تاب‌آوری در برابر خطرات احتمالی است. در بخش زیرساخت‌های حیاتی شیمیایی، بسیاری از روش‌های مختلف توسط صاحبان تأسیسات شیمیایی و اپراتورها استفاده شده و جهت ارزیابی خطرات مرتبط با امکانات به کار گرفته می‌شوند. مالکان زیرساخت‌ها و اپراتورها بایستی مقررات ارزیابی نمایند تا ریسک تأسیسات خود را از نقطه نظر امنیت، ایمنی و فرآیندومسائل زیست محیطی بررسی کنند. همچنین، به طور جدی باید به روش‌های ارزیابی آسیب‌پذیری برای مقابله با تهدید امنیتی توجه شود. روش مدیریت ریسک بر مبنای ریسک دارایی، سیستم یا شبکه بوده که تابعی از احتمال وقوع یک حمله موفقیت‌آمیز، آسیب‌پذیری نسبت به یک حمله و نیز احتمال تهدید ناشی از یک حمله است. از آنجا که همه تأسیسات شیمیایی با سطح خطر بالقوه یکسان مواجه نیستند، قوانین باید بر مبنای تأمین بیشترین سطح محافظت از تأسیسات شیمیایی در نظر گرفته شوند.

به عنوان اولین قدم برای هر یک از زیرساخت‌ها نیاز است تا فعالیت‌های مرتبط با کاهش ریسک انتخاب شود و سپس اندازه‌گیری‌های لازم جهت تعیین میزان پیشرفت‌های کلیدی شناسایی شده، توسعه داده شود. فعالیت‌های اصلی در راستای کاهش ریسک بر مبنای معیارهای زیر شناسایی می‌شود:

گستره اثرات بالقوه، که شامل تعدادی از تأسیسات شیمیایی متأثر از منظر امنیتی و تعداد افراد یا امکاناتی بوده که احتمالاً می‌توانند فعالیت را انجام دهند.

تمرکز هدفمند در راستای کاهش خطرات ویژه مشخص شده در طرح نهایی ارزیابی

ریسک در بخش استراتژیک زیرساخت‌های حیاتی کشور.

تسهیل اشتراک اطلاعات در بخش‌های مختلف زیرساخت‌های شیمیایی

افزایش آگاهی نسبت به مسائل مرتبط با امنیت سایبری.

آمادگی و توانمندی افراد و امکانات متناسب با زیرساخت

۴- تاب‌آوری زیرساخت‌های شیمیایی

تاب‌آوری توانایی مقاومت، جذب، بازیابی و انطباق موفقیت‌آمیز در برابر ناسازگاری یا تغییر در برابر شرایط تعریف می‌شود. به عنوان یکی از قدیمی‌ترین صنایع کشور، صنایع شیمیایی بر اساس توانایی بخش در انطباق، جلوگیری، آماده‌سازی و بازیابی از تمامی خطرات، سابقه طولانی مدتی در زمینه تاب‌آوری در برابر خطرات احتمالی دارد. آژانس ویژه زیرساخت‌های شیمیایی برای ایجاد روش‌های مدل‌سازی و شبیه‌سازی برای تعیین تاب‌آوری در هنگام وقوع یک رویداد یا حادثه، تلاش می‌کند.

حفاظت و تاب‌آوری زیرساخت‌های شیمیایی از فعالیت‌های متنوعی تشکیل شده که پیش از وقوع حادثه، در حین حادثه و پس از حادثه اعمال می‌شوند. مجموعه‌این فعالیت‌ها به عنوان طیف حفاظت یاد می‌شود و شامل فعالیت‌های پیشگیری، محافظت، پاسخ، بازسازی و آمادگی است که تمامی موارد فوق به افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌ها در برابر خطرات احتمالی می‌انجامد. برنامه‌های حفاظتی و استراتژی‌های تاب‌آوری در تأسیسات شیمیایی به برنامه‌های نظارتی، داوطلبانه و بخش خصوصی تقسیم می‌شوند. در هر کدام از این برنامه‌ها مسئله ایمنی و امنیت تأسیسات شیمیایی به طرق مختلف مورد مخاطب قرار می‌گیرند، اما به طور کلی این برنامه‌ها در راستای کاهش خطرات کلی برای تأسیسات تدارک دیده شده است.

۵- ضرورت توجه به برنامه‌های حفاظتی و استراتژی تاب‌آوری:

امروزه، در تدوین طرح ویژه مرتبط با زیرساخت‌های شیمیایی تلاش می‌شود تا فرآیندی را برای شناسایی نیازهای برنامه‌های حفاظتی نظارتی در آینده ایجاد نماید. این فرآیند مشخص می‌کند که اقدامات حفاظتی ممکن است بیشترین نیاز را داشته باشند و در آینده چه آسیب‌پذیری‌ها، عواقب و تهدیدات را باید مرتفع کند.

بررسی راه‌حل‌های احتمالی پس از مشخص شدن نیاز به برنامه آغاز می‌شود. در مورد برنامه‌های موجود که ممکن است در دسترس باشند، با ذینفعان بخش‌های مختلف مشورت می‌شود تا برنامه‌های موجود که ممکن است برای استفاده در زیرساخت‌های شیمیایی باشند، بهینه‌سازی کنند. این امر به ویژه در مورد برنامه‌های آگاهی از امنیت سایبری نیز برقرار است تا با مشارکت بخش‌های فناوری اطلاعات و امنیت سایبری ملی، شکاف‌های شناسایی شده در این زمینه پر شوند. پس از مشخص شدن نیاز به برنامه و بررسی امکان‌سنجی آن، اهداف و محتوای طرح با همکاری ذینفعان بخش‌های مختلف شیمیایی و در برخی موارد با کارشناسان خبره تدوین می‌شود. با ایجاد یک کارگروه مشورتی در زیرساخت‌های حیاتی، اطمینان حاصل می‌شود که بخش خصوصی در تمامی مراحل توسعه و اجرای طرح مشارکت خواهد داشت.

مروری بر الزامات و بایسته‌های پدافند شهری

«ایمنی، امنیت و دفاع» در جغرافیای شهر

از زمان آغاز شهرنشینی، تمهیدات دفاعی از ملزومات پایه در ساختار شهرها بوده، بطوری که راهبرد دفاعی یکی از شاخص‌های شکل‌گیری، مکان‌یابی و توسعه شهرها در مقابل تهاجمات و تهدیدات مختلف بوده است؛ احداث قلعه شهر مانند هگمتانه و ارگ، بزم، ساخت خندق در اطراف شهر نظیر شهر شوش دانیال و یا احداث حصار و برج پرفراز کوه رحمت در تخت جمشید و یا دیوار دفاعی شهر گرگان، تمهیدات پیشینیان مابرای محافظت از جان و مال مردم بوده است. این درحالیست که امروزه با توسعه علوم و فناوری و همچنین تغییرات موجود در ماهیت تهدیدات، راهکارهای دفاعی سده‌های گذشته در تأمین امنیت شهروندان کارایی نداشته و دفاع از مردم و جمعیت شهری نیازمند بکارگیری ابزارها و روش‌های نوینی است که باید بانیان‌های دفاعی متناسب باشند. از طرفی جنگ‌ها روز به روز توسعه پیدا کرده و خواسته یا

ناخواسته به محیط‌های شهری کشیده شده است؛ در جنگ‌های افغانستان، عراق و لبنان، حجم زیادی از تلفات انسانی در شهرها اتفاق افتاده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بر اثر عوامل گوناگونی شهرها به سرعت توسعه یافته به گونه‌ای که هم‌اکنون بیش از ۷۰٪ از جمعیت کشور در شهرها ساکن هستند. رشد سریع شهرها، کاربری‌ها، فعالیت‌ها و بکارگیری فن‌آوری‌های نوین و حرکت شهرها بسوی هوشمندی و تهدیدات متصور در مراکز و تأسیسات شهری و بخصوص تلافی بیش از ۶۰ سیستم پیچیده شهری، سازمان پدافند غیرعامل کشور را بر آن داشته تا الزامات پدافند غیرعامل شهری را با سه رویکرد حفظ و صیانت از جان مردم، مصون‌سازی و تداوم کارکرد زیرساخت‌ها و مراکز حائز اهمیت شهری و اداره مردم تهیّه و تدوین نماید. براین اساس پدافند شهری به مجموعه‌ای از اقدامات و تدابیر پدافند غیرعاملی،

بدون بکارگیری سلاح و تجهیزات نظامی که در محیط شهری (درون شهر، حریم و محدوده شهر) بکار گرفته شود و به نتایج زیر در برابر تهدیدات پایه شهری برسد، اطلاق می‌گردد:

- حفاظت از جمعیت و مردم در برابر تهدیدات پایه شهر
- حفاظت از مراکز و تأسیسات شهری در برابر تهدیدات پایه شهر
- حفظ و ارتقاء قابلیت تداوم کارکردهای ضروری
- پایدارسازی مدیریت مردم و مراکز و تأسیسات در برابر تهدیدات پایه شهر
- قابلیت پاسخ پدافندی به حوادث و تهدیدات پایه شهر
- ارتقاء آستانه تحمل مردمی در برابر تهدیدات و حوادث
- تأمین نیازمندی‌های کلیدی مردم در شرایط خاص

▲ کلیدواژه‌های پدافند شهری

- ۱) امنیت شهری: فضایی که مردم در آن شرایط احساس آرامش کنند و آن شرایط به راحتی تحت اداره و کنترل باشد.
- ۲) صیانت از سرمایه‌های انسانی: ایجاد ساز و کار لازم به منظور حفظ کردن سرمایه‌های انسانی و بصورت عام، جمعیت یک شهر می‌باشد که جزء منافع ملی حیاتی هر کشوری محسوب می‌شود، و در راهبرد تهاجمی و آفندی دشمن از محوری‌ترین اهداف آنها می‌باشد که با سه رویکرد: مردم‌داری، مردم‌یاری و مردم‌بانی مورد نظر است.

۳) وحدت فرماندهی: منظور از وحدت فرماندهی آن است که کلیه دستگاه‌های مشارکت‌کننده در بحران جهت هماهنگی در اقدامات و فعالیت‌ها لحاظ حفظ ساختارهای موجود تحت فرماندهی و مسئولیت واحد قرار بگیرند که این فرماندهی هدایت و راهبری صحنه بحران را برعهده دارد.

۴) چندمنظورگی: طراحی و ساخت اماکن، مراکز و تأسیسات بنحوی که قابلیت استفاده چندگانه در شرایط خاص را داشته باشند. همانند ساخت مترو به عنوان یک پناهگاه ایمن در شهر می‌تواند علاوه بر استفاده چندگانه، موضوعاتی از جمله صرفه اقتصادی را به همراه داشته باشد. ۵) جایگزینی: پیش‌بینی ظرفیت موازی برای تأسیسات و تجهیزات به شکلی که در صورت آسیب دیدن آنها، امکان استفاده از ظرفیت موازی وجود داشته باشد و فعالیت‌های مجموعه بی وقفه ادامه پیدا کند.

۶) موازی‌سازی: طراحی و ساخت دو سامانه هم‌تراز به نحوی که به موازات یکدیگر توانایی انجام فعالیت و ایفاء نقش را داشته و استمرار فعالیت بی وقفه ادامه داشته باشد.

۷) تداوم کارکردهای ضروری: استمرار و پایداری در ارائه خدمات مراکز کلیدی و تأسیسات اساسی و اصلی که اثر مستقیم بر زندگی مردم و حیات شهر به بقاء آنها بستگی دارد.

۸) خود اتکایی: قابلیت و پتانسیل اداره شهر (مردم و زیرساخت) در شرایط

بحرانی با وجود وابستگی جهت تامین نیازهای اساسی
۹) آرامش بخشی به مردم: اطلاع رسانی، توجیه و اقناع افکار عمومی و اطمینان بخشی به مردم نسبت به تهدیدها، آسیب ها و تدابیر حکومتی یک ضرورت جدی در تهدیدات شهری می باشد؛ به مجموعه اقداماتی که با استفاده از ابزار رسانه و اطلاع رسانی موجب اطمینان مردم و ارتقاء اعتماد ملی به حکومت می شود، آرامش بخشی گفته می شود.

۱۰) تعاون و نوع دوستی: بهره مندی از ظرفیت های مردمی موجود در شهر جهت مقابله با تهدیدات شهری
۱۱) روحیه مدیریت جهادی: علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت های دسته جمعی مبتنی بر مبارزه (نه صرفاً در عرصه نظامی) در تمامی عرصه های علمی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و غیره جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد.

۱۲) اقتدار و بازدارندگی: اقتدار و بازدارندگی در فضای شهری متکی به سه عنصر اساسی است:

الف. قدرت تحمل مردم و پایداری در شرایط بحران

ب. تاب آوری زیرساخت های اساسی و تامین نیازهای حیاتی و اصلی مردم
پ. مدیریت و اداره امور شهر با حفظ تداوم کارکرد در برابر حملات دشمن

۱۳) اعتماد سازی و اطمینان بخشی: اقدامات در حوزه پدافند شهری باید در راستای جلب اعتماد عمومی و ایجاد اطمینان خاطر در قلوب مردم باشد. این دو عامل نقش کلیدی در توفیق مجموعه فعالیت های این حوزه دارند.

۱۴) فرهنگ و تفکر بسیجی: تفکر بسیجی عبارتست از: اندیشه و اعتقاد کامل به اسلام ناب محمدی (ص) و شاخصه های آن شامل: ولایت مداری ایمان و اخلاص - حریت در عبودیت - اطاعت آگاهانه - عدالت خواهی - ظلم ستیزی - شهادت طلبی - شجاعت و دلاوری

راهِبردها و اقدامات اساسی پدافند شهری

۱) طراحی، پیاده سازی و راهبری نظام کاهش آسیب پذیری، مصون سازی و تاب آور نمودن مراکز و تاسیسات شهری در برابر تهدیدات از طریق:

* سازماندهی جریان های زیرساخت های شهری در چارچوب سازه های امن و پایدار زیرسطحی

* ساماندهی مراکز خطر زای شهری از طریق انتقال به خارج از محیط شهر و امن سازی مراکز موجود

* استقرار سامانه تامین، ذخیره سازی و توزیع مایحتاج اساسی مردم در شرایط

۶۶

رشد سریع شهرها، کاربری ها، فعالیت ها و بکارگیری فن آوری های نوین و حرکت شهرها بسوی هوشمندی و تهدیدات متصور در مراکز و تاسیسات شهری و بخصوص تلاقی بیش از ۶۰ سیستم پیچیده شهری، سازمان پدافند غیرعامل کشور را بر آن داشته تا الزامات پدافند غیرعامل شهری را با سه رویکرد حفظ و صیانت از جان مردم، مصون سازی و تداوم کارکرد زیرساخت ها و مراکز حائز اهمیت شهری و اداره مردم تهیه و تدوین نماید

اضطرابی

* سازماندهی طراحی و اجرای نظام فرماندهی و مدیریت زیرساخت های شهری
۲) طراحی، پیاده سازی و راهبری نظام هماهنگ و پایدار مدیریت، فرماندهی واحد شهری و اداره مردم در شرایط اضطرابی از طریق:

* طراحی و استقرار سامانه مدیریت و فرماندهی کنترل زیرساخت های شهری

* استقرار سامانه اطلاع رسانی و هشداردهی شهری و آرامش بخشی به مردم در شرایط خاص

* پیش بینی، طراحی و آماده سازی زیرساخت های مورد نیاز تخلیه و اسکان

اضطرابی جمعیت در شرایط خاص

۳) توسعه تعمیق و ساماندهی آموزش های عمومی و تخصصی پدافند شهری در سطوح

مدیریتی، تخصصی و مردمی از طریق:

* تدوین، تصویب و ابلاغ دکترین، سیاست ها و اسناد هادی منسجم، هم افزا، هماهنگ کننده و تسهیل گر

پدافند شهری

* اجرای آموزش های عمومی پدافند غیرعامل آحاد مردم، تخصصی مدیران و مسئولین و عرضی و طولی کارکنان دستگاه ها

۴) ارتقاء آمادگی مردم و مدیران شهری جهت مقابله و پاسخ به حوادث و تهدیدات نوین (CBRNE) شهری از طریق:

* تهیه طرح های پاسخ (امداد و نجات و درمان - رفع آلودگی و ...) به حوادث و تهدیدات نوین شهری

* آموزش مسئولین، مدیران دستگاه ها و مردم

* انجام تمرینات و رزمایش های تخصصی

* تجهیز واحدهای خدماتی و تقویت و ارتقاء ظرفیت آتش نشانی شهری با قابلیت

مصون سازی و پاسخ به حوادث CBRNE شهری متناسب با سطح حادثه

* ایجاد سامانه رصد، پایش، تشخیص و هشدار حوادث و تهدیدات نوین شهری

۵) توسعه، نهادینه سازی و پیاده سازی الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل در

طرح های توسعه و عمران شهری با رویکرد چند منظورگی عملکردها و ارتقاء دانش

ظرفیت های تخصصی پدافند شهری در حوزه مشاورین حقیقی و حقوقی متناسب

با فناوری های روز از طریق:

* تدوین و به روز رسانی قوانین و مقررات، استانداردها و آیین نامه هلدستورالعمل های

فنی پدافند شهری

* تدوین، ابلاغ و اجرای قوانین، استانداردها، آیین نامه ها و دستورالعمل های فنی

منسجم، هم افزا و هماهنگ کننده در حوزه پدافند شهری

* بهره مندی از ظرفیت های قانونی عضویت سازمان در شورای عالی شهرسازی و معماری

در جهت کمک به حل مسائل پدافند شهری و ایفای نقش مصون سازی کالبدی در

طرح های پایه و قابل تکرار شهری

* پیاده سازی نظام حقوقی، قضایی پشتیبان در حوادث و تهدیدات در حوزه

پدافند شهری

۶) کاهش وابستگی متقابل بین زیرساخت های شهری در جهت ارتقای تاب آوری شهری در شرایط اضطرابی از طریق:

* الزام نمودن مراکز کلیدی، ضروری و لازم به استفاده از زنجراتور برق اضطراری

به منظور حفظ تداوم کارکرد در شرایط اضطرابی و تمرین، مانور جهت آمادگی

در شرایط اضطرابی

* احصاء وابستگی های متقابل و درجه بندی آن ها با تاکید بر وابستگی سایبری

* کاهش و مدیریت وابستگی های متقابل از طریق موزی سازی و سایر راه حل ها

* برگزاری تمرین و رزمایش میدانی در جهت کنترل وابستگی های متقابل

۷) طراحی، پیاده سازی و راهبری نظام رصد، پایش، تشخیص، ارزیابی و هشدار تهدیدات

سایبری شهر هوشمند از طریق:

* تهیه، تدوین و اجرای نظام رصد، پایش، تشخیص، ارزیابی و هشدار تهدیدات و آسیب پذیری های سایبری آن ها

* توسعه راهبردهای شبکه ای - سلسله ای و کارکرد هوشمند و دستی در زیرساخت های شهری

* طراحی و اجرای زیست بوم سایبری بومی امن و پایدار برای زیرساخت های

هوشمند شهری

* امن سازی و مصون سازی سایبری زیرساخت های وابسته به فضای سایبر

در شهر

۸) توسعه سازماندهی ساختارهای امدادی - پشتیبانی محله محور از طریق:

* ساماندهی مراکز اسکان اضطراری و امن پناهگاهی در قالب یک ساختار منسجم،

روزآمد با رویکرد چند منظورگی

* استفاده چند منظوره از فضاهای تفریحی، آموزشی و اردوگاهی جهت اسکان موقت

* احیاء و اقتصادی سازی مراکز اسکان موقت و پناهگاهی

* تمرین و رزمایش های نوبه ای سالانه جهت ارتقاء آمادگی و روزآمدی آن ها

کارآمدی تجهیزات مقابله با تهدیدات CBRNE در دوران شیوع کرونا

پرتوی، جنگ نوین و غیره قابلیت عملیاتی شدن را دارد. همچنین خودروهای آتش نشانی مجهز به تجهیزات پدافند نوین می توانند در مجاورت مناطقی که دچار آلودگی میکروبی یا شیمیایی شده اند مستقر و برای نمونه برداری و آزمایش از مصدومین احتمالی مشغول فعالیت شوند.

سازمان پدافند غیرعامل کشور چه تجهیزاتی را در اختیار آتشنشانی قرار داده است؟

تجهیزات پدافند نوین که از سوی سازمان پدافند غیرعامل کشور در اختیار آتش نشانی ها قرار گرفته است شامل تجهیزات حفاظت فردی مانند البسه محافظ آلودگی زیستی (فشار مثبت زیستی)، کیت حفاظت فردی

نشانی ها قرار دارد از جمله تجهیزاتی است که سازمان پدافند غیرعامل کشور با همکاری سازمان شهرداری ها و دهیاری های وزارت کشور و وزارت دفاع در سال ۹۷ در اختیار شهرداری ها قرار داده است. اولین خودرو نیز اسفند سال ۹۷ در اختیار شهرداری مشهد مقدس قرار گرفته است.

سازمان پدافند غیرعامل کشور ارتقای تاب آوری ملی در برابر تهدیدات نوین

سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان یک سازمان حاکمیتی که وظیفه ارتقای تاب آوری ملی را دارد طی چند سال گذشته تلاش کرده است تا سطح تجهیزات مراکز عملیاتی را در مقابل تهدیدات نوین ارتقا بخشد. یکی از اقدامات مثبت این سازمان، تجهیز نیروهای

مواقع حادثه، نقش مهمی را در کنترل شرایط اولیه به عهده دارند. بسیاری از امدادگران و پزشکان در اولین برخوردها با مصدومان CBRNE اطلاعات ناچیزی از نوع تعامل دارند و در نتیجه نیز ممکن است در محافظت از خود و نیز نجات جان مصدومان یا حفاظت های مربوط به شیوع عامل دقت چندانی نداشته باشند. بنابراین طراحی ساخت و ارتقاء تجهیزات CBRNE در خودروهای آتش نشانی به این اقدام به عنوان یک عمل پدافندی می تواند در مواقع لزوم به کمک مصدومان خاص و کنترل بهینه شرایط بیانجامد.

بکارگیری تجهیزات CBRNE در آتش نشانی های شهرهای کشور به همّت سازمان پدافند غیرعامل کشور

شهاب الدین حسینی چندسالی است است که با ظهور جنگ های نیابتی و پیدایش گروه های تروریستی و افزایش روزافزون حملات خشونت بار در نقاط مختلف دنیا لزوم توجه به جنگ های نوین مانند حملات بیوتروریستی و شیمیایی بیش از گذشته مورد توجه دولت ها واقع شده است. از طرف دیگر جهت امداد رسانی به مصدومینی که در مشاغل خطرناک مانند آتش نشانی، نیروگاه های پتروشیمی، نیروگاه های اتمی، مراکز تحقیقات زیستی و مانند آن حضور دارند نیاز به آمادگی کامل وجود دارد.

در حوادث CBRNE منشاء آلودگی ها نامشخص است و ممکن است باعث آلودگی ده ها نفر و یا گسترش آن شود. بدین منظور پرس از شناسایی

بیمارستانی و عملیاتی، ماسک و فیلترنفسی NBC... است. همچنین در زمینه آشکارسازی، تجهیزاتی از قبیل، کیت آشکارسازی عوامل شیمیایی، ترمومتر محیطی، مجموعه پایش محیطی، دزیتمپرتوی و کارت TLD در اختیار آتش نشانیان قرار گرفته است.

تجهیزات امداد و انتقال، رفع آلودگی شامل دستگاه، کپسول، پودرها و مایع رفع آلودگی

آتش نشانی ۴۵ شهر پر جمعیت و ایستگاه آتش نشانی شهر تهران به وسایل مدرن مقابله با تهدیدات نوین بوده است.

کاربردهای تجهیزات تخصصی برای مقابله با تهدیدات نوین

این تجهیزات که در قالب چند خودروی آتش نشانی در اختیار نیروهای عملیاتی قرار گرفته است در حوزه های دفاع زیستی، شیمیایی،

در ایام شیوع ویروس کرونا شاهد انتشار تصاویری از نیروی خدمت آتش نشانی در شهرهای مختلف کشور بودیم که با تجهیزات ویژه مشغول ضد عفونی کردن خیابان های بودند. شاید برای بسیاری سوال باشد که این تجهیزات از کجا آمده و چگونه در اختیار آتش نشانی ها قرار گرفته است. تجهیزات CBRNE که این ایام در اختیار آتش

عامل و نوع آن، امداد رسانی به موقع و قرنطینه مصدومین تا زمان رسیدن آنها به مراکز درمانی یک اقدام موثر است. کشورهای مختلفی در دنیا مانند انگلیس و آلمان، برنامه های جامعی را جهت مقابله با این حوادث در دستور کار خود قرار داده اند. یکی از این برنامه ها، تجهیز یا ساخت خودروهای امدادی مخصوص این حملات است که در

تاب‌آوری شهرها در چارچوب تلاش‌های بین‌المللی

دکتر سامان ولی‌نوری

شهرها امروزه با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند که در تاریخ آنها کم سابقه به نظر می‌رسد هرچه چالش‌ها و مسائل شهری تشدید می‌یابند موضوع تاب‌آوری اهمیت و جایگاه مهم‌تری پیدا می‌کند. اما سوال‌های بی‌جواب بسیاری در این حوزه خودنمایی می‌کند. شهرها چگونه در مقابل خشونت، تروریسم، چالش‌های اقتصادی ناشی از غذایی، مهاجران ناخوانده می‌توانند انعطاف‌پذیر و تاب‌آور باشند. یک شهر تاب‌آور شهری است که آماده جذب و ریکواری هر نوع شوک و استرسی با حفظ عملکردهای اساسی، ساختار و هویت خود و همچنین سازگاری آن با تغییرات مداوم می‌باشد. تاب‌آوری پاسخ به شوک‌ها و فشارهای ناشی از طریق تغییرات سریع محیطی تکنولوژیکی اجتماعی و دموگرافیک می‌باشد که ممکن است در اثر عوامل محیطی (زلزله، سیل، آلودگی)، خطرات انسانی مانند نشت هیدروکربورها، رادیواکتیو و یا بحران‌های اجتماعی اقتصادی مانند اغتشاشات و شورش‌های اجتماعی تروریسم و بحران ورشکستگی اقتصادی ایجاد شده‌اند. وقتی صحبت از مشکلات شهری به میان می‌آید یکی از کلمات مهمی که بلافاصله به میدان وارد می‌شود انعطاف‌پذیری است.

سازمان ملل متحد در این زمینه و برای کاهش ریسک برنامه انعطاف‌پذیری شهرها را ارائه کرده است و مرکز شهرهای تاب‌آور را در ویسکانسین باز کرد. فارغ از برخی سوگیری‌های سیاسی، بنیاد راکفلر پروژه ۱۰۰ شهر تاب‌آور را ارائه داد. این برنامه با هدف ارتقاء تاب‌آوری شهری در سراسر جهان به صد شهر اهدا می‌شود که تعهد ویژه‌ای برای ارتقاء ظرفیت‌های خود نشان داده‌اند شرکت‌هایی مانند زمینس با همکاری سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی در این زمینه کتاب‌هایی منتشر می‌کنند و کنفرانس‌ها برگزار می‌کنند. در نگاه اول تاب‌آوری به مانند یک لنز شفاف است که مسائل شهری را منعکس می‌کند. برخلاف اصطلاح‌هایی مانند پایدار یا زیست‌پذیر که قابلیت اندازه‌گیری دارند، تاب‌آوری مفهومی کیفی و مبهم است و بخصوص در بعد فرهنگی که با باورها، هنجارها و سنت‌ها عقاید و آداب و رسوم سروکار دارد پیچیده‌تر هم می‌شود. تاب‌آوری توانایی یک شهر برای تداوم مواجهه با شرایط اضطراری و حرکت به سمت مأموریت اصلی خود با

وجود چالش‌های دلهره‌آور است و همان اندازه که در مورد سیل و زلزله کاربرد دارد در مورد بیماری‌ها، فساد، بیماری و تروریسم نیز مناسب است. تمرکز جمعیت در شهرها در حقیقت تمرکز چالش‌ها و مخاطرات نیز هست پیش‌بینی می‌شود اگر برنامه‌های دقیق برای تقویت تاب‌آوری شهرها اعمال نشود تا سال ۲۰۳۰ سالانه مخاطرات طبیعی حدود ۳۱۵ میلیارد دلار به شهرها خسارت وارد کند و تغییرات آب و هوایی نزدیک به ۸۰ میلیون نفر از مردم جهان را به سمت فقر سوق دهد. اما به هر حال جای که نیاز جهانی سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های شهری سالانه ۴٫۵ تریلیون دلار است. برنامه‌های تاب‌آور ساختن شهرها بسیار هزینه‌بر بوده و به همین دلیل بسیاری از شهرها از پرداختن به آن طفره می‌روند. برنامه تاب‌آور ساختن شهرها که توسط سازمان ملل ارائه شده است در حقیقت به دنبال این است که مقاوم‌سازی و تاب‌آور کردن شهرها امکان‌پذیر است و مدیران شهری نباید از ورود به آن هراس داشته باشند و باید جاه طلبانه به دنبال برنامه‌های جامع و مستقر تقویت تاب‌آوری شهری باشند. علاوه بر برنامه سازمان ملل به مجمع جهانی سالانه نیز با عنوان مجمع جهانی شهرهای تاب‌آور هر سال در شهر برلین آلمان برگزار می‌شود که طی آن جدیدترین تجربیات و نوآوری‌ها در زمینه تاب‌آوری شهری با همه ابعاد و مولفه‌های آن به اشتراک گذاشته می‌شود. یکی از ابعاد برنامه‌های تاب‌آوری جهانی و به خصوص مجمع شهرهای تاب‌آور در بر آلمان تاب‌آوری فرهنگی است که بر موضوع انسجام اجتماعی و مشارکت شهروندی به عنوان تلاشی برای ایجاد تاب‌آوری تأکید می‌کند. در برنامه شهرهای تاب‌آور سال ۲۰۱۸ مدیران و مسئولان شهری از تجربیات و راه حل‌های نوآورانه خود برای تقویت احساس هویت و تعلق شهروندان به سرمایه‌های فرهنگی و تاریخی خود گفتند و مسیری که این احساس تعلق فرهنگی و تاریخی به مشارکت اجتماعی و اقتصادی می‌رسد را تشریح کردند.

به عنوان مثال شهرداری شهر گیماش در پرتغال در سال ۲۰۱۲ خود را به عنوان پایتخت فرهنگی اروپا معرفی کرد، سال ۲۰۱۳ خود را شهر ورزش اروپا نامید و در سال ۲۰۱۷ خود را پایدارترین شهر پرتغال عنوان کرد. گیماش موفقیت خود را به

شهروندانش ربط می‌دهد و آنها را اکو سیتیزن یا شهروندانی محیط زیستی می‌نامد. شهروندانی که به شهرداری خود افتخار می‌کنند و میراث و فرهنگ خود را دوست دارند. یکی دیگر از مولفه‌هایی که به نوعی به فرهنگ ارتباط می‌کند و در برنامه‌های تاب‌آوری مورد بحث قرار می‌گیرد تاب‌آوری سیستم غذایی است. سازمان فائو، برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد و دیگر ارگان‌های مرتبط یکی از روش‌های ارتقاء تاب‌آوری را تحول در چارچوب سیستم‌های غذایی و حرکت به سمت روش‌ها ابزارها و فعالیت‌های پایدار غذایی می‌دانند. ایجاد شورا‌های سیاست‌گذاری غذا در بسیاری از شهرها به تغییر الگوی مصرف غذا با همکاری شهروندان انجامیده است و به سیستم توزیع عادلانه و شفاف و ایمن غذا نیز منجر شده است. یکی دیگر از نمودهای ارتقاء تاب‌آوری فرهنگی در شهرها فرهنگ دفع پسماند و برخورد با زباله و ضایعات است. اجرای سیاست‌های به حداقل رساندن زباله علاوه بر آنکه به سلامت مردم و محیط زیست شهرها کمک می‌کند از طریق بازیافت و استفاده مجدد از منابع به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمد نیز انجامیده است. تغییر الگوهای رفتاری و فرهنگی مردم از طریق آگاهی‌بخشی و آموزش در این زمینه بسیار مفید بوده است. مشارکت شهروندی قلب برنامه‌های تاب‌آوری فرهنگی است. شهر کینهاگ دانمارک سابقه‌ای دیرینه و روشن در این زمینه دارد. سازماندهی دیالوگ بین شهروندان و برنامه‌ریزان بویژه در محلاتی که به لحاظ اجتماعی در حاشیه قرار گرفته‌اند و تبدیل این مناطق به محلات سبز و همسویا شهرنتایج این رویکرد است شهرداری استانبول نیز رویکرد کینهاگ را برای ارتقاء تاب‌آوری به کار گرفته است پروژه تحول شهری که توسط متروپلیتن استانبول به کار گرفته شده است نوعی برنامه‌ریزی و مانیتورینگ از پایین به بالا با محوریت مشارکت شهروندی می‌باشد که ارتقاء تاب‌آوری فرهنگی حاصل آن است. تقویت انسجام اجتماعی از طریق کاهش نابرابری و محرومیت از دیگر مصادیق تاب‌آوری به شمار می‌رود شهری که در آن انسجام اجتماعی بالا باشد یقیناً در برابر مخاطرات طبیعی و انسان‌ساز تاب‌آوری بالاتری دارد.

از جمله لوازمی است که آتش‌نشانی‌ها به آن مجهز شده‌اند. در زمینه تجهیزات امداد و انتقال؛ می‌توان به برانکاردهای حمل‌بیماران عفونی اشاره کرد. برانکاردهای ایزوله فضای محصور شده است که برای حمل و نگهداری مصدومان ناشی از حوادث زیستی طراحی و ساخته شده است. فیلترهای NBC در قسمت بالای سروپایین پای برانکاردها تعبیه شده تا هوای پاک برای تنفس مصدوم داخل برانکاردها فراهم شود و همچنین هوای بازدم و هر نوع هوای آلوده داخل برانکاردها به صورت فیلتر شده از آن خارج شود. مجموعه رفع آلودگی از نفت‌اتیز از تجهیزاتی است که در اختیار شهرداری‌ها قرار گرفته است که می‌تواند جهت رفع آلودگی پرسنل درگیر در عملیات استفاده شود. دستگاه رفع آلودگی بیرونی از تجهیزات (مه‌پاش) نیز از جمله تجهیزات مهمی است که جهت رفع آلودگی فضاهای سرپوشیده و همچنین فضاهای محدود محیط می‌توان استفاده کرد در این روزهایی که به واسطه ویروس کرونا، مناطق مختلف شهری از جمله مکان‌های عمومی نیازمند گندزدایی هستند این دستگاه‌ها بسیار کاربردی و راه‌گشا است و اصلی‌ترین سلاح نیروهای آتش‌نشان محسوب می‌شود. از دیگر تجهیزات CBRNE که به ویژه این روزها بسیار کارآمد است کپسول رفع آلودگی ۳۰۰ میلی‌لیتری است. توضیح اینکه ماده موثره این کپسول قادر است طیف وسیعی از عوامل بیماری‌های میکروبی را در کمتر از ۵ دقیقه از بین برده و ماده موثر این محصول بر اساس استانداردهای بین‌المللی بر روی عواملی همچون ویروس‌های ابولا، آنفلوآنزا، H1N1، کرونا و انواع باکتری‌ها و قارچ‌ها موثر است.

سخن پایانی

گرچه شیوع ویروس کرونا در کشور از دست دادن تعدادی از هم‌وطنان بسیار آزاردهنده و تاسف‌آور است با این حال انتظار می‌رود با این اتفاق تلخ، سطح اولویت پدافند غیرعامل در ذهن مسئولان کشور ارتقا یابد و بیش از پیش این مساله را جدی گیرند و سطح آمادگی‌های خود را ارتقا دهند. امروز کشور ما به غیر از تهدیدات طبیعی مانند سیل،

زلزله و ... در معرض تهدیدات نوینی همچون حملات بیوتورستی و ... است و اگر امروز فکر چاره نکنیم حتماً فردا دچار مشکل خواهیم شد. متأسفانه در سال‌های اخیر برای برخی از مسئولان رعایت الزامات پدافند غیرعامل یک هزینه گزاف به حساب آمده است در حالی که تجربه اخیر نشان داد هزینه پیشگیری بسیار کمتر از درمان و وقوع یا حوادث تلخ است.

گفتگوی «عماد» با مدیرعامل سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی تهران

آتش نشانان؛ نیروهای عملیاتی پدافند شهری

توسعه شهری منهای الزامات پدافند غیرعامل ایمنی را به مخاطره می اندازد

وایران شیب صعودی دارد. براین اساس پدافند غیرعامل در حوزه شهری چه معنا و مفهومی پیدا می کند؟!

ایمنی جزو لاینفک ضروریات زندگی شهری است و آرامش و آسایش هدیه یک شهروایمن، به شهروندان محسوب می شود. اهمیت ایمنی وقتی به حوادثی مانند پلاسکو یا کلینیک سینای اطهر یا حادثه بیروت نگاه می کنیم بیشتر احساس می شود. واقعیت این است که امروز ساختار فیزیکی و کالبدی شهرها سبب شده است تا ضرورت ایمنی بیش از قبل احساس شود.

مخاطراتی که این روزها به دلیل عدم توجه به الزامات ایمنی متوجه مردم است قابل مقایسه با قبل نیست. نوع مصالح ساختمان هافرق کرده است. حتی مصالح و میلان قابل اشتعال شده اند. از سوی دیگر تکنولوژی هایی وارد زندگی مردم شده است که توجه به ایمنی را ضرورت می بخشد. تا چند وقت پیش تنها ساختمان های بالای شش طبقه باید ضوابط را رعایت می کردند که با پیگیری های سازمان آتش نشانی و

ایمنی و امنیت از دیرباز تاکنون در برنامه ریزی و مدیریت سکونتگاه های شهری مورد توجه بوده است. همگام با توسعه شهرنشینی در کشور اهمیت مسئله ایمنی در شهرها بیش از پیش احساس شد. در این میان پدافند غیرعامل از مهم ترین رویکردها و راهبردها در حوزه مدیریت بحران شهری است. بانگاهی به ساختار و فضای کالبدی شهری اهمیت افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری های کالبدی و انسانی بیش از پیش مشخص می شود. سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی تهران، متولی اصل تامین ایمنی در شهر تهران است. در ارتباط با اهمیت پدافند غیرعامل و رابطه آن با ایمنی شهرها، گفت وگویی را با مهدی داوری، مدیرعامل این سازمان ترتیب داده ایم که در ادامه می خوانید.

■ **شهرها امروز به محور اصلی زندگی بشری تبدیل شده است و اساسا هر تحولی در سطح کیفیت زندگی بشری منوط به تحول در حوزه شهری است. به خصوص آنکه رشد شهرنشینی در جهان**

سینای اطهر یک آتش سوزی رخ می دهد که ظرف مدت کوتاهی با انفجارهایی همراه می شود و ۱۹ نفر از هموطنان جانشان را از دست می دهند. این یعنی آسیب پذیری نسبت به این حوادث هنوز زیاد است. برای همین می گویم با نقطه مطلوب فاصله داریم.

وقوع آتش سوزی اجتناب ناپذیر است اما اینکه یک آتش سوزی در فاصله کوتاهی می توانند چنین فاجعه ای را رقم بزنند یعنی ساختارهای ما هنوز اشکال دارد. حتی قوانین نیز نیازمند بازنگری است. نقطه مطلوب می تواند این باشد که قوانین به صورت جامع این خلاءها را پر کند. این برای هر گروهی که در زمینه پدافند غیرعامل کار می کند قابل لمس است. در این زمینه فرهنگ سازی و آموزش مردم نقش مهمی دارد اما الزامات قانونی به عنوان پشتوانه وجود نداشته باشند نمی تواند تاثیرگذاری قطعی داشته باشد. اینجاست که قوانین به صورت جامع باید وجود داشته باشد و الزامات را برای جامعه مشخص کنند تا ایمنی دیگر فقط یک انتخاب و توصیه برای افراد نباشد. ایمنی باید برای هر شهروند یک الزام باشد.

■ **از شهرها به عنوان محل تقاطع زیرساخت ها یاد می کنند. به نظر شما چه طور می توان توسعه شهری را به سمتی حرکت داد تا الگوهای پدافند شهری در آن رعایت شود؟!**

از نظر من دشمنان برای آسیب زدن دنبال نقاط ضعف هستند هر چند ضریب ایمنی مادر شهرها افزایش پیدا کند نفوذ پذیری آنها و تاثیر پذیری ما کمتر خواهد شد. قطعا وقتی آمادگی در حد مطلوب باشد میزان تاثیرگذاری این اتفاق در جامعه ما بسیار کاهش پیدا خواهد کرد. اما اگر از این مسئله غافل باشیم هر حادثه کوچکی می تواند فاجعه بزرگی را رقم بزند.

الگوهای توسعه شهری و رعایت الزامات پدافند غیرعامل همگون حرکت خود را آغاز نکرده اند و این باعث مشکلاتی شده است. در برخی بخش ها به علت عدم درک جایگاه پدافند غیرعامل و نبود مطالبه گری، دچار نوعی غفلت شده ایم. خیلی از زیرساخت ها شهر شریارت صد درصدی ایمنی ندارد. با این وجود هر جابجایی ضرر را بگیریم منفعت است. ایمنی جزو لاینفک زندگی شهری و الزامات آن است. اگر در این مسیر حرکت کنیم می توانیم امیدوار باشیم که در طول زمان به نقطه مطلوب برسیم. می توان امیدوار بود که اشتباهات گذشته را هم تا حدودی جبران کرد و ضریب امنیت را در آنها ارتقا داد. اتفاقی که در بیروت افتاد برای تمام دنیا درسی آموزنده داشت که عدم توجه به مسائل ایمنی می تواند چه

مجموعه مدیریت شهری تهران اکنون همه ساختمان ها با هر نوع کاربری باید ضوابط ایمنی را رعایت کنند. در گام اول به دنبال این هستیم که در تهران ساختمان نایمن ساخته نشود. از طرفی برای ساختمان های موجود هم تصمیمات خوبی گرفته شده است. شورای شهر تهران مصوبه ای داشت و کمیته ای با حضور سازمان های مرتبط مثل شهرداری تهران، وزارت کار، رفاه و تامین اجتماعی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان نظام مهندسی که در ایمنی ساختمان ها نقش دارند، تشکیل شد تا به یک انسجام در الزامات ایمنی دست پیدا کنیم.

■ **برای ارتقای ایمنی در شهرها چه اقداماتی تاکنون انجام شده است. به نظر شما نقطه مطلوب در این زمینه کجاست؟**

در سال ۹۸، ۱۳۱۱ ایستگاه آتش نشانی در شهر تهران داشتیم که در راستای ارتقای ایمنی شهر تهران قرار است تا پایان سال ۹۹ به ۱۳۶ ایستگاه برسیم. خودروهای جدیدی که در اختیار سازمان آتش نشانی گذاشته شده از گام های موثر است. هر چند اتفاقات خوبی در حال رخ دادن است ولی هنوز با شرایط مطلوب فاصله قابل ملاحظه ای داریم. از نظر من نقطه مطلوب یعنی حوادث در شهر به حداقل ممکن برسد. می دانیم که حوادث در هیچ نقطه ای در دنیا به صفر نمی رسند اما می توانند کاهش پیدا کنند. از نظر ما تعداد حریق های شهر تهران می تواند خیلی کمتر از وضعیت کنونی باشد. مطلوب ما این است که حادثه ای رخ ندهد و اگر رخ داد با کمترین آسیب و خسارت ممکن همراه باشد. در یک ساختمان چهار طبقه در کلینیک

هزینه های سنگینی را برای جامعه به همراه داشته باشد.

یکی از موضوعات مهم در حوزه پدافند شهری ارتقای توان عملیاتی نیروهای امدادی است. گویا سازمان پدافند غیرعامل کشور در سال های اخیر اقدام به تجهیز آتش نشانی بسیاری از شهرهای کشور کرده است. در این خصوص توضیح دهید.

تجهیز آتش نشانی ها اقدام بسیار ارزشمندی بود. به خصوص که سازمان پدافند غیرعامل کشور، خود پیشنهاد دهنده و پیش قدم شد که اتفاق مهمی بود. این در حالیست که عدم توجه به علم و صنعت ایمنی و آتش نشانی، باعث شده است که اغلب تجهیزات ما وارداتی باشند و مجبوریم بسیاری از تجهیزات مهم را از کشورهای دیگر وارد کنیم. اقدام سازمان پدافند غیرعامل کشور به ویژه با توجه به شرایط موجود کمک های خوبی به ما کرد. به ویژه اینکه این کمک ها با شروع کرونا مصادف شد و توان آتش نشانی ها را افزایش داد. البته ما از انتظار داریم که این کمک ها استمرار داشته باشد و آتش نشانی را تنها نگذارند. امکانات، تجهیزات، روش ها و میزان تکنولوژی هایی که امروز حتی در کشور خودمان وجود دارد با ۱۰ سال پیش قابل مقایسه نیست. اگر سازمان آتش نشانی به این تغییرات توجه نکند و خودش راهگام با این تغییرات به روزرسانی نکند دچار عقب ماندگی افت خواهد شد. تجربیاتی از اثرات این عقب ماندگی ها در کشور داشته ایم. واقعیت این است که آتش نشانی تنها بوده است و در طول سال ها نه دانشگاه و نه صنعت به کمک او نیامده و به آن نپرداخته اند. از طرفی سازمان های آتش نشانی باید به این موضوع توجه کنند که علمی شدن با عظمی شود چابکی سازمان در مقابله با تغییرات بیشتر شود. اگر به این موضوعاتی مانند روش های مدرن عملیاتی و بابه روزرسانی ضوابطی که در آتش نشانی وجود دارد توجه نکند و بی اهمیت باشد باعث می شود این سازمان به هیچ وجه آمادگی مقابله با این شرایط را نداشته باشد. ۲۵ سال پیش در تهران مترو موضوع مهمی نبود. امروز مترو یک مجموعه حمل و نقل عمومی با گستره خیلی وسیع است. آتش نشانی باید به این موضوع ورود کند. ساختمان های شهر ۳۰ سال قبل شرایط امروز را نداشتند. به سرعت رشد کردند. اگر انواع دستورالعمل ها و ضوابط نتوانند اینها را پوشش دهند و تمهیدات مورد نظر را تبیین و ابلاغ کنند با شرایط حادی روبرو خواهیم بود. ارتباط سازمان آتش نشانی با سازمان پدافند غیرعامل کشور و مجامع علمی و دانشگاهی، برای شناخت سریع تر

اهمیت ها، ضرورت ها و تهدیدات و آمادگی در برابر حوادث الزامی است.

به نظرمی رسد به دلیل توسعه حریم شهرها در سال های اخیر ما شاهد هستیم برخی از تاسیسات پرخطر در حریم شهرها وارد شده اند. چه راهکاری در این خصوص وجود دارد؟ آیا این تاسیسات لازم است که از شهر خارج شوند؟!

بسیاری از این تاسیسات از زیرساخت های حیاتی شهر به حساب می آیند و بهارینه های بالایی در یک جامعه و شهر ایجاد شده اند. اینها واقعیت های موجود در شهرها هستند. وقتی این را در نظرمی بگیریم باید راجع به نظردادن در این زمینه همه جانبه نگر باشیم. همه ابعاد را در نظر بگیریم و بعد اظهار نظر کنیم. بسیاری از این تاسیسات زمانی که ساخته شده اند حتی به حریم شهر نزدیک هم نبوده اند و فاصله زیادی با اولین مناطق مسکونی شهر داشته اند. اما توسعه بی رویه شهر باعث شده است یک مجاورت غیرمتناسب بین این تاسیسات و مناطق مسکونی را شاهد باشیم. به هر صورت نمی توانیم منکر این واقعیت شویم که این فاصله نزدیک با این جمعیت از نگاه پدافند غیرعامل اتفاق خوبی نیست. اینکه این تاسیسات در شهر باشد یا نباشد برنامه های مهم و بلندمدتی را در شهرها نیاز دارد که از نظر آتش نشانی بالاخره باید روزی این اتفاق بیفتد. اما نمی توانیم این نکته غافل شویم که جابه جایی این تاسیسات کار ساده ای نیست و باید شرایط و موقعیت فراهم شود. تا آن زمان ضرورت ایجاد افزایش ضریب ایمنی اهمیت زیادی پیدای می کند. وزارت نفت، وزارتخانه ای است که در ایمنی ید طولایی دارد و شاید اولین آتش نشانی های ایران در روز ارتقا نفت ایجاد شده است. اما نباید به این ابرسند کرده. ورود سازمان هایی مثل پدافند غیرعامل به این مجموعه و افزایش ضریب ایمنی بسیار مهم است. باید دستگاه هایی مثل آتش نشانی و سازمان پدافند غیرعامل برای ارتقا ضریب ایمنی وارد کار شوند و در یک برنامه بلندمدت مدیریت کلان کشور باید راجع به آن تصمیم بگیرد. البته اتفاقات خوبی در مجموعه حریم تهران رقم خورده است اما از نظر ما کافی نیست. اتفاقات باید تکمیل شوند و حتی اگر با محدودیت منابع مالی در مجموعه هایشان روبرو هستند باید تخصیص منابع و تامین اعتبارات در اولویت قرار بگیرد.

مهمترین اقدامات سازمان آتش نشانی برای ارتقای ایمنی در شهر تهران را بیان بفرمایید. چه برنامه هایی برای آینده در دست اقدام است؟ مهمترین برنامه ای که در این زمینه

داریم طرحی به نام مانیتورینگ هوشمند سامانه های کشف حریق است. هدف این طرح کاهش زمان دریافت اطلاعات از مکان هایی است که دچار حادثه شده اند. از طرف دیگر برای اینکه این طرح در یک مکانی ایجاد شود باید زیرساخت های ایمنی یک مکان تکمیل شود و شرایط خوبی را داشته باشد. در مجموع این طرح از طرح هایی است که باعث می شود از ساختمان ها در برابر حوادث مهمی مثل آتش سوزی

۶۶

تعداد حریق های شهر تهران می تواند خیلی کمتر از وضعیت کنونی باشد

مطلوب این است که حادثه ای رخ ندهد و اگر رخ داد با کمترین آسیب و خسارت ممکن همراه باشد.

ایمنی نباید فقط یک انتخاب و توصیه برای افراد بلکه باید برای هر شهروند یک الزام باشد

هر چند در ضریب ایمنی مادر شهرها افزایش پیدا کند نفوذ پذیری آنها و تاثیر پذیری ما کمتر خواهد شد.

اتفاقی که در بیروت افتاد برای تمام دنیا درسی آموزنده داشت که عدم توجه به مسائل ایمنی می تواند چه هزینه های سنگینی را برای جامعه به همراه داشته باشد

سازمان پدافند غیرعامل می تواند از ظرفیت خود برای هماهنگی بین سازمانها برای ارتقای ایمنی و تحقق جامعه ایمن استفاده کند و سازمان آتش نشانی را یاری کند

بهتر محافظت کنیم. فکرمی کنم تا پایان سال بتوانیم این طرح را اجرایی کنیم. فعلا طرحی دوطالبانه در شهر است و امیدواریم در آینده گسترش پیدا کند و نقاط زیادی از شهرمان را به این مراکز متصل کنیم. بخش ارتباطات مردمی ما نیز نیازمند توسعه است که با محدودیت هایی در این زمینه مواجهیم. همه این سامانه ها به کمک مامی آیند تا در حقیقت برداشت دقیق تری از محیط خودمان و آنچه در آن اتفاق می افتد داشته باشیم تا سرعت عمل و کیفیت را افزایش دهیم.

در سال های اخیر رابطه خوبی بین سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان آتش نشانی بوده است. مذاکراتی با سازمان پدافند در حیطه های علمی داشته ایم. چون می دانیم حیطه فعالیت سازمان حیطه ای گسترده است. خواهش و انتظاراتمان این است که این رابطه فقط در حوزه تامین تجهیزات نماند و از نظر دیدگاه های علمی سازمان پدافند غیرعامل کشور از ظرفیت هایش برای ارتقای سازمان آتش نشانی بهره بگیرد.

در تهران حدود ۵ هزار و ۲۰۰ آتش نشان در حال خدمت هستند. این سازمان خود را متعهد به خدمت با کیفیت به مردم در همه شرایط می داند. امیدواریم شهرمان از حوادث بزرگ دور باشد اما در شرایطی سعی می کنیم خودمان را آماده نگه داریم. تقاضای من این است که برای حفاظت از شهرمان آنها نگذارند. سازمان پدافند غیرعامل کشور می تواند از ظرفیت خود برای هماهنگی بین سازمان ها برای ارتقای ایمنی و تحقق جامعه ایمن استفاده کند و سازمان آتش نشانی را یاری کند.

حادثه بیروت یک اتفاق تلخ در حوزه شهری بود که نشان داد عدم رعایت الزامات پدافند غیرعامل چه هزینه ها و تبعاتی می تواند داشته باشد. تحلیل و ارزیابی شما از این اتفاق تلخ چیست؟!

اطلاعات حاکی از یک بی توجهی بسیار شدید به یک موضوع بسیار مهم بوده است. این بزرگ ترین درسی است که این حادثه برای ما داشته است. اتفاقات حتما نباید برای ما رخ بدهد تا درس بگیریم. غفلت ها و بی توجهی های می تواند حوادث فاجعه باری را رقم بزند. آنگونه که از شواهد و قرائن برمی آید ریشه این حادثه بی توجهی و غفلت بوده است. به نظر من بزرگ ترین هدف پدافند غیرعامل نیز سوق دادن دقت سازمان ها به سمت چنین مسائل است تا آسیب پذیری ها به کمترین میزان خود برسد.

باتشکر از اینکه وقت خود را در اختیار مخاطبان ویژه نامه سازمان پدافند غیرعامل قرار دادید.

بنده هم از شما متشکرم.

ساماندهی تاسیسات پرخطر در شهرها در سیاست های کلی نظام در امور پدافند غیرعامل مورد اشاره قرار گرفته است. در ماده ۹ این سیاست ها بر "ممانعت از ایجاد تاسیسات پرخطر در مراکز جمعیتی و بیرون بردن این گونه تاسیسات از شهرها و پیش بینی تمهیدات ایمنی برای آن دسته از تاسیساتی که وجود آنها الزامی است و ممانعت از ایجاد مراکز جمعیتی در اطراف تاسیسات پرخطر با تعیین حریم لازم." تاکید شده است. در سالهای گذشته هم سازمان پدافند غیرعامل کشور با همکاری نهادها و دستگاه ها تلاش کرده است تا مسئله دفاع از زیرساخت ها در برابر تهدیدات را حداقل از نظر احتمال خطر را به حداقل ممکن برساند اما با توجه به اینکه گستره این کار در سطح ملی است و هزینه های اقتصادی به دنبال دارد، اجرای کامل آن مسلمان همکاری همه دستگاه ها و صرف هزینه و زمان است.

مسئولیت تامین ایمنی تاسیسات دارای ریسک با خود دستگاه هاست

سردار دکتر غلامرضا جلالی، رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در این خصوص می گوید: سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان رصدگر تهدیدات، وظیفه دارد با زیر نظر گرفتن و مشخص کردن تهدیدات به متولیان امر و مدیران مسئول مخاطرات را اطلاع بدهد. همچنین وظیفه دارد تا با پیگیری از دستگاه ها، برای ایجاد آمادگی برنامه ریزی و تدابیری اتخاذ شود تا در صورت بروز حادثه، پایداری سیستم حفظ و حداقل خسارت و تلفات برجا بماند. اما مسئولیت این تاسیسات، از نظر ایمنی با دستگاه هایی است که متولی آن هستند و سازمان پدافند غیرعامل کشور نیز صرفا در لایه راهبردی دفاعی این حوزه تولی گری دارد.

وی با تاکید بر اینکه اساسا مدار مساله پدافند غیرعامل با سه لایه «ایمنی، امنیت و دفاع» مواجه هستیم، افزود: در یک نگاه هرسه این لایه ها به هم پیوسته هستند اما از نظر قانونی هریک متولی خاص به خود را دارد. به طور کلی مسئولیت لایه ایمنی با خود دستگاه های متولی است که معمولا با اقدامات HSE در کشور شناخته می شود. لایه تامین امنیت زیرساخت ها نیز مرتبط با نهادهای امنیتی همچون وزارت اطلاعات است. اما سازمان پدافند غیرعامل کشور به عنوان نماینده ستاد کل نیروهای مسلح مسئولیت دفاع از زیرساخت های حیاتی در برابر تهدیدات دشمن را دارد. البته به یک معنا تمام این لایه ها برهم تاثیرگذار هستند اما از نظر شرح وظایف مرزبندی هایی وجود دارد.

حفاظت از مردم، «صیانت از زیرساخت ها» رویکرد اصلی پدافند غیرعامل

وی ادامه می دهد: پدافند غیرعامل دورویکرد اساسی دارد، نخست حفاظت از مردم و دیگری

صیانت از زیرساخت های حیاتی کشور برای ارائه خدمات به مردم. وقتی در این گفتمان راجع به پدافند غیرعامل بحث میکنیم قطعا موضوع ساماندهی و خروج تاسیسات پرخطر، به عنوان یک اصل و یک موضوع حیاتی مورد نظر قرار میگیرد.

سردار دکتر جلالی با بیان اینکه حادثه ای که در بیروت اتفاق افتاد از منظر پدافند غیرعامل قطعاً یک درس عبرت و آموزه برای همه جهان بود، تصریح کرد: این نشان می دهد که همه کشورها نیازمند یک بازنگری در موضوع وجود تاسیسات پرخطر در شهرها هستند.

بعد از انفجار بیروت برخی در کشور دچار افراط و تفریط شده اند

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور ادامه

گفتگو با سردار دکتر جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور

تدوین اطلس جامع مخاطرات CBRNE در همه شهرهای کشور

ها در سطح بالا در دولت است. سردار جلالی متذکر می شود که سازمان پدافند غیرعامل کشور بر این باور است که الزاماً نیازی نیست همه تاسیسات دارای ریسک از سطح شهر خارج شوند بلکه می توان با یک سری اقدامات فنی متناسب با هر زیرساخت، سطح خطرا را به حداقل رساند. البته در خصوص برخی از زیرساخت ها هم بر این باوریم که لازم است این زیرساخت از حریم شهری خارج شود. اما نمی شود حکم کلی صادر کرد.

امکان کاهش ریسک تصفیه خانه ای در مرکز شهر تهران با تغییر فرایند تصفیه

وی توضیح می دهد: برای مثال مادر یکی از مناطق مرکزی پایتخت، شاهد وجود تاسیسات تصفیه آب هستیم که در مکانیزم گندزایی از گاز کلر استفاده می کند. در نگاه اولیه وجود مخازن گاز کلر در شهر تهران خطرناک است و شاید نیازمند انتقال این تاسیسات باشیم که مستلزم هزینه است اما می توان با استفاده

کشور تبدیل شود بلکه در یک فضای تخصصی موضوع باید بررسی شود و نتایج اقدامات ایمنی بخش، به اطلاع مردم برسد. سردار جلالی افزود: در واقع درست این است که برای ایجاد بستر و فضایی منطقی و کارشناسی تلاش کنیم تا مراکز پرخطر در صورت امکان با حداقل هزینه از مراکز جمعیتی خارج شوند و اگر امکان خروج آنها از شهرها وجود ندارد نسبت به ساماندهی این مراکز اقدام شود و استاندارد های «ایمنی، امنیت و دفاع» در آنها تقویت شود.

خروج تاسیسات پرخطر از شهرها و چالش هزینه های اقتصادی

به گفته وی در سال های اخیر هرگاه سازمان پدافند غیرعامل کشور برای ساماندهی یا خروج این تاسیسات به سراغ دستگاه های متولی آن رفته است، یک چالش بزرگ برای تحقق این مسئله، هزینه بالای انتقال و جابجایی این تاسیسات بوده است که البته نیازمند هماهنگی

داد: البته بعد از انفجار بیروت برخی دچار افراط و تفریط در بیان مساله شدند. یک عده تلاش کردند اعلام کنند مثلاً در پایتخت همه تاسیسات به ویژه تاسیسات نفتی مثل بمب ساعتی است و وعده ای هم تلاش کردند بگویند اساسا هیچ مشکلی وجود ندارد و «ایمنی، امنیت و دفاع» ایده آل است.

نگاه پدافند غیرعامل به مساله ریسک تاسیسات در حریم شهرها صفر و صدی نیست

سردار جلالی توضیح داد: نگاه سازمان پدافند غیرعامل کشور به این مساله صفر و صدی نیست بلکه ما اعتقاد داریم که حد به نسبت قابل قبولی از «ایمنی، امنیت و دفاع» در زیرساخت های مهمی که در سطح شهرها هستند وجود دارد اما این بدین معنا نیست که همه چیز ایده آل است. ضمن اینکه ما معتقدیم نباید اجازه داد این مسئله به یک مناقشه در

از روش های گندزدایی برپایه کلراما بدون استفاده مستقیم از مخازن گاز کلرو ... با مکانیسم کم خطر و روزآمدتری این مشکل را با شیوه کم هزینه تری حل کرد.

▲ در برخی موارد ناچار به یک همزیستی مسالمت آمیز بین تاسیسات پرریسک و زندگی شهری هستیم

سردار دکتر جلالی بایان اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور در تلاش است با همکاری مردم و آغاای مدیران، سطح ایمنی و امنیت و همچنین لایه های دفاعی راه سطحی برساند تا خطری حداقل ممکن برسد، متذکر شد: ما باید این واقعیت را هم درک کنیم که در مورد کلانشهری مثل تهران که هر روز در حال گسترش است این موضوع که همه تاسیسات از حریم شهر خارج شوند شاید شدنی نباشد.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور توضیح داد: برای مثال ما در حوزه زیرساخت های آبی و انرژی ناچارا نیازمند یک همزیستی مسالمت آمیز بین تاسیسات و زندگی شهری هستیم، بنابراین باید تعامل امن را به حداکثر برسانیم.

▲ زیرساخت های حیاتی کشور ۴ دهه زیر شدیدترین تهدیدات پایداری خود را حفظ کرده اند اما به خودمان مغرور نیستیم

وی افزود: البته باید به این نکته هم توجه داشت که کشور ما طی چهار دهه گذشته انواع تهدیدات سنگین و واقعی اعم از جنگ و بمباران های هوایی، اقدامات ضد امنیتی، تحریم و ... را تجربه کرده است و همه اینها سبب شده است تا توان و آمادگی کشور برای مقابله با بحران ها روبه افزایش گذارد اما «ایمنی، امنیت و دفاع» هیچ وقت به طور صددرصدی به دست نمی آید و ما نباید به خودمان مغرور شویم.

▲ در تعامل با مجلس به دنبال بازنگری در قوانین حوزه پدافند غیرعامل هستیم

سردار جلالی در پاسخ به این سوال که آیا از نظر قانونی خلاء و نقصی در این حوزه وجود دارد، گفت: سازمان پدافند غیرعامل کشور، سازمانی است که نزدیک به دو دهه از عمر فعالیتش می گذرد و این در حالیکه ما در زمینه قوانین با مشکلات جدی روبه رو هستیم. برای مثال قوانین مربوط به دفاع غیرنظامی ما به دهه ۳۰ شمسی برمی گردد و در حوزه های نوظهور مثل پدافند های نوین (پرتوی، شیمیایی، زیستی و سایبری) دچار برخی نواقص هستیم.

سردار جلالی ادامه داد: از همین رو سازمان پدافند غیرعامل کشور در تعامل با مجلس شورای اسلامی در تلاش است تا با بسترسازی قانونی، رعایت الزامات پدافند غیرعامل را مورد توجه قرار دهد. ما نیازمند قوانین جدی و بازدارنده در مورد ساماندهی مراکز دارای ریسک در حریم شهرها و مراکز جمعیتی هستیم.

۶۶

▲ حدیه نسبت قابل قبولی از «ایمنی، امنیت و دفاع» در زیرساخت های مهمی که در سطح شهرها هستند وجود دارد اما این بدین معنا نیست که همه چیز ایده آل است

▲ مسئولیت تاسیسات دارای ریسک، از نظر ایمنی با دستگاه هایی است که متولی آن هستند

▲ الزامات نیاز نیست همه تاسیسات دارای ریسک از سطح شهر خارج شوند بلکه می توان با یک سری اقدامات فنی متناسب با هر زیرساخت، سطح خطر را به حداقل رساند

▲ در خصوص برخی از زیرساخت ها بر این باوریم که لازم است این زیرساخت از حریم شهری خارج شوند

▲ در حوزه زیرساخت های آب و انرژی ناچارا نیازمند یک همزیستی مسالمت آمیز بین تاسیسات دارای ریسک و زندگی شهری هستیم، بنابراین باید تعامل امن را به حداکثر برسانیم

▲ برخی از قوانین مربوط به دفاع غیرنظامی کشور ما به دهه ۳۰ شمسی برمی گردد و در حوزه های نوظهور مثل پدافند های نوین (پرتوی، شیمیایی، زیستی و سایبری) دچار برخی نواقص هستیم

▲ تکمیل اطلس جامع مخاطرات در حوزه تهدیدات نوین CBRNE در همه شهرهای کشور

سردار دکتر جلالی بایان اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور برای کاهش ریسک زیرساخت هایی که در حریم شهرها و مراکز جمعیتی وجود دارد، افق مشخصی را تدوین کرده است، توضیح داد: سازمان پدافند غیرعامل کشور در تلاش است تا اطلس جامع مخاطرات در حوزه تهدیدات نوین CBRNE را در همه شهرها تکمیل کند که این اطلس تهدیدات را در لایه های مختلف مورد بررسی و رصد قرار می دهد.

▲ پیشنهاد تشکیل مرکز ملی مدیریت ریسک تاسیسات پرخطر

وی ادامه داد: تدوین این اطلس مدتی است که در سازمان پدافند غیرعامل کشور آغاز شده و به ویژه در طرح های جامع استانی به آن

توجه ویژه شده است. به این صورت که در هراستان این مخاطرات احصا و برنامه های مقابله ای برای آن دیده شده است. البته این اطلس در نهایت به تقویت سامانه کنترل و فرماندهی مخاطرات غیرطبیعی پدافند غیرعامل منتج می شود.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور ادامه داد: البته ما نیازمند یک مرکز ملی ریسک با هدف رصد، پایش، کنترل، تذکر و پیگیری ریسک مراکز پر خطر شهری هستیم که به تواند به صورت متمرکز این موضوع را ساماندهی کند.

▲ تکمیل طرح جامع و ملی ساماندهی مراکز پرخطر در دستور کار پدافند غیرعامل

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور ادامه داد: گام بعدی، تدوین طرح جامع ساماندهی مراکز پرخطر شهری است. این موضوع چون یک مسئله ملی است، نیاز به یک همکاری جمعی دارد و ما باید ابتدا خطرات را احصا و سپس این تاسیسات را بر اساس درجه خطرناک بودن، تقسیم بندی کنیم و در مرحله آخر بر اساس این اولویت برای هر یک، برنامه ای برای ساماندهی یا خروج آن تهیه کنیم. البته این بدان معنی نیست که تاکنون در این زمینه اقدامی انجام نشده ولی حادثه بیروت فرصتی است تا ما در این سیاست ها بازنگری داشته باشیم و با جدیت بیشتری موضوع را پیش ببریم. به نظر من شورای های اسلامی شهر می توانند در این زمینه نقش جدی نظارتی داشته باشند و به مساله ورود کنند.

هر تاسیسات پرخطری باید هزینه اقتصادی ایجاد تاسیسات بازدارنده و خطرات احتمالی را برعهده بگیرد
رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور افزود: به نظرم توسعه صنعت شیمیایی کشور نباید به الگوی برای توسعه خطر تبدیل شود و مراکز شیمیایی و پتروشیمیایی بایستی در دوحوزه کار پدافندی کنند:

الف: حوزه زیرساختی شامل رصد و پایش، تشخیص، رفع آلودگی و ...

ب: حوزه امدادی و پاسخ به شرایط اضطراری

سردار جلالی ادامه داد: سازمان پدافند غیرعامل کشور معتقد است هر تاسیساتی که احتمالا خطری را ایجاد میکند باید هزینه اقتصادی ایجاد تاسیسات بازدارنده را نیز برعهده بگیرد. برای مثال اگر یک تاسیسات شیمیایی قرار است به هر دلیلی در حریم یک شهر بماند، آن تاسیسات باید هزینه نگهداری و ساخت تاسیسات تامین کننده ایمنی، امنیت، آمادگی (تجهیزات، هشدار، آموزش به مردم) و مقابله با پیامدها را برعهده بگیرد. این مطالبه ای است که باید در فضای مدیریتی ما نهادینه شود. نکته دیگر این است که مادر طرح های واکنش اضطراری، در همه شهرها، نسبت به تهدیداتی که در مورد آنها وجود دارد، از طرح

مطلوب برخوردار باشیم.

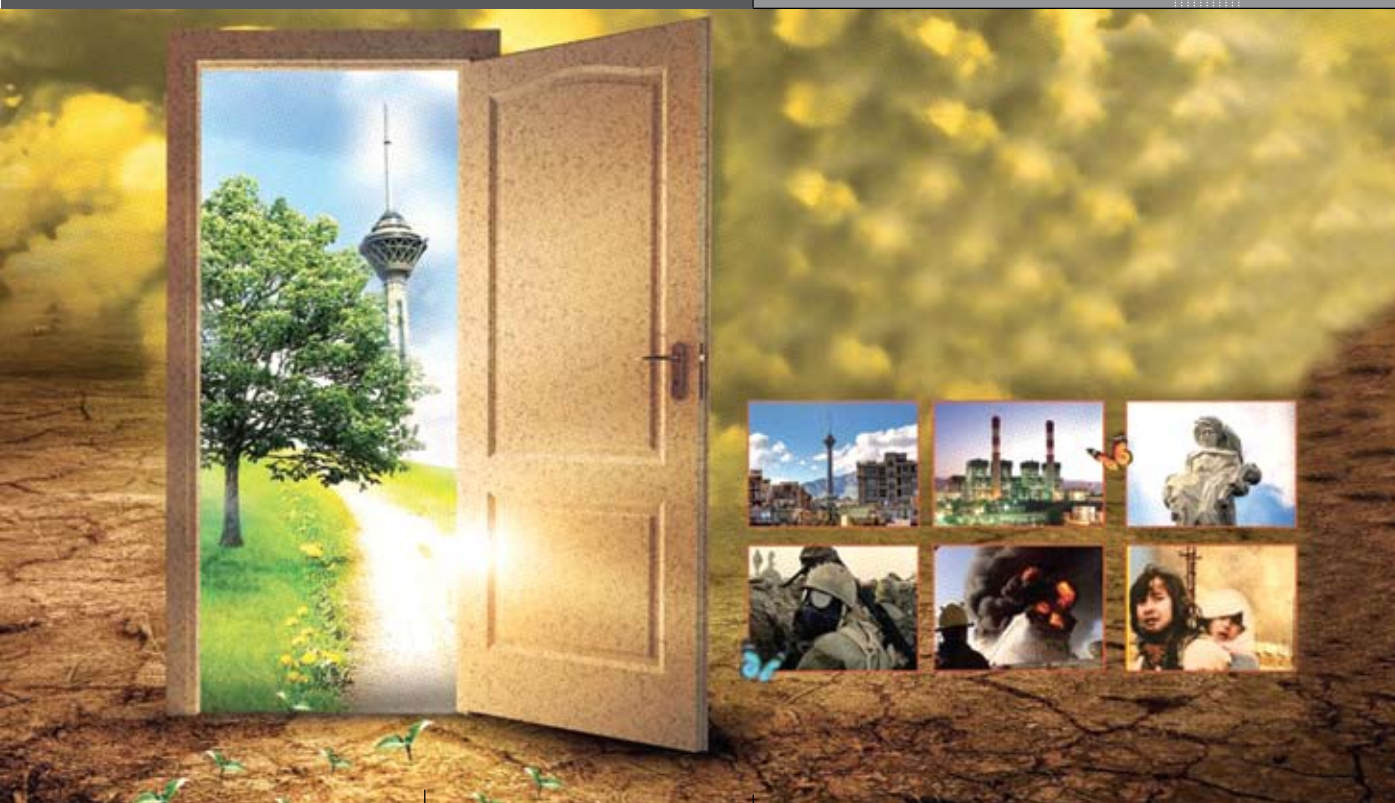
رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور تصریح کرد: در یک جمع بندی کلی برای ساماندهی تاسیسات پرخطر در حریم شهرها در گام نخست باید مسئله را شفاف ببینیم و وارد فضا سازی ها نشویم. بلکه با نگاهی منطقی به موضوع بپردازیم و بدانیم که موضوع «ایمنی، امنیت و دفاع» همواره موضوعاتی نسبی هستند و ما هیچ وقت نمی توانیم به طور قطع بگوییم که در وضعیت ایده آل قرار داریم همانطور که هیچ فردی نمی تواند ادعا کند که ما در وضعیت بغرنجی هستیم.

سردار دکتر جلالی خاطر نشان کرد: با توجه به تجارب ارزنده امنیتی و دفاعی که در حوزه های مختلف داشته ایم به حد قابل قبولی از پختگی، پایداری و تاب آوری زیرساخت ها رسیده ایم. در عین حال این تصور که بگوییم هیچ تهدیدی وجود ندارد، خام اندیشی است. ما همواره در حال ارزیابی تهدیدات هستیم و اساسا وظیفه سازمان پدافند غیرعامل کشور برآورد و رصد تهدیدات احتمالی است.

وی از مسئولان و مدیران شهری خواست تا به این حوزه توجه جدی داشته باشند و با همکاری سازمان پدافند غیرعامل کشور در یک نگاه تخصصی و کارشناسی نسبت به شناسایی، ارزیابی و تکمیل طرح های ساماندهی و کاهش ریسک تاسیسات داخل شهرها اقدام نمایند.

▲ دستگاه قضابه موضوع بررسی وضعیت ایمنی زیرساخت هایی که در حریم شهرها هستند ورود کند

به گفته سردار دکتر جلالی، قوه قضائیه نیز می تواند یکی از موثرترین نقش آفرینی ها را در این زمینه ایفا کند. پیشنهاد سازمان پدافند غیرعامل کشور این است که کارشناسان قوه قضائیه با همراهی و همکاری سازمان پدافند غیرعامل کشور و خود دستگاه های متولی یکسری بازدیدها و ارزیابی را از زیرساخت های پرخطر در حریم شهرها داشته باشد تا دستگاه هایی که در این زمینه کوتاهی احتمالی دارند پاسخگو باشند و مشکلات مربوط به دستگاه های خود را برطرف نمایند. به هر تقدیر دستگاه قضا ایجاد مخاطرات ناشی از عدم رعایت موارد ایمنی را می تواند به عنوان تضییع حقوق عامه دنبال کند. رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور با بیان اینکه عدم توسعه و افزایش ظرفیت در مراکز خطرناک از جمله دیگر نکات مهم است که باید مورد توجه مسئولان این زیرساخت ها باشد، افزود: در آخر هم اینکه در بحث های توسعه و عمران شهری بایستی مشاورین شهرساز با توجه به شناسایی مراکز خطرناک، از گسترش شهرها به سوی این مراکز جداجلوگیری کرده و زمین های ذخیره شهری را در اطراف این مراکز پیش بینی کنند.

پدافند شیمیایی؛ آینده‌ای قدرتمند در امتداد گذشته‌ای پر افتخار

دوست از جمله کشورهای امریکایی و اروپایی و حامیان آن‌ها بوده است که می‌توان به حوادث هیروشیما، ویتنام و... اشاره نمود.

▲ استفاده از تسلیحات شیمیایی علیه مردم شهرها و روستاهای ایران توسط رژیم بعث

در طول دفاع مقدس شهرها و روستاهای مرزی ایران همچون سردشت، نارسودیره، زرده، مریوان قلعه جی، پاه، پیرانشهر، شیخ صله، بانه، دشت عباس، هویزه، گیلان غرب، خرمشهر، آبادان، خسروآباد و صدها روستای دیگر بارها مورد حملات شیمیایی عراق قرار گرفته‌اند.

بمباران سردشت و روستاهای اطراف در سال ۱۳۶۷ و حمله شیمیایی عراق علیه مناطق مسکونی ایران می‌باشد. تاسف‌آورترین واقعه جنگ تحمیلی حملات شیمیایی در بهمن ماه ۱۳۶۴ می‌باشد که بدون شک در تاریخ جنگ‌های شیمیایی جهان بی‌سابقه است.

در تاریخ جنگ‌های اخیر دنیا، کاربرد سلاح‌های شیمیایی در جنگ جهانی اول (شروع جنگ شیمیایی مدرن) از سیاه‌ترین برگ‌های تاریخ بشر متمدن است. از این سلاح‌ها برای کشتن افراد و وارد کردن صدمات بسیار جدی و یا ایجاد انواع معلولیت‌ها در مردم استفاده می‌شود. این سلاح‌ها بر اساس اثرات مختلفی که بر بدن افراد می‌گذارد، به ۳ دسته تقسیم‌بندی می‌شوند. دسته اول سلاح‌هایی هستند که روی سیستم عصبی بدن تأثیر می‌گذارد. دسته دوم، اثرات خودراری پوست به جامی‌گذارند و دسته سوم نیز باعث اختلال سیستم تنفسی بدن می‌شوند. با رشد فن‌آوری و تکنولوژی روند تولید این سلاح‌ها هم متحول گردید. بطور رسمی و آشکار می‌توان اعلام داشت که استفاده علنی و وسیع از تسلیحات شیمیایی در جنگ جهانی اول اتفاق افتاد. در این جنگ هزاران نفر بر اثر استفاده از این سلاح‌ها قربانی گردیدند.

به دلیل اثرات این سلاح‌ها بر روند جنگ و تقلیل توان رزمی دشمن، متأسفانه بعد از جنگ جهانی اول، دول درگیر تولید، ذخیره‌سازی و استفاده از این تسلیحات را در برنامه‌ها و راهبردهای خود قرار داده و در زمانی کوتاه با تحقیق و پژوهش زرادخانه‌های خود را مملو از این عوامل نمودند و تاریخ شاهد استفاده از این تسلیحات به خصوص توسط کشورهای به ظاهر متمدن، حامی حقوق بشر و انسان

سریع‌الاثربودن برخی از عوامل شیمیایی در نابودی منابع انسانی و موجودات زنده

پایداری اثر مخرب عوامل شیمیایی در محیط

دشواری‌ها و محدودیت‌های فن‌آورانه در تشخیص، رفع آلودگی

دشواری‌های علمی، آموزشی و تجهیزاتی در مان شیمیایی

▲ تروریسم شیمیایی:

عمل حساب شده یا تهدیدی که فرد یا گروهی به وسیله مواد شیمیایی جنگی یا پرخطر برای اهداف سیاسی یا اجتماعی انجام دهند.

▲ جنگ شیمیایی:

به استفاده از جنگ‌افزارها و مواد شیمیایی پرخطر علیه منابع انسانی کشور یا جنگ متعارف نظامی بر علیه زیرساخت‌های شیمیایی کشور اطلاق می‌گردد. یا بطور کلی هر اقدام نظامی بر علیه زیرساخت‌های شیمیایی یا هسته‌ای که پیامدهای آن بصورت آلودگی شیمیایی وسیع تجلی نماید را جنگ شیمیایی گویند.

● تهدید شیمیایی چیست؟

هر نشانه، رویداد و حادثه طبیعی و یا غیر طبیعی، عمدی یا غیر عمدی با استفاده از عوامل یا مواد شیمیایی که موجب نابودی و تضعیف سرمایه‌های انسانی و یا آسیب‌های اقتصادی از طریق تخریب و نابودی محصولات کشاورزی، گیاهان و جانوران، منابع آب، هوا و غذا، صنایع، زیرساخت‌ها و محیط زیست در کشور گردند و ثبات و امنیت جامعه را به خطر اندازند. جنگ شیمیایی، تروریسم شیمیایی، آلودگی‌های زیست محیطی شیمیایی، حوادث و نشت صنعتی شیمیایی (عمدی و غیر عمدی) هر کدام یک تهدید شیمیایی است.

▲ ویژگی تهدیدات شیمیایی:

کم هزینه بودن فرایند تولید تسلیحات شیمیایی نسبت به دیگر سلاح‌های متعارف
متنوع بودن بکارگیری سناریوهای تهدید
تولید و انتقال سریع عوامل شیمیایی

با آغاز عملیات والفجر ۸، نیروهای بعثی بطور غیر قابل تصویری بکارگیر عوامل شیمیایی را تشدید کردند، بطوریکه از ابتدای این عملیات تا دهم اسفند ماه ۱۳۶۴، بالغ بر ۷۰۰۰ گلوله توپ و خمپاره حاوی مواد شیمیایی به سوی مواضع نیروهای ایرانی شلیک شد. در همین مدت، یعنی طی ۲۰ روز هواپیماهای عراقی در حملات متعدد خود بیش از ۱۰۰۰ بمب شیمیایی در منطقه عملیات فرو ریختند. شدت حملات شیمیایی عراق به حدی بود که در چندین مورد، به علت نزدیکی نیروهای درگیر، مواضع سربازان عراقی نیز به عوامل شیمیایی آلوده شد، پیش بینی های قبل سیستم درمانی جمهوری اسلامی ایران موجب شد که با وجود حجم وسیع حملات شیمیایی عراق، تعداد شهدای این جنایت نسبت به حملات قبلی به نحو چشمگیری کاهش یابد، به نحوی که از ۱۲۰۰۰ تن رزمنده ای که بواسطه حملات شیمیایی دشمن مصدوم شده بودند، رقم شهدا از پنجاه تن تجاوز نکرد. اما از سوی دیگر گستردگی غیر قابل تصور حملات

شیمیایی عراق و کثرت مصدومین باعث شد که جمهوری اسلامی ایران جهت اطمینان از مداوای کامل مصدومینی که دچار عوارض پیشرفته تر بودند ۱۴۲

۶۶

پدافند شیمیایی به مجموعه ای از اقدامات پیشگیرانه شیمیایی شامل رصد و پایش، تهدیدات و حوادث شیمیایی، تشخیص و اعلام وضعیت، محدود سازی منطقه آلوده، رفع آلودگی، امداد و نجات، درمان مصدومین، پاکسازی منطقه آلوده، بازیابی، آموزش، تمرین، ارتقاء آمادگی، کاهش آسیب پذیری ها، مصون سازی زیر ساخت های شیمیایی و مدیریت بحران حوادث شیمیایی کشور در برابر هر گونه تهدید و حادثه متصوره گفته می شود

نفر از آنان را به چند بیمارستان در خارج از کشور (سوئد، اسپانیا، اتریش، آلمان غربی، سوئیس، بلژیک و انگلستان) اعزام نماید. حضور مصدومین حملات شیمیایی عراق در کشورهای اروپایی، به افکار عمومی این کشورها فرصت داد تا از نزدیک با خطرات جدی این اقدام ضد بشری آشنا شوند و انتشار نقطه نظرات پزشکان معالج قربانیان این جنایت بیش از پیش انزجار و وجدان های بیدار را بر انگیزد. بیگانگانی که خود را در چشم جهانیان؛ دولت هایی متمدن، مترقی و مدافع حقوق انسان ها در اقصی نقاط عالم، بزرگ کرده و پرچم سیاه صلح و دوستی و نشان به ظاهر آزادی شان را در بالاترین

مناظر، به تصویر کشیده اند.

برخی از قابلیت ها و توانمندی های پدافند شیمیایی
(الف) راه اندازی قطب آموزشی، پژوهشی و درمانی آسیب های شیمیایی کشور ایجاد قطب درمان شیمیایی و مرکز اورژانس درمان مصدومین شیمیایی در دانشگاه بقیه... (اعظم) (عج) رami توان اولین گام در جهت ارتقای توان تحقیقاتی- درمانی کشور در حوزه پدافند شیمیایی دانست که با مشارکت سپاه، دانشگاه و بیمارستان بقیه... (اعظم) (عج) و سازمان پدافند غیر عامل کشور راه اندازی گردیده است. در حال حاضر با توجه به انواع بحران ها و بلایای طبیعی در کشور لزوم برنامه ریزی و هماهنگی و همچنین واگذاری مسئولیتهای سازمانی برای جلوگیری از غافلگیری در بحران های طبیعی و انسان ساخت، سازمان پدافند غیر عامل کشور مخاطرات بالقوه ناشی از مواد شیمیایی خطرناک را رصد نموده است و دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج) را که از ظرفیت و تجربیات مناسبی برخوردار می باشد را به عنوان متولی سازماندهی و پشتیبانی درمان مصدومیت های ناشی از مواد شیمیایی خطرناک به نهاد های اجرایی پیشنهاد داده است و در راستای این موضوع مطابق ابلاغیه ستاد کل نیروهای مسلح و فرماندهی سپاه پاسداران مسئولیت قطب آموزشی، پژوهشی و درمانی آسیب های شیمیایی به دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج) واگذار گردیده است.

(ب) راه اندازی اورژانس درمان مصدومین شیمیایی در بیمارستان بقیه... (عج) ایجاد اورژانس درمان مصدومین شیمیایی در بیمارستان بقیه... (عج) (اولین بار در سال ۹۱ مطرح گردید. چرایی راه اندازی چنین اورژانسی، به دلیل سابقه استفاده دشمنان از سلاح های شیمیایی در هشت سال دفاع مقدس و همچنین تهدیدات منطقه ای و تروریسم شیمیایی، تهدیدات صنعتی شیمیایی، نیاز به آموزش های مربوطه در این حوزه لزوم ایجاد چنین مراکزی را مشخص می کند. این اورژانس با ظرفیت مورد نیاز تمامی تجهیزات یک بیمارستان کامل را داراست.

پ تدوین پروتکل های درمان مصدومین شیمیایی تاکنون چندین پروتکل درمان مصدومین شیمیایی در موضوعات عوامل شیمیایی جنگی و صنعتی توسط دانشگاه علوم پزشکی بقیه... وزارت بهداشت و درمان با همکاری سازمان پدافند غیر عامل کشور تهیه و ابلاغ گردیده است.

(ت) تولید تجهیزات پدافند شیمیایی (۱) تجهیزات انفرادی: امروز جمهوری اسلامی با تولید کلیه تجهیزات حفاظت انفرادی به

خود کفایی رسیده و قادر به صادرات این تجهیزات می باشد. لازم به ذکر است این تجهیزات در زمان دفاع مقدس تحریم و به سختی به کشور وارد می شد.

(۲) تجهیزات گروهی: وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و شرکت های دانش بنیان موفق به تولید تجهیزات جمعی و گروهی در حوزه های رفع آلودگی، آشکارسازی، نمونه برداری، تحدید منطقه و آزمایشگاه های تشخیص و... شده اند که در برخی از این حوزه ها قابلیت صادرات و جود دارد. لازم به ذکر است اکثر این تجهیزات جمعی با توجه به تحریم ها از گذشته تا کنون به ایران واگذار نمی گردد.

(ث) آموزش با توجه به تجربیات دفاع مقدس و تاثیر آموزش بر کاهش تلفات و همچنین خود اتکایی در تربیت نیروهای متخصص در حوزه پدافند شیمیایی در حال حاضر تربیت نیروهای متخصص در دانشگاه های بقیه... (عج)، امام حسین (ع) و ارتش سامان یافته و ضمن مرکز آموزشی و مهارت آموزی CBRNE در یزد برای تربیت نیروهای مورد نیاز راه اندازی شده است. جمعی از اساتید این مراکز دارای رتبه های جهانی می باشند.

از جمله اقدامات و دستاوردهای مهم این قرارگاه طی سال های اخیر را می توان به طور خلاصه در موارد ذیل جمع بندی کرد.

تدوین سند راهبردی پدافند شیمیایی کشور
تدوین ساختار سازمان و الگوی اجرایی قرارگاه پدافند شیمیایی کشور، استان و شهرستان
ایجاد و ارتقای آمادگی در برابر تهدیدات و رفع آسیب پذیری ها از طریق اجرای رزمایش های پدافند شیمیایی در دستگاه های اجرایی
راه اندازی قطب آموزشی، پژوهشی و درمانی آسیب های شیمیایی کشور
راه اندازی اورژانس درمان مصدومین شیمیایی در بیمارستان بقیه الله (اعظم) (عج)
تدوین پروتکل های درمانی مصدومیت های شیمیایی
ایجاد مرکز آموزشی و مهارت در دانشگاه علوم پزشکی CBRNE آموزشی یزد
ایجاد و راه اندازی مرکز رصد و پایش حوادث و تهدیدات شیمیایی کشور
ارتقای توان آتش نشانی ۵۱ شهر کشور به HAZMAT تجهیزات
ارتقای توان اورژانس کشور به CBRNE آمبولانس های

گفتگوی «عماد» با جانشین قرارگاه پدافند شیمیایی کشور

درس‌هایی که می‌توان از انفجار بیروت گرفت

اجرای الزامات پدافند شیمیایی در صنایع این گروه با چه چالش‌هایی مواجه است؟

در درجه نخست باید دانست که با توجه به گستردگی و تنوع مواد شیمیایی و ماهیت این مواد از نظر میزان سمیت، آتش‌سوزی و انفجاری و همچنین نوع تهدیدات و مخاطرات اصولاً نمی‌توان یک الزام واحدی را برای تمامی زیرساخت‌ها و صنایع شیمیایی در نظر گرفت و باید متناسب با طیف‌های مختلف الزامات خاصی را برای آن‌ها تبیین کرد.

چالش دیگر در این حوزه، استقرار و توسعه فعالیت برخی از صنایع شیمیایی پرخطر (از منظر تهدیدات و حوادث) در مجاورت مراکز جمعیتی و سایر مراکز صنعتی است. همچنین توسعه بی‌رویه مراکز جمعیتی به طرف صنایع و مراکز شیمیایی نیز از جمله دیگر چالش‌های مادر حوزه پدافند شیمیایی است.

واقعیت این است که هزینه‌های سنگین ایمن‌سازی و تعمیرات اساسی، سبب شده برخی از فعالیت‌ها از جمله اورهال کردن تجهیزات درم و عدم مقررات انجام نشود و مسائل ایمنی هم در اولویت اول کاری قرار نگرفته و به آینده موکول گردد که این موارد می‌تواند زمینه‌ساز بروز حوادث شود.

نظام‌مند نبودن نظارت بر رعایت الزامات و ملاحظات پدافندی و کمبود ارتباط

جانشین قرارگاه پدافند شیمیایی کشور می‌گوید: استانداردهای ایمنی بسیاری در مورد صنایع شیمیایی وجود دارد اما ایراد کار در اجرای آن توسط دستگاه‌های ذی‌ربط و بخصوص نظارت بر اجرای آنهاست. از این رو لازم است تا برخی از استانداردها با رویکرد ایمنی، امنیت و پدافند به روزرسانی و نظارت بر آنها تشدید شود. مشروح گفت‌وگوی مهندس علی اکبر شاهوردیان، جانشین قرارگاه پدافند شیمیایی کشور با ویژه‌نامه «عماد» را در ادامه می‌خوانیم.

اساساً نگاه پدافند غیرعامل به صنایع شیمیایی با توجه به اهمیت و راهبردی بودن این بخش از صنایع در کشورمان چگونه است؟

نگاه راهبردی قرارگاه شیمیایی کشور به زیرساخت‌ها، صنایع و مراکز شیمیایی این است که این صنایع باید ایمن بوده و کمترین خطر را برای خود، صنایع هم‌جوار، مراکز جمعیتی و... داشته باشند. همچنین این مراکز و صنایع در برابر مخاطرات و تهدیدات ایمن و مصون باشند، از تداوم کارکرد و ارائه خدمات مناسب در زمان بحران‌ها برخوردار باشند و تاب‌آوری خود را در برابر تهدیدات حفظ کنند. ضمناً آمادگی لازم برای مقابله با هر نوع تهدید برخوردار باشند.

امروزه پدافند غیرعامل در زمینه

و هماهنگی منطقی و مستمر در حوزه تخصصی بین صنایع و مراکز با دانشگاه‌ها و مراکز علمی که خلاء آن هم در صنعت و هم در مجامع علمی به وضوح قابل‌رویت است، از دیگر چالش‌های ما در زمینه الزامات پدافند شیمیایی است.

سازمان پدافند غیرعامل کشور با توجه به رسالت خود در زمینه الزامات پدافند غیرعامل چه رویکردی را در قبال استقرار صنایع و زیرساخت‌های شیمیایی اتخاذ کرده است؟

درخصوص استقرار این مراکز و صنایع چند رویکرد اساسی وجود دارد. جانمایی صحیح، پیش‌بینی حریم برای این مراکز، خروج مراکز پرخطر از مراکز جمعیتی، ملزم بودن به اجرای الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل، داشتن طرح پاسخ برای شرایط اضطراری و در نهایت آگاهی بخشی و مصون سازی در برابر تهدیدات و حوادث در جهت کاهش مخاطرات سرمایه‌های انسانی و کاهش تبعات و پیامدهای اقتصادی، امنیتی و اجتماعی، به ترتیب مهمترین رویکردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور در قبال استقرار صنایع و زیرساخت‌های شیمیایی به شمار می‌رود.

رهبر معظم انقلاب اسلامی سال ۹۷ در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور تاکید داشتند «در مقابل شیوه‌های پیچیده تهاجم دشمنان، پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جدی باشد و به صورت علمی، دقیق، به روز و همه‌جانبه، عمل و با هر گونه نفوذ مقابل‌ه کند.» به نظر شما در حوزه پدافند شیمیایی چه طور می‌توان این رهنمود معظم له را عملیاتی کرد؟

به نظر من، با هوشیاری و رصدپایش تهدیدات و مخاطرات در سطح صنایع و مراکز شیمیایی با رویکرد دفاعی، امنیتی و صنعتی و تهیه و ابلاغ طرح‌های مقابل‌ه‌ای برای تهدیدات و مخاطرات و انجام تمرینات و رزمایش‌ها می‌توان آسیب‌های ناشی از نفوذ و تهدید در این حوزه را کاهش داد. این راهبردی است که ما آن را در حوزه پدافند شیمیایی دنبال می‌کنیم. ضمن اینکه به منظور تحقق بخشیدن به تدبیر حضرت آقا برای علمی‌شدن پدافند شیمیایی، ایجاد ارتباط بین صنعت، دانشگاه، مراکز علمی پدافند غیرعامل و انجمن‌های علمی را در دستور کار قرارگاه قرار داده‌ایم. همچنین به دنبال بهره‌گیری از توان شرکت‌های دانش‌بنیان و استفاده از ظرفیت نخبگان و صاحب‌نظران کشور در برنامه‌هایمان هستیم.

پس از حادثه بیروت، توجهات به سمت مخاطرات حضور تاسیسات پرخطر در مجاورت شهرها معطوف شد. راهبرد سازمان پدافند غیرعامل کشور نسبت به این موضوع چیست؟

ما نه فقط پس از این حادثه بلکه بسیار قبل‌تر از آن اقداماتی را در دستور کار داشتیم. همچنین برنامه‌هایی را در سه مقطع کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت دست تدوین و اقدام داریم. از جمله اقدامات صورت گرفته می‌توانم به اعلام هشدار به مراکز و صنایع تولیدکننده و نگهدارنده مواد پرخطر شیمیایی در مورد کاهش حجم نگهداری، بررسی خطرات و آسیب‌شناسی و آسیب‌پذیری‌ها، تدوین و اعلام مواد مشابه نیترات آمونیوم که می‌تواند خطر مشابه انفجار بیروت را ایجاد نماید، اشاره کنم. دستورالعمل‌هایی نیز جهت جلوگیری از بروز حوادث این چنینی تنظیم و به نهادهای متولی ابلاغ کردیم.

در برنامه میان مدت هم راهبردهای پدافند غیرعامل مبتنی بر اصول فراتر از حوادث فرایند و طبیعی استوار است. رعایت حریم و فواصل ایمن به ویژه در مراکز دارای مواد شیمیایی پرخطر سمی، جانمایی صحیح مراکز شیمیایی با توجه به شرایط مکانی و اقلیمی، رعایت اصول پراکندگی و تمرکززدایی، خروج مراکز شیمیایی پرخطر از شهرها و مراکز جمعیتی، مصون سازی زیرساختی در برابر تهدیدات و مخاطرات، ارتقای الزامات امنیتی در برابر تهدیدات و تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز از جمله راهبردهای پدافند غیرعامل است که در دستور کار قرار گرفته است.

در حوزه صنایع، زیرساخت‌ها و حتی برخی فرآوندهای شیمیایی ملاحظاتی در نوین مواجه هستیم. این تهدیدات چه حوزه‌های را شامل می‌شود و برای به حداقل رساندن آن چه باید کرد؟

مواد و عوامل شیمیایی می‌توانند به عنوان تهدیدات نوین محسوب شوند. زیرا امروزه توجه به مواد شیمیایی خطرناک در تمام دنیا که پتانسیل خطر را دارند مانند کلر، آمونیاک، نیترات آمونیوم، فسژن، اسید سولفوریک غلیظ و... مانند عوامل شیمیایی از اهمیت خاصی برخوردار شده و سازمان‌های بین‌المللی به این مواد توجه ویژه‌ای پیدا کرده‌اند. برخی مواد شیمیایی ماهیت ناپایدار و واکنش‌پذیری بالا دارند و این ناپایداری می‌تواند منشاء وقوع حوادث یا تأثیرات خطرناک به ویژه برای افراد باشد. آن بخش از حوادث شیمیایی که عاقدانه و خصمانه ایجاد می‌گردد شاخه‌ای از تهدیدات را تشکیل می‌دهد.

در واقع تولید مواد پرخطر صنایع و مراکز صنعتی تولیدکننده مواد شیمیایی، همین‌طور اقدامات تروریستی، نگهداری مواد خطرناک در مراکز خدماتی (مانند تصفیه‌خانه‌ها و مراکز فروش این مواد) می‌توانند به عنوان تهدید و مخاطرات محسوب شوند. برای به حداقل رساندن این تهدیدات باید نسبت به رصد و پایش

تهدید، تهیه سناریوهای محتمل، تهیه طرح پاسخ، اجرای آموزش‌های مورد نیاز و تأمین تجهیزات مورد نیاز و تمرین طرح مقابله‌ای اقدام کرد.

❖ در زمینه استانداردها و الزامات پدافند شیمیایی در کشور چه وضعیتی داریم و برای بهبود شرایط و حرکت به سمت شرایط مطلوب نیازمند چه الزاماتی هستیم؟

در مورد استانداردهای شیمیایی مصوب داخلی و خارجی در حوزه‌های مختلف از حمل و نقل گرفته تا تولید، نگهداری و مصرف، دستورالعمل‌های متنوعی موجود است. اما ایراد کار در اجرای آن توسط دستگاه‌های ذی ربط و بخصوص نظارت بر اجرای آنها توسط دستگاه‌های نظارتی است. مهمترین از استانداردهای قوانین رعایت آن است. استانداردهای بسیاری بانگه‌ایمی وجود دارد که بعضاً کوتاهی و سهل‌انگاری در رعایت آن در ایران و سایر کشورها حوادث بزرگی را رقم زده است. حوادثی که گاه چهره‌امنیته به خود گرفته و باعث جان باختن افراد زیادی شده است. گرچه بیشتر استانداردها رویکرد ایمنی دارد اما تلاش پدافند شیمیایی آن است که این رویکرد در لایه‌های امنیتی و دفاعی نیز پررنگ گردد تا کشور در تمام سطوح تهدیدات شیمیایی به مصونیت نسبی برسد.

از این رو لازم است تا برخی از استانداردها با رویکرد ایمنی، امنیتی و پدافندی به روز رسانی شوند. همچنین تدوین استانداردها و پروتکل‌های مورد نیاز از ضروریات است. نظارت و ارزیابی بر میزان اجرای استانداردهای موجود باید جدی گرفته و برخورد قانونی با صنایعی که استانداردها را رعایت نمی‌کنند تشدید شود.

❖ سلاح‌های نوین شیمیایی چه ویژگی‌هایی دارند و پدافند شیمیایی کشور برای مقابله با آن نیازمند چه رویکردی است؟

سلاح‌های شیمیایی در تقسیم‌بندی جهانی به تسلیحات کشتار جمعی مشهورند که تولید و استفاده از این تسلیحات برابر کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی ممنوع است. اما متأسفانه با وجود این ممنوعیت‌ها شاهد استفاده از آنها در نبردهای اخیر بوده‌ایم که کشور عزیزمان ایران یکی از قربانیان استفاده از این تسلیحات است. سلاح‌های نوین ویژگی‌های زیادی دارند. مهمترین آنها؛ تنوع، سهولت دسترسی، تأثیرگذاری سریع، قدرت انتشار، پوشش منطقه‌ای وسیع، ایجاد رعب و وحشت در جامعه، ایجاد تلفات انسانی، آلودگی محیط زیست و در نهایت تأثیرگذاری بر روند جنگ و تحمیل اراده به دولت‌هاست. برای مقابله با این تسلیحات نیازمند

اتخاذ برخی رویکردهاست. برای نمونه راهبرد ایران بر اساس تاکیدات و تدابیر مقام معظم رهبری، ممنوع بودن تولید این سلاح توسط کشور است که این رویکرد بارها به طور رسمی به جهانیان اعلام شده است.

رویکرد دیگر تأثیرگذاری بر کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی به منظور جلوگیری از تولید، نگهداری و استفاده از این تسلیحات توسط کشورهاست. همچنین نیازمند اشراف اطلاعاتی بر روی دشمنان در خصوص قابلیت و توانمندی آنها در استفاده از این تسلیحات هستیم تا به دنبال آن آمادگی مقابله با این تسلیحات در نیروهای مسلح ایجاد و تقویت گردد.

در ابعاد غیر نظامی نیز باید مردم با اثرات این سلاح‌ها آشنا و چگونگی پدافند انفرادی را فرا بگیرند. امروزه مواد شیمیایی پرخطر بصورت کالاهای مصرفی نظیر آرایشی و بهداشتی و خوراکی و... وارد بازار جامعه می‌شود که در آینده اثرات و پیامدهای گسترده‌ای به همراه دارد.

باید دانست که ویژگی سلاح‌های شیمیایی در سرعت تأثیرگذاری در عین ناچیز بودن مواد بکار رفته (به ویژه در تسلیحات شیمیایی سمی)، قدرت انتشار سریع، سهل الوصول بودن تهیه و ساخت و بکارگیری آن، حمل و نقل آسان در حجم‌های متفاوت، سختی اثبات و شناسایی عامل بکارگرفته و این قبیل خصوصیات است. گام اول مقابله

با یک تهدید درک صحیح از آن است. یعنی باید ابتدا آگاهی بخشی و آموزش در دستور کار قرار گیرد و سپس به اقدام بپردازیم. مرحله اقدام نیز مصون سازی زیرساختی، جایگزینی مواد کم خطر با مواد پرخطر به ویژه در مراکز خدماتی که مردم در ارتباط نزدیکی قرار دارند، را شامل می‌شود. همچنین باید همواره برای مقابله با بحران، آمادگی مطلوب داشته باشیم. بهره‌مندی از کیت‌های تشخیص سریع یا سنسورهای ثابت و سیار، آمادگی عملیاتی در تیم‌های واکنش سریع و ارتقای دانش و آمادگی درمان و رفع خلاهای قانونی و نظارتی از جمله مسائلی است که آمادگی ما در برابر بحران‌های احتمالی تضمین می‌کند.

❖ مهمترین دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور در زمینه پدافند شیمیایی چه مواردی می‌دانید؟

به اعتقاد من مهمترین دستاوردهای سازمان پدافند غیرعامل کشور و قرارگاه پدافند شیمیایی سامان بخشیدن به آموزش، پژوهش و درمان مصدومین شیمیایی با راه اندازی قطب درمان آسیب‌های شیمیایی کشور است. راه اندازی اورژانس تخصصی درمان مصدومین شیمیایی در کشور در بیمارستان بقیه الله (عج)، دومنظوره سازی

مرکز اورژانس بیمارستان برخی از استان‌های پرخطر شیمیایی و ارتقای برخی از ایستگاه‌های آتش نشانی در ۵۱ شهر، برای مقابله با حوادث شیمیایی دستاوردهای بزرگی بوده است که ما در حوزه پدافند شیمیایی کسب کرده‌ایم.

افزایش توان آمادگی در استان‌ها و صنایع خطرناک با برگزاری رزمایش‌های تخصصی، راه اندازی مرکز آموزش مهارت افزایی CBRN در کشور، راه اندازی قراگاه‌های پدافند شیمیایی در برخی از مراکز استان‌ها و ایجاد رشته دانشگاهی پدافند غیرعامل در نظام سلامت با گرایش پدافند شیمیایی، از جمله دیگر توفیقات سازمان پدافند غیرعامل است.

اکنون شاهد ارتقای فرهنگ پدافند شیمیایی در سطح مجامع علمی کشور با برگزاری همایش‌های تخصصی، تهیه و توزیع کتاب، جزوه، فصل‌نامه، فیلم و مانند آن هستیم. حمایت از صنایع بومی کشور در خصوص تولید تجهیزات پدافندی مورد نیاز به منظور خودکفایی در این حوزه نیز از دیگر دستاوردهای ما در حوزه پدافند شیمیایی است که می‌توان به آن اشاره کرد.

❖ اگر بخواهید به عملکرد سازمان پدافند غیرعامل به ویژه در حوزه ماموریتی خودتان نمره دهید، چه نمره‌ای را در نظرمی‌گیرید؟

قرارگاه پدافند شیمیایی کشور یک قرارگاه نوپا است و برنامه‌های متنوعی را در زمینه‌های مختلف پدافند شیمیایی در دست اقدام دارد. لذا بهتر است در این مقطع دیگران به عملکرد ما نمره دهند. امیدوارم با تلاش و همکاری دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی ربط بتوانیم به اهداف سند راهبردی قرارگاه دست یابیم و کشوری همواره مقتدر، قوی، مصون از تهدیدات، با تاب‌آوری بالا و آماده برای مقابله با حوادث احتمالی داشته باشیم.

❖ در پایان اگر نکته‌ای باقی مانده است که تمایل به بیان آن دارید مطرح بفرمایید.

ضمن تشکر از توجه خوانندگان محترم شما، تأکید می‌کنم که تهدیدات، مخاطرات و پیامدها در صنایع و مراکز شیمیایی می‌تواند خسارت‌های زیادی را به جامعه تحمیل کند که نمونه آن را در حادثه بیروت در لبنان به وضوح شاهد بودیم. لذا درخواست ما از مسئولان محترم دستگاه‌ها و سازمان‌ها این است که این خطرات را جدی گرفته و مورد توجه قرار دهند. در خاتمه اعلام آمادگی قرارگاه پدافند شیمیایی را برای همکاری و بهره‌مندی از نظرات و پیشنهادات ارزشمند اساتید و صاحب نظران کشور در پیشبرد اهداف قرارگاه اعلام می‌دارم.

❖ ممنون از وقتی که گذاشتید. من هم از شما مجدد تشکر می‌کنم.

گفت و گوی «عماد» با جانشین قرارگاه پرتوی کشور

ایمنی بخشی به زندگی مردم در مسیر استفاده از «انرژی اتمی»

انسان کم کم به خطرانش پی برده علاوه بر استفاده از این مواد ممکن است آسیب هایی به بدن انسان برسد. این امر سابقه ای دارد که خیلی وارد آن نمی شوم. افرادی از ابتدا آسیب دیدند و متوجه شدند که این ناشی از مواد پرتوزا است. کم کم به این فکرافتادند که اگر می خواهند از آن استفاده کنند باید دستورالعمل های حفاظتی و مراقبتی هم داشته باشند. در دنیا اقداماتی انجام شد و مراکز به عنوان نظام ایمنی و رگولاتوری ایجاد شد که اینها در حقیقت متصدی این هستند که دستورالعمل هایی بنویسند تا افرادی که با مواد پرتوزا کار می کنند چطور کار کنند تا آسیب نبینند یا کمترین آسیب را ببینند. دوم اینکه افرادی که با این مواد کار نمی کنند از این موارد آسیب نبینند. دستورالعمل هایی در این زمینه در سطح بین المللی و در کشورمان تدوین شده است. مرکز نظام ایمنی هسته ای کشور است که رییس آن با حکم ریاست جمهوری منصوب می شود. اینها باید مراقبت کنند که وقتی مرکزی پزشکی هسته ای یا کشاورزی می خواهد از مواد رادیواکتیو استفاده

در این فرایند برخی از مقادیر تابش به ارگان های بدن برخی از انسان ها می رسد و آنها را مسموم می کند و از این حوادث به عنوان حوادث هسته ای یاد می کنند. حال اگر مواد پرتوزا به ناگاه از چشمه ای از یک منبع رادیواکتیو خارج شده و به افراد آسیب برساند به این حوادث پرتوی گفته می شود. حادثه هسته ای بزرگ تر از حادثه پرتوی است. یک مقیاس بین المللی وجود که حوادث هسته ای و پرتوی رادسته بندی می کند. در برخی مداخل نامش را حادثه و گاهی نامش را اتفاق می گذارند. سطوح اینها متفاوت است. برای مثال حادثه چرنوبیل یکی از بالاترین و وحشتناک ترین سطوح است.

▶ **باتوجه به گسترش روزافزون استفاده از مواد پرتوزا و تکنولوژی هسته ای در بخش های مختلف از جمله صنعت، کشاورزی و دارویی احتمال بروز حوادث هسته ای روز به روز افزایش می یابد. راهبرد سازمان پدافند غیرعامل کشور در این زمینه چیست و سازمان در این مسیر با چه چالش هایی رو به روست؟**
از زمانی که مواد پرتوزا وارد زندگی بشر شده اند

بود که مخاطرات زیادی برای شوروی سابق و کشورهای همسایه و کشورهای نیم کره شمالی داشت. این سریال نشان می دهد چطور می توانیم از این اتفاق درس بگیریم، چطور با این حوادث روبرو شویم و کاری کنیم که کمتر چنین حوادثی اتفاق بیفتد. البته باید گفت که این فیلم کاملاً یک جهت گیری سیاسی ضدروس ها هم دارد. مابه تولید چنین گونه کارهایی در کشورمان نیز نیاز داریم. موضوعات زیادی هست که می شود روی آنها به شکل فیلم، مستند و کتاب کار کرد تا مردم بتوانند آگاهی شان را در این زمینه بالا ببرند. بحث رسیدن پرتو به انسان ها ممکن است از چشمه های کوچک یا حوادث بزرگ هسته ای رخ بدهد و مردم درگیر شوند. وقتی در یک بیمارستان وارد می شوید مقداری ماده رادیواکتیو وجود دارد. فرد در معرض این پرتوها قرار می گیرد. این فرایند کنترل شده است. اما گاهی اوقات در برخی تاسیسات هسته ای ممکن است راکتوری منفجر شود یا آسیب جدی ببیند. به اینگونه حوادث، حوادث هسته ای می گوئیم که البته در این حوادث، یکی از پیامدها، اثرات پرتوی و تابشی است.

صنایع هسته ای و پرتوی، از جمله زیرساخت های حیاتی هر کشوری به شمار می روند که با توجه به منافع آن در تولید انرژی، صنایع پزشکی، کشاورزی و... روز به روز استفاده از آن گسترش می یابد. با این وجود، بروز یک حادثه در تاسیسات و مراکز هسته ای ممکن است باعث انفجار و آتش سوزی، اختلال در فرایند تولید انرژی، تأثیر شدید اقتصادی، صدمات و... شود. هر چند نمی توان از بروز بحران جلوگیری کرد اما می توان با طراحی الگوی پاسخ مناسب، از شدت و پیامدهای آن کاست. قرارگاه پدافند پرتوی کشور در واقع ایجاد ساختاری برای اقدامات پیشگیرانه، پاسخگویی و تشکیل تیم های عملیاتی در زمان بروز بحران های هسته ای و حوادث پرتوی است. در این راستا و برای آشنایی با اقدامات قرارگاه پرتوی کشور با دکتر مسعود عبدالله زاده، جانشین قرارگاه پرتوی کشور به گفتگو نشستیم که در ادامه می خوانید.

▶ **در سال های اخیر و با پخش گسترده سریال تلویزیونی چرنوبیل که البته جهت گیری های خاصی هم داشت و موضوع احتمال حوادث هسته ای را مطرح می کرد موضوع پدافند پرتوی بیشتر مورد توجه عموم مردم قرار گرفته است. اساساً پدافند پرتوی در شرایط فعلی به چه معنایی است و چه کارکردهایی دارد؟ آیا تفاوتی بین پدافند پرتوی و پدافند هسته ای هست؟**

در درجه اول باید گفت که کارهایی مثل سریال چرنوبیل فارغ از اهداف خاص آن، را در مجموع کار خوبی می دانم. از این جهت که فکر می کنم مردم از یک طرف دروعیتی قرار دارند که با توسعه صنعت هسته ای روبرو هستند. این صنعت در دنیا در حال رشد و گسترش است و روز به روز صنایع کبلمواد پرتوزا در ارتباط است در حال افزایش است. برخی از این موارد در بیرون از شهرها در تاسیسات بزرگ هسته ای قرار دارند. برخی در بین مردم هستند. در برخی بیمارستان ها بخشی از کار درمان از طریق پرتو درمانی انجام می شود. اینها نشان می دهد که مواد پرتویی عملادر زندگی مردم وارد شده است. بنابراین مردم باید با این مواد شناخت داشته باشند تا در صورت بروز خطر هم خودشان و هم دیگران را از خطر آتش مصون بدارند. کاری که مادر قرارگاه پرتوی کشور انجام می دهیم تلاش برای همین امر است. تلاش برای اینکه بگوئیم موادی که در دسترس هستند و تاسیساتی که در حال استفاده از آن هستیم و کاربردهای فراوانی از تولید برق گرفته تا صنعت و پزشکی دارند، به هر حال مخاطراتی هم دارند. مردم باید با این مخاطرات آشنا باشند تا خدای نکرده اگر اتفاقی افتاد بتوانند خود، بستگان و نزدیکان را نجات بدهند. آنچه در سریال چرنوبیل روایت می شود به تصویر کشیدن تجربه در این حوزه است. چون یکی از حوادث بزرگی که در دنیا در این حوزه اتفاق افتاد آسیب دیدن نیروگاه چرنوبیل

کند دستورالعملی داشته باشند که نحوه حمل و نقل و نگهداری کم خطر این مواد را نشان دهد. دستورالعمل های مختلفی در این حوزه نوشته شده است که اگر به سایت مراجعه کنید می بینید از نظر ایمنی دستورالعمل های زیادی داریم. سازمان پدافند غیرعامل کشور اولین چیزی که دنبال می کند انجام صحیح این دستورالعمل ها است. شاید در تقسیم بندی در حوزه ایمنی مسئولیت مستقیم نداشته باشیم اما در امنیت، دفاع و مصون سازی مسئولیت داریم. اما از این جهت که ایمنی مقدمه ای برای مسئله امنیت و دفاع می شود وظیفه خودمان می دانیم روی این قضیه هم مقداری نظارت داشته باشیم. سازمان پدافند غیرعامل کشور بیشتر در این زمینه خود را مسئول می داند. هرچند که با بخش ایمنی هم بی ربط نیست و در این حوزه هم باید اقدامات مراقبتی انجام شود. شاید امروز بیشترین آسب که ممکن است به ما برسد از عدم رعایت مباحث ایمنی باشد. نقاط ضعف و کمبودهایی هم در این زمینه وجود دارد که به نظری می رسد باید هم مرکز نظام ایمنی هسته ای و هم بخش های دیگری که در این بخش متولی هستند سعی در برطرف کردن آن داشته باشند.

سازمان پدافند غیرعامل کشور و به طور خاص فراگاه پدافند پرتوی کشور چه نقشی را در تهیه اسناد بالادستی در زمینه مصون سازی زیرساخت های هسته ای ایفا کرده است؟

سه بخش ایمنی، امنیت و مصون سازی وجود دارد. وظیفه اصلی ما از مصون سازی شروع می شود مابقی ارتباط به دیگر موارد هم نیستیم. مسئول ایمنی موارد پرتوی، مرکز نظام ایمنی هسته ای کشور است. کما اینکه صنایع دیگر مسئولی دارد که وظیفه ایمنی، بهداشت و حفاظت از محیط زیست را دارد. اما باز هم سازمان پدافند غیرعامل کشور از این جهت که این قسمت می تواند تهدید را باشد خود را موظف به نظارت در این موارد هم می داند.

یکی از مهمترین مسائل در پدافند پرتوی، نحوه تعامل با مردم در زمینه آموزش های لازم در بحران ها و حوادث پرتوی است. فراگاه پدافند پرتوی در این زمینه چه اقداماتی انجام داده و چه برنامه هایی را در دستور کار دارد؟

یکی از هدف های اصلی در حوزه پدافند پرتوی حوزه سلامت مردم است. دوم مسئولیت داریم؛ یکی حفظ و نگهداری از تاسیسات هسته ای و دیگری محافظت از سلامتی مردم. در تاسیسات هسته ای مثل نیروگاه بوشهر باید تلاش کنیم تا این تاسیسات از تهدیدات و حوادث مثل اقدامات تروریستی به دور باشند و از آنها محافظت کنیم. دیگری حفظ سلامت مردم است. برای این مهم معاونتی به نام معاونت مردم یاری در فراگاه پدافند پرتوی داریم که کارش به صورت اختصاصی پرداختن به حوزه مردم است که اگر خدای نکرده حادثه ای رخ داد با چه

66

شاید در تقسیم بندی در حوزه ایمنی تاسیسات هسته ای مسئولیت مستقیم نداشته باشیم اما در امنیت، دفاع و مصون سازی مسئولیت داریم

تلاش ما در فراگاه پرتوی سازمان پدافند غیرعامل کشور آگاهی بخشی در مورد مخاطرات صنایع هسته ای و پرتوی در عین فواید آنهاست

در تهیه طرح ملی مدیریت بحران های هسته ای و پرتوی کاری که ما کردیم آغازگر یک حرکت بود تا گام های بعدی برداشته و اقدامات تکمیلی انجام شود

روش هایی می شود آسیب رسانی به مردم را کم کرد و همینطور اگر آسیب دیدند چطور می توانیم به آنها کمک کنیم. بنابراین مردم نقش اساسی دارند. اول اینکه اگر مردم آسیب دیدند چطور می توانیم به آنها کمک کنیم و دوم اینکه خود مردم چطور می توانند در حوادث هسته ای به ما کمک کنند. هرچه آموزش های عمومی مردم بیشتر باشد ریسک و ریسک قوی تری در این زمینه داشته باشند تبعات پیامدهایی که حادثه هسته ای ممکن است برای ما ایجاد کند کمتر خواهد بود. چندین سال است که به آموزش ساکنان مناطقی که در مجاورت نیروگاه ها قرار دارند پرداخته ایم. در این بخش از ظرفیت های علمی مانند دانشگاهیان هم بهره برده ایم. در همه آزمایش هایمان نیز به نقش مردم توجه شده و آموزش های لازم به جوامع محلی در نظر گرفته شده است. اقدامات خوبی انجام شده ولی همچنان جای کار وجود دارد. آموزش بخش مهمی از کار ماست و بنا داریم هم مباحث خودمادادی و دیگر مادادی را در بین اقشار مختلف مردم و سمن هایی که می شود با آنها ارتباط نظام مند و موثر داشته باشیم، ترویج کنیم. چون اگر از این موضوع غفلت کنیم در صورت بروز حادثه بار آن تنها بردوش یک عده خاص خواهد بود.

رهبر معظم انقلاب اسلامی سال ۹۷ در دیدار مسئولان سازمان پدافند غیرعامل کشور تاکید داشتند «در مقابل شیوه های پیچیده مهاجم دشمنان پدافند غیرعامل نیز باید کاملاً هوشیار و جوی باشد و به صورت علمی، دقیق، به روز و همه جانبه، عمل و با هرگونه نفوذ مقابله کند.» به نظر شما در حوزه پدافند پرتوی چه طور می توان این رهنمود معظم له را عملیاتی کرد؟

موضوع هسته ای موضوعی علمی و پیشرفته و جزو تکنولوژی های ترمز روز دنیا است. افرادی که با آن کار می کنند افراد شاخص، علمی و متخصصی هستند. از طرفی حوادثی که ممکن

است برای این تاسیسات رخ بدهد پیچیده است و باید با این موارد به صورت تخصصی کار کرد. برای اینکه بتوانیم این حوزه را مورد نظر داشته باشیم و موارد علمی را رعایت کنیم باید از افراد متخصص استفاده کنیم. به نظر می رسد باید تلاش کنیم رشد علمی که در بخش تاسیسات و بخش پدافندی تاسیسات و زیرساخت های هسته وجود دارد را گسترش بدهیم. شروع خوبی داشتیم اما برای ادامه کار به دنبال توسعه مباحث پژوهشی با دانشگاه ها و مراکز علمی هستیم تا بیشتر از این مراکز بهره بگیریم. به طوریکه بتوانیم نیازهای علمی و فنی خود را در داخل کشور برطرف کنیم و کمترین نیاز به خارج داشته باشیم.

کارشناسان همواره از ضرورت یک طرح ملی مدیریت بحران هسته ای سخن می گویند. آیا اساساً چنین طرحی در کشور وجود دارد؟ اگر وجود دارد نقش سازمان پدافند غیرعامل کشور در این میان چیست؟

طرح ملی مدیریت بحران های هسته ای پرتوی طرحی است که در آن مشخص می شود اگر حادثه ای اتفاق افتاد هر کدام از دستگاه های موجود در کشور در قبال حادثه چه وظایفی را دارند و چه کارهایی باید بکنند. تا چهار سال پیش چنین طرحی وجود نداشت. اما با توجه به نیازی که احساس می شد، اقدامات برای نوشتن چنین طرحی آغاز شد این چنینی اقدام کردیم. این طرح با همکاری تعدادی از سازمان های درگیر در این موضوع تعیین شد. مسئول برخورد، پیگیری و مدیریت حوادث مشخص شد. وظایف هر دستگاه را مشخص کردیم. همزمان این طرح را با وزارتخانه های مختلف که به نوعی مسئولیتی داشتند پیش بردیم تا به شکل طرح کاملی تدوین شد. کلیات طرح را تهیه و برای تصویب به کمیته دائمی پدافند غیرعامل ارسال و مصوب شد. پس از جلسات کارشناسی متعدد با حضور نمایندگان دولت این طرح به استان ها و دستگاه های مختلف ابلاغ شد. پس از آن مجلس شورای اسلامی در برنامه ششم تصمیم گرفت طرحی با مشخصات و جزئیات بیشتری تدوین کنند. آنجا هم قانونی مصوب کردند. سازمان انرژی اتمی قرار شد طرح تهیه شده را تکمیل کند و با شکل به روزتری آن را ارائه بدهد. کاری که ما کردیم آغازگر یک حرکت بود تا گام های بعدی برداشته و اقدامات تکمیلی انجام شود. همکاران مادر سازمان انرژی اتمی در صدد نهایی سازی تهیه چنین طرحی هستند. البته هنوز نهایی نشده است و طبق مصوبه مجلس باید به شورای امنیت ملی برود. در واقع فعالی طرح اولیه ای مصوب شده است که در آن ساختار مقابله با حوادث هسته ای در استان های هسته ای کشور را مشخص کرده ایم که شرح وظایف در سطح ملی و استانی مشخص شده است.

با توجه به وجود بیمارستان ها و کلینک های پرتوی در شهرها آیا استانداردها و الزامات لازم پدافند پرتوی در مورد آنها به درستی اجرا می شود؟ مسئولیت نظارت

بر این روند کدام دستگاه است؟

معمولاً باید دستورالعمل هایی به مراکز پزشکی و هسته ای ابلاغ شوند. مسئول نظارت، مرکز نظام ایمنی هسته ای کشور است. این مرکز بر این موضوع تسلط دارد که در کجای کشور چه مقدار مواد رادیو اکتیو برای چه کاری وجود دارد. معمولاً در این تاسیسات افرادی آموزش می بینند تا نحوه کار با این مواد را بلد باشند. و در صورت بروز حادثه بتواند اقدامات کنترلی را انجام دهند. چون مقادیر رادیو اکتیو در چنین جاهایی زیاد نیست نگرانی زیادی از بابت حوادث هسته ای و پرتوی وجود ندارد اما باز هم دستورالعمل هایی وجود دارد که از طرف نظام ایمنی هسته ای کشور دنبال می شوند. ما هم بنایمان بر این است که نظارت جدی تری را در این زمینه اعمال کنیم تا از اتفاقاتی که خدای نکرده ممکن است رخ بدهد جلوگیری کنیم.

باتوجه به استفاده روزافزون از تکنولوژی هسته ای آیا یک نظام جامع در زمینه کارگیری از این فناوری به ویژه در محیط های شهری و مناطق مسکونی بر خورد داریم؟ در این زمینه چه اقداماتی صورت گرفته است؟

در حوزه هسته ای تقریباً قوی ترین نظام ها را داریم. استانداردهای این بخش از بقیه استانداردها قوی تر و محکم تر است. بنابراین برای اینها نظام وجود دارد. مهم این است که چقدر بتوانیم این نظام ها را پیاده سازی کنیم و اگر نگرانی وجود دارد روی نحوه پیاده سازی آنهاست.

مهم ترین دستاورد فراگاه پرتوی در سال های اخیر از نظر شما چیست؟

با وجود تجربیاتی که به دست آوردیم می توانیم بگوییم که امسال وضعیت هسته ای ما از نظر ایمنی بهتر از سال های گذشته خواهد بود. اقداماتی صورت گرفته است تا از تکرار حوادث جلوگیری شود. تلاش کردیم همکاری و هماهنگی بین سازمانی را توسعه کنیم. به دقت مان در جلوگیری از بروز حوادث افزوده شده است. اینها همه کارهایی هستند که دستگاه دارند تاسیسات باید آن را در نظر بگیرد اما ما هم به عنوان دستگاه حاکمیتی و نظارتی تعامل خود را با این دستگاه ها بیشتر کرده ایم تا بتوانیم اثر بخشی بیشتری داشته باشیم. نمره خوبی به خودمان می دهیم اما هنوز کار داریم تا به نقطه مطلوب برسیم. برای تهیه و پیاده سازی دستورالعمل ها به هماهنگی بیشتری با بخش های مختلف کشوری به ویژه دستگاه مورد نظر ما که سازمان انرژی اتمی است، نیاز داریم. نمی خواهیم بگوییم کوتاهی یا کم کاری می شود اما از فعالیت های دشمن نباید غافل بود. آنها هم با تمام توان سعی در نفوذ و ایجاد اختلال در کار ما دارند تا ما در رسیدن به پیشرفت و خودکفایی با مشکل روبه رو شویم. باید هوشیار باشیم و از تمام ظرفیت هایمان بهره ببریم تا به جایگاه اصلیمان دست یابیم اگرچه هنوز راه درازی در پیش داریم.

میش از شما. بنده هم از شما تشکر می کنم

حفاظت و صیانت از مردم در شرایط بحران چرا و چگونه؟!

«مردم داری، مردم یاری» و مردم بانی» رئوس مثلث پدافند مردم محور

امری اجتناب ناپذیر جهت حفظ و ارتقاء پایداری ملی خواهد بود. سازمان پدافند غیرعامل کشور مطابق با سیاست های بالادستی به ویژه سیاست های کلی نظام در امور پدافند غیرعامل و اساسنامه این سازمان که به تأیید مقام معظم رهبری رسیده است وظیفه صیانت و حفاظت از مردم در شرایط بحران را بر عهده دارد.

این مأموریت در سازمان در قالب قرارگاه پدافند مردم محور پیگیری می شود که برای هدایت «راهبری و مدیریت پیامدهای ناشی

اساساً مردم و منابع انسانی هر کشوری با ارزش ترین سرمایه و اصلی ترین مؤلفه اقتدار هر کشوری محسوب می شوند که صیانت و حفاظت از جان و مال آن ها از اصول اولیه و اهداف اصلی نظام پدافند غیرعامل است. یکی از راهبردهای اساسی دشمنان انقلاب اسلامی تأثیرگذاری بر مردم در جهت کاهش تاب آوری است تا با تقابل مردم در برابر حکومت، موجب کاهش قدرت ملی و واگرایی ملت و دولت شوند لذا صیانت از مردم، اداره آنها و خدمات رسانی مناسب در شرایط اضطراری،

رسانه های مجازی و شبکه های خدماتی مردم.

تأمین امنیت محیط های پیرامون مراکز جمعیتی و جلوگیری از اقدامات مختل کننده امنیت.

صیانت و حفاظت از جان و مال مردم با اقدامات عملیاتی پدافند مردم محور در برابر تهدیدات غیرمتعارف (نوین).

تهیه و تدوین طرح های عملیاتی پاسخ به شرایط اضطراری از قبیل جستجو، امداد و نجات، تدفین، آواربرداری، تخلیه و اسکان، درمان و سایر.

به طور کلی اقدامات پدافند مردم محور شامل دو بخش می شود؛

الف) اقدامات عملیاتی: مجموعه اقدامات طرح ریزی، سازماندهی، آموزش، تجهیز، تمرین، رزمایش، بازخورد و اصلاح و حصول آمادگی

ب) اقدامات زیرساختی: مجموعه اقداماتی که تداوم کارکرد ها و حصول به اهداف آمادگی و مقابله را تسهیل و تضمین می نماید؛ شامل زیرساخت های حیاتی، کلیدی و ضروری شهری از قبیل زیرساخت تخلیه و اسکان، پناهگاه، ذخایر غذا و مایحتاج اساسی، زیرساخت آب، برق، گاز، حمل و نقل، بهداشت، امنیت، ارتباطات و امثال آن.

راهبردهای عملیاتی پدافند مردم محور را نیز می توان در موارد ذیل خلاصه نمود:

تأمین نیازهای ضروری، حیاتی و اولیه مردم و پیش بینی تأمین نیازهای اساسی ثانویه.

توسعه مشارکت های مردمی در مدیریت شرایط اضطراری بحران ناشی از تهدید و جنگ با سازماندهی مردم در قالب سازمان بسیج مستضعفین و سایر ساختارها و نهاد های مردمی هم سو.

ارتقای آمادگی عملیاتی پدافند مردم محور از قبیل طرح ریزی، سازماندهی، آموزش، تجهیز، تمرین، رزمایش و ارزیابی در سطوح ملی، استانی و شهرستانی.

حفظ آرامش روانی جامعه با اطلاع رسانی و آگاه سازی به موقع، آرامش بخشی و مقابله با عملیات روانی دشمن بر مردم.

ایجاد زیرساخت های چند منظوره امن حوزه حفاظت و صیانت مردم (پناهگاه و ذخایر).

ارتقاء ضریب اطمینان کارکرد زیرساخت های حوزه مردم از طریق نظارت و کنترل مداوم.

مدیریت امن و پایداری فضای سایبری ملی و استانی و هدایت افکار عمومی مردم در بحران ناشی از جنگ.

ارتقاء ظرفیت آتش نشانی ها و سایر ظرفیت های دستگاه اجرایی کشور به ابزارهای رفع آلودگی و مقابله با تهدیدات نوین.

بسیج منابع مادی و انسانی در سطوح سه گانه

از جنگ در حوزه حفاظت و صیانت از مردم تشکیل و اجرای اقدامات عملیاتی پدافند مردم محور را در استان ها، شهرستان ها و دستگاه های اجرایی و نیروهای مسلح راهبری، هدایت و نظارت می کند. ایجاد ساز و کار لازم بمنظور حفظ کردن سرمایه های انسانی و بصورت عام، جمعیت یک منطقه در دستور کار این قرارگاه با سه رویکرد: مردم داری، مردم یاری و مردم بانی مورد نظر است. به طور کلی قرارگاه پدافند مردم محور اجرای مأموریت های زیر را در دستگاه های اجرایی هدایت، راهبری و نظارت می کند:

تأمین نیازهای اساسی و ضروری مردم از قبیل آب، نان و غذا، سرپناه، بهداشت و سلامت، انرژی و امنیت.

ایجاد آرامش روانی در جامعه با اطلاع رسانی صحیح، دقیق و به موقع، مدیریت رسانه ها و شبکه های اجتماعی.

ایجاد آمادگی شامل سازماندهی، آموزش و تمرین، رزمایش و تجهیز و اقدامات زیرساختی (ذخائر).

پایدارسازی خدمات و مدیریت فضای سایبری کشور، شبکه های اجتماعی و

ملی، استانی و شهرستانی در جهت تسهیل مدیریت بحران ناشی از جنگ، ساماندهی و انتقال مراکز خطر به خارج از شهر و مراکز جمعیتی و کاهش آسیب پذیری آنها در صورت عدم امکان جابجایی، ایجاد هماهنگی و هم افزایی بین دستگاه های اجرایی و نیروهای مسلح و استفاده از ظرفیت نیروهای بسیجی، باید در نظر داشت عملیات صیانت و حفاظت از مردم در سه بازه زمانی: الف- قبل از شرایط اضطراری ب- حین شرایط اضطراری پ- پس از شرایط اضطراری

اجرای امری گردد و به ترتیب معادل عملیات پدافند پیش بینانه پیشگیرانه و پشتیبانی خواهد بود. تمرکز نظام عملیاتی صیانت و حفاظت از مردم بر عملیات های پیشگیرانه، انجام هماهنگی ها و استفاده از ظرفیت های موجود در مردم، دستگاه ها و نیروهای مسلح است.

الف- قبل از شرایط اضطراری: ایجاد زیرساخت های کلیدی و ضروری امن و پایدار با قابلیت جایگزینی و پشتیبانی کاهش آسیب پذیری و مصون سازی زیرساخت های حیاتی و کلیدی شهری در برابر حوادث و تهدیدات غیر متعارف (نوبین)، حفظ و تداوم کارکرد خدمات اضطراری و کنترل و آمادگی زیرساخت ها.

پیش بینی ذخایر راهبردی نیازهای اساسی و اصلی مردم و استقرار سامانه تامین و ذخیره سازی مایحتاج اساسی مردم در شرایط اضطراری.

سازماندهی مناسب منابع، نیروی انسانی، مراکز معین و مشارکت مردمی با بهره گیری از ظرفیت سازمان بسیج، تشکلهای مردم نهاد و سازماندهی دستگاه های اجرایی و نهادهای غیر دولتی.

ارتقاء آمادگی مردم و مدیران دستگاهی جهت مقابله و پاسخ به حوادث و تهدیدات غیر متعارف (نوبین) با اجرای رزمایش و تمرین طرح های پدافند غیر عامل در دستگاه های اجرایی و جامعه و پایش میزان آمادگی ها.

توسعه، تعمیق و ساماندهی آموزش های عمومی و تخصصی پدافند غیر عامل در اقصاء مختلف مردم در برابر تهدیدات نوبین (حوزه های سایبری، زیستی، شیمیایی و پررتوی).

تقسیم کار و هماهنگی بخش های لشکری و کشوری متناسب با ظرفیت ها و توانمندی های بالقوه در هر بخش همراه با اشتراک گذاری متقابل سوابق، تجارب و یافته های علمی و تجربی در شرایط اضطراری.

شناسایی، برنامه ریزی و طبقه بندی و ایجاد شبکه ها و سامانه های موزای تامین، ذخیره، انتقال و توزیع انرژی، حمل و نقل،

پدافند غیر عامل در حوزه مردمی اولویت خود را حفاظت و صیانت از مردم و ارائه خدمات حیاتی به جامعه در شرایط بحران قرار داده و در این مسیر با تدوین اسناد بالادستی به ویژه نظام عملیات پدافند مردم محور تلاش داشته است تا در سه مقطع پیش، حین و پس از بحران تصویر روشنی از مجموعه اقداماتی که می بایست در سطح کشور صورت پذیرد، ایجاد نماید

ارتباطات، بهداشت و درمان، آب، غذا و دارو و سایر زیرساخت های اساسی.

ب- حین شرایط اضطراری:

مدیریت و کنترل صحنه بحران با عملیاتی نمودن سامانه فرماندهی و کنترل حادثه و هوشیاری و آمادگی برای انجام عملیات ترکیبی دشمن.

تعیین و اعلام وضعیت، هشدار باش و تعیین سطوح شرایط اضطراری.

ارزیابی بلادرنگ از شدت و وسعت بحران، تلفات و خسارات احتمالی (برآورد خسارت).

برقراری نظم و امنیت عمومی در گستره وقوع بحران.

اعمال قرنطینه و محدود سازی گسترش بحران بمنظور جلوگیری از توسعه پیامدهای وقوع مخاطره.

پایش لحظه ای تغییرات، تحولات و واکنش های رفتاری جمعیت (مردم) در شرایط اضطراری.

امداد و نجات، تخلیه و اسکان اضطراری و موقت مردم.

حفظ و استمرار چرخه تولید و ارائه خدمات و اقلام ضروری و نیازهای حیاتی و توزیع مایحتاج اساسی مردم در شرایط اضطراری (اداره موقت مردم).

پ- پس از شرایط اضطراری:

آرامش بخشی و اطمینان بخشی با اطلاع رسانی مناسب و بهنگام در جامعه با بکارگیری صحیح رسانه ها.

اداره امور مردم و ساماندهی آموزش ربنایی در جهت بازگشت به وضع قبلی.

برقراری خدمات زیرساختی عمومی و استمرار تامین نیازهای حیاتی و اصلی.

آواربرداری و بازگشایی معابر اصلی و استمرار فعالیت شریان های حیاتی و اساسی کشور.

اسکان موقت مردم و دفن بهداشتی فوت شدگان.

بازسازی و ترمیم، بازیابی و بازتوانی بمنظور حفظ پویایی، کارآمدی و مقابله با بحران های متوالی.

مستندسازی ثبت سوابق و درس آموخته ها جهت رفع نقاط ضعف و تقویت نواحی قابل بهبود.

در نظام عملیاتی پدافند مردم محور سه وضعیت سفید، زرد و قرمز در نظر گرفته شده که به ترتیب بصورت زیر تعریف می شوند:

الف) شرایط عادی

ب) احتمال ورود به شرایط اضطراری و آستانه بحران

ج) شرایط اضطراری

نکته مهم اینجاست که طبق اسناد بالادستی در قرارگاه پدافند مردم محور برای دستگاه ها وظایف مشخصی تدوین شده است که مرور این وظایف قابل توجه است

جمعیت هلال احمر مسئول جستجو و نجات، جابجایی و اسکان موقت مردم، مراقبت جمعی و تامین، حفظ و اداره ذخایر راهبردی و توزیع مایحتاج عمومی مردم آسیب دیده و آوارگان، اداره اردوگاه های موقت اسکان در شرایط اضطراری است و به امداد پزشکی مصدومین کمک می نماید.

شهرداری ها و سازمان آتش نشانی مسئول تامین خدمات رفع آلودگی، اطفای حریق و مدیریت اجساد و ضایعات و پسمانداری می باشند و ایجاد و اداره زیرساخت های مناسب شهری برای عملیات پدافند مردم محور از قبیل پناهگاه ها و فضا های امن، اسکان موقت، ذخایر شهری مدیریت امور شهری و همچنین در تخلیه و انتقال مردم کمک می کند.

وزارت کشور نسبت به تشکیل قرارگاه پدافند مردم محور در استان ها و شهرستان ها اقدام و مدیریت صحنه بحران ها، اداره مردم و حفظ امنیت و نظم عمومی را در شرایط اضطراری به عهده دارد و با هدایت و راهبری همه دستگاه های مسئول و ذی ربط، با اعمال قرنطینه و محدود سازی محیط گسترش بحران اقدام به اجرای عملیات پدافند مردم محور می نماید.

سازمان صدا و سیما نسبت به اطلاع رسانی، ارتقاء سطح آگاهی مردم در شرایط اضطراری، اعلام هشدارهای لازم و آرامش بخشی، اِقتناع و هدایت افکار عمومی و آموزش های عمومی پدافند مردم محور برای آحاد جامعه اقدام کند.

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (ناجا) موظف به ایجاد امنیت و کنترل عبور و مرور در مناطق حادثه دیده، انتظام امور و تامین امنیت جان و مال مردم در شرایط اضطراری می باشد.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان فوریت های پزشکی (اورژانس) امداد پزشکی، نجات، درمان مصدومین، توسعه بهداشت عمومی، توانمندسازی آموزشی قرارگاه های پدافند مردم محور را برعهده دارد.

وزارت جهاد کشاورزی و وزارت صنعت، معدن و تجارت نیازهای حیاتی و کالاهای اساسی مورد نیاز مردم در شرایط اضطراری را تامین و امنیت و سلامت غذایی جامعه، محصولات کشاورزی و دام و طیور را پایش و هرگونه آلودگی را به قرارگاه پدافند مردم محور گزارش نمایند.

وزارت راه و شهرسازی مسئولیت حفظ و تداوم عملکرد زیرساخت حمل و نقل و جابجایی مردم از طریق بنادر، راه های مواصلاتی و فرودگاه ها و کمک به پایش، پیش آگاهی و هشدار وضعیت هواشناسی را برعهده دارد.

وزارتخانه های نفت و نیرو مسئولیت تامین سوخت و حامل های انرژی، برق رسانی و تامین آب شرب و مصرفی مناطق حادثه دیده در شرایط اضطراری را برعهده دارند.

وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مسئول ایجاد ارتباطات امن و پایدار، مدیریت فضای سایبری و افکار عمومی مبتنی بر شبکه های اجتماعی، پایش لحظه ای تغییرات و واکنش های رفتاری مردم و انجام خدمات پدافند مردم محور مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات می باشد.

سازمان بسیج مستضعفین با مشارکت در امر سازماندهی و بکارگیری مردم، آموزش مردم، همکاری در امداد رسانی و انتقال مصدومین و تخلیه و اسکان آسیب دیدگان به تسهیل مدیریت بحران ادارات و نگاه ها و مردم، توزیع تجهیزات و مایحتاج مردم و سایر موارد کمک می نماید.

جمع بندی:

پدافند غیر عامل در حوزه مردمی اولویت خود را حفاظت و صیانت از مردم و ارائه خدمات حیاتی به جامعه قرار داده است و در این مسیر با تدوین اسناد بالادستی به ویژه نظام عملیات پدافند مردم محور تلاش داشته است تا در سه مقطع پیش، حین و پس از بحران تصویر روشنی از مجموعه اقداماتی که می بایست در سطح کشور صورت پذیرد ایجاد نماید. نکته مهم اینجاست که این نظام عملیاتی نیازمند نهادینه سازی و گفتمان سازی و آموزش عمومی دارد که این مهم اخباردار دستور کار سازمان پدافند غیر عامل کشور قرار گرفته است. امید است ایران اسلامی هیچ گاه در معرض تهدیدات و مخاطرات قرار نگیرد اما این یک امر عقلایی است که برای شرایط بحران پیش از وقوع آن پیش بینی ها صورت گیرد.

سلاح سازی از رسانه های اجتماعی در فضای جنگ ترکیبی

دکتر حمیدرضا حسینی دانا- علیرضا حاج محمدصادق چیت ساز

مقدمه

ایالات متحده از ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ تاکنون همواره بر شدت اقدامات خصمانه بویژه عملیات روانی خود علیه جمهوری اسلامی ایران افزوده است اما در چندسال اخیر به موازات تشدید تحریم های اقتصادی ظالمانه، با استفاده از عملیات نظامی ترور، عملیات شناختی و تهددات ادراری، یک جنگ هیبریدی سنگین را علیه دولت و ملت ایران تحمیل کرده است که از نتایج آن می توان به سوء استفاده از کز رفتاری و بی عملی برخی مدیران اجرایی و تصمیم ساز اشاره کرد و نمودهای عینی آن را در فتنه های ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، گرانی های بی سابقه، رکود تولید، کاهش اشتغال و افت شدید ارزش پول ملی؛ مشاهده نمود. از کنار هم قرار دادن این اتفاقات می توان چنین نتیجه گرفت که:

اول تهددات کنونی کشور از جنس تهددات دهه های ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ نیستند زیرا اقتدار نظامی و امنیتی کشور توانسته است یک بازدارندگی فعال را در برابر دشمنان ایجاد کند و آنها را از رویارویی نظامی، تقریباً منصرف کرده و به این فکر واکو برده که در میدان دیگری جنگ افروزی کنند. آنها با استفاده از انواع عملیات شناختی و ادراری، فهم درست مردم و مدیران از رویدادها و حوادث را دستکاری می کنند و سپس آنها را در تصمیم گیری به اشتباه می اندازند. تسلسل این اشتباهات به سرخوردگی طرف مقابل می انجامد و او را به واکنش های منفعلانه و ادراری کند که جز زیان و خسارت بیشتر و سرخوردگی؛ نتیجه دیگری برایش نخواهد داشت.

ثانیاً در این جنگ جدید که از طریق جبهه رسانه های مهاجم تحمیل می شود، نیروی مهاجم، کار چندانی با رزق و ارکان دولت طرف مقابل ندارد بلکه مستقیماً ملت را هدف قرار داده است. به تعبیر مقام معظم رهبری در دیدار با هیات دولت، «مردم در فضای مجازی بی پناه مانده اند» و بدون آنکه از این نیاز خبر داشته باشند یا مدیریت های مربوطه اقدامی بکنند، دائماً در تیررس شلیک مستقیم سلاح های رسانه ای قرار دارند.

این مقاله فرایند سلاح سازی از رسانه های اجتماعی و تهیه گلوله های اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داده و بر مبنای این تهددات جدید، تاکید می کند که پیاده سازی نظام جامع پدافند رسانه ای با دو رویکرد: «میانیت از سرمایه های داخلی (شامل سرمایه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی)» و «مقابله با رسانه های مهاجم» برای رسیدن به «بازدارندگی فعال»؛ بسیار ضروری است.

مارک پالمر، استراتژیست معروف آمریکایی، در گزارش "ایران - آمریکا، رهیافت جدید"، صراحتاً با ایده تهاجم نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران مخالفت و اعلام کرد ایران به لحاظ وسعت سرزمینی، کمیت جمعیت، کیفیت نیروی انسانی، امکانات نظامی، منابع طبیعی سرشار و موقعیت جغرافیایی ممتاز در منطقه خاورمیانه و هارتلند نظام بین الملل به قدرتی کم نظیر تبدیل شده که دیگر نمی توان با یورش نظامی و جنگ سخت، آن را سرنگون کرد بلکه تنها راه براندازی نظام جمهوری اسلامی، پیگیری مکانیسم های جنگ نرم و استفاده از تکنیک های عملیات روانی تبلیغاتی با استفاده از سه تاکتیک: دکترین مہار، نبرد رسانه ای و ساماندهی و پشتیبانی از نافرمانی های مدنی است.

در این دیدگاه، رسانه ها سلاح های جنگ هیبریدی هستند و دشمن برای تأمین گلوله این سلاح ها محتاج شناسایی مردم و اطلاعات آنها است تا ضمن دستکاری در اطلاعات مذکور؛ بآس و ناامیدی را به شهروندان طرف مقابل القا کند و بتواند آنها را به رفتارهای برنامه ریزی شده یا هیجانی وادار کند. به سخن دیگر در زمانه ای که در اختیار داشتن اطلاعات مردم از مؤلفه های قدرت نرم به شمار می رود، این گنجینه ارزشمند، حکم "سرمایه ملی" را برای کشورها دارد.

جنگ های هیبریدی

در تعریف جامعی که در کنفرانس امنیتی مونیخ ۲۰۱۵ ارائه شد، نبرد هیبریدی، مجموعه ای شامل عوامل سخت، نیمه سخت و نرم است که با استفاده از شیوه های متعارف و غیرمتعارف (مرکز از: ۱. دیپلماسی ۲. جنگ اطلاعاتی (پروپاگاندا) ۳. حمایت از ناپسمانی ها و شورش ها ۴. نیروهای نامنظم ۵. نیروهای ویژه ۶. نیروهای کلاسیک نظامی ۷. جنگ اقتصادی ۸. حمله های سایبری) است که با همه بازیگران (دولتی و غیردولتی) و با ابزار و روش های گوناگون (از تحریم اقتصادی و حمله سایبری گرفته تا ترور و حمله نظامی و عملیات روانی توسط رسانه ها و قریب رهبران) مورد استفاده قرار می گیرد. ابهام، پیچیدگی، چند بعدی بودن و حمله به استراتژی ها از ویژگی های اصلی جنگ هیبریدی است.

الف- جنگ رسانه ای

قدرت تأثیرگذاری رسانه ها سبب شده تا دولتها از این ابزار فراگیر برای پیشبرد اهداف سیاسی خود در داخل و خارج کشور استفاده کنند. در بعد داخلی، ظرفیت رسانه ها معمولاً در اختیار دولت قرار می گیرد تا فرایندهای دفاعی و منافع ملی

تقویت شود. در بعد خارجی نیز دولتها برای تحت فشار قرار دادن سایر کشورها از ابزار رسانه استفاده می کنند که به آن جنگ رسانه ای می گویند. در این گونه جنگ های هوشمند، ساختارهای جامعه و پیوستگی های ملی و وفاداری های سیاسی جامعه هدف، مورد هجوم قرار می گیرد تا نظام های سیاسی با بحران مشروعیت و مقبولیت در افکار عمومی مواجه شده و کارآمدی و اعتبارشان نزد مردم از بین برود. متعاقب آن نظام ارتباطی دولت-ملت دچار اختلال شده و مردمی که فکری کنند دولت به آنها دروغ می گوید دچار یأس، ناامیدی و ناراضی شوند و پروژه براندازی حکومت را آغاز کنند.

جنگ رسانه ای، تنها جنگی است که مرز ندارد و گاهی حتی در شرایط صلح بین کشورها هم در جریان است. اگرچه ظاهر این جنگ در میدان سازمانهای رسان های و کارکنان آنها روی می دهد اما در ماورای آن، سازمان های اطلاعاتی، امنیتی و سرویس های جاسوسی با حمایت و خط دهی به سیاست های اطلاع رسانی رسانه های مهاجم، این جنگ را مدیریت می کنند. اساتید دانشگاه، کارشناسان عملیات روانی و تبلیغات و کارگزاران رسانه های بین المللی، طراحان و فرماندهان جنگ های رسانه ای هستند و کارکنان رسانه ها، سربازان آن را تشکیل می دهند. نکته ظریف این جنگ آن است که در این رویارویی، بیشترین خسارت ها دامن گیر ناظران طرفین درگیری یا مخاطبان رسانه ها می شود. مسأله مهمتر آنکه فشنگ سلاح های رسانه ای با استفاده از اطلاعات مخاطبان بویژه باورها، تفکرات، سبک زندگی، اتفاقات روزمره و اطلاعات خصوصی آنها تهیه می شود.

به اعتقاد کارشناسان، هدف از جنگ رسانه ای، آماده سازی انسان ها برای اعمال حاکمیت قدرت های بین المللی حاکم بر آنها است. آنها با استفاده از ادبیات سیاه، واقعیت سازی می کنند تا از طریق فرسایشی کردن فضای سیاسی، نیروهای اصلی نگهدارنده را خسته کرده و زمینه را برای نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار عمومی، عواطف، تمایلات و رفتار مخاطبان را فراهم نماید. اگرچه هدف جنگ رسانه ای، تغییر کارکرد و عملکرد دولتهاست اما آن به جای هدف قرار دادن دولتها، ملت ها را مستقیماً هدف می گیرند. در دنیا اینکه مردمی که تحت بمباران رسانه ای قرار دارند ممکن است از وجود جنگ سنگینی که بر فضای فکری آنها جریان دارد، بی اطلاع باشند.

ب- تکنیک های جنگ رسانه ای

مهم ترین تکنیک های شناسایی شده رسانه های

مهاجم در اقدام علیه ملت ایران عبارتند از:

اقتاع	تجدید افکتنو جایگزینی منابع	کلی گویی
القاء	تحریک و تشجیع	الکوسازی
شایعه	پاره حقیقت	فریب دادن
دروغ	ایجاد تفرقه و تضاد	توسل به ترس
مبالغه	طراحی ادبیات مناسب	برجسب زدن

ج- معنا و مفهوم سلاح سازی رسانه ای رسانه ها گفتن را حیاتی ترین سلاح خود می دانند. آنها اقناع افراد برای پیوستن به خود را مؤثرتر از کشتن آنها می دانند و واژه ها را کم هزینه تر از گلوله می پندارند. لذا در این میدان، مفهوم سلاح سازی رسانه ای، استفاده از رسانه ها به منظور تحت تأثیر قرار دادن افکار عمومی جامعه است.

د- شیوه ها و سبک های جمع آوری اطلاعات در سلاح سازی رسانه ای اطلاعات حاصل از جمع آوری منابع آشکارا؛ اخبار قابل دسترسی که در رسانه ها منتشر می شود. اطلاعات حاصل از جمع آوری رسانه ای؛ اخبار حاصل از جمع آوری برنامه ریزی شده اخبار مانند: الف) پوشش دیپلماتیک؛ سفارتخانه ها به دلیل پوشش دیپلماتیک، یکی از محل های مناسب جاسوسی دیپلمات ها است که از مصونیت های قانونی برخوردار هستند.

ب) پوشش مستشاری؛ آژانس های جاسوسی از پوشش مستشاری هم در کشورهای هدف استفاده می کنند. مستشاران با اختیاراتی که دارند، می توانند حوزه مأموریتی شان را زیر نظر بگیرند و اطلاعات لازم را در اختیار مقامات اطلاعاتی کشورشان بگذارند.

پ) گزارش های شهروند خبرنگاران؛ این روزها سوء استفاده از بی اطلاعی و احساسات مردم عادی طرفداران زیادی پیدا کرده است.

اطلاعات حاصل از جمع آوری سیگنال؛ اخبار جمع آوری شده از داده های انتقالی شامل اطلاعات ارتباطی، اطلاعات الکترونیکی و سیگنال های تجهیزات محیطی.

جمع آوری اطلاعات در پوشش فعالیت های تجاری و صنعتی؛ حضور هیأت های تجاری و صنعتی در کشورهای دیگر، محملی برای این گونه جاسوسی ها است. (مانند همکاری با شرکت ها و حضور در نمایشگاه ها).

همکاری اطلاعاتی سازمان های جاسوسی؛ شبکه های جاسوسی در بلوک بندی های

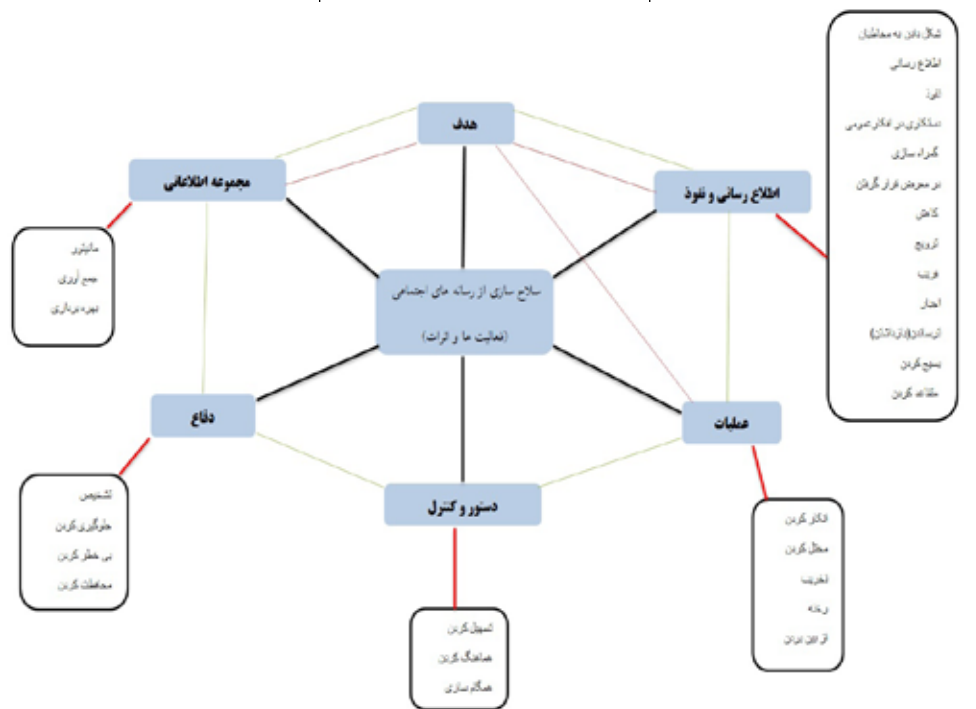
خود از همکاری‌های اطلاعاتی یکدیگر استفاده می‌کنند. مانند همکاری شبکه‌های اطلاعاتی بلوک غرب با CIA

جمع‌آوری اطلاعات فضایی و جوی؛ همکاری‌های تجهیزات فضایی و جوی کشور مقابل جمع‌آوری اطلاعات مراکز علمی؛ همکاری‌های فنی و علمی بین کشورها موجب ارتباط بیشتر دانشمندان کشورهای مختلف می‌شود. گاهی قداست این نوع همکاری‌ها فدای سوء استفاده‌ها می‌شود. اطلاعاتی اندازه‌گیری و تعیین کیفیت؛ خروجی اطلاعاتی نهادهای تحلیل گرو سازمان‌های استاندارد نیز در معرض سوء استفاده فنی-اقتصادی است. (۲۰۰۹، ۱۲، ODNL)

عملکرد کنترل و فرماندهی پنتاگون در سلاح سازی رسانه‌ها
مدل نظری این تحقیق، مدلی است که در کتاب سلاح سازی رسانه‌های اجتماعی نوشته توماس الکجر نیسن (۲۰۱۶) به عنوان عملکرد کنترل و فرماندهی پنتاگون در سلاح سازی رسان‌های مطرح شده است:

بانک اطلاعاتی به ۳۰۰۰ سؤال پژوهشی از میان ۱۸۵ بررسی الگویی محتمل که از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۶ میلادی بر روی ۲۸۰ موضوع اصلی و فرعی صورت گرفته، پاسخ دادند. «ایران پل» این پروژه را وسیع‌ترین بانک اطلاعاتی نظرسنجی‌های قابل اتکا از مردم ایران می‌داند. «وکس ایران» شامل هزاران سؤال از صدها بررسی الگویی محتمل از سال ۲۰۰۶ میلادی به بعد، بر روی موضوعات مختلف است که شامل انتخابات، حقوق بشر، دموکراسی، تهدیدات و برنامه هسته‌ای ایران است. همچنین شامل سنجش قابلیت پذیرش فناوری‌های نوآورانه و نوین و بررسی نقش و تأثیر دین در زندگی روزمره مردم ایران می‌شود. بعضی از سر فصل‌های نظرسنجی این مؤسسه عبارتند از: «حمایت از فناوری هسته‌ای صلح آمیز، ارزیابی توان نظامی و دفاعی ایران، فرهنگ دفاعی، درک سطح تهدیدات، بررسی منابع خبری که مردم ایران از آن استفاده می‌کنند، اعتراضات و ناآرامی‌ها، فساد و رسوایی‌ها، روابط ایران و آمریکا، حمایت ایران از گروه‌های غیردولتی، اثرات تحریم‌های اقتصادی، نقش کارگران و کارمندان، فقر، باور و فعالیت دینی، نقش

تجزیه و تحلیل
یکی از سازمان‌هایی که آشکارا به دنبال اطلاعات ایرانیان است، مؤسسه «ایران پل» یکی از زیرمجموعه‌های شرکت کانادایی «پپل آنالیتیکس اینک» وابسته به دانشگاه مریلند است که در تورنتو واقع شده است. این مؤسسه که یک سازمان ظاهراً خصوصی است، خدماتی را در زمینه مشاوره، نظرسنجی و دیدبانی اجتماعی ارائه می‌دهد. تمرکز خاص این مؤسسه بر روی موضوعات ایران به ویژه افکار عمومی آن است. به صورت علنی و با استفاده از کارکنان آذری و فارسی زبان در مرکز تماس «تهران» مؤسسه (که در وبسایت اصلی آن قید شده) به نظرسنجی تلفنی می‌پردازد. همچنین به غیر از تهران، این مؤسسه در ۸ شهر مهم کشور (رشت، تبریز، کرمانشاه، اهواز، اصفهان، شیراز، زاهدان و مشهد) حضور فعال دارد و در سراسر کشور به صورت میدانی و چهره به چهره نیز با فرم‌های نظرسنجی اقدام به جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل مردم ایران می‌کند. مؤسسه «ایران پل» از دفتر نظارت بر سرمایه‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا (مأمول رسمی

اطلاعات در دنیای امروز به عنوان یکی از عناصر قدرت ملی به شمار می‌رود اما کنترل آن بسیار دشوار است. لذا مدل نیسن نیز بر فرماندهی و کنترل تأکید دارد. در این مدل، ضمن دفاع از اطلاعات خودی و جاسوسی اطلاعات دشمن، جمعیت کشور مقابل، هدف گیری شده و علیه آن اقدامات رسانه‌ای خصوصاً اطلاع رسانی برنامه ریزی شده (روایت گری) و نفوذ که مهم ترین مأموریت این مدل است، به مرحله اجرا در می‌آید. ناگفته نماند که تمامی این فرایندها در سایه فرماندهی و کنترل ستاد انجام می‌شود. این مدل به خوبی نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از فراگیری رسانه‌های اجتماعی استفاده کرد و ضربه‌های کاری به دشمن وارد نمود. همچنین محل استفاده اطلاعات جمع‌آوری شده در فرایندهای نفوذ و عملیات به وضوح نشان داده شده است.

نظارت بر تحریم‌های ایران مجوز تبادلات لازم جهت تسهیل و پرداخت برای نظرسنجی‌های عمومی در ایران را دریافت کرده است. بر اساس این مجوز، «ایران پل» مجاز به بهره‌برداری از نهادهای غیردولتی ایران جهت انجام حجم وسیعی از پروژه‌های پژوهشی مرتبط با افکار عمومی و به کارگیری ظرفیت‌های داخل ایران برای تأمین نیازهای پژوهشی مشتریان است. این مجوز همچنین به افراد و نهادهای آمریکایی نیازمند به اطلاعات پژوهشی داخل ایران، اجازه می‌دهد که از خدمات پژوهشی افکار عمومی این مؤسسه استفاده کنند. این مؤسسه کانادایی که بنا به اذعان خود به دنبال «صدای مردم ایران» است، یک بانک اطلاعاتی از نظرسنجی‌ها شامل نظرات ایرانیان به نام «وکس ایران» دارد. بنابر اظهار این مؤسسه نظرسنجی، ایرانی‌ها در این

* شکست استقلال طلبی و انقلابی بودن (باورهای سیاسی، اجتماعی، اعتقادی و ملی)
* ایجاد بحران هویت و رعب و وحشت در دل مردم
* روایت گری رسانه‌ها از طریق انگاره سازی، برجسته سازی و برجسته زنی
برخی کارشناسان نیز معتقدند که دشمن برای رواج بی‌اعتمادی در کشور و ایجاد شکاف بین اعضای جامعه، در تمامی برنامه‌های خود اهداف زیر را دنبال می‌کند:

۱. به فراموشی سپردن خیانت‌های گذشته آمریکا علیه ایران و فریب افکار عمومی
۲. ترغیب نخبان سیاسی به پذیرش مشروعیت آمریکا و رژیم صهیونیستی
۳. کمربند کردن ماهیت خصمانه دشمن و دوست جلوه دادن آن از طریق توهم خواندن توطئه
۴. مقصر جلوه دادن ایران در ادامه یافتن مخاصمات با آمریکا
۵. تسخیر افکار عمومی و اعمال فشار بر ایران برای پذیرش مذاکره و بهبود روابط از مواضع انفعال و ضعف.
- پیشنهادهای را مقابل با جنگ رسانه‌ای دشمن بر اساس شبکه‌های اجتماعی

- ۱- بررسی دقیق سیاست‌های رسانه‌ای غرب از طریق رصد مداوم آنها
۲. تلاش برای درک بهتر ارتباطات بین سیاست‌های رسانه‌ای
۳. افشای شیوه‌های به کار رفته برای اقناع مخاطب با پنهان سازی اهداف رسانه‌ای
۴. طراحی راهکارهای مقابله با سیاست‌های سلطه جویانه برای اجرای نهادهای ذی ربط.
۵. لزوم تدوین راهبرد دیپلماسی رسانه‌ای کشور در ابعاد افندی و پیدافندی
۶. معرفی چهره واقعی ایران به افکار عمومی غرب از طریق فناوری‌ها و رسانه‌های جدید
۷. ارتقای «سواد رسانه‌ای» در میان مردم
۸. بسط و گسترش مفاهیم ژئوپولیتیک رسانه و ژئوپولیتیک اطلاعات در مراکز علمی کشور
۹. جایگاه سازی رسانه‌های جریان اصلی برای جلوگیری از صدمات احتمالی جنگ‌های رسانه‌ای
۱۰. ایجاد شبکه‌های بین‌المللی به زبان‌های گوناگون برای انعکاس تصویر
۱۱. شناسایی شیوه‌ها، ابزارها و روش‌های مورد استفاده در تهدیدات نرم
۱۲. تقویت و فعال کردن الگوهای رفتاری و فرهنگی بومی با هدف توسعه امنیت پایدار
۱۳. اعتبار سازی رسانه‌ای از طریق بهیشتگ‌های فراگیری و صراحت در اطلاع رسانی اثر بخش، باز تولید گفت‌وگو ملی در لایه‌های نسلی و قدرتی کشور جهت تحکیم انسجام اجتماعی و استفاده از فضای نقد
۱۵. مهندسی مجدد لایه‌های هویتی با توجه به تحولات محیطی از طریق برجسته سازی تعلقات سرزمینی و مشترکات ملی و دینی
۱۷. پیگیری مطالبات مردمی پروژه در حوزه معیشت و مبارزه با فساد و همچنین بی‌عملی و بی‌کفایتی مدیران
۱۸. تقویت و توسعه حوزه نفوذ فرهنگی ایران از طریق دیپلماسی رسمی، عمومی، رسانه‌ای و آموزشی در کشورهای حوزه تمدنی ایرانی
۱۹. توجه به دیپلماسی عمومی یعنی استفاده حداکثری از همه امکانات و ابزارهای داخلی و خارجی رسانه‌ها برای تأثیرگذاری صحیح و به خدمت گرفتن همه این امکانات و ظرفیت‌ها در مسیر دیپلماسی کشور.

گفت و گوی «عماد» با معاون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی

تقویت «قدرت نرم» در مسیر ارتقای تاب آوری ملی

پدافند غیرعامل باید به یک فرهنگ عمومی تبدیل شود

مهم موضوعی اساسی است که وسعت و گستره آن همه زیرساخت ها و مراکز حیاتی و حساس را دربرگرفته و باید در برنامه ریزی و سازماندهی همه جانبه به عنوان یک فرهنگ سازمانی و اجتماعی بدان توجه شود، موضوعی که قادر خواهد بود در برابر فشارهای همه جانبه دشمن نقش مهمی ایفا کند و به تاب آوری ملی کمک شایانی کند.

دفاع و تاب آوری در مقابل تهاجم اهمیت بالایی در موضوع جنگ دارد. پدافند غیرعامل در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران که عبارت از به کارگیری تمامی مؤلفه های قدرت ملی شامل قدرت نظامی، قدرت سیاسی، قدرت اقتصادی، قدرت اجتماعی و اخلاقی و همچنین قدرت برآمده از جایگاه جغرافیایی و

ژئواستراتژیک برای تحقق اهداف دفاعی کشور است، جایگاهی برتر و کم نظیر دارد. رهبری معظم انقلاب نیز پدافند غیرعامل را به عنوان یک اصل برای همیشه و نه برای یک مقطع خاص تعبیر فرموده اند. این موضوع نشان می دهد که پدافند غیرعامل باید به یک فرهنگ عمومی تبدیل شود و به طور مداوم و مستمر در دستور کار قرار بگیرد. رهبر انقلاب جایگاه پدافند غیرعامل را در درون راهبرد دفاعی کشور به خوبی تبیین کرده اند.

پدافند غیرعامل بی تردید در بند بند این گزاره ها اثرگذار است و در بطن آنها نهفته است. زمانی که از بازدارندگی صحبت می کنیم دفاع نظامی و غیرنظامی در کنار هم قرار می گیرند و مصون سازی زیرساخت های حیاتی کشور و مشارکت مردمی در دفاع همه جانبه اهمیت خاص خود را پیدا می کند.

امروزه بر ماست که ضمن پایش و تحلیل دائمی تهدیدها هر کدام از عناصر قدرت ملی که دارای نقطه ضعف است و می تواند خلالی در سیستم

بیش از پیش احساس می شود. این امر موجب شده است که تاب آوری، به عنوان بزرگ ترین چالش ملی در عصر حاضر قلمداد شود. چالش ها و مخاطرات محیطی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و امنیتی، تاب آوری را به یکی از موضوعات مهم در سطح حاکمیتی تبدیل کرده است. از این رو کشور ما، بیش از سایر کشورها با چالش های مذکور دست و پنجه نرم کرده و در آینده نیز با آنها روبه رو خواهد بود.

مهمترین عامل در مقابله با تهدیدات خصمانه دشمن و مقابله با بحران های غیرطبیعی پدافند غیرعامل است و اجرای دقیق آن، کاستی ها را رفع و موجب تقویت بنیه دفاعی خواهد شد. برای مقابله با تهدیدات باید بروز بود و از دانش متخصصان داخلی که در این زمینه فعالیت و با آخرین تکنولوژی های جهانی آشنا هستند استفاده کرد.

در پدافند غیرعامل، همه نهادها، نیروها، سازمان ها، صنایع و همه آحاد یک جامعه می توانند نقشی مؤثر ایفا کنند و توجه به این

تاب آوری فرهنگی به عنوان یکی از مفاهیم نوین در زمینه تقویت قدرت نرم امروز جای خود را در ادبیات دفاعی کشور باز کرده است. به عبارتی دیگر تاب آور بودن یک جامعه به لحاظ ابعاد و مؤلفه های اجتماعی است که می تواند راه جامعه را به سوی تاب آوری ملی هموار کند. بدون شک وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان متولی بخش فرهنگ کشور در این زمینه نقشی بی بدیل دارد. به همین منظور به سرافراز دکتر علی اصغر کاراندیش، معاون وزیر و رئیس کمیته پدافند غیرعامل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی رتقیم تأیید امون نقش پدافند غیرعامل در مقوله فرهنگ گفت گویی داشته باشیم.

در شرایط فعلی که کشور درگیر یک جنگ تمام عیار به ویژه در عرصه های اقتصادی و روانی و فشار فزاینده دشمن است، به نظر شما پدافند غیرعامل به چه میزان توانسته است در ارتقای تاب آوری ملی نقش آفرینی کند؟

با افزایش تهدیدات دشمن و پیامدهای گسترده آنها، نیاز به تاب آورتر شدن جوامع و دولت ها

جامع دفاعی کشور ایجاد کند را پوشش داده و ضعف آن را به قوت و تهدید را به فرصت تبدیل کنیم در این راه بی تردید نقش پدافند غیرعامل پیشرو و سازنده خواهد بود.

یکی از مفاهیمی که اخیراً در حوزه پدافند غیرعامل مطرح شده است موضوع تاب آوری فرهنگی است. تعریف شما از این تعبیر چیست و چگونه می توان موجبات ارتقای تاب آوری فرهنگی را فراهم آورد؟

اهمیت تاب آوری فرهنگی به عنوان یک مفهوم تحلیلی به نقش فرهنگ و زمینه های فرهنگی تأکید دارد. تاب آوری فرهنگی در دستیابی به پایداری یک اجتماع مهم و حیاتی است. تاب آوری فرهنگی نوعی تقویت بخشی فرهنگ و سنت هاست که پافشاری در برابر آسیب ها و تهدیدات را میسر می کند. به عبارتی دیگر تاب آور بودن یک جامعه به لحاظ ابعاد و مؤلفه های اجتماعی است که می تواند آن جامعه را به سوی تاب آوری در سایر ابعاد رهنمون ساخته و مسیر تحقق آن را هموار نماید.

امروزه برای گسترش و تعمیق آگاهی در مورد نقش تاب آوری در زندگی ما و ایجاد راه حل های انعطاف پذیر مجموعه دیگری از اصطلاحات باید خلق شوند، کلماتی که به لطف آنها معلوم شود که انعطاف پذیری چگونه ابتدایه تخیل ما و سپس به گفتمان اجتماعی و فرهنگی ما وارد می شود. بانگاه فرهنگی، تاب آوری راه حل های تاب آورانه، به تناسیل بیشتر و ظرفیت قوی تری پیدا می کنند. این اصطلاحات کاملاً ریشه در فرهنگ محلی دارند. به عبارتی روایت های خاص محلی و مبتنی بر فرهنگ محلی از تاب آوری امروز بسیار پذیرفته تر از نگاه جهانی به آن است و تاب آوری در هر فرهنگ، مفاهیم مخصوص به خود را دارد. ریسک پذیری، عدم قطعیت، پذیرش اشتباه، خلاقیت، نوآوری، انعطاف پذیری، انطباق پذیری، احیاء و بازسازی و انتظام بخشی تنها قسمتی از مفاهیم مرتبط با فرهنگ تاب آوری هستند.

در موضوع شیوع ویروس کرونا موضوع وجه حماسی و انقلابی مقابله با این چالش موضوعی بود که نظر بسیاری از تحلیل گران را به خود جلب کرد. اینکه چگونه مسئله مقابله با کرونا تبدیل به یک امر فرهنگی و اجتماعی شد و مفهوم «مدافعین سلامت» چگونه بار ارزشی و فرهنگی بر اقدامات پزشکان و کادر درمانی ایجاد کرد. تحلیل و ارزیابی شما از این موضوع چیست؟

در پاسخ به این سوال باید بگویم که کادر پزشکی بر پایه فرهنگ ایثار و مقاومت با کرونا مبارزه می کنند. در اهمیت اقدامات این قشر زحمت کش و ایثارگر می توان به سخنان مقام معظم رهبری اشاره کرد که فرموده اند: «دفاع همچنان باقی است»، بنابراین از آن جایی که دفاع ما با فرهنگ ایثار و شهادت صورت گرفته است، پس این فرهنگ نیز بعد از دوران هشت ساله دفاع مقدس همچنان ادامه دارد. در بحث مبارزه با ویروس کرونا، پزشکان و پرستارانی را

که مدت هاست از خانواده خود گذشته و در مراکز درمانی این خطر را به جان خریده و به درمان بیماران کرونایی می پردازند و یا افرادی که ایثارگرانه پای به میدان مدیریت بحران نهاده و خودشان دچار این بیماری شده اند را باید دید. همان گونه که افرادی در دوران دفاع مقدس از جان خود می گذشتند و تا چند قدمی دشمن هم می رفتند تا به امدادگری مجروحان بپردازند؛ بنابراین نباید فراموش کرد که فرهنگ ایثار و شهادت در عرصه ها و زمان های مختلف وجود دارد و ایثارگران نیز یک روز در لباس خاکی، یک روز در لباس آتش نشان و یک روز هم در لباس پزشکی و پرستاری هستند.

بنابراین نشان دادن صحنه های ایثار و از خودگذشتگی پزشکان و پرستاران و بابه عبارتی کادر درمانی کشور با موضوعات مختلف از تجربه هنرمی تواند تاثیر بسیاری در بالا بردن روحیه عمومی این کشور و اهمیت اقدامات آنها در سطح جامعه را به همراه داشته باشد که به لطف الهی کارهای خوبی در دست اقدام است.

یکی از مهم ترین اقدامات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تدوین سند راهبردی پدافند غیرعامل فرهنگی کشور است. بفرمایید هدف از تدوین این سند چیست و تدوین آن در چه مرحله ای قرار دارد؟

همه نهادها و سازمان های جامعه باید مبتنی بر یک رویکرد سیستمی و واحد بر پایه چشم انداز فرهنگی کشور و مبانی و اصول بنیادی و ارزشی نسبت به این تغییر تحول اقدام نمایند. طبعاً این وضعیت مستلزم برنامه ریزی و طراحی یک نقشه جامع فرهنگی است نقشه های کمیته پیرو فرهنگ، ماهیت و کارکرد آن و هماهنگ با مبانی و اسناد بالادستی بوده و در برگیرنده مجموعه ای جامع، پویا و آینده نگر باشد. افزون بر این، ضمن تبیین اصول و مبانی ارزشی، چشم انداز، سیاست ها، اهداف، راهبردها، ساختار و الزامات مورد نیاز، بتواند مسیر صحیح تغییر و تحول و دستیابی به رشد و تکامل فرهنگی را بر پایه مبانی ایرانی اسلامی نشان دهد. بدیهی است که تدوین چنین نقشه ای برای هر یک از وزارتخانه ها با توجه به نقشی که در توسعه مبانی فکری و ارزشی و آموزش مهارت های رفتاری دارند، از اهمیت دوچندانی برخوردار است. نقشه ای که تاکنون به دلایل مختلف همچون؛ نبود احساس نیاز از سوی مدیران و نداشتنغدغه جدی در این مورد، فراهم نبودن ساز و کارهای لازم، ضعف در تخصص مورد نیاز و... عملی نشده و پیامدهای متعددی را نیز به دنبال داشته است. طبعاً طراحی و تدوین سند راهبردی جامع پدافند غیرعامل فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیز بر پایه همین احساس نیاز بر اساس مبانی و اسناد بالادستی (قرآن، سنت، رهنمودهای امام خمینی و مقام معظم رهبری، قانون اساسی و... اسناد بالادستی، چشم انداز فرهنگی کشور و دافق ۱۴۰۴، نقشه جامع علمی کشور، سیاست های کلی برنامه های پنجم و ...) مورد توجه قرار گرفته است که تدوین آن بسیار ضروری است و

ابعاد مهم پدافند غیرعامل فرهنگی در آن باید مورد توجه قرار گیرد. هدف ما از تدوین این سند به صورت خلاصه عبارت است از:

*بستر سازی و توسعه ظرفیت های فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد جمهوری اسلامی ایران و هدایت تحولات فرهنگی
*توجه ویژه نظام مدیریتی وزارت فرهنگ و ارشاد جمهوری اسلامی ایران به فرهنگ آموزش و توسعه آن
*اعمال رویکرد فرهنگی در کارکرد دیگر حوزه ها

*بازشناسی، تبیین و تقویت ارتباطات و ایجاد تناسب و همسویی بین لایه های باوری، ارزشی، رفتاری و نمادی
*تقویت و توسعه نظام مدیریت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد جمهوری اسلامی ایران
*توسعه راهبردهای فرهنگی اثرگذار و الهام بخش

*ارائه یک الگوی عملیاتی و اثربخش برای دیگر وزارتخانه ها
این سند با همکاری دانشگاه آزاد اسلامی و واحد تهران شمال و پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات در دست اقدام است و امیدوارم تا پایان سال به مرحله نهایی برسد.

مهم ترین اقداماتی که در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در حوزه پدافند غیرعامل انجام شده است را بیان بفرمایید. چه برنامه هایی برای ارتقای جایگاه پدافند غیرعامل در بخش فرهنگی کشور در دست اقدام دارید؟

کمیته پدافند غیرعامل در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تلاش کرده است تا از تمامی ظرفیت های برای اجرای ابعاد فرهنگی مأموریت های پدافند غیرعامل بهره لازم را کسب کند. در این بین مهمترین اقدام مایبگیری تدوین سند راهبردی پدافند غیرعامل فرهنگی و تدوین سیاست های

اجرائی با محوریت زیر بوده است که به آنها اشاره می کنم:

*هدایت راهبردی و هماهنگی فرماندهی برنامه ها و فعالیت های حوزه فرهنگ و هنر مبتنی بر اجرایی کردن گام دوم انقلاب بر اساس سند جامع راهبردی پدافند غیرعامل فرهنگی کشور

*شناسایی، ارزش گذاری سرمایه ها و دارایی های فرهنگی، هنری کشور در چارچوب اسناد بالادستی فرهنگی

*بررسی علل و زیرساخت های آسیب های فرهنگی عمومی مبتنی بر نظام فرهنگی کشور

*رصد، پایش، تشخیص و هشدار تهدیدات ارتقای هوشمندان و توانمندسازی ظرفیت های موجود

*نهادینه سازی اصول، الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل در برنامه و پروژه های توسعه فرهنگ و هنر کشور

*توسعه و تعمیق آموزش های پدافند غیرعامل

“

امضای تفاهم نامه بین وزارت فرهنگ و سازمان پدافند غیرعامل نقطه قابل اتکایی برای بهره گیری از ظرفیت های مشترک بود و مبنای فعالیت های کمیته پدافند غیرعامل قرار گرفت.

پدافند غیرعامل باید به یک فرهنگ عمومی تبدیل شود و به طور مداوم و مستمر در دستور کار قرار بگیرد

با بهره گیری از ظرفیت های فرهنگی *استفاده حداکثری از قابلیت ها و توانمندی های هنرمندان، انجمن ها، سرمایه گذاران و اصحاب فرهنگ و هنر در نهادینه سازی فرهنگ پدافند غیرعامل

*جلب مشارکت مردمی و بهره گیری از ظرفیت های بخش های دولتی و غیردولتی حوزه فرهنگ و هنر

*ایمن سازی پایدار زیرساخت ها و دارایی های فرهنگی و هنری کشور در برابر آسیب های احتمالی

*ساماندهی و راهبری دیپلماسی نظام مدیریت فرهنگی و هنری در برابر آسیب های اجتماعی و چالش های نوین در فضای سایبری

*تقویت قدرت دیپلماسی تاب آوری و ایجاب زمینه صدور فرهنگ در راستای خنثی سازی تهدیدات و سناریوهای ناتوی فرهنگی دشمن

*گفتمان سازی پدافند غیرعامل در جامعه فرهنگی و هنری کشور به منظور صیانت از سرمایه های فرهنگی ایرانی و اسلامی

بدیهی است اجرای برنامه های آموزشی و فرهنگ ساز در بین کارکنان و مدیران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعم از مجموعه ستادی و سازمان های وابسته نقش مهمی در نهادینه سازی فرهنگ پدافندی طی یکسال گذشته داشته است.

امضای تفاهم نامه بین وزارت فرهنگ و سازمان پدافند نقطه قابل اتکایی برای بهره گیری از ظرفیت های مشترک بود و مبنای فعالیت های کمیته پدافند قرار گرفت. اقدامات خوبی در حوزه زیرساخت ها و سطح بندی مراکز نقل در دست اقدام است و امیدوارم با همکاری معاونت فنی - مهندسی برخی ایرادات و اشکالات این موضوع برطرف گردد تا پیش بینی های درون دستگاهی با سازمان برنامه و بودجه برای کاهش آسیب پذیری ها انجام شود.

نکته قابل اهمیت، راه اندازی کارگروه فرهنگی، اجتماعی و آموزشی پدافند غیرعامل در استان ها بوده است که با همکاری سردار جلالی ریاست محترم سازمان پدافند غیرعامل کشور و وزیر محترم کشور، مدیران کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان ها به عنوان دبیر این کارگروه منصوب و به فعالیت مشغول هستند.

دیدگاه های وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی در رعایت موضوعات پدافندی در حوزه فرهنگ و هنر مقوم و مشوق همکاران ما در کمیته بوده است و به لطف الهی در تصمیم گیری ها و شیوه های در دست اقدام هماهنگی و همسویی خوبی در درون معاونت ها و سازمان های تابعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در موضوع پدافند غیرعامل وجود دارد و امیدواریم با بهره گیری از ظرفیت بخش خصوص همانند موسسات فرهنگی و هنری و غیره در نهادینه سازی فرهنگ پدافند و مردم محور نمودن آن اقدامات مناسبی را اجرا نماییم.

با تشکر از جناب عالی

بنده هم از شما سپاسگزارم.

چیستی و چگونگی تاب آوری فرهنگی

سعید جابری انصاری - مشاور معاون وزیر در امور پدافند غیر عامل

پدافند غیر عامل به مجموعه اقداماتی گفته می شود که بدون بکارگیری سلاح و تجهیزات نظامی باعث کاهش آسیب پذیری، افزایش پایداری ملی، تسهیل مدیریت بحران، تداوم کارکرد فعالیت های ضروری و تولید بازدارندگی دفاعی در برابر تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می گردد.

بند ششم اساسنامه سازمان پدافند غیر عامل نیز «فرهنگ سازی و آماده سازی دستگاه های اجرایی و استان های کشور برای کمک و اداره و هدایت مردم در شرایط بحرانی» را از جمله وظایف عملیاتی این سازمان قرار داده است.

سیاست های کلی نظام «پدافند غیر عامل» ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری نیز در بند هفتم «فرهنگ سازی و آموزش عمومی در زمینه به کارگیری اصول و ضوابط پدافند غیر عامل در بخش دولتی و غیردولتی، پیش بینی مواد درسی در سطوح مختلف آموزشی و توسعه تحقیقات در زمینه پدافند غیر عامل» را مورد تأیید و تأکید قرار داده است.

بر این مبنا می توان استدلال کرد یکی از مهمترین اهداف و برنامه های سازمان پدافند غیر عامل ارتقای تاب آوری ملی است و این مهم جز با بهبود تاب آوری فرهنگی رقم نخواهد خورد.

تاب آوری چیست؟!

مفهوم تاب آوری از جمله مفاهیم چند بعدی است که در بسیاری از رشته های علمی مورد توجه و کاربرد است. در اکولوژی یا بوم شناسی تاب آوری به معنای ظرفیت اکوسیستم برای مقابله با تهدیدات محسوب می شود. تاب آوری اقلیمی و تاب آوری خاک از جمله مفاهیم پایه در این حوزه است. در علوم اجتماعی تاب آوری بیشتر معطوف به نظریه سیستم ها و توانایی نظامات برای انعطاف پذیری در مقطعی که درون دادها دچار تغییر و تحول می گردند تعریف می شود. تاب آوری شهری، تاب آوری روانی از جمله مفاهیم به کار رفته در حوزه علوم اجتماعی است. در حوزه فناوری و مهندسی نیز تاب آوری به معنای بهره وری، ظرفیت شبکه، استمرار اطلاعات و... به کار گرفته شده است.

آنچه رکن همه تعاریف فوق الذکر است توانایی و ظرفیت پدیده ها برای بازگشت به شرایط عادی پس از وقوع یک تغییر قابل ملاحظه است. به یک تعبیر سیستم ها باید دارای چنان ظرفیتی باشند که اگر در روند آنها دچار تغییر و تحول شگرف شدیم بتوانند خود را با وضع موجود وفق داده و به مسیر برداش هم چنان ادامه دهند و دچار فروپاشی از درون نشوند. بر این مبنا یکی از مهمترین مفاهیم حوزه تاب آوری، کلیدواژه آستانه تاب آوری است. منظور از آستانه تاب آوری آن سطح مقطعی است که سیستم و رای آن نمی تواند به کارکرد خود ادامه داد و دچار اختلال و یا فروپاشی می گردد. به طبع هر چه سطح آستانه تاب آوری یک نظام و سیستم بالاتر باشد توانایی انعطاف بیشتر در برابر تغییرات محیطی از خود نشان می دهد و به هر میزان این آستانه پائین بیاید ما شاهد اختلال کارکردی سیستم در شرایط سربتری از منظر زمانی خواهیم بود.

هر چند در حوزه علوم فنی و مهندسی سنجش آستانه تاب آوری سیستم ها امکان پذیر است اما در علوم اجتماعی عملاً این مفهوم صرفاً یک ذهنیت است و امکان تعیین دقیق آن وجود ندارد. چرا که اساساً در حوزه های علوم اجتماعی ما شاهد اندر کش صد ها متغیر مستقل و وابسته به صورت توأمان هستیم. با این حال اگر درک و شناخت صحیحی از شاخص های اصلی تاب آوری جامعه داشته باشیم می توانیم با تقویت آنها سطح و آستانه تاب آوری را نیز ارتقا دهیم.

تاب آوری فرهنگی

اهمیت تاب آوری فرهنگی به عنوان یک مفهوم تحلیلی به نقش فرهنگ و زمینه فرهنگی تأکید دارد. تاب آوری فرهنگی در زمینه دستیابی به سیستم معیشتی پایدار در محیط اجتماعی

است. در بحث تاب آوری فرهنگی باید این امر را تأکید کرد که چگونه فاکتورهای فرهنگی نقشی را در موفقیت سازگاری ایفا می کند و بر اساس شبکه ای از اعمال اقدامات متقابل، تعهدات و درخواست ها و دارایی ها پویایی سازگاری و تطبیق را بر جسته میسازد. به یک معنای موسع تاب آوری فرهنگی تأکید بر عنصر و مفهوم فرهنگ در افزایش سطح آستانه تاب آوری جوامع، اشخاص، نهادها و سازمان ها دارد. عوامل و متغیرهای متعددی می توانند بر پویایی و انعطاف پذیری سیستم ها و نظامات نقش داشته باشند. ساخت اقتصادی، میزان نهادمندی، کنش های فردی و... اما محیط و اتمسفری که تمام فعل و انفعالات سیستم در آن رقم می خورد حوزه فرهنگی است و هر گونه بهبود اوضاع فرهنگی ناظر به ارتقای تاب آوری می تواند در نهایت به پویایی نظام و سیستم مورد بحث کمک کند. در ادامه تلاش داریم تا به بررسی مهمترین ارکان تاب آوری فرهنگی در جامعه ایرانی اسلامی بپردازیم.

ارکان تأثیرگذار بر تاب آوری فرهنگی

در بررسی و تحلیل مهمترین ارکان موثر بر تاب آوری فرهنگی در جامعه ایرانی اسلامی می توان به چهار مولفه کلیدی دین و مذهب، میزان نهادمندی، هویت ملی و پرورش جامعه از وضعیت خود در این افکار عمومی اشاره کرد که در ادامه بدانها اشاره خواهیم کرد.

دین و مذهب:

حتی در جوامعی که سکولاریسم در حوزه های سیاسی و اجتماعی رسوخ پیدا کرده است گرایش به معنویت در سال های اخیر روبه فزونی گذاشته است. تجربه دنیای مدرن نیز نشان می دهد که تعلقات دینی و مذهبی میتواند به طور چشم گیری توانایی تاب آوری فرهنگی و روانی افراد و جوامع را در برابر چالش ها و بحران ها ارتقا دهد. پژوهش های علمی متعددی اثبات کرده است مذهب چارچوب معتبر و یاباری برای افزایش میزان تاب آوری و در نتیجه ارتقاء سلامت روان افراد فراهم می کند.

جامعه ایرانی نیز با توجه به بهره مندی از فرهنگ غنی اسلام بارها توانسته است با استمداد از همین مفاهیم دینی بر غلبه ها و بحران های پیروزی کسب کند که نمونه بارز آن به دوران ۸ سال دفاع مقدس بازمی گردد که ایران اسلامی توانست با بهره گیری از ظرفیت های فرهنگی شیعی و مفاهیم والایی همچون شهادت، ایثار و... کشور را برای مقابله با دشمن بسیج کرده و مانع از هم پاشیدگی نظام سیاسی اجتماعی شود.

البته باید در نظر داشت که در سال های اخیر ما شاهد یک موج گسترده جنگ فرهنگی و رسانه ای از سوی دشمن بر بستر فضای مجازی هستیم که یکی از مهمترین اهداف آن تضعیف بنیان ها و باورهای دینی عموم مردم است. این موج گسترده تبلیغاتی و رسانه ای تلاش

دارد تا در نهایت استحکام و تاب آوری فرهنگی ملت ایران را در برابر چالش ها کاسته و با فشار اجتماعی مسئولان و خبرنگان کشور را در مسیر سازش و تسلیم قرار دهد. لذا پاسداشت بنیان های دینی جامعه مهمترین عامل برای حفظ و ارتقای تاب آوری فرهنگی محسوب میگردد و ضرورت دارد تا با نگاه پدافندی از این سرمایه معنوی صیانت به عمل آورد.

هویت ملی:

هویت از کلیدی ترین پایه های فرهنگی یک جامعه به حساب می آید. هویت به مجموعه نگرش ها، ویژگی ها و روحیات فرد و آنچه وی را از دیگران متمایز می کند، گفته می شود. به تعبیری دیگر هویت عبارت است از مجموعه خصوصیات و مشخصات اساسی اجتماعی، روانی، فرهنگی، فلسفی، زیستی و تاریخی همسان که به راسایی و روایی بر ماهیت یا ذات گروه، به معنای یگانگی یا همانندی اعضای آن بایکدیگر در حالت کند و آنها را در یک ظرف مکانی و زمانی معین به طور مشخص و قابل قبول و آگاهانه از سایر گروه ها و افراد متعلق به آنها متمایز سازد.

منظور از هویت اجتماعی نیز ویژگی ها، باورها، شخصیت ها، مدل های ذهنی یا باورهای شخصی افراد نسبت به خود است. روند هویت اجتماعی می تواند خلاقانه یا مخرب باشد. عوامل تأثیرگذار بر شکل گیری هویت اجتماعی انسان ها شامل عوامل جغرافیایی، سیاسی و تاریخی، اقتصادی، عوامل فرهنگی و مؤلفه های تربیتی می باشند.

هویت اجتماعی افراد اغلب از طریق مدل تولید و تغییر دائمی الگوی ارزش ها، نمادها، تاریخ، اسطوره ها و سنت هایی که میراث متمایز جوامع مختلف تشکیل می دهند، شکل می گیرد. هویت اجتماعی مفهوم است که هویت تعارضات موجود

در هویت های گروهی رایج نوعی کاهش داده و آن ها را تحت یک هویت اجتماعی، همگرا سازد و انگیزه همکاری، همدلی و همزیستی را میان افراد جامعه فراهم نماید.

به یک معنا هویت اجتماعی قوام دهنده اجتماع و سیما عالم انسانی است. اما باید در نظر داشت که هویت اگرچه یک پدیده تاریخی و بلند مدت است اما می تواند دستخوش تغییرات شود. هویت اجتماعی و فرهنگی ملت ایران برخاسته از یک تاریخ بلند و هزار ساله است. این هویت که می توان یکی از اقسام آن را ایرانی بودن خطاب کرد در طول سالها بر ساخته شده است و به ملت کمک می کند که بتوانند هم باشی مسالمت آمیزی داشته باشند.

به طبع تقویت این هویت و پاسداشت آن می تواند تاب آوری فرهنگی جامعه را دستخوش

تغییر و تحول کند. جالب اینجاست که مقایسه تطبیقی بین کشورهایی که درگیر چالش‌های بنیادین مانند جنگ شده اند نشان می‌دهد که کشورهایی که دارای هویت فرهنگی و اجتماعی غنی بوده اند توانسته اند از پس بحران بیرون آیند اما کشورها و به تعبیر بهتر ملت‌هایی که هویت ملی آنها چندان غنی نبوده است نتوانسته اند از پس ابربحران‌ها برآیند.

نگاهی به شرایط کشور ما نیز نشان می‌دهد که هویت ملی مهمترین عامل انسجام داخلی کشور در برابر بحران‌ها و چالش‌ها بوده است و اتفاقاً زمانی که دشمن قصد کرده است کشور را برهم بزند در گام نخست هویت ملی ایرانیان را نشانه رفته است. لذا در تقویت و ارتقای تاب‌آوری فرهنگی باید از مرزهای هویتی صیانت کرد چرا که عدم مرزبانی هویتی سبب اضمحلال هویت و در نهایت کاهش توان جامعه برای مقابله با بحران‌ها می‌گردد.

بستر نهادی و ساختاری:

نهادها تاجلی اندیشه و آرمان‌های انسان‌های بشری در دنیای واقعیات هستند. نهادها قواعد بازی اجتماعی محسوب می‌شوند و قوام دهنده سامان اجتماعی هستند. در نظریات جدید علوم اجتماعی، بسیاری

66

تاب‌آوری در حوزه‌های فرهنگی
رامی توان ظرفیت فرهنگی جوامع
برای اندرکنش با تغییرات در راستای
استمرار کارکردهای نظام اجتماعی
قلمداد نمود

می‌توان با تمرکز بر چهار مولفه
کلیدی دین و مذهب، رسانه و افکار
عمومی، توسعه نهادی و ساختاری
و هویت ملی به ارتقای تاب‌آوری
فرهنگی کمک شایانی کرد

از موفقیت‌ها و یا عدم موفقیت‌ها جوامع را در میزان نهادمندی آن ارزیابی و بررسی می‌کنند. جوامع و نظاماتی که دارای سطح بالایی از نهادمندی و ساختارهای اجتماعی هستند عملکرد و کارکرد بسیار بهتری نسبت به جوامعی که فاقد این ظرفیت هستند دارا می‌باشند.

البته در خصوص تعریف نهاد دیدگاه‌ها و نظرات مختلفی وجود دارد. نهادگران قدیم بیشتر به ابعاد سخت و سازمانی نهادها دقت نظر داشتند اما نهادگرایی جدید معطوف به ابعاد نرم افزاری جامعه هستند و نهادها را دارای سازمان‌ها قلمداد می‌کنند.

جوامع دارای سطح بالای نهادمندی توانمندی و ظرفیت بهتری برای واکنش درست به چالش‌ها دارند. اگر بخواهیم به صورت مصداقی در این خصوص بحث کنیم می‌توانیم به نوع واکنش مردم ژاپن در تسونامی بزرگ در سال ۲۰۱۱ اشاره کرد. با توجه به اینکه نظم و انتظام اجتماعی یکی از مفاهیم پایه سبک زندگی ژاپنی هاست حتی در شرایط بحران جدی نیز این نظم در مدل رفتاری ژاپنی‌ها وجود داشت و مردم پس از زلزله نیز برای دریافت کمک‌های غذایی از طریق صف کشیدن اقدام می‌کردند و کسی خارج از صف نمی‌ایستاد.

برداشت جمعی (افکار عمومی)

نقش و اهمیت افکار عمومی با توجه به رشد و گسترش روزافزون رسانه‌ها و رویش نسل جدیدی از رسانه‌های تعاملی مانند شبکه‌های اجتماعی در حال ارتقا است. اگر تا چند دهه قبل حداکثر نقش رسانه‌ها به حوزه‌های هنری و تفریحی خلاصه می‌شد امروز رسانه‌ها به عنوان یکی از ارکان حکمرانی مطلوب مورد توجه قرار می‌گیرد. رسانه‌ها تولیدگران افکار عمومی هستند و افکار عمومی در نظام‌های مبتنی بر آرای مردمی جهت‌دهی اصلی به حوزه‌های سیاسی را در دست دارند. بر این مبنا رسانه‌ها می‌توانند افسار سیاست و رزی و حکمرانی را در دست خویش بگیرند.

در حوزه تاب‌آوری نقش و اهمیت رسانه‌ها به عنوان متولیان اصلی افکار عمومی

نقش رسانه‌های دربرهم‌زدن امنیت روانی و اجتماعی جامعه اثبات شده است.

در کشورمان بررسی شرایط جنگ رسانه‌ای که عموماً بر بستر رسانه‌های مدرن مانند شبکه‌های اجتماعی تعاملی در جریان است نشان می‌دهد که دشمنان بخش عمده‌ای از برنامه‌های خود برای تضعیف سرمایه اجتماعی نظام را بر روی رسانه‌ها متمرکز کرده است. لذا در مجموع باید گفت کارکرد و عملکرد رسانه‌ها چه در شرایط عادی و چه در شرایط بحرانی می‌تواند تأثیر شگرفی بر میزان تاب‌آوری فرهنگی جوامع داشته باشد و در کشور ما نیز که درگیر یک جنگ رسانه‌ای است دست‌یابی به یک مدل جامع دفاع رسانه‌ای یک ضرورت غیرقابل انکار است.

جمع‌بندی:

مفهوم تاب‌آوری از جمله مفاهیم جدید و چندبعدی است که در عرصه‌های دانشی جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حوزه فرهنگی این مفهوم دچار پیچیدگی‌های مضاعفی می‌گردد که خاصه مربوط به علوم انسانی و اجتماعی است. با این حال در یک نگاه کلان، تاب‌آوری در حوزه‌های

امادر خصوص نسبت میان سطح نهادمندی جوامع و تاب‌آوری فرهنگی باید گفت که نهادمندی جامع به یک تعبیر فرهنگ مجسم است. بسیاری از صاحب‌نظران اساساً جوامع توسعه یافته از منظر فرهنگی را جوامعی با نرخ بالای نهادمندی قلمداد می‌کنند. در این جوامع کنش‌های فردی و اجتماعی سامان یافته تر و پیش‌بینی پذیرتری باشند. افراد و گروه‌ها غالباً بر اساس یک بستر نظری مورد توافق جمعی تصمیم گرفته و کنش‌گری می‌نمایند. این دقیقاً در مقابل جوامعی است که قالب‌های کنشگری آنها احساسی، اقتضائی و تابع زمان‌های مختلف است. نکته اینجاست که در شرایط بحرانی

حائز اهمیت راهبردی است. اساساً کنش‌های فردی تحت تأثیر کنش‌های گروهی و اجتماعی است. مردم خود را در آئینه رسانه‌ها و افکار عمومی می‌بینند و فهم می‌کنند. این رسانه‌ها هستند که با ترویج منش استاندارد و تزریق روزانه هنجارهای اجتماعی به جوامع نظم و انسجام می‌بخشند. در این اثنا رسانه‌های موفق می‌توانند ارتباط قوی و دوسویه‌ای را با مردم برقرار کرده و مورد اعتماد و اطمینان عموم مردم واقع شوند نقش ویژه‌ای در ارتقای تاب‌آوری فرهنگی می‌توانند بازی کنند. این رسانه‌ها هستند که در شرایط بحرانی می‌توانند با آگاهی بخشی و آرامش بخشی به عموم مردم، شرایط جامعه را به حدود و ثغور پایداری بازگردانند.

در مقابل اگر رسانه‌ها مدل والگوی صحیح اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی را در دستور کار خود نداشته باشند می‌توانند به پاشنه آشیل و چشم اسفندیار تاب‌آوری جوامع تبدیل شوند. گو اینکه در جوامع مدرن نیز

فرهنگی رami توان ظرفیت فرهنگی جوامع برای اندرکنش با تغییرات در راستای استمرار کارکردهای نظام اجتماعی قلمداد نمود. در این میان مفهوم آستانه تاب‌آوری فرهنگی می‌تواند تا حدود زیادی بیانگر وضعیت جوامع از منظر تاب‌آوری باشد اما باید در نظر داشت که برخلاف علوم طبیعی و فیزیکی دست‌یابی به سطح آستانه تاب‌آوری فرهنگی کار بسیار ساده‌ای نیست چرا که ماهیت سیال جوامع و تعامل صدها متغیر مستقل و وابسته شرایط را برای تشخیص و تمیز سخت و دشواری سازد. با این حال همانطور که پیشتر اشاره شد می‌توان با تمرکز بر چهار مولفه کلیدی دین و مذهب، رسانه، افکار عمومی، توسعه نهادی و ساختاری و هویت ملی به ارتقای تاب‌آوری فرهنگی کمک شایانی کرد. نکته بسیار مهم در این میان آن است که اساساً مقوله تاب‌آوری فرهنگی از جمله پدیده‌های با وضعیت تاریخی است که تغییر آنها جز در بستر زمانی بلند مدت میسر و ممکن نیست.

مدیریت فرهنگی و ارتقای تاب آوری اجتماعی

دکتر محمد حسین اسمعیلی

وقله های اقتدار یک ملت را یک به یک فتح می نماید و تاجایی پیش می رود که راسخان را متحجرو جاهلان را منجی نشان می دهد. بی بندوباری را کمال و ایمان را بخشی از ذهنیت پوسیده قدیمیان بازگو می کند. و تا آنجا پیش خواهد رفت که فرهنگ یک ملت از درون تهی و بی ارزش شود و آنگاه است که ارزش ها و باورهای غلط خود را جایگزین باورهای یک جامعه می نماید.

امپریالیسم فرهنگی دقیقاً یعنی همین! نظریه ای که سال ها قبل هرت شیلرآن را مطرح کرد و خود دشمنان نیز به این سیستم تهاجمی اعتراف می نمایند.

از مجموع ۱۶۰ تعاریفی که از فرهنگ در

پایه و اساس تاب آوری و پایداری در یک جامعه در برابر بحران ها و هجمه های دشمن در میزان تاب آوری اجتماعی آن جامعه نهفته است. بی شک جامعه ای را می توان تاب آور دانست که مردم با اتحاد و همدلی در کنار رهبران خود قرار گرفته و تلاش کنند تا فشارهای متعدد دو چند جانبه را که به صورت ترکیبی به آنها وارد می شود، با راه های متعدد خنثی نمایند. پس مردمی می توانند با این تهدیدات مقابله کنند که از لحاظ اعتقادی و فرهنگی دارای غمی راسخ و قوی باشند.

امروزه با وجود ابزارهای متفاوت رسانه ای و اطلاع رسانی، دشمنان نیز رویکرد خود را در حمله به کشورها از حالت جنگ مستقیم نظامی، به مدل های تهاجمی نرم مانند تهاجم فرهنگی و جنگ های شناختی تغییر داده اند؛ تغییری که می تواند خواست های آنها را با هزینه های بسیار پایین و با قدرت بیشتر برآورده سازد.

هجوم به افکار و فرهنگ عمومی یک جامعه می تواند به راحتی پایه های قدرت یک کشور را سست نموده و بهره برداران از این حوزه را به خواسته های شوم خود نزدیک سازد. هجمه اعتقادی و فرهنگی می تواند یک جامعه را از درون سست، تهی و تزلزل پذیر نماید.

لذا بحث از مهندسی فرهنگی و مدیریت فرهنگی نیز در راستای همین رفتار نظام سلطه شکل جدیدی به خود خواهد گرفت؛ موضوعی که جایگاه خود را از ساختار نظامی و جنگی جدا، و به بستر فرهنگ و رفتار یک جامعه وارد خواهد کرد و به صورت ناخواسته، سربازان و مدافعان و اهداف آن نیز از قشر نظامی جامعه به قشر فرهنگی جامعه تغییر خواهد کرد.

در این جنگ، دیگر از خون و سلاح و خاکی خبری نیست، برعکس این نوع از هجوم، آرام و زیبا، بالباس هنر و تمدن، و با شعارهای زیبا و عوام فریب در بین افکار و ارزش های یک کشور رسوخ کرده

عرف بین الملل شده است، تقریباً همه به این تعریف اذعان دارند که فرهنگ مجموعه پیچیده ای از علوم، دانش ها، هنرها، افکار، اعتقادات، قوانین و مقررات، آداب و رسوم، سنت ها و به طور خلاصه، کلیه آموخته ها و عاداتی است که یک انسان به عنوان عضو جامعه اخذ می کند.

لذا چند وجهی بودن و به قول معروف، ترکیبی بودن این جنگ نیز کم و بیش خود را نمایان می کند و بازیگران این عرصه از تمام ظرفیت های خود در همه جهات برای حمله به فرهنگ یک جامعه بهره خواهند برد. لذا جامعه ای می تواند در مقابل تهدیدات تاب آوری لازم را داشته باشد که در مرحله اول تمامی درگاه های نفوذ دشمن را در این خصوص شناسایی نماید و در مرحله دوم، بتواند راه مقابله با این تهدیدات را طراحی و عملیاتی نماید.

طراحی این مسیر نیاز به دانش مهندسی فرهنگی و مدیریت رسانه ای بالا، شناخت کافی نسبت به نیازهای فرهنگی جامعه و رصد و پایش مستمر و پر قدرت در این حوزه دارد. برای رسیدن به این شاخص لازم است سازمان ها و مراکز متولی فرهنگ در کشور نسبت به ایجاد ساختاری توانمند در حوزه دفاع فرهنگی، اقدام عملی نموده و با ایجاد تیم های رصد و پایش، برنامه ریز و آینده پژوه و تیم های عملیاتی، این اقدامات را شناسایی، معرفی و خنثی نمایند.

یکی از راه های اصلی برای مدیریت فرهنگی در جامعه که بسیاری از تحلیل گران نیز به آن اشاره می نمایند، افزایش سطح سواد رسانه ای در جامعه است. سواد رسانه ای یادانش رسانه ای به اطلاعاتی گفته می شود که قوه تحلیل افراد را بالا

برده و امکان تشخیص رابرای آنها فراهم می سازد. بدون شک افرادی که دارای سطح سواد بالاتری در این حوزه هستند، به راحتی مطالب خام و جهت دار دشمن را که به قصد تخریب افکار عمومی تولید می شود، نیز دریافت و در مقابل این رفتار، واکنشی نشان نمی دهند یا نسبت به آن، واکنش دفاعی دارند.

برعکس، افرادی که از میزان کمتری از این دانش بهره برده اند، به راحتی تحت تأثیر آن قرار گرفته و عکس العمل نشان می دهند؛ بدون آنکه از صحت و سقم آن مطلع باشند. این افراد که بیشترین جوان هستند، بر اساس همین اطلاعات غلط، اقدام به انجام کارهایی می کنند که باعث افزایش تنش در جامعه نیز خواهد شد. نمونه بارز این مدل رفتار را می توان در اعتراضات سال های اخیر مشاهده نمود.

نکته دیگر این که جامعه تاب آور اصولاً در مقابل فشارها به سیستم مشارکت مدنی روی می آورد و کمک و همدلی مؤمنانه را راهی برای خروج از وضعیت سخت برای اقشار ضعیف جامعه ایجاد می نماید و تلاش می کند با ایجاد توازن در سطح عمومی جامعه به ساختاری پایدار رسیده و برابری اجتماعی را ایجاد کند.

ایجاد برابری اجتماعی خود یکی از راهکارهای مناسب برای مقابله با تهدیدات فرهنگی است. علاوه بر اینکه این نوع همدلی نوعی سازگاری در بین اقشار مختلف جامعه به وجود می آورد و باعث همراهی افراد در مواقع فشار عمومی می شود.

در مواقعی که دشمن، فشار حداکثری به کشور وارد می کند، به طور معمول عده زیادی به هردلیلی از سخت گیری های اجتماعی و هویتی کوتاه آمده و فشار اقتصادی را بهانه ای برای وارد نشدن در این حوزه می کنند که این خود یکی از درگاه های نفوذ و تغییر در ساختار فرهنگی یک کشور است. شناخت صحیح از امثال این درگاه ها و کنترل نفوذ و مقابله با آن از جمله اهداف مهندسی و مدیریت فرهنگی خواهد بود.

امید است مدیران فرهنگی کشور، مسئولان، اساتید و سایر گروه هایی که داعیه امور فرهنگی را دارند، با شناخت این رویکرد، اقدامی عملیاتی و همه جانبه در این زمینه نمایند تا این عرصه، تبدیل به عرصه ای بزرگ برای ایجاد تاب آوری و پشتیبانی از نظام گردد. این روزها پشتیبان ولی فقیه بودن، اصلی مهم در اصول انقلابی ماست تا هرگز به این مملکت آسیب نرسد و این پشتیبانی، نیازمند ارتقای فرهنگ عمومی و شناختی و اعتقادی است.

ضرورت تقویت نقش زنان در پدافند غیرعامل

دکتر مهناز میرزا ابراهیم طهرانی

از بحران به عنوان هدایتگر در خانواده بسیار پررنگ است.

برای فراهم ساختن نقش هدایتگرانه زنان در مدیریت بحران، مشارکت آگاهانه آنان در این فرآیند بسیار حائز اهمیت است. مهم ترین حوزه ای که در مدیریت بحران تحت تأثیر کار زن قرار می گیرد حوزه تعلیم و تربیت است. به عبارتی قبل از بحران زنان با نقش تربیتی می توانند خانواده را جهت مقابله با بحران آماده سازند.

از طرف دیگر با توجه به اینکه زن هم مادر و تربیت کننده نسل است و هم می تواند پزشک، وکیل، سیاستمدار و... باشد و همچنین در خانواده و محیط اطراف و جامعه تأثیر بسزایی

زنان موجب گشته که ایشان از دیرباز در برخی زمینه ها، همانند زمینه های تربیتی و پرورشی موفق تر از مردان باشند، ویژگی های مدیریتی زنان نیز به شرط آنکه با قابلیت و دانش لازم همراه باشد، می تواند در بسیاری از فعالیت های اجتماعی، اقتصادی از جمله فعالیت های آموزشی، پرورشی،

بحران باشند و هم می توانند هدایتگر و تغییر دهنده رفتارها و منش ها در مناطق آسیب دیده باشند. همچنان که ویژگی های فطری و ذاتی

از آنجایی که در دهه اخیر ماهیت تهدیدات در کشور متغیر کرده و به یک ماهیت پویا و ترکیبی از تهدیدات نرم، نیمه سخت و سخت تبدیل شده است لذا دشمنان تهدیدات هیبریدی یا ترکیبی را در دستور کار خود قرار داده اند و این طیف تهدیدات عبارت است از تهدیدات امنیتی، نظامی، سایبری، اقتصادی و فرهنگی که بصورت ترکیبی و هیبریدی از آن استفاده می شود. آموزش، آگاهی و واکنش مناسب در برابر این تهدیدات در تمام ارکان جامعه اهمیت بسزایی دارد. در این راستا توانمندسازی زنان به منظور استفاده از ظرفیت این قشر در جهت مصون سازی جامعه موضوعی است که سازمان پدافند غیرعامل در دستور کار خود قرار داده است.

باتوجه به کارکردهای پدافند غیرعامل در حوزه های پدافند زیستی، شیمیایی، سایبری، پرتوی مردم محور، کالبدی و... می توان نقش زنان را در این حوزه احصا نمود. به عنوان مثال در پدافند زیستی باتوجه به انواع تهدیدات زیستی کارکرد اختصاصی زنان در سبک زندگی، آداب تغذیه، بهداشت و سلامت خانواده مشهود می باشد.

همچنین زن نیمی از پیکره اجتماع است که به لحاظ نقش فردی و اجتماعی خود می توانند در راستای مأموریت های سازمان پدافند غیرعامل، نقش موثری داشته باشند. شخصیت، رفتار، فرهنگ و اندیشه او بی گمان در شکل گیری جامعه امن به ویژه در برابر هجمه ها و تهدیدات مختلف از طرف دشمنان، تأثیر بسزایی دارد.

زنان به دلیل نقش های چندگانه خود در خانواده (نقش مادری، همسری، دختری، خواهری)، انسان هایی مؤثر بر فرآیند تحول و پویایی در مدیریت بحران می باشند. آنان هم می توانند تأثیرگذار بر روند کلی حرکت در مدیریت

دارد، اگر در سطح بالایی از فرهنگ و آگاهی باشد و بر اساس ارزش های اسلام به رشد و تربیت نسل بپردازد، خانواده ایمن باقی می ماند و در نتیجه جامعه سالم خواهد ماند و عکس این موضوع نیز صادق است.

بیداری یک جامعه اسلامی از بیداری فرزندان آن جامعه و از تمام عناصر تشکیل دهنده آن آغاز می شود و اگر به ساختار جامعه خویش نگاهی بیندازیم حتماً در خواهیم یافت که همانا خانواده عنصر تشکیل دهنده واقعی همه جوامع است و نیز می دانیم که زن در چرخه اطمینان خانواده است. گفته می شود که زن نیمی از جامعه است اما زن همه جامعه است؛ زیرا زن نیمی از جامعه و سازنده نیم دیگر آن است.

بهداشتی و هنری، موفقیت را برای زنان به همراه بیاورد. علاوه بر آن، مطالعات روانشناختی کارشناسان بیانگر این است که زنان در مقابل تنش، اضطراب و استرس آسیب پذیرتر از مردان هستند. در صورتی که برنامه ها در مدیریت بحران، با نیازهای روحی و فطری زنان هماهنگ شد، می توان با کمک آنها بسیاری از معضلات و مشکلات در شرایط بحرانی را حل نمود. زنان به دلیل احساسات و عواطف غریزی در شرایط بحران با ایجاد روابط عاطفی برای آنهایی که نیاز به مراقبت و پرستاری دارند، حضور موثری خواهد داشت. به عبارت دیگر در چرخه مدیریت بحران، نقش زنان قبل از وقوع بحران، حین بحران و پس

“
زنان به دلیل نقش های چندگانه خود در خانواده، انسان هایی مؤثر بر فرآیند تحول و پویایی در مدیریت بحران می باشند. آنان هم می توانند تأثیرگذار بر روند کلی حرکت در مدیریت بحران باشند و هم می توانند هدایتگر و تغییر دهنده رفتارها و منش هادر مناطق آسیب دیده باشند

گفته می شود که زن نیمی از جامعه است اما زن همه جامعه است؛ زیرا زن نیمی از جامعه و سازنده نیم دیگر آن است

استاد دانشگاه و صاحب نظر رسانه و ارتباطات می گوید واکنش هم عرض، راهبرد فعال و راهبرد بازدارندگی، ۳ شیوه مقابله با جنگ شناختی است که می تواند راهبردهای مادر برابر جنگ شناختی که دشمن علیه مابه راه انداخته است را تشکیل دهد.

اکبر نصراللهی، رئیس دانشکده ارتباطات دانشگاه آزاد تهران مرکزی در گفت وگو با خبرنگار ویژه نامه «عماد» گفت: با توجه به تغییراتی که در تکنولوژی شکل گرفته، روابط انسان ها و شیوه های کنش گری در حوزه های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دستخوش تغییر شده است و این تغییرات با شیب ملایم حرکت می کند.

وی با بیان اینکه تغییرات در تکنولوژی ارتباطی باعث شد که در حوزه های مختلف زندگی بشرنیز تغییراتی شکل بگیرد، افزود: این قضیه مربوط به حوزه خاصی نمی شود و روابط خانوادگی، کنش گری اقتصادی، سیاسی و

اجتماعی و بسیاری از حوزه های دیگر را تحت تأثیر قرار می دهد. بنابراین پدافند غیرعامل و ساختارهایی که برای مدیریت بحران در کشور وجود دارد هم از این تغییر و تحولات تأثیر می پذیرند.

وی توضیح داد: اگر بخواهیم جزئی تر به این موضوع بپردازیم، تکنولوژی های ارتباطی باعث شده است تا هر فردی، هر پیمانی را در هر زمانی و به هر زبانی و به هر جایی که اراده کند بفرستد.

گفت وگویی «عماد» با دکتر اکبر نصراللهی استاد علوم ارتباطات

پدافند غیرعامل و بازدارندگی در برابر جنگ شناختی

و هر کس با توجه به نیاز و ظرفیتش از این موضوع برخوردار است. وی تصریح کرد: اما نکته حائز اهمیت آن است که مانعی برای ارتباطات وجود ندارد و هر کس باگوشی هوشمند می تواند یک رسانه باشد و همزمان با وقوع رویدادهای پیرامون خود، خبری منتشر کند.

این استاد ارتباطات در ادامه گفت: یکی از مواردی که ممکن است در جامعه بحران ایجاد کند، درک نکردن تغییر و تحولات است. چون یک بازیگر فقط بازیگر رسمی حاکمیتی نیست و ممکن است با هویتی ناشناخته، بدون مسئولیت پذیری، آگاهانه یا ناآگاهانه بحران خبری را در جامعه ایجاد یا تشدید کند. پس اگر پدافند غیرعامل را مجموعه ای از اقدامات نرم افزاری و غیرمسلحانه که باعث بازدارندگی می شود، تعریف کنیم، درک درست از بحران ها باعث می شود آسیب پذیری کم شود و تاب آوری و بازدارندگی افزایش یابد. پس پدافند سایبری از موضوعات اساسی و مهم در حوزه پدافند غیرعامل است.

نصراللهی در توصیف انواع جنگ ها توضیح داد: جنگ سخت، جنگ نرم، شبیخون فرهنگی و جنگ شناختی از انواع جنگ های حال حاضر است. می توان جنگ شناختی را شکلی پیشرفته تر، تکامل یافته تر و موثرتر از جنگ فرهنگی و نرم دانست چون حوزه شناخت انسانها را هدف قرار می دهد. برخلاف جنگ سخت که دارای نشانه و علامت بوده و طرف مقابل مشخص است؛ در جنگ شناختی طرف مقابل به صورت پیچیده و مرموز عمل می کند تا در ذهن مخاطب تأثیر بگذارد.

این صاحب نظر رسانه و ارتباطات تصریح کرد: مقام معظم رهبری در مورد تبیین جنگ های مختلف ادبیات مختلفی را به کار برده اند که این ادبیات شدت نگرانی و عمق شناخت ایشان از جنگ ها را نشان می دهد. برای مثال ابتداء هشدارهایی را نسبت به تهاجم فرهنگی، جنگ نرم اعلام کردند و به دنبال آن از شبیخون فرهنگی و ناتوی فرهنگی نام بردند. این ادبیات نشان از تسلط رهبر معظم انقلاب بر انواع جنگ های شناختی دشمن است.

او در ادامه بیان کرد: جنگ نرم از دسته جنگ هایی است که پنهان

رئیس دانشکده ارتباطات دانشگاه آزاد تهران مرکزی تصریح کرد: فضای رسانه ای و فضای افکار عمومی در اختیار و انحصار فرد و تشکیلات خاصی نیست و همه افراد حقیقی و حقوقی می توانند تولید کننده و توزیع کننده پیام و محتوا باشند. برخلاف گذشته که به دلیل نبود تکنولوژی، تولید و انتشار اخبار در اختیار حاکمان و کشورهای معدودی بود اما امروزه تولید محتوا در اختیار همه افراد جامعه قرار دارد

بوده و افراد غیرمتخصص قادر به درک آن نیستند از طرفی این جنگ تأثیرگذاری بیشتری دارد و تفکر افراد را مورد هدف قرار می دهد گاهی این جنگ پیچیده باعث می شود افراد داخلی و وطنی همانند افراد مهاجم عمل کرده و برنامه های آن ها را محقق کنند.

نصراللهی درخصوص راه های مقابله و افزایش تاب آوری ملی در برابر جنگ شناختی گفت: تنها راه حل ایستادگی در برابر جنگ شناختی دشمن، راهبرد هم عرض است. یعنی اگر عمده ترین ابزار جنگ شناختی را رسانه ها بدانیم، باید در حوزه های رسانه و مولتی مدیا خود را تقویت کنیم. پس همه نهادهای ارتباطی از جمله رسانه ها، وزارت ارشاد، سازمان تبلیغات و... باید بتوانند شناخت و بصیرت درست به مردم بدهند و نیازهای خبری، اطلاعاتی و رسانه ای افکار عمومی در مراکز تولید اندیشه و خبر ایجاد شود. به عبارتی جامعه باید اطلاعات و اخبار موثق خودش را از رسانه های داخلی تأمین کند تا نیازی به رسانه های بیگانه ایجاد نشود.

کارشناس حوزه ارتباطات و رسانه در ادامه افزود: اگر رسانه های داخلی بتوانند نیاز خبری و اطلاعاتی جامعه را تأمین کنند اگر رسانه ها و مراکز محتوای خارجی هم در دسترس باشند نمی توانند تأثیرگذار باشند چون رسانه های داخلی با تقویت ذهنی و سواد رسانه ای، جامعه را از جنگ شناختی نجات می دهند.

اودرادامه با بیان اینکه ۳ راهکار برای مقابله با جنگ شناختی دشمن وجود دارد، گفت: واکنش هم عرض، راهبرد فعال و راهبرد بازدارندگی، ۳ شیوه مقابله با جنگ شناختی است که بهترین راه همان واکنش هم عرض است. در راهبرد بازدارندگی سواد رسانه ای، مردم تا اندازه ای بالا می رود که دشمن هرگز نتواند در افکار عمومی جامعه تأثیر بگذارد چرا که مردم آگاهی و آموزش کافی را دیده اند و خلاء برای نفوذ دشمن وجود ندارد.

این استاد دانشگاه توضیح داد: به عبارتی دشمن با در نظر گرفتن این نکته که جنگ شناختی هزینه زیادی برایش دارد و نمی تواند در جامعه تأثیرگذار باشد از انجام این جنگ

درک درست از بحران ها آسیب پذیری را کم و بازدارندگی و تاب آوری را افزایش می دهد

جنگ شناختی شکل پیشرفته تر، تکامل یافته تر و موثر تر از جنگ فرهنگی و نرم است

تنها راه حل ایستادگی در برابر جنگ شناختی دشمن، راهبرد هم عرض است

منصرف می شود پس در شرایط کرونا و تحریم باید بیشتر به فکر آموزش، سرگرمی و آگاهی مردم باشیم و با آگاهی کافی در افکار عمومی نقش راهبرد بازدارنده را ایفا کنیم.

نصراللهی خاطر نشان کرد: موضوع بعدی راهبرد فعال و فوق فعال برای مقابله با جنگ شناختی دشمن است

در این راهبرد رسانه ها و مسئولان در حوزه جنگ نرم و بحث های فرهنگی منتظر ایجاد اتفاق نمی مانند تا بعد با آن مقابله کنند و برخورد واکنشی داشته باشند بلکه قبل از نفوذ دشمن، افکار عمومی مردم را تحت تأثیر قرار می دهند که بنا به فرموده مقام معظم رهبری اگر جریان تحریف اتفاق بیفتد رسانه ها و بخش های مسئول باید با اتخاذ راهبرد فعال و فوق فعال وارد کار شوند و اقدامات لازم را انجام دهند.

رئیس دانشکده علوم ارتباطات دانشگاه آزاد تهران مرکزی افزود: رویکردها را می توان به سنتی و تعاملی تقسیم بندی کنیم که در رویکرد سنتی بسیاری از واقعیات انکار می شود و ما نمی پذیریم اما اگر رویکرد تعاملی باشد قبل از اینکه واقعیتی به ما تحمیل شود و تاب آوری جامعه را کاهش دهد، رویکرد تعاملی را اتخاذ می کنیم.

نصراللهی ادامه داد: در بحث پدافند غیرعامل سایبری و جنگ شناختی، هدف کشور ما در توقف و جلوگیری

از جنگ شناختی نیست بلکه هدف بازدارندگی و اثرگذاری بر شرایط است که با راهبرد فوق فعال می تواند تأثیرگذار باشد.

به گفته این صاحب نظر رسانه و ارتباطات، ما در حوزه نظامی تجربه خوبی در این زمینه داریم آمریکاسالها موضوع حمله به ایران را مطرح می کند اما علت بازدارندگی از حمله، توان بالای دفاعی و موشکی نیروهای مسلح کشور است. آمریکای داند در صورت حمله هرگز نمی تواند به اهداف خود دست پیدا کند و ضرر حمله نظامی به ایران به مراتب از سود آن بیشتر است اما در سایر حوزه های حساس مانند فضای سایبر و رسانه ای، ما از توان بازدارنده برخوردار نیستیم و شاهد جنگ تمام عیار شناختی علیه کشور هستیم. چون دشمن با تمام توان رسانه ای خود هر روز افکار عمومی جامعه را مورد حمله قرار می دهد. به تعبیر مقام معظم رهبری ما در محاصره تبلیغاتی قرار گرفتیم و جوانان باید در شکستن این محاصره تبلیغاتی پیشگام باشند.

همکاری راهبردی پدافند غیرعامل و بسیج در «صیانت از زیرساخت ها» و «حفاظت از مردم»

تفاهم نامه راهبردی همکاری مشترک سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج مستضعفین از سوی سردار دکتر غلامرضا جلالی و سردار غلامرضا سلیمانی با حضور جمعی از معاونین و مدیران هر دو سازمان به امضا رسید.

تین سه ماموریت کلان پدافند غیرعامل

سردار دکتر غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در مراسم امضای این تفاهم نامه همکاری، با بیان اینکه ماموریت های سازمان پدافند غیرعامل کشور با توجه به مطالبات و توصیه های مقام معظم رهبری در راستای ارتقای تاب آوری کشور و پایداری ملی ترسیم شده است، تصریح کرد: سه ماموریت کلان از سوی مقام معظم رهبری به سازمان پدافند غیرعامل کشور محول شده است.

وی ادامه داد: نخستین ماموریت ابلاغی از سوی معظم له، حفاظت و صیانت از زیرساخت های کشور و حفظ تداوم کارکردهای آن است. ماموریت دوم نیز حفاظت و صیانت از مردم در حوزه دفاع غیرنظامی و مردم محوار است و حوزه پاسخ غیرعامل نیز که در واقع پاسخ پدافندی به تهدیدات است حوزه سوم ماموریت سازمان پدافند غیرعامل را شامل می شود.

سردار دکتر جلالی با بیان اینکه در اساسنامه سازمان پدافند غیرعامل کشور که به تصویب مقام معظم رهبری رسیده است وظایف سازمان های مختلف و بخش های دولتی و نظامی در ارتباط با پدافند غیرعامل تعیین تکلیف شده است. تصریح کرد: از همین رو سازمان پدافند غیرعامل کشور

مطالبات مقام معظم رهبری را در قالب اجرای برنامه های مشترک با سازمان ها و نهاد ها مورد پیگیری قرار داده است. وی خاطرنشان کرد: بسیاری از فعالیت های سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج مستضعفین مشترک بوده و باید دیگر همپوشانی دارد. از همین رو بسیاری از این ماموریت ها در قالب برنامه های مشترک همکاری قابل تعریف است.

رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور متذکر شد: باید همسو و هم افزا در راستای ماموریت های محوله مقام معظم رهبری تلاش کنیم تا از حداکثر ظرفیت ها بهره ببریم و ناهماهنگی ها را به حداقل برسانیم.

پیشنهاد عضویت رئیس سازمان بسیج در کمیته دائمی پدافند غیرعامل

به گفته سردار دکتر جلالی، بسیج ظرفیتی بی بدیل و سازمان یافته در کشور است که در تمام شرایط حساس و بحرانی کشور نقش آفرینی می کند و می توان این ظرفیت را در راستای نهادینه کردن رویکردهای پدافند غیرعامل کشور در ارکان و بخش های مختلف کشور به کار گرفت.

سردار جلالی با اشاره به ساختار کمیته دائمی پدافند غیرعامل کشور به ریاست ستاد کل نیروهای مسلح تصریح کرد: در این کمیته غیراز رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور، سه تن از وزرای دولت و رئیس کمیسیون امنیت ملی مجلس و یکی از معاونان ستاد کل نیروی مسلح عضویت دارند. البته در اساسنامه جدید شورای عالی پدافند غیرعامل پیشنهاد عضویت رئیس سازمان بسیج

مستضعفین را مطرح کردیم. برگزاری سالانه بیش از ۴۰۰ رزمایش تخصصی در کشور

وی با اشاره به اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور سالانه بیش از ۴۰۰ مانور تخصصی در حوزه های زیرساختی کشور برگزار می کند، افزود: عمده افراد مشارکت کننده در این مانور از اعضای بسیج هستند و این نشانه بصیرت، شجاعت و روحیه انقلابی نیروهای بسیجی برای توسعه و پیشرفت کشور است. سردار دکتر جلالی با اشاره به تفاهم نامه راهبردی همکاری بین سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج مستضعفین گفت: خروجی هر تفاهم نامه باید راهبردی اجرایی باشد که تبدیل به برنامه شده و در سطوح و لایه های مختلف شکل اجرا به خود بگیرد. وی با اشاره به زمینه های مشترک همکاری بین سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج همچون حوزه های پدافند شهری و پدافند مردم محور پیشنهاد کرد یک کمیته راهبردی مشترک و دائمی بین سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج مستضعفین تشکیل شود تا بر اساس تعریف ماموریت های مشترک به فعالیت پرداخت و طرح های اقدام مشترک را تدوین کند.

فرمانده بسیج، مقام معظم رهبری است

سردار غلامرضا سلیمانی، رئیس سازمان بسیج مستضعفین نیز در این مراسم با بیان اینکه بسیج متعلق به انقلاب اسلامی است، گفت: فرمانده بسیج، مقام معظم رهبری است و ماموریت ویژه بسیج، تحکیم پیوند میان امام و امت است. وی با بیان اینکه سازمان بسیج مستضعفین و سازمان پدافند غیرعامل کشور، از گذشته همکاری خوبی در حوزه های مختلف داشته اند، تصریح کرد: بسیاری از ماموریت های سازمان پدافند غیرعامل کشور در دستور کار سازمان بسیج نیز قرار دارد.

رئیس سازمان بسیج مستضعفین ادامه داد: با توجه به گستردگی فعالیت های بسیج در حوزه های مختلف، همکاری و هم افزایی با سازمان پدافند غیرعامل کشور می تواند به هدایت بهتر و موثرتر تلاش ها و ظرفیت های موجود کمک شایان توجهی داشته باشد.

آمادگی بسیج برای همکاری با پدافند غیرعامل کشور در صیانت از مردم

سردار سلیمانی با بیان اینکه مادر سازمان بسیج مستضعفین آمادگی خود را برای همکاری با سازمان پدافند غیرعامل کشور در صیانت از مردم اعلام می کنیم، خاطرنشان کرد: افزایش همکاری ها با توجه به حساسیت ها و ضرورت های موجود روز به روز بیشتر احساس می شود. به ویژه در زمینه فعالیت های مردم محور، ظرفیت های مشترک همکاری بسیاری وجود دارد که می تواند به عنوان فصل مشترک همکاری، آغازی برای توسعه هم افزایی ها باشد. رئیس سازمان بسیج مستضعفین پدافند غیرعامل را مهم ترین رویکردها و راهبردها در حوزه ارتقای تاب آوری توصیف و تصریح کرد: با توجه به ظرفیت های بسیج در حوزه های مختلف به ویژه در حوزه سازماندهی نیروها در شهرها، می توان از این توان برای انجام اقدامات مشترک با سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه پدافند شهری، بهره برد.

محله محوری راهبردی مشترک سازمان بسیج و سازمان پدافند غیرعامل کشور

وی با بیان اینکه محله محوری راهبردی مشترک سازمان بسیج و سازمان پدافند غیرعامل کشور در صیانت از مردم است، توضیح داد: بسیج در حال حاضر رویکرد در زمینه محله محوری متمرکز ساخته است و احیای پایگاه مقاومت بسیج با محوریت مساجد و در قالب قرارگاه های محله در دستور کار قرار دارد. با توجه به اینکه یکی از ماموریت های اساسی سازمان پدافند غیرعامل کشور در حوزه پدافند مردم محور تعریف می شود، این رویکرد مشترک نیز ظرفیت بسیار خوب برای هم همکاری و هم افزایی بین دو سازمان فراهم کرده است.

آمادگی بسیج برای همکاری در رزمایش های پدافندی

سردار سلیمانی با بیان اینکه رسالت بسیج به عنوان تکمیل کننده نیاز دستگاه های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران است که تا حد توان به یاری سایر دستگاه ها آمده و توان بسیج کنندگی و سازماندهی خود را در اختیار آنها قرار دهد، تصریح کرد: با توجه به اهمیت و ضرورت آمادگی کشور در برابر تهدیدات و ارتقای تاب آوری کشور، بسیج آماده است، سازمان پدافند غیرعامل کشور را در رزمایش های پدافندی یاری کند.

وی با اشاره به اینکه سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج به عنوان دو سازمان همسو می توانند همکاری های بسیار خوب و هماهنگی با یکدیگر داشته باشند، گفت: ما از تشکیل کمیته راهبردی مشترک استقبال می کنیم و آماده همکاری هستیم.

جزئیات تفاهم نامه همکاری مشترک

لازم به ذکر است هدف اصلی تفاهم نامه منعقد شده بین سازمان پدافند غیرعامل کشور و سازمان بسیج مستضعفین، استفاده حداکثری از ظرفیت های بی بدیل بسیج در ارتقای آمادگی های عمومی و ارتقای تاب آوری ملی است. حوزه های آموزش و پژوهش، اطلاع رسانی و آگاهی بخشی، تسهیل مدیریت بحران، فعال سازی ظرفیت های عملیاتی و ارتقای آمادگی در برابر تهدیدات نوین از جمله سرفصل های کلیدی این تفاهم نامه است. این تفاهم نامه در راستای تحقق منویات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تدوین شده است که بهره مندی از «کار بسیجی» در ارتقای آمادگی و مصونیت کشور در برابر تهدیدات را یک اصل راهبردی تعیین فرموده اند.

با حقان با حقان با حقان

سردار شهید سلیمانی
به معنای واقعی کلمه
سرشناس ترین و قوی ترین
فرمانده مبارزه با تروریسم
بود. کدام فرمانده دیگر
قدرت داشت و می توانست
کارهایی را که او انجام داد،
انجام بدهد؟

مستعربها
۱۳۹۷/۱۲/۲۷
بهرمنگاد

سیدها
مهر و محبت
۱۳۹۹/۱/۲۱

ملت ایران در آزمون کرونا، خوب درخشیدند، اوج این افتخار ملی متعلق است به مجموعه درمانی کشور

اوج افتخار

ادای احترام به مقام عالی شهدای مدافع سلامت...

برای دانلود فایل الکترونیکی ویژه نامه کافی است با تلفن همراهتان این کد را اسکن کنید.